

ΗΛΙΑ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ — ΝΩΝΤΑ ΕΛΑΤΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΜΕ ΕΙΚΟΝΑΣ

Τιμᾶται μετὰ βιβλιοσήμου . . . Δρ.	54.75
Βιβλίοσημον Δρ.	14.40
Πρόσθ. Φόρου.	> 4.40
*Αριθ. Έγκριτ. ύποφάσεως	38418
	17-6-30
*Αριθ. άδείας κυκλοφορίας	55813
	19-9-30

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗ

ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΡΙΘ. 21

1930

ΗΛΙΑ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ ΚΑΙ ΝΩΝΤΑ ΕΛΑΤΟΥ

Αρ. Εισ. 45269

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΜΕ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

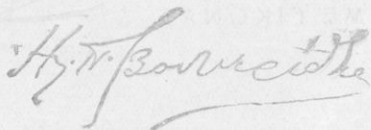
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗ

ΠΕΣΜΑΤΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΡΙΘ. 21

1930

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἑνὸς τῶν
συγγραφέων Ἡλ. Π. Βουτιερίδη.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'H. P. Butcher', with a long horizontal flourish extending to the right.

ΤΥΠΟΙΣ, ΑΘ. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ
(ΣΤΟΣ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

(1100—1453)

1. ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΤΜΗΜΑ Α΄.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Παράδοση εγγράφων στον Πρωτοκόμο του 1821
στον Πρωτοκόμο Η. Π. Βασιλείου.

Α ΑΜΗΜΤ

ΠΕΣΟΡΑΦΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

(1100—1453)

1.—ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΩΡΙΚΟΛΟΓΟΥ

(Σημ. Λογοτεχνικό ἔργο γραμμένο περὶ τὴ λαϊκὴ γλῶσσα μέσα σ' ὅλη τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ δὲν ὑπάρχει κανένα. Χρησιμοποιοῦντο βέβαια ἡ λαϊκὴ ἀπὸ μερικοῦς γιὰ νὰ γράφουν τὰ ἀπλὰ ἐκεῖνα πεζογραφήματα, πού παρουσιάζονται σὲ κάθε φιλολογία στὴν ἀρχὴ τῆς πεζογραφίας, τὰ ἱστορικὰ δηλαδὴ σημεῖα, πού τὰ λένε χρονικά καὶ χρονογραφίες, αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι λογοτεχνήματα· μὰ κι' ὅσα τέτοια—ἢ κι' ὅποιαδήποτε ἄλλα πεζογραφήματα σ' ἄλλα θέματα—ὑπάρχουνε γραμμένα στὴ λαϊκῇ, φαίνονται, ὅτι εἶναι περισσότερο γραψίματα ἀπαίδευτων παρὰ ἀνθρώπων πού χρησιμοποιοῦσαν τὴ λαϊκῇ, ἐπειδὴ καταλάβαιναν τὴν ἀξίαν τῆς ἢ ἐπειδὴ τοὺς ἔσπρωχνε σὲ τοῦτο ὁ στοχασμός, ὅτι σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα ἔπρεπε νὰ γράφουνε, ἂν θέλουνε νὰ γράφουνε στὴν ἀληθινὴ τους γλῶσσα. Τὰ πεζογραφήματα αὐτὰ εἶναι ἀσήμαντα γιὰ τὴν ἐξέταση τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, μῆτε μποροῦνε νὰ ἔχουνε τὴ σημασίαν, ὅτι εἶναι τὰ πρῶτα φανερώματα τῆς τεχνικῆς πεζογραφίας, ἐπειδὴ δὲν ἔχουνε καμιὰ λογοτεχνικὴ ἀξίαν.

Μόλις θὰ ἦταν δυνατό νὰ λογαριαστῇ γιὰ λογοτεχνικὴ πεζογραφικὴ δοκιμὴ τὸ μικρὸ πεζογράφημα, μὲ διηγηματικὴ μορφή, «Διήγησις τοῦ Πωρικολόγου», γραμμένο κι' αὐτὸ σὲ γλῶσσα ἀνάκατη ἀρχαία καὶ λαϊκῇ, καὶ πού, ὅπως κι' ὅλα τὰ ἄλλα τέτοια ἔργα, τὰ βγαλμένα ἀπὸ τὸ «φυσιολόγο», ἔχει κάποιο σατυρικὸ πνεῦμα. Ἡ μικρὴ αὐτὴ διήγησις εἶναι σάτυρα ἢ πιδὼ σωστὰ παρωδία τῶν

λογῆς-λογῆς καὶ μπερδεμένων τίτλων καὶ ὁφρίτσιων τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου, μὰ καὶ τοῦ χαρακτῆρα κι' ὅλης τῆς μικρολογίας τῶν αὐλικῶν στὴν ἐποχὴ ποὺ γράφτηκε (ἴσως 12ος ἢ καὶ 13ος αἰῶνας). Σὰν μνημεῖο τέτοιας σατυρικῆς μορφῆς ἔχει βέβαια τὴ σημασίαν του· μὰ ἡ καθ'αυτὴ λογοτεχνικὴ ἀξία του εἶναι πολὺ μικρὴ. Κι' ἀκόμη μικρότερη ὅλων τῶν ἄλλων πεζογραφημάτων στὴ λαϊκὴ γλῶσσα.

ΗΛ. Π. Β.)

Βασιλεύοντος τοῦ πανενδοξοτάτου Κυδωνίου καὶ ἡγεμονεύοντος τοῦ περιβλέπτου Κίτρου, συνεδριάζοντος τοῦ Ῥωδίου τοῦ ἐπικέρνῃ, Ἀπιδίου τοῦ πρωτονοταρίου, Μήλου τοῦ λογοθέτου, Νεραντίου τοῦ πρωτοβεστιάριου, Ῥοδακίνου τοῦ πρωτοστάτορος, Δαμασκηνίου τοῦ πρωτοβελλισίμου, Πιστακίου τοῦ καίσαρος, Λεμονίου τοῦ μεγάλου δρογγαρίου, Κουκουναρίου τοῦ ἐπικέρνῃ, Μοσχοκαρυδίου τοῦ μεγάλου ἄρχοντος, Μουσπούλου, Σούρβου, Σόκου, Βατσίνου, Τζιντζιφου καὶ Κερασίου, τῶν γραμματικῶν· αὐτῶν δὲ παρισταμένων, παρέστη καὶ ἡ Στάφυλος ἀγγέλλουσα ταῦτα :

— Ὡ δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, γνωστὸν ἔστω τῆς ἀγίας σου βασιλείας, ὅτι ὁ πρωτοσέβαστος Πιπέριος μετὰ Κυμίνου τοῦ κόμητος καὶ Θρίμπου τοῦ πρωτοσπαθαρίου, Καναδουρίου τοῦ μεγάλου ἄρχοντος, Κανίου πρατοῦκτορος, Δισικαμίνου, Προύνου τε καὶ Βατσίνου, Τζιντζιφορεδίθου τε καὶ Ἀνακακάδου, Βραβούλου τε καὶ Κουμάρου, Κρανίου τε καὶ Βαλανίου τῶν ἀνυμνητέων, Ἀνθήθου τε καὶ Μαράθου, Κολιάνδρου καὶ Δενδρολιβάνου, καὶ τῶν σὼν προσταγμάτων καταφρονοῦσιν καὶ κατὰ τῆς βασιλείας σου ἄτοπα ἐπιτηδεύουσιν, ὧ δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε.

Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς Κυδώνιος καὶ θυμοῦ πλησθεὶς, ἔφη πρὸς αὐτήν :

— Ἐχεις μάρτυράς τινας ;

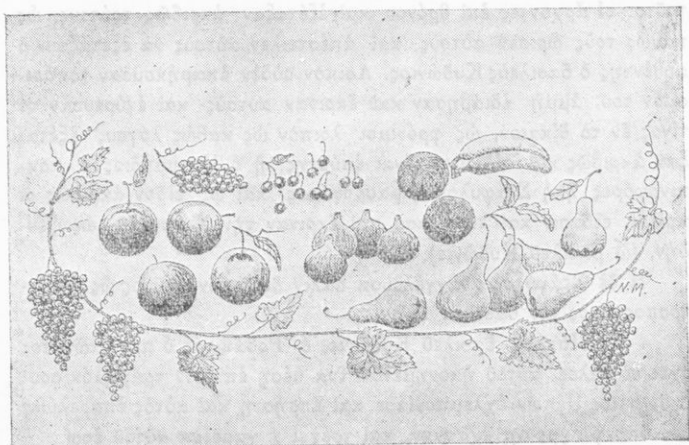
ἡ δὲ ἔφη :

— Ναί, δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, ἔχω Ἐλαίαν τὴν κυρὰ ἡγουμένην, Φακὴν τὴν κυρὰ οἰκονόμισσα, Σταφίδα τὴν κυρὰ καλογραίαν· ἔχω Ῥεβίθιον τὸν κουκουβαῖομύτην, Φάσουλον τὸν κοιλοπρήστην καὶ μαυρόμματον, Κρόκον τὸν αἵματοδόχον καὶ πνευματόμαχον, καὶ Δάθυρον τὸν ἀκέφαλον.

Εὐθὺς δὲ ἐξεπῆδησε καὶ ὁ κύριος Κρομμύδιος μετὰ κόκκινῃς

στολής δισέντυτος, τρισέντυτος, τὸ γένειον αὐτοῦ χάμαι συρόμενον, καὶ μετὰ δριμείας χολῆς τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὸν βασιλέα ἀπεκρίνατο :

— Ὁ δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, ὁμνῶ σε οὕτως· μὰ τὸν ἀδελφόν μου Σκόρδον καὶ τὸν ἐξάδελφόν μου τὸν Σινάπη, καὶ ἀνεψιὸν μου τὸν Ῥεπάνην, καὶ συμπέθερόν μου Πράσον τὸν μακρυγένην, καὶ θεῖόν μου τὸν Κάρδαμον τὸν δριμύτατον πάνυ, καὶ υἱόν μου τὸν Ταρκόν, καὶ Γογγύλην τὸν δευτερόν μου υἱόν, καὶ μὰ τὰ Ἀνηθομαλα-

Πωρικολόγος

θρόκουκα τοὺς συγγενεῖς μου, εἰς τούτους ἔλους σὲ ὁμνῶ, δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, ὅτι ψευδὸς ἀνήγγειλε ἡ Στάφυλος πρὸς τὴν βασιλείαν σου, δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Κυδώνιος ἔφη πρὸς τοὺς παρευστώτας :

— Σεβαστὲ Μαρούλιε, Φρύγιε πρωτοσπαθάριε καὶ Ἀντίδιε πρωτοκαθήμενε τοῦ δεσπιαρίου, καὶ ἔπαρχε Χρυσολάχανε, Σπάγιε κουροπαλάτῃ, καὶ Σεῦκλε κοντόσταυλε, Γλιστρίδα τε καὶ Κουδούμεντε, καὶ Δαῦκο καὶ Σέλινε, οἳ καὶ τὰς βίβλους κρατεῖτε, κρίνατε πρὸς ἑαυτοὺς καθὼς ὁ κύριος Κρομμύδιος ἀπεφθέγγετο τὸ κἄτινος ψευδῆ.

Οἱ δὲ εἶπον :

— Ὁ δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, τὴν δικαίαν κρίσιν θέλομεν,

ἵκετεύομεν σε τοῦ προστάξει ἐλθεῖν τοὺς ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας.

Προστάξαντος οὖν τοῦ βασιλέως καὶ εἰσελθόντων τῶν ἀρχόντων, παρίστανται καὶ οἱ μετ' αὐτῶν βάραγγοι, ὁ Καρύδιος τε καὶ ὁ Κάστανος καὶ ὁ Δεπτοκάρουος, ὁ Φοινικός τε καὶ ὁ Πιστάκιος, ὁ Βερικόκκος τε καὶ ὁ Λουπινάριος καὶ ὁ Κολοκύνθιος καὶ ὁ Σμιλάκιος, Λαγινίδιος τε καὶ ὁ Μανιτάριος, ὥσπερ καὶ ἀληθεῖς μάρτυρες, ὁ δὲ τοῦ φουσάτου κριτῆς ἱλαρώτατος ὁ γέρον Πέπων, Τετράγγουρος ὁ σακελλάριος, Ἀγκινάρα καὶ Μελιτσάνα ἡ ἀκανθόβραχος καὶ κακοθεώρητος, καὶ κρίναντες τὸ ἀληθές· ἐκάθησαν γοῦν τοῦτοι οἱ ἄρχοντες ἐπὶ θρόνου καὶ ἐξέταξαν ἀκριβῶς τοὺτους, ὡς καθὼς τοὺς ὥρισεν αὐτοὺς καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς νὰ ἐξετάζουν ὁ αὐθέντης ὁ βασιλεὺς Κυδώνιος. Λοιπὸν οὐδὲν ἐπαρήκουσαν τὸν ὀρισμὸν του, ἀμμὴ ἐδιδάβησαν καὶ ἔκριναν αὐτοὺς καὶ ἐγύρευσαν τὸ τίνος ἐν τῷ δίκαιον, ὡς φρόνιμοι· λοιπὸν ὡς καθὼς λόγους ἐξέταξαν ἀκριβῶς καὶ εἶδαν τίς ἔναι ψεύστης, ἡ ὁ Κρομμύδιος ὁ κοκκινόφορος ἡ ἡ Στάφυλος ἡ μαυροφόρος, καὶ ὡς εἶδον ἀκριβῶς οἱ κριταί, εἶδασιν καὶ εὐρήκασιν καὶ ἔκριναν τὴν Στάφυλον ὡς ψευδῆ, (ὦ βασιλεῦ Κυδώνιε).

Ἡ δὲ Στάφυλος ἀναγγέλουσα πάλιν δευτέρον ψεῦδος ὡς ἀδιάντροπος πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη :

— Ὁ δέσποτα βασιλεῦ Κυδώνιε, ὁ Ῥοδάκιμος ὁ περσικώτατος ἔχει τὸ θέλος αὐτοῦ ἡκονημένον ἵνα θέσῃ ἐπὶ τὸν τράχηλόν σου· ὁ δὲ θεὸς Πέπων ἐχλεμπονίασε καὶ ἐπρήστη καὶ αὐτὸς ἐπαρελύθη καὶ ὑπὸ φλεγμονῆς ἔχασκεν, καὶ τρέχει ἡ γαστέρα αὐτοῦ ἔσω.

Τότε ὁ βασιλεὺς Κυδώνιος ἀπεκρίνατο μὲ μανίαν μεγάλην καὶ μὲ θυμὸν ἐκατηράθη μεγάλως τὴν Στάφυλον, ταῦτα λέγων ὁ βασιλεὺς Κυδώνιος :

— Ἐάν ψεῦδος ἐλάλησας πρὸς τὴν βασιλείαν μου, ταῦτα σοὺ καταρῶμεν, Στάφυλος ψευτρία, καὶ καταρῶ σε νὰ πάθῃς καὶ δίδω ἀπόφασιν νὰ τῷχῃς πάντοτε· ἀπὸ στραβοῦ ξύλου κρεμασθῇς, ὑπὸ μαχαίρων κοπῇς, ὑπὸ ἀνδρῶν πατηθῇς, καὶ τὸ αἷμα σου νὰ πίνουν οἱ ἄνδρες νὰ μεθοῦσιν, νὰ μηδὲν ἡξέουρουν τί ποιοῦσιν, καὶ νὰ λέγουν λόγια κλωθογύριστα, σάταλα πάταλα, ὡς δαιμονιζόμενοι ἀπὸ τὸ αἷμα σου, Στάφυλε, καὶ ἀπὸ τοίχον εἰς τοίχον νὰ μηδὲν ἀποδαίνουσι, καὶ ἀπὸ φάνην εἰς φάνην νὰ παραδέρνουν, ὡς ὄνος εἰς τὸ λιθάειν νὰ κυλίνωνται, καὶ κωλοθέας νὰ κροῦσιν εἰς τὰ πάλματα, καὶ νὰ κοιμῶνται εἰς τὰς ῥύμνας καὶ νὰ ἐμπηλόνωνται, χοιρίδια νὰ τοὺς ἀναμυτίξουν καὶ κἀκταις νὰ τοὺς γλύφουν, καὶ τὰ γένεια των

νά ξεράσουν, καὶ ἡ ὄρνιθες νὰ τοὺς τσιμποῦσιν, καὶ τοῦτοι νὰ μὴ-
δὲν γνῶθουν ἐκ τῶ αἱμά σου, Στάφυλε ψεύτρια.

Ἐτοῦτα γοῦν ἐκατηράθη ὁ βασιλεὺς Κυδῶνιος τοῦ Στάφυλος
διατὶ ἐλάλησε ψευδὸς ἐμπροσθεν τῆς βασιλείας του. Εὐθὺς οὖν εἶπον
οἱ ἄρχοντες :

—Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα βασιλεῦ Κυδῶνι, εἰς πολλὰ ἔτη,
εἶ τοι ἐπὶ πρέπει τὸ βασιλείον, ὡς εὐγενικὸς ὄντως ὢλων Ἀμήν».

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

(1453—1821)

2. — ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΦΑΝΕΡΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΔΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΑΚΡΙΤΑ

(Σημ. Τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ποὺ φαίνεται νὰ πρωτο-
γραφήθηκε στὸν 11ον αἰῶνα μ. Χ. βρίσκεται σὲ πέντε διαφορετικὲς
ἔμμετρος παραλλαγές, γενομένης ἀνάμεσα στοὺς 11ον ἕως 15ον
αἰῶνα. Ἀλλὰ στὸ 1632 κάποιος Μελέτιος Βλαστός, ποὺ ἦταν ἴσως
ἀπὸ τὴ Χίο, ἐπῆρε τὸ ποίημα καὶ ἔκαμε μιὰν ἄλλη παραλλαγή
στὸ πεζό, κρατώντας ὅμως ὅλα τὰ καθέκαστα ποὺ ὑπάρχουν στὶς
ἔμμετρος παραλλαγές. Ἀπὸ τὴν παραλλαγή αὐτὴ στὸ πεζὸ εἶναι
τὸ ἀμέσως παρακάτω κομμάτι, ὅπου περιγράφονται τὰ ἀνδραγα-
θήματα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα στὴν παιδικὴ ἡλικία του. Ἡ πεζὴ
αὐτὴ παραλλαγή τοῦ 1632 μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ γιὰ δείγμα
τῆς λαϊκῆς γλώσσας, πῶς ἐγραφότανε ἀπὸ πολλοὺς στὸ 17ο αἰ-
ῶνα. Σχετικὰ μὲ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα κοίταξε παρὰ πέρα
στὸ τμῆμα «ἡ Ποίηση»).

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ Ο ΑΜΗΡΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΠΗΓΟΝΤΟ ΕΙΣ ΘΗΡΑΝ

Ἀφόντις δὲ ἐπέρασεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, τῇ ἐπαύριον ἐπῆρεν ὁ ἀμη-
ρὰς τὸν γυναικάδελφόν του τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν υἱόν του
τὸν Ἀκρίτην καὶ καμπόσους ἀνθρώπους καὶ ἐβγῆκαν εἰς τὸ κυνή-
γιον καὶ ἐβαστοῦσαν γεράκια μεγαλομύτικα. Καὶ ὡς ἂν ἐφθασαν

εἰς τὰ μεγάλα ὄρη, εἶδαν ἀπὸ μακρυούθεν ἀρκοῦδες μεγάλες οἱ ὅποτες ἐπήδησαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ ὄρη, καὶ ἦσαν ἀρσενικὴ καὶ θηλυκὴ, μὲ τόλμην μεγάλην. Καὶ ὡσὰν τὲς εἶδεν ὁ Διγενής, ἐρώτα τὸν θεῖον του καὶ ἔλεγεν : «Τί εἶναι αὐτὰ ὅπου πηδοῦν καὶ φεύγουν ἀπὸ τὰ δάσκη μέσα ;» Ἀπεκρίθη ὁ θεὸς του καὶ εἶπεν του : «Θέλω σὲ ἰδεῖ, ὦ Βασίλειε, καρδιά μου. Αὐτὰ τὰ θηρία ἀρκοῦδες τὰ λέγουσιν, καὶ ὅποιος τὰς νικήσῃ λογίζεται ἀνδρειωμένος ἀπὸ βλοῦς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πιάσε τὸ ραβδί σου μόνον καὶ τὸ σπαθί σου ἀφῆσε. Διότις δὲν εἶναι δυνατόν ἀρκοῦδα νὰ νικηθῇ μὲ τὸ σπαθίον.» Καὶ ἤθελες ἰδεῖ θαῦμα φρικτόν καὶ ἄξιον ἐπαίνου, ὅτι οὐδὲ τὸν θεῖον του ἤκουσεν τὸ παιδίον, ἀλλὰ παρευθὺς ἐπέβησεν καὶ ἀχαμνίζει τὴν ζώνην του καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν κεφαλὴν του καμηλαύχιον καθιστόν· καὶ δὲν ἐπῆρεν εἰς τὸ χέριν του ἄλλον τίποτε· εἰμὴ ῥαβδίον χυτόν, καὶ ἐπήδησεν ὡς ἀστραπὴ καὶ ὑπῆγεν ἐκεῖ κοντά, ὅπου ἦσαν οἱ ἀρκοῦδες. Καὶ ἡ μὲν θηλυκὴ, ὡς γλήγορη, μαζὶ μὲ τὸ ἀρκοῦδόπουλόν της ἔφυγεν καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ δάσος. Ἐπειτα πάλιν ἐγύρισεν καὶ ἦλθε ἐπάνω εἰς τὸ παιδίον καὶ ἐμούγγρισεν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΠΕΚΤΕΙΝΕΝ ΤΗΝ ΘΗΛΕΙΑΝ
ΑΡΚΟΝ ΟΡΩΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Ὁ δὲ Ἀκρίτης ἐγληγόρευσεν καὶ περιλαμβάνει τὴν καὶ ἐσφιγγέν τὴν εἰς τὸ στήθος του καὶ ἐβγῆκαν τὰ ἔντερά της ἔξω καὶ ἐφόφησεν εἰς τὰ χέρια τοῦ παιδίου. Ἡ δὲ ἀρσενικὴ ἀπόμεινεν μέσα εἰς τὸ δάσος. Ὁ δὲ θεὸς του ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς τὸ παιδίον : «Βλέπε ὦ τέκνον μου καλόν, νὰ μὴν σὲ χάψῃ ἡ ἀρκοῦδα.» Ὡσὰν ἤκουσεν οὖν τὸ παιδίον, μὲ πολλὴν βίαν ἀφῆσεν τὴν ράβδον καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ δάσος πηλαλῶντας καὶ ἐγύρευε τὴν ἀρσενικὴν ἀρκοῦδα. Ἡ δὲ ἀρκοῦδα ὡσὰν εἶδε ὅτι καταφθάνει τὴν τὸ παιδίον, ἐγύρισε πρὸς αὐτὸ καὶ ἤνοιξε μεγάλως τὸ στόμα της καὶ ὥρμησε νὰ συντρίψῃ τοῦ παιδίου τὴν κεφαλὴν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΘΑΝΑΤΩΣΕ ΤΟΝ
ΑΡΚΟΝ ΑΡΩΝΤΟΣ

Ὡσὰν οὖν εἶδεν ὁ Βασίλειος ὅτι ἔτρεξεν ἡ ἀρκοῦδα καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν καὶ ἤνοιξεν τὸ στόμαν της καὶ θέλει ὅτι νὰ θάλλῃ

μέσα τὴν κεφαλὴν του, ἔπικσέν τὴν ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἐξέσκισέν τὴν. Καὶ ἀπὸ τὸν θρυγμὸν τῶν ἀρκουδίων καὶ τῶν ποδῶν τὸν κτύπον ἐξεπήδησε μία ἔλαφος. Καὶ ὁ ἄμηνος, ὡς αὐτὴν εἶδεν, εἶπε πρὸς τὸν υἱόν του: «ὦ φίλτατόν μου τέκνον, πρόσεχε δι' ἔμπροσθέν σου εἶναι ἄλλο θηρίον». Τὸ δὲ παιδίον ὡς ἤκουσεν τὰς φωνὰς τοῦ πατρὸς του, ἐδρυχίσθη ὡς λέων, καὶ εἰς ὀλίγον πῆδημα τὴν ἔλαφον φθάσει.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ Ο
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΣΧΙ-
ΣΕΝ ΤΗΝ ΕΛΑΦΟΝ
ΕΙΣ ΔΥΟ ΜΕΡΗ

Ἡ ἀρκουῖδα ὠρυμνεν ἐπάνω διὰ τοῦ Διγενῆ.

Καὶ πάραυτα ἔδρα-
ξεν τὴν ἔλαφον ἀπὸ τὸ ποδάριον καὶ ἐτίναξεν τὴν. Ἐπειτα ἐσχί-
σεν τὴν εἰς δύο μέρη. Τίς νὰ μὴ θαυμάσῃ τοῦ Θεοῦ τὰ μεγαλεῖα
καὶ τὴν φοβερὰν καὶ μεγάλην δύναμιν αὐτοῦ; Ποῖος νοῦς ἀνθρώ-
που νὰ μὴ καταπλαγῇ δι' ἔτετοιον παιδίον νὰ φθάσῃ τὴν ἔλαφον
χωρὶς ἄλογον καὶ ἐσκότωσε καὶ τὰς ἀρκουδας, χωρὶς νὰ ἔχῃ ρα-
βδὸν εἰς τὰς χεῖρας του; Ἀλλὰ αὐτὰ ὅλα εἶναι θελήματα τοῦ Θεοῦ,
δι' ἔτετοιον μικρότατον παιδίον νὰ ποιήσῃ τόσο μεγάλα σημεῖα.
Καὶ ὡς αὐτὸν νὰ ἔχῃ πτέρυγας, ἔτι ἐπήδα. Ὡς αὐτοὶ εἶδαν οἱ ἄνθρωποι
δι' ἔκαμεν ὁ Βασίλειος αὐτὰ ὅλα, ἐδόξαζον τὸν Θεὸν καὶ τὴν
ὑπέρβλητον αὐτοῦ μητέρα καὶ ἔλεγον: «Εὐχαριστοῦμεν σὲ Θεέ καὶ
Κύριε, ποιητὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς, οἰκτίρμον καὶ παντοδύναμε, καὶ
τὴν κυρίαν Θεοτόκον καὶ Παρθένον τὴν σὲ τεκοῦσαν, ὅπου ἐβλέ-
πομεν πράγματα φρικτὰ εἰς τὸν νέον ἐτοῦτον». Καὶ μέσα εἰς τὸν
νοῦν τοὺς πάλιν ἔλεγον δι' ἐτοῦτος δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἀπὸ του-
τουνοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὸν ἔστειλεν διὰ τοὺς ἀπελάτας

καὶ θέλουν τὸν τρέμει εἰς ὄλην τοὺς τὴν ζωὴν. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἔλεγον τὰ λόγια αὐτά, εἶδαν λέαιναν μέσα εἰς τὸ καλᾶμιν καὶ ἐδύζανεν τὸ λεοντόπουλόν της καὶ ἐγύρισαν καὶ εἶδαν τὸν νέον.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΙΕΡΧΟΜΕΝΟΣ
ΕΣΥΡΝΕ ΤΑ ΘΗΡΙΑ

Ἐπεριπάτει δὲ τὸ παιδίον καὶ ἔσερπεν τὰ θηρία ὅπου ἐσκόπωνσεν. Καὶ εἰς μὲν τὴν δεξιάν του χεῖρην εἶχεν τὰς δύο ἀρκουδες καὶ εἰς τὴν ἀριστεράν τὴν ἔλαφον. Καὶ ὥσάν τὸ εἶδε ὁ θεὸς του, παρעוῦς ἐλάλησέ τον καὶ λέγει του: «Ἦ τέκνον μου, ἔλα ἐδῶ καὶ ἄφες αὐτὰ τὰ νεκρά, διότις εἶναι ἄλλα ζωντανά, εἰς τὰ ὅποια δοκιμάζονται τὰ εὐγενικὰ παιδιά». Ταῦτα ὥσάν τὰ ἤκουσεν τὸ παιδίον, ἐγύρισε καὶ βλέπει ὀπίσω του καὶ εἶδεν μίαν λέαιναν. Καὶ ὥσάν τὴν εἶδεν, λέγει πρὸς τὸν θεὸν του: «Ἦ θεῖε μου, ἐτοῦτο εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τὴν ἰδῇς καὶ αὐτὴν νεκράν, ὥσάν τὰς ἀρκουδες».

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΠΕΚΤΕΙΝΕΝ ΤΗΝ ΛΕΑΙΝΑΝ
ΟΡΩΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Καὶ ὥσάν εἶπε τὰ λόγια αὐτά, ὥρμησε πρὸς τὴν λέαιναν. Ὁ δὲ θεὸς του ἐλάλησε καὶ λέγει του: «Ἦ τέκνον μου, τὸ σπαθίον σου ἔπαρε καὶ μὴδὲν θαρρεῖς ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς ἔλαφος νὰ τὸν σχίσῃς μέσον. Ἀμὴ αὐτὸν εἶναι δυνατὸν θηρίον καὶ πρόσχε νὰ μὴ σὲ ἀδικήσῃ». Τὸ δὲ παιδίον ἀπεκρίθη καὶ λέγει πρὸς τὸν θεὸν του: «Δὲν σὲ εἶπα αὐθέντα θεῖε, ὅτι δὲν εἶναι κανένα πρᾶγμα ἀδύνατον εἰς τὸν Θεόν;» Πάραυτα ἐπῆρεν τὸ σπαθίον του καὶ ἔτρεξε εἰς τὸ θηρίον. Καὶ ὥσάν ἤγγισεν κοντά, ἐσηκώθη ἡ λέαινα· καὶ ἤπλωσεν τὴν οὐράν της εἰς τὰ πλευρά τοῦ παιδίου καὶ ἐδρυχίσθη δυνατὰ καὶ ὑπῆγεν πρὸς τὸν νέον. Ὁ δὲ νέος ἐσήκωσεν τὴν χεῖρην του ὑψηλὰ καὶ ἐκατέβασέν την μὲ θυμὸν μέγαν καὶ ἔδωσε τὴν λέαιναν εἰς τὴν κεφαλὴν ἀναμέσον τοῦ μετώπου καὶ ἐσχίσεν την ἕως τὸν ὦμον. Τότε ἐγύρισεν ὁ νέος καὶ πρὸς τὸν θεὸν του καὶ λέγει του: «Ἦ αὐθέντα μου καὶ θεῖε, βλέπεις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐσχίσθη καὶ αὐτὴ ὥσάν τὴν ἔλαφιναν;» Καὶ ἐκαταφιλοῦσαν τον ὁ τε πατήρ καὶ θεὸς του καὶ ἔλεγάν τον: «Ὅποιος βλέπει τὰ κάλλος σου καὶ τὴν ἡλικίαν σου, ὡ ἐγγενέστατε νεώτερε,

πῶς νὰ μὴν τὸ θαυμάσῃ ; καὶ πῶς νὰ μὴν θαυμάσῃ τὲς ἀνδραγα-
θίες σου, ὦ τέκνον, καύχημα τῶν γονέων ; » Εἶχε γὰρ ὁ νεώτερος

Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας
(Σχεδίασμα Ν. Μαυρογένη).

αὐτὸς μαλλίᾳ ξανθᾷ καὶ ὑπόγουρα καὶ μάτια μεγάλα. Τὸ πρόσω-
πόν του ἀσπρορόδιον τὰ ὀφρύδια του κατὰμυρα, τὸ στήθος του

ὥς κρυσταλλένιον καὶ ἐχαίρετον ὁ πατέρας του, ὅταν τὸν ἐβλε-
πεν, καὶ ἔλεγέν του μὲ πολλὴν χαρὰν :

«ὦ τέκνον μου, τώρα τὰ θηρία ἐσέδησαν εἰς τὰς κοῖτες
τῶν ἑλα νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὸ κρῦον νερόν, διὰ νὰ νίψῃς
τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἰδρώτας, νὰ ἀλλάξῃς καὶ τὰ
ροῦχα σου, ὅπου ἐμαγαρίσθησαν ἀπὸ τὰ αἵματα καὶ τοὺς ἀφροὺς
τῶν θηρίων, νὰ πλύνῃς καὶ τὰ ποδάρια σου ἀπὸς μου μὲ τὰ χέρια
μου. Δοιπὸν καλότυχος εἶμαι, ὅπου ἔχω τέτοιον υἱόν. Ἀπὸ τώρα
ἀπορρήχῃς τὴν ἐννοίαν ἀπὸ πάντων μου καὶ θποὺ σὲ ἀπο-

Τὸ ἄλογο τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. (Κατὰ σχεδίασμα τοῦ Πλ. Ροδοκανάκη)

στεῖλω εἶμαι βέδχιωμένος εἰς ὅ,τι πόλεμον ὑπάγῃς». Αὐτὰ τὰ λό-
για εἶπεν ὁ ἀμνηρᾶς πρὸς τὸν υἱόν του καὶ πάραυτα ὑπῆγαν εἰς
τὴν φουσκίαν καὶ ἐπλύνονταν, καὶ ἦτον τὸ νερόν κρῖον καὶ δρο-
σερόν, καὶ ἔπειτα ἐκάθισαν ὅλοι τὸ γύροθεν τῆς φουσκίνας.

**ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΕΝΙΨΑΝ ΤΟΥΣ ΠΟΛΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΟΙ ΠΑΡΟΝΤΕΣ**

Καὶ ἐκεῖνοι, ὅπου εὐρέθησαν ἐκεῖ, ἐπροσκυνοῦσαν τὸν νέον καὶ

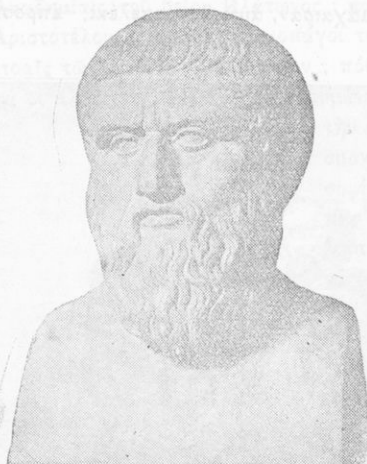
οἱ μὲν ἔνιπτον τὰ χέρια του, οἱ δὲ τὸ πρόσωπόν του, ἄλλοι πάλιν τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ποδάρια του ἀπὸ πολλὰ αἵματα τῶν θηρίων. Καὶ ἄλλαξεν καὶ τὸ καθάδιόν του καὶ ἔβαλεν ἄλλο ἐλαφρὸν διὰ τὸ κατάψυχον. Ἐπάνωθεν τοῦτου ἔβαλεν ἄλλο κόκκινον μὲ χρυσᾶ λουρία. Εἶχε δὲ ρίζας χυμευτὰς μετὰ μαργάρων. Ἡ δὲ τραχηλία ἔγεμεν ἄμπαριν καὶ μόσχον, καὶ ἦσαν ἐμπηγμένα εἰς αὐτὴν μαργαριτάρια μεγάλα καὶ τὰ κομπία ἦσαν ἀπὸ καθαρὸν μάλαγμα καὶ ἔστραπταν. Καὶ τὰ μὲν ὑποδήματά του ἦσαν ὀλόχρυσα, τὰ δὲ περυνιστήρια του μετὰ λιθομαργαριτάρων καὶ πάντοτε ἐσπούδαζεν τὸ εὐγενικὸν παιδίον νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν μητέρα του, διὰ νὰ μὴν λυπῆται ἡ μήτηρ του, καὶ ἠνάγκαζέ τοὺς ὅλους νὰ καβαλλικεύσουσιν. Ἀφόντις δὲ ἐκαθαλλίκευσε καὶ αὐτὸς εἰς ἓνα ἄλογον καὶ ἦτον ἄσπρον ὡς τὸ περιστέριον, εἰς δὲ τὴν χίτην του εἶχεν λιθάρια βένετα πλεγμένα, καὶ εἶχεν καὶ ὀπίσω κουδούνια χρυσᾶ καὶ ἔκαμναν κτύπον μέγαν καὶ θαυμαστόν, τόσον, ὅπου εἴ τις ἤκουεν ἐθαυμάζετον. Καὶ ὀπίσω εἰς τὰ καπούλια εἶχεν βλαττὴν πρᾶσινορόδινον καὶ ἐσκέπαζεν τὴν σέλλαν, διὰ νὰ μὴν κορινιακίζεσθαι, τὸ δὲ χαλινάριόν του ἦτον πλεκτὸν μὲ χρυσάφιον. Τὸ ἄλογον ἦτον ἄγριον καὶ ἐπιτῆδειον νὰ παίξῃ καὶ ὁ Ἀκρίτης ἔτοιμος διὰ νὰ καθαλλικεύσῃ καὶ ἐχορόπαιζεν κατὰ τὴν ὁρεξίν τοῦ νέου, καὶ ὁ νέος ἐκάθητο ὡς τριαντάφυλλον μυρισμένον.

3. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΟΞΑ

Τί γελᾷς, ὦ φθονερὲ τῆς Ἑλληνικῆς δόξης; Naί, καὶ εἶναι ἀλήθεια, πῶς καὶ ἡ φήμη καὶ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων κουράζονται ἐκείνη νὰ διηγᾶται, τοῦτος νὰ θαυμάζῃ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἐνδοξα μεγαλεῖα. Εἰπέ, ἂν ὁ φθόνος δὲν σοῦ πνίγῃ μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τὴν φωνὴν καὶ τὸν λόγον, πόθεν ἀνέτειλάν τόσοι Ἕλαιοι σοφίας, μὲ ταῖς ἀκτίναις τῶν ὁποίων στολισμένοι οἱ ἄλλοι φαίνονται ἀστέρες ὅπου τάχα ἤβελαν ἦσται σκότος καὶ κάρβουνα; Δὲν ἄστραψαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τόσοι φιλόσοφοι καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους οἱ Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνα, τῶν ὁποίων τὰ

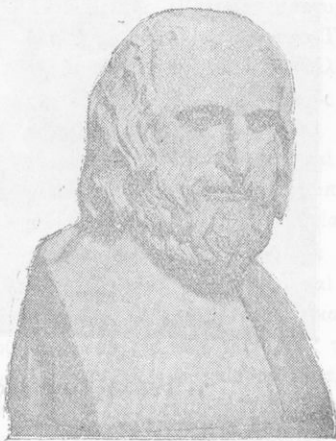
λόγια δέχεται καὶ προσκυνᾷ ὁ κόσμος τῶν ἐναρέτων ὡς τὰ ἐκ τρί-

Ὁ Πλάτων

ποδος, τότε Διδάσκαλοι
ἔταν οἱ μαθηταὶ τοιούτων
ἡρώων τοῦτοι λέγω καὶ
ἄλλοι μύριοι δὲν εἶναι
Ἕλληνες ; Ποῖον γένος
ὥσάν τὸ Ἑλληνικὸν ἐμ-
πορεῖ νὰ δείξῃ εἰς τὴν
Ποιητικὴν τέχνην ἕνα Ὀ-
μηρον, ὅπου τυφλὸς εἰς
τὰ ὄμματα ἦτον ἡ κόρη
καὶ τὸ φῶς τῶν Μουσῶν ;
ἕνα Πίνδαρον, ὅπου χύνον-
τας ἀπὸ τὸ στόμα ὄσους
στίχους τόσα ῥόδα καὶ
ἄνθη, τοῦ ἔτρεχαν εἰς τὴν
γλῶσσαν ἢ μέλισσαις,
διὰ νὰ πιπιλίσουν τὸ μέ-
λι καὶ τὴν γλυκύτητα ;

ἕνα Ἀριστοφάνη, ἕνα Εὐριπίδην, ἕνα Ἡσίοδον, καὶ τόσους ἄλλους ποι-
ητάς, ὅπου διὰ νὰ τοὺς στεφα-
νώσῃ, ἐμάδῃσεν ὁ Ἀπόλλων ταῖς
δάφναις ὅλαις τοῦ Ἑλικῶνος ;
Ὁ Δημοσθένης ὅπου εἰς τὴν
εὐγλωττίαν εἶναι ὁ ἀρχηγός
καὶ ἡ στολὴ τῶν Ρητόρων ; ὁ
Εὐκλείδης, ὅπου εἰς τὴν Μα-
θηματικὴν ἐπλεξε τῆς ἰδίας
του κεφαλῆς τόσους στεφά-
νους, ὄσους ἔκαμε κύκλους, καὶ
ὑψωσε εἰς ἀθανασίαν τοῦ ὀνό-
ματος τόσαις πυραμίδαίς, ὅσα
εὗρηκε τρίγωνα καὶ τετράγωνα
σχήματα ; ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Γα-
ληνὸς θεοὶ τῆς Ἱατρικῆς τέχνης,
ὅπου χωρὶς νὰ κλέψουν ὁ Προ-
μηθεὺς τὴν φωτιὰν ἀπὸ τὴν Ἥ-

Ὁ Εὐριπίδης

λιακὴν σφαῖραν, ἐμφύχωναν τοὺς νεκρούς, καὶ μὲ ποτὰ θαυμαστότερα
Ἡλ. Βουτιερίδου - Ν. Ἐλάτου, « Νεοελλην. Ἀναγνώσματα » ΣΤ' 2

ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῆς Ἑλένης τῶν ἐπὶ τῇ ζωῇ; ὁ Ἀλέξανδρος, ὁποῦ διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀνδρείαν ἐφάνη εἰς τοὺς πολέμους ἄλλος Ἄρης, καὶ σφίγγοντας ὄχι μάχαιραν, ἀμὴ ἀστροπελέκι, ἐπροσκυ-

Ὁ Τυφλὸς Ὅμηρος (Εἰκόνα τοῦ Π. Ζερῶρ)

νάτο ἀπὸ τὸν Κόσμον ὡς παιδί τοῦ μεγάλου Διὸς ; καὶ τέλος ὁ Θουκιδίδης εἰς ταῖς Ἱστορίαις, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν ὅποιον βλέπομεν θησαυρισμένα τὰ πλούτη κάθε μαθήσεως καὶ σοφίας (διὰ τὰ ἀφήσω τόσους ἄλλους εἰς κάθε ἐπιστήμην καὶ ἀρετὴν

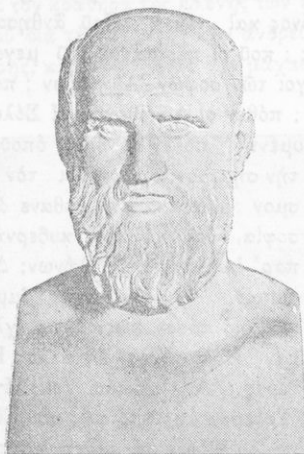
ἔχει ἀπλῶς ἐναρέτους ἄνδρας, ἀλλὰ Ἥρωας καὶ Ἡμιθέους) τοῦτο δὲν εἶναι τῆς σοφῆς Ἑλλάδος γόνος καὶ τέκνα ; Ποῦ ἄνθησαν ἡ Ἀκαδημαίαι τοῦ θεοῦ Πλάτωνος ; ποῦ οἱ περίπατοι τοῦ μεγάλου Ἀριστοτέλους ; ποῦ οἱ Ἀρειοπάγοι τῶν σοφῶν Ἀθηναίων ; ποῦ ἡ Στωαίς τῶν Στείκων Φιλοσόφων ; πόθεν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Σέλωνες καὶ οἱ ἄλλοι νομοθέται τῆς Οἰκουμένης ; πόθεν οἱ νόμοι, ὅπου ἔως

Δημοδθένης

τὴν σήμερον κυβερνοῦσι τὸν Κόσμον ; ὥσάν νὰ μὴν ἔφθανε ἄλλη σοφία, διὰ νὰ τὸν κυβερνήσῃ, παρ' ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων ; Διὰ τί λοιπόν, ἂν δὲν ἔχῃς ὅμματα νὰ ἰδῇς τόσον φῶς, ἔχεις γλῶσσαν νὰ γαυγίζῃς ὡς ἄλλος Κέρβερος ; Ἀλλ' ἀκούω, τί λέγεις. Ὑστερον ὅπου τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἔδιωξε τὰ σκότη τῆς πλάνης, καὶ ἔλαμψε εἰς τὸν Κόσμον ἡ Πίστις ἐσθύσθη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ δόξα. Σφαίνεις πονηρέ, διὰ τί ποτὲ δὲν ἄστραψε περισσότερον, παρὰ ἀνάμεσα εἰς ταῖς ἀκτίναις τῆς Πίστεως, μάρτυρας ὧν ἡ χριστιανικὴ πολιτεία. Τούτῃ αἰετὶ εἶπῃ, πόσους Δασκάλους τῆς ἔδωκε ἡ Ἑλλάς, ὅπου μὲ τοὺς ἰδρωτάς τοῦ προσώπου, μὲ ἐξορισμούς, μὲ κινδύνους, καὶ μὲ χίλιαις ἄλλαις ταλαιπωρίαις ὑπερμάχησαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ; πόσους Ποιμένας, ὅπου μὲ τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας ἔθρεψαν, λαούς, Χώραις, Βασίλεια, καὶ μὲ τὴν ποιμαντικὴν ράβδον ἔδιωξαν μακρὰν τοὺς σατανικοὺς λύκους, πόσους ἐμπείρους ναῦτας, ὅπου ἀνάμεσα εἰς ταῖς τρικυμίαις τῶν αἰρέσεων, εἰς τοὺς σκληροὺς ἀνέμους τῶν διωγμῶν, εἰς ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἠκονισμένων μαχαιρῶν, εἰς ταῖς βρονταῖς τῶν τυράννων, ὅπου ἐφοβέριζαν χίλιους θανάτους, ἐκυβέρνησαν τὸ σκαφίδιον τοῦ Πέτρου, διὰ νὰ μὴν μακρύνῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας. Πόσους γεωργούς, ὅπου ξερριζώνοντας ἀπὸ ταῖς καρδιαῖς τῶν ἀν-

θρώπων ταῖς ἀκάνθαις τῆς πλάνης, ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ὅπου εἶναι ἡ ἀληθινή

Ἱπποκράτης

καὶ καθολικῇ Πίστις, ἡ πορφύρα, ὅπου στοίλζει τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἐβάφη εἰς τὰ αἵματα τῶν γενναίων καὶ ἀθλοφόρων Μαρτύρων, ὅπου ἐγέννησε ἡ Ἑλλάδα ; ὁ στέφανος, ὅπου τῆς στεφανώνει τὴν κορυφὴν δὲν ἐπλέχθη μὲ τοῦτα τὰ ρόδα, καὶ μὲ τοὺς κρίνους, ὅπου ἐβλάστησαν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς κήπους ; τὸ σκήπτρον, ὅπου ἔχει, ὅχι εἰς μίαν ἢ ἄλλην Χώραν, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην, δὲν τῆς τὸ ἀπέκτησαν οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Ἑργόριοι, οἱ Βασιλεῖοι, οἱ Χρυσόστομοι, καὶ τόσοι ἄλλοι Πατέρες καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας, ἀρπάζοντας ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σατανικοῦ Κοσμοκράτορος τὰ Βασίλεια, καὶ ὑποτάζοντας ταῦτα εἰς τὸν γλυκὺν ζυγὸν τοῦ Σταυροῦ ; τοῦτοι δὲν ἐκήρυξαν μὲ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐβεβαίωσαν μὲ τὸν κλάμον, δὲν ἐλάμπρυναν μὲ τὰ βιβλία, δὲν ἐμαρτύρησαν μὲ τὰ θαύματα (ὅπου ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζουσιν οἱ αἰῶνες) τὴν Πίστιν, τὰ δόγματα, ὅπου ἐκείνη ὁμολογῇ καὶ κηρύττει.

ΦΡ. ΣΚΟΥΦΟΣ.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον του

«Τέχνη Πητορικὴ»)

4. ΠΕΡΙ ΠΛΕΟΝΕΞΙΑΣ

(Παραβολή τοῦ Ἀφρονος Πλουσίου)

«Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου
εὐφρόνησεν ἡ χώρα. Καὶ διελο-
γίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων· τί
ποιήσω ;»

(Λουκ. ιβ', 16 καὶ 17)

Καὶ πρῶτα πλούσιος καὶ τότε πλουσιώτερος, καὶ ἀκόμη δια-
λογίζεται ὁ ἄνθρωπος οὗτος· Εὐφρόνησεν ἡ χώρα του μυριοπλά-
σιον ἄφθονίαν παντοίων καρπῶν καὶ ἀκόμη στενοχωρεῖται ἡ καρ-
διά του· αὐξήσαν ὑπέρμετρα τὰ γεννήματά του, ἐπλήθυναν
ἐπ' ἀπειρον τ' ἀγαθὰ του καὶ αὐξήσαν καὶ ἐπλήθυναν ἀκόμη αἱ
φροντίδες του· ἔγινεν ὑπέρπλουτος καὶ ἀκόμη ἀδημονεῖ ὥσάν πτω-
χὸς τί ποιήσω· Καὶ ἂν δὲν ἡσυχάσῃ, τότε τοῦ ἐπεμψεν ὁ Θεός.
ὥσάν ἄφθονον βροχήν, τὴν θείαν του εὐλογίαν, πότε θέλει παύσει
ἀπὸ τῆς φιλοπλουτίας τὴν πολυτάραχον μέριμναν· πότε· πότε.
Πίνει ὁ ὕδρωπικός, μὰ δὲν χορταίνει· τὸ πολὺ νερὸν δὲν σβένει,
ἀνάπτει μᾶλλον τὴν δίψαν του· τοιοῦτος εἶναι ὁ πλεονέκτης ἄνθρω-
πος τῆς σημερινῆς παραβολῆς· ὅσῳ περισσότερον φροντίζει, ὅσῳ
περισσότερον μαζώνει· τόσῳ πλέον ἐπιθυμεῖ. Κακὸν πάθος ὅπου
κυριεύει πολλὰ πλατεῖα εἰς τὸν κόσμον, ὅπου δυναστεύει ὅπου
τυραννεῖ, ὅπου ταράττει κάθε νόμον, ὅπου δὲν ἐντρέπεται ἄνθρω-
πον, ὅπου δὲν φοβεῖται Θεόν. Δὲν εἶναι συνείδησις, δὲν εἶναι φιλία,
δὲν εἶναι συγγένεια, δὲν εἶναι δικαιοσύνη, φόβος ἢ ἐντροπή, ὅπου
νὰ κρατῇ τῆς πλεονεξίας τὰ ἀρπακτικὰ χέρια, ὅπου ἀπλώνονται
ἐξ ἴσου εἰς πλουσίους καὶ πτωχοὺς, ὅπου διαρπάζουσιν ἐξ ἴσου
καὶ οἰκοὺς καὶ ἐκκλησίας· ἀδελφὸς δὲν πονεῖ νὰ ἐκδύσῃ τὸν
ἀδελφόν· υἱὸς δὲν εὐλαβεῖται νὰ πτωχύνῃ τὸν πατέρα καὶ
ὁ κῆματος δὲν λυπεῖται δάκρυα ὀρφανῶν. Τί ποιήσω· λέγει
ἡ πλεονεξία, ἀγρυπνοῦσα νύκταν καὶ ἡμέραν, νὰ ἀποκτήσῃ
ἐκεῖνο ὅπου δὲν ἔχει, διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ ἐκεῖνο, ὅπου ἔχει·
διὰ ἐκεῖνο, ὅπου δὲν ἔχει, εἶναι πάντα λυπημένη, καὶ εἰς ἐκεῖνο
ὅπου ἔχει, πάντα ἀχόρτατος. Ξευκτᾷ εἰς τοὺς λογαριασμοὺς, ὀλη-
μερίζει εἰς τὰς πραγματείας, διαβαίνει ὀψηλὰ θουνά, χωρὶς ἀγα-
νάκτησιν, διαπερνᾷ πελάγη ἀπέραντα χωρὶς φόβον, κυνηγᾷ τὰ

κέρδη εἰς τὰ πλέον μακρὰ μέρη τῆς γῆς. Ὅλα ἐλέπει μὲ ὀξυδε-
κέστατον ὀφθαλμόν, ἐλα διαλογίζεται μὲ λεπτότατον λογαριασμόν·
ἓνα μόνον πρᾶγμα οὔτε ἐλέπει οὔτε διαλογίζεται· τὸν θάνατον.

Ἡ πλεονεξία φαντάζεται αἰώνιον ζωήν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖ
ἀναρίθμητον πλοῦτον· αὐτὴ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ μεγαλειτέρα
πλάνη, ὅπου θέλει νὰ πλουτίσῃ ὑπέρμετρα, διατὶ ἐλπίζει νὰ ζήσῃ
αἰώνια. Ἀλλὰ ταύτην τὴν πλάνην θέλει νὰ ἐλέγξῃ ὁ Κύριος, μὲ
τὴν σημερινὴν παραβολήν, εἰς τὴν ὅποιαν φανερώνει τρία πράγ-
ματα· πρῶτον, ἐνὸς πλεονέκτου τὴν ἀκατάπαυστον μέριμναν· «τί
ποιήσω; ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου»· δεύτερον,
τὰς μωρὰς καὶ ματαιὰς ἐλπίδας· «ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κεί-
μενα εἰς ἔτη πολλά»· καὶ τρίτον, τὸ αἰφνιδιακὸν καὶ δυστυχέστατον
τέλος τῆς ζωῆς· «ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦ-
σιν ἀπὸ σοῦ, ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνοι ἔσται;»

ΗΛ. ΜΗΝΙΑΤΗΣ

(Ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ «Διδάχαι»)

5. ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΑΝΔΡΑΓΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΕΗ

Ἡ τύχη ἐφαίνετο ὡς ὑπόχρεως νὰ πραγματοποιῇ τῷ Σκεντέρ-
μπεη τὰς ἀφορμὰς διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἐπιδεξιότητά καὶ ἀν-
δρείαν του. Ἐνας Τάρταρος ἀπελθὼν ἐπίτηδες εἰς τὴν Ἀνδρια-
νούπολιν, καθέδραν τότε τῆς Ὀθωμανικῆς μοναρχίας, ἐπρόβαλε
νὰ μονομαχήσῃ μὲ ὅποιον ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὅστις θελήσῃ νὰ
παρρησιασθῇ ἔμπροσθέν του. Τὸ φοβερόν καὶ ἀπειλητικὸν ἥθος αὐτοῦ
τοῦ Πένου, τὸ γιγαντιαῖον του ἀνάστημα, τὸ ὅποιον ἐφαίνετο νὰ
προμηνύῃ μίαν σπάνιον δύναμιν, ἐμπνευσαν τὴν δειλίαν εἰς ὅλους
τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἐτόλμα κανεὶς νὰ δεχθῇ τὸν ἀγῶνα,
μ᾽ ὅλας τὰς μεγάλας ἀμοιβάς, τὰς ὁποίας ὑπόσχετο ὁ Σουλτάνος εἰς
ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε ταπεινώσῃ τὴν ἀλαζονικὴν αὐθάδειαν αὐτοῦ
τοῦ βαρβάρου. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης εἰδοποιεῖς περὶ τῆς δημο-
σιευθείσης μονομαχίας, ἔτρεξεν εὐθὺς νὰ εὑρῇ τὸν Τάρταρον,
πρὸς τὸν ὅποιον ὠμίλησεν οὕτως. «Ἀγκαλὰ καὶ νὰ ᾔμαι βέβαιος
ὅτι ἕνας ἄντρας τῷ ὄντι γενναῖος δὲν πρέπει ἄνευ αἰτίας εὐλόγου

νά υποβάλῃ ποτὲ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν του, μήτε ἐκείνην τῶν ὁμοίων του, ἤλθον ἔμως νά δεχθῶ τὸν ἀγῶνα προθύμως, ἐπὶ μόνῳ νά σὲ ἀποδείξω ὅτι εὐρίσκονται καὶ εἰς τοῦτο τὸ βρασιλεῖον ἄνδρες ἀποχρόντως γενναῖοι διὰ νά ταπεινώσουν μίαν αὐθάδειαν παρo-μοίαν μὲ τὴν ἰδικήν σου, καὶ νά σὲ ἐμποδίσουν ἀπὸ τὸ νά υπάγῃς εἰς τὴν πατρίδα σου νά καυχηθῇς ὅτι δὲν ἐτόλμησε κανεὶς τῶν Ὀθωμανῶν νά ἰσομετρηθῇ μαζὺ σου».

Ὁ Τάρταρος ἰδὼν τὸν Σκεντέρμπεην τόσον νέον τῇ ἡλικίᾳ, ὥστε μόλις ἄρχισε τὸ γένειόν του νά υποφαίνεται, ἀπεκρίθη αὐτῷ μὲ ὕψος ὑπεροπτικόν καὶ αὐθάδες. Ἄλλ' ὁ γενναῖος πρίγκηψ ἐμβλέψας πρὸς αὐτὸν μὲ τολμηρὸν καὶ ἀφθονον ἔμμη, εἶπεν αὐτῷ. «ὦ Τάρταρε, ἀπατᾶσαι, ἂν στοχάζεσαι νά μὲ φοβίσῃς μὲ τοιοῦτους ἀλαζονικοὺς καὶ αὐθάδεις λόγους· καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μὲ ἐγνώρισες, εἶναι καιρὸς εἰς τὸ στάδιον νά μὲ γνωρίσῃς». Ὁ Ἀμουράτης ἐπιθυμῶν νά ἰδῇ τὴν ἐπαρ-σιν τοῦ βραδάρου τεταπεινωμένην ἠθέλησε νά εἶναι μάρτυς τοῦ ἀγῶνος αὐτόπτης, καὶ ὑπῆγε μὲ δλοὺς τοὺς αὐλικούς του εἰς τὸν τόπον, ἔπου οἱ δύο ἀθλῆται ἔμελλον νά μονομαχήσουν· οἱ ὅποιοι ἐμδάντες εἰς ἓν στάδιον περιφραγμένον, ἐκδύθησαν τὰ φορέματά τους, καὶ ἐγυμνώθησαν μέχρι τῆς ζώνης. Οἱ θεαταὶ ἰσταμένοι προσεκτικοὶ τριγύρω τοῦ περιφράγματος, ἐθαύμαζον τὴν ὀρατό-τητα τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ ἐν ταῦτῳ ἐφοβοῦντο μήπως ἕνας τοι-οῦτος ἀξιοπρεπέστατος νέος γίνῃ θυσία τῆς ἰδίας του εὐτολμίας, καὶ τῆς θηριωδίας τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου Ταρτάρου. Ἀλλὰ τὸ εὐγενὲς ὄμοῦ καὶ ἀνδρικὸν στάσιμόν του, τὸ σταθερὸν καὶ ἄτρε-πτον τῶν βλεμμάτων του τοὺς παρεθάρρυνον, καὶ δλοὶ κοινῶς ἐπεύχοντο αὐτῷ ἐκ καρδίας τὴν νίκην. Οἱ δύο ἀγωνισταὶ ἀρματώ-θησαν κατὰ πρῶτον μὲ τὰ σπαθιά τους, καὶ διὰ μερικὰς στιγμὰς ἐπεθεώρουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὥσπν ὁ καθεὶς των νά παρητήρει ἀπὸ ποῖον μέρος τοῦ σώματος ἔμελλε νά πληγώσῃ τὸν ἀνταγω-νιστὴν του. Ὁ Τάρταρος τότε προχωρεῖ μὲ τόλμην πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἐν ἀσθενέστατον σφάγιον, σύρει τὸ σπαθίον του μὲ βίαν, θέλων νά τὸν διαχωρίσῃ εἰς δύο. Ἄλλ' ὁ προσεκτικώτατος ἀντίπαλός του ἀπαντᾷ τὸν κτύπον μὲ ἐπιδεξιότητα, καὶ μὲ ἄκραν ἐτοιμότητα τοῦ ἀντεπιφέρει εὐστόχως ἓνα τόσον βίαιον εἰς τὸν λάρυγγα, ὥστε διὰ μίας τὸν ἐξήπλω-σεν νεκρὸν πρὸ τῶν ποδῶν του. Τότε ἔλον τὸ περίφραγμα τοῦ σταδίου ἀντεβόησεν ἀπὸ τοὺς χαρποιστοὺς κρότους τῶν περιεστώ-

των, καὶ ὁ Σουλτᾶνος γέμων χαρᾶς, ἐπρόσφερε τῷ Σκεντέρμπεη τὸ βραβεῖον, τὸ ὑποσχεθὲν εἰς τὸν νικητὴν τοῦ Ταρτάρου. Ἄλλ' ὁ μετριοφρων πρίγκιψ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ δεχθῇ, πρὶν πολλάκις ὁ μονάρχης νὰ τὸν προστάξῃ· εἶπε δὲ πρὸς τὸν Σουλτάνον ὅτι δὲν ἠγωνίσθη δι' ἀπόκτησιν πλοῦτου, ἀλλὰ διὰ νὰ συντηρήσῃ τὴν τιμὴν τῆς αὐλῆς του, καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἑπαρσίαν τοῦ ματαιόφρονος ἐκείνου βαρβάρου.

Ἡ νίκη τῆς τοιαύτης μονομαχίας ἐφαίνετο ἀρκετὴ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ Σκεντέρμπεη· ἐδιόσθη μ' ὅλον τοῦτο νὰ ὑποβάλλῃ καὶ ἐκ δευτέρου εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν του, καὶ μάλιστα εἰς περιστάσιν πολλὰ τῆς προτέρας δυσκολωτέραν. Ὁ Ἀμουράτης ἠθέλησε νὰ μεταβῇ εἰς Βιθυνίαν, συντροφευμένος ἀπὸ ὅλους τοὺς αὐλικούς του· καὶ ἐν ᾧ διέτριβεν εἰς Προῦσαν, δύο νεανίαι Πέρσαι, ἐνὸς ἀξιοπρεποῦς ἀναστῆματος,

Σκεντέρμπεης.

προσελθόντες εἰς αὐτόν, ἐζήτησαν νὰ τοὺς κατατάξῃ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δορυφόρων του, προσθέτοντες ὅτι ἡ ἐπιτηδεύουσα αὐτῶν καὶ ἀνδρεία τοὺς κατείσταινον ἀξιούς τῆς τοιαύτης τιμῆς, καὶ ὅτι ἦσαν ἐτοιμότατοι νὰ τῷ ἀποδείξουν ἐν ἔργῳ, μονομαχοῦντες ἑφιπποι καὶ μὲ τὸ κοντάρι ἐναντίον εἰς καθένα, ὅστις θελήσῃ νὰ δεχθῇ τὸν ἀγῶνα. Ὁ Ἀμουράτης θεωρεῖ τριγύρω του διὰ νὰ ἰδῇ ἂν τις ἐπρόθυμετο νὰ δεχθῇ τὴν πρόσκλησιν τῆς μονομαχίας, ἀλλὰ δὲν ἐφάνη κανεὶς νὰ προέλθῃ τῶν

τάξεων. Τότε περιάγει ἀνυπομόνως τὰ βλέμματά του εἰς ὅλα τὰ μέρη, ἐξαυτοῦ τὸν Σκεντέρμπεη, τὸν κράζει ὀνομαστί, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν. «Διατὶ βραδύνεις, τέκνον μου, νὰ κατορθώσῃς μίαν νίκην σχεδὸν ἀναμφίβολον, καὶ δὲν ἀποφασίζεις ἐκ δευτέρου νὰ δείξῃς τὴν γενναιότητά σου καὶ τὴν ἐμπειρίαν σου εἰς τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν περὶ ἡμᾶς ἀγενῶν καὶ ἀναξίων;» Ὁ Σκεντέρμπεης ἐτοιμότατος νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἔφεσιν τοῦ Σουλτᾶ-

νου, ἀναπηδᾷ μετὰ προθυμίας εἰς τὸ ἄλογόν του, ἀνπλακνύει τὰ ἄρματα του, προχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου ἐπρόσμενον οἱ Πέρσαι, καὶ τοὺς ἐρωτᾷ ποῖος τῶν δύο θέλει πρῶτος νὰ πολεμήσῃ. Τότε ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν παρρησιάζεται, καὶ σηκώσας τὸ κοντάρι του, τὸ διευθύνει διαίως κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Σκεντέρμπεη· ἀλλὰ τὸ σιδηροῦν κάλυμμα τοῦ πρίγκηπος τὸν ἐπροφύλαξεν ἀπὸ τὴν βίαιον ἐκείνην πληγὴν, καὶ ἐσυντρίφθη τὸ κοντάρι τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του. Ὅθεν ὑποχωρήσας ὀλίγον πάσχει καὶ αὐτὸς ἐξ ἴσου νὰ τοῦ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ὁ ἐπιδέξιος Πέρσης ἀπέκλινε τὸν κτύπον μὲ ἐτοιμότητα. Τότε καὶ οἱ δύο τοὺς σύρουσι τὰ σπαθιά τους, καὶ ἐπαναλαμβάνουν τὴν μάχην. Ὁ δευτέρος Πέρσης, βλέπων ὅτι ὁ σύντροφός του δὲν ἴσχυε μόνος νὰ καταβάλῃ τὸν Σκεντέρμπεην, γυμνῶσας καὶ αὐτὸς τὸ σπαθί του, ἔτρεξε μὲ ταχύτητα πρὸς βοήθειάν του. Ὁ Πρίγκηψ βλέπει τὸ κίνημά του, κατανοεῖ τὸν σκοπὸν του, καὶ ἐν ῥοπῇ ἀναδραμῶν εἰς ἀπάντησίν του, τὸν κτυπᾷ εὐστόχως εἰς τὸ στήθος μὲ τὸ κοντάρι, τὸν κρημνίζει νεκρὸν ἀπὸ τὰ ἄλογόν του, καὶ ἐπανέρχεται αὖθις κατὰ τοῦ πρώτου. Τότε ἐπαναλαμβάνουν μὲ μεγάλον πείσμα τὴν μονομαχίαν, ἐπιφέροντες ὁ εἰς κατὰ τοῦ ἄλλου διαφόρους κτύπους, τοὺς ὁποίους ἀπαντοῦσαν ἀμοιβαίως μὲ τὴν αὐτὴν δεξιότητα καὶ ἐμπειρίαν. Ἀλλὰ ὁ Σκεντέρμπεης τέλος καταφέρει μίαν τόσον τρομερὰν πληγὴν εἰς τὴν πλάτην τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του ὥστε τὸν ἐχώρισε σχεδὸν εἰς δύο, καὶ τὸν ἐκρήμνισεν σωρηδὸν ἀπὸ τὸ ἄλογόν του· καὶ οὕτω παραιτήσας καὶ τοὺς δύο εἰς τὴν γῆν ἐκτεταμένους, ἐπέστρεψεν πεζὸς ἔμπροσθεν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλης χαρᾶς, καὶ ἐπαινέσας πρεπόντως τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀνδρείαν του, εἶπεν αὐτῷ ὅτι, καθὼς εἶδε τὸν δευτέρον Πέρσην νὰ τρέξῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ συντρόφου του, ἔδωκε αὖθις προσταγὴν νὰ ὑπάγουν νὰ κατακόψουν τοὺς ἐπιβούλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, παρὰ τὴν συμφωνίαν, ἐτόλμησαν νὰ τὸν πολεμήσουν ἐν ταύτῃ καὶ οἱ δύο, ἀλλ' ὅτι ἐδοκίμαζεν ἄκραν εὐχαρίστησιν βλέπων ὅτι ἀπέλαβε τὴν δόξαν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Ὁ Ἀμουράτης εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς του, τὸν ἐπρόσταξε εἰς τὸ ἐξῆς νὰ τὸν ὀνομάζῃ πατέρα του, λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς ἤθελε τὸν θεωρῇ ὡς υἱόν του.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ

(Ἱστορία τοῦ Σκεντέρμπεη)

6. Η ΓΛΩΣΣΑ

Ἀπὸ τοῦτο εὐκόλα ἐλέγχονται ἐκεῖνοι ὅπου θέλωντας νὰ εὐ-
γουν ἀπὸ μιὰ ἀτοπία τὸ πῶς δὲν πρέπει νὰ ἀφίνωμεν τὴ γλῶσσά
μας ἀκαλλιέργητη, πέφτουν εἰς μιὰ ἄλλη πολλὰ χειρότερη, λέ-
γωντας πῶς καλλιέργειά της εἶναι νὰ μακραίνῃ ἀπὸ τὸ καθωμιλη-
μένο ἰδίωμα, καὶ νὰ ἐγγίξῃ εἰς τὸ Ἑλληνικόν· καὶ κατ' αὐτὴ τὴ
στραβὴ καὶ παράλογη ἀρχὴ τοὺς δίνουν κάτι κανόνας καὶ χαρα-
κτήρας οἱ ὅποιοι χαρακτηρίζουν ἕνα ἀφύσικο καὶ ἄμορφο τέρας,
μιὰ γλῶσσα μικτὴ ἀπὸ δύο τρία μόρια ρωμαϊκά καὶ λέξεις σχη-
ματισμένες καὶ συνταγμένες κατὰ τὸν τύπο τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ
τὴν ὀνομάζουν *μιξοβάρβαρη*, καὶ ἔκαμναν καλλίτερα νὰ τὴν ὀνο-
μάζουν *μιξοδόρβαρη*, διὰ τί ἀληθινὰ ἡ τέτοια γλῶσσα δὲν εἶναι
ἄλλο παρὰ μύξαις καὶ σάλια βαρβαρικά· διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὸν
ἀναγνώστη μου νὰ μὲ συγχωρήσῃ νὰ μιλήσω κομμάτι παρεκδοτι-
κώτερα.

Καλλιέργεια μιᾶς γλώσσας εἶναι νὰ τὴν πλουτίσουν μὲ λέξεις,
μὲ φράσεις, μὲ τρόπους τοῦ λέγειν μὲ τροπαῖς καὶ μεταφοραῖς, μὲ
παροιμίας καὶ γνώμαις, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖ νὰ εἶνε στερη-
μένη ἡ φτωχὴ ἡ γλῶσσα ἑνὸς ἔθνους ὅπου δὲν εἶνε πεδευμένο·
ἔθεν διὰ νὰ πλουτισθῇ καὶ νὰ ἡμπορῇ νὰ παραστήσῃ κάθε λογῆς
ἰδέα τοῦ ἔθνους ὅπου τὴν μεταχειρίζεται, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ σκοπὸς
τῆς κάθε γλώσσας, ἡμπορεῖ νὰ τὰ δανεισθῇ αὐτὰ ἔλα ἀπὸ μιὰ
ἄλλη ὅπου τᾶχει ἐξαιρῶνταν μόνο ταῖς λέξεις ταῖς ὁποῖες πρέπει
ἄλλαις νὰ ταῖς πάρῃ ἀπ' ἐκείνην ὅπου φαίνεται πῶς παράγεται,
ἄλλαις νὰ ταῖς φκιάσῃ κατὰ ἀναλογίαν ἐκείνων ὅπου ἔχει· μὰ ἂν
δὲν ἡμπορέσῃ νὰ κυβερνηθῇ καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς δύο τρόπους,
συγχωρεῖται νὰ ταῖς πάρῃ καὶ αὐτὲς ἀπὸ ὅπου ταῖς εὔρῃ· πλὴν
ὅτι πάρῃ τόσο ἀπὸ τὴ μητέρα της, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλαις ξέναις
γλώσσαις διὰ νὰ τὰ οἰκιοποιηθῇ καὶ νὰ τὰ κάμῃ ἐδικὰ της, πρέ-
πει νὰ μεταμορφόνῃ ὅσο τὸ δυνατό εἰς τὴν ἐδική της φύσιν, ἂν
θέλῃ νὰ φανῇ καλλιέργημένη, καὶ ὅχι μπαλωμένη μὲ λογῆς λογίων
μπαλώματα. Αὐτὸ ἔκαμαν καὶ κάμνουν ὅλο ἕνα οἱ Ἑγγλέζοι, οἱ
Φραντζέζοι, οἱ Ἰταλοὶ, οἱ Σπανιόλοι καὶ ὅσοι ἔτυχε νὰ εὔρουν τὴ
γλῶσσά τους ἀκαλλιέργητη, αὐτὸ ἔκαμαν μιὰ φορὰ καὶ οἱ Λατί-
νοι· αὐτὸ ἔκαμαν (ἀκούσατε) καὶ οἱ προπάτορές μας Ἑλληνες,
ὅ,τι ἐπήρσαν ἀπὸ ἄλλαις γλώσσαις, τὸ ἐμεταποίησαν εἰς τὴν φύσιν

τῆς ἐδικῆς των τόσο, ὅπου καὶ οἱ ἴδιοι ἴσως μετὰ καιρὸν ἐδυσκολεύονταν νὰ τὸ γνωρίσουν.

Αὐτὸ ὡς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπόγονοι τῶν περιφήμων ἐκείνων· ἡ γλῶσσά μας ἔχει τύπους σχηματιστικούς, ἔχει κλίσι, ἔχει κανόνας συντακτικούς, λοιπὸν ἔστιν θὰ γράψωμεν εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν τοὺς τύπους τῆς, τὴν κλίσιν τῆς, τοὺς κανόνας τῆς ὅπου εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς κάθε γλώσσας, τὰ ὅποια τὰ εὐρίσκομεν ὅχι εἰς τὸν ἄερα θεωρῶντας, μήτε σὲ ἄλλη γραμματικὴ σκαλίζοντας, ἀλλὰ μέσα στὴν ἴδια γλῶσσα, παρατηρῶντας τὴ φύσιν τῆς, τοὔτέστι τὴν κοινὴν χρῆσιν ὅπου εἶναι δημιουργὸς καὶ γραμματικὴ κάθε γλώσσας· διὰ τί ἡ γραμματικὴ μιᾶς γλώσσας ἐπιασθήποτε δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε παρὰ μιὰ περιγραφὴ τῆς γλώσσας, ἡ ὁποία ζωγραφίζει τὴ μορφή, τοὺς χαρακτῆρας, τὰ ἰδιώματά τῆς, διὰ νὰ τὰ ἀκολουθοῦν ὅλοι καὶ νὰ μὴ γράφουν καθένας κατὰ τὴ φαντασίαν του· πάθος τοῦτο κοινὸ τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀποτρέπωνται ἀπὸ τὰ τετριμμένα· αὕτῃ εἶναι καλλιέργεια γλώσσας, καὶ κεῖνο ὅπου λέγουσι πῶς καλλιέργεια εἶναι νὰ τὴν ἐγγίξωμεν εἰς τὸ ἐλληνικόν, εἶναι κακοέργεια, ἂν συγχωρητῇ νὰ εἰπῶ ἔτι, καὶ διαφθορά· διὰ τί ὅσο γηρεύομεν νὰ τὴν πλησιάζωμεν εἰς τὸ ἐλληνικόν, τόσο τὴ μακραίνωμεν ἀπὸ τῆς φύσιν τῆς, τὸ ὅποιο θέδαια ἔνας φρόνιμος δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ καλλιέργεια.

ΔΑΝΙΗΛ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ

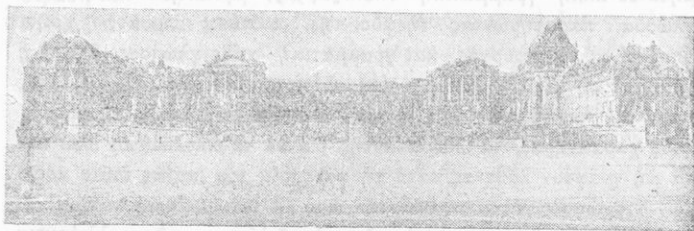
(Πρόλογος σὸ βιβλίον τοῦς «Γνω-
γραφία Νεωτερικῇ». Βιέννη 1791).

7. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΤΙΑΗΣ

Ἦτον, ἀδερφέ μου, ὁδεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνός, ἡμέρα Κυριακὴ, πρὸς τὸ ἑσπέρας· ὅλος ὁ κόσμος ἦτο εἰς περιδιάβασιν, εἰς τὸν βασιλικὸν κήπον, ὀνομαζόμενον Κεραμεικόν, ὅστις εἶναι εἰς τὴν ἄκραν τῆς πόλεως τοῦ Παρισίου. Εἰς αὐτὸν τὸν κήπον εὐρέθην καὶ ἐγὼ μὲ ἓνα φίλον. Ἀκούομεν ἐξαίφνης κτύπους πιστολῶν καὶ τουφεκίων· ἔρωτᾷ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ καὶ οὐδεὶς ἐξεύρει νὰ εἰπῇ τί εἶναι.

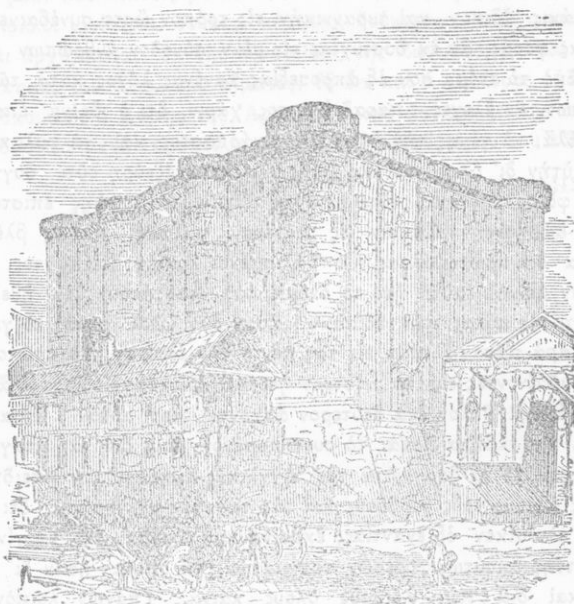
Τρέχουσιν ὄλος ὁ λαός, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, πρὸς τὰ τελευταῖα ὄρια τοῦ κήπου μετὰ θορύβου, καὶ τί βλέπομεν; πλῆθος στρατιωτῶν ἀπεσταλμένων ἀπὸ Βερσαλίου, καὶ ἤρχετο κατὰ τοῦ Παρισίου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποῖαν ὑποπτεύοντο, ὅτι ἔμελλε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἐπαύριον, ἡγουν τὴν δευτέραν· ἐπειδὴ τὴν δευτέραν ἦτο (καθὼς τώρα στοχάζονται) ὁ σκοπὸς τῶν νὰ διαλύσωσι τὴν σύνοδον, καί, ἂν ἡ σύνοδος ἐναντιοῦτο, τοὺς μὲν νὰ θανατώσωσι, τοὺς δὲ νὰ ἐξορίσωσι, κτλ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρα-

Βερσαλίου. — Τὸ βασιλικὸν παλάτιον

τοῦ ἦτον ὁ πρίγκιψ Λαμβέσκιος· αὐτὸς ἂν ἐπροσφέρετο μὲ φρόνησιν, ἴσως τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπέστρεφε κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν. Ἄλλ' ἢ πρόνοιαι, ἢ τύχη, ἢ ὅτι ἄλλο θέλεις νὰ εἰπῇς, ἢ κεφαλὴ τοῦ δὲν εἶχεν οὔτε δραχμὴν ἐγκεφάλου. Εὐθὺς ὅταν ἐμβῇκεν εἰς τὸν κήπον, τρέχει ὡς ἐνεργούμενος, ἔλκει τὴν μάχαιράν του, καὶ κατακόπτει τὸ πρόσωπον ἐνδὸς ἀθῶου καὶ ἀθλίου ἐξηκονταετοῦς γέροντος, ἐντίμου πολίτου, ὅστις εὗρέθη καὶ αὐτὸς περιερχόμενος ὁ ταλαίπωρος ἐμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν κήπον. Αὐτὸ τὸ ἀσπλαγχνον ἔργον κατὰ πρώτην προσβολὴν μᾶς ἔκαμεν ὄλους νὰ πείσωμεν εἰς φυγὴν καὶ νὰ διασκορπισθῶμεν ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον του. Ἐφθασε καὶ ἡ νύξ, τὴν ὁποῖαν ἐπεράσαμεν μὲ μεγάλον φόβον, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν χώραν, ἀλλ' ἔμενεν ἔξω εἰς τὰ προάστεια. Μόλις ἐξημέρωσε φίλε μου, καὶ ὄλοι οἱ πολῖται τοῦ Παρισιοῦ, ὑποπτευόμενοι ἢ μᾶλλον εἰπεῖν βλέποντες πλέον φανερῶς τοὺς σκοποὺς τῆς αὐλῆς, ἐξωπλίσθησαν ἕκαστος καθὼς ἡδυνήθη μὲ σκοπὸν νὰ πολεμήσωσιν, ἀλλ' ἡ ἡμέρα ὅλη ἐπέρασεν εἰς τὸν ἐξοπλισμόν. Ὁ δὲ πρίγκιψ Λαμβέσκιος, ἀκούων αὐτά, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν πόλιν· αὐτὴ ἡ εἴδησις μόλις ἐφθασεν εἰς Βερσαλίαν καὶ εἰς τὰς περιούκους

πόλεις, καὶ ἐξωπλίσθησαν ὁμοίως ὅλος ὁ λαὸς τῆς Βερσαλίας καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. Ἡ αὐλή, ὁ κληρὸς, καὶ οἱ εὐγενεῖς, βλέποντες αὐτά, ἤρχισαν νὰ συλλογίζωνται· ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἦσαν ἀκόμη πάρεξ ἀρχαῖ ὠδείων. Τὴν Τρίτην, πρωΐ, ἐλέπει ὁ λαὸς τοῦ Παρισίου, ὅτι δὲν ἔχει ὅπλα ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐξοπλίσῃ ὅλους τοὺς πολίτας. Ὑπάρ- γουσι λοιπὸν καὶ πατοῦσι τὰ βασιλικά μαγαζία, καὶ τοὺς ἀρσενάδας, καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ εὐρίσκοντο ὅπλα, καὶ τὰ ἐπῆραν ὅλα, ἕως καὶ αὐτὰ τὰ κανόνια, μὲ τὰ ὁποῖα καλὰ ἐγγαστρωμένα, ἐστόλισαν τὰς πλατείας καὶ ρύμας τῆς πόλεως, μὲ σκοπὸν νὰ τὰ μεταχειρι- σθῶσιν. Ἄν ὁ Λαμβέσκιος (ἔμβαιεν εἰς τὸ Παρίσιον. Καὶ ἂν

Ἡ Βαστίλιν (Ἀπὸ παλιὰ χαλκογραφία)

αὐτὸ συνέβαινε, φίλε μου, ἤθελεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ρεῦ- σει ποταμηδὸν τὸ αἷμα· καὶ ἴσως ἤμην καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἀριθ- μὸν τῶν νεκρῶν, καὶ ἡ λογιότης σου στερημένους τὴν σήμερον ἀπὸ τὴν τοιαύτην μου μωρολογίαν.

Ἄλλὰ τί συμβαίνει (ἐνθυμοῦ ὅτι εἶναι Τρίτη ἀκόμη) μετὰ τὸ

γεῦμα· Ὑπάγουσιν οἱ ὀπλισμένοι πολῖται, καὶ περικυκλοῦσι τὴν Βασιλίαν, διὰ τὰ ζητήσωσι καὶ τὰ λάθωσιν ἀπὸ τὸν ἄρχοντα καὶ ἐπιστάτην αὐτῆς ὅσα ὅπλα εὐρίσκοντο εἰς αὐτήν. Τί εἶναι ὁμως αὕτη ἡ Βασιλία· δύνασαι νὰ μὲ ἐρωτήσης εὐλόγως ἢ λογιότης σου, ὅστις δὲν εἶδες πάρεξ τὸ Βεζῖρ Χάνιον καὶ τὸ κατηρειπωμένον καὶ κλονούμενον Βεζεστένιον. Ἡ Βασιλία εἶναι ἓνα τοιχίον μικρόν, ἀλλ' ὀχυρώτατον εἰς τὰ ἄκρα τῆς πόλεως τοῦ Παρισίου, τοῦ ὁποῦ ἡ οἰκοδομὴ πρὸ πεντακοσίων σχεδὸν χρόνων ἔγινεν εἰς διάστημα δέκα ἐτῶν καὶ μὲ δαπάνην πολλῶν μυλλιονίων. Αὐτὴν τὴν μετεχειρίζοντο διὰ φυλακὴν, καθὼς εἰς Κωνσταντινουπόλιν μεταχειρίζονται τὸ ἐπταπύργιον· ἀλλὰ φυλακὴν σκληράν καὶ πολλάκις ἄδικον καὶ τυραννικὴν, εἰς τρόπον ὥστε συνέβαιεν ὄχι ὀλίγας φορές, ἂν ἐκ δυστυχίας εἰς μίαν σύνοδον ἀνθρώπων ἔφευγεν ἀπὸ τὸ στόμα σου ἐξ ἀπροσεξίας κανένας λόγος κατὰ τῶν μινίστρων, ἂν ἔλεγες, παραδείγματός χάριν, ὅτι ὁ δεῖνα ἐπάτησε στρεβλά, νὰ γένης τὴν ἐπαύριον ἀνάρπαστος, καὶ νὰ φυλακισθῇ εἰς αὐτὴν δι' ὅλης σου τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ οὔτε συγγενῆς οὔτε φίλος τί ἔγινες, οὔτε νὰ ἔχῃς ἄδειαν νὰ γράψῃς ἐπιστολήν, ἢ νὰ δώσῃς τὴν εἰδησιν εἰς κανένα, ...φυλακὴν, καθὼς βλέπεις, ὥραία διὰ πρωτοψάλλας. Οἱ ὀπλισμένοι λοιπὸν βλέποντες, ὅτι ὁ ἄρχων Δελονέ (αὐτὸ ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστάτου) δὲν ἤθελε νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας, τὴν ἐβίασαν· ἦσαν δύο ὥραι μετὰ τὸ γεῦμα, καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὰς πέντε τὴν ἐπήραν. Τὸ πρῶτον ἔργον ἐμβαλόντες εἰς τὸ κάστρον ἦτο, νὰ ἀποκεφαλίσωσι τὸν ἄθλιον Δελονέ, καὶ ἄλλον ἓνα δεύτερον ἄρχοντα μετ' αὐτόν. Ἦσαν ἐξ ὥραι, καὶ ἐβῆκα κατὰ τὸ συνειθισμένον μου, διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν καφενὲν νὰ ἀναγνώσω τὰς Ἀγγλικὰς ἐφημερίδας· ἐπειδὴ εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς θορύβους καὶ τὰς ταραχὰς μὴ νομίσης ὅτι ἐφύλαγα τὸν οἶκόν· ἐξ ἐναντίας, ἔκβαινα καθ' ἡμέραν διὰ νὰ γίνωμαι αὐτόπτης τοιοῦτων φοβερῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἦσαν δι' ἐμέ, ὥς καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ὅλους καινά. Ὑπάγων λοιπὸν εἰς τὸν καφενὲν, ἠπάντησα τοὺς πορθητάς τῆς Βαστίλιας συνωδευμένους μὲ τριακοσίας ἢ τετρακοσίας χιλιάδας λαοῦ, οἱ ὅποιοι περιέφεραν εἰς ὅλας τὰς ρύμας τῆς πόλεως, ἐπάνω εἰς μακρὰ κοντάρια, (θέαμα φρικτὸν) τὰς δύο κεφαλὰς αἰμοσταγεῖς. Αὐτὴ ἡ εἰδησις ἔκαμεν εὐθὺς ὄχι μόνον νὰ διασκεδασθῇ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Λαμβεσκίου, τὸ ὅποιον ἦτο ἀκόμῃ ἔξω τοῦ Παρισίου, ἀλλὰ, φθάνουσα τὸ αὐτὸ ἑσπέρας καὶ εἰς Βερσαλίαν, κατέπληξε τόσον τὴν αὐλήν, τὸν κλῆρον, καὶ τοὺς

εὐγενεῖς, ὥστε πρῶτον μὲν δὲν ἤθελαν νὰ πιστεύωσι τὴν πόρθη-
σιν τῆς Βασιλείας, ὡς πρᾶγμα ἀδύνατον· ἔπειτα, θεδαιωθέντες διὰ
δευτέρων καὶ τρίτων ταχυδρόμων καὶ αὐτὸ καὶ τὴν ἀποτομὴν τῶν
κεφαλῶν, καὶ ὅτι οἱ Παρισίνοι ἡτοιμάζοντο νὰ υπάγῃσι τὴν ἐπαύ-
ριον εἰς αὐτὴν τὴν Βερσαλίαν, ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τοσαύτην δει-
λίαν, ὥστε, καθὼς λέγουσι, τὴν νύκτα ἐκείνην, ὅλη ἡ βασιλικὴ
οἰκογένεια ἐκοιμήθη, ὅχι εἰς τὸν συνειθισμένον κοιτῶνά του, ἕκα-
στος, ἀλλ' εἰς ἓνα κλίσκιον τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὸ βασιλικὸν περι-
βόλιον ὅχι ὅτι ἐκεῖ ἦσαν ἀσφαλέστεροι ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ φόβος τοῦς
ἐξέστησε, καὶ δὲν ἤξευραν πλέον τί κάμνουσι. Μόλις ἐξημέρωσε,
ψίλε μου, καὶ «πατεῖς με πατῶ σε» τὸ τῆς παροιμίας· ἔγιναν ἄφαν-
τοι πολλοὶ μινίστροι, δοῦκες, κόμητες, δούκισσαι, κομήτισσαι, καὶ
ἄλλαι ἀρχόντισσαι ἐκ τῆς συνοδείας τῆς βασιλίσσης, καὶ πέντε
πρίγκηπες τοῦ βασιλικοῦ αἵματος, ἐξ ὧν καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς
τοῦ βασιλέως ὁ Κόμης τῆς Ἀρτεσίας, καὶ ἄφησαν μόνον σχεδὸν
τὸν βασιλέα μετὰ τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἀδελφοῦ.

ΑΔ. ΚΟΡΑΗΣ

(Ἐπιστολαί: Τόμ. Α΄.)

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ ΙΘ' ΚΑΙ Κ' ΑΙΩΝΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑΝ ΖΑΪΜΗΝ

Ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἔκθαμβον κόσμον δύο γενεὰς πολὺ ἀνωτέρας ἑλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τὰ παράδοξα ἔργα τὰ ὅποια αἱ δύο αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο παραδόξων τούτων γενεῶν, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς *συντηρητικὴ* τῆς πατρίδος, κινδυνεύουσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς *ἀπελευθερωτικὴ* τῆς πατρίδος ὀλοτελῶς δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὗται γενεαί, αἱ ὁποῖαι ὡς δύο ἐξαίσιμα φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου, ἐπροκίσθησαν

Ἀνδρέας Ζαΐμης

ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδίᾳ φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦτος ὕψηλός προσορισμός. Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ *συντηρητικὴ* ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων, ἡ δὲ δευτέρα, λέγω,

ἡ ἀπελευθερωτικὴ, εἰσθε, ὦ Ἕλληνες, σεις οἱ ζῶντες· ναί· σεις οἱ ἴδιοι.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι καθ' ἃς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλαστάνουν καὶ προνοητικῶς πως εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ἐποίων δὲν θὰ ἐδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὐταὶ νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὄρον. Τῷ ὄντι τις εἰμπορεῖ νὰ εἴπῃ, ὅτι χωρὶς Μιλιτιάδης καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων θὰ ἀπῆθαναντιζετο ὅσον ἀπῆθανاتیσθη; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν μας πολυπαθῆ ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών;

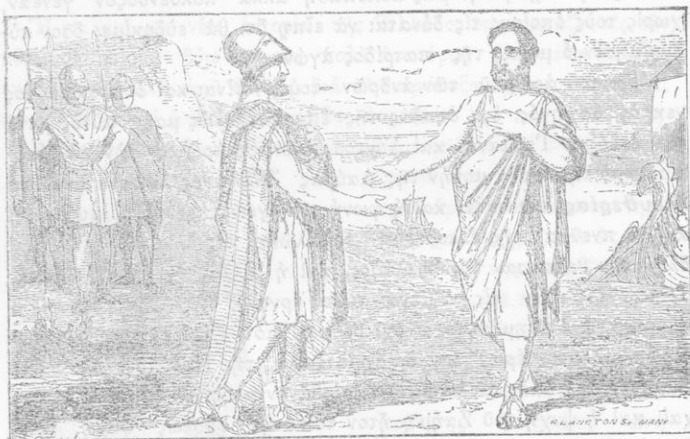
Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρὸς· ἀρχηγός, ὅχι ὁπαδὸς τῆς ἐπαναστάσεώς μας· αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ καὶ Λόντου ἐφώναξε πρῶτος τὴν 25 Μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας· *Ἕλληνες λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας*· ἐφώναξε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔγεινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλάς ἔγεινεν ἐλευθέρα. Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; διψα τάχα ἐξουσίας, πλούτου, ἢ ἐπισημότητος; ὅχι βέβαια· διότι ἦτον ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου· τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὅποιον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαήμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτο ψυχὴ οἰκογενείας, ἡ ὁποία καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμόνησεν· ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία ταράττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχάς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου· νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δείξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζὶ σὰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν του, καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας· διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκυσῶ τὴν προσοχὴν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς.

Ἡλ. Βουτιερίδου—Ν. Ἐλατον, «Νεοελλ. Ἀγνώσματα» ΣΤ'. 3

Εὐφημεί, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχῆς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του, μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμῃ καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοιπὰ ἡ πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας της τὰς δυνάμεις εἰς δικτατορικὴν Κυβέρνησιν, ὀνο-

Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης : Ἀρξώμεθα ὁρωτηρίου καὶ καλῆς φιλονικίας πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλώμενοι δῶσαι τὴν Ἑλλάδα.

μάσσω πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμῃν. Ἀμὰ ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατορικὴ αὕτη Κυβέρνησις, σκέψις ἔγινε περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων, καὶ ἰδοὺ πρῶτος ὁ πρόεδρος προβάλλει... ποῖον; τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκη. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμφηγεὶ· μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον, τὸν προὔπαντ᾽ ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενον· ἡ πατρίς, τῷ λέγει, ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἑνωσίν μας· τὴν ἀπαιτεῖ ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πί-

μολέοντα, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελούντες ἐορτὴν μᾶλλον τῇ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς τῶν στολισμένας μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὄλην κατῆφειαν, ὄλην θρήνους· διότι βλέπω ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς προσωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταδιδάσκει τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἂψ· οὗ ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν ἔργον τῆς παλιγγενεσίας, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἣ ὁποία τὸν περιμένει· ναί· ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαΐμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γήϊνος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

9. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

“Ὅσον ὀλεθρία καὶ ἂν ὑπῆρξεν εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ζῶν ἢ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰκτησις καὶ ἡ ἀκλόουθος δεινὴ καταπίεσις, δὲν ἐπήγαγεν ὅμως τὸν θάνατον εἰς αὐτήν. Ἡ Ἑλλὰς ὁμοιάζει γόνιμον γῆν κρύπτουσαν ἐντὸς ἑαυτῆς ἀνεξολόθρευτα φυτικῆς ζωῆς σπέρματα. Ὡς ἐκείνης τὴν ἐπιφάνειαν καταδόσκει πολλάκις παμφάγον πῦρ καὶ κατακαίει μέχρι ῥίζης τὰ καλύπτοντα αὐτήν καὶ κατακοσμοῦντα φυτὰ καὶ ὑψίσματα δένδρα, ἀρκεῖ δὲ πάντοτε ὀλίγη τις ἀπὸ τῶν νεφῶν νοτία καὶ ὀλίγη θερμότης ἡλιακῇ, ἵνα ἐκ τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῇ σπερμάτων ἀναβλαστήσῃ καὶ καλύψῃ αὐτήν νέος κόσμος φυτῶν ἀγλαῶν, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλὰς, καίπερ καταβροσκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ πυρός καὶ ἐρημωθεῖσα, διετήρησεν ὅμως ἐν ἑαυτῇ ἱκανὰ πνευματικῆς ζωῆς σπέρματα, εἰς ὧν τὴν ἀναβλάστησιν ἵσκει πάντοτε ὀλίγη δρῶσος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀσθενὴς τις ἡλιακὴν ἀκτίνων ἐπίδρασις. Σχολεῖα ταπεινά, ὅποια συνεχώρουν αἱ δεινὰ περιστάσεις τοῦ ἔθνους, μικρὰ καὶ λυπρὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων φυτῶνα ἀναφαίνονται ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς χώρας καὶ μετὰ τὴν πόρθησιν αὐτῆς καὶ ἐρήμωσιν, κρυπτόμενα πολλάκις ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν κρατούντων εἰς τόπους δυσβάτους, εἰς ἐρημικά μοναστήρια.

παρκαμυθούντα τὴν πνευματικὴν πείναν καὶ δίψαν τῶν δυστυχῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους, τῶν κατατεθλιμμένων μαθητῶν τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Νανζιανζηνοῦ Γρηγορίου.

Αὐξάνει δὲ τῶν ρηθέντων σχολείων ὁ ἀριθμὸς, καθόσον ἐλαττοῦται ἢ παρὰ τῶν κρατούντων δεινὴ τοῦ λαοῦ πίεσις. "Ἄνδρες ἑλληνικῆς παιδείας ἱκανῶς μέτοχοι, διδάσκαλοι τῶν ἑλληνικῶν

Τὸ κρυφὸν Σχολεῖον

(Ἔργο τοῦ Ἑλλήνα ζωγράφου Νικ. Γκύζη).

λόγων καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας, παραδόξως ἐγείρονται ἐν τῇ χώρᾳ τῇ κατακλυσθείσῃ ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος, κατ' ἀρχὰς μὲν σπανιότεροι, προχωροῦντος δὲ τοῦ χρόνου συχνότεροι. Ἐφαίνετο ὅτι οὗτοι ἀνίσταντο ἐκ λίθων μεταμορφούμενοι καὶ ἐπανελαμβάνετο εἰς τὰς διὰ τοῦ βαρβαρικοῦ κατακλυσμοῦ ἐρημωθείσας χώρας τὸ κατὰ τὸν παλαιὸν μῦθον θαυματοουργηθὲν ἐπὶ Δευκαλίωνος. "Ἡθελον ἀποπλανηθῇ πολὺ τοῦ κυρίου μου θέματος, ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ ἀπαριθμήσω ἐνταῦθα τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτο-

κρατορίας ἀπὸ τῆς κατακτίσεως ἕως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἰδρυθέντα ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐξ ὧν ἐν τῷ μακρῷ τῆς δουλείας σκότει διεχέετο παραμυθητικόν τι φῶς εἰς τὸ ἡμέτερον γένος, νὰ καταλέξω δὲ τοὺς πεπαιδευμένους ἐκείνους ἑμογενεῖς, οἵτινες διὰ ζώσης διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν συγγραμμάτων τῶν διειστήρησαν ἐν τῷ μακρῷ καὶ θειῷ ἐκείνῳ χειμῶνι τῆς ἑλληνικῆς παιδείας τὰ ζώπυρα. Διὸ παραπέμπων τοὺς θέλοντας νὰ γνωρίσωσι τὰ περὶ αὐτῶν εἰς εἰδικὰ τινα ἑμογενῶν καὶ ἁλλοδαπῶν συγγράμματα, ἀρκοῦμαι ἐνταῦθα νὰ εἶπω συντόμως ὅτι, προχωροῦντες τοῦ χρόνου, καθόσον ἡ ἀγριότης τῶν κατακτητῶν διὰ τῆς καθημερινῆς πρὸς τοὺς ὑποκειμένους Χριστιανοὺς ἐπιμειξίας καὶ συμβιοτεύσεως ἤλατο τοῦτο, ἠδῆξαντο τούτων τὸ θάρρος, ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἀνεπτύσσεται, τὰ δημόσια σχολεῖα ἐπληθύνοντο. οἱ δὲ λόγιοι ἄνδρες, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ συγγραφεῖς ἐπολλαπλασιάζοντο κατὰ λόγον. Νίκαια τῶν χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων, ἐμπνέουσαι εἰς ταύτας καθημέρας θάρρος πλείοτερον, κατέστελλον οὕτω τῶν Ὁθωμανῶν τὴν παράβολον τόλμην καὶ ἔπαρσιν, ὥστε ἡ Ὁθωμανικὴ ἀρχὴ ἐβρισκεν ἔκτοτε φρονιμώτερον νὰ δεικνύηται πρὸς τοὺς ὑποκειμένους Χριστιανοὺς ἡπιωτέρα καὶ συγκαταβατικωτέρα πρὸς τὰς δικαιοσύνας αὐτῶν περὶ ἰδρύσεως ναῶν καὶ σχολείων αἰτήσεις, πρὸς αἷς ἐδεικνύετο πρότερον χαλεπὴ λίαν καὶ δύσκαμπτος.

Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν βῆθόντων σχολείων περιορίζετο ἡ διδασκαλία εἰς μόνον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἱερὰν κατήχησιν· ἀλλὰ κατ' ὀλίγον εἰσῆγοντο εἰς τινα αὐτῶν, τὰ εὐπορώτερα (οἷον τὸ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ τοῦ Πατριαρχείου, τὸ τῆς Χίου, τὸ τῆς Σμύρνης, τὸ τῶν Κυθωνίων) καὶ ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς γλώσσης, τῆς Ρητορικῆς, τῆς Φιλοσοφίας, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν στοιχείων τῆς Φυσικῆς.

Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἰδρύοντο καὶ διειτρουῖντο πρὸς παιδείαν τῶν νέων Ἑλλήνων σχολεῖα εἰς τὰς τότε περιστάσεις ἀρμόδια, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν οἷς ἐδιδάχθησαν πολλοὶ Ἕλληγες διαπρέψαντες ἔπειτα ὡς διδάσκαλοι, ἱεροκήρυκες, συγγραφεῖς, πολιτικοί. Τῶν σχολείων τούτων ἀρχαιότατον ὑπῆρξε τὸ ἐν Ρώμῃ ὑπὸ Λέοντος Ι'. τῷ 1513 ἰδρυθὲν ἑλληνικὸν φροντιστήριον τὸ ἐπονομασθὲν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Βραδύτερον δὲ ἔλαβον ὑπαρξιν τὰ ἐξῆς : α'. τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Ἑνετίᾳ Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος κατὰ τὸ 1593 ἔτος κατασταθὲν καὶ μέχρι τοῦ 1701 διατη-

ρηθὲν ἑλληνικὸν σχολεῖον· β'. Τὸ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὑπὸ Θωμᾶ Φλαγγίνῃ τοῦ Κερκυραίου ἱδρυθὲν καὶ ἀπὸ τοῦ 1664 ἕως τοῦ 1795 διαμεῖναν Φλαγγινιακὸν φροντιστήριον. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τρία ἐν Παταυῖφ ἱδρύματα χάριν παιδεύσεως ὠρισμένου ἀριθμοῦ νέων 'Ελλήνων ὑφ' 'Ελλήνων ἱδρυθέντα. Τὸ τοῦ Κυπρίου Πέτρου Γαρρφράνου, τὸ τοῦ Γερασίου τοῦ Παλαιοκάπα καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουτουνίου. Καὶ εἰς τὰς διαφόρους δὲ τῆς Εὐρώπης ἀκαδημίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας οἱ νέοι 'Ελληνες μεταβαίνοντες ἐδιδάσκοντο ὑψηλότερα μαθήματα καὶ εἰδικὰς ἐπιστήμας, μάλιστα δὲ ἱατρικὴν, δι' ἧς εὐχερέστερον μετὰ τὴν ἐπ' ἀνόδον των τιμὴν καὶ δύναμιν παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἥλιπζον ὡς ἀποκτήσωσι καὶ εἰς τὴν πατρίδα των ὠφελιμώτεροι νὰ δειχθῶσιν. Οὕτως ἡ πνευματικὴ τοῦ 'Ελληνικοῦ γένους ζωὴ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δεσποτείας διατηρουμένη καὶ κατ' ὀλίγον κρατυνομένη ἔλαθεν αἰφνηδικῶς περὶ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐκ τῆς γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως νέαν ἰσχὺν καὶ νέαν κατεύθυνσιν.

Ἡ ρηθεῖσα μεταπολίτευσις διὰ τῆς θαρυγχοῦς σάλπιγγός της ἐξεγείρασα ἐν Εὐρώπῃ (1789) ἀπὸ μακροχρόνιου ληθάργῳ καὶ ἄρχοντας καὶ λαοὺς ἄρχομένους διεκήρυξεν εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον νέας πολιτικὰς ἀρχὰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Τὸ δὲ μέγα τοῦτο καὶ διαπρύσιον κήρυγμα ἀκουσθὲν εἰς τὴν 'Ελλάδα ἐξύπνησεν ἐν τῷ στήθει τῶν 'Ελλήνων πόθους δικαίους ἀπὸ πολλοῦ κοιμωμένους καὶ ἀνεζωπύρωσε γλυκυτάτας ἐλπίδας. Ἡ διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐξηθεῖσα τότε τῶν 'Ελλήνων κοινωνία πρὸς τοὺς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης λαοὺς καὶ ἡ ἐντεθεὶς προσεληθεῖσα βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν καταστάσεως διηγείρει τὴν ἐθνικὴν των φιλοτιμίαν, ἀνέφλεξε τὴν φιλομάθειάν των καὶ ἀνερθέτισε πάντας εἰς συντονωτέραν εἰς τὸ ποθοῦμενον ἐνέργειαν. Ἐκτοτε ἐπολλαπλασιάσθησαν μετὰ πλειοτέρας σπουδῆς τὰ σχολεῖα καὶ ἐδελτιώθησαν φιλοτιμότερον τὰ ὑπάρχοντα δι' εἰσαγωγῆς μαθημάτων ὑψηλοτέρων. Ἐκτοτε οἱ νέοι ἤρχισαν μετὰ τὴν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πατρίδος των περάτως τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων νὰ μεταβαίνωσι πολλοὶ συχνότεροι εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἀπὸ τῶν πολυχυμμένων ἐκείνων πηγῶν ἀρῶνται ἀφθονώτερα τῆς Σοφίας τὰ νάματα καὶ τελειοποιῶνται εἰς τὴν Φιλολογίαν, τὴν Φιλοσοφίαν, τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, ἢ ἵνα σπουδάζωσι περὶ τὴν ἱεράν των ἀσκληπιαδῶν τέχνην. Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὴν πατρίδα οἱ μὲν ἐφώτιζον τοὺς ὁμογενεῖς των διὰ

τῆς προφορικῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν πολυει-
δῶν συγγραμμάτων των, πρὸς ἐκδοσιν τῶν ὁποίων καὶ τυπογρα-
φεῖα ἐν τισιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ πόλεων ἰδρύθησαν, οἱ δὲ ἄλλως πῶς
ἐγίνοντο εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των ὠφέλιμοι.

ΦΙΛ. ΙΩΑΝΝΟΥ

ΙΟ. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ε΄.

Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι τῶν μικρῶν παιδιῶν, λέγει τὸ
Εὐαγγέλιον. Ἄν ἄθῳα ψυχὴ, ἔντιμοι Κύριοι ἀκροαταί, κερδίζῃ
τὴν βοσιλείαν τῶν οὐρανῶν, καρδίαν ἄθῳαν, ψυχὴν καλὴν πρέπει
νὰ ἔχῃ καὶ ὅποιος βούλεται νὰ ὁμιλήσῃ ἀξίως διὰ τοὺς μακαρίους
οὐρανοπολίτας. Πρέπον καὶ δίκαιον φαίνεται ὁ καθαρὸς νὰ ὁμιλῇ
διὰ τοὺς καθαρούς· ἔπειτα, ἂν εἴμαστε ἄθῳοι, ἐννοοῦμεν καλῆτερα
καὶ τὴν ἀθωότητα τῶν ἄλλων· τὸ ἄθῳον τῆς ψυχῆς μας χρησι-
μεύει ὥς ὀφθαλμὸς λαμπρὸς ποὺ βλέπει τὸ κάλος τῆς ἀρετῆς τῶν
ἀγαθῶν. Ἀθωότητος αἰσθάνομαι σήμερον ἀνάγκην, βουλόμενος νὰ
σὰς ὁμιλήσω διὰ τὸν μακαρίτην Γρηγόριον, Πατριάρχην καὶ Ἀρ-
χιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ πῶς εὐκολον, κατορθω-
τὸν πῶς; Ὅσοι ζοῦμεν τὴν κοσμικὴν ζωὴν, ἀποχαιρετήσαμεν
πρὸ πολλοῦ καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, πῶς νὰ εὐροῦμεν εἰς τὰ
σπλάγχχνα μας τὴν ποθυμένην, ἀθωότητα, χάριν τῆς ὁποίας νὰ
δώσωμεν ζωὴν καὶ κάλλος εἰς τὸ ἐγκώμιον τῶν Ἀγίων; Ἐβαφαν
τὴν καρδίαν μας τὰ πάθη τῆς κοινωνίας, ἡ δυσπιστία, ὁ φθόνος,
τὸ φιλήδονον, ἡ διχόνοια, ὅσα τέλος μάχονται τὴν ἀθωότητα. Ἄν
ὁμως συμβῇ καὶ νοήσετε σήμερον εἰς τὰ λόγια μου χάριν ἢ ἀξιο-
πρέπειαν, ἀποδόσετέ το εἰς τὸ εὐμορφο κείμενο ποὺ ἐπήρα νὰ
σχολιάσω, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀρετῆς τοῦ παναγιωτάτου Πατρι-
άρχου. Ὡς συμβαίνει, ἂν ταξειδεύσωμεν εἰς ἄγρια δύσδοτα μέρη,
καὶ αἰφνιδίως εὐφραίνονται οἱ ὀφθαλμοί μας ἂν ἴδοῦμεν ἔμπροσθέν
μας κάμπους, περιβόλια εὐμορφᾶ, καθίζομεν εἰς τοὺς ἱσκιούς τῶν
δένδρων καὶ πέρνομεν χαρὰ ἀπὸ τὰ ἄνθη ἀπὸ τοὺς καρπούς·
ὁμοίως καὶ ἐγώ, ὥς ἀφιερώθηκα εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ εἰς τὴν με-
λέτην τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου μου ἐφάνη νὰ πνέω
τὸν γλυκὺν ἀέρα καὶ νὰ χαίρωμαι ὅλην τὴν γαλήνην τῆς πρώτης
ἀρχαΐκης ἀθωότητος τῶν ἀνθρώπων.

Θά ἱστορήσω λοιπὸν τὴν ἀθώαν του ζωὴν, τὴν κλίσιν, τὸν ἔρωτα τοῦ μακαρίτου πρὸς τὴν ἐπιστήμην, θά σχολιάσω τὴν φιλομάθειαν, τὸν πατριωτισμὸν του, θά κλείσω τὸν λόγον μου μὲ τὴν διήγησιν τοῦ μαρτυρίου του· μὴ γένοιτο, φθάνωντας ἐγὼ εἰς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς ὁμιλίας μου νὰ κινήσω εἰς δάκρυα καὶ θρήνους τὸ ἀκροατήριον· οἱ θρήνοι, τὰ δάκρυα ἀρμόζουσιν εἰς τὴν ταφόπετραν νέου παλληκαριοῦ, ποῦ δὲν ἔζησε νὰ δείξῃ τοὺς καρποὺς τῆς μεστής ἡλικίας, ὅχι εἰς γέροντα, ὁ ὅποιος ἐπλήρωσε μὲ τιμὴ κα δόξα τὸ μακρόβιον τῆς ἡλικίας του· οὔτε πάλαι θά τινάξω εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς σας λαμπάδα ἐκδικήσεως· μὴ γένοιτο! εἰς αὐτὸ τὸ παρεκκλησί τῆς ἐπιστήμης, εἰς γαληνιατὸ οἰκοδόμημα βιβλιοθήκης, νὰ σαλπίσω ἐγὼ σάλπιγγα αἵματος, νὰ προκαλέσω φόνον ἀντὶ φόνου. Ὅψιμοι υἱοὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου χρεωστοῦμεν καὶ εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι καρπούμεθα τοῦ περασμένου καιροῦ τὰ μαθήματα, ὅτι προσιμίζομεν τάξιν σοφῶν νέου κόσμου, ὅτι εἴμεθα κοντολογίᾳς ἄκρη καὶ ἀρχὴ τῶν αἰώνων· οἱ εἰδήμονες τοῦ περασμένου καιροῦ καὶ οἱ προορατικοὶ τοῦ μέλλοντος μοῦ φαίνεται νὰ μᾶς λέγουν: Καλλιεργεῖτε τὸν νοῦν σας, τελειοποιεῖτε τὴν καρδίαν σας εἰς τὸ καλὸ, προκόβετε εἰς ταῖς ἐπιστήμας καὶ εἰς ταῖς τέχναις, τώρα ποῦ ἡ μακαρία εἰρήνη φωτίζει τὴν πατρίδα σας, καλλιεργεῖτε, σέβεσθε τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα τῆς πατρίδας σας· καλὴν ἄλλην ἐκδικήσιν δὲν δύνασθε νὰ πάρετε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς σας, καλὴν εὐχαρίστησιν νὰ δώσετε εἰς τοὺς φίλους σας.

Ἀνήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βαῶν, τὴν Κυριακὴν, οἱ φίλοι τοῦ ἔλεγον καὶ τὸν παρακαλοῦσαν, καὶ ἄνδρες ἐπίσημοι τῶν πρεσβειῶν, νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ· τὰ μέτρα τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἐγίνοντο ἄγρια, ἀνήμερα, καὶ καθέννας ἡμποροῦσε νὰ προῖδῃ τὸ μέλλον· τὸν παρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ ἐπρόσφεραν καὶ τὰ μέσα. «Μὴν μὲ παρακινῆτε εἰς φυγὴν, εἶπε εἰς τοὺς φίλους, μὴν θέλετε νὰ σωθῶ· ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θά ἦτον ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν ἄλλην Χριστιανωσύνην· εὐμορφὸ πρᾶγμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμμιὰ προδιὰ εἰς τὴν πλάττην νὰ φεύγω εἰς τὰ καράβια, ἢ σφαλισμένος εἰς πρεσβείαν φιλικὴν νὰ ἀκούω εἰς τοὺς δρόμους τὰ ὄρφανὰ τοῦ ἔθνους μου νὰ σπαράττουν εἰς τὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἶμαι Πατριάρχης διὰ νὰ σώσω τὸν λαόν μου, ὅχι νὰ τὸν ῥήξω εἰς τὰ μαχαίρια τῆς γιανιτζαριᾶς· ὁ θάνατός μου ἴσως χρη-

σιμεύσει περισσότερο πρὸς ὅ,τι ἐδύνομουν ποτὲ νὰ φαντασθῶ πῶς θὰ ὤφελῃσαι ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχθοῦν εἰς τὴν ἀδικίαν τοῦ θανάτου μου· δὲν θὰ ἴδουν ἴσως μὲ ἀδιαφορίαν ὑδρισμένη τὴν πίστιν τους εἰς τὸ πρόσωπόν μου, καὶ θποῦ εἶναι ἄνδρες ἀρμάτων "Ελληνες θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπίσιαν πολέμου ποῦ συχνὰ χαρίζει νίκην, εἶμαι βέβαιος· κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴν εἰς ὅ,τι μοῦ συμβῇ. Σήμερον τῶν Βαῶν, ἄς φάγωμεν εἰς τὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γιалоῦ, καὶ παρεμπρός, ἐντὸς ἴσως τῆς ἐβδομάδος ἄς φάγουν καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς. — "Οχι δὲν θὰ χρησιμεύσω ἐγὼ περίγelo τῶν ζώντων, καὶ περπατώντας μὲ δῆκους καὶ ἄρχοντας εἰς τοὺς δρόμους τῆς "Οδησσού, τῆς "Επτανήσου ἢ τῆς "Αγκώνας νὰ μὲ δαχτυλοδείχνουν τὰ παιδιὰ, ἴδου ὁ φονιάς Πατριάρχης ! "Αν τὸ ἔθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μ' ἀποζημιώσῃ ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Τέταρτη φορὰ δὲν θὰ ἀναιβῶ πλέον εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ "Αθωνος, δὲν τὸ θέλω· χαίρετε σπῆλαια καὶ κορυφαῖς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ· χαίρε θαλάσσιον κῆμα· χαίρε Σπάρτη καὶ "Αθήνα θποῦ ἤθελα νὰ συστήσω σχολεῖα ἐπιστημῶν διὰ τοὺς νέους τῆς πατρίδος· χαίρε γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητζίνα. "Εγὼ ὁπάγω θποῦ μὲ καλεῖ, μὲ βιάζει ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἔθνους, καὶ ὁ εὐράνιος θεός, ἔφορος θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων».

Χρεωστῶ εἰς ἓναν τῶν ἀκρατῶν μου, τὸν σεβασμίον Μάρκον Δραγούμην, τὴν ὁμίλιαν τοῦ Πατριάρχου εἰς τοὺς φίλους του· καὶ ἡ προφητεία τῆς ὁμιλίας του ἀλήθευσε· ἀνήμερα τῆς Λαμπρῆς ἡ γεροντικὴ κεφαλὴ του, ὁ ζωηρὸς ὀφθαλμός του, ποῦ ἐνέπνεαν χαρὰ καὶ πίστιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐμελάνιασεν ἀπὸ τὸ αἷμα πηγνόμενον εἰς τὸ πρόσωπόν του· ἀλλὰ τί ἐσυνέβη ; "Ἡ τριχυμία γῆς καὶ θαλάσσης εἶναι φτωχὴ πορομοίωσις τῶν τριχυμιῶν τῆς ψυχῆς· βροντὴ καὶ ἀστραπὴ τοῦ εὐρανοῦ δὲν ἀντιθεοῦν τόσον εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν, ὅσον ὁ σκοτωμός τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν καρδίαν τῶν "Ελλήνων· οἱ θαλασσινοὶ ἔγειναν ἀτρέμητοι, καὶ καίουν μεγάλα καράβια τοῦ ἔχθρου· ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν ἀπὸ τὸν σκοτωμὸν παραδόθηκε Τριπολιτσά, "Αθήνα, Σάλωνα· εἰς τὴν κόψιν τοῦ "Ελληνικοῦ σπαθιοῦ ἦτον γραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, καὶ ἐθέριζε· ὀργὴ πολέμου ἐθανάτωσε ἀδιακρίτως πολεμικοὺς ἄνδρας καὶ ἄθῶα βρέφη εἰς τοὺς κόρφους τῶν μητέρων· δὲν ἀκούετε ἀπὸ τὸ φρούριον τῶν Σαλώνων, ἀπὸ τοὺς δρόμους τῶν "Αθηνῶν κλάυμα, φωνὴ παιδιῶν, γυναικῶν ; παρακαλοῦν, δέ

ονται διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς των, ζητοῦν τὴν χάριν με φωνὴν Ἑλληνικὴν· ἐδῶ εἰς χῶματα Ἑλληνικὰ γεννήθηκαν, καὶ δὲν γνωρίζουν σχεδὸν ἄλλην γλῶσσαν, καὶ εἰς τὴν γέννησίν τους ἔρρεαν πλοῦτι καὶ μεγαλεῖα. Μάταια παρακαλέσματα! τὸ μολύδι καὶ τὸ σπαθί ἀστράφτουν καὶ καίουν· πλησίον τοῦ στρατῶνος, εἰς ἐκεῖνο τὸ στενὸ σοκάκι τὸ αἷμα ἔτρεξε αὐτάκι, αἷμα ἀπὸ ταῖς θυγατέρας καὶ ἀθῶα ἀνήλικα τῶν ἀλλοφύλων.—Μὴ γένοιτο νὰ ζωγραφίσω ἐνώπιόν σας ὡς καύχημα τὴν σφαγὴν ἀθῶων παιδιῶν καὶ γυναικῶν,

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ὀδηγούμενος διὰ τὴν ἀγχόνην ἀκρόαμα καὶ καύχημα ἀναρμόδιον εἰς τόσο εὐαίσθητο καὶ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον· μόνον ἀγωνίζομαι νὰ χαράξω εἰς τὸ πνεῦμά σας ὅτι ὁ φόνος τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου ἐστάθη ὥρα κρίσιμη διὰ τὸ γένος μας· καὶ ἀπεφάσισε καὶ ἔθρεψε τὴν ὀργὴν καὶ τὸ πείσμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς αὐτονομίας. Εἰς αὐτοὺς τοὺς πρώτους καιροὺς εὐκολώτερα ἤθελε γραφεῖν συνθήκαις ἀγάπης μεταξὺ λεόντων καὶ ἀνθρώπων, μεταξὺ λύκων καὶ ἀμνῶν, παρὰ μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων. Ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε, θανατώνοντας τὴν Ἐθνάρχην τῆς φυλῆς νὰ χτυπήσῃ εἰς τὴν καρδίαν τὸ ἔθνος, νὰ τοῦ μαράνῃ με μίαν τὴν ζωὴν· πλὴν ἐσυνέβη ὅλο τὸ ἐναντίον· τὸ κέντρον ἀληθινὰ ἐρράσθη, ἔλειψε· ἀλλ' ἄπλωσε,

ἐσκόρπισε παντοῦ, εἰς τὰ μέρη· ὁ καθένας εἶπε τὸν ἑαυτὸν του κέντρον· ὁ καθένας αὐτοχειροτονήθη ἐθνάρχης· ἐχάθηκε ὁ Πατριάρχης, ἔμεινα ἐγώ· ἂν δὲν τὸ εἶπαν ὅλοι, τὸ εἶπαν οἱ γενναιότεροι. Ἐγνοήσατε τώρα, διατὶ οἱ γέροντες τοῦ ἀγῶνος, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὁ καθείς θαρρῇ τὸν ἑαυτὸν του αἷσιον τῶν ἡρώϊκων κατορθωμάτων· βαθύνετε εἰς τὴν καρδίαν τους, ἄλλοι τὸ λέγουν σκεπαστά, ἄλλοι τὸ λέγουν ἀνοικτά· μὴ θαρρῆτε πῶς θέλουν νὰ μᾶς γελάσουν· τὸ πιστεύουν, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν τὸ εὐλογον καὶ τὸ ἄδικον κρατιοῦνται ἀπὸ τὸ χέρι εἰς τὴν γνώμην τους. Ἀπὸ δοξάρι τόσο τεντωμένο τὸ βέλος ἔμελλε νὰ χυθῇ βροντερὸ καὶ θανατηφόρο.

Ἐγώ, Κύριοι ἀκροαταί, τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου Γρηγορίου ἐξετάζωντας ἀπαθῶς τὴν ἀθωότητά της νεότητός του, τὸ ὅσιον τοῦ ἀνδρός ὡς ἱερέως, τὸν νοῦν του, φίλον, λάτριν τῆς ἐπιστήμης, τὴν γενναιότητα τοῦ θανάτου του, μετρῶντας τὸ καλὸ ποῦ προήλθε εἰς τὸ ἔθνος μας ἀπὸ τὴν θυσίαν του, πρῶτη κοινωνία αἵματος γυμμένου εἰς ἀνάστασιν ἐλευθερίας, δὲν δειλιάζω νὰ τὸν κηρύξω ὡς ἓνα τῶν ἐνδοξοτάτων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας, εἰς τὴν ἀράδα τῶν εὐεργετῶν, τῶν ἀγίων τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἡ εὐχή του μὲ ἡμᾶς, μὲ ὅλον τὸ γένος, ἡ εὐχή του μὲ ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς τῆς γῆς, περιπλέον ἀκόμη, μὲ Χριστιανούς καὶ μὲ μὴ Χριστιανούς, ὥστε ἡ εὐχή του νὰ τοὺς κατευοδῶσῃ εἰς ὁδὸν σωτηρίας, καὶ ἀπὸ ἐχθροὶ καὶ φονεῖς του νὰ γίνουν προσκυνηταὶ του καὶ τέκνα του! Μοῦ φαίνεται κύριοι, πῶς εἴμεθα ἀρκετὰ προχωρημένοι εἰς πολιτισμόν, ἀρκετὰ ἀναγεννημένοι εἰς τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ δὲν καταριόμεθα, δὲν ἀναθεματίζομεν πλέον· ἀλλὰ δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς τῶν ὄσων δὲν χαίρονται ἀκόμα τὰ φῶτα καὶ κἄλλος Χριστιανισμοῦ. Αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, αὐτὰ τὰ λόγια μου, τὰ ὅποια ἐγώ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δαίνειζομαι ἀπὸ τόσο σεβαστὸ καὶ ἑλληνικὸ ἀκρατήριον γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, αὐτὰ τὰ λόγια μας, εἶμαι βέβαιος, εἶναι τὰ πλέον εὐώδη ἄνθη, μὲ τὰ ὅποια κατὰ τὸ ἐτήσιόν μας ἔθιμον, στολίζομεν καὶ τὴν ἐφετεινὴν ἐθνικὴν πανήγυριν τῆς 25 Μαρτίου.

Γ. ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ

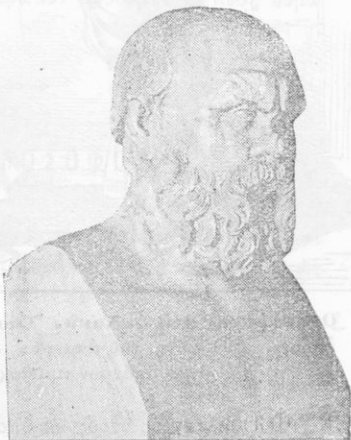
(Ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ «Ὁμιλία περὶ τοῦ αἰοδήμου Γρηγορίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. 1853).

II. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ὁ Σωκράτης, ὅστις εἶχε διὰ τῆς βαθείας μελέτης του ἀποκτήσει καλλίτερα ἀπὸ πάντα ἄλλον τῶν συγχρόνων του τὰς γνώσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἐσπούδασε τὴν κοινωνίαν ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκετο, καὶ μολονότι ὁ Ἑλληνισμὸς τότε, καὶ ἰδίως αἱ Ἀθηναί, παρουσίαζαν ὅ,τι λαμπρότερον εἰμποροῦσε νὰ ἐπιθυμήσῃ ὁ νοῦς καὶ ἡ φαντασία,—διότι ὁ Σωκράτης ἐγεννήθη εἰς τὴν μοναδικὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐποχὴν τοῦ Περικλέους—ὅμως ἡ μεγάλη διάνοια τοῦ Σωκράτους δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀπατηθῇ ἀπὸ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ εἰσχωρῶν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς κοινωνίας ἐκείνης, ὁ ἀριστος τῶν Ἑλλήνων μὲ βαθεῖαν λύπην τῆς ψυχῆς του κατανοοῦσε

ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπροχωροῦσεν ἤδη εἰς τὴν παρακμὴν του. Δὲν ἤξεύρω ἂν ὁ μέγας ἐκεῖνος νοῦς συνέλαβε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐμποδισθῇ ἡ παραφθορὰ αὐτῆς τῆς πατρίδος του—τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Σωκράτης προσεπάθησε νὰ ἀγωνισθῇ κατὰ τῆς ἐπιπολαζούσης διαφθορᾶς, καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν κιβδηλίαν τῆς σοφίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς του. Παρουσιάζετο ὁ Σωκράτης ὡς ἀναμορφωτής, καὶ εἶχε δικαίωμα νὰ παρουσιασθῇ ὡς τοιοῦτος,—διότι πρὶν

Ὁ Σωκράτης

ἡ γένη ὁ διδάσκαλος τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ λόγου, εἶχε ἤδη καταστῇ τὸ παράδειγμα ὄλων ἐκείνων τῶν ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ διακρίνωσι τὸν ἀριστον πολίτην· καθότι ὁ Σωκράτης καὶ ὡς μαχητὴς διεκρίθη εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος πολέμους, καὶ λαθὼν ἐνίστε μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου του, ἔδειξε χαρακτῆρα ὑψηλόφρονος, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπέκυψε οὔτε εἰς τὸν τρόπον τῆς ὀλιγαρχίας τῶν τριάκοντα τυράννων, οὔτε κατόπιν εἰς τὰς παρανό-

μους απαιτήσεις τοῦ λαοῦ, μ' ὅλον ὅτι αὐτὸς εἰς τὴν τάξιν τοῦ λαοῦ ἀνῆκεν. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ὁ Σωκράτης εἶχε ἤδη ἀποκτήσει μὲ τὰ ἔργα του τὴν γενικὴν ὑπόληψιν τῶν συμπατριωτῶν του, ἤρχισε τὸ ἔργον τῆς ἠθικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ τόπου—ἔργον τὸ ὁποῖον ὑπεργόρευεν εἰς τὴν γενναίαν ψυχὴν του ἐκείνη ἡ θεία ἔμπνευσις τὴν ὁποῖαν αὐτὸς αἰσθάνετο, καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ἀπέδιδεν ὅλας τὰς πράξεις του. Καὶ ἐνθ', οἱ πλεῖστοι τῶν σοφῶν τῶν ἡμερῶν του ἐπωλοῦσαν ἀκριβῶς τὰς γνώσεις εἰς ὀλίγους πλουσίους συμπολίτας των καὶ ξένους, αὐτὸς μετέδιδε δωρεὰν τὴν μάθησιν ὅχι μόνον

Ὁ Σωκράτης ἐν τῇ φυλακῇ. Ὅταν ὁ μαθητὴς του Κρίτων τοῦ προτείνει νὰ φύγῃ, τοῦ ἀπαντᾷ : «Πατὴρός τε καὶ μητρὸς καὶ προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον ἐστὶν ἡ πατρίς».

νον εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπλησίαζον, ἀλλὰ καταβαίνων εἰς τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ, ἐζητοῦσε πᾶσαν ἀφορμὴν ὅπως νουθετήσῃ τοὺς συμπολίτας του μὲ ἠθικὰ παραγγέλματα, προσπαθὼν μὲ τοῦτο νὰ προλάβῃ τὴν διαφθοράν, ἡ ὁποία ἐμελλε ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας τάξεις νὰ πλημμυρίσῃ καὶ τὰ κατώτερα στρώματα τῆς κοινωνίας.

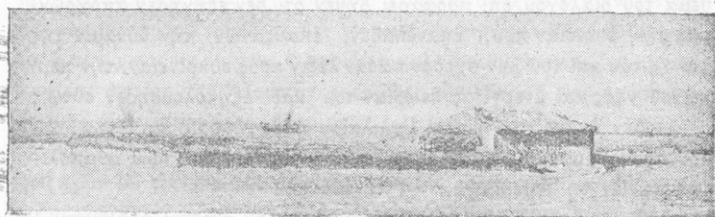
Ἡ πρώτη βᾶσις τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους ἦτο τὸ γινῶθαι σαυτὸν σπουδαῖον παράγγελμα, καθότι μὲ τοῦτο ὁ Σωκράτης ἐννοοῦσε ὅτι ὁ ἄνθρωπος, πρὶν ἢ ἐνεργήσῃ, εἴτε ὡς ἰδιώτης εἴτε ὡς πολίτης, ὀφείλει πρῶτον νὰ κατεβῇ εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεώς του, καὶ νὰ ἐξετάσῃ μήπως ἔχῃ μίαν ψευδῆ ἰδέαν τοῦ

ἐκ τοῦ του, ἡ ὁποία, ἐὰν χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς τοῦ κοινωνικοῦ του βίου, καὶ ἐαυτὸν θὰ σύρῃ εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν πατρίδα θὰ ζημιώσῃ. Διὰ τοῦτο αὐτὸς πρῶτος ἔδιδε τὸ παράδειγμα τῆς εἰλικρινείας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ τοῦ ἠθικοῦ παραγγέλματος, ὁμολογῶν ὅτι τίποτε δὲν ἤξευρεν εἰμὴ ἐν μόνον πρᾶγμα ὅτι δὲν ἤξευρε τίποτε, ἐννοῶν μὲ τοῦτο, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν τὰς προλήψεις τοῦ νοός μας ὡς ἀληθείας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς σκέψεως, καθ' ὅσον εἰς ἕκαστον συγχωροῦν αἱ νοητικαὶ δυνάμεις μὲ τὰς ὁποίας ἐπρόκεισαν αὐτὸν ἡ φύσις. Καταδικάζων τὴν πομπώδη ἐπίδειξιν τῆς ψευδοφιλοσοφίας, ἡ ὁποία ἀρκεῖτο εἰς τὰς κενὰς λέξεις, ἐπροσπαθοῦσε ὁ Σωκράτης νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὸν ἀκραιφνῆ ἔρωτα τῆς ἀληθείας καὶ ταῦτοχρόνως τὴν γενναϊότητα ἐκείνην, ἡ ὁποία καθιστάνει τὸν ἄνθρωπον πρόθυμον νὰ πέσῃ θύμα τῶν πεποιθήσεών του.

ΙΑΚ. ΠΟΛΥΛΑΣ

Ο ΨΕΥΤΟΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Ἐν τοσούτῳ καὶ αἱ ὀπισθεν ἐρχόμενοι ἤκουσαν, ὅτι γίνεται ζωηρὸς διάλογος καὶ ἐνόησαν ὅτι πρέπει νὰ εἶναι περίεργοι, ὡς

Ὁ Θάνατος ἐτέρπετο εἰς τὴν καλλονὴν τῆς φύσεως.
(Ἑλληνικὸν τοπίον. Ἔργον τοῦ ζωγράφου Γ. Ροῖλου).

ἐκ τῆς ιδιότητος μάλιστα τῶν διαλεγομένων· ἐκέντησαν δὲ τοὺς ἱπποὺς των διὰ νὰ πλησιάσουν. Μόνος ὁ Θάνατος οὐδεμίαν εἶχε πε-

ριέργειαν, ἀλλ' ἐτέρπετο εἰς τὴν καλλονὴν τῆς φύσεως, τῆς ὁποίας εἶχε στερηθῇ πρὸ πολλοῦ. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τὸν ἐξωσγόνουν καὶ ἡ θέα τοῦ αἰθρίου οὐρανοῦ, τῆς γλαυκῆς θαλάσσης, τῶν γηλόφων, τῆς χλόης, τῶν δένδρων, τὸν ἐπλήρουν θαυμασμοῦ, ὡς τὸν τυφλὸν ὅστις αἰφνης ἀνέβλεψεν. "Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰ ὑψώματα, ἔνθα ἐξετείνετο ὁ ὀρίζων, διέτριβε μακρότερον χρόνον ἐν ἐκστάσει διασκοπῶν. Μεταξὺ τῶν συνοδοιπόρων ἦτο νέος τις σπουδᾶς παντοῖα ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' οὐδὲν προτιμήσας, ὥστε δὲν ἠδύνάτο τις νὰ τὸν κατατάξῃ εἰς ἐπιστήμην τινά· ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρεῖτο καταχρηστικῶς ὑπὸ πάντων ὡς φιλόσοφος· ὠνομάζετο δὲ Ξενοφῶν Πετρίδης. Ὁ Πετρίδης οὗτος, νωθροτάτου χαρακτήρος, οὐδεμίαν εἶχεν ἐπίσης περιέργειαν, καταφρονῶν ἐν γένει τοὺς μὴ φοιτήσαντας εἰς πανεπιστήμια· ἀλλὰ φίλος τοῦ ἐκ τῶν συνοδοιπόρων τὸν ἐκάλεσε ν' ἀκούσῃ τὸν παράδοξον διάλογον. Διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, ἐπλησίασε καὶ αὐτὸς μηχανικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον προσέχων εἰς τὰ πτηνὰ τὰ διὰ τοῦ ἀέρος ἰπτάμενα.

Ὁ Ἀμερικανὸς ὑποχαιρέτησεν μεγάλως βλέπων ὅτι ἐφείλκυσεν ὄλων τὴν προσοχὴν καὶ ὅτι αἱ διδασκαλῖαι τοῦ ἐμελλον νὰ γίνουσιν εἰς πολλοὺς ὠφέλιμοι· ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ καλόγηρος ἠγανάκτει καὶ κύκλῳ περιέφερε βλοσυρὸν βλέμμα πρὸς τοὺς περιστώτας, τῶν ὁποίων ἀμφέδωκεν ἂν ὁ νοῦς εἶναι τεθωρακισμένος κατὰ τοῦ δηλητηρίου δόγηματος τοῦ ὄψεως.

Διὰ νὰ καταστήσῃ λοιπὸν ὁ Ἀμερικανὸς εἰς ὅλους γνωστὸν τὸ θέμα τοῦ διαλόγου, ἐπὶ προφάσει δῆθεν ὅτι δὲν ἐξήγησεν ἀποχρώντως τὴν διάνοιάν του, ἐπανέλαθεν, ἐπαυξάνων τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς του καὶ τονίζων σχεδὸν πᾶσαν λέξιν πρὸς εὐκρίνειαν, τὴν περὶ κοινοῦ νοῦς καὶ ἐνεργείας θεωρίαν του καὶ ἐξηκολούθησεν οὕτω :

— Δὲν ἀνατρέπει· ἡ περὶ Γαλιλαίου παρατήρησίς σας τὴν ὀρθὴν δόξιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ φιλοσοφία τῶν συμπολιτῶν μου ἐν τῇ Ἀμερικῇ....

— Φεῦ ! ἀνεστέναξε λέγων ὁ καλόγηρος, πνεῦμα ἀκάθαρτον !

— Ὁ Γαλιλαῖος εἶχε δίκαιον, ἀλλὰ δίκαιον εἶχε καὶ ὁ κοινὸς νοῦς, διότι δὲν ἐδόθησαν εἰς αὐτὸν αἱ ἀποχρῶσαι ἀποδείξεις, δηλαδή ἡ ἐνάργεια δὲν ἦτο πλήρης· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀμφιβάλλει εἰσέτι καὶ ὁ σεβασμιος γείτων σας, ὅστις ἴσως δὲν γνωρίζει καὶ τὴν κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον ἐρμηνείαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν ὁποίαν σήμερον παραδέχονται ἐν Ἀμερικῇ.

Ἡ ἀποστραφὴ αὕτη τοῦ Ἀμερικανοῦ πρὸς τὸν καλόγηρον ὡς ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ τὸν διετίναξεν ὅλον.

—Τι προσέχετε εἰς αὐτὸν τὸν βλάσφημον ἀλλόπιστον; ἀνέκραξε τάφος ἡνεωγμένος ὁ λάρυς αὐτοῦ.

Ἡ ἄκαιρος αὕτη προσβολὴ κατεκρίθη ὑπὸ πάντων καὶ ὁμοῦ ἀνεβόησαν ἀποδοκιμάζοντες· εἰς δὲ τῶν συνοδοιπόρων, ἔμπορος τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἀστεῖος, προβὰς εἰς τὸ μέσον εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν καλόγηρον;

—Ἐχομεν δύο καλὰ αὐτιά, πάτερ Λαυρέντιε, καὶ εἰς τὸ μέσον νοῦν Ἑλληνικόν, ὃ ὅποιος λογαριάζει. Ὅταν μᾶς λείψῃ ὁ νοῦς, τότε νὰ μᾶς φράξῃς τὰ αὐτιά, καὶ πάλιν μὲ τὸν μικρὸν δάκτυλον θὰ τὰ ξεφράξωμεν. Ἀλλοίμονον ποῦ τὸ ἔχει ἢ κούτρα του νὰ κατεβάζῃ ψεῖρες! Καὶ ἀποκαλύπτων τὴν φαλακράν κεφαλὴν του· ἰδὲ πεπόνι, εἶπε, τρίχα δὲν ἔχει ποῦ ψεῖρα!...

Ἡ θέα τῆς φαλακρᾶς κεφαλῆς διήγειρε γενικὸν γέλωτα, πρὸς βλάβην τοῦ καλόγηρου. Ὁ Ἀμερικανὸς ὅμως, γνωρίζων ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστευεταὶ πολὺ εἰς στιγμιαίαν εὐνοίαν τοῦ πλήθους, ἀπέφυγε πᾶσαν ἐπίδειξιν θριάμβου, ἀλλ' ὥς ἂν οὐδὲν εἶχε συμβῇ, ἅμα κατεσίγασεν ὁ ὄχρος, ἐξηκολούθησε πάλιν;

—Διὰ νὰ σὰς ἐξηγήσω τὴν ἰδέαν μου, μεταχειρίζομαι παράδειγμα. Αἱ διάφοροι ζῶναι τῆς γῆς ὑπόκεινται εἰς ἄλλην θερμοκρασίαν ἐκάστη· ἀλλὰ ὑπάρχει ἀναμεταξύ των ἀντεπιδράσεις, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἡμεῖς ἐν Ἀμερικῇ ὀνομάζομεν «γκόλφ στρήημ», σεῖς δὲ δύνασθε νὰ ὀνομάσετε «ρεῦμα τοῦ ὠκεανοῦ» συγκιρνεῖ ὅλας τὰς θερμοκρασίας πρὸς τὸ ἰσόθερμον. Τὸ αὐτὸ δύναται ὁ κοινὸς νοῦς ἢ ἡ κοινὴ γνώμη. Γνωρίζετε ὅτι τὸ «γκόλφ-στρήημ» ἐξορμᾷ θερμὸν κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκ τῶν Φλωρίδων καὶ διευθυνόμενον πρὸς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης μεταδίδει τὴν εὐκραίαν καὶ προσφιλεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους θερμοκρασίαν.

Ὁ Ἀμερικανὸς ἐνόμισεν ὅτι δύο σκοποὺς κατορθώνει· συνάμα ἐπεξηγῶν δι' εἰκόνας τὴν θεωρίαν του, ὅτι καὶ αὐτὴν καθιστᾷ καταληπτήν καὶ γνώσεις μεταδίδει περὶ φυσικῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἀπέβη τὸ ἐναντίον, διότι οὐδεὶς ἐνόησε, τί τὸ πρωτάκουστον «γκόλφ-στρήημ».

—Ἰδοὺ, εἶπεν ὁ καλόγηρος, θέλει νὰ μᾶς παραδώσῃ ὅλους εἰς τὸν διεστραμμένον! Κύριε σῶσον τοὺς δούλους σου. Ἄλλος πάλιν ἀλλέως τὸ ἐξέλαβε: Καὶ ἐγὼ ἤκουσα ἐγγαστρίμυθον, πλην

δὲν ἐνθυμοῦμαι, ἂν ἦτο Ἀμερικανός. "Αν θέλετε νὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς δείξῃ τὴν τέχνην του.

— Αἶ ! εἶπεν ὁ ἔμπορος, ἤθελα νὰ εἶμαι εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Λέγουν ὅτι σκάπτουν τὴν γῆν καὶ εὐρίσκουν πηγὰδια χρυσοῦ. Τὸν παλαιὸν καιρὸν τὸν ἔχωσαν ἐκεῖ κάτω οἱ κάτοικοι, ὅταν ἐξεστράτευσεν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών.

— Τί λέγεις τώρα, παρετήρησεν ἄλλος· πόσος καιρὸς εἶναι ἀφοῦ ὁ Κολόμβος πρώτην φοράν ἀνεκάλυψεν τὴν Ἀμερικὴν; Ἐχῶ ἐξ ἀκοῆς ὅτι ὁ πάππος μου ἐταξείδευσε μὲ τὸν Κολόμβον εἰς τὴν Μινόρκαν.

— Μάλιστα, εἶπεν ὁ ἔμπορος, θέλεις νὰ μᾶς πωλήσῃς ὅτι ὁ πάππος σου ἔδωκε τὴν ἰδέαν εἰς τὸν Κολόμβον ν' ἀνακαλύψῃ τὴν Ἀμερικὴν. Ἀς ἐρωτήσωμεν τὸν Ἀμερικανόν.

Καὶ αὐτὸς ἀπαθῆς φιλόσοφος ἐγέλασεν ἀκούων αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν Βαβυλωνίαν· ἀλλ' ὁ Ἀμερικανὸς δὲν ἐγκατέλιπε τὴν σειρὰν τοῦ διδακτικοῦ λόγου του, ἂν καὶ ἡ ἐρώτησις ἦτο πρὸς αὐτὸν ὡς κόρηκος πρὸς τὰ λάχανα. Ἐν τοσοῦτῃ ὁ Ἀμερικανὸς ἐνεκρυφαίξε τὴν ἡδονὴν ὅτι ὅλοι πρὸς αὐτὸν προσεῖχον, διατηρῶν πάντοτε τὴν αὐτὴν σοβαρότητα καὶ τὸν αὐτὸν διδακτικὸν χαρακτήρα, καὶ συνέδεσεν οὕτω πῶς μετὰ τῶν προειρημένων τὴν εἰς τὴν ἀπορίαν τοῦ ἐμπόρου ἀπάντησιν.

— Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀνεκάλυψεν ὁ Κολόμβος τὴν Ἀμερικὴν. Δὲν εἶναι εἰσέτι δύο καὶ ἥμισυ αἰῶνες, ἀφότου οἱ πρῶτοι ἄποικοι καὶ ἐμύθηρσκοί μου, οἱ «πίλγκριμ φάδερς» ἀπέδησαν εἰς τὰ ἄγρια παράλια τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, καὶ σήμερον ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς ὑπερτερεῖ τὸν εὐρωπαϊκὸν ὅσον τὸ ἀτιμῆρες τὸ ἱστιοφόρον, πρὶν συμπληρωθῇ δὲ αἰὼν ἀπὸ τῆς ἀμερικανικῆς ἐπαναστάσεως ἢ Ὁμόσπονδος Πολιτείας ἀριθμεῖ ἤδη ἐπέκεινα τῶν 25 ἑκατομμυρίων κατοίκων.¹ Πανταχοῦ ἀνηγέρθησαν πόλεις μεγάλοπρεπεις, διώρυγες καὶ σιδηρόδρομοι ὡς ἀρτηρίαι συνέδεσαν τὰ πέρατα τοῦ σφριγῶντος τούτου σώματος, καὶ ὅλα τὰ χρήσιμα εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον εὐθηνούν ὅσον οὐδὲν ἐν τῇ γῇραιᾳ Εὐρώπῃ. Ἡμεῖς πρῶτοι ἐφαρμόζομεν πᾶσαν ἀνακάλυψιν καὶ καθεκάστην τελειοποιούμεν τὰς νέας ἐφευρέσεις. Ὅλη ἡ πρόοδος αὕτη καὶ ἡ

1. Σημ. Τὸ ἔργον τοῦ αὐτοῦ ὁ Καλλιγᾶς τὸ ἔγραψεν εἰς τὸ 1854 καὶ τότε τόσοις κατοικοῖς εἶχαν αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι. Σήμερον ὅμως οἱ κάτοικοι τῶν φθάνουν τὰ 120 ἑκατομ.

ὁδῶν χρεωτοῦνται εἰς τὰς ὁρθὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἠκολουθήσαμεν, συμμορφούμενοι πάντοτε πρὸς τὴν πείραν καὶ ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν αὐθεντίαν τοῦ κοινοῦ νοός. Πρὸ πάντων καταγινόμεθα εἰς τὴν διάδοσιν τῶν φώτων καὶ πρεσβεύομεν ὅτι τὰ μὲν χρήματα ἴδια

Ὁ Κολόμβος ἀποβιβαζόμενος ἐπὶ τὴν Ἀμερικήν

ἑκάστου, αἱ δὲ γνώσεις κοιναί.

Ἐν τούτοις ἡ συνοδεία εἶχε φθάσει εἰς Δράμεσι καὶ ἐμελλε νὰ βαδίσῃ διὰ τῆς ῥηγμῆνος τῆς θαλάσσης, τὴν ὁποίαν οἱ εὐμεγέθεις κάβληκες καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν βρύον καθίστανον ὀλισθηράν, ὥστε ἔπρεπε νὰ ταχθοῦν ἐφεξῆς ἀκολουθοῦντες τὸν ἀσφαλέστερον πόρον.

Διελύθη λοιπὸν ἡ διδασκαλία πρὸς εὐχαρίστησιν τοῦ καλογήρου, ὅστις ᾔδχετο τιαύτη νὰ εἶναι ὅλη ἡ μέχρις Ἀθηνῶν ὁδός.

Πρὶν ὅμως ἐμβῆ εἰς τὴν θάλασσαν ὁ Ἀμερικανός :

— Ἰδοῦ, εἶπεν, αἱ λεωφόροι τῆς Ἑλλάδος. Οἱ συμπολιταί μου πρῶτον κατασκευάζουν ὁδοὺς καὶ ἔπειτα πανεπιστήμια.

— Τὰ φρενοκομεῖα, ἠρώτησεν ὁ Ἡφαιστίδης, τῶν τὰ πάντα ἐπισταμένων ;

— Διὰ ποίων ὁδῶν ἔρχονται οἱ φοιτητα εἰς τὸ πανεπιστήμιον ;

— Ἀμέλει ! ἀπήντησεν ὁ Ἡφαιστίδης εἰς τὸν Ἀμερικανόν, οἱ Ἕλληνες ἔρχονται ἀνυπόδουτοι.

— Τότε, φίλε, ἀποκτήσαντες ὑποδήματα δὲν ἐπιστρέφουν εἰς τὸ χωρίον των, ὅπου αὐτὰ τρίβονται.

— Πῶς σὲ φαίνεται ὁ φίλος ; ἠρώτησε τὸν ἔμπορον ὁ πλησίον τοῦ ἐρχόμενος, μόλις παρελθόντος ἐκείνου.

— Δίμιτον ἀμερικανικὸν πρώτης ποιότητος, ἀπήντησε καὶ ὅλοι οἱ παρεστῶτες ἐγέλασαν.

— Κατόπιν τοῦ Ἀμερικανοῦ διέβησαν καὶ οἱ λοιποί, καὶ οἱ ἔμποροι σχεδὸν νηχόμενοι διεβίβασαν τοὺς ἀναδάτας των ἕως εἰς τὴν Δῆλεις, ὀλίγον ἀπέχον τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ὑπὸ τὸν ἀρχαῖον Ὠρωπόν. Ἐκεῖ ἀνεπαύθησαν οἱ ὁδοιποροί, καταλύσαντες εἰς τοὺς τέσσαρας ἢ πέντε νωστί οἰκοδομηθέντας οἰκίσκους. Ὁ Ἡφαιστίδης ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν περιηγοῦνται ἄνευ ἐφοδίων, καὶ μετ' αὐτοῦ συγκατελέχθη παραλαβῶν καὶ τὸν Θάνον, τοὺς ἠκολούθησαν δὲ ὁ ἔμπορος, ὁ Πετρίδης καὶ τινες ἄλλοι. Ὁ Ἀμερικανὸς ἐξέτεινε τὸν τάπητά του καὶ ἀνῆψε τὴν αὐθέψην του, διὰ νὰ παρασκευάσῃ τσάϊ, προσφέρων καὶ εἰς τοὺς ὁμοστέγους του. Ὁ Ἡφαιστίδης καὶ ὁ Πετρίδης ἐγεύθησαν ἀσμένως, οἱ δὲ λοιποὶ ἔδλεπαν περιέργως τὴν σκευασίαν, ὅτε εἰσηλθεν ὁ καλόγηρος, διὰ νὰ μὴ τὸν λανθᾷ τι ἐκ τῶν διατρεχόντων.

— Τί κάμνετε ἐδῶ ; ὀλέπετε τὰ μαγικά αὐτοῦ τοῦ ... ἀλλοπίστου ; Δὲν γνωρίζετε ὅτι διὰ τοιαύτους ἡταιμάσθη τὸ πῦρ τῆς γεέννης ;

— Ἄν εἶχαμεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πυρός, τὸν ἀπήντησεν ὁ Πετρίδης, τὸ τσάϊ θὰ ἔξее πάραυτα.

— ὦ ! οὐ ἐποτίσθης τὸ δηλητήριον ἐκείνου τοῦ ἐξωλεστάτου, τοῦ ψυχοφθόρου καὶ χριστιανομάχου Βολταίρου.

— Μικρόν τι ὠνόμασες, 'Ρόδα μ' εἴρηκας, κρίνεσι στεφανοῖς. ¹ Μετὰ τὸν Βολταίρον ἐφάνησαν ἄλλοι δεινότεροι, ὁ Κάντιος, ὁ Φίχτιος, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγκελος καὶ τὰ σίφη αὐτῶν.

— Αὐταὶ εἶναι αἱ πόλαι τοῦ Ἄδου, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε κατασχέουσιν.

— Αὐτοὶ εἶναι σήμερον οἱ προφῆται, τῶν ὁποίων ἡ κεφαλὴ ἀνταυγάζει τὸ φῶς τῆς γνώσεως.

— Ἐκ στόματος κοράκιων ἐξελεύσεται κρά !..... Μακρὰν μακρὰν ἀπὸ σῆς, γενεὰ ἀπίστος !... Καὶ ταῦτα λέγων δραματὸς ἀνεχώρησεν ὁ καλόγηρος.

— Εὐρήκαμεν τὸ ἀντιφάρμακον, καὶ μὴ ἐννοήσας ἡ καίζων μὲ τὸ ἀνταύγασμα, εἶπεν ὁ ἔμπορος: Αὐτὰ τὰ αὐγά σου Πετρίδη, εἶναι φαίνεται τόσον κλούδια, ὥστε δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ καταπιῇ· φύλαξε καὶ δι' αὐρίον.

Ὅλοι ἐγέλασαν πλὴν τοῦ Ἀμερικανοῦ, ὅστις καθ' ὅλον τὸν περὶ φιλοσόφων διάλογον ἦτο σύναφρος, προσέχων εἰς μόνην τὴν αὐθέψην του. Ἐπίσης ὁ Ἑρκιστίδης ἐνώπιον πολλῶν ἀπέφυγε τοιαύτας ὁμιλίας, γνωρίζων τὸ ἰδίωμά του ὅτι εὐκόλως παρεούρετο πέραν τῶν ὁρίων. Ἀφοῦ ἔπιον τὸ τσάϊ, τὸ ὅποιον ἐκτὸς τῶν τριῶν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐδοκίμασαν, ἄλλ' εὗρον στυφὸν καὶ δυσάρεστον, ἀνεπαύθησαν.

Τὴν ἐπαύριον πρωτ' ἀνεχώρησαν διὰ τὰς Ἀθήνας, καὶ τῳόντι ὁ Πετρίδης, ὑπῆρξεν ἡ κοπὴς τῶν λόγων ἀπάντων, διότι ὁ καλόγηρος ἔφυγε τὴν παρουσίαν του, ὁ δὲ Ἀμερικανὸς δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς φιλοσοφικὴν συζήτησιν, τὴν ὁποῖαν ἐθεώρει ὅλως ἄκκιρον καὶ ἐπιβλαβή. Ὁ ἔμπορος εἶπε πολλὰς ἀστεϊότητας ὅλως ἁθώκας, καὶ πρὸ τῆς ἐσπέρας ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου διεχωρίσθησαν· πρῶτος δὲ ἐγένεν ἄφαντος ὁ καλόγηρος.

Ὁ Ἑρκιστίδης ἠκολούθησε τὸν Θάνον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρὸς του, ὅπου δὲν εὗρον τὸν Τάσον, πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἀποδημούντα διὰ σπουδαίαν ὑπόθεσιν.

Π. ΚΑΛΛΙΓΑΣ

(Ἀπὸ τὸ Μυθιστόρημα

ἙΘΑΝΟΣ ΒΛΕΚΑΣ,.)

1. Ἀριστοφάνους: Νεφέλει στίχ. 910 — 911. Δηλαδή : Ἀντὶ χλευασμοῦ λέγεις ἐπαίνους.

13. Ο ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ

Ἀνθρὰ καὶ ἀειθαλὴς διατηρεῖται πάντοτε ἡ μνήμη τοῦ Κατσαντώνη, πάμπολλοι δὲ τῶν ἐπιδιωσάντων αὐτοῦ ἐμῆλικῶν ἐνθουμοῦνται ἀκόμη τὴν ἀνέκφραστον τόλμην τοῦ προσώπου του, τὴν εὐκαμψίαν τῶν μελῶν του καὶ τὴν ἀπαρδειγμάτιστον ὠκυτότητα του. Ἀπίστευτα καὶ πολυειδῆ εἶναι τὰ τολμήματα τοῦ Κλέφτου τούτου κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὅστις ἐδλεπε πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὡς φάσμα ἐνώπιόν του τὸν ἀτρόμητον ἀθλητὴν.

Ὁ Βελῆ Γκέκας Ἀλβανὸς ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σατράπου, ἐπίφοβος εἰς πάντας, τολμητίας καὶ αἰμοδόρος, εἶχεν ἀποκλειστικῶς ἀφιερῶθῃ εἰς τὴν καταδρομὴν τοῦ ἀκαταμαχήτου Κατσαντώνη. Ἀλλὰ καὶ αὗτος δὲν διέφυγε τὸν θάνατον, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἥρωός μας εἰς τὴν ἐν Κρύα Βρύση ἀείμνηστον συμπλοκὴν.

Δύο δημοτικὰ ὄσματα ἀφιερῶθησαν εἰς τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο παρὰ τοῦ ἀνωνύμου καὶ μεγάλου ποιητοῦ ἡμῶν, τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' οὔτε ἤκουσα, οὔτε ἀνέγνωσα ἕτερον, ἔνθα νὰ ἐξυμῶνται ἄλλος τις τῶν τοσούτων τοῦ ἥρωος ἄθλων.

Πολλάκις τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν τὸν ἠνάγκαζε νὰ εἰσέρχεται εἰς Λευκάδα ὡς εἰς ἄσυλον, καὶ πολλοὶ τῶν φίλων μου ἐνθου-

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς

μῶνται αὐτὸν ἀκόμη καθήμενον ἐπὶ τῆς χλόης, ἔχοντα εἰς τὸ πλευρόν του τὸν πελώριον Λεπενιώτην καὶ περιστοιχιζόμενον ὑπὸ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ λύκων καὶ τίγρεων. Τὰ ὄπλα του ἦσαν πολυτελέστατα· μαῦρη ἐκ τῆς πολυχρονίου τριβῆς ἢ φουστανέλλα, πανταχοῦ τοῦ σώματός του ἔλαμπεν ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἄργυρος. Ἀναστήματος μετρίου, τὸ ὄμμα του ἦτο κεραυνός. Μέλας, μακρὸς καὶ

δασὺς ὁ μύσταξ, ὀφρὺς νεφε-

Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ διαμνημονεύῃ τις ὅτε κατὰ τὸ 1805 καὶ

1806 συνήλθον εἰς Λευκάδα ἅπαντες οἱ διασημότεροι ἄρματωλοὶ τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ὑπακούοντες εἰς τὴν φωνὴν ἐκείνου, οὗτινος ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνεφώλευεν ἔκτοτε ἡ ἰδέα τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεγέρσεως καὶ ὅστις ἀπήλαυσεν εἰκοσι πέντε περίπου ἔτη μετὰ ταῦτα ἐντὸς ναοῦ ὁρθοδόξου ἐν Ναυπλίῳ βραβεῖον τῆς πρὸς τὸ ἔθνος ἀγάπης του, μάχαιραν καὶ μόλυβδον :

Τότε οἱ λεοντόκαρδοι ἐκεῖνοι ἀνεγνώρισαν ὁμοθυμαδὸν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Κατζαντώνη, ἀνακηρύξαντες αὐτὸν *πολεμάρχον* καὶ παντὸς ἀνδρείου ἀνδρεϊότερον. Ὁργανίζετο βεβαίως τότε καὶ ὑπεθάλπετο ὑπ' ἐξέχων ἀνδρῶν κίνημά τι κατὰ τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἐν Πρεβέζῃ, ὥσπερ ἑλλοχῶν, παρεφύλαττε καὶ κατεσκόπευε πάντα τῶν ἄρματων τὰ κινήματα. Ἀλλ' ὁ Κατζαντώνης, ὅστις δὲν εἶχε μάθει ποτὲ ν' ἀριθμῇ τοὺς ἐχθροὺς του, ὤμνυεν ἐπὶ τῆς σπάθης του ὅτι μὲ μόνα τὰ παλληκάρια του ἤθελε σύρῃ αἰχμαλώτους εἰς Λευκάδα τὰς χιλιάδας τῶν Ἀλβανῶν, τὰς ὁποίας ὁ Βιζίρης ἐντρομος ἐπεσώρευεν ἐν Ἀμβρακίᾳ.

Δυστυχῶς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας προσεβλήθη ὁ γενναῖος ὑπὸ τῆς φλογιάδος καὶ ἠσθένησε βαρέως. Μόλις εἶχε συνέλθει ὀλίγον, μὴ δυνάμενος νὰ ὑπομείνῃ πλέον τὴν ἀδράνειαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν κατεδίκαζεν ἡ ἀσθένεια, λάθρα ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γεωργίου τοῦ ἐπνομαζομένου Χασώτου εἰς Ἀγραφκ, βέβαιος ν' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν του ῥώμην ὅμα ἤθελεν ἀναπνεύσῃ τὸν ἐλεύθερον καὶ καθαρὸν ἀέρα τῶν φιλτάτων αὐτοῦ ὁρέων. Διέμεινεν ἡμέρας τινὰς ἐντὸς μονῆς θεραπευόμενος καὶ περιθαλπόμενος ὑπὸ τῶν ἀγίων ἐκείνων καλογηρῶν.

Ἄρματωλοὶ καὶ μοναχοί, ἐλευθερία καὶ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἐχθροὶ τῶν τυράννων καὶ λειτουργοὶ τῆς Θεότητος πρότερον καὶ διαρκούσης τῆς Ἑλληνικῆς γιγαντομαχίας ἀπαντῶνται ἀμοιβαίως χειραγωγοῦμενοι, ἐνθαρρυνόμενοι βοηθούμενοι.

Ἀλλ' ὁ Κατζαντώνης ὅστις ἐγνώριζεν ὅτι τὸ πονηρὸν ὄμμα τοῦ ἀδιαιλλάκτου ἐχθροῦ του εἰσέδυε πανταχοῦ, φοβούμενος ἴσως προδοσίαν τινά, ἀσθενὴς ἔτι καὶ πυρέσσων παρήτησε τὸ αὐλὸν του καὶ κατέφυγε μετὰ τοῦ Γεωργίου εἰς τι σπήλαιον ἀπόκρυφον καὶ ἄγνωστον τοῖς πᾶσιν. Εἰς μόνος ἱερεὺς (αἰσχύνομαι ἀναμνηστικῶν τὸ κακοῦργημά του !) εἰσῆρχετο εἰς τὸ καταφύγιον ἐκεῖνο, προμηθεύων αὐτοὺς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ οὗτος ἐπρόδωκε τοὺς δύο ἀδελφούς.

Ἐξήκοντα Ἀλβανοί, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἰουσοῦφ Ἀρά-

πην, αἰφνης περιεκύκλωσαν τὸ σπήλαιον, αὐτε ἤθελον ἀρκέσῃ ἂν ὁ Κατζαντώνης δὲν ἡσθένει θαρέως. Εἰς τὴν δεινὴν αὐτῶν θέσιν ὁ Γεώργιος ἤρπασεν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν καὶ ἐξήλθε τοῦ σπηλαίου φονεύων καὶ τραυματίζων ἀνηλεῶς τοὺς πρώτους Ἀλβανούς, τοὺς ὁποίους ἀπῆντησεν. Ἐδραμε πρὸς τὸ ὄρος φέρων πάντα τὰ ἱερὰ ἐκεῖνο φορτίον καὶ μαχόμενος καὶ ὀπισθοχωρῶν ἐφόνευσε καὶ ἄλλους τῶν ἐχθρῶν, μέχρις οὗ ἀσθμαίνων καὶ πληγωμένος ἡχμαλωτίσθη, μὴ θελήσας νὰ σωθῇ παραιτῶν τὸν γλυκύτατον αὐτοῦ ἀδελφόν.

ΑΡ. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

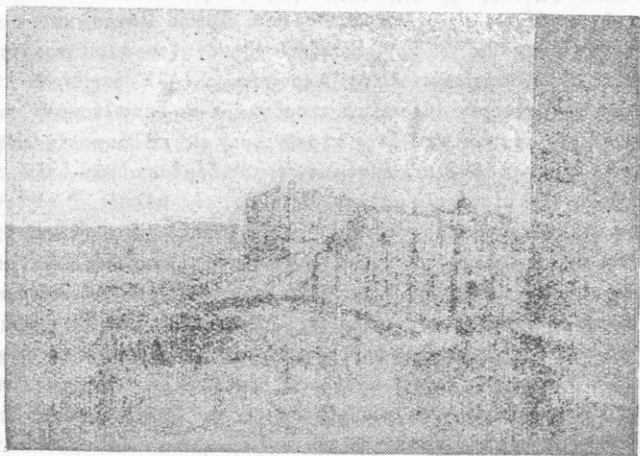
14. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΕΤΟΝ ΜΟΡΟΖΙΝΗΝ

(Σημ. Κατὰ τὸ 1684 ἤρχισε νέος πόλεμος μεταξὺ Ἑνετίας καὶ Τουρκίας. Ἡ Ἑνετία διὰ νὰ κάμῃ καὶ τοὺς Ἕλληνας συμμάχους της καὶ νὰ τὴν βοηθήσουν εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον διεκήρυξεν, ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Μὲ ἐνθουσιασμόν ἀπερίγραπτον ἤκουσαν οἱ Ἕλληνες τὴν βεβαίωσιν αὐτὴν καὶ πλείστοι ἔλαβον ἀμέσως τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Τούρκων, προσφέροντες οὕτω μεγάλην συνδρομὴν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας Μοροζίνην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀλληλοδιαδόχως ἐπιτεθῇ κατὰ διαφύωον παραλλήλων Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ κυρίως τῆς Πελοποννήσου, τῶν ὁποίων τὰ φρούρια κατεῖχον οἱ Τούρκοι, καὶ ἐξεπολιόρκει αὐτάς. Κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου ἦτοι τὸ 1687, ὁ Ἑνετὸς ἀρχιστράτηγος, ὁ ὁποῖος διὰ τὰς νίκας του εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἄλλωσιν πλείστων πόλεων της εἶχεν ἐπονομασθῇ «ὁ Πελοποννησιακός», ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ καὶ κατὰ τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀθηνῶν).

Ἀποφασισθείσης τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὁ Ἑνετὸς ἀρχιστράτηγος ἀνεχώρησε τὴν 6)18 Αὐγούστου μεταβαίνων εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, καὶ ἐφοδιάσας τὰ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ φρούρια διώρισεν ἐν μὲν Ναυπάκτῳ προβλεπτάς τὸν Θαδαῖον Γρα-

δενίγον και Ἰωσήφ Ἀμέλην Λούπην, ἐν δὲ Ῥίφ και Ἀντιρρίφ
φρουράρχους τὸν Μάρκον Βαρβαρίγον και Ἰερόλυμον Τιέπολον εἰς
ἀντικατάστασιν τοῦ Λουτζή Σαγρέδου, και ἐν Πάτραις προβλεπτήν
τὸν Ἰερόλυμον Πριούλην και φρούραρχον τὸν Ἰωάννην Γριόννην.

Τὴν νύκτα τῆς 9)21 Σεπτεμβρίου κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ὁ
στόλος, και τὴν πρωΐαν ἀπεβιβάσθησαν τὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴν
διαταγὴν τοῦ Καίνιξμαρκ. Οἱ ἐν Ἀθήναις Τοῦρκοι ἄμα ἰδόντες
τὰ κατ' αὐτῶν ἐχθρικὰ κινήματα τῶν Ἑνετῶν, ἀπεσύρθησαν εἰς
τὴν Ἀκρόπολιν, οἱ δ' Ἕλληνες πέμψαντες πρεσβεῖαν συγκειμένην
ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου, παντὸς τοῦ κλήρου, και τῶν
προϋχόντων Πέτρου και Δημητρίου ἀδελφῶν Γάσπαρι, Σπυριδωνος
Περούλη, και τοῦ καθηγητοῦ Ἀργυροῦ Μπεναλδῆ ὑπεσχέθησαν

Τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως ὡς προμαχῶν (κατὰ τὸ 1681)

εἰς τὸν ἐν Πειραιεὶ Μοροζίνην πᾶσαν συνδρομήν, ἐὰν ταχέως
ἐμβάλῃν εἰς τὴν πόλιν ἐξησφάλιζεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν προσβολῶν
τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει πολεμίων.

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας δευόντος Ἑνετικοῦ
στρατοῦ συνέκειτο ἐκ Σκλαβούνων και Λουμβεργίων πεζῶν μετὰ
ὀλίγων ἱππέων ἐσπαρμένων ὡς προσκόπων, και μετ' αὐτὴν εἴπετο
τὸ κύριον σῶμα ὑπὸ τὸν Καίνιξμαρκ. Τὸ πρῶτον σῶμα κατεσπευ-

σμένως ὁρμήσαν εἰς τὴν πόλιν ἐξησφάλισε τοὺς κατοίκους ἀπὸ τῆς τουρκικῆς καταπίεσεως, τὸ δὲ δεύτερον προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ ἐλαϊῶνος Ἰδρουσε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ καὶ ὀχυρώσαν κατὰ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιθέσεως ἐπεχείρησε τὴν περικύκλωσιν τοῦ φρουρίου διὰ προτεταγμένων ἀποσπασμάτων ἐπιτηδεύας τοποθετηθέντων. Ἄμκα δὲ τούτων γενομένων, κήρυξ διετάρχη νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπειλητικὴν περὶ παραδόσεως πρότασιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπανήλθεν ἀπρακτος ἐδέησε ν' ἀρχίσῃ τακτικὴ πολιορκία.

Δύο ἐστήθησαν κανονοστοιχίαι, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία ἐκ δεκαπέντε μεγάλων πυρεθόλων ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Μουσῶν ἐξήτει νὰ διαρρήξῃ τὴν εἴσοδον τῶν Προπυλαίων, ἡ δ' ἑτέρα ἐξ ὀκτὼ πυρεθόλων ἐπὶ τῆς Πνυκὸς ἔβαλλε κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς κλιτύος τουρκικῶν κανονοστοιχιῶν, καὶ συγχρόνως τέσσαρες ὅλμοι τῶν πεντακασίων λιτρῶν στηθέντες εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ πλησίον τῆς κατοικίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐξηκόντιζον τὰς καταστρεπτικὰς αὐτῶν σφαίρας ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πῦρ αὐτῶν δὲν ἐπέφερεν ἀμέσως τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, καθότι αἱ μὲν σφαῖραι εἰς μάτην προσέκρουον εἰς τὰ θαυμαστὰ μαρμάρινα τεῖχη, οἱ δ' ὅλμοι ἐκπέμποντες τὰς βόμβας αὐτῶν ὑπὲρ τὸ φρούριον ἔδραπτον πολλὸν μᾶλλον τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, ἢ τὰ τῆς Ἀκροπόλεως μνημεῖα, ὁ Καϊνιξμαρχ διέταξε νὰ στηθῶσι δύο ἑτεροὶ ὅλμοι πλησίον τοῦ φρουρίου καὶ πρὸς ἀνατολάς. Μετ' οὗ πολλοὶ οἱ διευθύνοντες τὴν ἀνατολικὴν κανονοστοιχίαν Λουνεβέργιοι πληροφορηθέντες ἐξ αὐτομόλου τῆς Ἀκροπόλεως, οὗ οἱ Τούρκοι εἶχον σωρεῦσαι ἅπαντα τὰ πολεμοφόδια εἰς τὸν Παρθενῶνα, ἤρχισαν νὰ ρίπτωσιν ἐπ' αὐτοῦ πάσας τὰς βόμβας. Τὴν ἐσπέραν τῆς 13)25 Σεπτεμβρίου ἐκπυροσφρότησις φοδερὰ ἔσειε πάντα τὰ πέριξ καὶ διηγείρε τὴν προσοχὴν τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες ἐπιστήσαντες ἅπαντες τὰ βλέμματα εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ἀκροπόλεως, εἶδον ὅτι ἐκρηγξίς τρεμερὰ, ἣν περηκολούθησε πυρκαϊά, εἶχε κόψει εἰς δύο καὶ μεταβάλλει εἰς ἐρείπιον τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀριστοῦργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν Παρθενῶνα. Ἡ ἐκρηγξίς ὑπῆρξε τόσον ἰσχυρά ὥστε ἐτίναξε τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ μέχρι τοῦ στρατοπέδου τῶν πολιορκητῶν, ὥς τοὺς πρόποδας τοῦ φρουρίου ὅπου οἱ Λουνεβέργιοι καὶ οἱ σκαπανεῖς αὐτῶν ὑπέσκαπτον τὸν θράχον.

Ἐν τούτοις, οἱ πολιορκούμενοι, μὴ καταβληθέντες ὑπὸ τῆς συμφορᾶς, διετήρησαν τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἐπιμεινώσιν ἀνθιστάμενοι μέχρις οὗ ὁ σερσασκέρης ἐπελθὼν διώξῃ τοὺς ἐχθρούς.

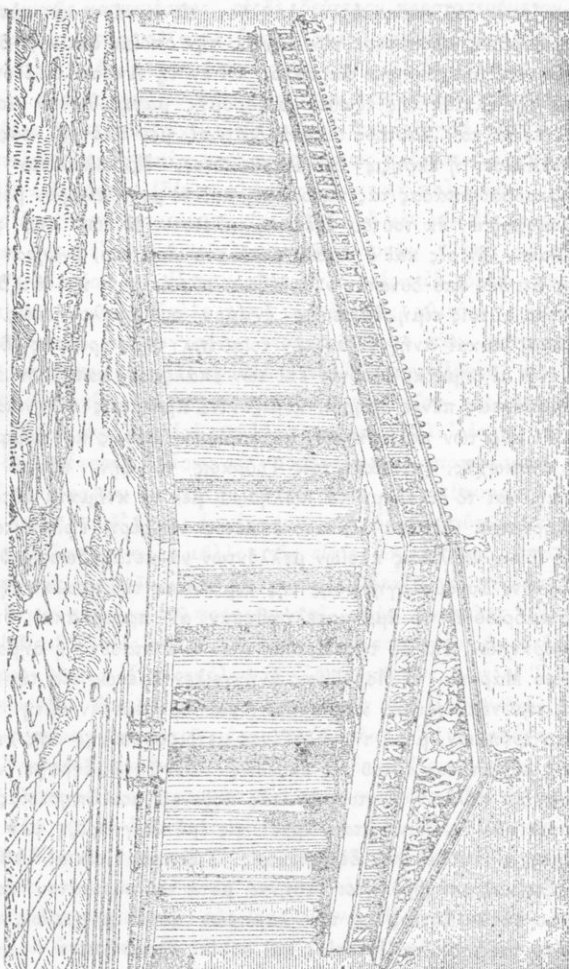
Ἄλλ' ὁ Καίνιξιμαρχ, εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν προσκόπων περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ σερασκέρου, ἀπῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ καὶ μετὰ θάρρους προσέφερε τὴν μάχην, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος δὲν ἀπεδέχθη καὶ ὑπεχώρησεν ἀπρακτος. Οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἰδόντες αἰφνης τὴν ἐλπίδα τῆς ἔξωθεν συνδρομῆς ματαιωθεῖσαν καὶ θεωροῦντες τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκτρά, διότι αἱ μὲν φλόγες, τὰς ὁποίας προεκάλεσεν ἡ ἔκρηξις τοῦ Παρθενῶνος, ἐξηκολούθουν καταβιβρώσκουσαι ἀπάσας τὰς κατοικίας, καὶ τὸ μεγαλειότερον μέρος τῶν πολεμοφοδίων ἐκ τούτου ἐξέλιπε, πλείστοι δὲ τῶν τῆς φρουρᾶς ἀπέθανον, ἐν οἷς καὶ ὁ παστὴς μετὰ τοῦ υἱοῦ του, ἐνέκησαν ἐπὶ τέλους ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνθέξωσι πλείοτερον, καὶ ὅτι δὲν ὑπελείπετο αὐτοῖς εἰμὴ ἐπίτευξις ἐντίμου συνθηκολογήσεως. Ὅθεν σημαῖαι λευκαὶ ἀνήγγειλαν τὴν τοιαύτην τῆς φρουρᾶς διάθεσιν, καὶ ἐνθ' αἱ σημαῖαι ὑφούντο ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, κατήλθον ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως πέντε ὄμηροι, κερμίζοντες προτάσεις εἰρηνικάς.

Τὸ πῦρ τῶν πολιορκητῶν κατέπαυσεν ἀμέσως καὶ συμφωνηθείσης ἀνακωχῆς, ἐπετράπη τοῖς Τούρκοις τὸ ζῆν, πέντε ἡμερῶν ἄνεσις, καὶ τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσωσι μὲν τὰ κτήματα αὐτῶν, νὰ διατηρήσωσι δὲ ἑσὰ ἡδύνατο ἕκαστος νὰ φέρῃ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἡ ἐξ ἰδίων ναύλυσις πλοίων μελλόντων νὰ μεταφέρωσιν αὐτοὺς εἰς Σμύρνην. Συνομολογηθείσης τῆς συμβάσεως τὴν πρωτὰν τῆς 17]29 Σεπτεμβρίου ἐν τῇ ἅμα κατελήφθησαν αἱ προφυλακαὶ ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν, ἐπὶ δὲ τῶν Προφυλαίων ἀνεπετάσθη ἡ σημαῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ὁ Μοροζίνης ἀνήγγειλεν ἀμέσως εἰς τὴν Γερουσίαν τὴν νέαν ταύτην κατάκτησιν, καὶ προσέφερεν αὐτῇ τὸ νέον τοῦτο τρόπαιον μετὰ τῆς ἀλαζόνος μετριοφροσύνης τῆς ἐπιφανομένης εἰς ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἐκθέσεις. «Δὲν ζήτῳ, ἔγραφε, νὰ ἐξογκώσω διὰ πολλῶν πλατυσμῶν τὰς ἀσθενεῖς μου ὑπηρεσίας: οἶαί-δη ποτε καὶ ἂν ὦσιν αὗται, ἀρκεῖ εἰς ἐμὲ νὰ γνωρίζῃ μὲν αὐτὰς ὁ κόσμος, ν' ἀποδέχεται δὲ ἡ πατρίς. Ὑμέτεραι εἰσὶν αἱ Ἀθήναι, αἱ ἔνδοξοι καὶ πολυθρόνητοι Ἀθηναῖοι, μετὰ τοῦ εὐρυτάτου καὶ περιφήμου αὐτῶν ἄστεος καὶ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ μνημείων, μεθ' ὧν συνδέονται τοσαῦται ἱστορίας καὶ σοφίας ἀναμνήσεις».

Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ συγκειμένη ἔτι ἐκ πεντακοσίων ἀνδρῶν κατήλθεν εἰς Πειραιᾶ ἐν συνοδείᾳ δύο χιλιάδων πεντακοσίων ἀνθρώπων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὁ δὲ Μοροζίνης καταλαβὼν ἀμέσως τὴν Ἀκρόπολιν ἐγκαθίδρυσεν φρούραρχον τὸν κόμητα Πομπέην.

Ὁ Μοροζίνης θέλων ἵνα ἐπωφελοῦμενος ἀπὸ τὰς συνεχεῖς

Ο Παρθενών πρὸ τῆς καταστροφῆς του

νίκας καὶ τὸν τρόπον τῶν Τούρκων συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος προέτεινεν ἀμέσως τὴν κατὰ τῆς Εὐβοίας ἐκστρατείαν, ἀλλ' ὁ Καϊνίξμαρκ, καὶ φρονιμώτερον σκεπτόμενος καὶ συνειδῶς τὴν ἐπικειμένην αὐτῷ εὐθύνην, ἀπέκρουσε τὴν γνώμην τοῦ γέροντος Πελοποννησιακοῦ, ἀξιῶν ὅτι δὲν εἶχε δυνάμεις ἀποχρώσας ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν κατὰ τῆς Χαλκίδος ἐπίθεσιν, καὶ προτείνων νὰ παραχειμάσῃ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ περιμένοντες τὰς ἐπικουρίας κατὰ τὸ ἐπὶ δὲν ἔτος. Ὅθεν ἀπεφασίσθη ὅτι ὁ στρατὸς θέλει παραμείνῃ ἀδιαίρετος ἐν σκέπῃ τοῦ καταλυμαινομένου τῆν τε Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα λοιμοῦ περὶ τὰς Ἀθήνας. Τούτου δὲ ἀποφασισθέντος, ἡσυχολήθησαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς μετὰ τοῦ ἐν Πειραιεὶ στόλου συγκοινωνίας· καὶ ἐπὶ τούτῳ κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸν λιμένα τρία ὄχυρά· Συγχρόνως δὲ ἵνα μὴ μένῃ ἀφροῦρητος ὁ Ἰσθμὸς καὶ ὁ Κορινθιακὸς κόλπος εἰς μὲν τὸν προβλεπτὴν τῆς Κορίνθου Μικιέλην ἐχορήγησεν ἐξακοσίους ἄνδρας μετ' ἐμπείρων ἀξιωματικῶν, τὸν δὲ ναύαρχον Ἰωάννην Ζαγούρην διέταξεν ὅπως μετὰ πέντε πλοίων ἐπιβαινομένων ὑπὸ ἑξακοσίων στρατιωτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἑλλήνων Ἑπτανησίων καὶ Σφακιωτῶν, περιπολῇ ἐντὸς τοῦ κόλπου.

Τότε ἀκριθμήσας καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηναίων ἐχορήγησεν αὐτοῖς δημοτικὰ προνόμια, καὶ κυβέρνησιν ἐγγώριον, διατηρήσας καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Οἱ ἐν Ἀθήναις παραχειμάζοντες Ἑνετοὶ ἀπὸ τῆς 31 Δεκεμβρίου ἤρξαντο σκεπτόμενοι ἐν πολεμικῇ συμβουλίᾳ περὶ τῆς τύχης τῆς κατακτηθείσης πόλεως, καὶ προβλέποντες τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὴν προσεχῶς, ἐσυζήτησαν τὸ ζήτημα, εἰς ὃν θέλωσι καταστρέψῃ τὸ φρούριον, πρὶν ἀναχωρήσωσιν. Ὅ,τι ἀληθῶς ἡγγίξε τὴν καρδίαν τοῦ Μοροζίνου δὲν ἦτο ἡ διατήρησις τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει μνημείων, ἀλλ' ἡ θλιβερά τύχη ἧτις περιέμενε τοὺς κατοίκους· ὅθεν καθυπέβαλεν εἰς τὸ συμβούλιον τὰ ἐξῆς τρία ζητήματα, ἐν αἷς συνεκεφαλαιοῦντο ἅπαντα τὰ δυνατὰ γενέσθαι· καὶ ἅπαντα αἱ τοῦ πολέμου συνέπειαι. 1) Τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν. 2) Τὴν υπεράσπισιν αὐτῶν. Καὶ 3) εἰ μὲν ἀποφασισθῇ ἡ υπεράσπισις τίνα τὰ ἐπιτήδεια πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῶν στρατηγικὰ μέσα· εἰ δ' ἐξ ἐναντίας ἀποφασισθῇ ἡ ἐγκατάλειψις, τίς ὁ τρόπος καὶ ὁ τόπος τῆς μετοικήσεως τεισάρων ἢ πέντε χιλιάδων ψυχῶν.

Ἡ ὀχύρωσις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἀδύνατος, ὥς ἀπαιτοῦσα τρισχιλίους ἐργάτας καὶ πολλῶν ἐτῶν ἐργασίαν· ἀδύνατον ἐπίσης ἐθεωρήθη νὰ ἀφῆσωσιν ἐν τῇ πόλει στρατιωτικὸν σῶμα ἱκανὸν νὰ ὑπερασπίσθῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, διότι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐπionτος ἔτους εἶχον χρεῖαν ὅλων τῶν δυνάμεων ἵνα προσβάλωσιν τὴν Χαλκίδαν. Ὅθεν ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκατάλειψις τῶν Ἀθηνῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ μακρὰ ἐργασία ἔδει ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως, ἀπεφασίσθη νὰ εἰδοποιηθῶσιν οἱ κάτοικοι ὅτι θέλουσι λάβει γαίης εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὅσων ἔμελλε ν' ἀπολέσωσι, καὶ παντὸς εἶδους ἀποζημιώσεις διὰ τὴν πικρὰν ἐκείνην ἐξορίαν. Μετὰ τοῦ ζητήματος τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν Ἀθηνῶν συνεδέετο τὸ ζήτημα τῶν τειχῶν αὐτῶν καὶ τῶν μνημείων, ἅτινα, ἐσπαρμένα ἐν τῇ πόλει, ἡδύνατο, διὰ τὴν θέσιν ἣ τὴν ὀχυρότητα αὐτῶν νὰ χρησιμεύσωσιν διὰ τὴν ἄμυνάν της. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπεφάνησαν, ὅτι ἔχουσιν καιρὸν νὰ σκεφθῶσι περὶ αὐτοῦ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ χειμῶνος. Ὡστε ἀνεβλήθη μὲν τὸ τῆς καταστροφῆς ζήτημα, ἀλλ' ὁ πέλεκυς καὶ ἡ σφύρα ἔμενον ἐπιχειρούμενοι ἐπὶ τῶν μνημείων.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας συνεκροτήθη νέον συμβούλιον ἵνα ἀκούσῃ τὰς θλιβερὰς εἰδήσεις, αἵτινες πανταχόθεν ἤρχοντο περὶ τῆς ἀσκήσεως τοῦ θανατικοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ στόλου ἐν τῷ λιμένι τῆς Κορίνθου, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις στρατοῦ. Ὁ Μοροζίνης παρεκάλεσε τοὺς στρατηγοὺς νὰ προφυλάξωσιν ὅσον ἐνδέχεται τὰ στρατεύματα, ἀλλὰ τὸ κακὸν ἦτο τοσοῦτον ὀρμητικὸν καὶ φροδερὸν, ὥστε τὸ συμβούλιον ὑπέδειξε μὲν προφυλακτικὰ τινα μέτρα, ἐπέφερεν ὅμως ὅτι ἡ τύχη τοῦ στρατοῦ δὲν εἶναι πλέον εἰς χεῖρας τοῦ ἀρχηγοῦ του, ἀλλ' εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν καὶ ἀνέθετο τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Ἡ εὐγενὴς καὶ εὐλαβὴς αὐτὴ δῆλωσις δὲν προέβη ὅμως μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἀθυμίας, καὶ ἀπεφασίσθη ὅτι θέλει ἐπιταχυνθῇ ἡ ἐκτόπισις τῶν κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα κατορθωθῇ τῆς νόσου προΐουσις νὰ μεταφερθῇ ὁ στρατὸς εἰς ὑγιεινότεραν χώραν, καὶ ὅτι συγχρόνως θέλει διοργανισθῇ διοικήσις τῆς τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς.

Ὁλος ὁ Ἰανουάριος καὶ μέρος τοῦ Φεβρουαρίου διήλθον οὕτως ἐν ἀγωνίᾳ ἕνεκα τῆς ἐπιδημίας, ἐν φροντίσιν ἕνεκα τῶν ἀδικημάτων ἐπιθέσεων τοῦ σερασκέρου, ὃν ἐνεθάρρυνεν ἡ μελετωμένη ἐκείνη υποχώρησις, τελευταῖον ἐν θλιβεραῖς ἐνασχο-

λήσειν ἕνεκα τῆς σκληρᾶς ἐκτοπίσεως δλοκλήρου λαοῦ προσηλωμένου εἰς τὰς ἐστίας του, εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν χώραν τῆς Ἀττικῆς, λαοῦ ὅστις ἤκουσε τὰς διαταγὰς αὐτὰς τῆς ἀναχωρήσεως ὡς τὴν ἀδικωτέραν ἑξορίαν, καὶ προέτεινε νὰ ὑποβληθῇ εἰς πᾶσαν θυσίαν, ἵνα συντηρήσῃ ἰδίᾳ διαπύλιν τὴν φρουράν. Ἕνα πληρόνῃ κατ' ἔτος ἀξιόλογον εἰσφοράν, προτιμῶν ἐνὶ λόγῳ πᾶσαν θυσίαν μᾶλλον ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πάτριον ἔδαφος. Ὁ Μοροζίνης ζητῶν ἀντιπερισπασμόν τινα εἰς τὸ ἔλεεινόν τοῦτο θέαμα, ἐπεχείρησε τὸν διοργανισμόν ἐγχωρίου στρατοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ προσεδόκα πολλὴν τὴν ὠφέλειαν· πέντε δὲ λόχοι Ἀλθανῶν τὸ πρῶτον ὀργανισθέντες παρῆχον ἤδη αὐτῷ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλει δυνηθῇ νὰ δώσῃ μεγίστην εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἀνάπτυξιν, καὶ νὰ κατορθώσῃ οὕτω ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν ἐπικουρικῶν τῆς Γερμανίας στρατευμάτων, ὧν ἀπεστρέφετο τὴν ἀπείθειαν καὶ αὐθάδειαν.

Ἐν τούτοις ἔδει ν' ἀποφασισθῇ τι ὀριστικόν ὡς πρὸς τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸ φοβερόν τῆς καταστροφῆς ζήτημα προὔτεθ' ἄλλοις εἰς μέσον ἐν τῇ συμβουλῇ, τὸ ὅποιον συνεκροτήθη τῇ 12 Φεβρουαρίου. Ὁ Καίνιξμαρκ προέτεινε ν' ἀφήσωσιν ἐπὶ τῆς περιωνύμου ἄκρας τριακοσίους ἀνδρας ἔχοντας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια δι' ἕνα τοῦλάχιστον ἔτος ἐπιτηδεύουσιν ν' ἀποκρούσωσι τὰς προσβολὰς καὶ νὰ περιμένωσιν ἐν ὑπομονῇ κατ' ἔτος τὴν ἀνανέωσιν τῶν τροφῶν ἀπὸ Πειραιῶς. Διὰ μόνου τοῦ τολμηροῦ τούτου βουλευμάτος ἐφαίνετο δυνατόν ν' ἀποφύγωσιν ἅμα μὲν τὴν αἰτιμον ἐγκατάλειψιν, ἅμα δὲ τὴν ἑσθὴρον καταστροφὴν· ἀλλ' ἔπειτα ἐσυλλογίσθησαν ὅπως ποσότης διπύρων, οἶνου καὶ ὕδατος ἀπητεῖτο ἵνα ζήσωσι τριακόσιοι στρατιῶται καὶ ἐπιτελεῖον συγκείμενον ἐξ ἑκατὸν περίπου ἀνθρώπων, πρὸς δὲ τούτοις ὅτι οἱ λογάδες οὗτοι ἄνδρες καὶ ἀξιωματικοί, ἀφαιρούμενοι ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἤδη πολὺ ἐλαττωθέντος, ἐμελλον νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἐτι μείζονα αὐτοῦ ἐξασθένησιν· τελευταῖον ὅτι δυσκολώτατον ἦτο ν' ἀνανεῶνται τὰ ἐφόδια τοῦ φρουρίου κεχωρισμένου ἀπὸ τῆς παραλίας διὰ δύο λευγῶν χώρας ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένης· ὥστε ἐπανήλθον ἄλλοις εἰς τὸ φοβερόν τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀθηνῶν ζήτημα, ὡς ἀνάγκης ἀναποδράστου τοῦ πολέμου. Κατ' εὐτυχίαν καὶ ὁ χρόνος καὶ οἱ βραχίονες ἔλειπον ἵνα κατορθωθῇ ἡ καταστροφή αὕτη, ἥς ἡ ὠφέλεια ἄλλως τε δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε μεγάλη, ἅμα ἤθελον ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ φρουρίου τὰ πυρεθρία αὐτοῦ καὶ τὰ παντὸς εἶδους ἐφόδια, ἅμα μάλιστα οἱ κάτοικοι ἤθελον ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν. Ὅθεν ἀπεφα-

σίσθη ὅτι θέλουσιν ἀφήσει τὰς Ἀθήνας εἰς ἣν ἔφερον αὐτὰς οἰκτρὰν κατάστασιν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θέλουσιν ἀνακτήσει αὐτὰς ἀμαχητὶ βραδύτερον, ὅτε κύριοι γενόμενοι τῆς Εὐβοίας καὶ ἀπάσης τῆς Ἀττικῆς, θέλουσι δεσπόσει τῆς χώρας. Τοιοῦτοτρόπως διέφυγον τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων ἔσους ἀνὰ μέσον αἰώνων συμφορῶν ὑπέστησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ τῆς Ἀκροπόλεως τείχη, τὰ φέροντα ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτῶν ἐγκεχαραγμένην τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Πελασγῶν μέχρι τῶν ὑστάτων δορυκνητόρων· τὰ προπύλαια ἀπὸ λαμπρᾶς εἰσόδου ἀμυντικᾶ καταντήσαντα προπύργια· τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως τὰ θεωρηθέντα ἤδη ὡς ὀχυρώματα.

Μετώπη Παρθενῶνος

Ἡφαίστος

Διόνυσος

Δήμητρα

Τέλος πάντων δὲ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐξεκένωσαν τὴν φιλὴν πατρίδα καὶ μετήχθησαν εἰς Αἰγίνα, Σαλαμίνα, Ναύπλιον, Κόρινθον, καὶ ἄλλας τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου νήσους, ὁ δὲ στρατὸς ἐξηκολούθει προφυλαττόμενος ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ θανατικοῦ καὶ τῶν προσβολῶν τοῦ σερασκέρη, ἀναμένων τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως.

Ὁ Μοροζίνης πρὶν ἐγκαταλίπει τὰς Ἀθήνας ἠθέλησε νὰ ἐπιδάλλῃ ἱερόσυλον χεῖρα ἐπὶ τῶν περικοσμούτων αὐτὴν ἀριστοῦ-

γημάτων. Ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ συνωρίς τοῦ δυτικοῦ αἰτωμάτος μετὰ τῆς ἀπτέρου Νίκης ἐθεωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς τὰ μάλιστα ἀξία τῆς δόξης τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Δημοκρατίας· ἐνεκεν ὅμως τῆς ἀδεξιότητος τῶν ἐργατῶν τὰ θαυμάσια ταῦτα μνημεῖα τῆς ἐλληνικῆς τέχνης καταπεσόντα συνετρίβησαν· ὁ δὲ Πελοποννησιακὸς εἰς ἀποζημιώσιν ἤρκεσθη παραλαβὼν ἓνα λέοντα κατακείμενον πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θησέως, καὶ μίαν λέαιναν, ἀτινα ἐπιβιβασθέντα ἐν Πειραιεὶ μετὰ τοῦ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ λιμένος καθημένου λέοντος, τοῦ φέροντος ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν ἐπιγραφὰς τῶν κατακτησάντων τὰς Ἀθήνας Βαράγγων, μετεφέρθησαν εἰς Ἐνετίαν, καὶ διαταγῇ τῆς Γερουσίας ἐτέθησαν μετ' ἐπιγραφῆς ἔμπροσθεν τῆς κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ ναυστάθμου ἐγερθείσης θριαμβευτικῆς πύλης. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ μὲν πιστὸς γραμματεὺς τοῦ Μοροζίνη Σαγγάλος παρέλαβε τὴν λαμπρὰν κεφαλὴν τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἕτερος δ' Ἐνετὸς ἀξιωματικὸς τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν μιᾶς τῶν λιθίνων πλακῶν, ἐφ' ὧν ὁ Φειδίας ἔγλυψε τὴν ἀμίμητον τοῦ Παρθενῶνος ζωοφόρον, καὶ Δανὸς τις λοχαγὸς ὀνόματι Ἀρτμάνδος δύο κεφαλὰς τῶν μεσημβρινῶν μετοπῶν καταπεσούσας ὑπὸ τῆς ἐκρήξεως.

Τῇ 24/5 Ἀπριλίου 1688 διετάχθη ἡ ἐκ τῆς ἐρημωθείσης πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἀναχώρησις τοῦ στρατοῦ, ὅστις τὴν πρωτὰν τῆς 29/10 ἐπεβιβάσθη εἰς τὰ πλοῖα.

ΚΩΝ. ΣΑΘΑΣ

π(Ἀδ τὸ ἔργον του «Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς».)

15. ΤΩΝ ΑΓΡΙΩΝ ΛΑΩΝ ΗΘΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

Οὐδεὶς σήμερον ἀγνοεῖ ὅτι πάντες ὅσοι ὠνομάζοντο βάρβαροι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων, οἱ Πέρσαι, Ἰνδοί, Λατίνοι, Γότθοι, Ἰβηρες, Κέλται, Γερμανοὶ καὶ Σλάβοι, δικαιοῦνται οὐχ' ἦτον ἡμῶν νὰ καυχηθῶσιν ὡς ὁμόγλωσσοι τῶν Θεῶν. Ἀπὸ τῶν πάγων τῆς Ἰσλανδίας μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Γάγγου πληθὸς λαῶν, καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξὶν ἀλλήλων ἀγνοησάντων ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ὁμίλουν ἐκπαλαὶ καὶ ὁμιλοῦσιν ἀκόμη γλώσσας, τῶν ὁποίων ἀπεδείχθη ἀναμφισβήτητος ἡ καταγωγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, τῆς κρηυχθείσης καὶ ἐκείνης **Σαραβανή**, ἣτοι γλώσσης τῶν θεῶν, χι-
Ἡλ. Βουτιερίδης—N. Ἐλατου, «Νεοελ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ'.

λια τοῦλάχιστον πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἔτη. Ὅσον τῷ ὄντι καὶ ἂν φαίνεται κατὰ πρῶτον ἄκουσμα μεγάλη ἢ μετὰξὺ αὐτῶν διαφορά, πᾶσαι ἐν τούτοις ἔχουσι κοινὰς τῶν λέξεων τὰς ρίζας καὶ ὁμοιότητα κλίσεως τοιαύτην, ὥστε δύνανται τῶν ἔθνων τούτων αἱ γραμματικαὶ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦσαι μίαν μόνην. Ταύτης τὸ μὲν ὕλικόν συνεκόμισαν ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος ὁ Οὐίλκινς, ὁ Ράσκ, ὁ Γρίμ καὶ ὁ Βουρνούφ, τὴν δὲ ὀριστικὴν αὐτῆς σύνταξιν συνετέλεσε μεσοῦντος αὐτοῦ ὁ Βόπ, ὁ διὰ τῆς «Συγκριτικῆς γραμματικῆς τῆς σκανδιναβικῆς, τῆς ξενδικῆς, ἑλληνικῆς, λατινικῆς, λιθουανικῆς, γοθικῆς, καὶ γερμανικῆς» καταστήσας τὴν ἀδελφότητα αὐτῶν ψηλαφητήν.

Τῆς δὲ πολυτέκνου πασῶν τούτων μητρὸς οὐδὲν μὲν διεσώθη μνημεῖον, καὶ ἄνευ ὅμως τοιούτου κατωρθώθη ἡ ἀνάπλασις αὐτῆς διὰ τῶν λέξεων ἐκείνων, αἵτινες, διατηρηθεῖσαι μέχρις ἡμῶν εἰς τὴν γλῶσσαν οὐχὶ ἐνὸς ἀλλὰ πλείονων ἔθνων, διεσπαρμένων ἀπὸ τῶν περάτων τῆς Ἑσπερίας μέχρι τῆς ἀκροτάτης Ἀνατολῆς καὶ ἀσχέτων πρὸς ἄλληλα ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ὑποτεθῶσι προγενέστεραι τῆς διασποράς. Ἡ τοιαύτη ἐργασία ἀπέδωκε πλουσίαν συγκομιδὴν οὐ μόνον γλωσσικῶν εἰδήσεων βεβαίωσιν ἀλλὰ καὶ πιθανῶν ἱστορικῶν. Ἐξ αὐτῆς ἐδιδάχθησαν οἱ ἐπὶ τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἰνδικῆς ὁροπεδίων, μετὰξὺ ταύτης καὶ τοῦ Ἰνδοκαυκάσου, ἔζη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων γένος ἀνθρώπων καλουμένων Ἀρίων, οἵτινες πληθυνθέντες ἤρχισαν νὰ μεταναστεύωσι κατὰ δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις. Καὶ τὸ μὲν πρὸς δυσμὰς ρεῦμα τῆς μετοικεσίας ἔσπειρε ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην τοὺς μετέπειτα ὀνομασθέντας Πέρσας, Ἀρμενίους, Ἑλλήνας, Λατίνους, Κέλτας, Γερμανοὺς καὶ Σλάβους, πρὸς δὲ ἀνατολὰς κατέλαβον οἱ μετανάστες τὰς ὄχθας τοῦ Ἰνδοῦ καί, προϊόντος τοῦ χρόνου, τὸ πλεῖστον τῆς χερσονήσου.

Ἡ τοιαύτη μάλιστα κατάληψις τῆς βορειοστέρως Ἰνδικῆς θεωρεῖται ἱκανῶς προγενεστέρα πάσης ἄλλης καὶ ὁμοιότατοι μὲ τοὺς γενάρχας ἡμῶν οἱ πρῶτοι τῆς χώρας ἐκείνης οἰκισταί. Ἡ διάκρισις τοῦλάχιστον μετὰξὺ τούτων καὶ τῶν πρὸ τῆς διασποράς Ἀρίων ἀποβαίνει τοσοῦτον δυσχερὴς, ὥστε καὶ οἱ ἐπιχειροῦντες αὐτὴν συγχέουσι ἔπειτα πλειστάκις ἦθη, ἔθιμα καὶ ὀνόματα ἄριανὰ μετὰ τῶν παναρχαίων Ἰνδικῶν. Πρὸς δικαιολογίαν μάλιστα τῆς τοιαύτης συγχύσεως ὀνομάζονται ἐνίοτε οἱ πρόγονοι ἡμῶν οὗτοι περιληπτικῶς καὶ πατριάρχαι τῶν Ἰμαλαίων. Ἡ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς

χρόνους θερμοκρασία τῶν κλιτύων τοῦ Ἰμάου ἦτο, φαίνεται, πολὺ ἡπιωτέρα τῆς σημερινῆς, ἀφοῦ δύο μόνον μῆνας διήρκει τὸ χειμερινὸν ψῦχος· οὐχὶ δὲ ὀλιγώτερον τῆς γλυκύτητος τοῦ κλίματος ἐξαίρετικὴ ἦτο καὶ τοῦ ἐδάφους ἡ γονιμότης. Πλὴν τῆς ἀειπρασίτου χλόης, τὴν ὁποίαν ἐνέμοντο ἀπειράριθμοι ἀγέλαι καλλίστων βοῶν, ἐφύετο ἡ ὄρυζα ἄνευ σπορᾶς, προσφέρουσα ἐτοίμην εἰς τοὺς ποιμένους τροφήν· τὸ δὲ ἔνδυμα παρείχεν αὐτοῖς ἕτερον αὐτοφυὲς *«δενδρόλλιον, καρποφοροῦν «ἔριον ὠραιότερον τοῦ τῶν προβάτων»*, ὥς ὀνομάζει τὸν βάμβακα ὁ πατήρ τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ καὶ τὰ δάση ἐπλήθυε παντοία ἄγρια, δορκάδες, βόνασοι, μονοκέρωτες ἑπτοὶ καὶ ἰδίως πέρδικες ὡς χῆνες μεγάλαι· πλατύφυλλοι νυμφαῖται ἐστόλιζον πάσης λίμνης τὰ νερά, ἔδριθον ἰχθύων οἱ ποταμοὶ καὶ παρὰ τὰς ὀχθὰς αὐτῶν ἐβλάστανε γιγάντειος κάλαμος, τοῦ ὁποίου ἡ διχοτόμησις ἤρκει πρὸς παρασκευὴν τελείας λέμβου.

Ἀντάξιον τῆς εὐλογημένης ἐκείνης χώρας ἦτο καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς τὸ ποίον. Ὅπως θεωρηθῇ τις εὐμορφος παρὰ τοῖς ἁρίοις ἀπηγεῖτο ἡ συνύπαρξις τριάκοντα δύο δυσσευρέτων σωματικῶν προσόντων, καὶ πολὺ περισσότερα ἡθικὰ διὰ τὰ ὀνομασθῆναι ἀγαθός. Πολύτευμα ἐπεκράτει παρ' αὐτοῖς τὸ πατριαρχικὸν καὶ οὔτε ἑρεῖς εἶχον οὔτε ἄρχοντα ἄλλον πλὴν τοῦ οἰκογενειάρχου. Μοναδικὰ δὲ ἀληθῶς ἦσαν τὸ σέβας πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ ἡ μεταξὺ τῶν οἰκείων ἀγάπη, ὥς μαρτυρεῖ τὸ φιλοφρονητικὸν ἐπίθετον δι' αὐτοῦ ἐκκρίνετο ἕκαστον τῆς οἰκογενείας μέλος. Ὁ μὲν οἰκοδεσπότης ἐκαλεῖτο *παταρ* (πατήρ) καὶ *πατι* (πόσις), ἦτοι αὐθέντης, ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ *πατιν* ἦτοι *πότνια*, ὥπως τῶν ἀμνηρικῶν θεῶν. Ὁ ἀδελφὸς ἔφερε τὸ ἀγγλικὸν ὄνομα *μπρόδαρ* (μπρόδερ) τὸ σημαῖνον *ὑποστηρικτῆς*, ἡ ἀδελφὴ τὸ γερμανικὸν *σβάστρα* (σδέστερ) ἦτοι *παρηγορήτρια*, τὸ δὲ ἀγγλοελληνικὸν *δουῖταρ* (νῦντερ = θυγάτηρ) ἐσήμαινεν *ἀρμένετρα*, διότι τῆς θυγατρὸς ἔργον ἦτο ἡ περιποίησις τῆς ἀγελάδος καὶ τοῦ λιτοῦ προγεύματος ἡ παρασκευή.

Καὶ διὰ μὲν τὰ εἰδυλλιακὰ ταῦτα εἶναι βεβαίως οἱ γενάρχαι ἡμῶν ἄξιοι μακαρισμοῦ, πολὺ ὅμως θαυμαστότεροι ἦσαν ἡ γλῶσσα αὐτῶν καὶ ἡ θρησκεία. Περὶ ταύτης ἐπεκράτουν μέχρις ἐσχάτων δύο ὀλως ἀντίθετοι γνῶμαι· οἱ μὲν ἐπίστευον αὐτοὺς ὡς κατ' οὐσίαν μονοθεῖστας, θεωροῦντες ἀπλᾶς μεταφορὰς τῶν βεδικῶν ἔμνων τὰς ἀποθεώσεις φυσικῶν φαινομένων, οἱ δὲ ὡς πράγματι πολυθέους. Τὸ ἀληθές ἐν τούτοις εἶναι ὅτι οὔτε ἓνα Θεὸν ἐλά-

τρευνον ὡς οἱ Ἑβραῖοι, οὔτε ὡς οἱ Ἕλληνες πολλοὺς, ἀλλὰ τὴν διάχυσιν ἐν τῇ φύσει δυνάμει θείας. Θεόν τινα οὐχὶ προσωπικόν ὡς τὸν τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ «πανταχοῦ παρόντα τὰ πάντα πληροῦντα καὶ ἐν ἡμῖν σκηνοῦντα», ὡς τὸν τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν εὐχῆς. Πολὺ μᾶλλον ἢ πρὸς οὐδὲν ἄλλου ἔθνους θρησκείαν δύναται τῷ ὄντι νὰ συγκριθῇ ἡ πανθεϊστικὴ πίστις τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ποιμένων πρὸς τὴν τοῦ Πλωτίνου, τοῦ Ἀγ. Κλήμεντος, τοῦ Σπινόζα, τοῦ Ρενάν, τοῦ Σχέλλινγκ καὶ τοῦ Ἐγγέλου.

ΕΜ. ΡΟΙΑΗΣ

16. ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΧΗΝ ΤΟΥ ΠΕΤΑ

1822

Βορείως τῆς πόλεως Ἄρτης, ἐπὶ τῶν κορυφῶν κυματοειδῶν λόφων, ὀριζόντων πρὸς δυσμὰς τὸν ροὺν τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου καὶ ἀποτελούντων μετὰ τῶν ἀντίπεραν βουγῶν τὸν στενὸν λαίμνον, δι' οὗ φέρονται βιαίως τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ, ὑψοῦνται λευκοὶ καὶ ὑπόφαιοι οἰκίσκοι κρεμάμενοι ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων, ὡς φωλαὶ ἀετῶν ἀπρόσιτοι εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ κατὰ πρῶτον εἰσερχόμενος εἰς τὴν Ἄρταν ἐξ ἐνστίκτου στηρίζει μελαγχολικῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τὸ λευκόφαιον ἐκεῖνο ἄθροισμα, καὶ ἔταν, ἀδυνατῶν νὰ καθησυχάσῃ τὸ κύμα τοῦ ἐνδιεφέροντος, ὅπερ μυστηριωδῶς ἐμπνέει αὐτῷ τὸ χωρίον, ἔρωτᾷ τὸν ὁδηγόν του, ἀναπηδᾷ ἐξ ἐκπλήξεως καὶ ὀρμεμφύτως φέρει τὴν χεῖρα πρὸς τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἀποκαλυφθῇ.

Ἡ ἀπάντησις τοῦ χωρικοῦ ἐγκλείει προφανῶς ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον καὶ εὐλάβειαν. Ἐὰν μέγαλα πολύστηλα καὶ παράδεισοι θαυμαστοὶ ἤπλοοντο κατὰ μῆκος τῶν λόφων ἐκείνων ἢ ἀριστουργήματα ὥραιας τέχνης ἡγείροντο ἀπὸ τῶν κόλπων χέρσου χώρας, ὁ κόρος θὰ κατελάμβανε τὸν ὀφθαλμὸν καὶ οἱ πόδες θὰ ἐκινεῖοντο ἐμπρός. Τοῦ διαδάτου ὅμως ὁ ὀφθαλμὸς, δὲν θ' ἀπηύδα θεωρῶν τῆς ὕλης τὸ μεγαλεῖον· ἐξακολουθεῖ ἀτενίζων τοὺς πενιχοὺς τοῦ χωρίου οἴκους· καὶ μόνον ἔταν ἡ φωνὴ τοῦ ὁδηγοῦ «ἔφέντη νὰ τη-

γαίνουμε» τὸν ἀφυπνίσθη ἀπὸ τοὺς συλλογισμούς του, κεντᾷ τὸν ἱπ-
πον καὶ προχωρεῖ βραδέως καὶ στρέφων διαρκῶς τοὺς ὀφθαλμούς
πρὸς τὸ χωρίον, οἶσινε ἀδυνατῶν ν' ἀποσπασθῇ ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ ἐν-
τύπωσις τοῦ ὀνόματος εἶναι μεγάλη καὶ δικαία, καὶ ἀνθρωπος
ὅστις θ' ἀντιπαρήρχετο πρὸ τῶν ἔργων χυδαίου πλούτου, ἵσταται
καθῆλωμένος καὶ κλίνων τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ ἡθικοῦ μεγαλείου,
καὶ ἀκούων ὅτι τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον εἶναι τὸ ΠΕΤΑ.

Εἰς τὰς γραφικὰς ἐκείνας ὑπώρειας, ἃς τινες ἐχρύσωνε τὸ φῶς
τοῦ ἡλίου, εἶχε παραταχθῇ ἐν ἡμέραις ποιήσεως καὶ ἐνθουσια-
σμοῦ ὁ ἀτρόμητος Δάνιαις, ὁ αἰσθηματικὸς Νόρμαν, ὁ Μιρζεῦσκης,
ὁ Μίνιακ, ὁ Τάτχμαν, ἡ εὐγενὴς φάλαγγς τῶν φιλλελήνων, ὧν τὸ
θάρρος ὑπῆρξεν ἴσον πρὸς τὸ αἶσθημα καὶ τὸ αἶσθημα ἴσον πρὸς
τὴν θυσίαν. Ἀπὸ τῶν κορυφῶν ἐκείνων ἠγγρύπνει ὁ Γεώργιος Βα-
κώλας ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς υποχωρήσεως πολυτίμων υπάρξεων,

καὶ φεῖ! ἠγγρύπνει κακῶς, καὶ ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ ἐκείνου βουνοῦ,
τοῦ μικροῦ υπερκειμένου τοῦ χω-
ρίου, ὁ Μάρκος Βότσαρης ἠγού-
μενος τῶν πολεμιστῶν του, Ἄρης
τῶν μαχῶν, ἔπαλε τὸ τουρκοφά-
γον ξιφὸς του, πτοῶν διὰ μόνης
τῆς ἐμφανίσεώς του, ὡς ἄλλος
Ἀχιλλεύς, τὰ στρατεύματα τοῦ
Κιουταχῆ.

Μάρκος Βότσαρης

Ἐφ' ὅσον αἱ πρῶται μέριμναι
μ' ἐκώλυον ν' ἀπέλθω εἰς Πέτα,
ἐνόμιζον ὅτι διὰ τοιαύτης ἀπου-
σίας ἠρέβουν εἰς τὰ ὁσπᾶ τῶν
φιλελλήνων, ἅτινα ἐσπάρησαν εἰς
τὴν γῆν τῆς Ἡπείρου. Παραμυ-
θητικὴ ὑπῆρξεν ἡ στιγμὴ, ὅτε
διερχόμενος διὰ τῆς κοίτης τοῦ
Ἀράχθου, ἔβαινον πρὸς τὸ χω-
ρίον, πλέων εἰς τὰς μελέτας, ἃς
ἐμπνέει ἡ θεὰ τοιοῦτων τόπων. Ἡ μεσημβρινὴ ὑπώρεια τῆς ἀλύ-
σεως τῶν λόφων, οἷτινες, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ὀχθῆς, ἐχάνοντο πέ-
ραν πρὸς τὸ πεδίον, εἶχε κατακλυσθῇ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 ὑπὸ
τῶν στρατῶν τοῦ Ρεσῆτ, τοῦ μετέπειτα Κιουταχῆ. Πεντακισχίλιοι
δεξιὰ, πεντακισχίλιοι ἀριστερά, τρισχίλιοι κατὰ μέτωπον ἐσεῖετο ἡ

γῇ ὑπὸ τῶν ποδοβολητῶν, καὶ οἱ λόφοι ἐφλέγοντο ὑπὸ τοῦ πυρός. Ἰκανὴν ἁρμονίαν πρὸς τὰ βαγδαῖα πάθη, ἅτινα ἀνακυκᾷ

θέα τοῦ Πέτα, ἀπε-
τέλει ὁ συρίζων βορ-
ρᾶς, ὅστις, ἀπολυό-
μενος διὰ τῆς στενῆς
χαράδρας, ἥτις ἀγεί-
πρὸς τὸ χωρίον, συν-
έκαμπτε τοὺς κλάδους
τῶν δένδρων, ἀποτε-
λῶν ἐπιβάλλουσαν
μουσικὴν, ἐντείνου-
σαν τὰ μελαγχολικὰ
πάθη, ἅτινα εἶχον
βλαστήσει εἰς τὴν ψυ-
χὴν μου. Ὁ ἥλιος
εἶχε κλίνει πρὸς τὴν
δύσιν του, καὶ αἱ ὠ-
ραιόταται κόραι τοῦ
Πέτα ἀνέρχοντο τὰς
πλευρὰς τῶν λόφων
μέδρῃαν τὴν ὕδριαν
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ
εἰς τὴν θεάν ξένου

Ἐπειρωτοπούλα ὑὲ τῇ δαίμνα της.

ἄνθρώπου, νεύουσαι

πρὸς τὰ κάτω τοὺς ὀφθαλμοὺς μετ' αἰδημοσύνης ἐπιχαρίτου.

Φουστανέλλαι κρεμάμεναι ἀπὸ τῶν δοκῶν τοῦ προαυλίου τῆς
ἐκκλησίας, ὅπλα, καὶ λόγχοι ἀπαστρέπτουσαι ἀπὸ τῶν ἀκτίνων
τοῦ ἡλίου, φυσιογιεσθῆναι καὶ θύσαναι σείμενοι ὑπὸ τοῦ βορρᾶ,
ἦσαν τὰ πρῶτα ἀντικείμενα, ἅτινα πρσεῖδον ἀνελθὼν τὰ ὑψώ-
ματα τοῦ χωρίου. Φθόγγοι ἀσμάτων ἡρωϊκῶν, ἀξιωματικοῦ
ἡρωϊκᾶς πράξεις ἐξαίροντες, ἐπλανῶντο ὑπερβεν τοῦ Πέτα, καὶ
ἐπὶ τῶν πτερόγων τοῦ βορρᾶ φερόμενοι ἐξέπνεον πρὸς τὰ ἐγγυ-
δρη τοῦ Σουλίου. Ἡ θεὰ τοιούτων αἰοδῶν, μετὰ τὴν κομψὴν
αὐτῶν ἀναβολὴν ὀρχουμένων τῶν πυρρίχων, μετέφερε πρὸς
τοὺς περσικοὺς χρόνους τῆς νέας Ἑλλάδος, ὅτε ἀπὸ τῆς γῆς ταύ-
της εἶχον ἀναπηδῆσαι ἥρωες, καὶ μετὰ μικρὸν ἤμην ἐν τῷ μέσῳ
ἀρειμανίων εὐζώνων δεξιωθέντων με μεθ' ὧν τῆς ἀγαθότητος.

καὶ τῆς ἀπερίττου χάριτος, ἥτις διακρίνει τοὺς ὀρεινοὺς μας ἰδίως.
Ἐζήτησα τὸν ἱερέα, καὶ πτερόπους ἄγγελος μετὰ μικρὸν ἐπανελ-
θὼν ὠδήγει τὸν ἐφημέριον ὅστις ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τοῦ χωρίου
ἀκολουθοῦμενος καὶ τινος γέροντος ἡμιτύφλου, γνωρίσαντος προ-
σωπικῶς τοὺς **φιλοέλληνας**, εἵτεινε τὴν χεῖρα προσφωνῶν ἄγνω-
στον ξένον, ἐλθόντα νὰ γονυπετήσῃ παρὰ τὰ ὁσπᾶ τῶν Ἑλλήνων
καὶ τῶν Φιλελλήνων μαχητῶν τοῦ 21.

Εἰς τὸν ἐφημέριον ἐξέφρασα τὸν εὐσεβῆ πόθον, ὅστις μ' ὠδή-
γησεν εἰς Πέτα. Ὁ ἐφημέριος προεπορεύθη ἀμέσως καὶ ἡμεῖς τὸν
ἠκολουθήσαμεν ἐν σιγῇ. Λιθόκτιστον ρυπαρὸν τετράγωνον, μὲ
τὴν στέγην εὐρωτιῶσαν, αἱρεται εἰς μετριώτατον ὕψος παρὰ τὴν
ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ. Οὐδὲν ἐξωτερικὸν σημεῖον ἐφαί-
νετό που δηλοῦν ἂν τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο ἦτο καπηλεῖον ἢ πα-
ράρρημα τῆς ἐκκλησίας. Ἡ θύρα ἠνοίχθη ἄνευ κλειδῶς καὶ ἡμεῖς
ὠρμήσαμεν ἐντός, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐννοήσωμεν τὸν σκοπὸν τοῦ
ιερέως. Τὸ ἐσωτερικὸν ἦτο μικρὸν, ἀκάθαρτον, σκοτεινόν, καὶ τὴν
εἰκόνα τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ἀνθρώπων παρουσιάζον. Δεικὰς εὐ-
τελεστάτων ὑαλίνων καὶ ἐσθαρμένων κανδηλῶν ἐκρέματο διὰ συρ-
μάτων ἀπὸ τινος ἐγκαρσίου δοκοῦ, καὶ εἰκὼν τῆς Παναγίας ὑπὸ
παχυτάτης κόνεως καλυπτομένη, ἀνηρτάτο ἀπὸ τοῦ τοίχου παρ' ὃν
διέκρινον δύο, τρία ξύλινα κιβωτίδια. Εἶχομεν ἀποβάλλει πάν-
τες τοὺς πῖλους μας καὶ ἀμοιβαίως ἠτενίζομεν ἀλλήλους μετ'
ἀπορίας, οὐχὶ ἀμίκτου καὶ τινος μυστηριώδους αἰσθήματος φόβου
καὶ εὐλαθείας.

— Λοιπὸν, εἶπον εἰς τὸν ἱερέα, οἱ φιλέλληνες, τὰ ὁσπᾶ των
ποῦ ἀναπαύονται ;

— Κἀτῶ, μοι εἶπεν ὁ ἱερεὺς, δεικνύων μοι πλατεῖαν ὀπὴν χαί-
νουσαν ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων καὶ ἀκανονίστων πλακῶν τοῦ ἐδάφους,
ἀφ' ἧς ὕγρὸς ἐσύριζεν ἄνεμος.

Τὸ σκότος ἤρχισε τότε νὰ καθίσταται ἐπαισθητὸν· οἱ κέραμοι
τῆς στέγης μετεκινουῦντο θορυβωδῶς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις σείων
τοὺς ἔξω τοῦ ναοῦ κλώνους τῆς μεγάλης πλατάνου ὄρμα ἀπὸ τῶν
ὀπῶν τῆς στέγης καὶ τινος φεγγίτου, συγκρούων τὰς κανδύλας καὶ
διασπῶν τοὺς ἱσοὺς τῆς ἀράχνης, οἷτινες ὑφαίνοντο κατὰ τὰς γω-
νίας. Ἐκυψα ἀμέσως κατὰ γῆς καὶ στρωθεὶς ἐπὶ τῶν πλακῶν ἀπε-
πειρώμην, διὰ τοῦ ἀρχομένου σκότους, νὰ διακρίνω εἰς τὸ βάθος.
Ὅτε οἱ ὀφθαλμοὶ ἐσυνείθισαν, εἶδον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑπογείου,
ἐστρωμένην δι' ἀνθρωπίνων ὁσπῶν καὶ ὀλίγον ἀπωτέρω, πρὸς τινα

πρεγγίτην, δύο ἢ τρία κρανία ὑπὸ τινος φυγάδος ἡλιακῆς ἀκτίνος φωτιζόμενα, ἐφαίνοντο ὑποτρέμοντα καὶ ἀρθροῦντα ἔτι λόγους παραμυθίας, ἐλπίδος καὶ τινος παραπόνου ἰσως. Μικροῦ δεῖν νὰ προσφωνήσω τὸν Μιρζεύσκην καὶ τὸν Τάτχμαν, ὧν τὰ κρανία ἐφώτιζεν ὁ ἥλιος, ὅστις τοὺς εἶδε ποτὲ μαχομένους ὑπὲρ τῆς εὐγενεστάτης τῶν ἰδεῶν· ἀλλ' ἡ φωνὴ ἀπεπνίγη εἰς τὸν λάρυγγα, καὶ τὴν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν τῆς σκηνῆς ἐκείνης μόλις δύναιμι νὰ συγκρίνω πρὸς τοὺς κλονισμοὺς καὶ τὰς συγκινήσεις ἃς ὑπέστην, ὅτε, διατρίβων τελευταίως εἰς Χίον, εἶχον ἀσπασθῇ τὰ ὁσὰ τῶν μαρτύρων τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, ἅτινα ἐκτός τοῦ θανάτου, καὶ ἕτερος κοινὸς καὶ ὑψηλὸς δεσμὸς ἦγωνε μετὰ τῶν τοῦ Πέτα. . .

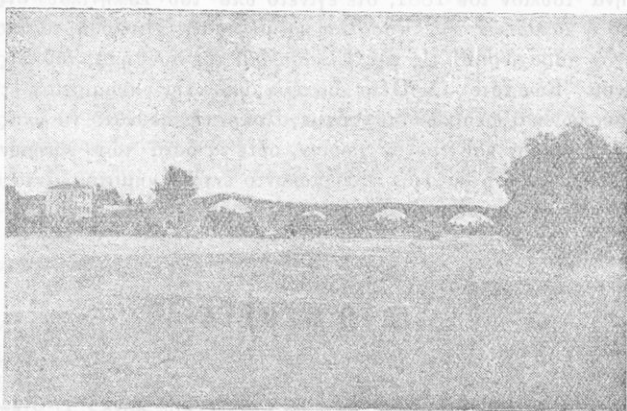
Ἐξῆλθον ἀπὸ τῆς κρύπτῃς τοῦ Πέτα. Ὁ ἥλιος ἐπλησίαζε νὰ δύσῃ, ἀλλ' ὁ βορρᾶς ἐφύσα λυσσώδως πάντοτε. Ὁ ἡμίτυφος γέρων Ἰστατο ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῆς ἐκκλησίας, τὴν ἐσπερινὴν ψελλίζων προσευχὴν του. Τὸν ἐπλησίασα ἡρέμα, καὶ κεντῶν τὴν μνήμην αὐτοῦ διὰ τῶν ἐρωτήσεών μου, ἠτένιζον εἰς τοὺς ἡμισέστους ὀφθαλμοὺς του φῶς παρ' αὐτῶν ἀναμένων.

— «Νά !» μᾶς εἶπε διὰ τῆς τραχείας καὶ ἀξέστου αὐτοῦ φρασσεολογίας, ἥτις ὅμως ἐνεῖχε μεγίστην εὐγλωττίαν καὶ ἑκφρασιν. «Νά ! κεῖθε στὸ καραοῦλι ἦσαντε οἱ φιλοέλληνες. Ὁ Μάρκο Μπότσαρης ἦτανε κεῖθε γιὰ στὴν Κορακοφωλιά, καὶ 'κεῖ στὸν 'Αἰ Νικόλα ἦσαντε φιλοέλληνες. Πάλεψαν σὰν θεριά, μόνε τ' ἀπομεσήμερο τσάκισαν καὶ ἡ σφαγὴ ὅπου ἐγίνηκε. Μὲς τὸν λόγγο ἐπρόφτασε ἡ καθαλαρία καὶ τοὺς ἔκοθεν. Ὁ Μάρκο Μπότσαρης ἐρίχτηκε μὲ τὸ σπαθὶ νὰ τοὺς γλυττώσῃ· ἀμ τί νὰ σοῦ κάνῃ ; ἐγειόμισεν ὁ τόπος ἀπὸ Τούρκους».

Ἐλάλει ὁ τυφλὸς καὶ ἡμεῖς παρηκολουθοῦμεν τὰς συγκινήσεις του καὶ τὰς ἐκφράσεις ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῶν χειλέων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν του, διαχύσαντας σπινθήρας, τοὺς ὁστάτους ἰσως. Πρὸ τηλικαύτης θυσίας καὶ ἀφοσιώσεως, ἐνώπιον αὐτῶν τῶν θέσεών, ἐν αἷς ἐξετυλίχθη τὸ δράμα τοῦ Πέτα, ἰσχύμεθα καὶ ἀτενίζοντες πρὸς τοὺς βράχους, εἶθα ἐνομίζομεν ὅτι ἐβλέπομεν ἔτι τὰ ἴχνη τοῦ Βότσαρη καὶ τῶν φιλελλήνων. Ἄν ἠδυνάμεθα τοῦλάχιστον ν' ἀσπασθῶμεν τὰ ἴχνη των !

Ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ἡμῶν ὀρόθεν ἐμελετῶμεν τὰ παρελθόντα, ἀνῆλθομεν ὑψηλότερον ἵνα θαυμάσωμεν τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐφαπτομένου ἤδη τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους. Ἐνόμιζον ὅτι διὰ τῆς σκηνῆς τῆς Κρύπτῃς τοῦ Πέτα εἶχον ἐξαντλήσει πᾶσαν συγκινήσεως

φλέβα, ἀλλ' ἐπλανώμενη. Τοῦ ἡλίου ἡ δύσις θεωμένη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τόπων ἱστορικῶν, ὑπὸ ἐνδόξων καὶ ἀειμνήστων ὁρέων περιρριζομένων θὰ ἐμπνέῃ πάντοτε καὶ τοὺς πεζοτάτους τὴν φαντασίαν. Εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μας ἐνυπῆρχεν εἰσέτι σταγὼν πάθους καὶ αἰσθήματος ἀναπτυχθέντος εἰς τὴν θέαν τοῦ κλίναντος ἀστρου ὅπισθεν τῶν βουνῶν τῆς Δάκκας, ὧν αἱ κορυφαὶ ἐκώλυον ἡμᾶς νὰ χαιρετήσωμεν τὸ Σοῦλι, ἀλλ' ἡ ἀπόστασις δὲν τὸ εἶχεν ἀπομακρύνει ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τῆς ψυχῆς μας. Ὅπισθεν τῶν ὁρέων τούτων ἠφάνισθη, ὁ ἥλιος βάφων ὑπέρυθρα τὰ ὑπεράνω τοῦ μεγαλωνύμου Ζαλόγγου πλανώμενα νέφη, καὶ λαύων τὸ ὄρος τοῦτο

Ὁ ποταμὸς Ἀραχθὸς καὶ ἡ γέφυρά του (τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας).

καὶ τὴν λιθίνην μορφήν, ἣτις ἀναπαύεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς του, διὰ τῶν αὐτῶν αἱματοβαφῶν ἀκτίνων δι' ὧν κατηύγασε ποτὲ τὰ μέτωπα τῶν Σουλιωτιστῶν, αἵτινες ἐλευθερίας ἄσματα μέλπουσαι καὶ πρὸς τοὺς ἡχοὺς αὐτῶν τὸν πόδα ἀρμόζουσαι, κατεκρημνίσθησαν ἀπὸ τῶν ὑψηλοτάτων αὐτοῦ κορυφῶν, ἡρωῖδες ἀπαράμιλλοι χρόνων ἐκλελοιπόντων. Ἡ εὐρεῖα τοῦ Ἀράχθου ταινία ἐλικοειδῶς χωροῦσθαι, διήλανε τὰς ἄκρας τοῦ πεδίου οὐτινος τὰ ὄρη τῶν Τσουμέρκων καὶ τοῦ Ραδοβιζίου ἀπετέλουν τὸ βορειοδυτικὸν ἔρεισμα, καὶ τ' ἀφρίζοντα ὕδατα τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ὡς ἰσχυρῶς σαλευομένη κυανόλευκος ὀθόνη, ἐξετείνοντο πρὸς ἀνατολὰς καλλύ-

νοντα τὴν χώραν, ἐφ' ἧς ἠπλωσεν ἤδη ἡ ἐλευθερία τὸν ἄχραντον αὐτῆς πέπλον.

Κατήλθομεν τοῦ ὑψώματος, καὶ ἐνθ' ἠτοιμάζοντο τὰ τῆς ἀναχωρήσεως, ἀνάψας λαμπάδα εἰσηλθὼν εἰς τὴν κρύπτῃν ἔνθα, ἄνευ ἐξωτερικοῦ σημείου στοργῆς ἀνθρωπίνης, κεῖνται ὀγκρινόμενα τὰ ὀστᾶ τῶν φιλελλήνων. . . .

ΣΠ. ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ.

(Ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ «Ὀδοιπορικὰ ἐντυπώσεις»).

(ΣΗΜ. Ὁ συγγραφεὺς ἐπεσκέφθη τὸ χωρίον Πέτα κατὰ τὸν μῆνα Ἰουλίον τοῦ 1881, ὅτε ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου, τὰ ὁποῖα εἶχον παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἔως τότε τὸ Πέτα διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων καὶ φυσικὰ οὔτε ναὺς μεγαλοπρεπῆς ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ μικρὸν καὶ πτωχὸν χωρίον, οὔτε τὰ ὀστᾶ τῶν τιμημένων φιλελλήνων ἦτο δυνατόν νὰ εὕρισκοντο ἐντὸς μνήματος ἀνταξίου τοῦ μεγάλου ἡρωϊσμοῦ τῶν καὶ τοῦ ἐνδόξου θανάτου τῶν).

17. Η ΜΑΟΥΤΑ

— Πῶ, πῶ, πῶ ! γοῦ ! ! ἄ πᾶ πᾶ ! Τ' εἶν' αὐτό ; Τί γλέπω ; Κύρ' ἐλέησον ;

Εἶχεν ἀνακαθίσει ἐπὶ τῆς πενιχρᾶς στρωμνῆς τῆς ἡ μικρᾶ τοῦ Μοσκαδῶ, ἡ κόρη τῆς Σοφίᾶς τῆς φουρνάρισσας· καὶ συνῆπτε τὰς χεῖρας, ἀνατείνουσα ἐξάλλον τὸ ὄμμα πρὸς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς κανδήλας, τὸ ὁποῖον ἐφώτιζε μίαν Παναγίαν παλαιὰν καὶ μαυρισμένην, κ' ἓνα ἄγιον Χαράλαμπον, μικρὸν ἀσημαμένον εἰκόνισμα, καὶ τὸ στόμα τῆς ἐξέπεμπεν ἀλεπάλληλα τ' ἀνωτέρω ἐπιφωνήματα. Ἦταν μεσάνυχτα περασμένα· πρὸ μικροῦ εἶχαν λαλήσει τὰ ὄρνιθα.

— Γοῦ, γοῦ ! πᾶ, πᾶ, πᾶ ! Κάμε, Θέ μου ἔλεος ! Πῶς τὴν τραβοῦν ! πῶς τὴν ἀρπάχνουν, πῶς τὴν φορτώνουν, Θέ μου ! τί φόρτωμα εἶν' αὐτό ; Νά, τὴν Μαούτα βλέπω, ἀπάν' στὸ σπίτι, τὴν κυρά μας. Καὶ τὴν φορτώνουν κᾶσσε, παλησοάνιδα, τσότρες κόσκικα, ταψιά, . . . Κοσκινού ἔγεινες, Μαούτα ; Γιατί τὴν φορ-

τώνουν έτσι ; και την τραβούν, και την σπρώχνουν εμπρός. "Ελεος ! έλεος ! Μά και μιὰ σκαφίδα, και δυο κόφες γεμάτες στάκτη...ά ! κ' ένα στατήρι ! Τι τὸ θέλουν τάχα τὸ στατήρι ; γιὰ νὰ ζυγιάσουν τῆς ἀμαρτίας της ; Ἐμπρός, εμπρός, ἀπ' τὰ κεραμύδια ψηλά ! Νά, ἄγγελος Κυρίου μὲ τὰ φτερά γαλάζια, καταγάλανα, χρυσά. Νά, και τ' Ἀραπάκια . . . ένα σωρὸ ἀνθρωπάκια, μαῦρα γυφτόπουλα μικρά, σὰ νυχτερίδες, ἀπλώνουν τὰ χέρια τους, μὲ τὰ φτερά κολλημένα . . . τὴν ψυχὴ της ἀρπάζουν ! . . . "Ελεος Θεέ μου, έλεος !

Ἡ Ξενοῦλα, ἡ μεγαλειότερη ἀδελφὴ τῆς Μοσκαδῶς, ἣτις ἔκοιμᾶτο εἰς τὸ πλάγι της, ἐξύπνησε τρίβουσα τὰ ὄμματα, ἀνεσηκώθη ὀλίγον ἐπὶ τοῦ προσκεφάλου της, εἶδε μετ' οἴκτου τὰ φαινόμενα τῆς ἐκστατικῆς αὐτῆς ὑπνοβασίας κ' ἐπετίμα αὐστηρῶς τὴν ἀδελφὴν της.

— Τι ἔπαθες, πάλε, Μοσκαδῶ ; Πέσε κοιμήσου, ἡσύχασε, . . . ἀλαφροσκιωτὴ εἶσαι καὺμένη !

Τὸ Μοσκαδῶ, χωρὶς νὰ δείξῃ ὅτι ἤκουσε τὴν ἀδελφὴν της ἐξηκολούθησε νὰ ἐξαγγέλλῃ μεγαλοφώνως τὴν ὀπτασίαν της.

— Πῶ, πῶ, πῶ ! . . . ὡς κ' ένα μουλάρι βαρυφορτωμένο τῆς φορτώνουν ἀπάνω στὴν πλάτη της ! . . . Τ' εἶν' αὐτὸ ποῦ βλέπω, Σὲ καλὸ σου, θεῖά Μαρτυρά ! . . . Κόσκινα, παλησοκασσέδες, παληοσάνιδα, δυο σκαφίδες, μιὰ φλάσκα, ένα στατήρι, δυο κόφες, ένα ταψὶ κ' ένα ὀλόκληρο μουλάρι, μὲ δυο θεόρατα σακκιά πατημένα ὀλόγεμα ! Εἴσαστε Χριστιανοί !

Συνέσφιξε τὰς χεῖρας, ἔκαμε κίνημα πρὸς τὰ ὀπίσω, κ' ἐπέφερε :

— Πῶς τὰ σηκώνει !

Εἶτα ἀνέπεσεν εἰς τὸ προσκέφαλόν της, διέλυσε τὰς χεῖρας, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἔκλεισε τὰ ὄμματα και μὲ ἡσυχαιόταν φωνήν, ὡς νὰ ἐσχολίαζε τὴν ἰδίαν ὀπτασίαν της, ἥ ὡς νὰ ἡρμάνευε τὴν ὑποβολὴν ἄλλου, ἀοράτου ὄντος, ἐξηκολούθησε :

— Τὰ δο' ἀποχοῦμε, τὰκοῦς, τὰφίνουμε ἔλα ἔδω ὄντας θὰ φύγουμε... Τὰ δοα κλέφτουμε, μόνον ἐκεῖνα πέρνουμε μαζί μας, ἄκοῦς ;... Μᾶς τὰ φορτώνουν στὴ ράχη, στὴν τραχηλιά μας, γύρω στὸ λαιμὸ μᾶς τὰ κρεμοῦν. Μᾶς πομπεύουν, ἐκεῖ ποῦ θὰ πάμε, τὰκοῦς !

Και μὲ τὴν χεῖρα ἐψηλάφησε μηχανικῶς τὸν λαιμὸν της, διώρθωσε κ' ἐκόμωσε τὴν τραχηλιά της, ὡς νὰ ἤθελε νὰ βεβαιωθῇ

ἀν ὁ ἴδιος λαίμωδος τῆς ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοιαύτα βάρη, ὅποια ἔλεγεν.

Εἶτα εὐθὺς ἀπεκοιμήθη.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐκηδεύετο ἡ κυρὰ Μαγούτα, χήρα, πεντηκοντοῦτης γυνή. Αὕτη ὑπῆρξε καλὴ νοικοκυρά, μὲ πολλὰ ὑπάρχοντα, καὶ τῆς ἔκαμαν καλὴν κηδεῖαν. Ἡ Σοφία μὲ τὰς δύο θυγατέρας τῆς, πτωχὴ γυνὴ κολλῶσα τὸν φούρνον, ἀπὸ ὀλίγου καίρου εἶχε μετοικήσει εἰς τὴν γειτονίαν. Εἶχεν ὑπανδρεύσει τὴν μεγάλην κόρην τῆς, δοῦσα ὡς προῖκα τὴν μικρὰν οἰκίαν τῆς, εἰς τὴν ἐπάνω Ἐνορίαν, καὶ δὲν εἶχε πλέον καλύβην νὰ στεγασθῇ. Ὅθεν ἐλθοῦσα ἐκατοίκησεν εἰς τὸν μικρὸν οἰκίσκον, τὸν χρηματίζοντα ἴσως πρῶην ὀρνιθῶνα (εἰς ἡμέρας τῆς ἀκμῆς τῆς οἰκίας), κείμενον ὀπισθεν τοῦ φούρνου, ἐντὸς τῆς μεγάλης ἀνηφορικῆς αὐλῆς, ἐχούσης τριάντα σκαλοπάτια, δύο σπιθαμῶν τὸ ὕψος, μαρμάρια.

Ἦτο ἡ μόνη φουρνάρισσα, ἥτις εἶχε κάμει «στὰ χέρια τῆς», τῆς κυρὰ Μαγούτας. Αὕτη εἶχε χτίσει διδύμους φούρνους πρὸ δύο ἐτῶν ἐντὸς χαλάσματος τῆς αὐλῆς πρὸς τὰ κάτω, ἀλλ' εἰς ὀλίγον καιρὸν εἶχεν ἀλλάξει πέντε φουρνάρισσες. Κατόπιν ὁ φούρνος ἔμεινεν ἄργός, δι' ἔλλειψιν γυναικὸς προθυμουμένης ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον. Τέλος εὐρέθη ἡ Σοφία, ἥτις ἦτο μαλακὴ γυνὴ καὶ «ἀπό μονη», ἀπὸ ἄλλον μαχαλάν, μὴ γνωρίζουσα καλῶς τῆς γειτονίας τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα· ἡ πτωχὴ χήρα, ἐπειδὴ εἶχε προικίσει ἄρτίως, ὡς εἵπομεν, τὴν κόρην τῆς, εὐρίσκετο πρὸς τὸ παρὸν ἀνέστιος. Αὕτη ἐλθοῦσα ἀνέλαβε τὴν διακονίαν τοῦ φούρνου.

Εἶχε κάμει πολλὰ οἰκοκυριά ἡ Μαγούτα καὶ μάλιστα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς. Εἶχε χτίσει ταλιάγρα, ἦτοι ἐλασιτριβεῖον, μύλους, πατητήρια, ληνούς καὶ καμίνους βραχῆς καὶ οἰνοπνεύματος. Εἶχεν ἀγρούς, ἀμπέλους κ' ἐλαιῶνας. Εἰς μίαν ἀνεψίαν τῆς, χήραν ὁμοίως, ἔλεγε :

— Τώρα ποῦ πέθικαν οἱ ἄνδρες μας, Μαργαρώ, τώρα πρέπει νὰ κάνουμε νοικοκυριά γιὰ νὰ φανοῦμε !

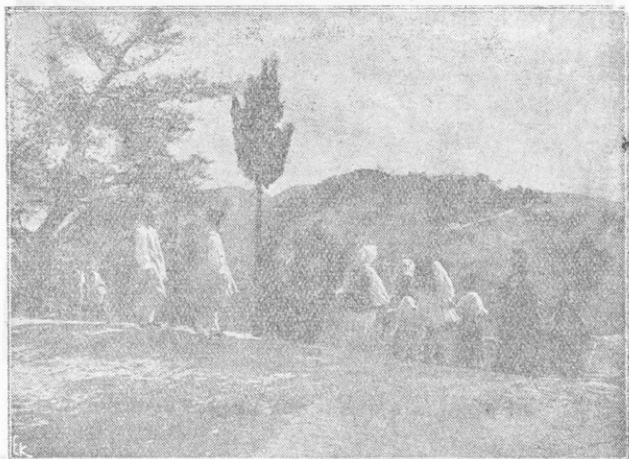
Ἡ Μαργαρώ, ἀπλοϊκὴ καὶ μετριόφρων νέα, ἀπῆντα :

— Τί λές, θειά, τί λές ; Δὲν εἰμαι ἄξια.

Ἡ γράϊτα Δεσποinou, ἡ μήτηρ τῆς Μαργαρώς, ἥτις κατήγετο ἀπὸ ἱστορικὴν οἰκογένειαν μίᾶς τῶν ἐνδόξων νήσαν, βλέπουσα τὴν πολλὴν νοικοκυρωσύνην καὶ ἀπληστίαν τῆς συννυφάδας τῆς, ἐξί-

στατο καὶ ἀνέκραζεν ἀκουσίως, ἐνθυμουμένη τὸ παλαιὸν ἐπιφώ-
νημα τῶν συμπατριωτῶν της : « Μάνα μου, διάβολε ! »

Ὁ Γεώργιος τοῦ Δημητροῦ, παλαιὸς ναυτικός, πολλὰ παθῶν,
καὶ πολλὰ ἰδὼν εἰς τὴν ζωὴν του, ἀναπολῶν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον
ὁπότε ὁ πενθερὸς τῆς Μαγούτας, εἰς τὰ Κριματικά, πλοίαρχος με-
γάλου βρικίου, εἶχε φέρει, ὡς ἔλεγον, τὰ τάλλαρα μὲ τῆς κόφες
ἀπὸ ἑνα ταξειδι ἕως τὴν Ἀζοφικήν, καὶ εἶχε χτίσει τὴν πάλαι
ὑπερήφανον αὐτὴν οἰκίαν μὲ τὰ εἰκοσιεννέα σκαλοπάτια τὰ μαρ-

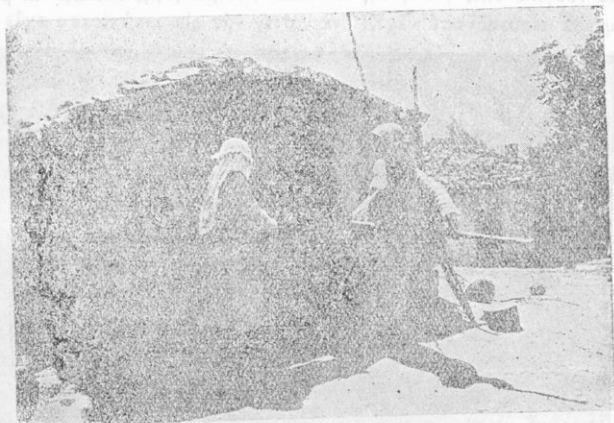
Ἡ κηδεὶα τῆς κυρᾶ Μαγούτας

μάρινα τῆς ἀνωφεροῦς αὐλῆς, στίλβοντα τότε, ἔλεγεν εἰς κύκλον
φίλων του.

— Τί λέτε, βρέ παιδιὰ ; . . . ἀπὸ καμμιὰ μεριά ὁ γέρω—Μα-
γούς, μὲ τὴν μπαστοῦνα του . . . ἂν ἦτον νὰ ἐρθῇ πίσω ἀπὸ τὸν
τάφον . . . καὶ νὰ βλῇ πε τῆς τόσες προκομμάδαις καὶ τὰ ρακοκά-
ζανα καὶ τῆς φουρνάρισσας, καὶ τὰ πλυσταρεῖα καὶ τῆς γίδας...θὰ
τάκανε ὅλα θάλασσα ἢ ὄχι :

Ὡς τόσοι τὰ πράγματα τῆς Μαγούτας ἐπρόκοπτον μεγάλως.
Ἡ γειτόνισσας ἔλεγον « εἶχε καζαντήσει τὸν ἄνδρα της, ἐκαζάν-
τησε τὴν κύρη της καὶ γαμβρόν της, τώρα δουλεῖ γιὰ νὰ καζαν-

τήση τ' ἀγγόνια της». Ἄλλαι πάλιν ἀνεκάλουν τὴν παροιμίαν ὅτι, «τὰ καλὰ συναγμένα» κτλ., καθὼς καὶ τὴν ἄλλην ; «κατὰ μάνα, κατὰ κύρη» . . . Τῷ ὄντι ὁ γαμβρὸς τὸν ὅποιον εἶχε κάμει εἰς τὴν μοναχοκόρην της, ἦτο καλὸς οἰκονόμος, καὶ εἶχε σπεύσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του νὰ ἐνοικιάσῃ τὴν προικίφαν οἰκίαν του ὡς καζάρμαν, διὰ νὰ παίρῃ ἀκριβὸν ἐνοίκιον ἀπὸ τὴν κοινῶς καλουμένην «Ψωροκώσταιναν». Ἦτο δὲ ἄνθρωπος μὲ μόνιμον θέ-

Οἱ διδυμοὶ φούρνοι τῆς κυρᾶ Μαγούτας

σιν, ἀνώτερος ὑπάλληλος. Μόνον ὅτι εἶχε φάγει εἰς τὰ χαρτιά, ἔπως ἔλεγαν, δλὴν τὴν μητρικὴν προίκα, χιλιάδας τινὰς δραχμῶν.

Ἡ Ξενοῦλα, ἡ δευτερότοκος τῆς Σοφίας κόρη 17 ἐτῶν, δὲν ἠρώτησε τὴν ἀδελφὴν της ἀν ἐνθυμεῖτο ἔλα ὅσα ἔλεγεν ὅτι ἔδλεπεν τὴν περασμένη νύκτα. Συνέβη ἄλλως νὰ ἐκπνεύσῃ ἡ ἰδιοκτητριά τοῦ φούρνου, ὅπου ἐθήτευον αὐταὶ μετὰ τῆς μητρὸς των, ὡς ἔγγιστα τὴν ἰδίαν ὥραν ὅπου ἔδλεπε τὸ βραμὶ τῆς ἡ μικρὰ δεκαπεντούτις, τὸ Μοσκαδῶ. Ἀλλὰ τὴν ἐσπέραν μετὰ τὴν κηδεῖαν, ἐπῆγεν ἡ Ξενοῦλα διὰ νὰ ἀγοράσῃ ὀλίγας ἐλαίας ἀπὸ τὸ γειτονικὸν μικρὸν μαγαζίον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συζύγου της (ὁ σύζυγος τῆς Μαγδαλῶς ἦτον ἔμπορος ἀμφίβιος, τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης· ἐταξείδευε μὲ τὴν βρατσέραν του, ἐκόμιζεν ἄλευρα, μαλλιά, καὶ διάφορα τρόφιμα ἢ ἄλλα εἶδη καὶ τὰ ἐπώλει εἰς τὸ μαγαζὶ του),

ήκουσε τήν ἐργαστηριάρισσαν νά συνομιλῇ μέ ἄλλαις γειτόνισσες καί νά διηγῇται :

— Ἀκριβῆ, ὥς τόσο ἡ μακαρίτισσα· κι' ὅ,τι ἔβαζε στοὺς χεράκι της τῶσφιγγε καλὰ... Λένε πῶς εἶχε βάλει στοίχημα μιὰ φορά μέ τὸν ἀδελφό της, ποῦ ἦτο δυνατὸς πολὺ, ἕνας σκιαῶς ὥς ἐκεῖ ἐπάνω, καί δὲν μπόρεσε νὰ τῆς ἀνοίξῃ τὸ χέρι της... Μὰ ὅ,τι ἔβαζε στὰ νύχια ὥς τόσο, δὲν τὸ ἄφινε, κι' ὅ,τι ἄδραχνε, δὲν τῆς ἔφευγε... Κι' ἂν τῆς ἔπεφτε στήν πλώρη τίποτε, κι' εἶχε κι' αὐτὴ τ' ὅμοιο, τὸ ξένο τῆς ἐφαίνετο καλλίτερο ἀπὸ τὸ δικό της, καί τὸ ἔκανε ἀλλαξιὰ... κι' ὅ,τι εἶδος τῆς ἔδινε δανεικό, δὲν ἐνθυμεῖτο ποτὲ νὰ στοὺς δώσῃ πίσω... Μιὰ φορά ἦταν Πρωτομαχιά, καί μοῦ ἐγύρευε δανεικὴ μιὰ φλάσκα, γιὰ νὰ βάλῃ μέσα κρασί, ποῦ ἤθελε νὰ πάῃ μέ τὸν ἄνδρα της στήν ἐξοχὴ νὰ γλεντήσουν. Περνοῦν ἡμέρες, δὲν μοῦ δίνει τὴ φλάσκα πίσω. Ἔτυχε νὰ τὴν χρειαστῶ, τῆς τὴν ἐγύριψα. Μοῦ ἀπήντησε, κόπηκε τὸ λουρί, ἤθελε νὰ τὸ φτειάσῃ, καί θὰ μοῦ τὴν ἔδινε... Περνοῦν δυὸ βδομάδες, τῆς τὸ θυμίζω πάλι· μοῦ λέγει, δὲν ἔφτειασε ἀκόμη τὸ λουρί... Ἄς εἶνε εἶπα, δὸς μου τὴν ὅπως εἶναι, καί τὸ διορθῶνω ἐγὼ τὸ λουρί... Ἄμέσως τώρα, εἶπε, θὰ μοῦ τὴν στείλῃ. . . μὰ δὲν μοῦ τὴν ἔστειλε Πάλι τῆς τὴν ξαναγυρεύω. . . Μπα, κύτταξε, εἶπε, ξέχασα· τώρα εὐθὺς θὰ πάω νὰ σοῦ τὴν φέρω... Καρτερῶ ἀκόμη νὰ μοῦ τὴν... φέρῃ. . .

Στὸ πλυσταριό, μιὰ μέρα, εἶχα μιὰ κάσσα δική μου ; ὀλοκαίνουργια. . . Ἐρχεται κι' αὐτὴ μέ τὴν γυναῖκα, τὴν παραπαλιδά της (ποῦ ἐπαραπονεῖτο πῶς δὲν ἐχόρταινε ψωμί, ἐνῶ ἡκεινὴ πάλι ἔλεγε πῶς τὴν ἄφηνε νησιτική), ἔρχονται νὰ πλύνουν· εἶχεν μιὰ κάσσα σκεθρωμένη, σάπια, παμπάλαια. . . Παίρνει τὴν δική μου τὴν κάσσα, καί μοῦ ἀφίνει τὴν δική της στὸν τόπο. . . Τὴν ἐρωτῶ τί ἔγεινε ἡ κάσσα ; Μπα ! λάθος, εἶπε, τὴν ἔκαμα ἀλλαξιὰ. Θὰ κυττάξω νὰ τὴν εὐρῶ νὰ σοῦ τὴν στείλω. . . Περιμένω ἀκόμα νὰ μοῦ τὴν στείλῃ !

Μία ἄλλη γειτόνισσα, εὐρισκομένη τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸ μαγαζί, ἔλαβε τὸν λόγον.

Τῆς Παρασκευῆς τῆς Νταρταγίτσας τῆς ἐκράτησε ἕνα κόσκινο ποῦ τῆς ἐγύρευε δανεικό. . . καί τῆς Ματῶς τῆς Χαθίναϊνας, πάει τὸ στατῆρι της, ποῦ τῆς τὸ εἶχε γυρέψει γιὰ νὰ ζυγιάσῃ κάτι τι.

Τὴν ἰδίαν ἐσπερινὴν ὥραν, διήρχετο πλησίον τοῦ μαγαζίου ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ ἀγῶγι τῆς ἡμέρας ὁ γέρω-Κοντονίκος μέ τὸν

ήμιονον του. Ἐσταμάτησε τὸ ζῶον του, κ' ἐστάθη νὰ πῆγ ἕνα ρακὶ διὰ νὰ ξεκουρασθῇ, ἔξωθεν, πλησίον τῆς θύρας. . . Ἦκουσε τὴν ὁμιλίαν, καὶ ἀφοῦ ἔπινε τὸ ἀναψυκτικόν του εἶπε.

— Σχωρέθηκε ἡ κυρὰ Μαοῦτα; Ζωὴ σὲ λόγου σας. . . Νιτε-ρεσσάδα ὥς τόσο πολὺ, γύφτισσα, Θεὸς σχωρέσ' τ'ηνε! . . . Μιὰ φορὰ μὲ εἶχε πάρει νὰ τῆς κουβαλήσω κάμποσα φορτώματα ξηρὰ σῦκα, καὶ σοῦρβα, καὶ δὲν θυμοῦμαι τί ἄλλο ἀπ' τὸ κτῆμά της, πέρα στὸν Πλατανιά. Μοῦ σακκάτεψε τὸ ζῶ, πιστεύετε; . . . Τὰ πέντε φορτώματα, ἤθελε, ἂν ἦτον τρόπος, νὰ τὰ κάμῃ τρία, τὰ ἔξη τέσσαρα (νὰ δᾷ ἡ παροιμία!). Στὸ γαῖδουρι ἐγύρευε νὰ βάλῃ μουλαρίσιο φόρτωμα, στὸ μουλάρι καμηλίσιο. . . Ἐπατοῦσε τὰ σῦκα μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ ποδάρια, ὥς ποῦ νὰ βγάλῃ ρακί, μέσ' τὰ τσουβάλια, κ' ἐγύριζε κ' ἐκύτταζε ὀπίσω της. μὴ τὴν ἔβλεπα; 108 ὁκάδες τὸ φόρτωμα, δυόμισι ὥρες δρόμο· μοῦ μισέρεψε τὸ ζῶ· πολὺ ταχαμιάρα, Θεὸς σχωρέσ' τ'ηνε!

ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

18. Η ΧΡΥΣΗ ΚΑΔΕΝΑ

(Σημ. Τὸ πεζογράφημα τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχή, σὰν εἶδος προ-λόγου, τοῦ διηγήματος τοῦ Ἁλ. Μωραϊτίδου. «Ἡ Χρυσὴ Καδένα.» Μπορεῖ ὅμως νὰ διαβαστῇ καὶ σὰν ἀνεξάρτητο κομμάτι, ποὺ δείχνει ὅλη τὴ δύναμι τοῦ συγγραφέα σὲ περιγραφὴ καὶ παρατήρηση. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ προτιμήσαμε ἀπὸ ἄλλα πεζογραφήματά του.)

Ἡ γόνιμος, ἡ χλοερὰ, ἡ καλλίσотρος ἄμπελος, τὴν ὁποίαν ἐζήλευον ὅλοι οἱ διαβάται ἤδη ἀκλάδευτος, ἀσκαφος, χορταριασμένη, ἤπλωνε τὰ κλήματα τῆς, ἔρποντα ἐπὶ τῆς χέρσου, ὡς πλατυφύλλους κισσοὺς, μὲ σταφυλὰς πολλὰς μὲν ἀλλ' ἀνόστους καὶ ὕδαρεῖς, ἔρμαιον τῶν πτηνῶν καὶ τῶν μυῶν, ὑπὸ τὰς πυκνὰς τῶν ἀγριολαχάνων λόχμας, ὅς ᾧς ὡς ὅφεις ἐτανύοντο αἱ μακραὶ καὶ λεπτὰ κληματίδες.

Ἡ εὐμορφος ὡς παράδεισος, ἡ περίφρακτος ὡς ποίμνη, ἡ συμ-μαζεμένη καὶ συγυρισμένη ὡς αἰθουσα, μικρὰ ἄμπελος, τῆς ὁποίας

τὰ κλήματα δλα καρποφοροῦντα, δλα ἀπὸ φαγώσιμα ἐκλεκτὰ σταφύλια, τῆς ὁποίας τὰ φυτὰ ἦσαν περιζήτητα εἰς δλην τὴν περίεχραν, ἀρέθη πλέον κλάρα. Ἄσκαφος, ἀκλάδευτος, ἀκαλλιέρ-γητος.

Ὑψηλά, ἐπὶ προβλήτος, πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκτεινομένη, ὡς ἐγκαλλώπιστος κέρη ἡ θαυμασία ἄμπελος, ἐδείκνυε τοὺς καρποὺς τῆς, τοὺς ἐκλεκτοὺς, πρὸς τὸν ἥλιον, ὅστις φωσφορίζων, διὰ μέσου τῆς βαθυπρασίου χλόης τῶν κληματοφύλλων, ἐπέθετεν ἀκτινοβόλα φιλήματα ἐπ' αὐτῶν, ὡς καλλιμόρφων ἀγγείων, κρεμαμένων ἐν παρατάξει, δροσσοβολουμένων κ' εὐφραινόντων τὴν ὄρασιν μὲ τοὺς ζωηροὺς τῶν χρωματισμοῦς.

Ποῦ ἐκεῖνα τὰ ραζακιά πλέον, τὰ ὡς ἀπὸ ἡλέκτρου ὄντως, τὰ ἀρχυρόχρυσα, τὰ ὁποία, μετ' ἰδίας δλως στοργῆς ἐθεράπευεν ἡ καλὴ νοικοκυρά, ἀπὸ τοῦ ἀνθους τῶν ἀκόμη προσυλάττουσα ἀπὸ τοὺς ποικίλους τῆς ἀτμοσφαίρας κινδύνους, ἵνα κατασκευάσῃ δι' αὐτῶν τὰς ξανθὰς καὶ γλυκεῖας, τὰς ἱερὰς ἀσταφίδας τῆς, δι' ὧν νὰ στολίζῃ τὸ προγονικὸν κόλλυβον, τὸ ὁποῖον κατὰ Σάδδατον ἔστειλεν εἰς τὸν ἐνοριακὸν τῆς γάσκον.

Ποῦ τὰ ἀετονύχια ἐκεῖνα, τὰ εὐώδη ὡς ἀπὸ μύρων, τὰ νύσσοντα τόσον ἡδονικῶς τὸν φάρυγγα διὰ τοῦ λεπτοῦ ἀρώματός των. Καὶ ποῦ τὰ νόστιμα ἐκεῖνα σφικτάρια, τὰ ἔχοντα πολυγωνικὰς ἐκ τῆς πυκνότητος τὰς ρώγας. Ἄχ! καὶ ποῦ πλέον τὰ ἰόχρσα ἐκεῖνα φιλέρια ἀφ' ὧν βεβαίως κατεσκευάζετο πάλαι τὸ νέκταρ τοῦ ἱμέρου καὶ πόθου. Καὶ ποῦ ἀκόμη ἐκεῖνα τὰ πολιτικά, τὰ χρωματισμένα ἐλαφρῶς μὲ δλας τοῦ ἐρυθροῦ τὰς ἀποχρώσεις, τὰ σπινθηροβολοῦντα, τὰ μόνον διὰ τῆς ὀψεως μεθύσκοντα.

Καὶ ποῦ πάλιν ἡ ἀσπροῦδραι, ἡ μικραῖς, ἡ κάτασπραις ἀσπροῦδραι, τὰς ὁποίας τὸν χειμῶνα δλον συνετήρει ἡ Θωμά, ἀποκρεμῶσα αὐτὰς ἀνὰ ζεύγη ἀπὸ τῆς μεγάλης τοῦ προδόμου τοῦ οἴκου τῆς δοκοῦ, μαζὶ μὲ τῆς ὀλέμαυραις μαυροκουροῦναις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκθλίβεται τὸ ἀγιον νάμα τῆς θεῆς Μυσταγωγίας.

Ὅλα ἐξηφανίσθησαν πλέον καὶ μετ' αὐτῶν ἡ Θωμά, ἡ καλή, ἡ φιλόαμπελος ἐκείνη καὶ φιλόκαλος δέσποινα. Πόσαι φοραὶ δὲν ἐπλήρωσεν ἀπὸ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν καρπῶν τὸ λεπτόπλεκτον καλάθκι τῆς, τὸ κομψόν, τὸ κυμαῖον, πρώτη-πρώτη αὐτῇ, τὴν ἡμέραν τῆς Μεταμορφώσεως, προσφέρουσα τὰ πρωτόλεια εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ τὰ εὐλογῇ ὁ ἱερεὺς, κατὰ τὸ ἔθος, τὸν νεοδρεπῇ

τῆς ἀμπέλου καρπὸν, καὶ διανεῖμῃ αὐτὸν εἰς τοὺς πιστοὺς μετὰ ἀντίδωρον. . .

—Καὶ τοῦ χρόνου ! ἐπηύχετο ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν εὐλαθεῖ νοικοκυράν.

—Καὶ τοῦ χρόνου ! ἐπανελάμβανον ἐπευχόμενοι καὶ οἱ πιστοί.

Καὶ ἐλησμέναι τότε ἡ φιλόπονος νοικοκυρὰ ὅλους τοὺς βαρεῖς μόχθους, οὕς ὑφίστατο, κατὰ τὸ μακρὸν τῆς καλλιέργειας στάδιον, πετώσα τὰποκλάδια, καίουσα σωροὺς-σωροὺς τὴν ἀγριάδα τὴν κατὰστρεπτικὴν, θειαφίζουσα, ἀργολογοῦσα, κινδυνεύουσα ἀπὸ τὸ καῦμα, κινδυνεύουσα ἀπὸ τὰς ἐχίδνας, τὰς κρυπτομένας ὑπὸ τὰ κλήματα, νὰ μὴ χολερίασῃ οὐδεμία παραφυλλίς, οὐδεμία κἄν βώγα.

Ἄλλ' αἱ εὐχαὶ τῆς ἐκκλησίας, ἐνίοτε, εἴτε ἐξ ἀμαρτιῶν μας, εἴτε πρὸς δοκιμασίαν, δὲν εἰσακούονται. Καὶ ἤλθε χρόνος, ὅτε δὲν ἐφάνη πλέον ἐν τῷ γὰρ, ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, τὸ μικρὸν λεπτόπλεκτον καλαθάκι τῆς Θωμαῆς, τὸ κυμαῖον, τὴν ἡμέραν τῆς Μεταμορφώσεως...

Ἐντὸς τῆς ἐρήμου ἀμπέλου, ἐντὸς τῆς ἀσκάφου κλάρας, ἡ γρηᾶ-Κυρατοῦ τώρα, ἡ μήτηρ τῆς Θωμαῆς, ὡς κορώνη περιεφέρετο μαύρη καὶ κρᾶζουσα !

—Θωμά μου ! Θωμά μου !

Ὁ φράκτης τῆς ἀμπέλου, πυκνότετος ἀπὸ τρικοκκιάς, εἶχε διασπασθῇ, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ὑπὸ τῶν παιδίων, τὰ ὅποια ὡς θῶες εἰσέδουον νὰ κλέψωσι τὰς ὕδαρεὶς τῆς κλάρας σταφυλᾶς.

Ἐπάνω ἐπάνω δὲ ἡ γηραιὰ ἐλαία, ἡ κατάκαρπος πάντοτε, ἥς τὸ ἔργον οὐδέποτε ἐφεύδετο, ὑψηλά, εἰς τὸ ἄκρον τῆς προβλήτος, ὡς σκοπιὰ, ὀρφανή, μάτην ἀνεζήτει τὴν ἀπουσαν δέσποιαν, ἣτις ἐκεῖ συνήθιζε πάντοτε, ὑπὸ δροσερὰν σκιὰν νὰ γευματίζῃ ἀναπαυομένη ἀπὸ τὸ θειάφιασμα τὴν ὥραν τὴν καυστικὴν τοῦ μεσημεριοῦ, καὶ θεωροῦσα τὸ πέλαγος, πέραν καὶ μακρὰν ἀπλούμενον, μὲ κύματα λευκὰ καὶ μὲ πλοῖα λευκὰ καὶ αὐτὰ ὡς τὰ κύματα.

Καὶ ὅταν ἐτοσάκιζεν ἡ ἡμέρα, ὥρα ἑσπερινοῦ, ἐκάθητο τώρα ἡ γρηᾶ Κυρατοῦ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐλαίαν καὶ αὐτὴ, κατὰμαυρη ὡς κορώνη, νὰ φάγῃ ὀλίγον ξηρὸν ἄρτον, διάβροχον ἀπὸ τὰ δάκρυά της. Καὶ ἐθρήνη μᾶλλον ἢ ἔτρωγεν ἡ γερόντισσα, βλέπουσα καὶ αὐτὴ τὸ ἀφρισμένον πέλαγος. Καὶ ἴστατο σιωπηλή, θεωροῦσα ὡς νὰ εἶχε ἐνώπιόν της κάποιον καὶ ἡρώτα ὁδονηρῶς :

—Ποιόνε νὰ κλάψω καὶ ποιόνε νὰ μὴ κλάψω, τὴν Θωμαῆ, τὴν κόρη μου, ἣ τὸν Ἀλεμήτρον τὸν ἄνδρα της ; Ποιόνε νὰ περι-

μένω ὀρφανά μου κλήματα, καὶ ποίονε νὰ μὴ περιμένω ; Τὴν Θωμαῖαν, τὴν κόρη μου, ἣ τὸν Λαλεμήτρον τὸν ἄνδρα τας ;

Κ' ἐκεῖ ποῦ ὡς λίθινον κατέπινε τὸν ξηρὸν ἄρτον, αἰφνης ἔστατο ἀκίνητος καὶ ἤκρατο. Καὶ ὁ βορρᾶς ἐσύριζεν, ἀπὸ τὸ πέλαγος μακρόθεν ἐρχόμενος, ὡς ἦχος αὐλῶν ἀναριθμήτων, ἀοράτων βοσκῶν, ὡς ἦχος δρυὲς καὶ λιγυρὸς. Καὶ ἡ γραῖα ἤκρατο ὡς νὰ ὠμίλει τις, καὶ ἤκουε τοῦ ἀνέμου τὰ ἠχηρὰ κελαδήματα, τὰ ὅποια ἐσχημάτιζον τοιοῦτους μυστηριώδεις λόγους ἐν τῇ πενθούσῃ διανοίᾳ τῆς !

— Ἰσως καὶ νὰ γυρίσουν καὶ οἱ δύο, ἴσως καὶ νὰ μὴ γυρίσουν ! Ποιὸς τὰ ξέρει αὐτά ; Μόνος ὁ Θεὸς τὰ ξέυρει, μόνος ὁ Θεός !

Φρικίαις τότε θανάτου διέτρεχε τὰ γηραιὰ μέλη τῆς φανταζομένης γραίας. Φρικίαις ὁμοίᾳ διέσειεν ἀκόμη καὶ τὰ ἡμίξερα τῆς ἀκαλλιεργήτου ἀμπέλου φύλλα, τὰ ὅποια συγκρουόμενα τὸ ἐν μετὰ τοῦ ἄλλου ἐδύζον ξηρῶς γύρω-γύρω, πλαταγίζοντα ἐν συσσυρμῇ, ὡς νὰ ἐσύρετο ἐρπετὸν ὑπ' αὐτά, βραδυποροῦν :

— Μόνος ὁ Θεὸς τὸ ξέυρει. μόνος ὁ Θεός !

ΑΛ. ΜΩΡΑΪ ΤΙΔΗΣ

19. ΣΤΟΡΓΗ ΜΗΤΡΟΣ

Πολλοὶ εἶχον κατηγορήσει τὴν μητέρα μου, ὅτι ἐνῶ αἱ ξέναι γυναῖκες ἐθρήνουν μεγαλοφώνως ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρός μου, ἐκείνη μόνη ἔχυνεν ἄφθονα, πλὴν σιγηλὰ δάκρυα. Ἡ δυστυχὴς τὸ ἔκαμεν ἐκ φόβου μήπως παρεξηγηθῇ, μήπως παραβῇ τὰ ὅρια τῆς εἰς τὰς νέας ἀνηκούσης σεμνότητος. Διότι ἡ μήτηρ μας ἐχήμευσεν πολὺ νέα.

Ὅταν ἀπέθανεν ἡ ἀδελφὴ μας, δὲν ἦτο πολὺ γεροντοτέρα. Ἄλλ' οὔτε ἐσκέφθη καὶ τώρα τί θὰ εἶπῃ ὁ κόσμος διὰ τοὺς σπαρχεικαρδίους θρήνους.

Ὅλη ἡ γειτονεῖα ἐσηκώθη καὶ ἦλθε πρὸς παρηγορίαν τῆς. Ἀλλὰ τὸ πένθος αὐτῆς ἦτο φοβερόν, ἦτο ἀπαρηγόρητον.

— Θὰ χάσῃ τὸν νοῦν τῆς — ἐψιθύριζον οἱ βλέποντες αὐτὴν κεκλιμένην καὶ θρηνοῦσαν μεταξὺ τῶν τάφων τῆς ἀδελφῆς καὶ τοῦ πατρός μας.

Ἐνθυμήθη τὰ ἐπιζῶντα τέκνα της.

— Θά τ' ἀφήσῃ μέσ' τοὺς πέντε δρόμους—ἔλεγον οἱ συναντῶντες ἡμᾶς καθ' ὁδόν,—ἐγκαταλελειμένα καὶ ἀπεριποίητα.

Καὶ ἐχρειάσθη καιρός, ἐχρειάσθησαν αἱ νευθεαῖαι καὶ ἐπιπλήξεις τῆς ἐκκλησίας, ὅπως συνέλθῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ ἐνθυμηθῇ τὰ ἐπιζῶντα τέκνα τῆς, καὶ ἀναλάβῃ τὰ οἰκιακά τῆς καθήκοντα.

Ἀλλὰ τότε παρετήρησε τοῦ μᾶς εἶχε καταντήσῃ ἡ μακρὰ τῆς ἀδελφῆς μου ἀσθένεια.

Ἡ χρηματικὴ μας περιουσία κατηναλώθη εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ φάρμακα. Πολλὰ *χράμια* καὶ *κηλίμια*, ἔργα τῶν ἰδίων τῆς χειρῶν, τὰ εἶχε πωλήσει δι' ἀσήμαντα ποσά, ἢ τὰ εἶχε δώσει ὡς ἀμοιβὴν εἰς τοὺς γόντας καὶ τὰς μαγίσσας. Ἀλλὰ μᾶς τὰ ἔκλεψαν αὐτοὶ καὶ οἱ ὅμοιοί των, ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τῆς ἀνεπιβλεψίας, ἥτις ἐπεκράτησεν ἐν τῇ οἴκῳ μας. Πρὸς ἐπίμετρον ἐξηντλήθησαν καὶ αἱ προμήθειαι τῶν ζωοτροφῶν μας, καὶ ἡμεῖς δὲν εἴχομεν πλέον πτόθεν νὰ ζήσωμεν.

Ἐν τούτοις αὐτό, ἀντὶ νὰ πτοήσῃ τὴν μητέρα μας, τῇ ἀπέδωκεν ἀπ' ἐναντίας διπλὴν τὴν δραστηριότητα, ἣν εἶχε πρὶν ἀσθενήσῃ ἡ Ἀνῶ.

Ἐμετρίασε, ἡ κυρίως εἰπεῖν, συνεκάλυψε τὸ πένθος τῆς ὑπερενίκησε τὴν ἀτολίαν τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ φύλου τῆς, καὶ λαβοῦσα τὴν δίκελλαν ἀνὰ χεῖρας, ἤρχισε νὰ *ξενοδολεύῃ*, ὡς ἐὰν δὲν εἶχε γνωρίσει ποτὲ τὸν ἀνετον καὶ ἀνεξάρτητον βίον.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον μᾶς διέτρεφε διὰ τοῦ ἰδρωτός τοῦ προσώπου τῆς. Τὰ ἡμερομίσθια ἦσαν μικρά καὶ αἱ ἀνάγκαι μας μεγάλαι, ἀλλ' ὅμως εἰς κανένα ἐξ ἡμῶν δὲν ἐπέτρεψε νὰ τὴν ἀνακουφίσῃ συνεργαζόμενος.

Σχέδια περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῶν ἐγίνοντο καὶ ἐπεθεωροῦντο καθ' ἐσπέραν παρὰ τὴν ἐστίαν. Ὁ μεγαλείτερός μου ἀδελφός ὤφειλε νὰ μάθῃ τὴν τέχνην τοῦ πατρός μας, διὰ νὰ λάβῃ ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ τὸν τόπον ἐκείνου. Ἐγὼ ἐμελλον ἢ μάλλον ἤθελον νὰ ξενιτευθῶ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἔπρεπε νὰ μάθωμεν ὅλοι τὰ γράμματά μας, ἔπρεπε νὰ ξεσχολήσωμεν. Διότι, ἔλεγεν ἡ μήτηρ μας, ἀνθρωπος ἀγράμματος, ξύλον ἀπελέκhton.

Αἱ οἰκονομικαὶ μας δυσχέρειαι ἐκορυφώθησαν, ὅταν ἐπῆλθεν ἀνομοδρία εἰς τὴν χώραν καὶ ἀνέβησαν αἱ τιμαὶ τῶν τροφίμων. Ἄλλ' ἡ μήτηρ μου, ἀντὶ ν' ἀπελπισθῇ περὶ τῆς διατροφῆς ἡμῶν αὐτῶν, ἐπηύξησε τὸν ἀριθμὸν μας δι' ἐνὸς ξένου κορασίου, τὸ ὅποσον μετὰ μακρὰς προσπάθειας κατάρθωσε νὰ υἱοθετήσῃ.

Τὸ γεγονός τοῦτο μετέβαλε τὸ μονότονον καὶ αὐστηρὸν τοῦ οἰκογενειακοῦ ἡμῶν βίου, καὶ εἰσήγαγεν ἐκ νέου ἀρκετὴν ζωηρότητα.

Ἦτο καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ μήτηρ μας εἰργάζετο διὰ νὰ θρέψῃ τὴν πρώτην μας θετὴν ἀδελφὴν, καθὼς καὶ ἡμᾶς. Ἐγὼ τὴν συνώδευον κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων, παίζων παρ' αὐτῇ. ἐνῷ ἐκείνη ἔσκαπτεν καὶ ἐξεβοτάνιζεν. Μίαν ἡμέραν διακόφαντες τὴν ἐργασίαν ἐπεστρέφομεν ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς φεύγοντες ἀπὸ τὸν ἀφόρητον καύσωνα, ὅφ' οὗ ὀλίγον ἔλειψε νὰ λιποθυμήσῃ ἡ μήτηρ μου. Καθ' ὁδὸν κατελήφθημεν ὑπὸ ραγδαιοτάτης βροχῆς, ἐξ ἐκεῖνων αἵτινες συμβαίνουσιν παρ' ἡμῖν συνήθως, μετὰ προηγηθείσας ζέστην ἢ λαύραν, καθὼς τὴν ὀνομάζουν οἱ συντοπिताί μου. Δὲν ἤμεθα πλέον πολὺ μακρὰν τοῦ χωρίου, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ διαβῶμεν ἓνα χεῖμαρρον, ὅστις πλημμυρίσας ἐκατέβαινεν ὀρμητικώτατος. Ἡ μήτηρ μου ἠθέλησε νὰ μὲ σηκώσῃ εἰς τὸν ὠμόν της. Ἀλλ' ἐγὼ ἀπεποιήθην.

—Εἶσαι ἀδύνατη ἀπὸ τὴ λιποθυμία, τῇ εἶπον. Θὰ μὲ ρίξῃς μέσ' τὸν ποταμό.

Καὶ ἐσήκωσα τὰ φορέματά μου καὶ εἰσῆλθον δρομαίως εἰς τὸ ρεῦμα, πρὶν ἐκείνη προφθάσῃ νὰ μὲ κρατήσῃ. Εἶχον ἐμπιστευθῇ εἰς τὰς δυνάμεις μου πλέον ἢ ὅ,τι ἔπρεπε. Διότι πρὶν σκεφθῶ νὰ υποχωρήσω, τὰ γόνατά μου ἐλύγισαν, οἱ πόδες μου ἔχασαν τὸ στήριγμά των, καὶ, ἀνατραπείς, παρεσύρθην ὑπὸ τοῦ χεῖμαρρου ὡς κέλυσος καρύου.

Μία σπαρρακτικὴ κραυγὴ φρίκης εἶναι πᾶν ὅ,τι ἐνθυμοῦμαι ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα. Ἦτον ἡ φωνὴ τῆς μητρός μου, ἣτις ἐρρίφθη εἰς τὰ ρεύματα διὰ νὰ μὲ σώσῃ.

Πῶς δὲν ἔγινα αἰτία νὰ πνιγῇ καὶ ἐκείνη μετ' ἐμοῦ, εἶναι θαῦμα. Διότι ὁ χεῖμαρρος ἐκεῖνος εἶχε κακὴν φήμην παρ' ἡμῖν. Καὶ ἔταν λέγουσι περὶ τινος «τὸν ἐπῆρε τὸ ποτάμι», ἐννοοῦν ὅτι ἐπνίγη εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν χεῖμαρρον.

Καὶ ὅμως ἡ μήτηρ μου λιπόθυμος καθὼς ἦτο, κατάνομος, βεβαρημένη ἀπὸ ἐπαρχιακὰ φορέματα, ἱκανὰ νὰ πνίξουν καὶ τὸν δεξιότερον κολυμβητὴν, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκθέσῃ τὴν ζωὴν αὐτῆς εἰς κίνδυνον. Ἐπρόκειτο νὰ μὲ σώσῃ καὶ ἄς ἤμην ἐκεῖνο της τὸ τέκνον, τὸ ὅποιον προσέφερεν ἄλλοτε εἰς τὸν Θεὸν ὡς ἀντάλλαγμα ἀντὶ τῆς θυγατρὸς της.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν οἶκον καὶ μὲ ἀπέθεσε χαμαὶ ἀπὸ τὸν

ὤμον της, ἤμην ἀκόμη παραζαλισμένος. Διὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ αἰτιαθῶ τὴν ἀπρονοησίαν μου διὰ τὸ συμβῆναι, ἀπέδωκα αὐτὸ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς μητρὸς μου.

— Μὴ δουλεύεις πιά, μάνα, τῇ εἶπον, ἐνῶ ἐκείνη μὲ ἐνέδουε στεγνὰ φορέματα.

— Ἀμ' ποῖος θὰ μᾶς θρέψῃ, παιδί μου, ὅαν δὲν δουλεύω ἐγώ; Ἡρώτησεν ἐκείνη στεγάζουσα.

— Ἐγὼ μάνα; ἐγώ! — τῇ ἀπήντησα τότε μετὰ παιδικοῦ στόμφου.

— Καὶ τὸ ψυχοπαίδι μας;

— Κ' ἐκεῖνο ἐγώ!

Ἡ μήτηρ ἐμειδίασεν ἀκουσίως, διὰ τὴν ἐπιβλητικὴν στάσιν, ἣν ἔλαβον, προσφέρων τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην. Ἐπειτα διέκοψεν τὴν ἐμιλίαν ἐπεποῦσα:

— Ἀμ' θρέψε δὲ πρῶτα τὸν ἑαυτοῦ σου καὶ ὕστερα βλέπουμε.

Ἡ μήτηρ βεβαίως οὐδ' ἐσημείωσε καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην. Ἐγὼ ἔμως ἐνθυμούμην πάντοτε, ὅτι ἡ αὐταπάρησίς της μοὶ ἐχάρισε διὰ δευτέραν φοράν τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν τῇ ὤφειλον. Διὰ τοῦτο εἶχον τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην ἐπὶ τῆς καρδίας μου καὶ ὅσον ἐμεγάλωνα, τόσον σπουδαιότερον ἐνόμιζα τὸν ἑαυτόν μου ὑποχρεωμένον πρὸς ἐκπλήρωσιν της.

Γ. BIZYHNOS

20. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

Δὲ μὲ μέλλει τώρα νὰ πεθάνω! Μοῦ φτάνει ἡ ζωὴ, ἀφοῦ εἶδα τὴν Ἀθήνα. Ἐδῶ γεννήθηκε ὁ κόσμος. Ἐδῶ καὶ στὴ Ρώμῃ μορφώθηκε ἡ Ἑδρώπη. Μικρὸς τόπος καὶ γέμισε τὴ γῆς. Ἀπὸ δῶ μᾶς ἤρθανε καὶ νοῦς καὶ σκέψη καὶ ἰδέες. Ἀφτὴ μᾶς ἔκαμε ἀνθρώπους. Ἀθήνα τὴ λένε καὶ ποτὲς ὄνομα στὸν κόσμο, μὲ τόσο λίγες συλλαβές, δὲ σήμανε τόσα. Φτάνει τὸνομά της νὰ πῆς καὶ τὰ λὲς ὅλα. Μὲ σέβας τὸ χῶμα της νὰ πατήσῃς, ἐσὺ ποῦ ἔρχεσαι σὲ τέτοια χώρα. Τὸν οὐρανὸ ποῦ βλέπεις, τὸν ἐβλέπανε καὶ τότες οἱ μεγάλοι· τὸν ἐρίζοντα ποῦ κοιτάζεις μὲ τόση χάρη, τὸν κοιτάζανε

τὰ μάτια τους κάθε μέρα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα γενιόντανε οἱ φωτερὲς ἰδέες, βγαίνανε ποίηση καὶ φιλοσοφία. Ὅταν ἀνεδαίνανε οἱ γενναῖοι στὴν Ἀκρόπολη ἀπάνω, τὴν ἰδία θάλασσα θεωροῦσανε ποὺ θωρεῖς τώρα καὶ σύ.

Μὲ πόση χάρη, μὲ πόση νοστιμάδα ἀράδιασε ἡ φύση τίς κορυφὺλες καὶ τὰ βουναράκια ποὺ βλέπεις γύρω—γύρω στὴν Ἀθήνα! Τί ὠραία, τί χαδεφτικιά μορφὴ κατῶρθωσε νὰ τοὺς δώσῃ! Μὲ τί γλύκα, μὲ πόση ἀγάπη ζουγράφισε κάθε γραμμὴ! Μὲ πόσο ρυθμὸ καὶ μέτρο, μὲ πόση ἀρμονία σκάλισε τὴ γῆ, ἔστρωσε τὰ περιγιάλια καὶ στοργγύλωσε τοὺς γυαλοὺς! Στόλισε τὴν Ἀθήνα μὲ τίς πιὸ χαριτωμένες, μὲ τίς πιὸ ἀπαλὲς ὁμορφιές. Τὴν ἔκαμε μὲ πόθο καὶ χαρὰ, τὴ συγύρισε σὺν παιδί της. Ὅλα τὰ χεῖι ταιριασμένα· ἐδῶ τὰριστουργήματα τῆς τέχνης φαίνονται σὰ νὰ βγήκανε ἀπὸ τὸ χῶμα, σὰ νὰ εἶναι τοῦ τόπου γεννήματα, ἀφοῦ καὶ τὰ πλάσματα τῆς φύσης ἔχουνε τόση φαιδρότητα καὶ τέχνη.

Αἰώνια χώρα θὰ μείνῃς—καὶ μὴ σὲ μέλῃ! Μπορεῖ νὰ σὲ καταπατήσουνε οἱ βάρβαροι, μπορεῖ τὰ σκυλιὰ στὸν Παρθενῶνα σου νὰ χυθοῦνε. Ἦσυχη νὰ εἶσαι! Θὰ καταστραφοῦνε τὰ σκυλιὰ καὶ θὰ χαθοῦνε οἱ βάρβαροι· μιὰ μέρα θὰ δέρνονται καὶ θὰ κλαῖνε γιὰ τὴν τόση τους τόλμη. Ἐσὺ πάντα θὰ στέκεσαι παντοτεινά, γιὰτὶ ἐσένα πάντα σὲ κοιτάζει ἡ γλαφκομάτα μεγάλη Θεά, γιὰτὶ ἐσένα πάντα σὲ προσέχει τὸ πελώριο μάτι τοῦ Δία!

Ἐδῶ ζοῦσε λαὸς μοναδικὸς στὴν ἱστορία. Ἄλλος δὲ θὰ βρεθῇ ποὺ νὰ τοῦ μοιάζῃ· μποροῦμε νὰ τῷχομε κάφκημα καὶ δόξα, μόνον ὅτι καὶ μεῖς δὲ θὰ τοῦ μοιάξουμε ποτέ. Ὁ πιὸ πρῶστυχος ἀνθρώπος ἔννοιωθε μέσα του τί θὰ πῇ τέχνη καὶ ποίηση, ἤξερε, χωρὶς νὰ τοῦ τὸ μάθῃ κανεὶς, ποῖο εἶναι τὸ καλὸ καὶ τῶρατο. Ἄλλο δὲν εἶχε δάσκαλο παρὰ τὴ φύση. Γιὰ νὰ γίνουν ἔργα μεγάλα, δὲ φτάνει ἓνας μόνον νὰ τὰ κάμῃ· χρειάζεται ἡ συνεργασία ὁλωνῶν· πρέπει νὰ τὰ καταλάβουνε ὅλοι, κι' ὅλοι νὰ τὰρέσουνε. Καλλιτέχνης εἶτανε ὁ λαὸς ὅλος. Σὲ κάθε πέτρα χάραξε τὴν ἰδέα του· ὁ νοῦς του μπήκε βούλλα μέσα σὲ κάθε μάρμαρο, σὲ κάθε στίχο. Στους ναοὺς καὶ στὰ βιβλία, στοῦ Παρθενῶνα τὸ μέτωπο καὶ τίς κολόνες, μᾶς ἄφησε τὴν καλὴτερή του διδασχὴ. Μᾶς ἔμαθε τί θὰ πῇ εὐκρίνεια καὶ τέχνη. Ψεφτιὲς ἐδῶ δὲν ἔχει· δὲν ἔχει πολὺπλοκες τεχνουργίες· βάλε μιὰ πέτραπάνω στὴν ἄλλη καὶ βγήκε ὁ Παρθενός. Πιὸ ἀπλὰ μέσα, πιὸ ἀπρονήρεφτοι τρόποι δὲν γίνονται. Ὁ Ἀθηναῖος δὲ γύρευε

νά θαμπώσει τὸν κόσμον, νά μᾶς γελάσῃ μὲ τέχνες, μὲ σοφίες, μὲ γύρους κι' ἀλλογύρους. Δὲν εἶτανε ὁ σκοπὸς τους νά φαντάξουνε. Ἐνα μόνον κυνηγούσανε, πῶς νά ποῦνε τὴν ἰδέα τους, πῶς νά τὴν παραστήσουνε ἀπλὰ καὶ φυσικά, γιὰ νά τὴν καταλάβῃ ὁ καθένας· δὲν τοὺς ἔμελλε γιὰ τίποτις ἄλλο, κ' ἴσια ἴσια γιατί δὲν εἶχανε ἄλλο σκοπὸ, κατωρθώσανε κ' εἶχανε τόση τέχνη.

Πίσω στὴν Παρθενὼ να εἶτανε ἴσκιος καὶ στὴν ἴσκιο μέσα καθόντανε οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, ὁ Παρμενίδης, ὁ Ἐλαιοῦτης, ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Ἐενοφάνης. Λίγο λίγο προχωρούσανε· ὁ ἥλιος ὅξω εἶχε τόση δύναμη, τόσο φῶς, ποὺ τὸ μέρος ἐκείνο ἔμοιαζε ἀκόμη

πὺλ μάθρο· ἔμοιαζε σὰ βαθὺ βαθὺ σκοτάδι· λὲς πῶς βγαίνανε οἱ φιλόσοφοι μέσα ἀπὸ κανένα χάος καὶ πῶς πίσω τους εἶχανε νύχτα καὶ καταχνιά. Ὅσο προβαίνανε ἑμῶς, τόσο πιώτερο ἔλαμπε, τόσο πιώτερο γέμιζε ἀχιτίδες τὸ πρόσωπό τους. Ὁ Ἡράκλειτος μιλοῦσε γιὰ τὰ ποτάμια ποὺ τρέχουνε καὶ γιὰ τὸν κόσμον ποὺ σὺν τὸ ποτάμι περνᾷ. Ὁ Δημόκριτος βαστοῦσε στὰ δάχτυλά του κάτι ἄτομα μικρὰ μικρὰ, γύρευε νά τὰ κόψῃ καὶ δίδασκε πῶς θὰ ξαναγεννιούνται. Ἐκλαίγε καὶ γελοῦσε γιὰ τοῦτο

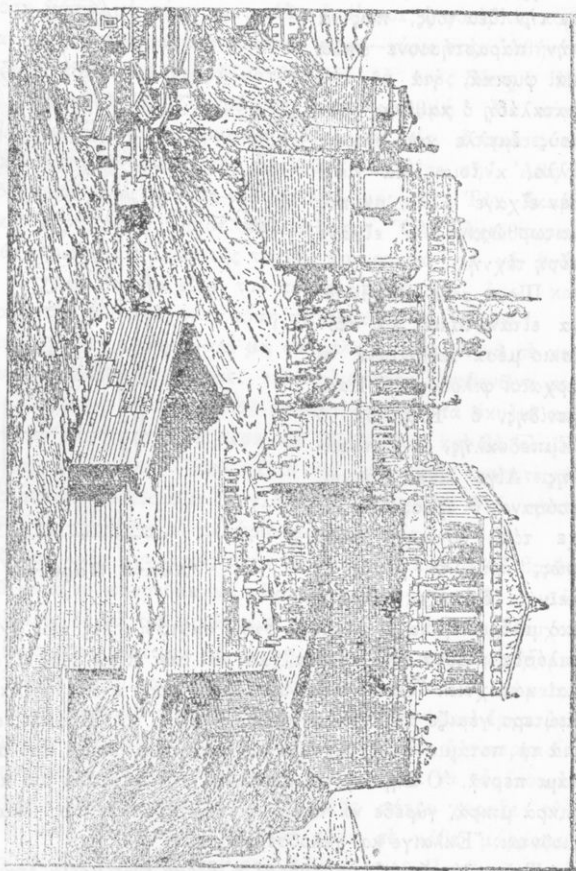
Τοὺς κοίταξε ὁ Ἀναξαγόρας κ' ἔλεγε πῶς χρειάζεται Νοῦς γιὰ νά στρώσῃ ὁ κόσμος. Νοῦς γιὰ νά δώσῃ στὴ φύση τὴ μορφή της, γιὰ νά ξεχωρίσῃ τὰ τοιαῦτα καὶ νά ζωντανέψῃ τὴν ὕλη. Μὲ πόση διάνοια, μὲ πόση κρίση καὶ γνώση, πρῶτοι τους ἐκεῖνοι, ἔταν ἀκόμη σιωπαῖνανε οἱ γλωσσέες καὶ τὰ κεφάλια, καταλαβαίνανε τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴ φύση, εἶδαν πῶς μιὰ καὶ μόνη ἀρχή, ἕνας γενικὸς νόμος

Ἀθηνᾶ Παρθένος

κυβερνᾷ τὸν Κόσμο, πῶς οὐρανὸς καὶ γῆς, πῶς ὅλα τὰ φαινόμενα
ποῦ βλέπεις εἶναι τὸ ἴδιο πράμα καὶ μέσα τους ἔχουνε ἓνα σύ-
στημα μοναδικό ποῦ ἐνώνει τὸ καθετὶς τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο ! Πολύ
πιο σοφοί, πολὺ πιο μεγάλοι σταθήκανε κείνοι κι ἀπὸ τὸ Σωκράτη

ἡ πόλις τοῦ Μωϋσῆ ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ.

κι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Κουβεντιάζανε κρυφὰ ἀναμεταξύ τους καὶ δὲν
μποροῦσες νὰκούσης τί λέγανε.

Γ. ΨΥΧΑΡΗΣ

(Ἀπὸ τὸ ἔργο του «Τὸ ταξίδι μου»).

21. Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΑ

Είτανε δεκατρείς τοῦ Γεννάρη 532. Ὁ αὐτοκράτορας κ' ἡ αὐτοκρατορίσσα θρόνισσάσμενοι στὸ κάθισμα σερίνιζαν τοὺς ἀγῶνες. Ἐκεῖ ποῦ ξεφώνιζαν κι ὀχλοβοοῦσαν οἱ Πράσινοι παρακινῶντας τὸν ἀρματηλάτη τους, καθὼς συνήθιζαν, ἄρχισαν κι ἀνακατεύανε μὲ τίς φωνές τους καὶ παράπονα γιὰ τίς ἀδικίες ποῦ ὑπέφερναν.

Τάκουγε αὐτὰ ὁ Ἰουστινιανός. μὰ ἔκανε τὸν κουφό. Τέλος ὅμως χάνει τὴν ὑπομονή του, καὶ βάζει τὸν μαντάτορά του νὰ μιλήσῃ τοῦ λαοῦ, ἢ καλλίτερα νὰ μιλήσῃ μὲ τὸ λαό. Κ' ἐπειδὴ μᾶς ἔμεινε αὐτὸς ὁ διάλογος ἀξίζει νὰ μεταφέρουμε μερικὰ κομμάτια τοῦ ἐδῶ. Θὰ μᾶς δώσῃ καὶ κάποια ἰδέα γιὰ τὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἄμα πρωτορώτηξε λοιπὸν ὁ μαντάτορας γιὰτὶ θορυβοῦνε, συμμαζεύτηκαν κάπως οἱ Πράσινοι κι ἀπολογήθηκαν.

— Ἐτη πολλά, Ἰουστινιανέ Αὐγουστε, τοῦ βίνκας. Ἀδικοῦμαι, μόνε ἀγαθὲ, οὐ βαστάζω. Οἶδεν ὁ Θεός. Φεβοῦμαι ὀνομάσαι...

— Τίς ἐστίν; Οὐκ οἶδα, ρωτᾷ ὁ Ἰουστινιανός μέσο τοῦ μαντάτορα.

— Ὁ πλεονεκτῶν με, Τρισάγουστε, εἰς τὰ τσαγγάρια εὐρίσκεται! φωνάζουν οἱ Πράσινοι, ἐννοῶντας τὸν «Καλοπόδιο».

— Οὐδεὶς ὅμᾳς ἀδικεῖ, ἀντισκόβει ὁ μαντάτορας.

— Εἰς καὶ μόνος ἀδικεῖ με, Θεοτόκε, μὴ ἀνακεφαλῇσει... Σὺ καὶ μόνος οἶδας, Αὐγουστε, τίς πλεονεκτεῖ με σήμερον.

Ἐπιμένει τέλος ὁ αὐτοκράτορας νὰ μάθῃ τὸν ἔνοχο, κ' ἀποκρίνονται οἱ Πράσινοι.

— Καλοπόδιος ὁ Σπαθάριος ἀδικεῖ με, δέσποινα πάντων.

— Οὐκ ἔχει πρᾶγμα Καλοπόδιος... Ὑμεῖς οὐκ ἀνέρχεσθε εἰς τὸ θεωρῆσαι, εἰμὴ εἰς τὸ ὑδρῆσαι τοὺς ἄρχοντας.

— Εἰ τις δῆποτε ἀδικεῖ με, τὸν μόνον ποιήσει τοῦ Ἰοῦδα.

Ἀνάδει τότες ὁ Ἰουστινιανός, καὶ προστάζει τὸ μαντάτορα νὰ φωνάξῃ:

— Ἦσυχάσατε Ἰουδαῖοι, Μανιχαῖοι καὶ Σαμαρίται!

— Ἰουδαίους καὶ Σαμαρίτας ἀποκαλεῖς: Ἡ Θεοτόκος μετὰ ὧλων! ἀπαντοῦν ἐρεθισμένοι οἱ Πράσινοι!

Ἐδῶ ἀκολούθησε τόση ὀχλοβοή κι ἀλαλαγμός, ποῦ ἀναγκάστηκε ὁ Αὐτοκράτορας νὰ τοὺς φοβερῇ πῶς θὰ τοὺς ἀποκεφαλίσῃ, ἀμέσως κι' ἔλας. Σὰ νὰ ἡσυχάσαν πάλε τότες οἱ

Πράσινοι· τὰ παραπονά τους ὅμως δὲν τᾶφιναν, μόνο ξαναρχίσανε, μὲ τὸ καλὸ κἄπως τώρα.

— Καὶ εἴ τι εἴπωμεν θλιβόμενοι, μὴ ἀγανακτήσῃς τὸ κράτος σου...

Κατόπιν ξαναπαίρνουνε φωτιά καὶ ξεφωνοῦνε πὺρ ξέθαρρα. Κι ἀκούγοντας καινούργιες φοβέρες, ἔρχονται σὲ τόσο ἐρεθισμὸ, ποὺ μῆτε τὴν αὐτοκρατορικὴ παρυσία πιά δὲ σέβονται,

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

παρὰ φώναζαν.

— Ἐπαρθῆτω τὸ χρῶμα τοῦτο... Ἄνες τὸ φονεύεσθαι, καὶ ἄφες κολαζόμεθα. Ἴδε, πηγὴ βρύουσα, καὶ ὅσους θέλεις κόλαζε... Σαβδάτιος μὴ ἐγεννήθη, ἵνα μὴ ἔσχε υἱὸν φονέα (Σαβδάτιος εἶταν ὁ πατέρας τοῦ Ἰουστινιανοῦ).

Ἐδῶ βγαίνουνε στὴ μέση οἱ Κυανοῖ, καὶ φωνάζουν πρὸς τοὺς Πράσινους.

— Τοὺς φονεῖς τοῦ Σταδίου ὑμεῖς μόνον ἔχετε.

Ἀποκρίνονται τὰ δικά τους οἱ Πράσινοι, ξαναπαντοῦν οἱ Κυανοῖ, καὶ τέλος πιάνονται τὰ δυὸ κόμματα στὰ γερά. Βλέποντας οἱ Πράσινοι πῶς δὲν ἔρχεται ὁ λαὸς μαζί τους, φοβισμένος ὄντας, σηκώνονται, καὶ φωνάζοντας «Ἀνασκαφήτω τὰ ὀστέα τῶν θεωρουμένων», βγαίνουν καὶ σκορπιοῦνται μέσα στὴν Πόλιν νὰ βάλουνε φυτίλια τοῦ κόσμου καὶ νὰ σηκώσουνε μεγάλη στάση.

Ὁ ἑπαρχος ὡς τόσο τοῦ Πραιτωρίου, ὁ Εὐδαίμονας, ἀρχίζει ἀμέσως καὶ ζητάει νὰ βρῇ τοὺς πρωταίτιους τῆς ταραχῆς, καὶ ἐβρόντας ἐφτά, ἀποκεφαλίζει τοὺς τέσσερεις, καὶ προστάζει νὰ κρεμάσουν τοὺς ἄλλους τρεῖς. Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς κρεμάστηκε, οἱ ἄλλοι δύο, ἕνας Πράσινος κι' ἕνας Κυανός, ἀπὸ λάθος τοῦ δήμιου ἔπεσαν ἀπὸ τὴν κρεμάλα. Τρέχει τότες ὁ λαὸς

στο παλάτι, τρέχουν οι δύο φατρίες, και γυρεύουνε συχώρεση για τους δύο αυτούτους. Κ' επειδή ο Αυτοκράτορας δεν ήθελε να τους άκουση, προφταίνουνε δυο καλογέροι και τους γλυτώνουν. Τους περάσανε με καίκι στην εκκλησιά του Αγίου Λαυρεντίου, και τους έδωκαν εκεί άσυλο. Στέλνει τότες ο Έπαρχος στρατιώτες να τους φυλάξουν και τους δυο μέσα στην εκκλησιά. Στο μεταξύ βλέποντας οι φατρίες αλύχιστο τον Αυτοκράτορα, πηγαίνουνε στον Έπαρχο και του ζητούνε να λευτερώση τους δυο ένόχους.

Ο Έπαρχος όμως, άμα είδε τον όχλο, προστάζει τη φρουρά να πέση καταπάνω του και να τον έσκορπίση. Αρχίζει σωστός πόλεμος, καταπονεί ο λαός τη φρουρά, τη διώχει, τρέχει στη φυλακή, σπάνει τις πόρτες, βάζει φωτιά στο Πραιτώριο, παίρνει ή φωτιά δρόμο, και ξολοθρεύει μεγάλο μέρος της Πόλης.

Όσο άγρυνη όμως κι' άν απέδειχτηκε ή στάση του Νίκα, όσο άγρια ξέσπασε, και βάρβαρα κόρωσε κι άξαφνα σθέστηκε σ' έξη μέρες μέσα, καθώς κάθε άχαλίνωτος λαϊκός σηκωμός, έμεινε πάντα και θα μείνη μνημείο της ζωής και της ανεξαρτησίας του Βυζαντινού λαού, του λαού που όσο και ν' άγαπούσε να κυβερνιέται από ένανε δυνατόγνωμο αυτοκράτορα, όσο και να μην πήγαινε έ νους του σέ δημοκρατικά συστήματα, όταν όμως του άψηφουσαν τα δικαιώματά του άγρίευε και σά θεριό σηκωνότανε να τους μάθη τους βυσιλιάδες του πως αυτός είταν ο άληθινός ο άφέντης, αφού αυτός τους διάλεγε και τις πιώτερες φορές από τα σπλλάγχνα του μέσα, και τους έδινε την κορώνα. Όσοι τó θαρρούν πως θα είταν κρίμα και μεγάλος στερεμός δόξας και μεγαλείου άνίσως νικούσε ο λαός στη στάση του Νίκα, ως μη λησμονούν πως με τó να νικήθηκε ο λαός από τον Ίουστινιανό τότες, χαλαρώθηκε σημαντικά ή δύναμή του, επειδή άν και ξαναφάνηκαν τέτοιοι σηκωμοί και στα 546, και στα 556, και στα 561, και στα 563, όλοι έναντίο του Ίουστινιανού, ποτές όμως δεν ξαναπρόβαλε μεγάλο και φοβερό κίνημα σαν τη στάση του Νίκα, παρ' από χρόνο σέ χρόνο μαραινουνταν ή δύναμη του λαού, και ριζώνουνταν ή βάση της απόλυτης, της άχαλίνωτης, της άπεριόριστης μοναρχίας.

Α. ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

(Από την «Ίστορία της Ρωμαιοσύνης»)

22. ΚΥΝΗΓΙ ΑΣΠΡΗΣ ΠΕΡΔΙΚΑΣ

Ἐν Καλύμνῳ ἔσχον φαίδραν ἔκπληξιν, ἣτις ἐνδιαφέρει μόνον τοὺς ὀρνιθολόγους καὶ τοὺς κυνηγούς.

Ἦμην εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς τῶν δημογερόντων, ἐμμανοὺς κυνηγοῦ, ὅστις μὲ ἠρώτησεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς μας εἰς Κάλυμνον πόσας ἡμέρας θὰ μείνωμεν.

Τοῦ εἶπον τέσσαρας, διότι ἡ μηχανὴ εἶχεν ὑποστηβλάδας, διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται τόσο χρονικὸν διάστημα.

— Ἀλλὰ τότε, μοῦ εἶπεν, ἂν θέλετε, ἡμπορῶ νὰ σᾶς δώσω τὴ χαρὰ νὰ κυνηγήσουμε μαζὶ ἄσπραις πέρδικαις.

— Ἀσπραις πέρδικαις, τοῦ εἶπα γελῶν, χωρὶς νὰ δείξω ὅτι ὁ ἀστείονός μου ἐφάνη ἄκαιρος.

— Μὴ παραξενεύεσθε, κύριε ἀνακριτά, μοῦ εἶπεν, ἄσπραις πέρδικαις. Θὰ χρειασθῇ μονάχα μὲ τὴ μεγάλη βάρκα τοῦ βαποριοῦ μὲ πανιὰ νὰ πᾶμε στὸ γειτονικὸ νησάκι, τὴν Ψέριμον. Ἀπλὸ παίχνιδι. Δουλεῖα τὸ πολὺ δύο ὥρων.

Δύνασθε νὰ κρίνετε, ἂν τὸ ἀπεφάσισα, χωρὶς νὰ ἀποβάλω ἐντελῶς τὴν δυσπιστίαν μου παρ' ὅλην τὴν εὐθύνην, ἣν ἀνελάμβανε ὁ δημογέρον.

Εἶναι δὲ ἡ Ψέριμος ἡ Κάππαρη, νησίς (πλάτος 37° 56', μήκος 27° 09', τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου) κειμένη ἀνατολικῶς τοῦ λιμένος τῆς Καλύμνου εἰς ἀπόστασιν 7—8 μιλίων ἀπ' αὐτοῦ, ἔχουσα δύο μικροὺς συνοικισμούς, Ψέριμον καὶ Αὐλάκι.

Οἱ δύο ἰχθυεὶς κύνες.

Ἐκκινήσαντες μὲ τὴν μεγάλην ἄκατον τῆς Σαλαμινίας ὑπὸ οὐρίων ἀνέμων, κολποῦντα βλα τὰ ἱστία, τὴν τρίτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, πρὸ τῆς αὐγῆς ἀπεβιβαζόμεθα εἰς τὸν δμώνυμον ὄρμον.

Ἀμέσως ἤρchiσεν ἡ θήρα μὲ δύο ἐξαιρετικούς ἰχθυεὺς κύνες. Διηρχόμεθα μικρὰς κοιλάδας

σχοινοδριθείς καὶ κράσπεδα λόφων, εἰς ᾧ ἐκυριάρχει τὸ θῦμον. Τὸ θήραμα ὑπῆρξεν ἄφθονον ἀλλὰ ἐκ τῶν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος γνωσίων περδίκων, τῆς ἐρυθρᾶς λεγομένης πέρδικας, τοῦτο δὲ μὲ ἐπλήρου ἐνθουσιασμοῦ καὶ μὲ παρηγόρει διὰ τὴν ματαίαν προσδοκίαν τῆς μυθικῆς πέρδικας, τῆς λευκῆς.

Ἄλλὰ δὲν παρέλειπον ἐλαφρά τινα σκώμματα εἰς βάρος τοῦ συνοδοῦ μου.

— Ἦσυχάσατε, μοῦ εἶπε, γιατί θὰ μέινετε μὲ τὰ πειράγματα σας.

Καὶ ὥς διὰ τὰ παράσχη ἡ Τύχη τὴν πλέον ἄμεσον ἐπαλήθευσιν τῶν λόγων του, δὲν παρήλθον δύο λεπτά, ὅτε οἱ κύνες ἐσήκωσαν ἀπὸ τοὺς θάμνους κοπάδι περδίκων, τοῦ αὐτοῦ σχήματος τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, τῆς αὐτῆς πτήσεως μὲ τὰς γνωστάς. Ἄλλ' ἦσαν λευκαί.

Ἀμφότεροι ἐφρονεύσαμεν ἀπὸ μίαν.

Δὲν ἐπίστευον τοὺς ὀφθαλμούς μου· εἶχον τὸ χρώμα παγωτοῦ χρέμας ἐκ γάλακτος· μὲ ἐρυθρὸν τὸ ράμφος, ἐρυθροὺς τοὺς πόδας, μὲ τὸ αὐτὸ μέλαν καὶ φαιδὸν στικτὸν περιδέραιον περὶ τὸν λαιμόν, ὡς αἱ κοιναὶ πέρδικες.

Ἡ ἄσπρη πέρδικα.

Ἦτο καὶ εἶναι πάντοτε δ' ἐμὲ μυστήριον πῶς εὗρίσκεται εἰς τὴν νησίδα ταύτην τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πέρδικας, τὸ ὅποιον ὡς ἔμαθον κατόπιν, μόνον εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἀραβίαν ἐπιχωράζει.

ΕΜΜ. ΣΤ. ΛΥΚΟΥΛΗΣ

23. ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΟΥ

Μὲ τὰ πόδια σπασμέν' ἀπὸ τὸ γόνατο, μὲ τὰ χέρια κομμένα ἀπὸ τὸν ἄγκωνα, κοίτεται μέσα στὸ μουσεῖον τὸ παλληκάρι τὸ ἀρ-

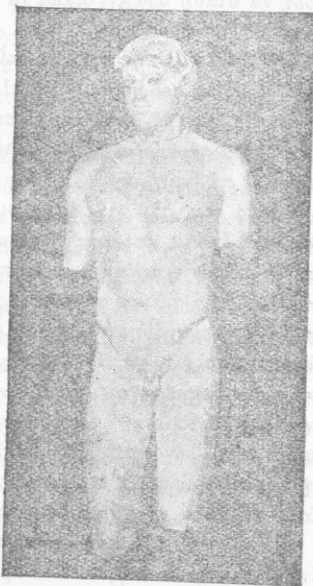
χαῖτο. Μισοπεσμένο στο δεξί του πλευρό, γέροντας ζερβά λίγο τὸ κεφάλι, εἶναι ξαπλωμένο, δλόβολο, ἀπάνω στο ξύλινο στήριγμά του, καὶ φαίνεται ὥσ᾽ νὰ κυττάζῃ τὸ ἴδιο του τὸ κορμί. Ἀκέρηο ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, τὸ σῶμα του τεντώνεται, σὺν κατάλευκ' ὄνειροφάντασμα ὠραιότητος καὶ γεροσύνης. Τῆς γλυκειᾶς ὥσ᾽ κοριτσοῦ, τῆς παλληκαρίσας σὺν ἥρωα μορφῆς του τὸ ἀλαφρὸ σήκωμα, βαστοῦνε τοῦ ἐξαίσίου λαιμοῦ του ἡ χαριτωμένες γραμμές. Ἀπὸ τὸ σῆρκο του ποῦ σκύβει λιγάκι, φεύγουνε πίσωθε, ἀνοιχτές, ἡ δυνατὲς πλάτες του· μὰ ἀπὸ μπροστά, τὰ στήθια του ὀρθόνονται εὐρωστα σφιχτά, μὲ φουσκωμένα, ξαναμένα τὰ βυζά, σὺν ν' ἂν τ' ἀνασηκόνῃ ὁ πλούσιος χυμός, ποῦ ἀναδρῦζει ἀπὸ μέσα τους. Ἡ ράχη του μακρὰ, ἴσια, κατεβαίνει, χωρισμένη μὲ αὐλάκι βαθύ, καὶ τυλίγει, λὲς καὶ τὸ βλέπεις, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ δέριμα, τὸ κανονικώτατο φιάσιμο τῶν κοκκάλων καὶ τὸ ἀξεχώριστο δέσιμό τους. Ἀπαλή, μὲ τὰ πλευρὰ πλεγμέν' ἁρμονικά, τῶνα μὲ τ' ἄλλο λυγίζεται ἡ μέση του λεπτῇ, ποῦ σὲ πάει μαλακὰ-μαλακὰ ἀπὸ τὸ ἀνδρικό ἑνέντωμα τῶν στήθων του, εἰς τῆς τρεμάμενης, τῆς ἀνθισμένης σάρκας τῶν πεισινῶν του τὴν ἀφροδίσια ἐμμορφιά, στὰ ρυθμικά μάγια τῶν λαγαρῶν του. Λαμποκοπάει, γυαλιστερῇ σὺν καθρέπτης, ὀλη, μὲ ἀνεπαίσθητες ζᾶρες, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἡ κοιλιά του, ἡ πλατειά καὶ ἡ σύμμετρη ἀντάμα καὶ καταμεσῆς τῆς χαμογελαῖ γλυκύτατα ὁ ἀφαλός του, ποῦ μόλις φαίνεται. Ἀκμαῖα, γεναῖα, τορνευμένα, στρογγυλόνονται τὰ μεριά, καὶ τραβοῦν κατὰ κάτω, ὀμαλά, εὐθύγραμμα, γιὰ νὰ βροῦν τὰ κορδωμένα ντικλίνια (α). Δῶθε καὶ κεῖθε δίπλα εἰς τὸ κορμί, ξεφυτρώνουν ἀπὸ τοὺς ὤμους του τὰ νευροδύναμα μπράτσα του, κ' ἀπάνω τους, χωρισμένοι καθαρὰ—καθαρά, καθ' ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, μὰ κ' ἐνωμένοι ἀξεκόλλητα ἐν τούτοις, ἥσυχοι, ἀξέννοιαστοι, ὥσ᾽ ν' ἀναπαύονται μὲ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ τους, προδάλλουνε οἱ μυῶνες, καμαρωτοὶ καὶ περήφανοι.

Ἀλλὰ κεῖ ποῦ μὲ τὸν ἀγκῶνα ἡ πῆχνη θὰ ἐκαρφονότανε στερεὰ στοῦ μπράτσο, κεῖ ποῦ ἡ πανώρηκα καμάρα τῆς ἄτζας θὰ ἐκολλοῦσε σφιχτὰ μὲ τὴν ἰσάδα τὴν τολημρῇ τοῦ μεριοῦ, σὰ μιὰ

(α) Ὅτι λέγονται εἰς τὴν Κρήτην, κατ' ἄλλους μὲν, οἱ ὅποιοι καὶ παρᾶγον τὴν λέξιν ἐκ τοῦ «ἀντικλίνω», αἱ ἱγνὺς, κατ' ἄλλους δέ, οἱ ὅποιοι τὴν παράγουν ἐκ τοῦ «ἀντικνήμιον» ὅτε πρέπει νὰ γράφεται καὶ «ντικλήνια» ὅλο τοῦ κάτω τοῦ γόνατος ποδάρι. (Σημ. τοῦ Συγγρ.)

πληγὴ ἀνώμαλη καὶ βαθεῖα, μὲ ἀπότομα τὰ ξεπεταχτά της τὰ χεῖλια, μονάχη δείχνει, ποῦ θὰ ἦντουσαν τὰ σιδικὰ χέρια, τὰ ἐπιδέξια νὰ ρίχνουνε τὸ λιθάρι, ἢ νὰ κατεβάζουσιν τὴ γροθιά, ποῦ θὰ ἦντουσαν τὰ πόδια τὰ φτερωμένα, τὰ πόδια τὰ ἀφθαστα εἰς τὸ τρέξιμον καὶ τὰ ἀσύγκριτα εἰς τὸ πῆδημα. Σὺν τὴν τὴν ἐχθρὸν δομένην παλάμη ἀγνωστη, ὅπου νὰ προμελέτησε τὸ χτύπημα, ποῦ νὰ ἐπροσχεδίασε τὸ ἄδικο, τ' ἄρπαξε, χέρια καὶ πόδια, καθὼς κατέδωκε, ἢ βαθεῖα πληγὴ, καὶ λείπουνε παρμένα. Ὅλο τὸ ἄλλο του σῶμα, ἀπείραχτο καὶ ἀνέγγιχτο καὶ ἐμψυχο παρυσιάζεται ἐμπρὸς σου, μονομιάς, σὺν νὰ τοῦ χάρισαν, λὲς δὲν ἐπέρασε ἀκόμη στιγμή, τὸ δῶρο τῆς ὑπαρξῆς, σὺν νὰ ἐφύσηξαν μέσα του, λὲς καὶ εἶναι στιγμή ἀκόμα, τὴν πνοὴ τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὰ σκέλια ἕως εἰς τὰ μαλλιά, ἀπὸ τὴν κορφή ἕως τὰ ντικλίνια, τίποτα δὲ θολώνει τὸ φάνταγμα τοῦ θαυμαστοῦ τοῦ κορμιοῦ, τίποτα δὲν ἀτιμάζει τὴ μαγικὴ του τὴν ὄψι, τίποτα δὲν ντροπιάζει τὴν ὄψι τοῦ τῆ λαμπρῆ. Οὕτε τὸ μικρότερο τρίψιμο οὕτε τὸ ἀπλούστερο ράγισμα, οὕτε τὸ ἐλάχιστο χάλασμα, δὲ ζημιό

Τὸ ἀκρωτηριασμένον ἄγαλμα τοῦ ἐξήδου.

νει καθόλου τοῦ παλληκαριοῦ τῆ θωρηγὰ ποῦ σὲ θαμπώνει. Ἀλλὰ τῶν μπράτσων τοῦ ἢ πληγῆ, μὰ ἢ πληγῆ τῶν μεριῶν του, προβάλλει καὶ χάσκει, ἀσπλαχνῆ, φρικτῆ, καὶ κόβει μὲ κακία στὴ μέσῃ τὸ κατὰλευκ' ὄνειροφάντασμα, καὶ ξυπνάει τὸ μάτι ἀξαφνὰ ἀπ' τὸ μεθύσι τοῦ τὸ γλυκό. Θάλεγες πῶς μοῖρα κρυφῇ, θάλεγες πῶς ἐκδίκησις μυστικῇ, ποῦ ἢ ἐφθόνησε ἢ ἴδια τὸ τέλειον, τὸ μοναδικὸ κορμί, ἢ θέλησε νὰ δουλέψῃ τὸ ἄγριο μίσος ἐχθροῦ ζηλιάρη, ἐπίτηδες ἀπλωσ' ἀπάνω του τὸ βαρὺ χέρι της τὸ ἀλύπητο, καὶ ἐπίτηδες τ' ἀφῆκε ἀνέγγιχτο τ' ἄλλο, καὶ ἐπίτηδες τοῦκοψε μο-

Ἡλ. Βοντιερίδου - Ν. Ἐλάτου, «Νεοελλήν». Ἀναγνώσματα ΣΤ' 7

νάχα τὰ ἄκρα του, γιὰ νὰν τοῦ πάρῃ τὴ δύναμι νὰ κινιέται, γιὰ νὰν τὸ κάμῃ ν' ἀπομείνῃ, νὰ σέρνεται τὸ φτωχό, πεντάμορφο μὰ κολαδωμένο, γιὰ νὰν τὸ κάμῃ νὰ δλέπῃ, ὡς ἀν κατὰδικός, τὸν ἑαυτοῦ παραλύτο, γιὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ παρασταίῃ ἀντάμα καὶ τῇ μεγαλειτέρῃ ἐμμορφίᾳ καὶ τῇ μεγαλειτέρῃ ἀσχήμῃ. Καὶ ὁ νέος κοίτεται τώρα, ἔτσι, ἐκεῖ πέρα, δίχως νὰ μπορῇ οὔτε στὰ χέρια του νὰ βασταχθῇ οὔτε στὰ ποδάρια του νὰ στηρίξῃ, δίχως νὰ μπορῇ νὰ σταθῇ ὀρθός, δίχως νὰ μπορῇ νὰ σηκωθῇ, σὺν σακάτης σὲ κρεβδάτι ἀρρώστιας.

Τὴν ἀσπράδα τὴν ἀγγιχτὴ τοῦ κορμιοῦ του, θλιθερά ἀγκαλιάζει, ἡ μαυρίλα τοῦ ξύλου, ποῦ εἶν' ἀπλωμένος, κι' ἀποκάτου του ἕνα ψηφίον φανερόναι τὴ σειρά ποῦ τὸν ἔχουν βαλμένον. Ἀπ' τῶν παραθυριῶν τὰ ἀψηλὰ τζάμια, πέφτει χάμου, θαμπὸ τὸ φῶς, καὶ σκορπίζει πένθιμῃ λάμψι. Γύρω τριγύρω του, συντροφιά του εἰς τὴν συμφορὰ του, σὺν νὰν τὰ σώριασε ἡ ἴδια μοῖρα κι' αὐτὰ κεῖ πέρα, παρόμοιαις κατάραις θύματα, ἄθλια χαλάσματα τῆς ζωῆς, ὅπου γυρεύουν ἡσυχίαν ἀπὸ τὰ πάθη, λείψανα τέτοιας τύχης ὅπου βρῆκαν λιμάνι γιὰ νὰ φύγουν τῆς μπόρας νὰ γλυτώσουν τὰ βάσανα τῆς ταραγμένης ὑπάρξεως, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ἀπαράλλαχτ' ἀπάνω στὰ ξύλινα, ἀπάνω στὰ μαῦρα στηρίγματα τους, σὰ σὲ κρεβδάτια ξαπλώνονται, γεμίζουν ὅλον τὸν τόπο, κοψοπόδαρα ἢ κουλά, ἢ ραγισμένα, ἢ μισοσπασμένα, ἢ κατατσακισμένα, σὰ σὲ νοσοκομείου ζωγραφιά, λὲς κι' ἀκαρτεροῦν τὸ χειροῦργο γιὰ νὰ ἰδῇ τῆς πληγῆς τους, ἕνα σωρὸ κι' ἄλλα κορμιά σὺν αὐτόν, ὡς ἀν αὐτόν κι' ἄλλα κουφάρια ἕνα σωρὸ.

Μέσα στὴν κρύα τὴ θάλα, τὴ στρωμένη μὲ πλάκες, ἡ σιωπὴ εἶνε ἀπόλυτη, ἀνέκφραστο παράπονο βασιλεύει καὶ μισοσπεμένο στὸ δεξιὸ του πλευρό, γέρνωντας ζερβὰ λίγο τὸ κεφάλι, τὸ παλλὴ κάρι τὸ ὠραίο, φαίνεται σὺν νὰ βλέπῃ τὸ ἴδιον τοῦ κορμῖ, καὶ σὺν σύννεφο λύπης, ποῦ μόλις διακρίνεται, νὰ σκεπάξῃ τὴν καλὴν του μορφὴν, τὴν παλληκαριεῖαν καὶ τὴ γλυκεῖαν. Ἀχ, δὲν ἐφανταζότανε ποτὲ βέβαια αὐτὴν τὴν τύχην, ὅταν λεβέντης καμαρωμένος ἐσυργιανοῦσε εἰς τῆς στοῆς καὶ στὰ γυμναστήρια τῆς παλαιᾶς πόλεως τὴν ἀνεκδιήγητὴ δόξα τῶν ἀψεγάδιαστων μελῶν του. Ἀχ, δὲν ἐφανταζότανε βέβαια αὐτὴν τὴν τύχην, ὅταν στεφανωμένος ἀγωνιστῆς ἔρριχνε τὸ λιθάρι στὸ Στάδιο, ἢ ἐνικοῦσε στὸ πάλαιμα, ἢ ἐκουδέντιαζε μὲ τοὺς φιλοσόφους, ἢ ἀνέβαινε στὴν Ἀκρόπολι, μπροστὰ μπροστὰ στὰ ἱερὰ πανηγύρια. Δὲν ἐφανταζότανε ποτὲ

Βέβαια αὐτὴν τὴν τύχη ἔταν ἔβγαине ἀπ' τὰ χέρια τοῦ γλύπτη του, ἔταν ἀστραφετὴ μέσα στ' ἀργαστήρι του, ἀποκάτω ἀπ' τὸν ὀλάνοιχο οὐρανὸ τῆς Ἀθήνας, ἀποκάτω ἀπ' τοῦ ἥλιου τὴν ἀσκίαστη λάμψη, ἀνατριχιάζοντας ὅλος ἀπὸ δύναμι κι' ἀπὸ ἀντρεία. Καὶ δὲν ἐφάνταζότανε, — ἄχ, ποτὲ βέβαια — αὐτὴν τὴν τύχη, ἔταν θνητὸς αὐτός, ἔβλεπε νὰν τὸν στηλόνουνε στὸ νὰό, γιὰ νὰ παραστήσῃ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τοῦ Ἑρμῆ τοῦ ἀθάνατο εἰδωλο.

Καὶ σὰν νικημένος πολεμιστῆς, μὲ σπασμένα τὰ πόδι' ἀπὸ τὸ γόνατο, μὲ κομμένα τὰ χέρι' ἀπὸ τὸν ἀγκώνα, εἶναι ξαπλωμένο, ἐλόβολο, ἀπάνω στὸ ξύλινο στήριγμά του. Ἀκίνητο μὲ τὰ μάτια του σταθερά, θάλλεγες ὅμως πῶς τριγυρνᾷ τὸ βλέμμα του, ἀπὸ τοὺς ὤμους τοῦ τοὺς νευρώδεις εἰς τὰ τερνευμένα του μεριά, ἀπὸ τῇ λιγερῇ του τῇ μέσῃ εἰς τὸ φούσκωμα τῶν στηθῶν του, ἀπ' τὴν τρεμάμενη, τὴν ἀνθισμένη σάρκα τῶν πεισινῶν του στὸ θεῖο βασιλεῖο τῆς γυμνῆς νειότης του. Καθῶς σκύδει ἀλαφρὰ τὸ λαιμὸ του, λὲς κ' ἐξετάζει μονάχος του τὸ σῶμα του, καὶ μελετᾷ τοὺς μυῶνές του καὶ σπουδάζει τὸ φτιάσιμό του. Καὶ κἄπου-κἄπου, στὸν κρυφὸ του περίπατο, τὸ βλέμμα του φαίνεται σὰ νὰ καρφώνεται, βαρὺ, βαρὺ καὶ εἰς τῶν γονάτων του τῆς ἀπότομης λαθωματιῆς, καὶ εἰς τῆς σκληρῆς τῶν ἀγκώνων του τῆς πληγῆς. Κι' ἂν τὸν κυττάξῃς ὥρα πολλή, πεσμένον ἔτσι, μὲ τῆς λύπης τὸ σύννεφο τὸ ἄφαντο, ὅπου σκεπάζει τὸ μέτωπό του, θαρρεῖς πῶς εἶ, — τάχα μονάχα σὲ γελάει τὸ μάτι σου ; — σιωπηλὸ δάκρυο λαμποκοπᾷ κἄπου κἄπου, μέσ' ἀπ' τὰ πέτρινα ματόφυλλά του.

Μ ΜΗΤΣΑΚΗΣ.

24. Ο ΒΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ὁ Βύρων ἤρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρχετὰ ἀνίδεος τοῦ κάλλους τῆς χώρας. Ἀλλ' ἤδη προτοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων τὸν καταπλήσσουν ἡ λεπτὴ εὐγραμμία τῶν ὀρέων, ἡ διαύγεια τοῦ ὀρίζοντος, ὁ γαλανὸς οὐρανός. Τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ἐντείνουν τὸν θαυμασμόν του. Τὸν περιτριγυρίζουν αἱ μεγάλαι ἀναμνήσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Πρὸ αὐτοῦ ἀπλοῦται ὁ ἑναστρὸς πέπλος, κάτωθεν τοῦ ὁποῖου ἡ Κρέουσα ἔδρεψε τὸν ὀλόδροσον κρόκον, συλλαμβάνουσα τὸν Ἰωνα. Ὁ Κολωνός, ἡ Ἐλευσίς, ὁ

Ἑμπεδοκλῆς, τὸ Σούνιον, τὸ Πεντελικόν γίνονται οἱ τόποι τῶν προσκυνημάτων του. Κάποιος τοῦ προτείνει ν' ἀγοράσῃ τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος ἀντὶ 16.000 γροσίων.

— Δὲν ἀξίζει περισσότερο ἢ τέφρα τοῦ Μιλητιάδου ; ἐρωτᾷ εἰρωνικῶς ὁ ποιητής.

Ὁ Βύρων θαυμάζει. Θαυμάζει μὲ δσιν δύναμιν ἔχει. Παρῆλθεν εἰς αἰῶν διὰ τὰ γραφῇ ἢ λαμπρὰ εἰκόν' ἀλλὰ δὲν ἀποδίδει ἀρά γε πιστότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τὸ πάθος τῶν ἐντυπώσεων τῆς παλλομένης ἐκείνης ψυχῆς; "Ανοιξὶς φαῖδρά καταικεῖ τὸν αἰθέρα. Ὁ Παρθενών, ἰσχυρός, παντοδύναμος, λιτός, μελωδεῖ εἰς τοῦ ἄερος τὰς θωπείας, ὡς ἄρπα

Ὁ Βύρων μὲ ἐλλινικὴν ἐνδυμασίαν. (Εἰκὼν τοῦ

Ἀγγλοῦ ζωγράφου Φίλιπς 1812).

ἢ ὡς θάλασσα. Ἀνθὴ ἀνοιξιὰτικα ἀναφρίσσουν εἰς τὸν ἥλιον. Ὅλα τὰ ἱερὰ ἐρείπια, ὑποκάτω ὑπὸ τὴν χλοάζοντα λόφον τῆς Ἀκροπόλεως, πλημμυρίζει ἄρωμα χαμομήλων. Μεταξὺ τῆς κυματίζουσας χλόης λευκάζουν μαρμάρινα συντρίμματα. Θάλλον τὸ φῶς περιβάλλει τὸ ἀττικὸν τοπεῖον. Ἀργυρόφαια προβάλλουν τὰ βουνά. Ὁ Ἑμπεδοκλῆς ἀριστερά, τὸ Πεντελικόν, πυργώνονται εἰς τὸ ἄκρον

τῆς πεδιάδος. Ἐδῶ ἴστατο ἡ Ἀθηνᾶ, ὑψώνουσα τὸ πάγχρυσον δόρυ. Ἀπὸ τὴν Πάρνηθα ἐχαιρέτιζεν ὁ Παρνήθιος Ζεὺς καὶ ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν Ζεὺς ὁ Ὑμηττιος. Τὴν Ἀττικὴν κατέκουν θεοί. Θεοὶ φρουροὺν αὐτὴν ἀπὸ ἐλα τὰ ὕψη. Κάτω μακρὰν στίλβει βαθυκύανος ἡ θάλασσα. Ἡ Σαλαμίς καὶ ἡ Αἴγινα προβάλλουν ἐν ἀπόπτῳ φωτειναί. . . «Εἰσπνέω βαθέως». «Ἡ Ἑλλάς—γράφει πρὸς τὴν μητέρα του ὁ Βύρων—ἰδίως πλησίον τῶν Ἀθηναίων εἶνε θελκτικὴ, μὲ οὐρανὸν διαρκῶς ἀνέφελον καὶ τοπία χαριτωμένα». Ὁ ποιητὴς θαυμάζει καὶ ἐμπνέεται. Τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος μετουσιεῖται εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ποιητικὴ λύρα μελωδεῖ ὑπὸ τὸ τέξον τῶν ἀλησιμονῆτων ἐντυπώσεων. Γράφει τοὺς περιφήμους στίχους τῆς ἀρχῆς τοῦ «Γιακούρ», τὴν «Νύμφην τῆς Ἀδύδου» καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου ᾠσματος τοῦ «Ἄδὸν Ζουά», τὰς «Ἑλληνικὰς νήσους». Δυνάμεθα νὰ ἀπομνημονεύσωμεν ἐδῶ μερικὰς ἀπὸ τὰς ἀθιανάτους στοργάς, μὲ τὰς ὁποίας ὁ Βύρων ἔψαλε τὸ πρῶτον τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὰς ὁποίας ἐπολιτογραφήθη διὰ τῆς καρδίας Ἑλλήν καὶ τὰς ὁποίας ἐσάλπισεν ὡς τὸν ἀθάνατον χαιρετισμὸν τῆς ἀφθόρου ψυχῆς, τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, πρὸς τὴν αἰώνιον δόξαν καὶ τὸ αἰώνιον κάλλος, τὸ κάλλος καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος¹.

Εἶναι τώρα παραδεδομένος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Φέρε: πιθανῶς τὸ Ἑλληνικὸν ἔνδυμα, ὑπογράφεται εἰς τὰς ἐπιστολάς του ἑλληνιστὶ Μ π ἄ ῥ ω ν καὶ γράφει πρὸ τοῦ ὀνόματός του ἑλληνιστὶ ἐπίσης: «Ταπεινότατος δοῦλος σας». Λέγει ἄλλως, ὅτι γνωρίζει τὰ νεοελληνικὰ καὶ ὅτι συνεννοεῖται ἀκόπως. Εὐρίσκει ὅτι ἡ νέα ἑλληνικὴ δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὰς ἀρχαίας διαλέκτους, ἐκτὸς τῆς προφορᾶς, ἡ ὁποία εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετος. Περὶ σιχουργίας ὁμιλῶν (λέγει) οὕτε ἰδεᾶν ἔχει. Ἐν τούτοις εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν ἴσως μεταφράσεις του τινὰς ποιημάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς Μούσης. Οἱ Ἑλλήνες τοῦ ἀρέσκουν ἂν καὶ εὐρίσκει, ὅτι ἐξανείσθησαν πολλὰ ἐλαττώματα ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ ἄνδρες τοῦ φαίνεται, ὅτι γενικῶς ὁμοιάζουν μὲ τὰς προτομάς τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τὰς γυναῖκας ὁμοῦ παραδόξως εὐρίσκει ὅχι πολὺ ὀραίας. Αὐταὶ εἶναι αἱ πρῶται ἐντυπώσεις του.

ΔΗΜ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

(Ἀπὸ τὴν μελέτην του «Ὁ Βύρων εἰς τὴν Ἑλλάδα»).

1. Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Βύρωνος δημοσιεύεται εἰς τὸ Β' τμήμα τοῦ παρόντος διόλου εἰς τὰ «Μεταφρασμένα Ποιήματα» μὲ τὸν τίτλον «τὰ Νησιά τῆς Ἑλλάδος».

25. Ο ΑΠΕΛΛΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΖΩΓΡΑΦΙΣΜΑ ΤΟΥ «ΠΡΟΜΗΘΕΑ ΔΕΣΜΩΤΗ»

(Περίληψης τῆς ἀρχῆς τοῦ διηγήματος τοῦ Κ. Θεοτόκη «Ἀπελλῆς».

Ὅταν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐκυρίεψε τὴ Θήβα καὶ τὴν ἐχάλασεν, ἔγιναν αἰχμάλωτοὶ τοῦ ὁ νέος Θηβαῖος ἄρχοντας Διονυσόδωρος καὶ ἡ ἀδελφή του Καμπάσπη. Τὴν νέαν αὐτὴ θέλησε νὰ τὴν κάμῃ ἐρωμένη του ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος· μὰ τὴν ἀγάπησε κι' ὁ μεγάλος ζωγράφος Ἀπελλῆς ποὺ παρακολουθοῦσε τὸ Μακεδὸνα κοσμοκράτορα. Μιά μέρα ἡ Καμπάσπη παρακάλεσε τὸν Ἀπελλῆ νὰ μεσολαβήσῃ στὸν Μέγαν Ἀλέξαντρο γιὰ ν' ἀφίσῃ ἐλεύθερο τὸ Διονυσόδωρο, ποὺ τὸν εἶχε σκλάβο του ὁ στρατηγὸς Περδίκκας. Ὁ Ἀπελλῆς τῆς τὸ ὑποσχέθηκε κ' ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο νὰ τοῦ χαρίσῃ τὸ σκλάβο Διονυσόδωρο, πληρονοντάς τονε μὲ τὸ χάρισμα αὐτὸ γιὰ κάποια εἰκόνα ποὺ τοῦ εἶχε κάμει).

Τὴν ἄλλη αὐγὴ δύο στρατιῶτες Μακεδόνες ἔφεραν στὸ μετόχι τοῦ ζωγράφου τὸ Θηβαῖο σκλάβο καὶ τὸν παράδιναν τοῦ πορτάρη. Ὁ Διονυσόδωρος εἶπε πέδες στὰ πόδια καὶ σίδερα στὰ χέρια κ' ἦταν ντυμένος μὲ καινούργια κι' ἀξιαζοῦμενη πορφύρα—καθὼς εἶχε διατάξει ὁ Ἀλέξανδρος—μὰ ξεσκισμένη σ' ἔλα τὰ μέρη.

—«Τί τὸν θέλει αὐτὸν τὸν ἀκαμάτη» ἐρώτησε ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τὸ δούλο τοῦ Ἀπελλῆ «κοίτα πῶς ἐκατάσκιζε τὸ φρόρεμά του στὸ δρόμο.»

—«Ἐγώ,» εἶπε ὁ ἄλλος στρατιώτης «δὲ θάδινω οὔτε ἓνα δίδραχμο γιὰ νὰ τὸν ἀγοράσω· καὶ ἂν ἔδινω κάτι, θὰ τὸν ἔπερνα μόνο γιὰ νὰ τὸν τυμπανίσω τῇ δεύτερῃ μέρᾳ· τὸν Περδίκκα τὸν ἐτυράγνησε ὁ ἀνυπόταχτος.»

—«Βάρβαρε» εἶπε ὁ Διονυσόδωρος θυμωμένος κοιτάζοντας λοξὰ τὸ στρατιώτη.

Ἐποῦτος ἐπρόστεσε : —«Οὔτε τὸ μαστίγιο δὲν τὸν ἔστρωσε. Κακὸ σκοτωμό, Διονυσόδωρε, σταργαστήρι τοῦ ζωγράφου». Κ' ἐγέλασε.

Οἱ δύο στρατιῶτες ἔφυγαν σὲ λίγο, καὶ ὁ πορτάρης ἔμπασε τὸ Θηβαῖο στὸ ἀργαστήρι τοῦ Ἀπελλῆ, ποὺ ἐδούλευε κατὰ τὸ συνή-

θεῖο του τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου. Ὁ Διονυσόδωρος ἐκοίταζε μὲ περιέργεια γύρω του καὶ ὁ ζωγράφος ἐσήκωσε τὰ μάτια καὶ τὸν εἶδε. Ἡ φωνή του ἐφάνέρωσε ἑάφως μιὰ βαθεῖα συγκίνηση· ἀνανοήθηκε πῶς ὁ Διονυσόδωρος ἔμοιαζε τῆς ἀδελφῆς του, μὰ πῶς ἀκόμα ἀνώτερη ἦταν ἡ ἀντρέικια ὡμορφιά του. Τὸν ἐξέταζε τώρα ἔστιμόνοντας μὲ γνώση τοῦ κορμιοῦ τὰ πιθέματα : ἦταν ἄντρας τριανταδύο χρόνων, σημειωμένος ἀπὸ τὴν ἀτυχία Ἰάχτενινα μαλλιά μακρὰ καὶ σγουρὰ ἐκατέδεναν μαῦρα, σὰν κοράκου φτερά, πάνου στὸν ὠμὸ του κ' ἐσκορπίζονταν στὸ μέτωπο, ποὺ μαρτυροῦσε βαθεῖες καὶ κατάκαρδες ἔγνοιες. Τὰ μαῦρα του μάτια ἀνήσυχα, στρογγυλὰ εἶχαν τῆς νύχτας τὸ μυστήριο τῶν ἄστρων τὴν ἀλαμπή, κ' ἦταν σκοταδερά καὶ λυπημένα· τῶμορφο πρόσωπό του τὸ στόλιζε μαῦρο γένι πυκνὸ καὶ σγουρὸ καὶ τὰ χεῖλια του ἦταν ἀχνοκόκκινα παχειά, καὶ μαῦρα, γιομάτα πιθυμίες, ἀγέλαστα. Κ' εἶχε τὸ τραγικὸ παρόστημα τοῦ ἥρωα· ἡ πολύτιμη χλαμύδα ἐκρεμόταν κουρελιασμένη ἀπὸ τοὺς πλατειοὺς ὤμους, κ' ἄφινε νὰ φαίνεται ἀλάκερο τὸ τριχωτό, ἀγαλματένιο κορμί, τὰ στήθια ποὺ φούσκωναν, καθὼς ἔπαιρνε πνοή, τὴν κοιλιά ποὺ ἔμπαινε μέσα, τὰ στρογγυλὰ μουσकुλωμένα μεριά του, ποὺ ἔδειχναν ἀσυνείθιστη δύναμη, τὲς σκληρὲς ἀντῆρες, καὶ τὰ πόδια ποὺ εἶταν καλοκάμωτα καὶ ποὺ ἐκινῶνταν μ' εὐγενικὰ περπατησιὰ σημαδεμένα ἀπὸ τὲς πέδες.

— Ὁ Ἀπελλῆς ἐκοίταζε ἀχόρταγες τὸν περήφανο Θηβαῖο καὶ τοῦπε : — «Μὴν ἦσουν βασιλεὺς ;»

— «Ὅχι» ἀποκρίθηκε μὲ τραχύτητα «ἤμουν ἐλεύθερος Ἑλληνας, ἤμουν Θηβαῖος· καὶ τώρα σκλάβος σου, ὡς λένε. Γιατί μ' ἀγόρασες ; Ἀλλὰ προτιμᾶω ἐσένα παρὰ τοὺς βαρβάρους, ποὺ μ' ἐξουσιάζαν· θάμαι γλυκώτερος μαζὶ σου».

Ὁ Ἀπελλῆς ἐσυηήρη τότε ἀπὸ τὴ συνέπασή του κ' ἐθυμῆθηκε τὴν Καμπάσπη καὶ τὴν ἐφώναξε.

— «Πῶς» εἶπε ὁ Διονυσόδωρος μὲ βραχνή φωνή καὶ μὲ σκοτεινὸ βλέφαρο «ἐδῶ εἶναι ἡ ἀδερφή μου ; ὦ Θεοὶ προστάτες τῆς Θῆβας, ὦ ἄδικες μοῖρες τῆς Ἑλλάδας !»

Καὶ τώρα ἀπὸ μιὰ πόρτα ποὺ ἔδινε στὸ γυναικωνίτη ἐφάνιστηκε ἡ Καμπάσπη, ντυμένη μὲ σκοτιὰ ἐλέφτερης γυναικός, τρέμοντας ἀπὸ συγκίνηση καὶ μὲ χαμόγελο εὐτυχίας στὰ χεῖλια. Ἦθελε νὰ ριχτῇ στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἀδερφοῦ της. Μὰ ἐσταμάτησε παγωμένη· τὰ μάτια της ἐπλημμύρισαν δάκρυα, καθὼς ἀναντρά-

νιζε τὴν ἀχνισμένην ὄψη τοῦ ἀδερφοῦ της, τὸ σκοτεινὸ καὶ βαθὺ ἀνδλεμμά του. Μ' ἀδιήγητη γλυκὰδα στὴ φωνή, ἐπρόφερε ταπεινά : — « Διονυσόδωρε, δύστυχε γὰρ τῆς μάνας ». —

Ὁ Θηβαῖος ἐσυγκινήθηκε. — « Ποιὸς τὸλεγε » εἶπε σηκώνοντας μ' ἔμφραση τὸ χέρι ἀδιάφορος γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ ἄκουαν « ποιὸς τὸλεγε πῶς ἡ γενιά τοῦ Κάδμου, τὸ στόλισμα τῆς Ἑλλάδας θὰ ὑπόφερνε τέτοιο κατατρεγμὸ ; » Καὶ ἀκούοντας ὁ ἴδιος τὰ βροντερὰ του λόγια ἀναφτε· καὶ μὲ βραχνότερη φωνή καὶ μὲ σοβαρώτατο πρόσωπο ἑακολούθησε : — « Ὡς καὶ γὼ ζῶ, ὡς καὶ γὼ σιλάδος εἶμαι· καὶ τὰ κρέατά μου εἶναι σηματοδεδεμένα ἀπὸ τὰ σκοινιά καὶ ἀπὸ τὰ μαστίγια, καὶ ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἐλέφτερη καὶ ἀνυπόταχτη· τὸνεῖρό μου εἶναι ἡ ἐκδίκησις καὶ ἡ ἀποστασία. Γιὰ τοῦτο ζῶ. Κ' ἔνα δαιμόνιο μιλεῖ μέσα μου καὶ μοῦ λέει πῶς εἶναι τρανὴ ἡ τύχη μου καὶ μεγάλη, πῶς οἱ σύγχρονοί μου εἶναι ἀδύναμοι μοναχοὶ τους, πῶς θάμαι τὸ βοήθειο τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὁ ἐγδικητὴς του· γιὰ τοῦτο ἐλπίζω. Οἱ μηχανές μου θὰ δουλέψουν μιὰ μέρα, καὶ οἱ μυριάδες βάρβαροι, ποὺ ἐπάτησαν τὴν πατρίδα μου, θ' ἀφανισθοῦν ἀπὸ τὸ χέρι μου. Μὰ ἡ ἴδια ποὺ βρῖσκεῖς τὴ δύναμη ; »

Ἡ Καμπάσπη ἔκλειγε τροχιαμένη κ' ἐκοίταζε τὸν Ἀπελλῆ παρακαλῶντας μὲ τὰ λευκότερα χέρια της. Ἐδιψοῦσε νὰ ὀρμήσῃ στὸν τράχηλο τοῦ ἀδερφοῦ της, μὰ ἡ μεγαλόπρεπη μιλιὰ του, ἡ τραγικὴ του στάσις, ἡ γιορτάσιμη ἔμφραση τὴν ἐμπόδιζε. Μιὰ στιγμή ἔμεινε ἀμίλητη παραμονεῦοντας τὰ χεῖλια τοῦ ζωγράφου, ποὺ σαστισμένος ἐκοίταζε τὴν καινούργια τιτανικὴν ὡμορφίαν τοῦ Θηβαίου, τὸ κάλλος τῆς ἡρωϊκῆς του ψυχῆς, τὰς φωτεινὰς σπίθας τῶν ματιῶν του, καὶ στὸ τέλος εἶπε μὲ τρυφερότητα : — « Γιὰ νὰ σ' ἐλεφτερώσῃ, σ' ἀγόρασε ὁ Ἀπελλῆς, ὁ κύριός μου ὁ γλυκός. »

Μ' ἀδιήγητη πίκρα ὁ Διονυσόδωρος ἔφερε τρογύρου τὸ βλέμμα, ἐκοίταζε τὴν ἀδερφή του κ' ἔπειτα τὸ ζωγράφο ρωτῶντας· κι' ἄφοῦ τοῦτος δὲν τοῦ ἀπολογιόταν ἀμέσως, εἶπε, κάνοντας μορφασμὸ περὶ προσύνης :

— « Μὲ θέλεις γιὰ πρότυπο. Δὲ θὰ σταθῶ· ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἐλέφτερη· σκότωσέ με καλλίτερα »

— « Ἐλεφτερώσω τον » εἶπεν ἡ Καμπάσπη πέφτοντας στοῦ ζωγράφου τὰ πόδια καὶ βρέχοντας τὴ γῆς μὲ δάκρυα πολλὰ.

Κ' ἐταῖωπασαν ὅλοι. Κ' οἱ χρωματοτρίφτες ἄφηκαν τὸ ἔργο τους κ' ἐκοίταζαν σκασισμένοι. Καὶ στὴν ἡσυχίαν, ποὺ ὀλαμεμιάς

έδρασίλεψε, δὲν ἀκουότουں παρὰ ὁ βροντερὸς ἀνασασμὸς τοῦ θυμῷ μένου σκλάβου, ποῦ ὀλόρθος κι' ἀκίνητος, παρόμοιος σ' ἄγαλμα, ἐκοίταζε ψηλὰ ρίχνοντας κεραυνοὺς ἀπὸ τὸ βλέμμα του, καὶ τὸ λυγρὸ τοῦ παρ' αὐτοῦ τῆς Καμπάσπης, ἐνῶ ὁ ζωγράφος μὲ καινούργια συγκίνησις στὲς φλέβες ἐτήραζε τὸν ὑπέρκαλο σκλάβο, ἐθι-άμαζε, ἐποθοῦσε καινούργια τέρατα τῆς τέχνης του, ἐφανταζό-τουں μίαν ἀπόγκρεμη τραχικὴν ὠραιότητα, ποῦ οὐδὲ ὁ ἴδιος δὲν ἐμποροῦσε νὰ συλλάβει, ποῦ τὴν ὑποφίαζε ὅμως ἀφανέρωτη μπρο-στά του, καὶ ποῦ ἤθελε νὰ τὴν ἐπιδείξῃ στὴν ἀνθρωπότητα, ἐξη-

Ο μέγας Ἀλέξανδρος

γώντας ἔτσι τὰ τριῖσθαθα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας. Κ' ἐγεύοτουں μ' ἀξαινόμενη συγκίνησις τὴν τραχικὴν ἀπόλαψιν, καὶ ἀνακατονόνταν μέσα στὸ εἶναι τοῦ ἰδῆος μεγάλης, ἀσύστατης ἀκόμα, ὄνειαρ γιὰ πλάσματα καινούργια καὶ ἀφύσικα, γιὰ τόνους καινούρ-γιους κι' ἀνεφάνταστους, γιὰ ὀλυμπιακὰς ἀρμονίες, ποῦ ποτὲ δὲν εἶχαν παρασταθῇ ὁ κάμπος τῆς εἰκόνας εἴταν ἡ πλάσις, ἡ καλ-

λονή της μουσική, ὡμορφιά της ἢ τραγική ἁρμονία. Στὸ τέλος ἐφώνησε :—Εἶμαι στὸν Ὀλυμπο ! Εἶσαι Θεός, Διονυσόδωρε· μὴν ἀφανίσῃς τὴν τέχνην μου μὲ τὴν ὀργή σου. ὦ, πόσο μεγάλος ἦρωας εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος ! καὶ στὴν Ἐρεσο ἀλαλάζοντας ἐθυμίασαν τὴν εἰκόνα μου, καὶ τῆλογα ἐχλημίνευσαν χαιρετῶντας τὸ περήφανο ἄτι τοῦ κατακτητῆ· στὸ ζωγραφισμένον μέτωπο ὁ κόσμος ἐμάντεψε τοὺς ὑπεράνθρωπους σκοπούς, τοὺς ἁπατοὺς πόθους τοῦ ἥρωα, τὴν ἀχορταγιά γιὰ δόξα, τὴν ἀμέτρητη εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, ποῦχει μέσα του τὴ φλόγα τοῦ θείου. Μὰ τί εἶνε ἡ εἰκόνα μου μπροστὰ σ' ὅ,τι ἀπὸ μένα χαλεβεῖ τώρα ἡ τέχνη μου ; Ἀχ ! Διονυσόδωρε, ὅ,τι βλέπει σ' ἐσένα ἡ ψυχὴ μου εἶναι τὸ ἀπειρο· ἐσὺ σαρκώνεις τὸν πόνο τῆς ἀνθρωπότητος, ποῦνε σκλαβωμένη ἀπὸ τὴν Ἀνάγκη, ποῦ ποθεῖ τὸ ἀνεύρετο ἔλεος, ποῦ χτυπιέται μέσα στ' ἄγνωστο, στὸ μελλάμενο, φοβισμένη δίνοντας ἀκρόαση σὲ πλάνες ἐλπίδες. Διονυσόδωρε, εἶδα τὸν πόνο σου.»

—«Ἐλεφτέρωσε» ἐδεήθηκε σπλαχνιστικά ἡ Καμπάσπη «ἡ ἀπελπισία του μοῦ ραγίζει τὴν καρδιά.»

Ὁ Ἀπελλῆς τῆς ἐχαμογέλασε, δίνοντας μ' ἓνα νόημα ὑπόσχεση, καὶ ἡ Καμπάσπη ἐσηκώθηκε κ' ἐφίλησε τὸ χέρι τοῦ ζωγράφου. Μὰ ὁ Διονυσόδωρος βλέποντας ἐγίνη κατακόκκινος, ἐχτύπησε μὲ τὸ πόδι τῆς γῆς, κι' ἀφρὸς ἐδῆλκε ἀπὸ τὰ μισάνοιχτα χεῖλη του. Ὡς τόσο τὰ μάτια τοῦ ζωγράφου ἐκοίταζαν τὸ ἀνάγλυφο τοῦ Λύσιππου, τὸν τυραγνισμένο Προμηθέα· κ' εἶπε :—«Εἶνε ὁμοῖος τοῦ νά την ἡ μεγάλη τραγωδία ποῦ ἡ ψυχὴ μου ὑποψίασε. Ἀφτὸς ὑπέφερε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν πατημένην, τὴν πανεμένην, τὴν ἀνησυχαστὴν, καὶ οὐ γιὰ τὴ σκλάβαν σου πατρίδα, τὴν ρεισιωμένη Θύβη, τὸν ξεπεσμένον Ἑλληνισμό· νά την ἡ τραγωδία στὸ πρόσωπό σου».

Κ' ἐσηκώθηκε μεγάλως, περήφανος, πανώρως, κι' ἀπλόνοντας τὸ χέρι, εἶπε διατάζοντας :—«Θὰ σὲ ζωγραφίσω καὶ χωρὶς νὰ θέλῃς. Σοῦ χαρίζω τὴν ἀθάνατη ζωὴ τῆς Τέχνης.»

Ὁ Διονυσόδωρος ὁμως ἀγρίεψε· οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του καὶ τοῦ προσώπου ἐγιόμισαν αἷμα κ' εἶπε θυμωμένος πολὺ :

—«Γιατί, Καμπάσπη, παρακαλεῖς τὸν ἀνάξιον αὐτὸν ἄνθρωπον, τὸν πουλημένο τοῦ τύραννου τῆς Ἑλλάδας ; Πῶς μπορεῖ νὰ μ' ἐλευθερώσει, ἐμένα τὸ μεγαλῆτερον ὀχτρό, τὸ μισητὴ τῆς Δόξας τοῦ θεριοῦ ποῦ ἐσκλάβωσε τὴν πατρίδα ; Σκοτώσου ἐσὺ, κι' ἀφῆσέ με στὴν Τύχην μου.»

— «Καταφρονημένη» τῆς ἀποκρίθηκε κ' ἐτώπασε.

Ἡ Καμπάσπη τὸν ἐκοίταξε τρέμοντας :

— «Διονυσόδωρε» τοῦπε, «μοῦ λείπει ἡ ἀντρίκια ψυχὴ σου. Μ' ἀρέσει ἡ ζωή».

Οἱ ἄλλοι σκλάβοι ἔτρεμαν· ἐγνώριζαν τὸν Ἀπελλῆ ἡμέρο μεγαλόψυχο, γενναῖο, μὰ κ' εὐκολοθύμωτο· πῶς θὰ βραστοῦσε τὲς σοβαρὲς βρισιὲς τοῦ Διονυσόδωρου ; Καὶ ἡ Καμπάσπη ἡ ᾽δια ἔτρεμε γιὰ τὸν ἀδερφό της. Ὁ ζωγράφος ὅμως δὲν ἐταράχθηκε· δὲν ἐκάτέβηκε ἀπὸ τὸ φιλιδιότιο, ὄνειρό του καὶ χαμογελῶντας εἶπε :

— «Πάρτε τον καὶ κανεῖς ἄς μὴν τὸν πειράξει· σὺ σπῖτι μου, ἀλλὰ προσέχετε μὴ μοῦ χαλάσει τίς ζωγραφίες».

Ὁ Διονυσόδωρος τοῦρριξε ἓνα βλέμμα μέψης, ἐδῆγχε ἀκολουθῶντας τοὺς ἄλλους σκλάβους καὶ μὴν ἀφίνοντας κανέναν νὰ τὸν ἀγγίξει, μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, παρόμοιος σὲ σκλαδωμένον Τίτανα.

Ὁ Ἀπελλῆς τότες ἐκοίταξε τὴν Καμπάσπη καὶ τῆς εἶπε :
— «Πολὺ δὲ θάνα ἡ σκλαδιὰ του, θὰ τὸν ἐλεφτερώσω ἀφοῦ τὸν ζωγραφίσω».

Καὶ ἡ Καμπάσπη εὐχαριστημένη κατὰκαρδα ἀπάντησε κοιτάζοντας τὸ ζωγράφο κατὰμματα :— «Μὲ τὴν ἀδείᾶ σου πηγαίνωστην Ἐφεσο νὰ προσφέρω εὐχαριστήρια στὴν ἐλεφτερώτρια Ἀρτεμὴ καὶ ν' ἀγοράσω φορέματα γιὰ τὸ Διονυσόδωρο».

— «Ναί» τῆς ἀποκρίθηκε ὁ Ἀπελλῆς χαμογελῶντας.

* *

Καὶ ἅμα ἡ Καμπάσπη ἀναχώρησε, τὰργαστήρι τοῦ Ἀπελλῆ ἐτοιμάστηκε ἀμέσως γιὰ τὴν καινούργια ζωγραφιά. Ἐνας μεγάλος πίνακας ἄσπρος ἐστήθηκε μπροστὰ στὸ θρόνο του, κ' ἓνας ξύλινος βράχος, ποῦ προσόμοιαζε σ' ἄγρια πέτρα στὸ βάθος τῆς αἰθουσας. Οἱ σκλάβοι ἔφεραν τὸ Θηβαῖο γυμνὸ, γιὰ νὰ τὸν δέσουν ἀπάνου στὸ ψεύτικο χαράκι καὶ ὁ Ἀπελλῆς σκεπτικὸς ἐπαρκαλοουθοῦσε τίς ἐτοιμασίες. Μὰ ὁ Διονυσόδωρος μολονότι ἐφοροῦσε πέδες στὰ πόδια καὶ στὰ χέρια, ὑπερασπιζέτουν ὅσο ἐμπόρειε, μὴ θέλοντας νὰ ὑποταχτεῖ, κ' ἐβαροῦσε τοὺς σκλάβους μὲ τοὺς ἀγκῶνες, μὲ τὸ γόνα, μὲ τὸ κεφάλι, τοὺς ἐδάγκανε φωνάζοντας καὶ μουγκρίζοντας. Καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἐκοίταξε ἀτάραχος τὸ πάλεμα καὶ ἔβραζε στὴ φαντασίᾳ του τὸ πάγκαλο ὄνειρό του. Στὸ τέλος βλέποντας πῶς ἡ ὥρα ἐχανότουν ἐδιτάζε :

— «Φέρτε τὸν ἐργάτη».

Καὶ οἱ σκλάβοι, ἀφοῦ ὑπάκουσαν, ἔδωσαν μακρυὰ σχοινιά ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Διονυσόδωρου, τοῦβγαλαν τὶς πέδες, ἔστριψαν τῆς μηχανῆς τὸν τροχό, καὶ εὐκολὰ ἔτσι ἐκυρίεψαν τὸ κορμί του καὶ τὸ κόλλησαν ἀπάνου στὸν ξύλινο βράχο, ἀδιάφοροι γιὰ τὶς φωνές του.

Καὶ ὁ Ἀπελλῆς ντυμένος μὲ τὴν πορφύρα καὶ μὲ τὴ χρυσὴ μῆτρα στὸ κεφάλι, ἐκάθησε στὸ θρόνο τῆς τέχνης του, καὶ συλλογισμένος ἐτήραζε τὸ μεγαλόπρεπο, δλόγυμνο κορμί τοῦ πανώρηου Ἑλληνὰ ποῦ σφιχτὰ κολλημένο πάνου στὰ ξύλα, μὲ τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια τεντωμένα ἀπὸ τὰ σχοινιά καὶ ὀρθάνοιχτα, ἐπάσχιζε μ' ὅλες του τὶς δυνάμεις νὰ κόψῃ τὰ δεσμά του, καὶ ἐπρισκόνταν ἔτσι τὸ στῆθος του, τὰ θρεμμένα καὶ ἀντρεῖνικα μούσकुλά του, καὶ ἐλάγγευε, καὶ ἔπεφτε μὲ δύναμη πάνου στὸ ξύλινο λιθάρι.

Ἐπῆρε χρῶμα καὶ ἄρχιζε νὰ σκεδιάζει· καὶ ἱστορίζε μ' ἐνθουσιασμό ποῦ ἄβαινε πᾶσα στιγμή, τὴν Τιτανικὴ κορμωστασιά τοῦ Θηθαίου, καὶ ἔρρεαν νέες ἀρμονίες ἀπὸ τὰ δάχτυλά του, ἐγεννιῶνταν ἰδέες μεγαλόπρεπες στὸ κεφάλι του, καὶ ἡ καρδιά του ἐπλημμυροῦσε αἰσθήματα σπάνια, ἄγνωρα γι' αὐτὸν ὡς τώρα, μονομιᾶς φρίκη, σπλάχνος, πόνος καὶ ἔλεος, σ' ἓναν ἀπέραντο θαυμασμὸ μίαν καθολικὴν ἀγάπην γιὰ τὴ δημιουργία ὁλάκερην.

Καὶ οἱ ὥρες ἐδιάβαιναν. Τώρα ὁ ζωγράφος ἤθελε νὰ εἰκονίσει τοῦ κεφαλιοῦ τὴν ἔκφραση, καὶ ὁ χρωστήρας του ἐσταμάτησε. Τὸ πρόσωπο τοῦ Τιτᾶνα ἔπρεπε νὰ λείει τὸν ἀνώτατον πόνο τοῦ μαρτυρίου, ἐνῶ τοῦ Διονυσόδωρου δὲ μολογοῦσε παρὰ πείσμα καὶ ἀπέραντο πόθο λεπτειᾶς ὁ σκλάβος δὲν ὑπόφερεν τόσο. Καὶ ὁ Ἀπελλῆς μολονδὶ ἐσυγκέντρωσε ὅλη τὴ δύναμιν τῆς ψυχῆς του, δὲν ἐδυνάτουεν νὰ φανταστῇ ἐκείνην τὴν μεγαλοπρέπεια τοῦ Τιτανικοῦ πάθους. Τότες ἐστοχάστηκε πῶς ἴδια ἦτουν ἡ θέσις τοῦ φίλου του τοῦ Πρωτογένη, ὅταν ἐζωγράφιζε τὸν Ἰάλλυσον, καὶ δὲν ἐμπόρειε νὰ καταφέρει στὸ στόμα τοῦ σκυλιοῦ τὸν ἄφρό· καὶ ἐξαγογγέλασε ἀνανογιούμενος πῶς ἡ τύχη εἶχε βοηθήσει, πῶς ἀπὸ τὸ σδύσιμο τοῦ σφογγαριοῦ ἐδῆλκε ἡ τελειότητα. Ἐθυμῆθηκε πῶς ὁ Κυθινὸς Τιμάνθης μεγαλοφάνταστα ἐδοηθήθηκε σὲ μίαν ὁμοίαν περὶστασιν, στὴν εἰκόνα τοῦ θυσιασμοῦ τῆς Ἰφιγένειας, ὅπου, ἀφοῦ μ' ὅλην τὴ δύναμιν τῆς τέχνης του ἐτύπωσε ἀπάνω στὰ πρόσωπα, τοῦ Μενέλαου τὸν πόνο, τοῦ Κάλχου τὸ μυστικὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς θρησκείας, τῶν σκλάβων ποῦ φερναν ἀγκυλιά τὴ βασιλοπούλα, τὸ σάστιμα, τὸ σπλάχνος, τὸ θαυμασμὸ, καὶ στῆς ἴδιας τῆς Ἰφιγένειας

νειας τῇ μορφῇ καὶ τῇ στάσει τὴν ἀπελπισιά, ἔπειτα ἐσκέπασε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀγαμέμνονα, γιὰ νὰ δώσῃ ἐλέφτερον ἄερα στὴ φαντασία, ἐκφράζοντας ἔτσι περσότερα, παρὰ ὅτι ἐζωγράφιζε. Οὐτε ἄρμυζε, οὔτε ἐμποροῦσε ὁ Ἀπελλῆς νὰ μεταχειριστῇ γιὰ τὸν Προμηθεά του παρόμοια μέσα. Τὸ πρόσωπο τοῦ Τιτάνα ἔπρεπε νὰ παρασταθῇ σ' ὅλο του τὸ μεγαλεῖο, στὸν ἀνώτατον πόνο τοῦ αἰώνιου ψυχομαχημοῦ, ποῦ δὲν ἐλπίζει οὔτε θάνατο.

Κ' ἐσυλλογιζότουν ὁ Ἀπελλῆς μὲ κατάνυξη.

Ἐάφνωσ τὸ Δαιμόνιο τῆς τέχνης ἐμίλησε στὴν καρδιά του. Εἶδε μὲ τὸ νοῦ του τὸν πίνακα καμωμένον, μεγαλόπρεπον, πανώρηον, ἓνα δεύτερο δρᾶμα τοῦ μεγαλόστομου Αἰσχύλου ζωγραφισμένο. Τὸ μάτι του ἔφεξε, ἡ καρδιά του ἀνταριάστηκε στὸ μεγάλο του στῆθι, καὶ εἶπε μὲ παράπονο τοῦ τυραγνισμένου σκλάβου:—Σοῦ χαρίζω τὴν ἀθάνατη ζωὴ τῆς τέχνης· ἀλλὰ πρέπει νὰ σὲ σκοτώσω».

Καὶ ὁ Διονυσόδωρος ἀπολογήθηκε ἀπὸ τὸ γκρεμὸ του μὲ βραχυνὴ φωνή καὶ μὲ κατάκαρδο μῖσος:

—«Τὸ ξέρω. Γιατί μ' ἔδωκε σὲ σένα ὁ Περδίκκας; Ἦμουν καταδικασμένος νὰ τυμπανιστῶ, ὅταν μ' ἐγύρεψαν γιὰ τὸ καταραμένο σπῖτι σου, κ' ἐνόησα τότες τὴν τύχη μου, ἀπάνθρωπε. ὦ Θήβα, ὦ Ἑλλάδα, πάει ἡ ὕστερη σου ἐλπίδα.»

—«Δὲ λὲς ἀλήθεια,» τοῦ ἀπάντησε ὁ Ἀπελλῆς, «κοίτα!» Καὶ τὰ μάτια τοῦ Διονυσόδωρου ἔπεσαν ἀπάνου στὴν ἀκέφαλην εἰκόνα, ποῦδειχνε καὶ ἀκάμωτη ἀδιήγητο μεγαλεῖο· θιαμάζοντας καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἐαυτό του εἶπε δακρύζοντας:

—«Ἀληθινὰ τέτοιος εἶμαι;»

—«Ναί, δύστυχς,» ἀποκρίθηκε ὁ Ἀπελλῆς ἀναστενάζοντας. Κι' ὁ σκλάβος ἐδᾶλθηκε τὴν ὥρα νὰ φωνάζει τρελλὸς στὴν ἀπελπισία του. Τὰ μαλλιά του εἴταν ὀρθωμένα, τὸ μάτι του κόκκινο, τὸ στῆθι του φουσκωμένο κι' ἀπ' τὰ χεῖλια του ἔβγαιναν κᾶπου κᾶπου λόγια μεγάλα κι' ἀσυνάρτητα:—«Θήβα, Ἑλλάδα, λεφτεριά, ἀποστασία» σὰν αἱ ὕστερες λέξεις τῶν στοχασμῶν ποῦ ἀνακάτταν τὰ σπλάχνα του, καὶ ἀνασασμοὶ καὶ βόγγοι καὶ παράπονα,

Κι' ὡς τόσο εἶχε ἔρθει τὸ σούρουπο, καὶ ἡ Καμπάσπη ἐγύριζε στοῦ ζωγράφου· κι' ἀκούοντας τὲς φωνὲς τοῦ Διονυσόδωρου ἐμπῆκε τρομασμένη στὰργαστῆρι καὶ βλέποντας τὸ τεράστιο θέαμα ἔπεσε κλαίοντας στὰ γόνατα πιάνοντας τὰ χέρια τοῦ ἐξουσιαστῆ τῆς, κ' ἔλεγε!—«Θὰ μοῦ τὸν σκοτώσεις πρὶν μοῦ τὸν ἐλεφτερώσεις;»

Καὶ ὁ Ἀπελλῆς ποῦ ἐμελετοῦσε τὴν σιγμὴν ἐκαίειν τὴν ψυχὴ τοῦ καταδικασμένου ἐτράβηξε τὰ χέρια του μὲ βία καὶ τῆς εἶπε μὲ σοβαρότητα : — « Ἡσυχία ! » Κ' ἐκοίταξε μὲ πόθο τὸ Διονυσόδωρο, ποῦ ἐξακολούθησε τὶς φωνές του.

Ἡ Καμπόσπη εἶχε πέσει κατὰ γῆς κ' ἔκρουε τὸ πρόσωπο

Ὁ Προμηθεὺς δεδωμένος (Εἰκὼν τοῦ Γάλλου ζωγράφου Παλλιέρ)

μέσα στὰ χέρια. Καὶ τέλος ὁ Ἀπελλῆς ἐδιάταξε τοὺς δούλους νὰ λύσουν τὸν ἀδερφό της, κ' ἡ ἐλπίδα ἐξανάφεξε στὴν καρδιά της.

έσηκώθηκε γελοκλαίοντας και άγκάλιασε τὸ ζωγράφου, ἐνῶ οἱ δοῦλοι ἐπαιρναν τὸ Διονυσόδωρου δειλιασμένον ὄψω.

— «Ἀπελλή» εἶπε, «ἔφερα τὰ ρούχα· μεῦταξες τὴ λεπτέρια του».

Τότες στὴν καρδιά τοῦ τεχνίτη, ποῦ δὲν τὴν ἐκοίταζε, ἡ τέχνη ἐπάλεψε μὲ τὴν ἀγάπη καὶ μὲ τὸ σπλάχνος. Ἐνόησε ὁ ἴδιος τὸ μεγάλο ἔγκλημα, ποῦ ἐμελετοῦσε, τὸ μεγάλο καὶ ποῦ ἐτοίμαζε τῆς τρυφερῆς Καμπάσπης, ὠμολογήθηκε καὶ ἔλας τάριστοῦργημα, τὴν Ἀθανασία, τὴν πρωτόφαντην ὠραιότητα τοῦ Τιτανικοῦ κορμιού, καὶ ἀπὸ τὸ στόμα του ἀθέλητα ἐβγήκαν τοῦτα τὰ λόγια :

— «Κοίτα εἶνε ἀκάμωτος ἀκόμα, ἀλλὰ βλέπε πῶς λάμπει ὁ Προμηθεὺς μου· αὐριο ἐλεφτερώνεται, ὅμως τὴν αὐγὴ θὰ προσφέρω θυσία, σ' ἓνα βωμὸ τοῦ Ἥλιου, πάνου στὴν κορφὴ τοῦ Τρωῶλου· ὁ Θεὸς πρέπει νὰ βοηθήσει τὸ ἔργο».

* *

Ἦταν ἀκόμα νύχτα βαθεῖα, ὅταν ὁ Ἀπελλῆς ἐσηκώθηκε. Ὁ Αὐγερινὸς δὲν εἶχε βγεῖ ἀκόμα καὶ ἡ Πούλια ἐμεσουράνιζε. Οἱ δοῦλοι στὸν ἀντρώπου εἶχαν σηκωθεῖ καὶ κεῖνοι κ' ἐτοιμάζονταν γιὰ τὴ θυσία· ὁ ἱερέας τοῦ Ἀπόλλωνα εἶχε κοιμηθεῖ στὸ σπῆτι τοῦ ζωγράφου· ἀπὸ βραδὺς εἶχαν ἀγορασθεῖ τὰ ζῶα γιὰ τὴ θυσία, ποῦ τὰ φόρτωναν τώρα σὲ ἓνα ἀμάξι. Καὶ ἀφοῦ ἔλα εἶταν ἔτοιμα, σ' ἓνα δεῦτερο ἀμάξι ἐκάθισαν οἱ δοῦλοι τὸ Διονυσόδωρο, καὶ μαζί του ἐμπήκαν τέσσεροι σκλάβοι, δύο Ἑλλήνες ἀπὸ τὴν Ὀλυμπο, μεγάλοι, ὠμορφοί, ντυμένοι μὲ λευκὰ φορέματα, καὶ δύο Σαρμάτες, μὲ γυναίκεια στολή, δυνατοὶ καὶ ἐκείνοι καὶ μελαφόι. Σ' ἓνα τρίτο κάρρο εἶταν τὰ σύνεργα τῆς θυσίας καὶ αὐτοῦ ἀνέθηκε ὁ ἱερέας, καὶ σ' ἓνα τέταρτο ποῦ ἦταν ζεμμένο μὲ τέσσαρα μακεδονίτικα ἄτια ἐμπήκε μοναχὸς ὁ Ἀπελλῆς, μεγαλόπρεπος, ντυμένος μὲ τὴν πορφύρα μ' ἓνα χρυσὸ στεφάνι στὸ κεφάλι, μ' ἓνα χρυσὸ σκήπτρο στὸ χέρι, μοιάζοντας ἔτσι τοῦ Δία τοῦ κοσμοκράτορα. Πολλοὶ σκλάβοι ἐκρατοῦσαν ἀναμμένα δαυλιὰ καὶ ἐμελλαν ν' ἀκολουθήσουν πεζοί, ὅπως καὶ μερικὲς ἄλλες σκλάβες. Μόν' ἡ Καμπάσπη δὲν ἦταν μαζί.

Ἡ συνοδεία πῆρε τὸ δρόμο τοῦ Καῦστρινου κάμπου, πρὸς τὰ Ὑπαιπα, ὅπου τοὺς ἐξημέρωσε, καὶ ἔφτασε στὴν κορφὴ τοῦ Τρωῶ-

λου σάν ἔδωχνε ὁ ἥλιος. Ἀφοῦ ὁ ἱερέας ἐπρόσφερε τῇ συνειθισμένη θυσίᾳ, ὁ Ἀπελλῆς ἐξέτασε ἔπειτα τὸ βουνό. Ἡ ράχη ἦταν στὴν κορφὴ τῆς στενόχωρῃ, ἐχυνότου γλυκὰ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἐφesos, μὰ ἦτουνα ἀπόγκρεμῃ, ὀρθή, πρὸς τὴν Ἀσίαν, πέφτοντας σ' ἓνα βαθὺ φαράγγι, ποῦ ἔσκιζε τὸ βουνὸ πατώκορφα, κρεβάτι καποισανοῦ ξεροπόταμου· οἱ πέτρες τοῦ γκρεμοῦ ἦταν σουδλερές, κ' εἶχαν τὸ χρῶμα τῆς σκουριάς· ἔνα στενὸ στρατὶ πατημένο ἀπὸ τὰ γριόγριδα ἐτρογύριζε τὸ βράχο, καὶ τρογύρου ἐσηκονόγταν φοβερίζοντας τὰστροπέλεκα ἄλλες κορφές ψηλότερες ἢ χαμηλότερες, ἄγριες, κόκκινες καὶ κεῖνες, ἀκαρπες χωρὶς δέντρο καὶ χορτάρι. Ἀλλὰ ἀντίπερα ἀπὸ τὸ φαράγγι καὶ πιδ σιμὰ στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ, τόσα τὰ γριόγριδα εἰμποροῦσαν νὰ πηδῇσουν τὸ βάραθρο, ἦταν ἓνα στενὸ σιάδι, ἡ κορφὴ χαμηλότερης ράχης. Ἀφοῦ ὁ Ἀπελλῆς ἔκαμε νὰ στήσουν τὸ μισοτελειωμένο πῖνακα, τὸ θρόνο τοῦ κ' ἓνα σκιάδι γιὰ τοῦ ἡλίου τίς ἀχτίδες, κι ἄφοῦ ἐτοίμαζαν τὴν ἡμέραν μερικὸι σκλάβοι τὰ χρώματα.

Κι' ὁ ζωγράφος μὲ λυπημένο βλέμμα ἐδιάταξε τοὺς Ἕλληνας σκλάβους νὰ δέσουνε τὸν Διονυσόδωρο· ποῦ ὡς τότε δὲν εἶχε βγάλει ἄχνα ἔχοντας ἀπόφαση νὰ τελειώσῃ τὴν τυραγνισμένη ζῆση του, μὰ ἐκεῖνοι ἀρνηθῆκαν λέγοντας :

— «Πῶς θὰ σκοτώσουμε ἓναν Ἕλληνα, ἓναν ἑμοαῖμάτῳ μας ;»

Καὶ ὁ Ἀπελλῆς θιαμάζοντας εἶπε :

— «Τὰ ἴδια λόγια ἐπρόφεραν καὶ ὁ Ἥφαιστος μὲ τὸν Ἑρμῆ, ὅταν ἐδενότου ὁ Προμηθεύς.» Κ' ἐπρόστεσε ἀποφασισμένος κοιτάζοντας τοὺς Σαρμάτες :— «Κράτος, καὶ Βία, δέσετέ τον.»

Ὁ Διονυσόδωρος ἐκοίταζε λυπημένος ἀνῆσυχος, ἀμίλητος, τοὺς Σαρμάτες ποῦ τοῦ ἐφοροῦσαν τὲς πέδες στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια, ἡ ὄψη του ἦταν ἀχνισμένη ἀπὸ τὰ χτεσινὰ μαρτύρια, τὴν ἀγρύπνια, τὸν κόπο τοῦ ταξιδιοῦ, τὴ θωριὰ τοῦ θανάτου. Ἦταν δεμένος μ' ἄλλα σκωινὰ καὶ δὲν εἰμπόρειε ν' ἀντισταθεῖ.

Ὁ Ἀπελλῆς ἐπῆγε κ' ἐκάθησε στὸ θρόνο τῆς τέχνης τοῦ στοῦ ἀντικρυνοῦ βουνό, καὶ οἱ Σαρμάτες ἔλυσαν τὰ σκωινὰ τοῦ Διονυσόδωρου, κρατώντάς τον ἀπὸ τοὺς μακρυνοὺς ἄλυσους ποῦ ἦταν κολλημένοι στὰς πέδες, ἀναμένοντας τὴ διαταγὴ τοῦ ζωγράφου. Καὶ τοῦτος, ἀφοῦ ἔρριξε τὸ βλέμμα του στὴν τραγικὴ σκιαγραφίαν τοῦ βουνοῦ, ποῦ ὀρθονόγταν ἀπέναντί του, κρύβοντας τὸν περσότερον οὐρανό, εἶπε :

— «Κράτος καὶ Βία, κρεμάστε τον.»

Καὶ οἱ Σαρμαῖτες, τραβῶντας, ἔκαμαν νὰ γλυστρήσει τὸ κουφάρι τοῦ Θηβαίου πάνου στὶς μυτερὲς πέτρες τοῦ Τμώλου, ποῦ τὸ λάδωσαν, κ' ἔκαναν νὰ τρέχει τὸ αἷμα βάφοντας τὰ κόκκινα χαράκια μὲ κοκκινότερο χρώμα. Ὁ πόνος ἐξωγραφήθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Διονυσόδωρου, ἕνα ψηλὸ φωνητὸ ἐβγήκε ἀπὸ τὸ λαροῦγγι του, τὸ κεφάλι του ἐγύρισε ἀνάποδα, τὰ μάτια του ἔλαμψαν ὀρθάνοιχτα, τὸ στόμα του ἐξάδωσε. Καὶ ὁ Ἀπελλῆς εἶπε θαυμάζοντας, ἀλείφοντας χρώμα τὸ χρωστήρα : «Ναί τέτοιος ἦταν».

Τὰ πόδια τοῦ Διονυσόδωρου εἶχαν πατήσει πάνου στὸ στενὸ δρομὶ, ποῦ ἐτρογύριζε τὸ βάραθρο, καὶ τὸ βλέμμα του ἦταν ἀγριεμένο μαρτυρῶντας φρίκη· ἐσηκώθηκε ὁλόρθος κ' ἐκοίταξε τὸν ζωγράφου.

Ἀλλὰ ὁ Ἀπελλῆς ἔκαμε ἕνα νόημα· οἱ Σαρμαῖτες ἐτράβηξαν τὶς σιδερένιες καθήμες, τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια τοῦ Θηβαίου ἀνοῖξαν, καὶ τὸ κορμὶ του ἦρθε κ' ἐκόλλησε πάνου στὸ βράχο. Τέσσερα μεγάλα λιθάρια ἐπλάκωσαν τοὺς ἄλυσσους καὶ τοὺς ἐδάσταξαν τενωμένους. Καὶ οἱ τέσσεροι σκλάβοι, οἱ δύο Σαρμαῖτες καὶ οἱ δύο Ἕλληνες, ἐκατέβηκαν στὸ δρομὶ κ' ἐστάθηκαν δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τοῦ μαρτυρημένου, ποῦ ἐλάγγευε τώρα ἀπὸ τὸν ἀνυπόφερτον πόνο. Μία ἄγρια φωνὴ ἐβγήκε ἀπὸ τὰ στήθια του, τὸ πρὸσωπό του ἔλαμψε, κ' ἔπειτα, σὺν νὰ μὴν αἰσθανότουν πλὴν τίποτα, ἄχυνε κ' ἐκάρφωσε τὸ βλέμμα του πάνω στὸ δίσκο τοῦ ἥλιου χωρὶς νὰ θαμπώνεται ἀπὸ τὴ λάμψη. Μὲ βραχνὴ φωνὴ εἶπε, σὰ νὰ εἶπε φαντάσματα : «ὦ ρειπισμένη Θῆδα, ὦ μητέρα Ἑλλάδα, ἃς εἶνε ἡ θυσία μου γιὰ τὴ σωτηρία σας, μὴ μὲ κοιτᾶτε πικραμένες».

Καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἔδλεπε τώρα ζαλισμένος τὸ μαρτύριο. Ἡ ἐλέφτερη ψυχὴ του ἐπαναστατοῦσε ζητώντας ἔλεος γιὰ τὸν ἄτυχο, κι' ὅλο ζωγράφισε, συνεπαρμένος ἀπὸ φρίκη, τὸ πρόσωπο τοῦ μαρτυρημένου, ποῦ τώρα ἐφαινότουν λιγοθυμημένος κρατῶντας ἀσάλευτα τὰ μάτια.

Καὶ τὴ στιγμὴν αὐτὴν ἔκαμε ὁ τεχνίτης, χωρὶς οὔτε ὁ ἴδιος νὰ τὸ νοιώσει, ἕνα ἀλαφρὸ νόημα μὲ τὸ κεφάλι, κ' ἐφανερωθήκαν στοῦ βουνοῦ τὸ χτένι τέσσερες ἀσπροντυμένες σκλάβες, ποῦ ἐκοίταξαν μὲ περιέργεια πρῶτα, σκύφτοντας, κ' ἔπειτα μὲ τρόμο, πρὸς τὸ βάραθρο, κ' ἔβαλλαν δυνατὲς φωνές, κ' ἐτράβηξαν μὲ σπλάχνος ἀληθινὸ τὰ μαλλιά τους. Κ' ἐγίνηκε ἡ φωνὴ τους μελωδικὴ κι' ἀκουστήκαν νὰ ψάλλουν ταῦτα τὰ λόγια :

Ἡλ Βουτιερίδου — Ν. Ἐλατου, «Νεοελλ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ'. 8

Σιδηρόφρων τε καὶ πέτρας εἰργασμένος
ὅστις, Προμηθεύ, σοῖσιν οὐ ξυνασχαλᾷ
μόχθοις· ἐγὼ γὰρ οὗτ' ἂν εἰσιδεῖν τάδε
ἐχρῆζον, εἰσιδοῦσα τ' ἠλγύνθην κέαρ.

Καὶ ὁ Διονυσόδωρος ἀκούοντας τῇ μουσικῇ τῆς Ἑλληνικῆς τραγωδίας, σηκόνοντας τὰ μάτια, ἔκλαψε μέσα στοὺς πόνους του μὲ καινούρια συγκίνηση, εὐχαριστώντας τὰς καινούριες Ὠκεανίδες, ποῦ ἤρθαν νὰ παρηγορήσουν τὸ μαρτύριό του καὶ τοὺς εἶπε :

— « ὦ καρασίδες Ἑλληνοποῦλες, ποῖος θὰ γδικήσῃ τὸ μαρτύριο τοῦ Διονυσόδωρου ; Ὁ σκύλος ποῦ ζωγραφίζει τῆς ψυχῆς μου τὸ σάλαγο, ὁ δειλὸς σκλάβος τοῦ Ἀλέξανδρου, δὲν εἶναι παρὰ ὄργανο τοῦ τύραννου. Σ' ἓνα ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ μου εἶναι τὰ σκέδιά μου, εἶναι οἱ μηχανές μου, γιὰ λυτρωμὴ τῆς Ἑλλάδας γιὰ ἐκδίκηση τῆς ρεπισμένης χώρας μου ». Καὶ κάνοντας μιὰν ὕστερη προσπάθεια νὰ κόψῃ τοὺς ἄλυσσους ἐδείλιασε.

Κι' ὁ Ἀπελλῆς ὡς τόσο ἀντίγραφε πάντα μ' ἐνθουσιασμό τὰ θεοτικά τοῦ σκλάβου σουσούμια, κι' ἔλο ἀπὸ μέσα του ἡ φωνὴ τῆς συνείδησης τοῦ πρόσταζε τὸ ἔλεος, τοῦ πρόσταζε νὰ γλυτώσῃ τὸν ἄνθρωπο ὅσο εἶχε ἀκόμα πνοή. Κι' ἤρθε σὸ νοῦ του ἡ ἀγαπημένη του, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Διονυσόδωρου, ποῦ τῆς ἐτοίμαζε τὴν ἀδικὴ κι' ἀπέραντη πίκρα. Μὰ ἡ δειλία εἶχε νεκρώσῃ τὴν ὄψη τοῦ τυραγνισμένου· τὰ πιθέματά του εἶχαν μεγαλόπρεπη ἀταραξία, οἱ δόναμες τοῦ κορμιοῦ του εἶχαν λιγώσει, καὶ ὁ ζωγράφος δὲν ἐμποροῦσε ν' ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργο. Τότες ἡ Τέχνη εὐρέθηκε πάλι ἀντιμέτωπη σὸ σπλάγχνος κ' ἐνίκησε. Μ' ἀτάραχη φωνὴ ἐδιόταξε :

— « Ἄς ἔρθῃ ὁ ἀγιούπας ».

Ἕνας σκλάβος ἀνατολίτης ἐπαρουσιάστηκε σὸ στρατὶ, ὅπου ἦταν δεμένος ὁ Διονυσόδωρος, κ' ἔφερνε σὸ χέρι ἓνα μεγάλο, χαλκοματένιον, τετράποδον ἀγιούπα, ποῦχε τὸ στόμα ἀνοιχτὸ καὶ κοφτερό, ἔργο ἑνὸς μάγου τῆς Χαλδαίας. Τὰ φτερούγια τοῦ ὄρνιου ἦταν ὀρθάπλωτα καὶ τὰ τέσσερα πόδια του ἀρματωμένα μὲ νύχια ἀτσαλένια κοφτερά καὶ γυρτά. Καὶ ὁ ἀνατολίτης ἀπύθωσε τὴ λαίμαργη μύτη τοῦ ὄρνιου στὴν κοιλία τοῦ μισαπεθαμένου, κι' ἀγρίζοντας ἓνα κρουμμένο ἐλατήριο, τῶκαμε νὰ φτερουγίσῃ νὰ σκίσει μὲ τὰ πόδια τίς σάρκες καὶ νὰ δαγκάσῃ μπήγοντας τὸ κεφάλι σὰ σπλάχνα. Καὶ τὸ τυραγνισμένο κορμὶ ἐξύπνησε ἀπὸ τὴ δειλία του, ἀναταράχθηκε, ἐλάγγεψε, ἀνακινήθηκε, ἐφώνασε, κ' ἐζωγραφίστηκε ἀνυπόφερτος ἀπέραντος πόνος σὸ μάτι καὶ σὸ στόμα,

τόσο ποῦ ἔφριξε κι' ὁ ἴδιος ὁ ζωγράφος, κι' ἀναστενάξαν κ' οἱ σκλάβοι ψυχοπονεμένοι.

Μιά ἄλλη φωνή ὅμως ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς ράχης, φωνὴ φιλὴ κι' ἀπελπισμένη :

—«Διονυσόδωρε, δύστυχε γὰρ μάννας».

Τὸ μηχανικὸ ὄρνιο τοῦ σπάραιζε ἀκόμα τὰ σκώτια, καὶ ὁ τυραγνισμένος δὲν ἄκουσε· μὰ ἡ Καμπάσπη ἐνόησε μ' ἓνα βλέμμα τὴ θέση, ἔτρεξε στὰ λιθάρι, τὰ κύλισε γλίσωρα. Κι' ὁ Διονυσόδωρος εὐρέθηκε δόλορθος καὶ ματοκυλισμένος μπρὸς στὸ βάρβαρο ποῦ ἐκρατοῦσε τὸ γέρακα. Μ' ἓνα χέρι τὸν ἐγκρέμισε.

—«Ὁ Ἡρακλῆς γυναῖκα» ἐφώναζε ὁ Ἀπελλῆς ἀφίνοντας τὰ χρώματα.

Καὶ βλέποντας τὴν Καμπάσπη, ποῦχε κατέβει ὡς τόσο στὸ στρατί, κι' ἀγκάλιαζε τώρα τὸ μαρτυρημένον, ἀνατρίχιασε. Μὰ ἡ σκηνὴ ὅλη ἐστάθηκε γλίσωρη, γιατί ἦταν οἱ ὕστερες δυνάμεις τοῦ πονεμένου, ποῦ, βαστώντας σφιχτὰ τὴν ἀδερφή του ἀπὸ τὴ μέση, ἔπεσε χάμου νεκρὸς καί, χάνοντας τὴ γῆς, ἐβυθίστηκε μαζί της στὸ φαράγγι. Καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἔσκυψε, βλέποντας τὰ δέρφια ἀγκυλιασμένα νὰ γκρεμίζονται κ' ἐφώναξε :—«Καμπάσπη, Καμπάσπη».

Τὰ μάτια του ἐπλημμύρησαν δάκρυα. Τώρα ἡ ἀγάπη ἐνικοῦσε στὴν καρδιά του τὴν τέχνη, μὰ ὁ Προμηθεὺς ἦταν ἔτοιμος.

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

26. ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Ἡ στροφὴ τοῦ ἰταλικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν ὅλην κλασικὴν παράδοσιν—κυρίως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ 15ου καὶ τὰς πρώτας τοῦ 16ου αἰῶνος—εἶναι τὸ κορύφωμα τῆς ἀπὸ ἀρχαιότητος ἤδη χρόνου ἐκδηλωθείσης εἰς τὴν Ἰταλίαν τάσεως πρὸς γαικήν πνευματικὴν ἀναγέννησιν. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 14ου αἰῶνος εἰς τὴν χώραν ταύτην ἀναπτύσσεται ἰσχυρὸς ὁ πόθος τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ τὸ ἰταλικὸν πνεῦμα ἐπιζητεῖ ὅλον ἐν καὶ περισσότερον νὰ ἐκπαιδεύεται διὰ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ σπουδὴ τῆς φιλολογίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τὴν ὑπερτάτην ἀπόλαυσιν καὶ χάραν ἐκλεκτῶν πνευ-

μάτων. Ἴταλοι λόγιοι καὶ σοφοὶ μεταβαίνουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐνῶ ἐξ ἄλλου Ἑλληνες λόγιοι, φεύγοντες τὴν βίαν τοῦ διαρκῶς κατακτινῶντος τὴν χώραν των Ἀσιάτου ἐπιδρομῆς, διαπερῶνται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ γίνονται διδάσκαλοι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἐρμηνευταὶ αὐτῶν. Ἡ σχολὴ τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ, τοῦ μεγαλειτέρου Ἑλληνος διδασκάλου κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος, ἀποδίδει πλῆθος ἑλληνιστῶν, οἱ ὅποιοι πανταχοῦ τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου γίνονται καὶ αὐτοὶ διδάσκαλοι τῆς

ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ φρεῖς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὰ προΐοντα τοῦ ὁποίου προσφέρουν ὡς κοινὸν κτῆμα εἰς λατινικὰς μεταφράσεις.

Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς

Κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 15ου αἰῶνος ἀρχίζει ἡ ἀληθὴς ἀναγέννησις εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ τὰ μεταδοθῆ ταχέως καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Οἱ Ἑλληνες λόγιοι δίδουν εἰς τὴν ταύτην πνευματικὴν ἐκδήλωσιν τὴν ὥθησιν, ἡ ὁποία ἔκρινε τὴν τύχην τῆς εἶναι οὗτοι—σοφοί,

γραμματικοί, φιλόσοφοι—οἱ πρῶτοι τῆς νέας Ἰταλίας διδάσκαλοι καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας των ἐκπαιδεύονται οἱ Ἴταλοι καὶ ἀποκτοῦν τὰ ἰσχυρὰ στοιχεῖα πρὸς στερέωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ νέου πολιτισμοῦ των. Ἀμιλλα ἐλληνομαθείας ἀναπτύσσεται εἰς τὰς αὐλὰς τῶν διαφόρων ἰταλικῶν ἡγεμονιῶν καὶ ὁ πόθος τῆς σπουδῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς γνωριμίας μὲ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα κατακτᾷ τὰς ψυχάς. Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ὁ Κόσμος Μεδίκος, ἀμιλλώμενος πρὸς τὸν διάθερμον προστάτην τῆς ἑλληνικῆς παιδείας Πάλλα Στρότζι, τὸν ὅποιον καὶ ἐξορίζει ἀπὸ φιλολογικὴν ἀντιζηλίαν, μόλις ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς χώρας του, φιλοδοξεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν πόλιν του νέας Ἀθήνας, ἱερῶν τῶν γραμμάτων, τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ ἐπονομάζεται Περικλῆς τῆς Φλωρεντίας. Εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ὁ Ἀλφόνσος Ε' ὁ ἐξ Ἀραγωνίας, εἰς τὸ δουκάτον τῆς Φερράρας ἡ ἀρχουσα οἰ-

κογένεια τῶν Ἑστε, εἰς τὸ Οὐρμπίνο ὁ δούξ Φρειδερίκος ντὲ Μοντελφέρτο, εἰς τὴν Μάντουαν ὁ πρῶτος Μαρκήσιος Ἰωάννης—Φραγκίσκος Α' ντὲ Γκονζαγκῷ θεωροῦν τὸν τίτλον τοῦ πρостаίου τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ὡς τὸν ἐνδοξότερον· εἰς τὰς πόλεις τῶν ὧς καὶ εἰς τὴν Βολωνίαν, Ἑνετίαν, Μιλάνον, Παταύιον, Βερώναν καλοῦνται Ἕλληνες λόγιοι νὰ διδάξουν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Πανταχοῦ ἡ αὐτὴ ὁρμὴ διὰ τὴν ἐκμάθησιν καὶ μελέτην τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας.

Συγχρόνως μὲ τὴν ὁρμὴν ταύτην ἐπέρχεται συρροή γεγονότων, τὰ ὅποια κατέχουν τὴν σπουδαιότεραν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης, διότι εἶναι ταῦτα κύριοι συντελεσταὶ τῆς πλήρους καὶ ἀληθοῦς ἀναγεννήσεως. Ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ἡ συγκροτηθεῖσα διὰ τὴν συζήτησιν καὶ λύσιν τοῦ ἀλύτου μείναντος ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἑκκλησιῶν, γίνεται αἰτία νὰ μεταβῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς πληρεξούσιοι τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας, καὶ φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι προκαλοῦν τὴν ἀναβίωσιν τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας· τὸ πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους εἶναι δύναμις δημιουργικὴ διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ υποδοχθεὶ τὴν διείσδυσιν τοῦ πανθεΐσμου εἰς τὰς διανοίας καὶ τὰ ἦθη· ἀνακαλύπτεται ἡ τυπογραφία· ἐπὶ τοῦ Παπικοῦ θρόνου ἀνέρχεται Νικόλαος ὁ Ε', μέγας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων θιασώτης καὶ τῶν τεχνῶν προστάτης· ἡ Κωνσταντινούπολις κυριεύεται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὸ γεγονός τοῦτο ἔχει ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν μεγάλην ἐξοδὸν τῶν Βυζαντινῶν λογίων πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Ἡ ἀθρόα μετάδοσις τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν Ἰταλίαν συντελεῖ νὰ ἐξαφθῇ ὁ Ἰταλικὸς πόθος διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Αἱ πλεῖστοι τῆς Ἰταλίας πόλεις ἔχουν ἔδρας πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ οἱ καλλίτεροι τῶν Ἑλλήνων λογίων καλοῦνται νὰ καταλάβουν αὐτάς ἢ καὶ ἄλλας νέας, ἱδρυομένας κατὰ μίμησιν τῶν ὑπαρχουσῶν. Καὶ ἐνταῦθα προβάλλει ὡς διδούσα τὸν κυριώτερον τόνον εἰς τὴν ὅλην ταύτην κίνησιν ἡ μεγάλη μορφή τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος καρδινάλιου Βησσαρίωνος. Ὁ ἑλληνικώτατος τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα Βησσαρίων «ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ θερμότερων ὁπαδῶν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὑπῆρξεν ὁ πάτρων ἔλων τῶν συμπατριωτῶν του οἱ ὅποιοι ἔφερον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, τὴν γλῶσσαν τῶν καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν.

Τὸ μέγαρόν του ἔγινεν ἡ ἐνδοξὸς Ἀκαδημία, ἔπου ἐξετάζοντο ἔλα τὰ μεγάλα φιλολογικὰ ζητήματα, ἔπου ἡ γραμματικὴ συζητήσις καὶ ἡ φιλοσοφικὴ συνομιλία ἦσαν ἑορταὶ μετὰ φροντίδος παρασκευαζόμεναι καὶ ἀφίνουσαι εἰς τοὺς εὐτυχεῖς παρευρισκομένους ἐντύπωσιν ἀνεξάλειπτον. Ἐκαὶ εἶδεν οὗτος νὰ γεννᾶται ἡ τυπογραφία καὶ διώρθωσεν ἰδιοχείρως ἢ μὲ συνεργασίαν τῶν φίλων του καὶ τῶν οἰκείων του πρῶτά τινα βιβλία, τὰ ὅποια ἐτυπώθησαν ἀπὸ τὰ ὥρατα χειρόγραφα τῆς συλλογῆς του.

Ὁ Καρδινάλιος Βυθδαρίων

Παρὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ Ἑλλήνος πατριώτου καὶ πανισχύρου λειτουργοῦ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἔτυχον προστασίας καὶ πλησίον του εὖρον ἄστυον οἱ πλείστοι τῶν φυγόντων Ἑλλήνων λογίων πρὸ καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου. Ἡ γενναῖο-δωρία του ἐβοήθησε πολλοὺς ἐλληνοπαῖδας νὰ σπουδάσουν τὴν ἐλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν καὶ νὰ γίνουν συντελεσταὶ ἐπιφανεῖς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀπὸ τὴν βιβλιο-

θήκην του τὴν δωρηθεῖσαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἑνετίας καὶ γνωστὴν παραμείνασαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιβλιοθήκη τοῦ Ἁγίου Μάρκου» ἐλήφθησαν τὰ κάλλιστα τῶν χειρογράφων πολλῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν κειμένων διὰ νὰ τυπωθοῦν, ἐνῶ καὶ ὁ ἴδιος μετέφραζε μερικά ἐκ τῶν κειμένων τούτων εἰς τὴν λατινικὴν.

Ἡ τοιαύτη ἐκ μέρους τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος προστασία τῶν Ἑλλήνων λογίων συνετέλεσεν ὥστε οὗτοι νὰ χρησιμοποιήσουν ἀποτελεσματικῶς τοὺς θησαυροὺς τῆς φιλολογικῆς ἀρχαιότητος τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ὁποίους ἔφερον μαζί των, καὶ νὰ συμβάλουν τὴν μέγιστα εἰς τὴν κίνησιν, τῆς ὁποίας κύριος σκοπὸς καὶ πρῶτον ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ πλήρης ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ

τεχνῶν. Γίνονται οἱ ἐνσυνείδητοι διδάσκαλοι τοῦ κλασικοῦ ὥραίου καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ἐξασκεῖ τὴν μεγαλειτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς νέας Ἱταλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εὐρίσκουν ἄσυλον εἰς τὴν Ἱταλίαν· καὶ πρὸς ἀνταπόδοσιν τῆς ἀσυλίας ταύτης συντελοῦν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς Ἱταλικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὸν ἐξευγενισμόν τοῦ Ἱταλικοῦ πνεύματος. Ὁ συνδυασμὸς αὐτῶν ἀποτελεσμάτων τῆς εὐεργεσίας καὶ εὐγνωμοσύνης καθορίζει· ὅσον καὶ ἀναδεικνύει τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων λόγιων καὶ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα προήλθε μέγα μέρος τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ λατινικοῦ πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ, τῆς ὁποίας πρώτη καὶ κυρία ἐστία ὑπῆρξεν ἡ Φλωρεντία. Πλήρῃ ἀπεικόνισιν τῆς ἑλληνοϊταλικῆς ταύτης συνεργασίας ὑπὸ τὴν ἀναγεννητικὴν ἐννοιάν της δύνανται νὰ δώσουν οἱ λόγοι Ἑλληνος λόγιου, καὶ ποιητοῦ, γεννηθέντος κατὰ τοὺς λαμπροτέρους τῆς Ἀναγεννήσεως χρόνους, τοῦ Ἀντωνίου Ἐπάχου, ὁ ὅποτος γράφων πρὸς τὸν Ἱταλὸν φιλόλογον Βάκκιον Π. δίνον σχετικῶς μὲ τὴν ἀπόκτησιν χειρογράφων ὑπὸ τοῦ Κόσμου Μεδίκου καὶ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποκτήσεως ταύτης, λέγει :

«Ὡστε παρὰ τοῦτο τὴν θαυμαστὴν ταύτην ὁμῶν πόλιν (ἐννοεῖ τὴν Φλωρεντίαν) εἰκότως ἂν τις ὀνομάζῃ τῆς μὲν Ἑλλάδος ἀπάσης ἐστίν, τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς ἐπίσης ἀμφοτέρων τῶν φωνῶν διατηρησάσης καὶ μὴ ἔλαττον τῶν πατρίων τὰ τῶν Ἑλλήνων μεταχειρησαμένης, τῆς δὲ Ἱταλίας πρυτανεῖον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν πάντων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν προσέτι δὲ καὶ προξένου γενομένης τοῦ καὶ τὴν Ἱταλῶν φωνήν, ἡμελημένην ἦδη, ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λόγων ἐπιδιορθωθῆναι. Καὶ γὰρ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ περιφανοῦς Κόσμου καὶ Πέτρου καὶ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων, προγόνων τοῦ νῦν ἄρχοντος, ὁ τὰ πάντα ἄριστος Κόσμος τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν Ἑλλήνων ἀρετὴν πεπονηκυῖαν ἦδη καὶ λήγουσαν ἰδὼν, μεγαλοφρόνως καὶ φιλανθρώπως ἐπικούρησας συνετήρησε καὶ τοῦ θάλλειν ἔτι καὶ νῦν αἷτιος ἐγένετο· ἐφ' ἧς χάριτας ἀθανάτους ἄγει τὸ γένος ἡμῶν ἅπαν Κόσμῳ σωτήρι φανέντι τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων εὐγενείας. Μὴ φέρον γὰρ τὸ γένος τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν, τῶν τηρικαυτὰ περιόντων παρὰ βαρβάρους οἰκεῖν, θηρίοις ἀτιθάσσοις καὶ πλην τῆς μορφῆς οὐδὲν ἀνθρώπινον ἄλλο κεκτημένοις, ἐφυγεν αἰεὶ προτροπάζην ἕκαστος, καὶ κατέφευγον, ὥσπερ ἐπὶ βωμὸν ἄσυλον ἐπὶ

τὴν λαμπρὰν ταύτην οἰκίαν. Πρῶτος δ' ἀπάντων ἀφίκετο Χρυσολωρᾶς ὁ Βυζάντιος· ὃν δὴ καὶ φιλοτίμως υποδεξάμενος ὁ περιφανὴς Κόσμος, τιμῆς τε ἡξίωσεν ἀπάσης καὶ θεραπείας τῆς προσήκουσας καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐδίδαξε τὴν καθ' Ἑλληνας παιδείαν...»

Ἄλλ' οἱ Ἑλληνες λόγιοι, συμβάλλοντες εἰς τὴν κίνησιν διὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ὀφίστανται καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κινήσεως ταύτης, οὐχὶ ὑπὸ τὴν προσθευτικὴν τῆς δυνάμιν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀναδρομικόν, θὰ ἡδυνάτο τις νὰ εἴπῃ. Ἀναγκάζονται ν' ἀνατρέχουν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ νὰ προσκολλῶνται εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, τῆς ὁποίας τὴν πλήρη γνωριμίαν τόσον ἐπιζητεῖ τὸ ἰταλικὸν πνεῦμα. Διὰ νὰ ἐννοηθῇ λοιπὸν τὸ ἔργον τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν λογίων τούτων, διὰ νὰ ἐξηγηθῇ δικαίως καὶ ὀρθῶς τὸ φαινόμενον τῆς λίαν ἀρχαιοπρεποῦς γλώσσης των—ἀρχαιοπρεπεστέρως καὶ ἀπὸ τὴν τῶν συγγραφέων τῶν τελευταίων τοῦλάχιστον αἰῶνων τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς—καὶ ἡ στενὴ πρὸς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν προσήλωσίς των πρέπει τὸ ἔργον των καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ των κατὰ τὴν ἐξέτασιν των νὰ θεθοῦν ἐντὸς πλαισίου, ἀποτελουμένου ἀπὸ τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας τῆς κινήσεως ταύτης, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ φέρει πρὸς αὐτὴν τὸ ἰταλικὸν πνεῦμα. Οἱ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν φεύγοντες ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος λόγιοι, καὶ ὅσοι ἀκόμη σπουδάζουν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ ν' ἀναδειχθοῦν τοιοῦτοι, πρέπει νὰ ἱκανοποιοῦν τὸν πόθον τῆς ἰταλικῆς ψυχῆς, ὅπως γνωρίσῃ πλήρως ὅλον τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνευματικὸν κόσμον καὶ ὅπως ἴδῃ ἀνασυρόμενον ἐντελῶς τὸν πέπλον, ὁ ὁποῖος ἀπέκρυπτε τὴν ὠραιότητά του· πρέπει νὰ ἱκανοποιοῦν τὸν ἀκράτητον ἰταλικὸν ἐνθουσιασμόν διὰ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἐνθουσιασμόν κυριαρχοῦντα εἰς τὰς αὐτὰς τῶν διαφόρων ἡγεμόνων καὶ πλείστων εὐγενῶν ἀρχόντων.

Ὁ κῶδιξ τῶν προσόντων τῶν αὐλικῶν ἐπιβάλλει εἰς τοὺτους νὰ εἶναι ἑλληνομαθεῖς: «Ἀπαιτῶ ὁ αὐλικὸς ἡμῶν νὰ εἶναι πεπαιδευμένος περισσότερον ἢ μετρίως· νὰ εἶναι τοῦλάχιστον κάτοχος τῆς ἑγκυκλίου μαθήσεως καὶ νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνον τὴν λατινικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἕνεκα τῆς πληθύος καὶ τῆς ποικιλίας τῶν θεῶν συγγραμμάτων, τὰ ὅποια ὑπάρχουν εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτήν». Κατόπιν τούτου καθόλου παράδοξον, ἂν ζητοῦνται πανταχόθεν καὶ ἀδιακόπως ἑλληνικὰ κείμενα διὰ νὰ μελετῶνται ἀπ' εὐθείας. Καὶ οἱ Ἑλληνες λόγιοι ἐνθ' ἀποκαλύπτουν εἰς τὴν Δύσιν

τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς ὅλην τὴν λαμπρότητά της, γίνονται καὶ οἱ ἀντιγραφεῖς τῶν κειμένων· τὸ δὲ ἐπάγγελμα τοῦ ἀντιγραφέως, εἰς τὸ ὅποιον προσιδίχεται τὸ ἐπίθετον τοῦ καλλιγράφου, ἔξα-

Ἑλληνικὸν χειρόγραφον τοῦ ἔτους 938 μ. Χ.

σφαλίζον τιμὰς καὶ περιουσίαν, πρωτίστως ὅμως αὐτὰ τὰ μέσα τῆς ζωῆς, πολλαπλασιάζεται.

Ὁ πόθος τῆς ἀποκτήσεως χειρογράφων ἀρχαίων ἢ καλλιτεχνικῶν ἀντιγράφων των αὐξάνει διαρκῶς, φέρων πολλάκις καὶ μέ-

χρη τῆς ὑπεξαίρεσως, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς κλοπῆς. Μεγιστάνες καὶ πατρίκιοι κατακρατοῦν χωρὶς κανένα δισταγμὸν τὰ εἰς αὐτοὺς δανειζόμενα χειρόγραφα ἢ καὶ τὰ κλέπτουν. Ἡ κλοπὴ χειρογράφου βιβλίου δὲν εἶναι πρᾶξις ἀτιμωτική· τοῦναντίον ἀποτελεῖ δόξαν. Ἐλευθέριοι ἄρχοντες προσφέρουν ἀφειδῶς διὰ τὴν ἀπόκτησιν χειρογράφων καὶ διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀντιγράφων· οἱ δὲ Ἕλληνες λόγιοι, ἐνῷ διαδίδουν εἰς τὴν Δύσιν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Πλάτωνος, πωλοῦν ἢ ἀντιγράφουν χειρόγραφα· γίνονται διδάσκαλοι εἰς τὰ τελειοποιούμενα καὶ πολλαπλασιαζόμενα Πανεπιστήμια καὶ εἰς τὰς ἱδρυόμενας νέας Σχολὰς καὶ συγχρόνως συνεργάζονται εἰς τὴν συγκρότησιν βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς τὴν ἱδρυσίν καὶ λειτουργίαν τυπογραφείων· ἐπιστατοῦν εἰς τὴν ἐκδοσιν ἀρχαίων κειμένων, διορθῶνουν καὶ σχολιάζουν αὐτά. Εἶναι ἐταῖροι πλέον ἢ εὐπρόσδεκτοι εἰς τὰς ἐκάστοτε συγκροτούμενας Ἀκαδημίας τῆς ἐποχῆς ταύτης, αἱ ὅποιαι εὐνῶνται νὰ παραβληθοῦν μᾶλλον πρὸς συγκεντρώσεις προσκαίρους διαλυομένας ἅμα ὥς ἐκλείβουν οἱ ἱδρυταὶ των, ἀλλ' ὅπου κατὰ τὴν μακρὰν ἢ βραχεῖαν ζωὴν των συναθροίζονται αἱ πλέον διακεκριμέναι προσωπικότητες διὰ νὰ συζητήσουν τὰ λεπτότερα καὶ δυσκολώτερα ζητήματα τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας. Τὴν πρώτην τοιαύτην Ἀκαδημίαν τοῦ Κόσμου Μεδίκου, εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν κατόπιν ταύτης ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ λίαν εὐγενοῦς τὴν καταγωγὴν Πέτρου τοῦ ἐκ Καλαβρίας καὶ τὴν λαμπρὰν μεταξὺ τῶν λαμπρῶν τοῦ Βησσαρίωνος διαδέχονται ἄλλαι εἰς πολλὰς τῆς Ἰταλίας πόλεις.

Ἀναστρέφόμενοι ἐντὸς τοιαύτου κόσμου εὕρισκόμενοι ἐντὸς τοιαύτου περιβάλλοντος οἱ πλείστοι τῶν εἰς Ἰταλίαν διαβιούντων Ἑλλήνων λογίων κατὰ τὸ τέλος τῆς 15ης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος, ἠναγκασμένοι πολλάκις ν' ἀμιλλῶνται εἰς ἑλληνομάθειαν πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς ἢ ἄλλης ἐθνικότητος ὁμοτέχνους των, στρέφονται ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον καὶ γίνονται πιστοὶ τῆς κλασικῆς παραδόσεως τηρηταί. Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, ἡ μελέτη, ἡ ἔρευνα καὶ ἔρμηνεα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ὅψους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων ἀποτελοῦν τὴν ὑψίστην καὶ λεπτοτάτην διανοητικὴν ἀπόλαυσιν· ἡ πεζογραφία καὶ ἡ ποίησις καλλιεργεῖνται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἀπομένῃ ὡς κυρία ἐντύπωσις, ὅτι ἡ

καλλιέργεια αὕτη εἶναι ἡ συμπλήρωσις τῆς υπερτάτης μορφῆς τοῦ πνεύματος.

Οὐδόλως παράδοξον ἂν καὶ εἰς τὴν πεζογραφίαν ἐπιδιώκεται ἡ μίμησις τῆς ἀρχαίας κομφοπίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνομαθείας ἡ ἐπίδειξις, ἂν τὴν μεγαλειτέραν παραγωγὴν τῆς ἀποτελοῦσιν αἱ φιλολογικαὶ ἐπιστολαί, τ' ἀφιερωτικὰ προοίμια εἰς τὰ ἐκτυπούμενα ἀρχαῖα συγγράμματα, αἱ γραμματικαὶ πραγματεῖαι καὶ ὑπομνητικά καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς διατριβαί, καὶ ἂν εἰς τὴν ἀρχαϊζουσαν ποιήσιν τὸ ἐπίγραμμα ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἀφθονώτερον προϊόν τῆς. Εἰς τοιοῦτον πνευματικὸν κόσμον δημιουργοῦμενον ἐντὸς αὐλῶν ἰσχυρῶν καὶ ἐντὸς κύκλων εὐγενῶν ὅπου ἐπιζητεῖται ἡ ἐπίδειξις τῶν πολλῶν, ἀλλὰ συνήθως ἀσφαθῶν, φιλολογικῶν γνώσεων καὶ ὅπου εἶναι ἀπαραίτητος σχεδὸν ὁ ἔπαινος καὶ τὸ ἐγκώμιον τῶν ἰσχυρῶν, τὸ λεπτὸν αὐτὸ ποιητικὸν εἶδος θὰ καλλιεργηθῇ ἰδιαιτέρως. Τὸ ἰταλικὸν сонέττο καὶ τὸ ἑλληνικὸν καὶ λατινικὸν ἐπίγραμμα συναγωνίζονται.

Ὅπως κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴν καὶ ὅπως κατὰ τοὺς φιλολογικῶς ἐνδοξότερους Βυζαντινοὺς χρόνους τὸ ἐπίγραμμα ἦτον ἡ κυριώτερα παραγωγὴ τῆς μουσικῆς τῶν αὐλικῶν ποιητῶν, αὕτω καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῆς ἀναγεννήσεως, ὅτε οἱ λόγιοι ποιηταὶ ἀναστρέφονται πάντοτε ἐντὸς τῶν αὐλῶν ἡγεμόνων καὶ ἄλλων ἰσχυρῶν, καλλιεργεῖται τοῦτο μετὰ πάθος καὶ συστηματικῶς· γίνεταί, θὰ ἡδυνάτῃ τις νὰ εἴπῃ, τοῦ συρμοῦ. Τὸ ἐπίγραμμα, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς παλαιότερους ἐκείνους χρόνους, χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν σύντομον ἑκφράσιν κρίσεως τινος περὶ ποιητῶν, καλλιτεχνῶν καὶ καλλιτεχνημάτων, πρὸς ἔπαινον τῶν ἰσχυρῶν, πρὸς ἀνάδειξιν ὀρισμένης ἀρετῆς ἢ πράξεως ὑψηλοῦ προσώπου ἢ καὶ ὡς σατυρικὸν παίγιον τῶν πεπαιδευμένων καὶ σοφῶν, ἐπεξεργάζεται δὲ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν του κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἰδίως περιόδου οἱ ἄρχοντες ἀνήγειρον εἰς τοὺς καλλιτέρας λογοτέχνους τῶν παρελθόντων χρόνων ἀνδριάντας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐχάρασσον ἐπιγράμματα πρὸς τοῦτο γραφόμενα· κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἀντὶ ἀνεγέρσεως ἀνδριάντων τυπώνονται χάρις εἰς τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν τυπογραφίαν καὶ ἐκδίδονται τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων λογοτεχνῶν, οἱ δὲ σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι, οἱ ἑλληνισταὶ καὶ λατινισταὶ προτάσσουν τῶν ἐκδόσεων τούτων τὰ ἐπιγράμματα τῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπέγραφον εἰς τοὺς ἀνδριάντας, ἂν ἀνηγείροντο τοιοῦτοι.

Ἡ σύνθεσις ἐπιγραμμάτων γίνεται πληθωρική, ἀφοῦ αὕτη θεωρεῖται ὑποχρέωσις, σχεδὸν ἀνάγκη· μερικὰ ἐκ τούτων εἶναι κομψοτεχνήματα· πολλὰ δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν μόνον ὡς κακότεχνα καὶ κοῦφα κατασκευάσματα. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι τῶν χρόνων αὐτῶν ἀκολουθοῦν τὴν γενικὴν θέλησιν καὶ τάσιν· πρέπει εἰς τὴν σύνθεσιν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν ἐπιγραμμάτων ν' ἀμιλλῶνται πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἄλλους ξένους φιλολόγους, οἱ ὅποιοι ἐξελληνίζουσιν ἐκλατινίζουσιν καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματά των. Τοῦτου ἕνεκεν οἱ κάλλιστοι τῶν πρώτων μεταβυζαντινῶν χρόνων ἐπιγραμματοποιοὶ εἶναι οἱ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως κάλλιστοι ἑλληνισταί, οἱ ὅποιοι τοσοῦτον συνέβαλον εἰς τὴν ἀναγεννητικὴν τῆς Δύσεως κίνησιν.

ΗΛ.Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

(Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Τομ. Α΄.)

27. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Ὅσων ἐχτὲς μόλις νὰ ἄφησε τὸ γυμνάσιον ἢ τὴν παλαίστρα, τὸ ἀρχαῖον μεираκιο συνεχίζει τώρα μαζί μας τὴν ὥραία του ζωὴ μέσα στὴν ἰδία γνώριμή του πόλιν. Τί σημαίνει ἂν βρισκεται πάντα μέσα στὸ Μουσεῖο ἢ ἤρθε μὲ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴν Παρθένα ἕως ἐδῶ ; Ἀντίθετα στίς ἀσήμαντες διαφορὰς ἡ εὐσία μένει ἢ ἰδία. Ἡ ἀνθηρότατη νεανικὴ ζωὴ, μὲ τὴν δροσιὰ καὶ τὴν χάρη, εἶναι ἀκέρεια καὶ ἀγέραςτη, ὥπως στὸν παλαιὸν καιρὸ, ἐδῶ καὶ εἰκοσιτρεῖς αἰῶνες.

Διπλῇ εἶναι ἀλήθεια ἡ ἀξία ἐνὸς ἀρχαίου καλλιτεχνήματος τῆς πλαστικῆς. Δὲν εἶναι μόνο τὸ θεῖο γόητρο τῆς τέχνης, ποῦ τὸ στολίζει, ἀλλ' εἶναι ἡ λάμψη τῆς ἀθανασίας, τῆς βεβαιότερης ἀνθρώπινης θυσίας, ποῦ ξεχύνεται φωτοβόλα καὶ θαμπωτικὴ πάνω στὸ ἀρχαῖο ἀγαλμα. Βλέπομε ἔτσι τὴν Μητέρα Ἑλλάδα, μὲ τὰ ἄλκιμα καὶ σεμνὰ παιδιὰ τῆς ὄχι σὰν ὄνειρον ἀχνὸ καὶ δυσκολόπιαστο, ἀλλὰ σὰν πραγματικότητα θετικὴ συντροφίσσα πολυτίμη τῆς ζωῆς μας. Τόσο λοιπὸν παλιὰ εἶναι τὰ θεϊκὰ αὐτὰ δῶρα, ἡ νεότης κα' ἡ ὁμορφιά ; Γοητευμένοι τότε κάνομε τὴν εὐχάριστον βεβαιώση ὅτι ποτὲ δὲν θὰ περάσουν, ἀλλὰ θὰ μένουν τοῦ ἀνθρώπου χαρίσματα, ἀπέθαντα καὶ ἀμάραντα.

Ἀλησμόνητη θὰ μείνῃ μιὰ βραδιά τοῦ προπέρσινου Ἰουνίου, σῶσους βρέθηκαν στὸ λιμάνι τῆς Ραφήνας. Μὲ τὸ Γρουπάρη, Μπέρτο καὶ Κακουρό, ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μαζί μὲ τὸ σαστισμένο εὐρέτη γιὰ νὰ παραλάβουμε τὸ ἀγαλμα. Ἀλλὰ δὲ μπορούσαμε νὰ πιστέψουμε τὰ μάτια μας, ὅταν μὲ τὸ ἡλιοδασίλεμα οἱ ἀπλοῖκοι ναῦτες ἐβγαλαν ἀπὸ τὸ καῖκι τὸ χάλκινο πόδι. Ἐνα φύσημα τρόμου πέρασε πρῶτα στὰ μάτια τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν, στὸ ἄκουσμα κάποιου ἀστείου, ὅτι βγάνουν ἓνα πεθαμένο. «Πωπώ, τρομάρα μου, ἓναν πνιγμένο βγάνουνε!» Τοῦ κάκουμαζι μὲ τὸ Μπέρτο κάναμε διδασκαλία στὸν κοσμάκη γιὰ τὸ ἀρχαῖο ἀγαλμα. Βλέποντας τὸ πρασινωπὸ παιδί σκεπασμένο μὲ φύκια καὶ στρείδια, δὲ μπορούσαν νὰ λυτρωθοῦν ἀπὸ τὴν ἰδέα, μὴν εἶναι κανένα ἐξωτικὸ πρᾶμα τῆς θάλασσας ποὺ τόσα παράξενα κρύβει. «Ἄν εἶναι ἄνθρωπος, πῶς δὲν ἔλειωσε τόσον καιρὸ;» Σιγὰ—σιγὰ ἤρθαν σὲ λογαριασμό, μὰ ὅλοι ζητοῦσαν, ὅχι μόνο μὲ τὰ μάτια μὰ καὶ μὲ τὰ χέρια νὰ βεβαιώσουν τὴν ἐντύπωσή τους. Ἡ ἀνιμιστικὴ ἰδέα, ὅτι κάτι ζωντανὸ εἶναι καὶ ἀπάνου, κυριαρχοῦσε σὲ ὅλους μικροὺς καὶ μεγάλους. Ἀκόμα ἡ συντροφιά μας λυπήθηκε, ποὺ εἶδε, ὅτι τὸ ἀγαλμα δὲ χωροῦσε στὸ ἴδιο αὐτοκίνητο. Ἐπήραμε καὶ δεῦτερο καὶ μέσα σὺν τὸ πλάι στὸ θησαυρὸ τοῦ βρῆκε θέση ὁ καπετὰν Βαγγέλης. Ὅταν λίγες μέρες πρὶν στὸν κόλπο τοῦ Μαρθῶνα τὰ δίχτυα τοῦ ἔφεραν στὴν ἐπιφάνεια τὸ ἀναπάντεχο εὔρημα, κανένας δὲ δοκίμασε τόση λαχτάρα καὶ τόσο σάστισμα, ὅσο ὁ καπετὰν Βαγγέλης μὲ τοὺς συντρόφους του.

«Καμάρι μου! βλαστάρι μου!» θὰ καλοῦσε σήμερα μιὰ Ἑλληνίδα μητέρα ἓνα τέτοιο παιδί της. Ἀνάλογα καὶ μεῖς θὰ εἶποῦμε γιὰ τὸ ἀγαλμα, ὅτι ἓνα βλαστάρι ἀνθρώπινο, λυγερὸ καὶ καμαρωτὸ ἔχουμε μπροστὰ μας. Ψηλὰ εἶναι σχετικὰ μὲ τὸ κορμί τὰ πόδια—ψηλότερη εἶναι ἢ δεξιὰ κνήμη ἀπὸ τὴν ἀριστερή—κι ἔτσι δίνουν ἀέρα στὸ ἀνάστημα τοῦ παιδιοῦ, ποὺ δὲ θὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ 15 χρονῶν. Στερά, ὅχι βαριά, πατάει τὸ ἀριστερὸ πόδι βαστάζοντας ὅλο σχεδὸν τὸ βάρος, ἐνῶ τὸ δεξιὸ παραμερίζει ἀνάλαφρα καὶ μόνο μὲ τὰ δάχτυλα ἐμπρὸς—ποὺ λείπουν σήμερα σπασμένα—ἀγγίζει τὴ γῆ.

Ἄν ἡ μέση λυγáει καὶ τὸ κορμί γέρνει δεξιὰ, ὅμως τὸ βάρος ξαναγυρίζει καὶ ἡ ἰσορροπία ξαναγίνεται ἄκοπα καὶ φυσικά. Εἶναι σωστό, ὅτι ὁ ἔφηθος στέκεται καὶ κοιτάζει μὲ ἐνδιαφέρο κάτι, ποὺ κρατοῦσε στὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι, μὰ ὅλα μιλοῦν, ὅτι εἶναι ἔτοιμος

νά κάμει στη στιγμή τις τολμηρότερες κινήσεις. Γιατί βλέπει και νείς σε όλα τα μέλη και στο σύνολο μια εσωτερική έρμητική δύναμη, έτοιμη να ξεσπάσει και όλα τα σχετικά μέσα, νεύρα, μυώνες, κλειδώσεις, στην έντέλεια, ικανά και πρόθυμα. Για μια στιγμή λές, ότι το παιδί αυτό χορεύει και μάλιστα θυμάσαι κάποια γνωστή στάση του σημερινού συρταού.

Ή απάνου στο σπαρταριστό από ζωή νέο κορμί γέρνει άπαλά το θείο κεφάλι. Το περίγραμμά του είναι πλούσιο και δυνατό μαζί. Με τα άτελείωτα κυματάκια των μαλλιών και τη βυθιά τομή της κόσμιας ταινίας, με το ταιριασμένο έμπρως καμπυλωτό στολίδι δε μπορούμε παρά να προσέξουμε το σχήμα του κρανίου σε όλη του την έκταση. Με τη χυτή γραμμή του προφίλ, που μονομιάς ένώνει τόσο σπουδαία χαρακτηριστικά, ή έντύπωση από το πρόσωπο γίνεται άμεση και δυνατή. Στο στέφανο της κόμης αντιστοιχεί κάτω ή θεία καμπύλη του σαγωνιού και οι δυο όμορφιές ένώνονται με το εξαίρετο λουλουδι του μικρού αυτιού. Μέσα τώρα σχύτο το λαμπρό πλαίσιο φωτοβολούν τα μεγάλα μάτια τα βυθούλα και βαθυσχίστα και γελούν επάνω στα γραμμένα φρύδια. Μαζί με τα μάτια τα πλούσια άναπτυγμένο μέτωπο τονίζει τη σύνεση του παρθενικού παιδιού, μια σύνεση πολύ φυσική στην ήλικία αυτή, την προικισμένη με δυνατή αντίληψη και θυμοσοφία, που ούτε επιπόλαιη είναι, ούτε βαθυστόχαστη και γερασμένη. Ήκόμα και τη θερμή γνώη του νομίζεις, ότι αίσθάνεσαι από το ανάλαφρα άνοιχτό θείο στόμα. Ή πιστεύεις ότι θάκούσης άμέσως ένα φρόνιμο λόγο, ταιριασμένο στη ζωηρότητα τη συγκρατημένη.

Τι παρασταίνει το άγαλμα, θεό ή άνθρωπο, είναι δύσκολο να είπομε θετικά. Γιατί ένας νέος που νίκησε στους άγώνες, ήταν διαλεγμένος από τους θεούς, ιερός, δικός τους. Το άγαλμά του λοιπόν πλησίαζε στην όμορφη έναν Έρμη, Ήρακλη ή Απόλλωνα. Από τάλλο μέρος και στον Όλυμπο απάνου δεν υπαρχε τίποτε θεϊκότερο από την ανθρώπινη όμορφη. Έτσι δεν είναι χωρισμένες με σύνορα φανερά οι εικόνες των θεών και των ανθρώπων, εκτός αν έχουμε σημάδια έξωτερικά και καθένας σαυτό το ζήτημα δε μπορεί να έχη παρά προσωπική μόνο γνώμη. Για μέρος μου πιστεύω, ότι εδώ έχουμε εικονισμένο τον παντομήχανο υιό της Μαίας τόν Έρμη, σε μια ήλικία μικρότερη από τη συνειθισμένη, μα δεν παραδλέπω, ότι ή όνομασία, «έφηβος του Μαραθώνα,» σαν ουδέτερη και συνθηματική είναι για τη χρήση προτιμότερη.

Πρέπει νά βλέπη κάτι ὁ νέος, πού νάν τοῦ κάνη ἐντύπωση. Ὅμως τὸ κάτι αὐτὸ μᾶς εἶναι ἄγνωστο καὶ θὰ μείνῃ ἀμφίβολο, ὅσο δὲν ἔχουμε τὸ πρᾶμα, πού κρητοῦσε τὸ ἀριστερό του χέρι. Ὡς τόσο μπορούμε νά κάμουμε διάφορες ἐρμηνεῖες, χρήσιμες ὅπωςδῆποτε.

Μὲ τὴν ὑπόθεση, ὅτι τὸ ἄγαλμα παρασταίνει τὸν Ἑρμῆ θυμούμαστε, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸς μικρὸς ἀκόμα βρῆκε τὴ λύρα ἀφοῦ μεταχειρίστηκε γιὰ πρῶτο ὕλικὸ τὸ καύκαλο τῆς χελώνας. Σύμφωνα μὲ τὸ μῦθο ὁ τετραπέρατος θεός, μόλις γεννήθηκε, ἄφησε τὰ σπάργανά του, ἔκαμε τὴν καταπληχτική του ἐφεύρεση καὶ ὕστερα μὲ τὸ θαυμαστὸ μουσικὸ ὄργανο πλάϊ στὴν κούνια του δέχτηκε ἀτάραχος τὴν ἐπίσκεψη τοῦ ὀργισμένου ἀδερφοῦ του, τοῦ Ἀπόλλωνα, πού τὴν ἴδια βραδυὰ τοῦ εἶχε κλεμένα τὰ βώδια. Μπορεῖ λοιπὸν νά εἶχεν ὁ Ἑρμῆς στὸ ἀριστερό του χέρι τὴ θαυματουργὴ χελώνα, τοποθετημένη σὲνα εἰσικο καὶ γοητευμένος μὲ τὸ παρδαλὸ παράξενο ζουδάκι καὶ τὴ μελλοῦμενη σημάσια του στὴ μουσική, πού σὸ θεὸς τὴν ἐπρόβλεπε, σγκώνει ἐκφραστικὰ τὸ δεξιὸ του χέρι καὶ τὴ χαιρετᾷ, ὅπως στὸν ὥραιον ὁμηρικὸ ὕμνο: Χ α ῖ ρ ε
φ υ ῖ ν ἐ ρ ὀ ε σ σ α .

Ἄλλη ἐρμηνεία. Σὰν πολυμήχανος Θεός, πού ἦταν ὁ Ἑρμῆς, εἶχε μερτικὸ καὶ ἀπὸ τὸ δεύτερο χάρισμα τοῦ Ἀπόλλωνα, τὴν μαντική καὶ ἰδιαίτερα τὴ μαντική μὲ τοὺς κλήρους, καὶ ξέρούμε καλά, ὅτι μὲ τοὺς λαχνοὺς ὥριζαν οἱ παλαιοί, ποιὸ ζευγάρι ἀπὸ τοὺς παλαιστῆς θὰ πρωτοπαλαίψῃ καὶ ποιὸς θὰ μείνῃ τελευταῖος, ἔφεδρος, ὅπως τὸν ἔλεγαν. Ὁ ἐφεδρος θὰ εἶχε νὰ παλαίψῃ μὲ κουρασμένον ἀντίπαλο καὶ ἔτσι εὐκολώτερα κέρδιζε τὴ νίκη. Μπορεῖ λοιπὸν ὁ νικητὴς ἀπὸ εὐγνωμοσύνη νὰ ἔσκησε ἓνα τέτοιο ἄγαλμα τοῦ εὐνοϊκοῦ θεοῦ, πού λίγο πρὶν ἔρριξε τοὺς κύβους καὶ μὲ ἐνδιαφέρο κοιτάζει τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἡ δευτέρη αὐτὴ ἐρμηνεία δὲν εἶναι καὶ ἡ τελευταία· εἶναι εὐκολο νὰ ὑποστηριχτῇ, ὅτι ὁ Ἑρμῆς κρατοῦσε ἀντὶ χελώνας πετεινὸ ἢ κεφαλὴ κριαριοῦ, πού ἦσαν ἐπίσης σχετικὰ μὲ τὸ θεό. Ἀλλὰ ἡ δυνατότητα τῶσων ἐρμηνειῶν μᾶς δείχνει καθαρά, ὅτι τὸ θέμα τοῦ ἀγάλματος, ὅποιο κι ἂν ἦταν, ἔχει σχεδὸν μηδαμινὴ σημάσια. Γικτὶ ἀποκλειστικὰ στὸ θέμα ἀνήκει μόνον τὸ ἀντικείμενο ποῦ λείπει. Εἶναι σπάνια γενικὰ τὰ ἀγάλματα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ὅπου τὸ θέμα, ἢ «ὕπόθεση τοῦ ἔργου» χρειάζεται ἰδιαίτερη ἐμφάνιση τοῦ σώματος καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν τύπο (παράδειγμα ὁ

Δισκοβόλος). Τὸ κανονικὸ εἶναι, ἡ ἱστορία νὰ περιορίζεται στὸ ἐλάχιστο καὶ νὰ ὑποτάσσεται στὴν κυρίαρχη, τὴν τυπικὴ εἰκόνα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸν ἔφηβο τοῦ Μαραθῶνα. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ ἄσκοπο νὰ ξεδευτοῦμε σὲ πολὺ ψάξιμο γιὰ νὰ θροῦμε τί βάσταγε τὸ ἀριστερὸ τοῦ χέρι, ἐνῶ ἡ προσπάθειά μας νὰ ἐξετάσουμε τὴ θαυμάσια εἰκόνα τοῦ νεανικοῦ σώματος, ποὺ τὴν ἔχουμε θετικὸ σπουδαϊότατο χτῆμα μας, εἶναι ἀσύγκριτα πρὸ σκόπιμη καὶ ἀποτελεσματικὴ.

Κ. Δ. ΡΩΜΑΙΟΣ

28. Η ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἄς προσέξουμε ποιά αἰσθήματα καὶ συναισθήματα κυριαρχοῦνε μέσα στὴν ψυχὴ τῆς Ἀντιγόνης, ποὺ ἡ τέχνη τοῦ Σοφοκλῆ

Σοφοκλῆς

μᾶς τὴν παρουσιάζει πραγματικὸ καὶ ἐξιδανικευμένο μαζί ἄνθρωπο καὶ τὴν κάνει πρόσωπο μοναδικὸ μέσα σὲ ὅλο τὸ παγκόσμιο θέατρο κάθε ἐποχῆς. Ἡ στοργὴ στὸν πατέρα. Ἡ στοργὴ στὸν ἀδελφόν. Τὸ οἰκογενειακὸ χρέος. Αὐτὰ εἶναι τὰ κύρια αἰσθήματα ποὺ ζοῦνε μέσα στὴν ψυχὴ τῆς Ἀντιγόνης, καὶ φέρνουν τὴν ἀσύγκριτη παρθένα Ἰσάμε τὴν αὐτοθυσίαν, τὸν ἥρωισμό, καὶ ξυπνοῦνε στὸ νοῦ της τὸ ἀψηλότερο νόημα τῆς ἰδέας τοῦ δίκου.

Ὁ Σοφοκλῆς δὲ μποροῦσε νὰ παραγνωρίσῃ τὴ σημασίαν τῆς οἰκογενείας γιὰ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ καὶ θέλησε μὲ τίς πράξεις τῆς Ἀντιγόνης νὰ δείξῃ τὴ δύναμιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ οἰκογενειακοῦ χρέους. Τὰ παιδιὰ ἔχουν ἱερὴ ὑποχρέωσιν πρὸς ἐκείνους, ποὺ τὰ ἐγέννησαν. Ὁ Ἀθηναῖος τραγικὸς δὲν ἀφίνει εὐκαιρίαν ποὺ νὰ μὴ τὸ εἰπῇ αὐτό, νὰ μὴ τὸ διαλαλήσῃ σὺν διδαχῇ. Ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἡλέκτρα τὸ λένε μὲ τὰ ἔργα τους. Ἡ πρώτη ξε-

χνάει δλότελα τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ ἀφοσιώνεται στὴν περιποίηση τοῦ τυφλοῦ καὶ διωγμένου ἀπὸ τὴν πατρίδα πατέρα τῆς· ἡ δευτέρα φτάνει ἴσαμε τὸ ἐγκλημα ἀπὸ τὴν ἀγάπη στὴ μνήμη τοῦ πατέρα τῆς. Καὶ στίς δυὸ γίνεται ὁδηγὸς γιὰ κάθε πράξη τους ἡ συναίσθηση τοῦ οἰκογενειακοῦ χρέους. Αὐτὸ γεννάει στὴν ψυχὴ τῆς Ἠλέκτρας τὸ δυνατό μίσος γιὰ τὸ μοιχὸ Αἰγισθο καὶ γιὰ τὴν ἀσεβὴ μητέρα τῆς. Μὲ τὰ ἔργα τῶν δυὸ αὐτῶν, ἡ ἰδέα τῆς οἰκογένειας εἶχε προσβληθῇ στὴν ἱερότητά τῆς καὶ ἡ παρθενικὴ ψυχὴ τῆς κόρης ἔδρισκε δίκια καὶ ἀπαραίτητη τὴν τιμωρίαν, τὴν ἐκδίκηση. Τὴν ἴδια σημασίαν τοῦ χρέους τῶν παιδιῶν πρὸς ἐκείνους, ποὺ τὰ γέννησαν, ἔχουν καὶ τὰ λόγια τῆς Ἰσμήνης, ὅταν λέγῃ στὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ» :

γιατὶ κανεῖς δὲν πρέπει
τοῦ κόπου νᾶχῃ θύμηση,
γιατὸ τοὺς γονιοὺς τοῦ ἀν πάσχη.

Ἡ Ἀντιγόνη τὴν ἰδέαν αὐτὴ τήνε φέρνει ὅσο εἶναι δυνατό ἀφελότερα. Ἀγαποῦσε τὴ δυστυχίαν ποὺ δοκίμαζε ἐξ αἰτίας τοῦ πατέρα τῆς, ὅταν τὸν κρατοῦσε μέσα στὴν ἀγκαλιά τῆς. Ἐκεῖνος μονάχα ἦταν ἡ ἔγνοια τῆς καὶ γιὰ κείνον ἔκανε ὅ,τι μπορούσε. Πρέπει νὰ θυμηθοῦμε ἐδῶ τὸν περίφημο «κοιμὸν» τῆς Ἀντιγόνης στὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ», ὅταν παρκακάλῃ τὸ χορὸ γιὰ τὸν τυφλὸ γέροντα. Σπάνια ἐβγήκαν ἀπὸ ἀνθρώπινο στόμα, ἀπὸ στόμα παιδιοῦ, τόσο συγκινητικὰ καὶ βαθυστόχαστα λόγια :

ὦ ξένοι μου ψυχόπονοι, ἀφοῦ δὲν ὑποφέρετε
τὸ γέρο μου πατέρα
γιατὶ τίς πράξεις, ποὺ ἔκαμε χωρὶς τὴ θέλησή του,
ἀπ' ἀκουστὰ τίς ξέρετε,
ὅμως ἐμέ, παρκακλῶ, τὴ δόλια θυγατέρα
νὰ λυπηθῇτε ξένοι.

Μόνο γιὰ τὸν πατέρα μου στὰ πόδια σας πεσμένη
προσκαίγομαι, θωρόντας σας μὲ μάτια ὄχι βλαμμένα.

Σὰν νᾶμουνα κ' ἐγὼ δική σας γέννη
παρκακλῶ, ξένοι, ἀπὸ σᾶς λύπησιν ὁ δόλιος ναῦρῃ
ἀπὸ τ' ἐσᾶς κρεμόμαστε σὺν ἀπὸ ἀπὸ θεὸν οἱ μαῦροι.

Ἔλα, τὴν ἀναπάντεχην νὰ ὑποσχεθῇτε χάριν
θερμοπαρκακλῶ σας

Ἡλ. Βουτυρίδου—Ν. Ἐλατου, «Νεοελλ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ'. 9

σ' ὅ,τι ἀγαπᾶτε πιδ πολὺ παιδί σας ἢ ζευγάρι
ἢ πράματα ἢ θεό σας.
Γιατί κ' ἐσεῖς προσεχτικᾶ κοιτόντας δὲ μπορείτε
κανέναν ἄνθρωπο νὰ ἰδῆτε,
ποὺ νὰ μπορῇ μακριὰ νὰ διώχνῃ
τὴν συμφορὰ του, ἀνίσως Θεὸς πάνω σ' αὐτὴν τὸν σπρώχνῃ.

Ἡ ἀφοσίωση αὐτὴ τῆς Ἀντιγόνης μᾶς φέρνει ἄθελα στὸ νοῦ
τὴν ἄλλη, τὴν ψυχικὴ ἀδελφὴ της, τὴν Κορδηλία, τὴν κόρη τοῦ
βασιλεῖα Ἀθήρ, πλάσμα εὐγενικὸ τῆς Σαιξπηρικῆς μεγαλοφυΐας.
Μὰ ἡ κόρη τοῦ ἄτυχου βασιλεῖα τῆς Θήβας τὸ αἶσθημα αὐτὸ τῆς
ἀγάπης, τῆς λατρείας, τῆς ἀφοσίωσης, ποὺ κλεῖ μέσα του κι' ὅλη
τὴν ἰδέα τοῦ οἰκογενειακοῦ χρέους, τὸ ἀπλόνει περισσότερο, τὸ
φέρνει καὶ μακρύτερα : στὴν ἀφοσίωση στὸν ἀδελφό. Ἡ τρυφε-
ράδα τῆς γυναίκιας καρδιᾶς δείχνεται ἐδῶ πιδ συγκινητικὴ καὶ
πιδ σημαντικὴ. Φτάνει ἴσαμε τὴ θυσία.

Τὸ αἶσθημα τῆς ἀδερφικῆς ἀγάπης εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς δυνα-
τώτερους φυσικοὺς νόμους γιὰ τοῦτο παρουσιάζεται πάντα καὶ σὰν
δυνατὸς δεσμὸς τῆς οἰκογένειας. Μᾶς γεμίζει χαρὰ τὴν ψυχὴ καὶ
συχνὰ γίνεται παρηγορητικὸ στίς δυστυχίες μας. Μᾶς φαίνεται
πάντα αἶσθημα ἱερὸ. Γι' αὐτὸ ἔταν μέσα στὴ ζωὴ ἀντικρίζουμε
τὸ μῖσος ἀνάμεσα σ' ἀδέρφια, νιώθουμε κάτι ἄγριο νὰ δαγκόνη
τὴν ψυχὴ μας καὶ νὰ μᾶς φέρνῃ ἀνατριχίλες τρόμου. Εἶναι σὰν
κάτι ἔξω ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ποὺ κυβερνοῦν τὴν ὑπαρξὴ
μας. Ὁ Σοφοκλῆς ὕμνησε ὅσο μπορούσε τὸ αἶσθημα αὐτό, μὲ τὴν
ἀγάπη τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης, τῆς Ἠλέκτρας καὶ τοῦ
Ὀρέστη.

Ἀλλὰ πιδ πολὺ μὲ τὴν ἀγάπη τῆς Ἀντιγόνης πρὸς τὸν Πολυ-
νεῖκη. Ὅλη ἡ τρυφεράδα, ἡ δύναμη, ἡ ἁγιωσύνη τοῦ αἰσθήματος
συμμαζώχτηκε μὲς στὴν ψυχὴ τῆς παρθένας καὶ δείχνεται μὲ τὸ
συγκινητικώτερο τρόπο. Ἀγάπησεν ἡ Ἀντιγόνη ἀπὸ τὰ δυὸ ἀδέρ-
φια της πιδ πολὺ τὸν Πολυνεῖκη, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦταν ὁ ἀδικημέ-
νος, ὁ κατατρεγμένος, ὁ ἀποδιωγμένος ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ἡ
γυναίκια ψυχὴ, ποὺ ξέρεῖ νὰ συμπονᾷ, σ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ ρίξῃ
ὅλη τὴν τρυφεράδα της, γι' αὐτόνε νὰ βρῇ τὰ πιδ γλυκὰ λόγια.

Ἡ ἀδερφικὴ αὐτὴ ἀγάπη σπρώχνει τὴ μεγαλόκαρδη παρθένα
στὴν τολμηρὴ ἀπόφαση νὰ μὴ σεβαστῇ τὸ βασιλικὸ πρόσταγμα,
νὰ μὴ προσέξῃ τὸ δίκιο τῆς πολιτείας, ἀλλὰ νὰ κάμῃ ἐκεῖνο, ποὺ

τῆς ὑπαγόρευεν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ θέλησή της, τὸ φυσικὸ δίκιο· νὰ
θάψῃ τὸν ἀδερφό της Βάνει ἐπάνω ἀπὸ εἷλα τὸ οἰκογενειακὸ
χρέος καὶ τοῦτο εἶναι αἰσθημα καβαυτὸ γυναῖκος· τὴν κάνει ἱκανὴ
νὰ ἔχῃ συναισθησὴ τοῦ δίκιου της. Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης τῆς

Ἰδμὼν καὶ Ἀντιγόνη.

δίνει τὴν τόση μεγαλοφυχία κι' ἀποφασίζει ν' ἀντισταθῇ στὴ βία·
ἡ ἐλεύτερη ψυχὴ της ὀρθώνεται ἀντίμαχη στὴν τυφλὴ ἀνθρώπινη

θέληση. Τέτοια ήρωϊδα βέβαια δὲ θὰ παρουσιαζόταν ἐμπρὸς σ' ἀνθρώπους, ποὺ δὲ θὰ νιώθανε βαθιὰ τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου κι' ἂν ἀκόμη τὸ άτομο αὐτὸ εἶναι γυναίκα. "Ὅσο μεγάλο κι' ἂν ἦταν τὸ πνεῦμα τοῦ Σοφοκλῆ καὶ ὁ δημιουργικὸς νοῦς του ἔδλεπε σὰν προφητικὸς τὴν ἀληθινὴ θέσῃ τοῦ ἀτόμου μέσα στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, δὲ θὰ ἔφτανε σὲ σημεῖο νὰ διαλαλήσῃ τόσο δυνατὰ καὶ προδρομικὰ τίς ἰδέες του, ἂν δὲν ἦταν κ' ἡ ἐποχὴ του, κ' οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἄκουαν τίς γνώμες του, κατὰλληλοι νὰ νιώσουν καὶ νὰ δεχτοῦν τίς ἰδέες του.

Ἡ ἰδέα τοῦ δίκιου εἶχε τοποθετηθῇ στὸ ἀψηλότερο ἀνάβαθρό της. Τὸ ἱερό του νόημα ἦτανε γινώριμο πολὺ στοὺς Ἀθηναίους, ποὺ στοχαστικοὶ θ' ἄκουσαν τοὺς λόγους τῆς Ἀντιγόνης στὸν Κρέοντα. «Δὲν φαντοζόμουνα, ὅτι οἱ διαταγὲς ἀνθρώπου ἔχουν τόση δύναμη, ὥστε, ἐνῶ εἶσαι θνητός, νὰ μπορῇς νὰ παραβῇς τοὺς ἄγραφους καὶ σταθεροὺς νόμους τῶν θεῶν». Μέσα στοὺς λόγους αὐτοὺς κλειέται ὅλη ἡ δύναμη, ἡ περηφάνεια κ' ἡ εὐγένεια τῆς ἐλευθέρης ψυχῆς. Καὶ ἡ τέτοια ψυχὴ ἔχει ἀκόμη τὴν ἱκανότητα νὰ χαρίζῃ ἀπὸ τὴ δύναμή της καὶ σ' ἄλλες πρὸς ἀδύνατες. Ἔτσι γίνεται μὲ τὴν Ἀντιγόνη καὶ τὴν Ἰσμήνη, μὲ τὴν Ἠλέκτρα καὶ τὴ Χρυσόθεμη. Οἱ δύο ήρωίδες παρθένες ποὺ ἀγωνίζονται καὶ παθαίνουνε γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ δίκιου, δίνουν ἀπὸ τὴ δύναμή τους καὶ στὶς ἀδερφάδες τους, τίς φοβισμένες ἀπὸ τὴν ἀδικη ἀνθρώπινη θέληση, καὶ τίς ἀνυψώνουν κι' αὐτὲς ἴσαμε τὸν ἰδικό τους ἡθικὸ κόσμο, ὥστε νὰ ζητοῦν καὶ τὴ χαρὰ τῆς αὐτοθυσίας. Γιὰ τοῦτο μᾶς συγκινεῖ τόσο, ὅταν τὴν ἀντικρύζουμε μέσα σ' ὅλο τὸ βαθὺ νόημά της, αὐτὴ ἡ ἀδερφικὴ ἀγάπη, ἡ ἀφοσίωση τῆς μιᾶς ἀδερφῆς στὴν ἄλλη, καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῆς μιᾶς νὰ συμμεριστῇ τὴ θλιθερὴ τύχη τῆς ἄλλης.

Ἀλλὰ τὴν ἀγάπη τῆς γυναίκας ὁ Σοφοκλῆς δὲν τὴν περιόρισε μονάχα μέσα σ' αὐτὸ τὸ σύνορο. Τὴν ἀπλώσε ἀκόμη περισσότερο, τὴν ἔφερε πολὺ πέρα καὶ τὴν ὅρισε στοιχεῖο ἀπαραίτητο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. «Δὲ γεννήθηκα γιὰ νὰ μισῶ μαζὶ μὲ ἄλλους, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀγαπῶ μὲ ἄλλους μαζὶ», φωνάζει ἡ Ἀντιγόνη στὸν Κρέοντα. Ἄς προσέξουμε στὸ βαθὺ νόημα τοῦ λόγου αὐτοῦ γιὰ νὰ νιώσουμε ὅλη τὴν ἀξία του. Δὲν εἰπώθησαν πολὺ συχνὰ τέτοια λόγια, μήτε γράφτηκαν ποτὲ εὐγενικώτερα τους· θ' ἀξίζανε νὰ βρίσκονται καὶ μέσα στὸ Εὐαγγέλιο. Ὁ Σοφοκλῆς ἐδῶ δείχνηται

πιά δ' ἀνθρωπιστής ποιητής καὶ μάς δίνει νὰ ἐννοήσουμε καλύτερα πῶς τοποθετεῖ μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ τὴν ιδέα γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς γυναίκας.

Ἡ γυναίκα ἐπλάστηκε ν' ἀγαπάῃ, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη εἶναι δημιουργική· καὶ ἡ γυναίκα πάντα δημιουργεῖ.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

(Ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ «Ὁ Σοφοκλῆς καὶ οἱ Γυναῖκες»).

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ

29. ΔΙΑΤΑΓΜΑ 1468, 4 ΜΑΡΤΙΟΥ

(Διάλεκτος Κύπρου)

Πιστοὶ καὶ ἡγαπημένοι μας· μνησθὲν σας καὶ ὀρίζομέν σε μόνουτα καὶ τὸν αὐτὸν ὀρισμὲν νὰ περιλάβῃς, νὰ ποιήσῃς ἕνα διαλλαχμὲν καὶ ὀρισμὲν ἀπὸ τὴν μερίαν μας εἰς ὅλα τὰ χωρία καὶ προάστεια, μοναστήρια, ἀμπελικαῖς καὶ μονίγια ὅπου εἶναι εἰς τὴν κοντράδα τῆς χώρας τόπος· οἱ τζιζιτάνοι καὶ παρατζιζιτάνοι τῶν αὐτῶν χωρίων καὶ προαστείων νὰ γυρεύουν ὅπου εὔρουν ἀνθρώπους καὶ γυναῖκας καὶ κοπέλια, ὅπου δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς τόπους ὅπου εὐρίσκονται καὶ δὲν εἶναι γνωρισμένοι πῶς εἶναι ἐλεύθεροι, νὰ τοὺς πιάνουν καὶ νὰ τοὺς δένουν ἐξάγκωνα, καὶ νὰ τοὺς πρεβενιάζουν. Καὶ ἐσὺ νὰ τοὺς πέμπῃς εἰς τὸν σύγγριτόν μας νὰ τοὺς θωροῦν, ἂν ἦναι πάροικοι μας νὰ τοὺς παιδεύουν, καὶ νὰ τοὺς πέμπουν εἰς τὰ χωρία μας· καὶ ἂν ἦναι πάροικοι ἄλλης, νὰ τοὺς παιδεύῃς ἐσὺ καὶ νὰ τοὺς παίρνουν οἱ αὐθένται των. Καὶ ἀνίσως καὶ οἱ ἀντιτζιζιτάνοι καὶ παρατζιζιτάνοι πείσουν τὸν κατὰδικον, θέλουν πληρῶνει πένα ὁ πασαγεῖς ὅπου νὰ φαλιάσῃ εἰς τὴν τσάπρα μας δουκάτα ἐκ καὶ κιθέτζιμο. Ὅμοίως πᾶς ἄνθρωπος τοιοῦτης λογῆς καὶ νατούρας ὅπου νὰ ἦναι, καὶ ἔχοντας ἔσω τοὺς ἡξεύρει ποῦ εἶναι ἢ φεύγει καὶ δὲν τοὺς ὁμολογεῖ, θέλει πληρῶνει πένα ὁ πασαγεῖς εἰς τὴν τσάπρα μας δουκάτα ἐκ ὅπου νὰ φαλιάσῃ. Καὶ διαβαίνωντας ὀλίγαις ἡμέραις θέλομεν πέμψει καὶ ἕνα πιστὸν καὶ ἡγαπημένον μας νὰ ἰδῇ καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἂν ἐποίησαν οἱ ἄνωθεν τζιζιτάνοι καὶ παρατζιζιτάνοι τὸ ντέθερ των. Καὶ ὅποιος εὐρεθῇ

φαλισμένος, θέλει πέφτει εἰς τὴν ἄνωθεν πένα. Πρέπει οἱ τζιδι-
τάνοι νὰ παρουσιάσουν πάντα εἰς τοιοῦτην μανιέρα. Ἔτος τῇ δ'.
Μαρτίου 1468 ἀπὸ Χριστοῦ.

30. ΤΟ ΚΟΤΣΟΝ ΤΟ ΜΕΛΕΣΣΙΔΙΝ

(Παραμῦθι τοῦ Πόντου).

Ὁ Χαλκοτίνον ὁ Σέριον εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας μελε-
σίδα. Ἐναν ἡμέραν ἑκάτσεν ᾗ σὰ γουδάνα καικὰ κ' ἐτέρεσεν ὅλα
τὰ μελεσσίδα ἔρθαν καὶ τὸ μονέμματον τὸ κοτσὸν τὸ μελεσσίδ' κ'
ἔρθεν, κάπ' ἐχάθεν. Ἐνέμ'νεν κάμποσα ἡμέρας κι' ἄλλο καὶ ξάν'
κ' ἔρθεν. Ἐτέρεσεν κι' θὰ γίνεται, ἑκαθάλλ' κεψεν τὸν πετεινόν. κ'
ἐξέθεν ᾗ ἀράεμαν. Ἐλάστεν κάμποσα ἡμέρας καὶ κ' εὔρεν αὐτο.
Ἀτότε ἐπῆεν ᾗ σὸ Γουλὰτ Δὰγ ἀπάν', ἐκάρφωσεν ἕναν τσιχαλ-
τούζ' ᾗ σὴ γῆν, ἐθέκεν ἀπάν' ᾗ σὸ τσιχαλτούζ' τὰ λώματα τ' κ'
ἐξέθεν ἀπάν' κ' ἐτέρεσεν ἀπὸ ψηλασέας ὀλόερα. Ἀλλομίαν ντὸ
τερεῖς ! Εἶδεν κ' ἐγνώρτσεν τὸ κοτσὸν τὸ μελεσσίδ'ν αὐτ' ᾗ στῇ
Μαύρην καὶ ᾗ σὴν Ἀσπρὴν Θάλασσαν ἀνάμεσα ᾗ ἕναν πατάχ'
ἀπέσ' ρουγμένον. Ἀρ' ἐλάλεσεν τὸν πετεινόν αὐτ' κ' ἐπῆεν ἐκεῖ,
ἐπολέμεσεν πολλὰ νὰ ἐδγάλ'νεν αὐτο καὶ κ' ἐπόρεσεν. Ἀτότε ἐγ-
κεν σεράντα νομάτ'ς χαμάλτς καὶ ἔδεσαν τὰ χαλάτα ἐκεῖ καὶ ἔσου-
ραν καὶ κ' ἐπόρεσαν νὰ ἐδγάλναν αὐτο, μονάχον ἔκοψαν τὰ δύο
ποδάρα ᾗ θες. Ἐγκεν ἀτότες ὁ Σέριον εἴκοσι νομάτ'ς κ' ἔσπαξαν
αὐτο καὶ τὸ κρέας ἐπούλτσεν αὐτο κ' ἐπέρεν σεράντα γαντάρα κε-
χρία, ἐσέγκεν αὐτα ᾗ σὸ πετσὶν τῇ μελεσσιδ', ἐφόρτωσεν αὐτα τὸν
πετεινόν, ἑκαθάλλ' κεψεν ἀπάν' κι' αὐτὸς κ' ἐπῆεν ᾗ σὸ μέρος αὐτ'.

(3581 χορηγεῖται ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς)

·Η Ποιητής· (Έργον τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ζωγράφου Φόιερπαχ 1856)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

(ΣΗΜ. **Τὰ Δημοτικά τραγούδια.**—“Υστερ’ ἀπὸ τὰ 1453 ἡ κοινωνικὴ ζωὴ στὶς ἑλληνικὰς χώρας εἶναι δλότελα στενεμένη ἐξ αἰτίας τῆς σκλαβιάς. Κάτω ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς τυραννίας, ποὺ συντρόφους τῆς ἔχει τὴ δυστυχία τὴν ὕλική καὶ τὸ μαρasmus τῆς πνευματικῆς ζωῆς, κί’ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα καταντάνε νὰ μὴ τολμοῦνε νὰ βγοῦνε στὸ φανερό. “Όταν ὁ ἄνθρωπος χάσῃ πιά τὴν πολιτική, μὰ καὶ τὴν κοινωνική του ἐλευθερία, φθάνει στὸ ἀνώτατο σημεῖο τῆς δυστυχίας καὶ τῆς πνευματικῆς νέκρας, ὥστε νὰ μὴ νιώθῃ πιά τὴν ἀνάγκη νὰ φανερώσῃ τὰ αἰσθήματά του μὲ τὸ λόγο—καὶ μάλιστα μὲ τὸ λόγο, ποὺ ἡ μορφὴ του εἶναι γερὰ φροντισμένη. Ἀπὸ πάνω του τριγυρίζει μονάχα τῆς ζωῆς ὁ φόβος, ἐπειδὴ δὲν ξέρει τί θὰ τὸν βρῇ ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή ὡς τὴν ἄλλη. Καὶ μιὰ τέτοια πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ, ποὺ κινιέται μόνο μέσα στὶς ἀλυσίδες τῆς σκλαβιάς, δὲ βοηθᾷ βέβαια καθόλου γιὰ τὴ γέννηση ἔργων φαντασίας στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ξεχνάει μονάχα—κί’ ἀθελά του καὶ θεληματικά του—τί εἶναι τέχνη, μὰ καὶ παραμελεῖ νὰ τὴν προσέξῃ, ὅταν τύχῃ νὰ τοῦ τήνε θυμίσουν περιστατικὰ ἄλλα.

Ὁ λαὸς ὅμως μ’ ὅλη αὐτὴ τὴ δυστυχία δὲν παύει νὰ ζῇ πάντα ψυχικά, νὰ ἔχῃ αἰσθήματα καὶ συναισθήματα, πόνους καὶ χαρὰς, ἐλπίδες καὶ φόβους Ὅσως μάλιστα μέσα σὲ τέτοιες συνθήκες ζωῆς ὁ ψυχικὸς του κόσμος νὰ γίνεται πλουσιώτερος καὶ πιὸ ἐσωτερικὸς—ἂν μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ εἰπῇ ἔτσι. Τὸν ψυχικὸ αὐτὸν κόσμο του ὁ λαὸς, ποὺ ξέρει ὅτι ἡ πατρίδα του καὶ ἡ ζωὴ σ’ αὐτὴν ἦτανε πρὶν ἐλεύθερες, νιώθει πάντα τὴν ἀνάγκη νὰ τόνε βγάλῃ στὸ φανερό μὲ τὸ λόγο. Καὶ τότε ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖνοι, ποῦ θὰ μιλήσουν ἀντὶ γι’ αὐτόνε καὶ θὰ ἱκανοποι-

ήσουν τὴν ἀνάγκη του, μιλάει ὁ ἴδιος ὁμαδικά. Ἔτσι τὸ μίλημά του κάνει τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, ἐπειδὴ ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει λαὸς μ' ἐσωτερικὴ ζωὴ, ὑπάρχει καὶ ποίηση.

Ὁ σκλαβωμένος λαὸς γυρίζει περισσότερο πρὸς τὸν ἑαυτό του, γνωρίζει πῶς πολὺ τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον καὶ κάνει τὸ τραγοῦδι του τὸν πῶς πιστὸ ἀντιπρόσωπον τῆς ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς του. Κι' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς του, ἀφοῦ δὲ βρεθῆκανε—ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ βρεθοῦνε—οἱ τεχνίτες τοῦ λόγου, πὺν μὲ τὰ πνευματικὰ δημιουργήματά τους θὰ γίνονταν οἱ ἀντιπρόσωποί του οἱ ἀληθινοὶ στὸ ζωγράφισμα τῆς ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς του, τραγουδοῦσε μόνος του τὴ ζωὴν αὐτὴν καὶ ἔφτιανε ἀδιάκοπα τὰ δημοτικὰ του τραγοῦδια, ἐξακολουθώντας ἔτσι πάντα δυνατὴ καὶ πῶς γόνιμη τὴν παράδοσιν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μὲ τὴ δικήν του τέχνη καὶ στὴ δικήν του γλῶσσα. Κ' ἔτσι στὰ χρόνια τῆς σκλαβωμένης ζωῆς τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι φάνηκε πλουσιώτερον καὶ μὲ τὰ γνωρίσματα τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ περισσότερα καὶ βαθύτερα ἀπὸ πρὶν.

Ὅπως καὶ στὰ παλιότερα χρόνια, στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, ὁ λαὸς ἀψηφόντας τί ἔλεγον καὶ τί ἔγραφαν οἱ κλασικιστὲς λόγιοι, ἔφτιανε τὴν δικήν του λογοτεχνίαν συνθέτοντας τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια του, ὅπου χρησιμοποιοῦσε τὴν γλῶσσάν του, ἔτσι καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς ἐξακολουθῆσε νὰ φτιάχνῃ τὰ τραγοῦδια του ἐπάνω στοὺς τόνους, πὺν τοῦ ἔδινε ἡ καινούργια πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Ἡ γλῶσσα τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν—καθὼς τὴν ἔχουμε στὰ πῶς παλιὰ γραφτὰ μνημεῖά τους—εἶναι ἡ καθάρια λαϊκὴ μὴ γλῶσσα πανελλήνια. Καὶ μάλιστα μπορούμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ πῶς σημαντικὸν—γιὰ τὴν οὐσίαν του—μέρος τους δὲ φτιάστηκε μῆτε στὴ Ρόδον, μῆτε στὴν Κύπρον, μῆτε στὴν Κρήτην, ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου ἡ ζωὴ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἔδινε τὰ θέματα καὶ τὴν ἀφορμὴν γιὰ τέτοια τραγοῦδια : στὴν Ἡπειρὸν δηλαδὴ, καὶ στὴ Ρούμελην καὶ στὸ Μοριά καὶ στὴ Μακεδονίαν.

Τὰ κλέφτικα δημοτικὰ τραγοῦδια καὶ τῆς ξενιτιάς δὲ μπορούσαν νὰ γεννηθοῦν σὲ χώρες, ὅπου δὲν ἔξοῦσεν ὁ ἀρματωλισμὸς ἢ δὲν ἀναγκάζονταν οἱ ἄνθρωποι νὰ ξενιτεύονται γιὰ νὰ ζήσουν ἐκεῖ στὰ ξένα πῶς ἐλεύθερα ἢ γιὰ νὰ βροῦνεν τύχην κάπως καλύτερη. Ἐνῶ τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια, πὺν ἔχουνε τίς ὀνομασίες : τοῦ χάρον, μοιρολόγια, τῆς ἀγάπης, τοῦ γάμου, να-

νουρίσματα ἢ κι' ὅποια ἄλλα ἐφτιάνονταν ἐπάνω σὲ συνηθισμένα καθέκαστα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, γεννιόντανε σὲ κάθε μέρος, εἴτε ὁ Τοῦρκος τὸ κρατοῦσε, εἴτε ὁ Φράγκος. Βλέπουμε λοιπόν, ὅτι τὰ δημοτικὰ τραγούδια ξεχωρίζουνε μόνο στὸ πνεῦμα ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς τοῦ τόπου ὅπου ἐφτιάστηκαν, ἐνῶ στὴ γλῶσσα—ἀν βάλουμε κατὰ μέρος κάποιους ἰδιωματισμούς, ποὺ δὲν ἔχουνε καὶ πολὺ σημασία γιὰ τὴ γενικὴ γλωσσικὴ μορφὴ τους—δὲν ξεχωρίζουνε καθόλου.

ΗΛ. Π. Β.)

1. Η ΚΟΛΑΣΙΣ

Παρακαλῶ σε, Παναγιά, καὶ διπλοπροσκυνῶ σε,
νὰ μοῦ χαρίσης τὰ κλειδιά, κλειδιά τοῦ παραδείσου,
ν' ἀνοίξω νᾶμπω ζωντανὸς γύρω νὰ περπατήσω,
νὰ ἰδῶ τοὺς πλούσιους πῶς περνᾶν, καὶ τοὺς φτωχοὺς πῶς στέκουν.
Κάθονταν ἡ φτωχολογιά στὸν ἥλιο, τὸν προσήλιο
κ' οἱ πλούσιοι ἐκυλιόντανε στὴν πίσσα, στὸ σκοτάδι·
ἐκείτονταν κι' ὁ ἔξαρχος σὲ μί' ἄκρ' ἀκουμπισμένος,
καὶ τοὺς φτωχοὺς ἀγνάντευε καὶ τοὺς παρακαλοῦσε.
—Φτωχοί, γιὰ πάρτε τ' ἄσπρα μου, δόστε μου μιὰ λαμπάδα.
—Ἐδῶ τὰ ἄσπρα δὲν περνοῦν, λαμπάδες δὲν πουλειῶνται.
"Ἐξαρχ' ἐσὺ τὸ ἤξερες πῶς ἦσουν γι' ἄλλον κόσμο,
δὲν λεημονοῦστε τοὺς φτωχοὺς, δὲν βοήθαγες τὸ ἀρρώστους.
"Ἐξαρχ', ἐσὺ τὸ ἤξερες, πῶς εἶχες νὰ πεθάνῃς·
δὲν πῆγαινες εἰς τὸ ὀσπερνό δὲ σύχναζες στὸν ὄρθρο,
καὶ στὴν ἀγία τὴ λειτουργιὰ τοῦ τρέμ' ὅλος ὁ κόσμος;
Θυμᾶσαι θντάς ἔπαιρνες τὰ δέκα δεκαπέντε
κ' ἔδανες στὸ κρασί νερό, καὶ μέσ' τ' ἀλευρί στάχτη;

2. ΑΝΔΡΕΙΟΙ ΠΟΛΕΜΙΣΤΑΙ.

Τὰ τέσσαρα τὰ πέντε τὰ ἑννιά δέρφια
 Τὰ δεκοχτὼ ξαδέρφια τὰ λιγόνμερα,
 Τοὺς ἦρθ' ἓνα φερμάνι ᾗ τὸ Βασιλιά
 Νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν χρόνους δώδεκα.
 Σελώνουν, καλλιγώνουν, τρέμ' ἡ μαύρη γῆ,
 Τρογοῦνε τὰ σπαθιά τους λάμπ' ἡ θάλασσα,
 Ρίχνουν καὶ δυὸ τυφέκια τρέμουν τὰ βουνά.
 Ἐκίνησαν καὶ πάνουν τὰ λιγόνμερα,
 Σαράντα μέρες κάνουν δίχως τὸ νερό,
 Κι' ἄλλαις σαρανταπέντε δίχως τὸ ψωμί.
 Βρίσκουν ἓνα πηγᾶδι ξεροπήγαδο,
 Σαράντα ὀργυιὲς τὸ βάθος κ' ἑκατὸ πλατύ,
 Σκουρτίζουν, ξεσκουρτίζουν ποιὸς νὰ κατεβῇ,
 Τοῦ Κώστα πέφτ' ἡ σκουρτα τοῦ μικρότερου.
 Κρεμάστε με ἀδέρφια γιὰ νὰ βρῶ νερό.
 Κατέβηκε ὡς τὴ μέση κι' ὅλο τραγουδεῖ,
 Κι' ἀπὸ τὴ μέση κάτω μοιρολόγαγε,
 — Ἐδῶ νερὸ δὲν εἶνε ὅλο αἷματα,
 Κεφάλια παντρεμένων χέρια πὸ παιδιὰ.
 Τραβάτε με ἀδελφια γιὰτ' ἐπνίχθηκα,
 — Ἐμεῖς τραβοῦμε, Κώστα, σὺ δὲν ἔρχεσαι,
 — Γιὰ βάλτε τ' ἄλογό μου νὰ τραβᾷ κι' αὐτό.
 — Κι' αὐτὸ τραβάει, Κώστα, σὺ δὲν ἔρχεσαι.
 Τάξτε στὴν Ἀγία-Μαῦρα νὰ βοηθήσ' κι' αὐτή.
 Τραβοῦνε μιά, τραβοῦνε δυό, ἦλθε στὰ μισά,
 Στὸ τράδηγμα τὸ τρίτο κόπκων τὰ σχοινιά.
 Ἀφίστε με ἀδελφια σύρτε στὸ καλὸ,
 Κι' ἂν σᾶς ρωτήσῃ ἡ μάνα ᾗ τί γέννηκα,
 Πάτε στὰ ξένα πῆγα καὶ παντρεύτηκα,
 Καὶ πῆρα γιὰ γυναῖκα Κόρη Βασιλιά.

3. Ο ΚΛΕΦΤΗΣ ΠΡΟΟΡΩΝ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ.

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, χορεύουν τὰ καυμένα,
κι' ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲ θέλει νὰ χορέψῃ,
μόν' τ' ἄρματά του ἔσιαζε, καὶ τ' ἄρματά του σιάζει,
κ' ἐτραγουδοῦσε κ' ἔλεγε τηρῶντας τ' ἄρματά του.
«Ντουφέκι μου περήφανο, σπαθί μου πέρα πέρα,
πολλαῖς βολαῖς μ' ἐγλύτωσες, καὶ τώρα γλύτωσέ με !
Δώδεκα χρόνους περπατῶ ἄρματωλὸς καὶ κλέφτης,
μὲ τὸ ντουφέκι στὸ πλευρὸ ἀπ' τὸ πουρνὸ ὡς τὸ βράδυ,
προσκέφαλο τὸ χέρι μου, καὶ στρῶμα τὸ σπαθί μου,
κι' ἀπόψε εἶδα εἰνоро, κακὸ καὶ σκονταμμένο.
Παιδιάμ', ἂν μ' εὕρῃ σήμερα τὸ φλίδερο τὸ βόλι,
φυλάξτε τὸ ντουφέκι μου, ταῖς δόλιας μου παλάσκαίς,
τί τ' ἀντρεωμένου τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ φοριῶνται,
μόν' πρέπει νὰ ᾔναι σ' ἐρημιά, σὲ τρία σταυροδρόμια,
κι' ὅσοι διαβάταις κ' ἂν διαβοῦν νὰ τὰ καλημερίζουν,
«καλὴ μέρα σας, ἄρματα,—καλῶς τοὺς τοὺς διαβάταις
—ἄρματα, ποῦ εἶν' ἀφέντης σας, σὰς φύλαγε στὴ μέση ;
—ὁ χάρος τὸν ἐκάλεσε, τὸν ἔχει καλεσμένον.»

4. ΜΟΙΡΟΛΟΙ· ΕΙΣ ΝΕΟΝ

Ἐλᾶτε μάναις κι' ἀδερφαῖς, καὶ μακραμμένα ἡταῖρια,
νὰ κλάψουμε, νὰ χύσουμε θλαῖς ἀπῶνα δάκρυα,
ποτάμι γιὰ νὰ κάμουμε θολὸ καὶ βουρκλωμένο,
γιὰ νὰ διαβοῦν τὰ δάκρυα μας, νὰ πᾶνε μέσ' τὸν Ἄδη,
γιὰ νὰ νικτοῦν οἱ ἀνικτοί, νὰ πιοῦν οἱ διψασμένοι,
νὰ πλύνουν τὰ μαντύλια τοὺς ἢ νειαῖς κ' ἢ μαυρομμάταις,
καὶ νὰ λιανοξουραφιστοῦν ἄντρες καὶ παλληκάρια.
Φωνάξετέ του αὐτοῦ τοῦ νειοῦ, ποῦ κίνησε καὶ πάγει,
νὰ χαιρετήσῃ θλαῖς ταῖς νειαῖς, τοὺς νειοὺς νὰ τς' ἀγκαλιάσῃ,
κι' αὐτὰ τὰ παιδοκόριτσα νὰ τὰ γλυκοφιλήσῃ.

5. ΤΑ ΤΣΑΠΟΠΟΥΛΑ

Μὲ γέλασ' ὁ αὐγερινός, μ' ἐγέλασεν ἡ πούλια,
κ' ἐβγήκ' ἀπάνου στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοδοῦνια,
κι' ἀκούω ἀέρας ποῦ φυσάει, καὶ τὰ βουνὰ μαλώνουν.
Ἔσεῖς, βουνὰ τοῦ Γρεβθενοῦ, καὶ χίλιων χρόνων πεῦκα,
τί ἔχετε καὶ μαλόνετε, τί ἔχετε καὶ βογγάτε ;
μῆνα τὰ χιόνια σὰς βαροῦν, μὴ σὰς βαρεῖ ὁ χειμῶνας :
—Δὲ μᾶς βαρεῖ ὁ χειμῶν' καιρός, δὲν μᾶς βχροῦν τὰ χιόνια,
μόν' μᾶς βαρεῖ ἡ κλεφτουριά ποῦ περπατάει τὴ νύχτα,
μὲ τὸ ντουφέκι στὸ πλευρὸ καὶ τὸ σπαθὶ στὴ ζώση.
καὶ μᾶς βαρεῖ κ' ἡ παγανιά, οἱ τόσ' οἱ Ἀρβανίταις,
ποῦ μέρα νύχτα περπατᾶν καὶ ψάχνουν καὶ γυρεύουν,
τὰ δόλια τὰ Τσαπόπουλα τὰ τέσσερα ξαδέρφια.

6. Ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΛΕΦΤΗΣ

«Βασίλη κάτσε φρόνιμα, νὰ γίνης νοικοκύρης,
γιὰ ν' ἀποχτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι' ἀγελάδες,
χωριά κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
—Μάννα μου ἐγὼ δὲν κάθομαι νὰ γίνω νοικοκύρης,
νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν,
καὶ νάμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.
Φέρε μου τάλαιφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφεκί,
νὰ πεταχτῶ σάν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοδοῦνια,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατάκια καπετάνων·
καὶ νὰ σουρίξω κλέφτικα, νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους,
ποῦ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιὰ καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίταις.

Πουρνὸ φιλεῖ τὴ μάννα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται,
«Γεῖά σας βουνὰ μὲ τοὺς γκρεμνοὺς, λαγκάδια μὲ τοῖς πάχυναις!
—καλὸ 'στο τᾶξιό τὸ παιδί καὶ τᾶξιο παλληκάρι».

Μάννα, μ' ἐκαταρρίστηκες, βαρειὰ κατάρᾳ μου εἶπες.
«Κλέφτης νὰ βγῆς, παιδάκι μου, κάμπους, βουνὰ νὰ τρέχης
ὀλημερίς 'ς τὸν πόλεμο, τῇ νύχτᾳ καραοῦλι,
καὶ 'ς τὰ γλυκοχαράματα νὰ πιάνης τὸ ταμποῦρι».
Νὰ ἦσουνα πετροπέρδικα 'ς τὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου,
ν' ἀγνάντευες πῶς πολεμοῦν οἱ κλέφτες μὲ τοὺς Τούρκους

Ἄρματωλοὶ καὶ κλέφτες. (Εἰκὼν τοῦ Ἑλ-
ληνος ζωγράφου Π. Ροῦμπου).

ν' ἀγνάντευες τὸ γίδεκα σου μπροστὰ ἀπ' τὰ παλληκάρια.
Ὅμπρὸς ξεστρώνει τὴν Τουρκιά μὲ τὸ σπαθί 'ς τὸ χέρι,
κι' ἀπ' τῇ φωνῇ του τὴν φιλὴ ἀχολογáει ὁ τόπος,
«Βαρεῖτε παλληκάρια μου σκοτώνετε τοὺς σκύλους,
ψυχὴ νὰ μὴν ἀφήσουμε ὀπίσω νὰ γυρίσῃ,
τί ἔκαμα ἔρχο φοδερό, Τούρκο νὰ μὴ σκλαδῶσω».

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

1. ΠΡΟΔΡΟΜΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

(**Σημ.** Μπορούμε νά βάλουμε στή σειρά τῆς διδαχτικῆς ποιήσεως καί μερικά ποιήματα, πού τοὺς δίνουνε τὴ γενικὴ ὀνομασία «Προδρομικά», ἐπειδὴ ὅλα δείχνουνε γερά τὸ χαραχτῆρα καί καθέκαστα τῆς ζωῆς τοῦ πολὺ γνώριμου στὴν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας λόγιου Πρόδρομου ἢ Πτωχοπρόδρομου. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ἔχουνε πέρα γιὰ πέρα ἓνα τόνο πού μπορούμε νὰ τὸν εἰποῦμε «ζητιάνικο», καί ζωγραφίζουνε πολὺ πιστὰ τὴ ζωὴ τῶν δυστυχισμένων ἐκείνων λόγιων τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, πού γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ μέσα τῆς ζωῆς παρακαλούσανε τὸν αὐτοκράτορα καί τοὺς ἄρχοντες σὰν ἀληθινοὶ ζητιάνοι κ' ἔφταναν ἴσαμε τὸν ἐξευτελισμὸ τὸ δικό τους καί τὸν ὑπερβολικὸ ἔπαινον ἐκείνων, πού παρακαλοῦσανε. Ζωγραφίζεται στὰ προδρομικὰ ποιήματα ἓνας γνήσιος βυζαντινὸς τύπος, πού δὲν ἔλειψε κατόπι καθόλου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι βέβαια πιὸ πολὺ σατυρικὰ τὰ ποιήματα αὐτά, καί φέρνουνε τὸ γέλοιο μὲ τὴν κωμικὴ περιγραφή τῆς ζωῆς τοῦ ἄτυχου γραμματισμένου, πού καταριέται τὴ μοῖρα του γιὰτὶ νὰ μάθῃ γράμματα καί νὰ μὴ γίνῃ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο, μὰ στὸ βάθος δὲ λείπει ὁ διδαχτικὸς σκοπὸς διδασχῇ, πού μόνο πραγματικὴ δυστυχία μπορούσε νὰ τήνε δικαιολογήσῃ: ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ σπουδὴ δὲ χρήζει τίποτε ἄμα

δὲ φέρνει καὶ τὰ ὕλικά μέσα τῆς ζωῆς. Γιὰ τοῦτο καὶ φωνάζει ὁ ποιητής :

Ἀνάθεμα τὰ γράμματα, Χριστέ, καὶ ὁποῦ τὰ θέλει !
ἀνάθεμα καὶ τὸν καιρὸν καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν,
καθ' ἣν μὲ παρεδώκασιν εἰς τὸ διδασκαλεῖον
πρὸς τὸ νὰ μάθω γράμματα, τάχα νὰ ζῶ ἀπ' ἐκεῖνα.

ΗΛ. Π. Β.)

Γείτονα νῆχ πετζωτήν, τάχα ψευδοτξαγγάρην·
πλὴν ἔναι καλοφουνιστής, ἔναι καὶ χαροκόπος·
διταν γὰρ ἴση τὴν αὐγὴν περιχαρassoμένην,
λέγει «ἄς βράσῃ τὸ κρασί, καὶ βάλε καὶ πιπέριν.»
Εὐθὺς τὸ βράσειν τὸ θερμόν, λέγει πρὸς τὸ παιδί νου·
«νὰ το, παιδί νου, ἀγόρασε χορδόκοιλα δουκάτον,
φέρει καὶ βλάχικον τυρί ν ἄλλην σταμεναρέαν.
καὶ δός με νὰ προγεύσωμαι, καὶ τότε νὰ πετζώνω.»
Ἄφ' οὗ δὲ φθάσῃ τὸ τυρί καὶ τὰ χορδοκοιλίτζια,
κᾶν τέσσερα τὸν δίδουσιν εἰς τὸ τρανὸν μουχροῦτιν·
καὶ πίνει τα καὶ ρεύγεται. Κερνοῦν τον ἄλλον ἔνα,
καὶ παρευθὺς ὑπόδημα ν ἐπαίρνει καὶ πετζώνει.
Ὅνταν δὲ πάλιν, βασιλεῦ, γέμματος ὥρα φθάσει,
ρίπτει τὸ καλαπόδιον του, ρίπτει καὶ τὸ σανίδιν,
καὶ λέγει τὴν γυναῖκα νου· «κυρά, καὶ θὲς τραπέζιν·
καὶ πρῶτον μίσσον ἐκζεστόν, δεύτερον τὸ σφουγγάτον,
καὶ τρίτον τὸ ἀκριόπαστον ὄφτον ἀπὸ μερίου,
καὶ τέταρτον μονόκυθρον, πλὴν βλέπε νὰ μὴ βράζῃ.»
Ἄφ' οὗ δὲ παρθέσουσιν, καὶ νίψεται, καὶ κάτῃ,
ἀνάθεμά με, βασιλεῦ, καὶ τρεῖς ἀνάθεμά με !
ὄνταν στραφῶ καὶ ἴδω τον λοιπὸν τὸ πῶς καθίζει,
τὸ πῶς ἀνακομπόνεται νὰ πιᾶσῃ τὸ κουτάλιν,
καὶ οὐδὲν τρέχουν τὰ σάλια μου, ὥς τρέχει τὸ ποτάμιν.
Καὶ γ' ὅ νὰ πᾶγω κ' ἔρχομαι πόδας μετρώ νων στίχων·
εὐθὺς ζητῶ τὸν ἱαμβον, γυρεύω τὸν σπονδεῖον,
γυρεύω τὸν πυρρίχιον καὶ τὰ λοιπὰ τὰ μέτρα·
ἀλλὰ τὰ μέτρα ποῦ φελοῦν ἔτῃν ἄμετρόν μου πείναν ;
Πότε γὰρ ἐκ τὸν ἱαμβον νὰ φάγω, κοσμοκράτωρ,
ἢ πῶς ἐκ τὸν πυρρίχιον ποτέ μου νὰ χορτάσω ;

Ἔδε τεχνίτης σοφιστὴς ἐκεῖνος ὁ τζαγγάρης·
εἶπεν τὸ «κύριε ἴλῃσον», ἤρξατο ρουκανίζειν,
ἐγὼ δέ, φεῦ τῆς συμφορᾶς! πόσους νὰ πλέξω στίχους,
πόσους νὰ πλέξω καὶ νὰ πῶ πόσους νὰ λαρυγγίσω.
νὰ τύχω καὶ τοῦ λάρυγγος τῆς ἄκρας βοηθείας;
Κηπουρικὴν πολὺκαρπον νὰργάζουμουν τὴν τέχνην,
συκίτζια καὶ ροδάκινα, ῥωδίτζια μυδαλίτζια,
θαμασκηναπιδόμηλα, δαμάσκηνα κροκάτα,
τὰ λέγουν ἀνατολικά, τὰ λέγουν λαγγινάτα,
καὶ ἄλλα τὰ τῶν κηπουρῶν, σκόρδα καὶ κρομμυδίτζια,
ματζάνας, λαχανόγουλα, κραμπιὰ καὶ σευκλογουλῖα·
καὶ κἄν ψωμὶν ὁ κηπουρὸς νὰ χόρταινα καὶ γούλας·
καὶ μουχτερὸν ὁ κηπουρὸς ἔχει καὶ θρέφει τοῦτο,
καὶ θρέφει καὶ τὸν κηπουρὸν καὶ μουχτερὸν ὁ κήπος.
Παστελλοπούλης, καρυδᾶς, κανναβοσησαμάτος.
καὶ δαυκοφίστης, ρεπανᾶς, σευκλογουλᾶς ἂν ἦμουν·
«τὰ καρυδάτ', ἀρχόντισσαις, ἐδῶ τὰ σησαμάτα!»
Καὶ ἡ ἀρχόντισσαις νὰ τᾶπαιρναν, νὰ μ' ἐδίδαν κομμάτας
καὶ νᾶχασιν τὰ χεῖλη μου κἄν γλυκασμὸν ὀλίγον.

2. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΡΡΟΗ.

(Σημ. Ἀνάμεσα στὰ ποιήματα ποὺ ἔχουνε γραφῇ στοὺς
τελευταίους αἰῶνες τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ σὲ γλῶσσα ἀπλῇ
ἐξεχωρίζει καὶ τὸ ποίημα, ποὺ ἔχει τίτλο «Τὸ κατὰ Καλλίμαχον
καὶ Χρυσορρόην Ἑρωτικὸν Διήγημα». Ὑπόθεση τοῦ ποιήματος
αὐτοῦ εἶναι ἡ γεμάτη περιπέτειες ἐρωτικὴ ἱστορία τοῦ νεαροῦ
Βασιλόπουλου Καλλίμαχου καὶ τῆς βασιλοπούλας Χρυσορρόης,
ποὺ τὴν εἶχε ἀρπάξει ἀπὸ τὴν οἰκογένειά της ἕνας ἄγριος Δράκος,
ἀφοῦ εἶχε ρημάξει τὸν τόπο της, μὴν ἀφίνοντας τὸ νερὸ νὰ πάη
στὴν πολιτεία, καὶ τὴν εἶχε κλείσει στὸν πύργο τοῦ ἐπάνω σ' ἕνα
βουνό, ποὺ τὸ φυλάγανε θεριὰ καὶ τρομερὰ φίδια.

Ὁ Καλλίμαχος ὁ μικρότερος ἀπὸ τοὺς τρεῖς γιοὺς ἐνὸς βασι-
λέα, ἐγύριζε τὸν κόσμον μὲ τὰ δυὸ ἄλλα ἀδέφια του γιὰ νὰ κά-
νουν ἀνδραγαθίες, ἐπειδὴ ὁ πατέρας τους ἤθελε ν' ἀφίση διάδο-

χο τοῦ θρόνου του ἐκείνον πού θά ἔκανε τή μεγαλειέτερη ἀνδραγαθία. Ἄμα ὁ Καλλίμαχος ἔφτασε σιὸ βουνό τοῦ Δράκοντα θέλησε ν' ἀνεβῇ σ' αὐτό. Τὰ ἄλλα ἀδελφία του φοβηθήκανε τὰ θεριά κ' ἐφύγανε. Ὁ Καλλίμαχος ὁμως πολέμησε μὲ τὰ θεριά, τὰ ἐνίκησε κι' ἀνέβηκε σιὸ βουνό, ὅπου βρῆκε τὸν πύργο τοῦ Δράκου καὶ μέσα τῇ σκλάβᾳ βασιλοπούλᾳ, κρεμασμένη ἀπὸ τὰ μαλλιά ἀνάποδα. Ἀφοῦ ἐλευθέρωσε τὴ βασιλοπούλᾳ, σκότωσε ὕστερα καὶ τὸ Δράκο· κ' ἔτσι ἔμεινε σιὸν πύργο τούτου κ' ἔξοῦσε μὲ τὴ Χρυσορρόη.

Ἐνας ἄλλος ὁμως βασιλιάς, πηγαίνοντας καὶ αὐτὸς σιὸ βουνό ἐκεῖνο, εἶδε τὴ Χρυσορρόη καὶ ἠθέλησε νὰ τὴν κάμῃ δική του. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ ἐδέχτηκε τὴ βοήθεια μιᾶς γοητᾶς μάγισσας, πού μὲ ἓνα μαγεμένο μῆλο ἔκαμε τὸν Καλλίμαχο νὰ πέσῃ ἀποκοιμισμένος σὰν νεκρός· κ' ἔτσι ὁ ἄλλος βασιλιάς μπόρεσε καὶ ἄρπαξε τὴ Χρυσορρόη. Ὁ μεγάλος ἀδελφὸς τοῦ Καλλίμαχου εἶδε σιὸν ὕπνο του, ὅτι ἐκινδύνευε τοῦτος· κι' ἀμέσως ἔτρεξε μὲ τὸν ἄλλο ἀδερφό του νὰ τὸν βοηθήσουνε. Βρῆκανε τὸν Καλλίμαχο σὰν πεθαμένο, μὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μαγεμένου μήλου μπόρεσαν νὰ τὸν ξαναφέρουνε στὴ ζωή.

Ὅταν συνῆρθε ὁ Καλλίμαχος καὶ δὲν εἶδε τὴ Χρυσορρόη ἄρχισε τοὺς θρήνους· γλήγορα ὁμως ἐπῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ πάῃ νὰ τὴν εἷρη. Κι' ἀπὸ δῶ ἀρχίζουν οἱ γεμάτες κόπους καὶ κίντουνους περιπέτειές του, ὡς πού κατάρθωσε νὰ τὴν ξαναβρῇ καὶ νὰ τὴν πάῃ πάλι ἀφοῦ κιντύνεψε νὰ θανατωθῇ ἀπὸ τὸν ἀρπαγα βασιλέα.

Τὸ ποίημα αὐτὸ φαίνεται σὰν παραμῦθι. Καὶ ἴσως ἡ ἀρχικὴ βάση του νὰ εἶναι κάποιο παραμῦθι· γι' αὐτὸ ἔχει μέσα τόσα στοιχεῖα παραμυθολογικά: δράκους, θεριά ἀφύσικα, μάγισσα, μάγια, δεισιδαιμονίες καὶ τὰ παρόμοια. Εἶναι ὁμως γνήσιο Βυζαντινὸ δημιούργημα. Καὶ φαίνεται μάλιστα, ὅτι ὁ ἄγνωστος ποιητὴς, πού τὸ ἔγραψε, μπόρεσε νὰ σμίξῃ τεχνικὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερη Ἑλληνικὴ παράδοση μὲ ἀσιατικὴ ἢ ἀνατολίτικη. Δὲν εἶναι καθαρὰ γνωστὸ πότε ἐγράφηκε τὸ ποίημα· ἀπὸ τὴ γλῶσσα του ὁμως κι' ἀπὸ μερικὰ ἄλλα γνωρίσματα μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἐγράφηκε ἀνάμεσα σιὸ 120 καὶ 130 αἰῶνα. Τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ παλιότερα καὶ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

ΗΛ. Π. Β.)

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΡΡΟΗ

Παρακαθίζουσιν ἐκεῖ, τὸν ἀδελφὸν θρηνοῦσιν.
Ὁ Νικοκλῆς ἐλάλησεν ὁ πρῶτος πρὸς τὸν ἄλλον
Καὶ στρίγγισε : « Καλλίμαχε, τίς ἐπολέμησέ σε ;
Ἄν ἀπὸ ξίφους ἔλαβες καὶ ποῦ τὸ λάβωμάν σου ;
Κεῖσαι νεκρὸς ἀναίματος· καὶ πῶς ἐθανατώθης ;
Ἐκ νόσου γέγονας νεκρὸς ; καὶ πῶς οὐδὲν ἐτάφης ; »
Ὁ δὲ Ξανθίππος δεῦτερος τὴν τάξιν ταῦτα λέγει·
« Λοιπὸν νεκρὸς, Καλλίμαχε, οἱ δ' ἀδελφοί σου ζῶσιν.
Καὶ μετὰ θρήνου καὶ κλαθμοῦ νῦν παρακάθηνται σοι,
Καταφιλοῦσά σε νεκρόν, σὺ δ' ἀναισθήτως ἔχεις.
Ἄν γὰρ αἰσθάνου τὸν κλαθμὸν τῶν ἀδελφῶν σου τοῦτον
Νὰ τοὺς συνέκλαυσες καὶ σὺ καὶ νὰ τοὺς συνεπόνεις ! »
Μετὰ γοῦν τοὺς ὀλολυγμοὺς ἐκείνους καὶ τοὺς θρήνους
Καὶ τοὺς τοσοῦτους στεναγμοὺς καὶ τὰς φωνὰς ἐκείνων
Περιπλακέντες τὸν νεκρὸν ὥσπερ νεκροὶ σιγῶσι·
Ἀφαιρεθέντες τὴν φωνὴν ἀπὸ τῶν στεναγμάτων,
Καὶ πάλιν ἀναφέρουσιν μόλις τὴν ὄψιν τούτων,
Ἀναζητοῦσι τὰς πληγὰς, τὸν ἀδελφὸν γυμνοῦσιν,
Εὐρίσκουσιν ἀντὶ πληγῶν τὸ θανατώδες μῆλον,
Πέραξ τοῦ μήλου γράμματα καὶ γράφουσιν ἐτοῦτα·
« Εἴ τις ἀναισθητὸς νεκρὸς μυρίσεται τὸ μῆλον
Αἰσθῆσιν λάβει παρευθὺς, ἐξαναζήσει πάλιν ».
Ἐκεῖνοι γοῦν ἐγγίζουσι τὸ μῆλον εἰς τὴν μύτην
Τοῦ Καλλιμάχου τοῦ νεκροῦ καὶ παρευθὺς ἀνέστη
Καὶ παρευθὺς ἀνέζησεν, ἐκάθησεν ἐκεῖνος,
Εἶδεν ἐκεῖ τοὺς ἀδελφούς, ἐξαπορεῖ τὸ βλέπει.
Οὗτος γάρ, ὥς ἀνέζησεν, ἀναζητεῖ τὴν κόρην.
Καὶ μετ' αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν ἐσέδην εἰς τὴν πόλιν
Καὶ πάλιν μετὰ στεναγμῶν ἀναζητεῖ τὴν κόρην.
Οἱ δὲ « τί λέγεις », λέγουσιν « τίνα δὲ κόρην κρᾶνεις ; »
Παραφρονεῖν ἐλπίζοντες τὸν ἀδελφὸν ἐκείνων.
Ὁ δὲ καὶ πάλιν ἔτρεχεν, τὴν κόρην ἀνεζήτηι,
Ἐκείνην δὲ μὴ βλέποντας ἐστρίγγιζεν, ἐβόα.
Οἱ δὲ συνέχουσιν αὐτόν, ἀναρρωτοῦσι πάλιν,
Ἐλπίζοντες ἀναισθητὸν τοῦτον τὴν φύσιν ἔχειν.

Ἐκεῖνος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τὰ πάντα καταλέγει,
 Πῶς εἰς τὸ δρακοντόκαστρον ἐσέβην μόνος τότε,
 Πῶς εὗρεν τὰς πολυτελεῖς λαμπρότητας ἐκείνας
 Κ' εἰς τὸ κελλὶν τοῦ δράκοντος τὴν κόρην κρεμαμένην.
 Τοὺς ἀπανθρώπους ἑτασμοὺς τῆς παραξένου κόρης·
 Τὰς ἡδονάς, τὰς χάριτας τὰς μετ' αὐτῆς τῆς κόρης,
 Τὸ κάλλος καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ τὰς τρυφὰς ἐκείνας
 Τὰς ἀμυθήτους χάριτας καὶ τέλος τὸ καρκάλιν
 Καὶ πῶς πολύτροπος γυνὴ καὶ δαιμονώδης γραῖα
 Μετὰ κλαυθμῶν καὶ στεναγμῶν καὶ πολυπλόκων λόγων
 Ἐπλόκησεν, καταΐθασεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους·
 Τὰ δ' ἄλλα γέγονα νεκρός, τὰ δ' ἔφεξῃς σὺ λέγω.
 Καὶ πάλιν μετὰ στεναγμῶν τὴν κόρην ἀνεζήτει.

4. ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΟΣ «ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ»

(*Σημ.* Τὸ μεγάλο ἐπικὸ ποίημα, ποὺ ἔχει τίτλο «Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας», ἐβγῆκε καθὼς μᾶς πείθουνε μερικοὶ θετικοὶ λόγοι, ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν κ' εἶναι τὸ παλιότερον μνημεῖο τῆς τεχνητῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Ἡ καθ'αυτὸ λογοτεχνικὴ ἀξία του ἴσως νὰ μὴν εἶνε καὶ πολὺ μεγάλη· μὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι σπουδαιότατο φιλολογικὸ μνημεῖο. Μ' ὅσο κι' ἂν δὲν εἶναι βολετὸ νὰ προσδιοριστῇ σωστὰ σὲ ποιὸν χρόνον πρωτογράφτηκε, δὲν εἶναι καὶ πολὺ δύσκολο νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ τὸ περιεχόμενό του κι' ἀπὸ μερικὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα του, ὅτι πρωτογράφτηκε πάντα πρὶν ἀπὸ τὸ 12ο αἶωμα κι' ἔτσι φαίνεται νὰ εἶναι καὶ τὸ πιὸ παλιὸ ἐπικὸ ποίημα μέσα στὶς νεώτερες φιλολογίες.

Ἡ πιὸ ἀρχαία παραλλαγή του (κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι αὕτη ποὺ ἔχουμε μὲ τὸ χειρόγραφο τῆς Γκροττα Φερράτα τοῦ 14ου αἵωνα) ἀρχίζει μὲ στίχους ἱαμβικούς· ἡ γλῶσσα ἔχει τόσους ἀρχαϊσμούς, ποὺ φαίνεται περισσότερο ἀρχαία. Μὲ τοῦτο μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι πιθανὸν τὸ ποίημα νὰ πρωτογράφτηκε στὴ γλῶσσα τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κ' ὕστερα κάποιος ἀντιγραφεὺς τὴν ἀπλοποίησε, παραλλάζοντας κι' ὅλο τὸ

ποίημα γὰρ νὰ δώσῃ στὸ λαὸν κάτι ἀνάλογο μὲ τὰ μυθιστορήματα, ποὺ εἶχανε γραφῇ σὺν μίμησιν τῶν σοφιστικῶν· τοῦ ἔβαλε μάλιστα καὶ ἀρκετὸ θρησκευτικὸ πνεῦμα καὶ ἠθικολογία γὰρ νὰ τὸ κάμῃ ἔργο διδαχτικόν· καὶ διόλου παράξενο ὁ πρῶτος αὐτός παραλλαχτὴς νὰ ἦταν κληρικός, ὑποψία, ποὺ μπορεῖ νὰ σταθῇ, ἅμα θυμηθοῦμε ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ διάφοροι ποιητὲς καὶ πεζογράφοι καὶ γενικὰ οἱ γραμματισμένοι ἦταν ἢ ἀπὸ τὸ ἀρχοντολόγι ἢ κληρικοί. Ὑστερὸν ἀπὸ τέτοια παραμόρφωση τῆς ἡρωϊκῆς παράδοσης δὲν εἶνε δύσκολο νὰ ἐξηγήσουμε γιὰ τὸ ποίημα σὲ πολλὰς μεριὰς εἶναι πολὺλογο καὶ γιὰ τὸ λείπει ἡ ποιητικὴ δροσιά. Στὴ σύνθεσίν του τὸ πολὺστιχο αὐτὸ ποίημα ἔχει ὅλη τὴ μορφὴ τοῦ ἔπους· Ἡ ὑπόθεσις πλέκεται γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ κύριου προσώπου, ποὺ ὁ ποιητὴς τὸ παρακολουθεῖ ἀπὸ τὴ γέννησίν του ἵσαμε τὸ θάνατό του καὶ κρατᾷ στὴν πρώτη γραμμὴ τὰ πιδ σπουδαῖα περιστατικὰ τῆς ζωῆς του, μολονότι τὰ μικρότερης σημασίας καθέκαστα εἶναι κάπως περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ ἔπρεπε. Μὰ στὴν οὐσίαν του δὲν ἔχει τὸ πρῶτο καὶ κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἔπους· τὴ δραματικότητα τῶν περιστατικῶν, τὰ δυνατὰ πάθη, καθέκαστα, ποὺ νὰ γεννοῦν τὴ συγκίνηση καὶ τὴν ἀγωνίαν μὲ τὴ σύγκρουσίν τους, ὅπως στὴν Ἰλιάδα, στὴν Ὀδύσσειαν, στὴν Αἰνειάδα, στὸ ἔπος τῶν Νιμπελοῦγκεν, τοῦ Ρολάνδου καὶ σ' ἄλλα παρόμοια ποιήματα.

Ἀλλὰ τὸ ἔπος τοῦ «Βασίλει Διγενῆ Ἀκρίτα» ἔχει ἕνα σημαντικό καὶ ξεχωριστὸ γνώρισμα· δὲ θυμίζει καθόλου καμιά ξένη ἐπίδραση· ὅλα σ' αὐτὸ εἶναι ἑλληνικά καὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς· περιστατικὰ ἱστορικά, πόλεμοι, ἀρπαγές, διαγωνίσματα, ἔρωτες, δεισιδαιμονίες, χαραχτῆρες προσώπων· οἱ περιγραφές, ποὺ δείχνουν βέβαια φαντασίαν ἀνατολίτικην, θυμίζουν πιδ πολὺ τὰ σοφιστικὰ μυθιστορήματα καὶ τὸ λογοτεχνικὸ ἐκεῖνο εἶδος ποὺ τόσο πολὺ τὸ καλλιέργησαν οἱ βυζαντινοὶ λόγιοι καὶ ποὺ τὸ ἔλεγαν «Ἐκφρασίς». Τὸ πρόσωπο τοῦ ἥρωα μένει καθ'αὐτὸ βυζαντινὸ ἑλληνικόν, μολονότι παρουσιάζει δυνατὰς ἀναλογίας μὲ ἥρωας τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ μὲ ἥρωας τῶν ἐπῶν τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἀξαφνα μεγαλύνει γλήγορα ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ἀχιλλεύς, ἢ ὅπως ὁ Ῥολάνδος, ὁ Σίγκιουρδ, ὁ Ὄρεμ, οἱ ἥρωες τῶν Σκανδιναβικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Δείχνει πολὺ γλῆγορα, ὅπως ὅλοι αὐτοί, τὴν τέχνην του στ' ἄρματα καὶ τὴν παλ-

ληκαριά του· παιδί ακόμη σκοτώνει με μιὰ σπαθιά ἓνα λοντάρι, καθὼς ὁ Πιπίνος ὁ Μικρὸς στὸ φράγκικο ἔπος «Ἡ Βέρθα μετὰ τὰ Μεγάλα Πόδια» (ἡ μητέρα τοῦ Καρολομάγνου).

Μὰ ὅλα αὐτὰ βοηθᾶνε γιὰ νὰ δείξουν πὺδ καθαρά τὴ συμβολικὴ ἀξία τοῦ προσώπου τοῦ Διγενῆ, ὅπως γίνεται καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. Πάντα ὁ λαὸς κάνοντας ἓνα τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα μετὰ τὴν παράδοση, θὰ βρῇ ἓνα φουμισμένο πρόσωπο, ἱστορικὸ ἢ φανταστικόν, γιὰ νὰ τὸ κάμῃ σύμβολο κάποιας ξεχωριστῆς ιδιότητος· ἔπειτα τοῦ βάνει κάθε εἶδους περιπέτειες, ποῦ εἶναι ἱκανὲς νὰ δείξουν πὺδ δυνατὰ τὴν ιδιότητα αὐτή. Τὸ πρόσωπο τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἢ βυζαντινὴ ἑλληνικὴ παράδοση τὸ ἔκαμε σύμβολο κάθε πολεμικῆς ἀρετῆς· ἔτσι ἔγινε μετὰ τὸν Ἡρακλῆ, τὸν Ἀχιλλέα, τὸ Μῆγ' Ἀλέξανδρο, τὸν Ἀτίλα, τὸν Ρολάνδο, τὸ Σίγφρηδ, τὸ Σήδ καὶ στὰ νεώτερα ἑλληνικὰ χρόνια, μετὰ τὸ Βλαχάβα, τὸ Θανάση Διάκο, τὸ Μπότσαρη κ' ἄλλους. Γιὰ τοῦτο καὶ μέσα στὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ὅπως καὶ στὰ δημοτικὰ τραγούδια γι' αὐτόν, ὑπάρχει τόσος θρύλος καὶ ξαναζῇ ἐκεῖ ὅλη ἡ παράδοση τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς ἐποχῆς.

ΗΛ. Π. Β.)

Τὸ παλάτι πού ἔκτισεν ὁ Διγενῆς καὶ ὁ κῆπός του.
(Τὸ κομμάτι αὐτὸ εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ χειρόγραφο πού βρέθηκε στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἐσχωριά τῆς Μαδρίτης· τὸ χειρόγραφο εἶναι δυστυχῶς ἀρκετὰ χαλασμένο).

Πάντα ἐσυνετέλεσεν ὁ Διγενῆς Ἀκρίτης·
ἦτον πάντοτε ἐξάκουστος εἰς ἀριστείας μεγάλας·
ἀπὸ γὰρ τὴν ἀνατολὴν καὶ μέχρι τοῦ ἡλίου τὴν δύσιν
τὸ ὄνομά του πολλὰ ἐξηγοῦντο εἰς ὅλον γὰρ τὸν κόσμον.
καὶ ἀφότου τὸν ἐφοδῆθηκεν ἡ οἰκουμένη ὅλη,
καὶ ἀμυράδες ἐπάταξεν ἀλλὰ καὶ Ἀραβίτας,
καὶ ἀρχιληστὰς ἐφόνευσεν καὶ βλους τοὺς ἀπελάτες.
καὶ ἀπότες ἀπομερίμνησεν τὸ κροῦειν καὶ τὸ λαμβάνειν
καὶ μέριμναν οὐδὲν εἶχεν περὶ ἄλλας ἐμνοστίας,
ἔδοξεν τὸν νεώτερον εἰς κάμπον κατοικῆσαι.
πᾶσαν κατεψηλάφησεν τὴν παρα(ποτα)μίαν,

καὶ οὐκ ἤϋρεν τόπον ἀρεστὸν νὰ κατοικήσῃ Ἀκρίτης.
καὶ εἰς τὸν Ἀφράτην ποταμὸν ἐκεῖ ἄρесе τοῦ νεωτέρου κατοικία
καὶ ὡς ἤθελεν καὶ ἐπόθει ἐποίκεν καὶ τὰ κάστρη,
καὶ ἀνέδραμεν τοῦ ποταμοῦ πᾶσαν τοποθεσίαν
καὶ εἰς τόπον ὑπολίβαδον ἦταν πολὺς δενδριῶνας,
καὶ ἐγύροθεν ἐστέκασεν ὠραία, κατὰσκια δένδρη.
καὶ ὕδατα πκνώρεια εἰς τὰ ὄρη κατεβαίναν.
κ' ἔφαινε ἡ τοποθεσία πανώρεια ὡς παραδεῖσιν·
καὶ ἐδίωξε τὸν ποταμὸν ἐξ αὐτὸν τὸ λιβάδι,
καὶ ἐποίησεν τόπον πάντερπνον καὶ παραδεῖσιν.
καὶ ἐποίησεν περίχωρον καὶ ὠραίον γὰρ χωρίον,
τείχια τοῦ ἔκτισε λαμπρὰ μετὰ τοὺς τρομαρχιώνας.
καὶ ἀπέσω ὀρθαμαρμάρωσις φαίνεται ἀπὸ μακρόθεν,
πάντερπνος, ξενοχάραγος, ἐξέχωρος ἐκ πάντων,
καὶ καταρρίζα τοῦ δένδρου πηγὰδιν ἀναδλύζει·
καὶ ὑπέκλυσε τὰ τέσσερα τοῦ ποταμοῦ κλωνάρια·
καὶ ἀρδεύειν τὸν παράθουνον καὶ ὄλον τὸ ἀνατρέχει·
φισκίνας ἔστυσε πολλὰς ἀπὸ χρυσοῦ οἰκομισμένας,
διὰ τὸ ποτίζειν εἰς αὐτοὺς τόπος ἀποκλεισθέντας.
ἐποίησεν βιβάρια πανθαύμαστα ἰχθύων,
ἐκ τοῦ ἀμυρᾶ τοὺς οἴκους.
καὶ ἐφέρασιν τὸν βάρσαμον ἐκ τῆς Αἰγύπτου χώρας
καὶ ἐφύτευσε φαινίκια εἰς αὐτὸν τὸ παραδεῖσιν.
τὰ φύλλα του εἶναι πράσινα καὶ κόκκινον τὸ ἄνθος,
καὶ ἡ ρίζα του εἶναι πιθαμὴ καὶ ὄλη ξυλαλγή,
καὶ ὁ κάρπος του εἶναι μέσχος.
καὶ οἱ κλώνοι του εἶναι κόκκινοι καὶ φυλωτὰ κλωσμένοι.
καὶ ἐξέρχεται ἐκ τῆν ρίζαν του ὕδωρ, καὶ ἔναι χιονάτο,
μυρίζει δὲ ὡς ροδόσταμον καὶ ἀπολιγώνει ἀνθρώπους·
καὶ αὐλὴν ἐποίκεν θαυμαστήν, πανώρειαν φισκίαν,
καὶ τὰ μπροσθέν του μυστοῦ με μωρισμένα δένδρη.
ἐποίησεν καὶ ἀνώγαιον, αὐλὴν δὲ ὑπερῶν,
καὶ ὄλην τὴν περιεκύκλωσεν αὐτὴν τριγύρω γύρω,
καὶ ἀπέστησεν ὀλόχρυσον καὶ ὀλάργυρον ζώδια·
λέοντας, πάρδους καὶ ἀετούς, πέρδικας καὶ νεράδας,
καὶ χύνουν ἐκ τοῦ στόματος καὶ ἐκ τῶν πτερουγίων
νερὸν καθάριον χρύσταλλον, ὕδωρ μεμυρισμένον.
Ταῦτα δὲ ἐμπαίνουσιν εἰς πανωραίας φισκίνας,

καὶ ἐκρέμασεν χρυσόκλημαν ἐκ τοῦ δένδρου τοὺς κλώνους,
καὶ ἔχουν ὠραίους ψιττακοὺς καὶ κηλαδοὺν καὶ λέγουν :
«Χαίρου, Ἀκρίτη, χαίρου μετὰ τῆς ποθητῆς σου.»
ἐποίησεν γεφύριαν τερπνὴν ἀπάνω εἰς τὸν Ἐφράτην,
βαστᾷ τὸ μονοκέρατον ἀπὸ πέρα ἕως πέρα,
καὶ ἔκτισε τετρακάμαρον εἰς τὴν γέφυραν ἀπάνω,
ὑπόθολον, πχνθαύμαστον μετὰ λευκῶν μαρμάρων
βαστοῦντα κιόνια πάντερπινα, πράσινα πανωραῖα.

Β΄. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

(1453—1821)

5. ΘΡΗΝΟΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(ΣΗΜ. Τὸ ἀρχαιότερον τῶν ποιημάτων τῶν ἐξιστορούντων
τὴν πτώσιν τῆς πρωτεύουσας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ
τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς, εἶναι τὸ φέρον τὸν τίτλον « Ἄ λ ω σ ι ς
τ ῆ ς Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ο υ π ό λ ε ω ς » ἢ καὶ δεύτερον τίτλον
« Θ ρ ῆ ν ο ς τ ῆ ς Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ο υ π ό λ ε ω ς ». Τὸ
ποίημα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 1045 δεκαπεντασυλλάβων πότε
ἀνομοιοκαταλήκτων καὶ πότε ὁμοιοκαταλήκτων στίχων. Φαίνεται,
ὅτι ἐγράφη εὐθὺς—ἢ τουλάχιστον κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη μετὰ
τὴν ἄλωσιν. Ὁ ποιητὴς τοῦ εἶναι ἄγνωστος. Ἐθεωρήθη ὡς τοι-
οῦτος ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ὁ ἐκ Ῥόδου στιχουργὸς Ἐμμανουὴλ
Γεωργιλλᾶς ὁ Λιμενίτης, μέχρις ὅτου ὁ καθηγητὴς κ. Γεώργιος
Χατζηδάκις διὰ λογικῶν καὶ θετικῶν ἐπιχειρημάτων κατέδειξεν
ὅτι ποιητὴς τῆς « Ἀλώσεως » δὲν δύναται νὰ εἶναι ὁ Γεωργιλλᾶς·
γνώμην τὴν ὁποίαν εἶχον διατυπώσει προηγουμένως, ἀλλ' ἄνευ
σταθερῶν ἀποδείξεων καὶ ἄλλοι τινές.

Ἡ μόνη πληροφορία τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ τοῦ ποιητοῦ
εἶναι ἡ διδομένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου περὶ τὸ τέλος τοῦ στι-
χουργήματός του :

Τώρα σκεπάζω τ' ὄνομα καὶ κρύβω τ' ὄνομά μου,
νὰ μὴν τὸ ξεύρουν αἱ πολλοὶ τίς ὁ τοιαῦτα γράψας.

Ἄλλ' ὅμως νὰ γινώσκετε ἐλαίαν ἔχει μαύρην
ὅπου γραφε τὸ ποίημα ὅς δεξιὸν μικρὸν δακτύλιν
καὶ εἰς τὴν χέραν τὴν ζερβὴν ἄλλην ἐλαίαν πάλιν,
ἰσόσταθμα, ἰσόμετρα, ὅς τὴν μέσσην τῆς παλάμης·
αὐτὰ τὰ δύο σημάδια ἔχει ὅς τὰ δύο τοῦ χέρια.
Τὸ ὄνομά μ' οὐ γράφω το διὰ τίποτις ποὺ ξεύρω.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ στιχουργήματος αὐτοῦ δὲν ἀνταποκρίνεται πλήρως οὔτε πρὸς τὸν πρῶτον τίτλον του : « Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως » οὔτε πρὸς τὸν δεύτερον « Θρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ». Σαφεστέραν ἰδέαν τοῦ περιεχομένου δίδει ἢ εἰς πεζὸν λόγον περιλήψις, τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς προέταξε τοῦ στιχουργήματός του καὶ ἢ ὁποία ἔχει ὥς ἑξῆς : « Θρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡχμαλωτίσθη δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει αὐγ'. μηνὶ Μαΐῳ καὶ ἡμέρᾳ Τρίτῃ, ὥρα πρώτη τῆς ἡμέρας. Λόγος θρηνητικὸς καὶ θλιβερός καὶ πολλὰ πονετικὸς καὶ ἀναστεναγμένος περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εἰς τὸν βασιλέα καὶ περὶ τὰ μοναστήρια, καὶ τῶν ἁγίων λειψάνων, ῥητόρων, ψαλτῶν, ὕμνοποιῶν, διδασκάλων καὶ ἀρχόντων, καὶ περὶ τῆς συμφορᾶς καὶ αἰχμαλωσίας, ὅπου ἐσυνέβη τῆς ταπεινῆς τῆς Πόλης, καὶ περὶ τῶν αὐθεντῶν τῆς Φραγκίας, καὶ ὅλα τὰ κομούνια ἄρχομένου ἀπὸ τὸ παρὸν Φρατζέζους, Ἀγκλέζους, Πορτογαλέζους, Σπάνια, Κατελάνους, Ταλιάνους, Ἀλαμάνους, Οὐγγάρους, Ρωμάνους, Βενετικούς, Γενουβήσους, Σέρβους, Βλάχους, Βουλγάρους καὶ τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα δῆματα γράφονται διὰ στίχων ».

Καὶ ἀπὸ τὸν εἰς πεζὸν πρόλογον καὶ ἀπὸ τὸν ἑμμετρον φαίνεται, ὅτι ὁ ἄγνωστος ποιητὴς θέλει νὰ ἑξιστορήσῃ τὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ θρηνήσῃ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν συμφορὰν. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκ τῶν δύο τούτων πραγματοποιεῖ εἰς τὸ μακρὸν στιχουργημά του. Κυριαρχοῦσα εἰς τοῦτο ἰδέα φαίνεται νὰ εἶναι μᾶλλον ἢ ἐπικλήσις πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Εὐρώπης, ὅπως ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἀπελευθερώσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἄλλας ἀλωθείσας ὑπ' αὐτῶν Ἑλληνικὰς χώρας. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην διατυπώνει ἄνευ συνοχῆς εἰς τὰς ἐπικλήσεις του καὶ μετὰ πολλῶν ἐπανλήψεων τῶν αὐτῶν φράσεων καὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Ἐντεῦθεν προδίδεται πολλὴ ἀτεχνία τοῦ στιχουργοῦ, ὅπως καὶ ἐκ

τῆς γλώσσης του καὶ τοῦ ὅλου ὕφους του γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν ἦτο καὶ τόσον εὐπαίδευτος. Εἶναι καὶ οὗτος ἐκ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἡμιμαθῶν, οἱ ὁποῖοι ἐστιχούργουν εὐκόλως μὲν, ἀλλὰ πολὺ ἀτέχνως.

Τὸ στιχούργημα ὅμως αὐτὸ ἂν δὲν ἔχη ποιητικὴν τινα ἢ ἄλλην λογοτεχνικὴν ἀξίαν ἔχει ἱστορικὴν τοιαύτην μεγάλην, πρὸ πάντων διὰ τινὰς διδομένας πληροφορίας περὶ τῶν Τουρκικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Χριστιανῶν,

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος

τῶν ἀποτελούντων τότε τὸν πληθυσμὸν τῶν ὑποδουλωθεῖσων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλας τινὰς ἱστορικὰς ἀπόψεις εἶναι τοῦτο ἄξιον πολλῆς προσοχῆς. Ὁ ποιητὴς ἀφοῦ θρηνήσῃ τὴν κακὴν τύχην τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνστ. Παλαιολόγου ἢ Δραγάτη, καὶ ἐξιστορήσῃ τὰ κατ' αὐτόν, ὅτε ἦτο δεσπότης τῆς Πελοποννήσου, προασπίσῃ δὲ τὴν μνήμην του, διότι ἠττήθη μὴ τυχὼν τῆς ὑπεσχημένης καὶ ἐλπιζομένης βοηθείας ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἀφηγέται τὰ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως

καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν κατοίκων της.

Κατόπιν τῶν θρήνων καὶ τῶν ἀφηγήσεων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα μόνον ἀνταποκρίνονται ὅπως δῆποτε πρὸς τὸν τίτλον τοῦ στιχουργήματος, ἀρχίζει τὰς ἐπικλήσεις πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Δύσεως, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ τὸ κύριον θέμα τοῦ ὅλου ποιήματος.

Ἀπευθύνεται λοιπὸν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, συνιστῶν νὰ ὁμονήσουν πάντες καὶ νὰ κάμουν σταυροφορίαν πρὸς

ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀλωθείσης Κωνσταντινουπόλεως καὶ διὰ τὴν ἰδίαν των σωτηρίαν. Ἡ πρώτη ἐπίκλησις γίνεται πρὸς τὴν Ἑνετίαν καὶ κατόπιν πρὸς τοὺς Γενουηνοίους· εἶτα πρὸς τὴν Γαλιαν, πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Βουργουνδίας, πρὸς τοὺς Προβηγκιανούς, Ἰσπανούς, Πορτογάλλους. Ἀφοῦ δὲ διατυπώσῃ καθαρώτερον τὴν γνώμην του, ὅτι πρέπει νὰ ἐκδιώξουν τὸν Τοῦρκον, διότι ἂν τὸν ἀφήσουν καὶ δύο μόνον ἔτι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, θέλει καταστρέψῃ ὅλους, καὶ ἀφοῦ ἐξιστορήσῃ δι' ὀλίγων πῶς καὶ πότε ἐνεφανίσθη τὸ Μωαμεθανικὸν ἔθνος καὶ ἔγινεν ἰσχυρὸν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς βυζαντινὰς χώρας, ἐξακολουθεῖ τὰς ἐπικλήσεις του ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν «βασιλέα τῆς Ἀλαμανίας» καὶ πρὸς τὸν Ῥήγαν τῆς Οὐγγαρίας, τὴν Σερβίαν, τὴν Βλαχίαν καὶ τελευταῖον πρὸς τὸν Πάπαν, ἵνα οὗτος συναθροίσῃ πάντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Διὰ νὰ μὴ φανῇ δὲ ὅτι συνιστᾷ τὰ ἀδύνατα δίδει πληροφορίας καὶ περὶ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ὁποία δὲν εἶναι μεγάλη ὅσον νομίζεται γενικῶς. Ἀπαριθμεῖ πόσους πολεμιστὰς ἔχει εἰς κάθε πόλιν ἢ περιοχὴν τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν χωρῶν του καὶ τονίζει, ὅτι ἡ μεγάλη δύναμίς του εἶναι ἡ προθυμία του εἰς τὸ νὰ πολεμῇ, ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει ἡ ἀγριότης του, καὶ ἡ ὑποταγὴ του εἰς τὸν ἀρχηγόν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ ὑποταγοῦν ὅλοι εἰς ἓνα ἀρχηγόν, τοιοῦτος δὲ εἶναι ὁ Πάπας. Μετὰ τὴν ὑπόδειξιν τούτων ἐνθυμεῖται πάλιν τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον.

Ὁ ἄγνωστος ποιητὴς φαίνεται ἀκολουθῶν κάπως καὶ αὐτὸς τὴν κοινὴν πίστιν, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας ἔμεινε σταθερὰ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ ζῇ κρυμμένος διὰ τὸ φανερωθῆ καὶ πάλιν, ὅταν ἀπελευθερωθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις.

Ἡ ἀτεχνία τοῦ στιχοῦργοῦ ἢ μᾶλλον ἡ ἀδυναμία του νὰ εἴπῃ σαφῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλει, καὶ νὰ καθορίσῃ τὰς σκέψεις του, διὸ καὶ ἐπαναλαμβάνει πλειστάκις τὰ ἴδια πράγματα περιπίπτων εἰς πολυλογίαν, ἀφαιρεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν λογοτεχνικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του, ἡ ὁποία οὕτω καθίσταται ἀσήμαντος. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ πόνος του ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς μεγάλης ἐθνικῆς συμφορᾶς μολονότι φανερῶνεται εἰλικρινὴς καὶ βαθὺς δὲν ἔχει τὸν τόνον τὸν δυνάμενον νὰ συγκινήσῃ, διότι αἱ συχναὶ

ἐπαναλήψεις καὶ τὸ λίαν κλανθυμῶν ὕφος ἐξαδυνατίζουσιν αὐτόν.
Ἄλλ' ὥς εἶπον τὸ ποίημα ἔχει ἀξίαν μᾶλλον ἱστορικὴν— καὶ
μεγάλην μάλιστα— ἢ λογοτεχνικὴν,

Ὁ ποιητής, ὥς γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ συνόλου δὲν προτί-
θεται ἀπλῶς νὰ θρηνήσῃ διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως· σκοπὸς τοῦ κύριος εἶναι νὰ πείσῃ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς,
ὅπως ἀναλάβουν σταυροφορίαν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ Τούρ-
κου. Καὶ πρὸς τοῦτο πότε κολακεύει καὶ πότε συμβουλεύει αὐ-
τούς, παρέχων καὶ τὰς ἀπαραιτήτους πληροφορίας διὰ τὰς δυ-
νάμεις τῶν Τούρκων καὶ τῶν Χριστιανῶν. Τὰ σημεῖα ταῦτα
εἶναι τὰ κύρια τοῦ ποιήματος καὶ ἀποτελοῦν αὐτὸ τὸ θέμα του.
Ὡς ἐκ τούτου, καὶ ἂν δὲν δεχθῶμεν ὥς ἀληθῆ τὴν βεβαίωσιν
τοῦ ποιητοῦ, ὅτι ἔγραψε τὸ στιχούργημα τοῦ ὥς διετάχθη, ἐπι-
τρέπεται νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τοῦτο ἐγράφη ὄντως πρὸς ἐξυπηρέ-
τησιν ὀρισμένου σκοποῦ. Φαίνεται, ὅτι εὐθὺς μὲ τὴν ἄλωσιν
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγεννήθη εἰς τὸν νοῦν πολλῶν Ἑλλή-
νων νέα σταυροφορία τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Δύσεως πρὸς
ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδουλωθέντων εἰς τοὺς Τούρκους Χρι-
στιανῶν.

ΗΛ. Π. Β.)

Διήγησις πάνυ θλιθερῇ, πονετικῇ καὶ πλήρῃ,
βαθαὶ παπαὶ τῆς συμφορᾶς τῆς Κωνσταντίνου πόλεως,

Νὰ τῷθελεν ὁ ποιητής ὁ πλάστῃς τῶν ἀπάντων,
ἀπόστολοι οἱ δώδεκα μετὰ τὴν Θεοτόκον,
τέσσαρες εὐαγγελισταί, τῶν χριστιανῶν ἡ πίστις,
καὶ νὰ μ' ἐδῶκαν λογισμέν καὶ γνώσιν εἰς ἔτοστον,
νὰ γράψω τίποτε μικρόν, θλιθερόν διὰ τὴν Πόλιν·
διὰτὶ δὲν ἔχω φρόνησιν καὶ συλλογὴν εἰς τοῦτο,
νὰ γράψω τὴν ὑπόθεσιν ὡς χρὴ καὶ ὡς τυγχάνει·
καὶ ὁ Θεὸς ὁ δυνατός ὁποῦδωκε τὴν γνώσιν,
νὰ μὲ φωτίσῃ καὶ ἐμὲ εἰς τὰς πλοκάς τοῦ στίχου,
καὶ νὰ ποιήσω καὶ ἐγὼ ποίημά τι τοιοῦτον,
νὰ μὴ τὸ βαρεθῇ τινάς, ἀμμή δλονῶν ν' ἀρέσῃ
τὸν νοῦν μου καὶ τὴν γνώσιν μου νὰ τὴν ἐπιστυλώσῃ.
Ὅμως θαρρῶ το εἰς Θεόν, πολλὰ νὰ τὸ ποθῇσω

ὅπου ν' ἄρῃσῃ τοὺς πολλοὺς καὶ νὰ τὸ μεταγράψουν,
πολλὰ νὰ τὸ τιμήσουσιν καὶ νὰ τὸ ἀγαπήσουν,

νὰ χύσουν δάκρυα περισσὰ διὰ τὴν πτωχὴν τὴν Πόλιν,

Ἡ πυρπόλῃς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπὸ τοῦς Τούρκους (29 Μαΐου 1453)

καρδιοαναστενάγματα καὶ κοπετοὺς νὰ δώσουν,
 Καὶ τὸ λοιπὸν οἱ ἄρχοντες ἀκούσατέ μοι λόγον·
 μικρὸν τὸ λέγει ὁ πρόλογος, ἀμμή ἐνὶ τόσο μέγας,
 ὅτι ἐν° τοῦ κόσμου ὁ χαλασμός εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νῶε,
 Καὶ ὅσοι ἀναγινώσκετε τὴν σύνθεσιν τοῦ λόγου,
 παρακαλῶ σας το πολλὰ νὰ μὴ τὸ βραθεθῇτε,
 ἔλιν νὰ τὸ διαβάξετε, τελειόνετε τὸν λόγον.
 καὶ ἂν ἡσφάλω πούθετις, μὴ μὲ κατηγορεῖτε,
 ἔλιν παρακαλέσατε νὰ ᾿δῶ τὴν σωτηριάν μου,
 μὲ τὴν τιμὴν μου διὰ νὰ ζῶ, καὶ ᾿δῶ καὶ τὴν υἱειάν μου
 ᾿Εδᾶ λοιπὸν ἀκούσατε τὴν σύνθεσιν τοῦ λόγου,
 ἀκροασθῇτε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου,
 διὰ νὰ ἀκούσατε θλιθερὸν καὶ πονεμένον λόγον,
 ἔλιν θαρρῶ νὰ κλάψετε πολλὰ νὰ λυπηθῇτε.

Ἐκεῖν° ἡ μέρα σκοτεινὴ, ἀστραποκαϊμένη,
 τῆς Τρίτης τῆς ἀσβολερῆς, τῆς μαυρογελασμένης,
 τῆς θεοκαρδουόκαυτης, πουμπαρδοχαλασμένης,
 ἐχάσε μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴν μάννα
 καὶ τῶν κυράδων τὰ παιδιὰ ὑπᾶν ἀσβολωμένα,
 δεμέν° ἀπὸ τὸν σφόνδυλα, ἔλ° ἄλυσοδεμένα,
 δεμέν° ἀπὸ τὸν τράχηλον καὶ τὸ σὺαί φωνάζουν,
 μὲ τὴν τρομάραν τὴν πολλήν, μὲ θρηνησμὸν καρδίας,
 Τρέμουν ὡς φυλλοκάλαμον ἐξεδραχαλισμένα,
 γυμνά, χωρὶς πουκάμισον, ἐξάγκωνα δεμένα.
 Βλέπουν ἐμπρὸς καὶ πίσω των, μὴ νὰ ᾿δοῦν τοὺς γονεῖς των.
 καὶ βλέπουν τοὺς πατέρας των ἐξάγκωνα δεμένους·
 ὁ κύρης βλέπει τὸ παιδὶν καὶ τὸ παιδί τὸν κύρη,
 ἄφωνοι δίχως ὁμιλίαν διαβαίνουν τὸ μαγγούριν,
 Ἡ μάνναις ἡ ταλαίπωραις ὑπᾶν ξεγυμνωμέναις
 τῆς πόλης ἡ πολιτίσσαις ἐξανασκεπασμέναις,
 πλούσαις, πτωχαῖς ἀνάκατα, μὲ τὸ σκοινὶ δεμέναις,
 τῆς πόλης ἡ εὐγενικαῖς, ἡ ἀστραποκαϊμένες,
 ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν βλέπει σιδερωμένον,
 θωροῦν καὶ τὸν πατέρα των μὲ ἄλυσον δεμένον.

ᾠ βασιλεῦ, καὶ νᾶχες ζῆν καὶ μὴ εἶχες ἀποθάνειν·
 ποῦ εἶν' οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ τοῦ παλατιοῦ τῆς πόλης,
 καὶ ποῦ ὁ αὐτοκράτορας βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ;
 ᾠ Κωνσταντίνε βασιλεῦ, Δράγαζι τὸ πινόμεν,
 εἰπέ μοι ποῦ εὗρίσκεισαι ; ἐχάθης ; ἐκρυβήθης ;
 ζῆς ; ἢ καὶ ἀπέθανες ἐπάνω στὸ σπαθί σου ;
 ὅτι ὁ σκύλος ἀμηνῶς ὁ Μουχαμέτ ὁ κράτωρ,
 ὁποῦ αὐθέντευσεν λοιπὸν τὴν ἄτυχον τὴν πόλιν,
 πολλὰ γὰρ ἐψηλάφησεν τὰ κομμένα κεφάλια,
 καὶ τὰ κορμιὰ ἐδιέγερνεν, λέγω, τὰ κεκομμένα,
 τὸ γύρευεν, οὐδὲν ἤυρε· οὐκ οἶδα τίς ἢ χρεῖα·
 νεκρὸν τὸ σῶμα, λέγω, τὸ σὸν τί τῷθελεν ὁ σκύλος·
 ἢ τὴν τιμίαν κεφαλὴν, αὐθέντα, τὴν δικήν σου ;

6. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ

(Σημ. Ἡ ἰταλικὴ ἐπίδρασις φανερώνεται πέρα καὶ πέρα δυνατὴ στὸ μεγάλο ποίημα ποῦ ἔχει τίτλο «Ἐρωτόκριτος». Τὸ ποίημα αὐτὸ ὅπως τὸ ἔχουμε ἀπὸ τὸ μόνο χειρόγραφο, ποῦ ὑπάρχει, ἂν θέλουμε νὰ τὸ καθορίσουμε μ' ἓνα γενικὸ χαρακτηρισμό, μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι εἶναι ἀντίλυλος ὅλων ἐκείνων τῶν ἱπποτικῶν ἱστοριῶν, ποῦ κοντὰ στὸ τέλος τοῦ μεσαιῶνα κ' ὕστερα κ' ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση γίνανε τὸ κοινὸ θέμα ἐπικῶν ποιημάτων, πλὴν πολὺ στὴν Ἰσπανία καὶ στὴν Ἰταλία, καὶ ποῦ πήρανε τέτοιο δρόμο, ὥστε ἐδώκανε ἀφορμὴ στὸ Θεοβαντὲς νὰ γράψῃ τὸν Δὸν—Κιχῶτο γιὰ νὰ τὶς σατυρίσῃ. Δὲν ὑπάρχουνε στὸν «Ἐρωτόκριτο» καθέκαστα κύρια ἢ δευτερότερα ποῦ νὰ μὴ θυμίζουμε τ' ἀνάλογά τους στὴν ἱπποτικὴ ποίηση, ὅπως καλλιεργήθηκε αὕτῃ ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς, τοὺς Ἰταλοὺς, τοὺς Φράγκους. Στὴν ὑπόθεσή του ὁ «Ἐρωτόκριτος» μοιάζει βέβαια περισσότερο μὲ τὰ σοφιστικὰ καὶ βυζαντινὰ ποιητικὰ μυθιστορήματα. Ἡ ὑπόθεσή του εἶναι ἀπλὴ ὅπως καὶ τούτων : Δύο νέοι ἀγαπιοῦνται, χωρίζονται, περνοῦν ἀπὸ σκληρὰς δοκιμασίες, μένοντες πιστοὶ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, καὶ τέλος ξανασιμῶνουν γιὰ νὰ παν-
 Ἡλ. Βουτιερίδου—Ν. Ἐλατου «Νεοελλ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ'. 11

τρευτοῦνε καὶ νὰ ζήσουνε εὐτυχισμένοι. Στὸ πνεῦμα του ὁμως εἶναι ποίημα ἱπποτικό—ἔρωτικό, ὅπως ἐκεῖνα ποὺ εἶχανε γραφῇ χρόνια καὶ χρόνια προτοῦ στὴ Δύση. Ὁ ἥρωας τοῦ ποιήματος εἶναι σωστός ἱππότης τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. Ἐχει ὅλες τὶς πρὸ σημαντικὰς ἀρετὰς τοῦ ἱππότη : Εἶναι τίμιος, ἐνάρετος, ἀντρεῖος, ὑπάκουος στὸ βασιλεῖα του, ἀγαπάει πιστὰ καὶ βαθιά, ἔχει τρόπους εὐγενικοὺς.

Στὸ σχέδιό του τὸ ποίημα αὐτὸ στέκεται μέσα στοὺς κανόνες τῆς τεχνικῆς σύνθεσης τοῦ ἔπους, ὅπως χαραχτήκανε τοῦτοι ὕστερα ἀπὸ τὴ μεγάλη συζήτηση τῶν Ἱταλῶν ποιητῶν καὶ κριτικῶν τοῦ 16ου αἰῶνα πῶς πρέπει νὰ φτιάνεται ἓνα ἔπος. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἐρωτόκριτου» Βιτζέντζος Κορνάρος ἀκολούθησε τὴ διδαχὴ ἐκεῖνων ποὺ ὑποστήριξαν ὅτι τὸ ἔπος ὅλο πρέπει νὰ γυρῇ γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἔργα ἑνὸς μονάχα προσώπου καὶ νὰ μὴ πλαταινέται μὲ παραγεμίσματα ξένα ἀπὸ τὴν κύρια ὑπόθεσιν. Μὰ καὶ πάλιν δὲν μπόρεσε νὰ ξεφύγῃ ὁλότελα ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν παλαιότερων Ἱταλῶν καὶ ἄλλων ἐπικῶν ποιητῶν, ποὺ ἀνακατεύανε στὴν κύριαν διήγησιν ἀμέτρητα ἐπεισόδια ἄσχετα μ' αὐτήν, γιὰ νὰ δύνουνε ποικιλίαν στὰ ποιήματά τους· καὶ ἔτσι ἔβαλε καὶ αὐτὸς ἓνα ἐπεισόδιον—τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Κρητικοῦ μὲ τὸν Καραμανίτη—ποὺ δὲν ἔχει καμιά σχέσιν μήτε μὲ τὴν κύριαν ὑπόθεσιν, μήτε μὲ τὴν δράσιν τοῦ ἥρωα, καὶ ποὺ καὶ ἂν βγῇ ὁλότελα, τὸ ποίημα δὲν παθαίνει τίποτε στὸ δέσιμον τῆς διήγησιν.

Γενικὰ ὁμως ὁ «Ἐρωτόκριτος» στὴν τεχνικὴν του εἶναι ποίημα συμμετρικόν. Κύρια βάση του εἶναι ὁ ἔρωτας, ἔπειτα ἡ φιλία καὶ ὕστερα ὁ σεβασμὸς τοῦ ὑποταχτικοῦ στὴ θέλησιν καὶ στὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέα. Ἐπάνω σ' αὐτὰ τὰ τρία καθέκαστα πλέκεται ὅλη ἡ ἱστορία. Γύρω σ' αὐτὰ, γιὰ νὰ γεννιέται μεγαλειότερον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ κρατιέται πάντα ζωερὸν, μπαίνουνε καὶ μερικὰ ἄλλα δευτερότερα, πάντα ὁμως σχετικὰ μὲ τὰ κύρια. Ἀλλὰ πολλὰς φορὰς ἡ ἱστορίαν τοὺς τραβάει σὲ μᾶλλον, ὅπως γίνεται καὶ στὰ παρόμοια Ἱταλικά ποιήματα, ποὺ βγῆκανε ἀπὸ τὴν παλιότερη ρωμαντικὴν ποίησιν τῶν Φράγκων καὶ μάλιστα τῶν Προβηγκιανῶν. Μὰ ὅ,τι πρέπει νὰ δίνῃ τὸν κύριον τόνον στὸ ποίημα δὲ λησμονιέται καθόλου. Ἀπάνω ἀπὸ ὅλα στέκει ὁ ἔρωτας, ἡ λατρεία ἡ ἀληθινὴ καὶ βαθιὰ τῆς γυναίκας, ποὺ γι' αὐτὴ γίνεται κάθε ἥρωϊκὸ κατόρθωμα. Ὁ «Ἐρωτόκριτος» εἶναι ὁ γνήσιος

ἰππότης μὲ τὰ τρυφερά κ' εὐγενικά συναισθήματα καὶ μὲ τὰ περήφανα αἰσθήματα.

Ὅμως μ' ὅλην τὴν ἀξία του ὁ «Ἐρωτόκριτος» δὲν εἶχε καμιὰ ἐπίδραση στὴ νεοελληνικὴ ποίηση καὶ λογοτεχνία γενικὰ. Γράφτηκε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του κ' ἔμεινε ποίημα μοναδικὸ στὸ εἶδος του. Κανένας δὲν τόνε μιμήθηκε. Κι' ὅταν πρωτοτυπώθηκε — ἑκατὸ καὶ περισσότερα ἴσως χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸν καιρὸ πού γράφτηκε — εἶχε πιά περάσει ἡ συνήθεια νὰ χρησιμοποιῇ ἡ ποίηση πρόθυμα καὶ μ' εὐχαρίστηση τέτοια θέματα. Κ' ἔτσι τὸ καλλίτερο ποιητικὸ ἔργο, πού ἀπόχτησε ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ, ἔμεινε καὶ τὸ τελευταῖο. Μῆτε κ' ἀπὸ τὴ μεριά τῆς γλώσσας εἶχε καμιὰ ἐπίδραση· ὅχι μονάχα ἐπειδὴ εἶναι γραμμένο στὸ κρητικὸ ἰδίωμα, πού μ' ὅλο τὸ καλλιτεχνικὸ μεταχείρισμά του ἀπὸ τὸν ποιητὴ ἀπομένει πάντα ἰδίωμα δυσκολοπαράδεχτο ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνες καὶ δυσκολονόητο, μὰ πιὸ πολὺ ἐπειδὴ τὸν καιρὸ πού τυπώθηκε τὸ ποίημα κ' ἔγινε γνώριμο στοὺς πολλούς, ἡ λαϊκὴ γλῶσσα εἶχε πάρει σταθερότερη μορφή, γραφότανε ἀπὸ πλῆθος πεζογράφων καὶ ποιητῶν πιὸ προσεχτικά, πιὸ καλλιεργημένα, κ' εἶχε βρεθῇ κάποιος γενικὸς τύπος της, πού νὰ τὴν κάνη καλοπρόσδεκτη κ' εὐκολονόητη ἀπὸ ὅλους, ἔξδν βέβαια ἀπὸ κείνους, πού εἶχαν ἀρχίσει νὰ ὑποστηρίζουνε ζωερά, ὅτι γλῶσσα ὅλων ἔπρεπε νὰ γίνη ἡ ἀρχαία. Ὅταν τυπώθηκεν ὁ «Ἐρωτόκριτος» (1713) καὶ τόνε γνώρισε ὁ λαός, διαβάστηκε ἀχόρταγα, ἀγαπήθηκε καὶ συγκίνησε γενιὲς καὶ γενιὲς. Τοῦτο εἶναι εὐκολοεξήγητο. Ὁ λαὸς πάντα ἀγαπάει τὰ ρωμαντικὰ αὐτὰ μυθολογήματα, καὶ μάλιστα ὅταν τραγουδᾶνε δύο ἀπὸ τὰ δυνατώτερα αἰσθήματα: τὴν πιστὴ ἀγάπη καὶ τὴ φιλία. Ὁ «Ἐρωτόκριτος» ἦτανε γιὰ τὸ λαὸ τὸ ποίημα τῆς καρδιάς καὶ τῆς φαντασίας καὶ τέτοια ποιήματα εἶναι τ' ἀγαπημένα του. Μὰ ἡ νεοελληνικὴ ποίηση δὲ γνώρισε τὴν ἐπίδρασὴ του καθόλου· τὸ θάρρειψε σὰν ξένο γι' αὐτὴ — τὴν ἐποχὴ μάλιστα πού ἔγινε γενικὰ γνώριμο — ὅπως γεννήθηκε ἀπὸ ξένη ἐπίδραση καὶ γράφτηκε ἀπὸ ἓνα ξένο· ἓνα ἐξελληνισμένο Βενετσιάνο ἀρχοντα.

ΗΛ. Π. Β.)

ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

Γδυμένα τὰ λαμπιρὰ σπαθιά ἀνεβοκατεβαίνα,
καὶ σπίθες ἀπὸ τ' ἄρματα ὡς ἀστραπὲς ἐδγαίνα.
Τριγύρου λάμπου, στράφτουςι κι' ἀνοίγουν τὸν ἀέρα,
κι' ἀντιλαλεῖ τὰ σίδηρο στῇ δυνατὴν τῶν χέρα.
Μακρὰ γροικοῦνται οἱ κοπανιὲς κ' οἱ κτύποι τῶν ἀρμάτων,

Ὁ Ἑρωτόκριτος. (Εἰκὼν παρμένη ἀπὸ τὸ μόνον σωζόμενον χειρόγραφον τοῦ Ἑρωτοκρίτου).

κι' ὡς ἀστραπὴ τὸ σίδηρο στρατεύγει ἀπάνω κάτω.
Ἄς κόβῃ ποῦρι κι' ἄς τρυπᾷ, ἄς βλάψῃ κι' ἄς θερίξῃ,
κεῖνοι ποσῶς δὲν τὸ δειλιοῦν, μὰ τς ἄλλους φοβερίζει.
Στὰ μάτια ἀνάδια τὸ κρατοῦ, κι' ὁ γεῖς τ' ἄλλου ξαμῶνει,
ἢ κοπανιὰ ὥρες μελανιᾶ, κι' ὥρες βαθιὰ πληγῶνει.
Πολλὰ ἄπονα κι' ἄλύπητα κρούσινε καὶ βαρίσκου,
κ' κὰ ἐπ' ἐκεῖ πηδοῦ ὡς ἀητοί, κι' ἀναπαημὸ δὲ βρίσκου.
Τὰ σίδηρα τς ἀρματωτῶς κόβγουν καὶ ξεκαρφώνου,
τῇ σάρκα ξαρματώνουσι, καὶ τὰ κορμιὰ ματώνου.
Τὸ αἶμα ὅσο πλιά τρεχε, κι' ὅσο ἢ πληγὴ τὸ βγάνει,

τόσο πληθαίν' ἢ δύναιμι, καὶ πλὴν καρδίᾳ τῶς κάνει.
 Ὡρες ἐσμίγαν τὰ σπαθία, κι' ὥρες τὴν ἄδεια βρῖσκα,
 κι' ὥρες τῶς σφαίνει ἢ κοπανιά, κι' ὥρες τὴν ἐδαρίσκα.
 Ποσῶς δὲν ἔχου ἀνάπαψι, δεξὰ ζερβὰ πηδοῦσα,
 κι' ὅντεν ἐξείχνα χαμηλά, στὴ κεφαλὴ κτυποῦσα.
 Χάμαι κομμάτια σκορπιστὰ ἐπέφταν τ' ἄρματα τῶς,
 τὰ αἵματα τίς σάρκας τῶς ἐθάφταν τὰ σπαθία ντῶς.
 Οἱ ἄλλοι δὲ γνωρίζουσι, μὴδὲμποροῦ νὰ ποῦσι,
 ποῖδς νὰ ἔναι δυνατώτερος ἐκεῖ, ποῦ πολεμοῦσι.
 Τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια ντῶς σὺν ἀνεμος πετοῦσι,
 καὶ σὺν ὄντε θροντᾷ οὐρανός, αἱ κοπανιὲς κτυποῦσι.
 Πονοῦσι τὸ Ρωτόκριτο τὲς Ἀθήνας τὰ φουσαῖτα,
 μὲ φόβον ἀνιμένουςι τὰ θλιθερὰ μαντᾶτα.
 Πάντα φοβᾶται ἐπ' ἀγαπᾷ, πάντα δειλιᾷ μὴ χάσῃ,
 γιὰτὶ συχνὰ τὸ ριζικὸ τῇ γνώμῃ μεταλλάσσει.
 Πονεῖ κι' ὁ Ρήγας τσι Βλαχίᾳς μ' ὄλον τοῦ τὸ φουσαῖτο,
 τὸν ἀνεψιὸν τοῦ βλέποντας τὰ αἵματα γεμάτο.
 Ἐμαζωκτῆκαςι πολλὲς γυναῖκες κ' ἐθωροῦσα,
 τοὺς ἀντρεωμένους καὶ τοὺς δυὸ ἐκεῖ, ποῦ πολεμοῦσα
 φοβοῦνται, κλαίου, δέρνουνται, τρέμου κι' ἀναδακρύνου,
 βλέποντας πῶς λαβώνονται, κι' ἀλύπητα πληγώνου.
 Σὺν περιστέρης ὅντε δοῦ τῇ θάλασσᾳ ἀγριεμένη,
 καὶ τὴν Ἀνατολὴ θαμπή, τῇ Δύσει γρινιασμένη,
 καὶ κάμη ἀντάρκα καὶ βροχή, κι' ὁ οὐρανὸς κυρίσῃ
 κι' ἀπ' τσι φωλιὲς καὶ κοῖτές τῶν ἀνεμος τσι ξορίσῃ,
 καὶ τὰ στοιχεῖα ἀνακατωθοῦν, καὶ τ' ἀστρικά μανῖσου,
 κ' ἐκεῖ, ποῦ πᾶν νὰ φυλαχτοῦ τρέμουν καὶ κουκουβίσου,
 ἔτσι κι' αὐτὲς ἐστέκανε μὲ φόβο καὶ τρομάρα.
 εἰς τῶν ἀρμάτων τὴν κακιά ἔς τσι μάχης τὴν ἀντάρκα.
 Τὸ τέλος τὸ λυπητερὸ ἄρχισε νὰ σιμώνῃ,
 κ' ἐφαίνετό σου ὁ οὐρανὸς κ' ἡ γῆς ἀναδακρύνει.
 Σὺν εἶδασι κ' ἐθράδουαζε, κι' ὁ ἥλιος πῶς μισοσέυγει,
 κι' ὁ γεῖς κι' ὁ ἄλλος τὸ σπαθὶ ρίχτει, δὲν τὸ γυρεύγει.
 Κι' ἀράσσουν κι' ἀγκαλιάζονται κρατῶντας τὰ πουνιάλα,
 ἐπιάσαν τὰ κοντὰ ἄρματα, κ' ἀφήκαν τὰ μεγάλα.
 Κανεῖς δὲν τῶς εἰσέμισε νὰ τοῦς ξεμυστέψῃ,
 γιὰτὶ μὲ θάνατο ἢ μαλιὰ ἔχει νὰ ξετελέψῃ.
 τὸ γράμμα ἔτσι τό ἔλεγε, κι' οἱ φοβεροὶ ὄρκοι τότες,

νά πάη ὁ ἕνας τως νά βρῇ τς ἀραχνιασμένες πόρτες.
Σφίγγονται κι ἀγκαλιάζονται, μὲ τὴ ζερβὴ παλεύου,
μὲ τὴ δεξιὰ γιὰ νά θαροῦ τόπο ἀκριβὸ γυρεύου
εἰς τὸ λαϊμό, στὸ πρόσωπο, στὸ στήθος στὸ στομάχι·
ἀνάθεμα ἔτοια μάνιτα, κακὴ ὥρα 'ς ἔτοια μάχη.
"Ἡρριξεν ὁ Ρωτόκριτος μ' ὄλη τὴ δύναμίν του
τ' "Αρίστου κοπανιὰ μπηκτὴ κοντὰ πρὸς τὸ βυζίν του,
κ' ἦτο δαμάκι ξώφαρσα, κ' ἡ χέρα ντου ὡς 'ξεσφάλη.
"Αριστος τοῦ τὴν ἤσφιξε ποκάτω στὴ μασκάλη.
Μηδὲ στροφίδι μάγγυνου ἔταιο σφιμὸ δὲν κάνει,
ὡσὺν τὴν ἤσφιξεν αὐτὸς ἐκεῖ, ποὺ τήνε πιάνει.
"Ἡ χέρα ντου σκλαβώθηκε 'ς τ' ὀχθροῦ του τὴ μασκάλη,
κ' ἦθανεν, ὅσον τὸ μπορεῖ, δύναμη νά τὴ βγάλῃ,
καὶ μὲ τὸν πόδα τὸ ζερβὸ τ' ἄλλου ἰὸν πόδα ἐκράτει,
μὲ τὸ δεξιὸν ἀντρεεύγετο, χάμαι τὸν ἀντιπάτει,
καὶ μὲ τὴ χέρα, ποὺ 'τονε λεύτερη, τὸν ἀμπώθει,
καὶ μὲ τὴν ἀμπωσιὰ 'καμε κ' ἡ ἄλλη ξεσκλαβώθη.
Ράσσου, ξαναγκαλιάζονται, ξανακτυποῦσι πάλι,
κι ὁ γαῖε τὸν ἄλλον ἦπασκε χάμαι στὴ γῆς νά βάλῃ
κατακτυποῦν τὰ σίδερα, τρεῖ σάρκες τως πληγῶνου,
στέκου οἱ Ρηγάδες καὶ θωροῦ, πονοῦν κι ἀναδακρυῶνου·
ἦουρεν ὁ Ρωτόκριτος τὸν "Αριστον ὀμπρός του,
κ' ἐκεῖνος θεληματικῶς σιμώνει μοναχὸς του,
καὶ μὲ τὸ εραυοπάλεμα ἀγκαλιασμένοι πέσα,
τρέχει τὸ αἷμα ποταμὸς ἐκ τρεῖ πληγῆς τως μέσα·
παραγλιστρᾷ ὁ Ρωτόκριτος, πέτρα τὸν πεδουκλώνει,
κι "Αριστος ἀπὸ πάνω ντου βαρίσκει καὶ λαβώνει·
παρὰ ποτὲ ὁ Ρωτόκριτος τὴ δύναμι μαζώνει,
τ' "Αρίστου δίδει κοπανιὰ, γιὰ πάντα τόνε σώνει·
στὸ κούτελο ἀποκατωθὶ εἰς τὸ ζερβὸν τ' ἀμμάτι,
τὸν ἠῦρηκεν ἡ πουνιαλιὰ ἐκεῖ, ποὺ τὸν ἐκράτει·
ἔλα τὰ σίδερα περνᾷ, καὶ σώνει στὰ μυαλά ντου,
ἡ δύναμί ντου τέλειωσε, κ' ἐχάθηκε ἡ ἀντριά του.
Δὲν ἀπομένει ἀγδίσιωτος, μ' ἀκούσετε εἰντα 'γίνῃ·
τοῦ Ρώκριτου μῖαν κοπανιὰ δίδει τὴν ὥρα κείνη,
καὶ τὴν κοράτζα πέρασε τὸ σιδερό ζυπόνι,
ἀνοίγει του ἔλα τ' ἄρματα, στὴ σάρκα τόνε σώνει
εἰς τὸ βυζὶ ἀποκατωθὶ εἰς τῆς καρδιάς τὸν τόπο,

ἐκεῖ πού βρίσκεται ἡ πνοή κ' ἡ ζήση τῶν ἀνθρώπων·
μέσα στή σάρκα κάμποσο τὸ σίδερον ἐμπήκε,
νεκρὸ πλὶὰ παρὰ ζωντανὸ γιὰ τότες τὸν ἀφῆκε·
καὶ λίγο λίγον ἤλειψε νὰ τότε πάρη ὁ Χάρος,
μὰ ζῆσε καὶ γιὰτρεύτηκε μὲ πάθη καὶ μὲ βάρος.

7. ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ «ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ»

Παρακαλῶ σας τὸ λοιπόν, ἀφῆτέ με δαμάκιν
νὰ κάτσω ὁ ἔλεεινός νὰ γράψω ἓνα πιττάκιν,
ἓνα πιττάκιν θλιβερόν καὶ παροπνευμένο,
νὰ γράψω ὅλα τὰ βάσανα καὶ ταῖς πολλαῖς πικρίαῖς,
νὰ γράψω τοὺς τυραννισμοὺς καὶ τοὺς πολλοὺς βασάνους,
καὶ ὥσάν τὸν νοῦν μου ἔφερα, ἐκάθισα τοῦ γράφειν,
καὶ ἀφότου τὸ ἀπέγραψα καὶ ἐτελείωσά το,
θέλω ναὶδρῶ ἓνα πουλὶν, πονετικὸν πουλάκιν,
νὰ πάγγῃ ᾧ τὸ σπητάκι μου, ᾧ τῆς μάνας μου τὰ χέρια.
Θεῷ μου τὸ (ποιόν) γληγορώτερον πονετικὸν πουλάκιν
νὰ δώσῃ τὸ πιττάκιν μου ᾧ τῆς μάνας μου τὰ χέρια·
καὶ ἀφοῦ τὸ πιάσῃ νὰ χαρῇ καὶ νὰ καλοκαρδίσῃ,
πολλὰ φιλοδωρήματα νὰ δώσῃ ᾧ τὸ πουλάκιν.
καὶ ἀφοῦ τὴν ἀναγνώσουσιν καὶ μάθῃ τί τὴν γράφει,
νὰ ποίῃ μάνας νὰ θλιθεῖν καὶ χήραις νὰ θρηγγήσουν,
οἱ ξένοι· ὅσοι εὑρεθοῦν ἔλοι ν' ἀναστενάξουν,
νὰ κλάψουσιν καὶ θλιβερά διὰ τοὺς ἐδικούς των,
ἡ ἀδελφὴ τὸν ἀδελφὸν καὶ κύρις τὸν υἱόν του,
καλὴ γυνὴ τὸν ἄνδρα τῆς διὰ τὸ καλόν τῆς ταίρι.
καὶ τὸ χαρτὶ γὰρ ἔγραψα καὶ ἐπεπλήρωσά το,
πουλιὰ ἐπεριέσκυψαν καὶ τὸ χαρτὶ μου ἐπαίρνουν
καὶ ἀπὸ μακρόθεν τὸ θεωρῶ τὸ τί θέλουν νὰ ποίσουν.
βλέπω τα καὶ συνάχθησαν ἐντάμα τὰ πουλιὰ,
κάθονται συμβουλευόμενοι καὶ συχνὰψιθυρίζουν.
φαίνεται μ' ἀπ' τὸ σχῆμάν τους τοῦτον τὸν λόγον λέγουν.
»ποιόν μας ἔν γληγορώτερον, πονετικὸν ἀπ' ὅλα,
νὰ πάρη τοῦ ξενούτσικου ἐτοῦτον τὸ πιττάκιν,
νὰ τὸ ὑπᾶ τῆς μάνας του, νὰ τῆς τὸ παραδώσῃ,

νά ἔχῃ φιλοδωρήμαν, ὅποιον τὸ ὑπάγει ; »
καὶ τὸ τρυγόνι τὸ πουλὶν λέγουσιν νά τὸ πάρῃ
γιατ' εἶναι γληγορώτερον πονετικὸν πουλάκιν,
καὶ πάλιν ἄλλα εἶπασιν νά πᾶ τὸ χελιδόνι.
καὶ δώκασιν του τὸ χαρτί καὶ παίρνει το καὶ πάγει,
κ' ἐκεῖ ἔπесεν καὶ ἔφθασεν ἔς τοῦ ξένου τὴν μανίτσα,
τῆς μάνας του τῆς ταπεινῆς τῆς πολυπικραμένης.
κ' ἐκάθισεν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ κηλιδεῖ θλιμμένα.
κι ὥς τὸ εἶδ' ἡ μανίτσα του ἡ πολυπικραμένη,
κι ὥς εἶχεν πάντα προθυμῶς νά μάθῃ γιὰ τὸν ξένον,
πρὸς τὸ πουλάκιν ἔδραμεν μὲ τὴν καρδιὰν θλιμμένην
καὶ μὲ τὰ δάκρυα τὰ πολλὰ στέκει κι' ἀναρωτᾷ το·
« πουλάκιν, πόθεν ἔρχεσαι, τίνος χαρτί βαστάζεις ;
μὴ νάναι τοῦ ξενούτσικου υἱοῦ μου τὸ πιττάκιν ;
πολλὰ φιλοδωρήματα, πουλάκιν, νά σὲ δώσω,
νά κτίσω τὴ φωλίτσα σου ἔς τοῦ υἱοῦ μου τὸ κλινάρι,
νά σὲ θωρῶ, καλὸν πουλὶν, καὶ νά παρηγοροῦμαι ».
καὶ τὸ πουλὶν ὡς ἤκουσεν τὴν παραπόνεσίν της,
ἔς τὰ στήθη της ἐκάθισεν καὶ τὸ χαρτί τῆς δίδει.
καὶ παρעυθὺς τὸ ἤρπαξεν, γλυκὰ καταφιλεῖ το,
καὶ ἀπὸ τὸ παράπονον κ' ἐκ τὴν ἀδμονίαν
ὀλιγοψύχησεν πολλὰ κ' ἔπесεν τοῦ θανάτου,
καὶ μὲ τὰ βροδοστάματα μὲ βλῆς ἐσυνῆλθεν·
τὰ μάτια της ἐτρέχασιν καὶ στάσιμον οὐκ εἶχαν,
τὸ στήθος δέρνει δυνάτ', θρυχᾷται ἀπὸ καρδίας,
καὶ μὲ τὰ χεῖλη τὰ πικρὰ τοῦτον τὸν λόγον λέγει·
« φέρετέ με γραμματικὸν νά ἴδῃ τὸ πιττάκιν ».
γραμματικὸν ἐφέρασιν, καὶ τὸ χαρτί τοῦ δίδει·
ἀνοίγει, ἀναγνώθει το, ἀκούει τί τῆς γράφει,
μὲ πόνους πῶς τὸ ἔγραψε πικροφαρμακωμένος,
« μανίτσα μου πονετικὴ, μὴ μὲ παντέχης πλεον,
καὶ σεῖς, ἀδελφίκα μου γλυκὰ ἀλγισμονήσεται με,
ὅτι ὅπως μ' ἐτριγύρισεν, βούλεται νά μὲ φάγῃ
ἔς τὰ γόνάτ' μου γεύεται, ἔς τὰ στήθη μου δειπνάει,
κ' εἰς τὰ ξαθὰ μου τὰ μαλλιά ἐποικε τὴν φωλιάν του.
καὶ πλέον μὴ παντέχετα μὴδὲ μ' ἀκαρτερεῖτε.
σήμερον ἀποχιρετῶ πατέρα καὶ μητέρα,

σήμερον ἀποχαιρετῶ ἀδέλφια κ' ἐξαδέλφια,
τώρα γοῦν ἀποχαιρετῶ τοὺς ἐδικούς μου ὄλους,
τοὺς φίλους τοὺς γειτόνους μου καὶ ἀδελφοποιτούς μου».

Γ' ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΘ' ΚΑΙ Κ' ΑΙΩΝΟΣ

8. ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

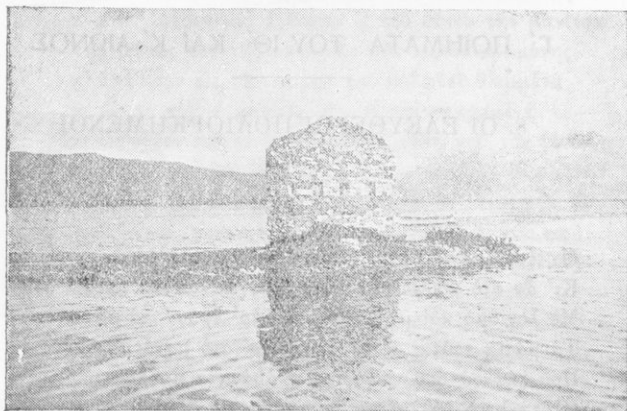
I.

Μητέρα, μεγαλόψυχη σὸν πόνον καὶ στὴ δόξα,
Κι' ἂν σὸ κρυφὸ μυστήριον ζοῦν πάντα τὰ παιδιὰ σου
Μὲ λογισμόν καὶ μ' ὄνειρον, τί χάρι' ἔχουν τὰ μάτια,
Τὰ μάτια τοῦτα, ν' σ' ἴδωσιν μέσ' σὸ πανέρμο δάσος
Ποῦ ξάφνου σοῦ τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(Κύττα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τοῦ Βαῖθωνε !
Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
Ἀτάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὄλα τὰ κάλλη πῶχει,
Ποῦ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη ναι κρυμμένα·
Ἀλλά, Θεά, δὲν ἤμπορῶ ν' ἀκούσω τῇ φωνῇ σου,
Κ' εὐθὺς ἐγὼ τ' Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τῇ χαρίσω;
Δόξα χ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.
(Ἡ θεὰ ἀπαντᾷ εἰς τὸν ποιητὴν, καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλλῃ
τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογίου).

II.

Ἔργα καὶ λόγια, στοχασμοί, — στέκομαι καὶ κυττάζω, —
Λούλουδα μύρια, πούλουδα, ποῦ κρύβουν τὸ χορτάρι,
Κι' ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσὸ μελίσσι.
Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο,
Μέσ' στὰ χαράματα συχνά, καὶ μέσ' στὰ μεσημέρια,
Καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ τᾶστρα σὰν πληθύνουν,
Ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιές, τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
» Ἀραπιάς ἔτι, Γάλλου νοῦς, βέλι Τουρκιάς, τόπ' Ἀγγλοῦ !
» Πέλαγο μέγα πολεμᾷ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.

»Κι' ἄλλιά ! σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθια μένουν·
» Ἀθάνατή σαι, ποῦ ποτέ, βροντή, δὲν ἤσυχάζεις ; »
Στὴν πλώρη, ποῦ σκιριτᾷ, γυρτός, τοῦτα εἶπε ὁ ξένος ναύτης
Δειλιάζουσι γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,

**Τοποθεσία Μεθολογγίου «Γιαλός», ποῦ ἦτανε σπουδαία
ὁτὴν τρίτη πολιορκία.**

Καὶ μὲ λιθάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καῦμό τους
Ὁ σταυροθόλωτος ναὸς καὶ τὸ φτωχὸ ξωκκλήσι.
Τὸ μῖσος ὅμως ἔδγαλε καὶ κείνο τῇ φωνῇ του·
» Ψαροῦ, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ρίξης ἄμε»,

III.

Δὲν τοὺς βαραίνει ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγεινε πνοή τους,
.....κ' ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
Ἵσταῖς κορασισαῖς νὰ τραγουδοῦν καὶ στὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

IV.

Ἀπὸ τὸ μαῦρο σύγνεφο κι' ἀπὸ τὴ μαύρη πίσσα,
.....
Ἀλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀόρατος αἰθέρας κοσμοφόρος
Ὁ στύλος φανερώνεται, μὲ κάτου μαζωμένα
Τὰ παλληκάρια τὰ καλά, μ' ἀπάνου τῇ σημαίᾳ,
Ποῦ μουρμουρίζει καὶ μιλεῖ καὶ τὸ Σταυρὸν ἀπλόνει

Παντόγυρα σὸν ὤμοφο ἄερα τῆς ἀντρείας
Κι' ὁ οὐρανὸς καμάρονε, κ' ἡ γῆ χειροκροτοῦσε.
Κάθε φωνὴ κινούμενη κατὰ τὸ φῶς μιλοῦσε,
Κ' ἐσκόρπα τὰ τρισεύγενα λουλούδια τῆς ἀγάπης.
«Ὁμορφη, πλούσια κι' ἄπαρτη, καὶ σεβαστὴ κι' ἁγία !».

ΔΙΟΝ. ΣΟΛΩΜΟΣ

9. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ῥάχη
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
Γεναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποῦ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

10. Ο ΩΚΕΑΝΟΣ

Γῆ τῶν Θεῶν φροντίδα,
Ἑλλάς ἡρώων μητέρα,
Φίλη γλυκεῖα πατρίδα μου,
Νύκτα δουλείας σὲ ἐσκέπασε,
Νύκτα αἰώνων.

Οὕτω εἰς τὸ χάος ἀμέτρητον
Τῶν οὐρανίων ἐρήμων,
Νυκτερινὸν ἐξάπλωσεν
Ἑρεβος τὰ πλατέα.
Πένθιμα ἐμβόλια.

Καίεις τὴν σκοτιὰν βαθεῖαν,
Εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα.
Τὰ φῶτα σιγαλέα
Κινῶνται τῶν ἀστέρων
Λελυπημένα.

Ἐχάθηκαν ἡ πόλεις,
Ἐχάθηκαν τὰ δάση,
Κ' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Καὶ τὰ βουνά· καὶ ὁ θόρυβος
Παύει τῶν ζώντων.

Τὸ ἄρμα τοῦ Ἡλίου

Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια
Ὅμοιάζει τοῦ θανάτου
Ἡ φύσις ὅλη· ἐκεῖθεν
Ἦχος ποτὲ δὲν ἔρχεται
Ὑμνων ἢ θρήνων.

Ἄλλὰ τῶν μακαρίων
Σταύλων ἰδοὺ τὰ ἤφα
Κάγκελλα ἢ ὦραι ἀνοίγουσιν,
Ἴδοὺ τὰ ἀκάμαντα ἄλογα
Τοῦ Ἥλιου ἐκβαίνου.

Χρυσά, φλογώδη, καίουσι
Τοὺς δρόμους τοῦ ἀέρος
Τὰ ἀμιλλητήρια πέταλα
Τοὺς οὐρανούς φωτίζουν
Λάμπουσαι ἢ χαῖται.

Τώρα ἐξανοίγει τ' ἀνθη
Εἰς τὸν δροσώδη κόλπον
Τῆς γῆς ἢ αὐγῇ· καὶ φαίνονται
Τώρα τῶν φιλοπόνων
Ἀνδρῶν τὰ ἔργα.

Τὰ μυρισμένα χεῖλη
Τῆς ἡμέρας φιλοῦσι
Τὸ ἀναπαυμένον μέτωπον
Τῆς οἰκουμένης· Φεύγουσιν
Ὅνειρα, σκότος.

Ὅπνος, σιγή· καὶ πάλιν
Τὰ χωράφια, τὴν θάλασσαν,
Τὸν ἀέρα γεμίζουν
Καὶ τὰς πόλεις μὲ κρότον,
Ποίμνια καὶ λύραι.

Εἰς τοῦ σπηλαίου τὸ στόμα
Ἴδοὺ προβαίνει ὁ μέγας
Λέων, τὸν φοβερὸν
Λαιμὸν τετριχωμένον
Βρέμων τινάζει.

Ὁ αἰετὸς ἀφίνει
Τοὺς κρημνοὺς ὑψηλοῦς·

Κτυπάουσιν ἢ πτέρυγες
Τὰ νέφη, καὶ τὸν Ὀλυμπον
Ἡ κλαγγὴ σχίζει.

Ἐθλιψε τὴν Ἑλλάδα
Νύκτα πολλῶν αἰώνων
Νύκτα μακρᾶς δουλείας,
Αἰσχύνῃ ἀνδρῶν, ἣ θέλημα
Τῶν ἀθανάτων.

Ἡ χώρα τότε ἐφαίνετο
Ναὸς ἡρειπωμένος,

Ἡ τριμορφὸς Ἑκάτη

Ὅπου οἱ ψαλμοὶ σιγᾶν
Καὶ τοῦ κισσοῦ τὰ ἀτρέμητα
Φύλλα κοιμῶνται.

Ὡσὰν ἐπὶ τὴν ἄπειρον
Θάλασσαν τῶν ὀνείρων,
Ὀλίγαι, ἀπηλπισμέναι
Ψυχαὶ νεκρῶν διαθαίνουσιν
Μὲ δίχως βίαν.

Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἀθωνος
Τὰ δέντρα, ἕως τοὺς βράχους
Τῆς Κυθήρας, κυλίσουσα

Τὴν ἄμαξαν βραδεῖαν,
Οὐρανοδρόμον,

Ἦ τρίμορφος Ἑκάτη
Ἐθεώρει τὰ πλοῖα,
Εἰς τοῦ Αἰγαίου τοὺς κόλπους
Λάμνοντα ἀδόξως, φεύγοντα
Διασκορπισμένα.

Σὺ τότε, ὦ λαμπροτάτη
Κόρη Διός, τοῦ κόσμου
Μόνη παρηγορία,
Τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες
ᾧ Ἐλευθερία.

Ἦλθ' ἡ Θεά· κατέβη
Εἰς τὰ παραθαλάσσια
Κλειστά τῆς Χίου· τὰς χεῖρας
Ἄπλωσ' ὀρθή, καὶ κλαίουσα
Λέγει τοιάδε·

ὦκεανέ, πατέρα
Τῶν χωρῶν ἀθανάτων,
Ἄκουσον τὴν φωνήν μου,
Καὶ τῆς ψυχῆς μου τέλεσον
Τὸν μέγαν πόθον.

Ἐνδοξον θρόνον εἶχον
Εἰς τὴν Ἑλλάδα τύραννοι
Πρὸ πολλοῦ τὸν κρατοῦσι,
Σήμερον σὺ βοήθησον,
Δός μου τὸν θρόνον.

Ὅταν τοὺς ἀνοήτους
Φεύγω θνητοὺς, μὲ δέχονται
Ἡ πατρικαὶ σου ἀγκάλαι,
Ἡ ἐλπίς μου εἰς τὴν ἀγάπῃ σου
Στηρίζεται βλη.

Εἰ καὶ εὐθπεὺς ἐπάνω·
Εἰς τὰς ῥοὰς ἐχύθη
Τοῦ Ὠκεανοῦ, φωτίζουσα
Τὰ νῶτα ὑγρὰ καὶ θεῖα,
Πρόφαντος λάμπει

Ἀστράπτουσι τὰ κύματα
Ὡς οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀνέφελος,
Ἐάστερος φέγγει ὁ ἥλιος
Καὶ τὰ πολλὰ νησία
Δείχνει τοῦ Αἰγαίου.

Πρόσεχε τώρα ὥς ἄνεμος
Σφοδρὸς μέσα εἰς τὰ δάση,
Ὁ ἀλαλαγμὸς σηκώνεται·
Ἄκουε τῶν πλεόντων
Τὰ ἔϊα μάλα.

Σχισμένη ὑπὸ μυρίας
Πρώρας ἀφρίζει ἡ θάλασσα,
Τὰ πτερωμένα ἀδράχτια
Ἐλεύθερα ἐξαπλώνονται
Εἰς τὸν ἄερα.

Ἐπὶ τὴν λίμνην οὕτως
Αὐγερινὰ πετάουσι
Τὰ πλήθη τῶν μελίσσων
Ὅταν γλυκὺ τοῦ ἔαρος
Φυσᾷ τὸ πνεῦμα.

Ἐπὶ τὴν ἄμμον οὕτω
Περιπατοῦν οἱ λέοντες
Ζητοῦντες τὰ κοπάδια,
Τὴν θερμὴν τῶν ὀνύχων
Ἐὰν αἰσθανθῶσιν.

Οὕτως ἐὰν τὴν δύναμιν
Ἀκούσουν τῶν πτερύγων

Οἱ ἀετοί, τὸ κτύπημα
Τῶν βροντῶν ὑπερήφανοι
Καταρρονοῦσι.

Πεφιλημένα θρέμματα
᾿Ωκεανοῦ, γενναῖα,
Καὶ τῆς Ἑλλάδος γνήσια
Τέκνα, καὶ πρωτοστάται
᾿Ελευθερίας.

**Ἡ Καταστροφή τοῦ Τουρκικοῦ δρόλου
ἀπὸ τὸν Κ. Κανάρη.**

Χαίρετε σεῖς καυχήματα
Τῶν θαυμασίων (Σπετζίας
᾿Υδρας, Ψαρῶν), σκοπέλων,

Ἡλ. Βουτιερίδου—Ν. Ἐλατου, «Νεοσέλην». Ἀναγνώσματα ΣΤ' 12

Ὅπου ποτὲ δὲν ἄραξε
Φέβος κινδύνου.

Κατευδοῖτε—Ὀρμήσατε
Τὰ συναγμένα πλοῖα
ᾧ ἄνδρεῖοι· σκορπίσατε
Τὸν στόλον, κατακαύσατε
Στόλον βαρβάρων.

Τὰ δειλὰ τῶν ἐχθρῶν σας
Πλήθῃ καταφρονήσατε·
Τὴν κόμην πάντα ὁ θρίαμβος
Στέφει· τῶν ὑπὲρ πάτρης
Κινδυνεύόντων.

ᾧ ἐπουράνιος χεῖρα!
Σὲ βλέπω κυβερνοῦσαν
Τὰ τρομερὰ πηδάλια,
Καὶ τῶν ἡρώων ἢ πρῶραι
Ἰδοὺ πετάουν.

Ἰδοὺ κροτεῦν, συντρίβουσι
Τοὺς πύργους θαλασσίους
Ἐχθρῶν ἀπείρων· σκάφη,
Ναύτας, ἱστία, κατάρτια
Ἡ φλόγα τρώγει.

Καὶ καταπίνει ἡ θάλασσα
Τὰ λείψανα τὴν νίκην
ᾧ ὦψος, ὦ λύρα· ἂν ἡρώες
Δοξάζωνται, τὸ θεῖον
Φιλεῖ τοὺς ὕμνους.

Ὅθωμανὲ ὑπερήφανε,
Ποῦ εἶσαι ; νέον στόλον
Φέρε, ὦ μωρέ, καὶ σύναξέ·
Νέαν δάφνην οἱ Ἕλληνες
Θέλουν ἀρπάξειν.

ΑΝΔΡ. ΚΑΛΒΟΣ

11. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ ΣΤΙΧΟΥΣ ΜΟΥ

Φεύγετε, υστερινοί μου πενθοφορεμένοι στίχοι !
Μελαγχολικῆς κιθάρας φεύγετε θρηνώδεις ἤχοι !
Ἀποχαιρετάτε, τέκνα, διὰ πάντα τὴν πατρίδα
Καὶ τοὺς φίλους καὶ τὴν δόξαν καὶ ἀκόμη τὴν ἐλπίδα !
Ἄν κανένα μετὰ χρόνους εὑρετε πιστὸν σὰς φίλον,
Πρόθυμον νὰ ἐξετάσῃ τοῦ πατρὸς σὰς τὴν καρδίαν,
Παραστήσατέ τον ὅλον τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν
Ἀμετάτρεπτόν μου ζῆλον.

—Κωμικοὶ τινες θὰ κρίξουν, νὰ ἐμπαίξῃ ἐπεθύμει
Καὶ τὸν Ποιητὴν τῶν ὄντων.

Τὴν χολὴν τοῦ Ἀρχιερέως ἔχυσε κατὰ τῶν ζώντων.
Τοῦ σατυρικοῦ πατρὸς σὰς μισητὴ μᾶς εἶν' ἡ μνήμη.

—Πλὴν ἀποκριθῆτε τότε κατ' αὐτῶν τῶν κακοτρόπων.
Ἐχθρὸς ἦτον τῆς κακίας, ὅχι ὅμως τῶν ἀνθρώπων.

—Ἡ ψυχὴ του, θὰ προσθέσουν, εἶχε φρόνημα γενναῖον.
Καὶ ὁ τόσος σπρκασμός του σκοπὸν εἶχε καὶ σπουδαῖον ;

Ὁ γελῶν αὐτὸς δι' ὅλους οἶκτον εἶχε πρὸς κανένα ;

—Μεταξὺ σκοπέλων, πέτε, καὶ μακρὰν ἀπὸ λιμένα

Ὅταν ἔδλεπε τὸ σκάφος τῆς πατρίδος του νὰ πλέῃ,

Ἦξευρε κι' αὐτὸς νὰ κλαίῃ.

Σεῖς ὀλίγοι σύγχρονοί μου, τῶν ὁποίων ἐδυνήθην
Τὴν συμπάθειαν νὰ στρέψω πρὸς τὰς τύχας τῆς πατρίδος,
Σεῖς τῆς Μούσης μου προστάται, μὴν ἀφήσετε εἰς λήθην
Καὶ τὸ τραγικὸν τῆς εἰδος.

Εἰς τὰ τέκνα σὰς εἶπέτε ὅτι δάκρυα κ' ἐπαίνους

Ἔδωκα κ' ἐγὼ πολλάκις εἰς τὰς συμφορὰς τοῦ Γένους.

ΑΛΕΞ. ΣΟΥΤΣΟΣ

(Ἀπὸ τὸ «Πανόραμα τῆς Ἑλλάδος»).

12. ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ «Ο ΦΩΤΟΣ ΚΑΙ Η ΦΡΟΣΩ»

Εἰς τὰ χωριά, ποῦ ἐρήμαζεν ἡ λώθα, ροβολοῦσε
Κάθε γιορτὴ ἐκκλησιάρισσα ἀπὸ τὸ Μαυρομμάτι,
Καὶ εἰς τῆς σπηλιᾶς τὴ μοναξιά, ποῦ ἡ Φρόσω κατοικοῦσε,
Ἐνα ψωμί τῆς ἔφερνε, αὐγὰ καὶ λίγο ἀλάτι.
Εἰς τὴν ἀρχὴν τὰπῆθονε μακρυὰ μακρυὰ, μὲ τρόμο,
Καὶ ἐσταυρονόταν κ' ἔπαιρνε τῆς βεμματίας τὸν δρόμο.

Ποῖς στὸ πλευρό του, ὦ ποῖς μπορεῖ νὰ νοιώθῃ λωδιασμένη;
Σιμὰ στὴ βράχνα ποῦ φασὶ στὰ σπαραγμένα στήθια;
Μόνον εἰς ὅμοιες συμφορὰς τὸν νοῦ του ἀπαλαίνει
Διπλὴ τοῦ Ὑψίστου πρόνοια—ἀγάπη καὶ συνήθεια!
Συνείθισε ἡ γερόντισσα στοὺς φόβους τῆς καὶ ἐκείνη,
Καὶ νέο θάρρος εὗρισκε μὲ τὴν ἐλεημοσύνη.

«Πρόβαλε δόλια, νὰ σὲ ἴδῳ, καὶ κρίνε νὰ σὲ νοιώσω».
Καὶ ἡ δόλια δὲν ἐπρόβαλλε, καὶ ἡ δόλια δὲν ὠμίλει.
Ἔσεῖς ἀστέρια τοῦρανοῦ, ἀκούγατε τὴ Φρόσω,
Ἐοὺ μονάχως ἔδλεπες τὴν ὠμορφιά τῆς, ἦλιε!
Κρατοῦσε πάντα τὴ λαλιά στὰ στήθῃ τῆς πνιγμένη,
Καὶ ἔφευγε ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν καρδιά κλαμμένη.

Κ' ἦλθε ὁ καιρὸς ποῦ γύριζαν τὰ μαῦρα χελιδόνια
Στὸ κλίμα τὸ γελοῦμενο, στὴ γῆ τὴ μυρωμένη.
Στὴν ἀσημένια ἀνατολὴ λαμποκοποῦν τὰ χιόνια,
Καὶ κάτου ἡ γῆ χαμογελά σὰ νύφη στολισμένη.
Ζευγαρωμένα τὰ πουλιά στὰ πεῦκα κελαδᾶνε,
Ἐδῶ βελάζουν πρέβατα, παρέκει ἀρνιά πηδᾶνε.

Τὸν ἐπιτάφιο ἐστόλισαν μὲ ἐλεύθερα λουλουδία,
Καὶ τώρα τὸν ἀσπάζονται εἰς τὰ χωριά ἢ παρθέναις.
Ἄ Φρόσω! Ἀνάσταση αὖριο θὰ κάμουν καὶ τρυγούδια—
Θὰ ψάλουν μὲ λαλούμενα, εἰς τὸ χορὸ πλεμμέναις,
Καὶ οὐ, τῆς μοίρας παίγνιο, στὴν ἐρημὴ σπηλιᾷ σου,
Ἐχεις χαρὰς τοὺς πόνους σου, λαμπρὴ τὰ βόσκανά σου.

Οὐράνια τὴ γερόντισσα ἐφώτισε μιὰ ἀχτίδα,
Καὶ μὲ ἄλλη γλῶσσα τὸ πρῶτ' τὴ Φρόσω συντυχαίνει:

— Καμμιά φορά δὲν σῆκουσα καμμιά φορά δὲν σ' εἶδα.
"Ορκίζομαι στὴν αὐριανὴ Λαμπρὴ ποῦ μᾶς προσμένει,
Ποῦ ἂν δὲν προβάλλῃς σήμερα νὰ ἰδῶ τὸ προσώπό σου,
"Εγὼ ἀνεδαίνω στὴ σπηληά. . . τὸ κρῖμα στὸ λαιμό σου !

— Δὲν ἔχω λώδα εἰς τὸ κορμί οὐδὲ εἰς τὸ πρόσωπό μου,
Μὲ τρώγει ἡ ἀβρώστεια τῆς ψυχῆς ποῦ τρώγει τὴν ψυχὴ σου.
Τὸ θέλεις ; Μάθε, δύστυχη, ποῦ κλαίω τὸν ἀκριβό μου,
Τὸν Φῶτο τὸν περήφανο, τὸν Φῶτο. . . τὸ παιδί σου !
"Εδγάτε δάκρυα τῆς καρδιάς ! εἰς ἀγκαλιὰ σφιγμέναις
"Αναστενάζουν καὶ θρηνοῦν ἡ δυὸ βασανισμέναις.

Καὶ ἡ ἄμοιρη γερόντισσα μυρολογεῖ καὶ τρέμει.

— Ποιὰ συμφορὰ νὰ θυμηθῶ καὶ ποιὰ νὰ κλάψω πρώτη ;
Λεῖπει ἡ Χρηστίνα μου κλειστὴ σὲ τουρκικὸ χαρέμι,
Σκληρὸς ὁ χάρος μ' ἄρπαξε τὸν Φῶτο καὶ τὸ Γιώτη,
Καὶ ἀπόμεινα σὰν τὸ δενδρί ποῦ παίρνουν τὸν ἀνθό του.
Σύ, Φρόσω, παρηγόρα με μὲ τὸ παιδί τοῦ Φώτου !

"Επήρανε τὴ ρεμματιά, καί, δίπλα τὰ θυμάρια
"Εκεῖ ποῦ κατεβαίνανε μιὰ πράσινη ραχοῦλα,
"Ακούνε ἀλόγων πατησιές, ἀλόγων χαλινάρια,
Καὶ δυὸ λεβέντες πρόβαλαν καὶ μιὰ ὥμορφη νυφοῦλα.
Εἶχε τὴν ὄψι ἀγγελικὴ, χαρούμενο τὸ μάτι,
Στὰ κονδυλένια χέρια τῆς ψηλῆ λαμπάδα ἐκράτει.

— "Αχ Φρόσω ! ἰδὲ τὴν συνοδεία ποῦ πάει νὰ προσκυνήσῃ...
Ζηλεύω τὲς καλότητες ὅπου τὰ καρτεῖνε !
Καὶ ἐκεῖ ποῦ πλησιάζανε νὰ σμίξουν σὲ μιὰ βρύση,
"Ἡ δύστυχαις σταμάτησαν καὶ μιὰ φωνὴ πετᾶνε,
"Ἡ γρηγὰ ποῦ ἐκράτει τὸ μικρό, στὰ γόνατα κλονιέται,
Θέλει νὰ τρέξῃ, δὲν μπορεῖ, ἡ Φρόσω ξεπετιέται,

Καὶ φρενιασμένη ξεφωνεῖ μὲ τῆς χαρᾶς τὸ ῥίγο·
— Λεβέντη ποῦ καμαρωτὰ περνᾶς μὲ τ' ἄλογό σου,
Τὸ ἀκριβοποτισμένο σου σταμάτησέ το λίγο
Νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό σου !...

"Ω, βλέπω, βλέπω τὴν ἐλγὰ ζερβά στὸ μάγουλό του·
"Ἡ μαῦρη γῆ δὲν ἔφαγε τὴ λεβεντιά τοῦ Φώτου !

— Ἡ Φρόσω, ἡ Φρόσω! — Γλήγορος ὁ νιὸς στὴ χαίτη γέρνει,
Ξεχύνεται ἀπὸ τᾶλογο, πετᾷ στὴν ἀγκαλιά της.

Ἡ Βασιλίσσδα τῶν Οὐρανῶν. (Ἔργο τοῦ μεγάλου Ἰσπανοῦ
ζωγράφου Μουρίλλο 1616 - 1682).

— Ποιὰ δύνανμις οὐράνια στοὺς πόθους μου σὲ φέρνει ;....

Χρηστίνα, μὴ ὀνειρεῖσθαι ; γνωρίζεις τὴ λαλιά της ;
Μάννα !...δικός μου ὁ ἄγγελος ὅπου κρατεῖς στὰ χέρια ;...
Ἐγὼ δὲν κατοικῶ στὴ γῆ, ἐγὼ πετῶ στ' ἀστέρια !
... "Αν μᾶς πικραίνουν συμφορές, ἂν μᾶν σπαράζουν πάθη
Κᾶπου μᾶς κρύβεις καὶ χαρές, κόσμε ἄδικε καὶ πλάνη·
Ἀνθίζουν καὶ τριαντάφυλλα εἰς τὰ πολλὰ σου ἀγκάθια !
Οἱ πονεμένοι σμίγουνε, καὶ ὁλόγυρα ἀντηχᾶνε
Λόγια πνιγμένα καὶ χαρὰς παράπονο καὶ κλάμμα...
Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, δικό σου εἶναι τὸ θάμμα !

Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

13. Η ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

Ἐχετε γειά, ψηλά βουνά καὶ κρυσταλλένιες βρύσες,
Χαράματα μὲ τὲς δροσιές, νύχτες μὲ τὸ φεγγάρι,
Καὶ σεῖς μαῦρα κλεφτόπουλα ποὺ τὴν Τουρκιὰ ἐτρομάξετε !
Ἀρρώστια δὲν μὲ πλάκωσε, καὶ πηλαῖω νὰ πεθάνω.
Κι' ἂν πάρῃ βόλι τὸ κορμί, πάλι ἡ ψυχὴ ἀπομένει·
Μαῦρο πουλάκι θὰ γενῶ, μαῦρο χειλιδνάκι,
Νάρθῃ τὸ γλυκοχάραγμα, νὰ ἰδῶ ποὺ πολεμάτε·
Καὶ σὰ σκολάση ὁ πόλεμος, κ' ἔβγῃ τ' ἀχνὸ φεγγάρι.
Πάλι θεὸ νάρθω νὰ σταθῶ σ' ἓνα κυπαρισσάκι,
Τὰ λίγα τὰ κλεφτόπουλα ποὺ βρῶ στὴ γῆ νὰ κλάψω·
Μέσα στῆς νύχτας τὴν ἑρμιά, στὸν ὕπνο ποὺ κοιμῶνται
Ν' ἀκούσουν οἱ μανάδες τους νὰ τὰ μοιρολογήσουν.
—Γιὰ ἰδεῖς ἡ θύρα τοῦ Πασοῦ, καὶ πᾶψε τὸ τραγοῦδι.—
Ἐχετε γειά ψηλά βουνά, τρεχοῦμενα ποτάμια·
Ἀδέλφια νὰ μὲ θάψετε σὲ μιὰ ψηλὴ ραχοῦλα,
Ν' ἀκούω τᾶνδόνια ποῦρχονται καὶ φέρνουν τὸν Ἀπρίλη·
Κι' ὅταν ἀπ' τὴν Ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
Ἐβγουν τὰ μοσκολίθανα μὲ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη,
Λευκὸ πουλάκι θὰ γενῶ στὴν Πόλιν νὰ πετάξω
Καὶ σὰν παράδεισος πουλὶ γλυκὰ νὰ κελαῖδῇσω.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσπασε καὶ ἔπεσε σκοτωμένος.
Στὸν τόπο ποὺ τὸν ἔθαψαν ἐβγῆκε κυπαρίσσι,

Καὶ κάθε γλυκοχάραμα μὲ τοῦ Μαγιστοῦ τὲς αὖρες
 Ἐρμὸ πουλάκι κάθεται στὸ ἔρμιο κυπαρίσσι,
 Κυττάζει τὴν ἀνατολή, κυττάει κατὰ τὴν Πόλι,
 Καὶ λέει τραγοῦδι θλιβερὸ καὶ παραπονομένο.

ΙΟΥΛ. ΤΥΠΑΛΛΟΣ

14. Ο ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ

Ἐσεῖς ὁποῦ τὸν εἶδατε ψηλὰ στὰ κορφοβοῦνια,
 Σταυραχτοὶ καὶ πέρδικες, ξηφτέρια, χελιδόνια,
 Ἐλάτε νὰ τοῦ στήσετε τραγοῦδι μοιρολόγι.
 Τὸν Κατσαντώνη πιάσανε, κλαῖψτε, πουλιά μου, κλαῖψτε.
 Ἐνας παπᾶς τὸν πρόδωκε ! Μαχαίρι νὰ τοῦ γένῃ
 Ἡ κοινωνιὰ ποῦ τῶδαψε τᾶφορεςμένο στόμα,
 Θηλειὰ κι' ἀστρίτης στὸ λαίμῳ τᾶγιο τοῦ πετραχήλι,
 Νὰ μὴ βρεθῇ πνευματικὸς νὰ τὸν ξεμολογήσῃ
 Κι' ἀγκυπημένα δάχτυλα τὰ μάτια νὰ τοῦ κλείσουν !

Τὸ γκαρδικὰκὸ τᾶδέρφι του, ὁ Γιῶργος ὁ Χασιώτης,
 Ἐξυπνὸς ἀκουρμένεται, κοιμᾷτ' ὁ Κατσαντώνης.
 Ἡ εὐλογία τὸν ἔφησεν, ἡ θέρημ τὸν ἀνάφτει.
 —Ἐύπν' ἀδερφέ μου, ξύπνησε στὸν ὄμο νὰ σὲ πάρω
 Πλακώσανε οἱ λιάπηδες καὶ θὰ μᾶς πιάσουν σκλάβους.

—Τρεχ' ἀδερφέ μου, γλύτωσε, μὴ μὲ ψυχοπονιέσαι.
 Κι' ἂν μ' ἀγαπᾶς καὶ πιθυμᾶς νὰ πάω φχαριστημένως
 Κόψε μου τὸ κεφάλι μου μὴ μοῦ τὸ πάρ' ὁ Ἀράρης.
 Καὶ φέρ' το πάνω στ' Ἀγραφα, καὶ διάλεξ' ἕνα βράχο
 Καὶ δὸς του το νὰ τὸ φορῇ, κορφή του νὰ τὸ κάμῃ,
 Νὰ τὸ φορῇ νὰ τὸ βασιτᾶ σὰν περικεφαλαία.
 Ἐλ' ἀδερφέ μου γρήγορα, γρήγορα νὰ μὲ κόψῃς,
 Νὰ πάγω κεῖ ψηλὰ ψηλὰ, νὰ φύγω δῶθε μέσα,
 Νᾶρχονται μαῦρα σύγνεφα νᾶρχοντ' ἀστροπελέκια,
 Νὰ μοῦ θυμᾶνε τὸν καπνὸ, νὰ μοῦ θυμᾶν τὴ λάμψη
 Τοῦ τουφεκιστοῦ μου πῶρπανὸ στὰ χέρια σου θὰ μείνῃ.
 Νὰ τ' ἀγαπᾶς, νὰ τὸ φιλῇς, νὰ τῶχῃς σὰν ἀδελφί.

Ὁ Γιῶργος ἐκατάλαθε πῶς τ' ἀνεδαίν' ἡ θέρμη.
 Τὸν ἄρπαξε στὸν ὦμό του κι' ἀπ' τῇ σπηλιᾷ πετιέται.
 Ἐπῆρε τὸν ἀνήφορο στὸ ξάγναντο προβαίνει,
 Ἐξήντα βλέπει Τσάμιδες ποῦ τὸν ἐκυνηγοῦσαν.
 Κάθε φορὰ ποῦ σίμοναν, ἔστενε μετερίζι
 Τοῦ Κατζαντώνη τὸ κορμί κι' ἄδειαζε τ' ἄρματά του.
 Χαρὰ στὴ μάνα πῶκαμε παιδιὰ τέτοια λειοντάρια!
 Ἔτσι κυνηγηθήκανε τὰ δυὸ πιστὰ τ' ἀδελφία,
 Ὅσο ποῦ βγήκε ὁ αὐγερινὸς κι' ἀχνίσανε τὰστέρια,
 Τότε λαβώθηκε βαρεὶά ὁ Γιῶργος στὸ ποδάρι,
 Καὶ τοὺς ἐπιάσαν ζωντανούς, στὰ Γκάννινα τοὺς φέραν

Καὶ μιὰν αὐγὴ στὸν Πλάτανο ποῦ ἀπὸ μικρὸ κλωνάρι
 Ἐχόντρυνε κ' ἐπλάτυνε, βυζαίνοντας τὸ γαῖμα,
 Τὴν ὥρα τους τὴν ὑστερὴν, βαρεὶά πιδερωμένα
 Τοῦ Βάλτου τοῦ Ξερόμερου τὰ δυὸ θεριὰ προσμένουν.
 Χίλιων λογιῶνε σύνεργα, δαυλιὰ, σφυρὶ κι' ἄμῳν
 Σκόρπια στὸ χῶμα βρίσκονται κ' ἐκεῖνοι τὰ τηρᾶνε.
 Ὁ Γιῶργος σὰν κ' ἐδάκρυσε γιὰ τὸ γλυκὸ του ἀδέρφι,
 Τοῦ Κατζαντώνη μιὰ μκτιὰ κ' ἐστέρεψε τὸ δάκρυ.

Κ' ἐκεῖ ποῦ διηγούντανε τῶνα τ' ἀδέρφι στ' ἄλλο
 Τὰ περικομμένα νειῶτά τους, τὴν Κρύα τὴ βρυσούλα,
 Τὸ φῶς τοῦ Ἀλήπατσα, τοῦ Γκέκα τὴ λαχτάρια,
 Ἐξαφν' ἀστράφτ' ἓνα σπαθὶ καὶ γέρον' ἓνα κεφάλι
 «Χριστὸς ἀνέστη, πλάκωσα» φωνάζ' ὁ Κατζαντώνης
 Κ' ἓνα φιλί, στερνὸ φιλί ἀπὸ μακρὰ τοῦ ρίχνει.
 Μὲς τὰ κλαριὰ τοῦ πλάτανου μὲς τὰ χλωρὰ τὰ φύλλα
 Σὰν ἄνταν στὸ λιμέρι της, ἐκρύφτηκ' ἡ ψυχὴ του,
 Κ' ἐκύτταζε τὸν ἀδερφὸ ποῦ τότε μαρτυροῦσαν.

Δυὸ γύφτοι τὸν ἐστρώσανε δεμένονε στ' ἄμῳν
 Κι' ἀρχήσανε μὲ τὸ σφυρὶ νὰ τόνε πελεκᾶνε.
 Σκλήθραις πετᾶν τὰ κόκκαλα, σκορπᾶνε τὰ μελοῦδια·
 Νεῦρα, κομμένα χρέατα σέρνονται σὰν ξεσκλίδια,
 Καὶ κειὸς τηράει τὸν οὐρανὸ καὶ γλυκοτραγουδάει.

Χτυπάτε, πελεκᾶτέ με,
Σκυλιά· τὸν Κατξαντώνη
Δὲν τὸν τρομάζει Ἀλήπασας,
Φωτιά, σφυρὶ καὶ ἀμῶνι

Μιὰν ὥρα πελεκοῦσανε, τὰ χέρια τους δειλιάζουν,
Οἱ γύφτοι βαρεθήκανε καὶ τὸ λαιμό του κόβουν.
Ἀνοιγοκλειοῦσε ὁ λάρυγγας, μαῦρο πετᾷ τὸ γαῖμα
Καὶ μὲ τὸν κόκκινό του ἀφρό, μὲ τὴ βραχνὴ γαργάρα
Μισοκομμέν' ἀκούονται τοῦ τραγουδιοῦ τὰ λόγια :

Χτυπάτε, πελεκᾶτέ με,
Σκυλιά· τὸν Κατξαντώνη
Δὲν τὸν τρομάζει Ἀλήπασας
Φωτιά, σφυρὶ κι' ἀμῶνι.

Ὁ πλάτανος, σὺν ἐνοιωσε σιτὴ ρίζα του τὸ γαῖμα,
Ἀλαίμαργα τὸ ρούφηξε νὰ μὴ τὸ πιῇ τὸ χῶμα,
Κ' ἐστοίχειωσε κ' ἐθέριεψε κι' ἀπλωσε τὰ κλονάρια
Τόσο χοντρά κι' ἀτάραγα καὶ τόσο φουντωμένα,
Ποῦ τᾶξλεπ' ὁ Ἀλήπασας τὴ νύχτα στῶνειρό του
Κ' ἐφώναζε κ' ἐλάμπαζε μὴν ἔλθῃ ἐκεῖν' ἡ μέρα
Ποῦ τὰ κλαριά τοῦ πλάτανου τὴν Πόλι θὰ πλακώσουν.

ΑΡ. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

15. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟ-
ΦΑΝΗΣ.

Α'.

Τὰ Διονύσια τελεῖ
τῆς Ἀθηνᾶς ἡ φίλη πόλις
καὶ θεαταὶ ἐκεῖ πολλοὶ
ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤλθον ὁλης.

Πολλὰ θεήματα αὐτῇ
θὰ περιλάβῃ ἡ ἡμέρα.

ὥς μία παύσῃ τελετῇ
ἀμέσως θ' ἄρχεται ἑτέρα.

Τῆς Ἀκροπόλεως ἐμπρὸς
τὸ μέγα θέατρον ἀνέρπει,
καὶ ὑπεράνω του λαμπρὸς
ὁ Παρθενῶν τὸ βλέμμα τέρπει.

Δραματικὸς ἐκεῖ ἀγῶν
θὰ γίνῃ, πάντας προσελκύν,
κ' εἰς τὸν νικῶντα χορηγὸν
θὰ δοθῇ τρίπους ὡς βραβεῖον.

Μ' εὐθύμους ὁ λαὸς φωνᾷς
κατὰ τὸ θέατρον προβαίνει·
διψῶν μεγάλας ἡδονὰς
τὴν ὥραν κἄν δὲν περιμένει.

Ἐκεῖ βαδίζουσι κοινῇ
μετὰ τῶν δούλων οἱ πολῖται,
καὶ ἡ τοῦ ἄρχοντος γυνὴ
πρὸς τὰς ἑτέρας συνωθεῖται.

Τὸ μέγα θέαμα καθεῖς
μὲ εὐγενῇ προσμένων ζέειν
σπεύδει, καὶ κάθηται εὐθὺς
εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν θέσιν.

Πολλὰ ἐδώλια πληροῦν
οἱ πρέσβεις μόνον τῶν συμμάχων,
ἔσοι ὡς φάρον θεωροῦν
τῆς Ἀκροπόλεως τὸν βράχον.

Οἱ ἄρχοντες ἐγγὺς αὐτῶν,
ἐπὶ πυκνῶν πατοῦν στρωμάτων·
ἀρχῆς σημεῖον φθονητῶν,
στέμμα κοσμεῖ τὰ μέτωπά των.

Τὸ Θέσιον τοῦ Διονύσου

Καὶ ὑπεράνω αἱ σείραι
τῶν ἐπιλοίπων Ἀθηναίων·
εἶν' αἱ φωναὶ τῶν τολμηραί,
κ' ἦθος ἐμφαίνουσι γενναῖον.

Οἱ δοῦλοι ὄρθιοι μακρὰν
Βαναύτως παίζουσι ἢ ληροῦσι,
καὶ τὴν δουλείαν τὴν πικρὰν
ἐντὸς τῆς τύρβης λησμονοῦσι·

Ἀνδρῶν ἐνδόξων τί πληθὺς
ἔκειτ' ἐν μέσῳ, δόξα πόση !
ἦτις θὰ λάμπῃ, καὶ εὐθὺς
τὴν οἰκουμένην θὰ θαμβώσῃ.

Ὁ Ἀλκιβιάδης

Ὅλων τὸ βλέμμα προσηλοῖ
αὐτὸς ἐδῶ ὁ νεανίας !
Ἔχει μορφὴν περικαλλῇ,
καὶ σῶμα ἔμπλεον μαγείας.

Εἶν' ἡ στολὴ αὐτοῦ χρυσῇ,
καὶ εἰς τὸ κάλλος του προσθέτει·
Ἀλκιβιάδῃ, εἶσαι σύ,
εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης ἔτι.

Αὐτοῦ ἡ γόησσα φωνή
ἤγε καὶ ἔφερε τὰ πλήθη.
Καὶ μειδιῶν νὰ τυραννῇ
τοὺς Ἀθηναίους ἤδυνήθη.

Ὁ Εὐριπίδης παρεκεῖ
τὸ νέον δρᾶμα περιμένει.
Εἶναι τὸ ἦθος τοῦ γλυκύ,
καὶ νοῦν ὑπέρτερον ἐμφαίνει.

Θὰ ἴδ᾽ ἡ δάφνη ποιητοῦ
ἄλλου τὸ μέτωπον νὰ στέφη,
Χωρὶς τὸ μέτωπον αὐτοῦ
νὰ συσκιᾶσουν φθόνου νέφη.

Ὡς πρὸς τὰ ἦθη θεωρῶν
ἐπιβλαβεῖς τὰς κωμωδίας,
Κάθεται μ᾽ ἦθος λυπηρὸν
ὁ εὐσεδῆς ἐκεῖ Νικίας.

Β'.

Ὁ ὄχλος ἀνυπομονῶν
ὅτι βραδύν᾽ ἡ ὥρα βλέπει,
Καὶ διὰ κρότων καὶ φωνῶν
τέλος ν᾽ ἀρχίσωσι προτρέπει.

Ἄλλ᾽ αἴφνης γίνεται σιγή,
καὶ ἡ αὐλαία πίπτει ἄμα.
Εὐδαίμων ὅστις χορηγεῖ !
Νεφέλαι λέγεται τὸ δρᾶμα.

Χαῖρε, μεγάλε ποιητά !
εἰς τὴν σκηνὴν καθὼς ἐφάνης,
Ἀπὸ τὰ στόματα πετᾷ
ὄνομα ἔν « Ἀριστοφάνης ! »

Ὅλων εὐφραίνει τὴν ψυχὴν
τῆς στιχουργίας σου τὸ μέλος.

Κ' εἰς πάντα στίχον σου τραχὺν
ἄσβεστος ῥήγνυται ὁ γέλως.

Πλὴν διατὶ τοὺς θεατὰς
τόση χαρὰ καταλαμβάνει ;
Τί ὄνομα ἄρά γε πετᾷς
εἰς τὸν λαόν, Ἀριστοφάνη ;

Ἐχθρὸς ραγδαίως τῆς τρυφῆς
τὰ χαλαρὰ μαστίζεις ἦθη ;
Ἦ τοὺς ἀσήμεους συγγραφεῖς,
οἵτινες φθείρουσι τὰ πλῆθη ;

Τῶν ἀναιδῶν δημαγωγῶν
ἐμπαίζεις ἴσως τὰς μωρίας,
Ὅσοι τῶν φαυλόν των ζυγὸν
καλύπτουν μ' ἄνθη κολακείας ;

Ἐκεῖ τὸν Κλέωνα ἰδέ,
πῶς τρέμει ὄλως περιμένων
Νέον σου βέλος, αἰσιδέ,
εἰς δηλητήριον βαμμένον.

Ἄλλ' ὄχι ! τῆς σκηνῆς αὐτῆς
ἡ μνήμη ἄε ταφῇ εἰς ζόφον !
Ὑβρίζει μέγας ποιητῆς
τὸν ἀρχηγὸν τῶν φιλοσόφων !

ΑΛ. Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ

16. ΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

Τίνες αὐτοὶ οἱ βαίνοντες μακρόθεν ἐστεμμένοι,
Τὸν χάρτην τόσων γενεῶν ἐν τῇ χειρὶ κρατοῦντες :
Πολλάκις πίπτει πρὸ αὐτῶν νεκρὰ ἡ οἰκουμένη,
Οἱ ἄνθρωποι ἐκάστοτε ὕμνοισι προσκυνοῦντες.

Ὁ θάνατος διέγραψε καὶ βασιλεῖς καὶ κράτη·
Ὁ χρόνος ἔχει σήμερον καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας
Τόσα ὀνόματα κλεινά· ἀλλὰ διαφυλάττει
Τὴν μνήμην τούτων ἄθικτον μετὰ περιπαθείας.

Ἡ διαυγὴς καρδία των τὴν φύσιν κατοπτρίζει,
Οἰκοδομοῦσα ἐξ αὐτῆς ἐρίζοντα ἄλλοιον·
Ὁ κόσμος πᾶς ὁ ἄφρονος πρὸς τούτους ψιθυρίζει,
Ψελλίζει μόνον πρὸς αὐτοὺς τὴν τύχην τῶν δακρύων.

Τίνες αὐτοί ; οἱ ποιηταί· ἐντὸς τῆς ἐρημίας
Φωνὴ ἀγάπης συμπαθῆς καὶ πλήρης μυστηρίου·
Δημιουργοὶ καὶ τῶν θεῶν καὶ τῆς ἀθανασίας
Μὲ ρόδα περιέπλεξαν τὴν ἀκανθὸν τοῦ βίου.

Ὡ Μωυσῆ, συγκίνησις ὅποια σὲ κατεῖχε,
Ὅπότεν ἐφαντάζεσο τὸν ἄνθρωπον τὸν πρῶτον ;
Αἱ τύχ' ἐκεῖναι τοῦ Ἀδὰμ ἦσαν αἱ σοὶ αἱ τύχαι,
Καὶ ἦσο σὺ ὁ ἀληθὴς πατήρ τῶν πεπτωκότων.

Ἦτο μικρά, πολὺ μικρά ἡ ἀνθρωπότης πᾶσα,
Καὶ σὺ δὲν ἦσο ὡς αὐτῆς ἡ φύσις ἡ χυδαία·
Καὶ ἡ ψυχὴ σου πρὸς καιρὸν τοῦ κόσμου ἀποστάσα
Ἐζήτησε μυστήρια μελαμβροτῆ, ἀρχαῖα.

Δὲν ἦσο πλέον ἄνθρωπος ὅπότεν εἰς τὸ πνεῦμα
Ἐκυφόρεις τὸν Θεὸν ἐν τῇ δημιουργίᾳ
Καὶ ἦσο μέγας ὡς Θεός, ὅπότεν μ' ἐν τοῦ νεῦμα
Ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἡ φύσις ἡ ἀγία.

Ὡ Μωϋσῆ, ἐπέσαμεν· μᾶς ἔρριψες σὺ μόνος,
Μᾶς κατηράσθης· καὶ ἕκαστος τοῦ κόσμου διαβαίνων
Περιπλανᾷτ' ἐν τῇ ὁδῷ τῇ καλυμμένῃ πόνος,
Καὶ καταρᾶται ἑαυτοῦ τὸν θάνατον προσμένων.

Καὶ θνήσκων, ὡς ἀνάθεμα προσθέτει λίθον ἕνα
Τοῦ τάφου τοῦ τὸ μάρμαρον εἰς τὸ ἀνάθεμά σου.
Ὡ Μωϋσῆ, ἰδὲ ἐκεῖ ὅσα ἐσκορπισμένα·
Προσμένουσιν ἀνάστασιν, λατρεύουν τ' ὄνομά σου.

Ὁ Μωϋσής. (Ὁρειχάλκινον ἄγαλμα, ἔργον τοῦ περιφήμου Ἰταλοῦ
καλλιτέχνου Μιχαὴλ Ἀγγέλου Μπουοναρορότι 1475—1564).
Ἡ Βουτιεριδον—*N. Ἐλατον*, «*Νεσελλ. Ἀναγνώσματα*» ΣΤ', 13

Δὲν ἔχει, ὄχι, αὐριον δὲν ἔχ' ἢ νύξ ἐκείνη·
Καὶ ἂν αἰωνιότῃτα μᾶς ὑπεσχέθῃς, οἶδας ;
Εἰν' αἰωνία δι' ἡμᾶς ἢ τοῦ θανάτου κλίνη.
"Αχ ! ἐκοιμήθησαν αὐτοὶ τοῦλάχιστον μ' ἐλπίδας.

Τί δι' ἡμᾶς παρέθεσας τὴν φύσιν ταύτην πᾶσαν ;
Εἴρων, ἰδὲ τὰ ἄνθη σου, στολίζουσιν ἐν πτῶμα·
Τὸ δένδρον διὰ φέρετρον δεικνύεται ἀκμάσαν,
"Η γῆ ὡς τὸ παγκόσμιον τῶν ἐκθνησκόντων στρῶμα.

Κ' ἐνφ' ὁ ἄνθρωπος περᾶ ὡς κύμα ἐπὶ κύμα,
"Η φύσις ἢ ὑποτελῆς ὑπάρχει ἀκεραία·
Εἰς λίθος πάλιν ἐξ αὐτῆς τεθεῖς ὑπὸ τὸ μνῆμα
Διαιωνίζει παρ' ἡμῖν τὸν μέγαν βρασιλέα.

Ποῦ ἢ ἀθανασία σου, οὐδ' ἶχνος πλέον μένει
Ἐκ τῆς πλασάσης τὸν Θεὸν παλάμης σου· κοιμάσαι
"Υπνον βαθύν, βαθύτατον· τὸν ὕπνον σου εὐφραίνει
"Αν μυριάδες γενεῶν σὲ ἐξυμνοῦσι πᾶσαι ;

Τὸν ὕπνον σου πανόμοιον κοιμάται καὶ ὁ Νέρων.
Τῆς ἱστορίας ἂν βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμα,
Ἄφ' ὅτου εἰς τὸν θάνατον κατεβυθίσθη σπαίρων,
Δὲν ἔχει ὁ νεκρὸς ἡχώ, κ' εἶναι κωφὸν τὸ μνῆμα.

II

"Η ἰλαρά σου, Ὅμηρε, καὶ εὐλαβὴς καρδιά,
Ποικίλα παραδόσεων συντρίμματα λαβοῦσα,
Τὸν Ὀλυμπον ἀνέπλασε παρὰ τῇ κοινωνίᾳ,
Καὶ ἐκ δευτέρου τοῦς Θεοῦς δημιουργεῖ ἡ Μοῦσα.

"Αλλὰ τοὺς ἐπλάσας πολὺ, παρὰ πολὺ ὥραίους.
Καὶ ἦτο μόνον τῆς χαρᾶς ὁ Ὀλυμπος προστάτης,
Καὶ ἐφαντάσθης τοὺς θνητοὺς εὐδαίμονας, ἀκμαίους·
Εἰς ποῖον θὰ διηγηθῇ ἢ θλίψῃς τὰ δεινὰ της ;

Γέρων τυφλὸς ! τὸν Δία σου ὁ Προμηθεὺς σκληροῖς,
Ἐκεῖ ἀνὰ τὸν Καύκασον προσπεπασσχυλευμένος,
Τὸν σταυρὸν αὐτοῦ τὸν ἀνέστη, τὸν ἀνέστη τὸν ἀνέστη

Εἶναι τοῦ πόνου σύμβολον καὶ τῆς χαρᾶς ἡ χλεῦη,
Εἶναι προσίμιον Χριστοῦ, Θεὸς συντετριμμένος,

Τοιοῦτον θέλει, Ὅμηρε, Θεὸν ἡ ἀνθρωπότης·
Ὁ γὺψ τὰ σπλάγχνα καὶ αὐτῆς σπαράσσει καθ' ἡμέραν
Καὶ εἶναι τῆς καρδίας μας τὸ αἷμα ἡ θεότης·
Τυφλέ ! εἰς μάτην ἐπλασες αὐτὴν ἰλαρωτέραν.

Ἡ οἰκουμένη σύμβολον ἐδέχθη ἄλλο πλεόν,
Ἐὰν ἐκ δάφνης στέφανον ἐφόρουσιν οἱ Θεοὶ σου,
Ἰδέ, φέρει ἀκάνθινον ὁ Ἰησοῦς ἐκπνέων·
Σήμερον κλαίμεν ἡμεῖς, κ' ἐγέλα ἡ ζωὴ σου.

Ἡ ἀνθρωπότης, Ὅμηρε, δὲν χαίρει, ὅχι πλεόν,
Οὐδὲ τὸ χεῖλος μειδιᾷ· καὶ ἤδη ἡ καρδία
Πάλλει, ἀλλὰ μετὰ παλμῶν ἀτάκτων καὶ βιαίων,
Καὶ ἔλειψεν ἀπὸ τῆς γῆς ἡ πρῶην εὐθυμία.

Τὸ ἔδαφος ἐγήρασε καὶ τὸ φυτὸν βλαστάνον
Πρὶν κλῖν ἀνθίσῃ ὠχρίᾳ, γηράσκει πρὶν ἀνθήσῃ,
Καὶ ζῆ ζῶντων δυσήλιον καὶ ἐμπλεον βασάνων,
Καὶ θνήσκει, πρὶν ὁ βίος τοῦ ἀκόμῃ τελευτήσῃ.

Τί θέλουν ἤδη οἱ τερπνοὶ Θεοὶ σου : Εἰς τὸ γῆρας
Εἶν' ἡ νεότης ὀχληρὰ καὶ πλήρης εἰρωνίας.
Ἦδη βαστάζει τὸν σταυρὸν μ' ἐξηραμμένας χεῖρας,
Ναί, τὸν σταυρὸν, τὸ σύμβολον βασάνου καὶ πικρίας.

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

17. Η ΑΝΑΤΙΝΑΞΙΣ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Σὲ τόσῃ ἀντράλα ταραχῆς ἀκούω σὰν τ' ὄνομά μου·
Στρωνάω, καταπῶς ἤμουνα γονατισμένος χάμου,

Καί στὸν Ἠγούμενον θωρῶ.—Δαυλὶ ἀναμένο ἐκράτει,
 Ποῦ τόσο δὲν ξεσπῆθιζε σὰν τοῦ γεγαίου τὸ μάτι,
 Γιατί τὸν εὔρηκε πικρό, φαρμακωμένο βόλι
 Καὶ ἀπὸ τὴν ὄψη του ἡ ζωὴ ὅς ἐκείνο ἐπῆγεν ὅλη.
 Χλωμός, χλωμός ἐτρέκλιζε, κ' ἤθελε πέσῃ κάτω,
 Ἀνίσως καὶ δὲν ἔτρεχα σὰν ἀστραπὴ κοντὰ του·
 Τὸν ἀνασήκωσα κ' εὐθὺς τὸν ὦμο αὐτὸς μοῦ ἀδράχτει
 Καί, δείχνοντας τὸν ἀνοιχτὸ τοῦ πάτου καταρράχτη·
 Προτοῦ, μοῦ λέει, στὸ σῶμα μου ν' ἀδειάσῃ κάθε φλέβα.
 Βόηθα τ' ἀδύνατο πλευρό· μαζί μου ἐκεῖ κατέβη.—
 Μὲς τὸ χαμῶϊ σὰν ἔφθασα, καὶ ὡς μοῦχε παραγγείλη
 Τ' ἄγιο κορμί του ἀπόθωκα σὲ μαρμαρένια στήλη,
 Ἐμείνα ἀκίνητος βουβός· μὲ μιὰ μεγάλη φρίκη
 Ἀργὰ τὰ μάτια ἐγύρισα στὴ μαύρην ἀποθήκη.

Πλὴν, στὸν Ἠγούμενον μὲ μιᾶς γυρίζοντας τὸ βλέμμα,
 Ἐκεῖ ποῦ ὀρθὸς βασιλεύτουνε κ' ἦταν γιομάτος αἷμα,
 Ἐκεῖ ποῦ ὡς Μάρτυρας ψηλὰ κατὰ τὰ θεῖα λημέρια
 Τὸ λογισμό του ἀσήκωνε, τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια,
 Τὴ γῆ ξαστόχησα γοργὰ καὶ κάθε της ἀγῶνα,
 Μὲ συντριβὴ λυγίζοντας, ὁ ἀρματωλὸς τὸ γόνα.
 Στὸ θεῖο, χλωμό του πρόσωπο δίχως νὰ πνέω τηροῦσα,
 Κ' ἐνῶ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὸν οὐρανὸ ἀγροικοῦσα.
 Χουμοῦν ἀπάνω οἱ δαίμονες· τὰ πάντα πλημμυρίζουν.
 ὦ! δὲν τοὺς ἀκούσα πολὺ!—Τὸ εὐλογημένο χέρι
 Στὴν κεφαλὴ μου ὁ Σεβαστὸς δὲν ἄργησε νὰ φέρῃ,
 Καί, σὰ μ' εὐχῆθη, τ' ἄλλο του, ποῦ τὸ δαυλὶ φουχτάνει,
 Στὴ μαύρην εὐθὺς κατέβηκε θανατηφόρα σκόνῃ.
 Σύγνεφο μέγα, φλογερὸ καὶ ἀπὸ βροντὴ γιομάτο
 Σὲ ἀνοικοσφάλισμα ὀφθαλμοῦ μᾶς ἄρπαξε ἀπὸ κάτω
 Κ' ἐδῶ γοργὰ ξανάπεσε κάθε ξεστὸ λιθάρι,
 Ὅπου μ' ἐμᾶς τὸ σκάψιμο, τοῦ λαγουμοῦ εἶχε πάρῃ.
 Ἀλλὰ βαθυά, πολὺ βαθυά, μὲ τὴν ὁρμὴ τὴν ἴδια,
 Μαύραις τῶν Τούρκων ἡ ψυχές, ὡς τὸν ἀποκαΐδια,
 Ὅς ἄγριο σκοτάδι ἀκούσαμε νὰ βυθιστοῦν, καὶ ἀκόμα
 Θυμὸ βλαστήμιας εἶχανε στὸ κολασμένο στόμα.
 Σὰν ἡ φωτιά, ποῦ μέσα της μᾶς εἶχε ξάφνου ἄρπάξῃ,
 Γύρω ἐλαγάρισε ἀπ' αὐτοὺς, τὰ ψήλου ἐπῆε ν' ἀράξῃ.

Κ' ἐκεῖ, καταπῶς ἀνοιξαν ὅλα τὰ οὐράνια βάθῃ,
Μὲ βία στὴ μάννα τοῦ φωτός μᾶς ἔρριξε κ' ἐχάθη.

ΓΕΡ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

(Ἀπὸ τὸ ποίημα «Ὁ Ὀρκος»)

18. ΙΕΡΟΝ ΑΝΘΟΣ

Λουλοῦδι ἐσύ, ποῦ ἀνθίζεις
σὲ χαραγὲς μαρμάρων
καὶ τὰ μνημεῖα στολίζεις,
ποῦ ἢ λύσσα τῶν βαρβάρων
θὲν τάχει εὐλαβηθῇ—
ποῦ τάχα ἔχει βρεθῇ
μέσα σ' αὐτὴ τὴν ξέρῃ
τόση δροσιά; Ποιὸ χέρι
μ' ἀγάπη σὲ δροσίζει;
Ποιὰ μάγισσα ἐδῶ γύρω,
ποιὰ τὸ κρυφοποτίζει
τὸ μάρμαρο τὸ στεῖρο;

Ὅταν τὰ διαμαντένια
φεγγαβολοῦν ἀστέρια,
τότε μιὰ μαρμαρένια
θεά, ποῦμειν' ἀκέρια,
ἀπὸ τὸ βάθρο ἀγάλλει,
σὺν ἴσκιος καταβαίνει.
Χιονόλευκη, θλιμμένη,
κλαίει συντριμμένα κάλλη,
κλαίει δόξα περασμένη.
Κυλοῦν μαργαριτάρια
τὰ σκόρπια ἐκεῖ λιθάρια
ποῦ ἀσπρίζουν σὺν ὄστᾱ.

Μήπως τὰ δάκρυα αὐτά,
πῶχουν πηγὴ ἀγία,
μήπως καὶ σὲ ραντίζουν,

μήπως καὶ σὲ ποτίζουσιν
καὶ τόση πνέεις μαγεία ;
Δὲν εἶσαι ἄνθος κοινόν·
ἐσένα δὲν σὲ τρέφει
τὸ βροχερὸ τὸ νέφι,
ποῦ πλέει στὸν οὐρανόν.
Δροσιὲς σὲ τρέφουν ἄλλες :
Ἰερῶν δακρύων στάλες.

ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

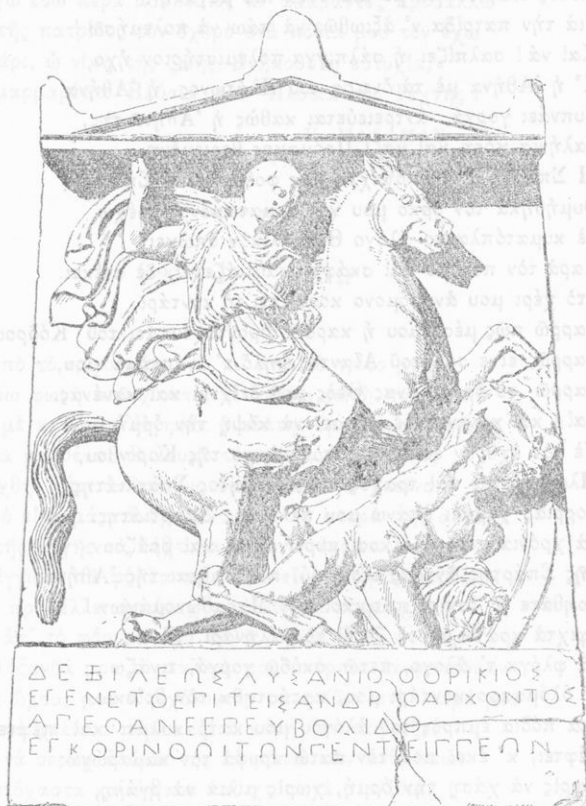

19. ΔΕΞΙΛΕΩΣ

Κι' ἀπὸ τὸ πρῶτο μάρμαρο κι' ἀπὸ τὸ πρῶτο μνημα
Ἀκούω φωνὴ ποῦ χύνεται κι ἀκούω φωνὴ ποῦ λέει :

Ἐμὲ μὲ λέν Δεξιλέων. Ἐγὼ εἶμαι τῆς Ἀθήνας
Τὸ λατρεμένο τὸ παιδί, τ' ἀγένειο παλληκάρι.
Μ' ἀνάθρεψαν τὰ βροντερὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου
Καὶ τάραξαν τὸν ὕπνο μου τὰ ὄνειρα τοῦ Αἰσχύλου.
Ἐξῶ στὸ δρόμο, στὴ δουλειά, στοῦ κάμπου τὸν ἀέρα
Μοῦθρεψε ὁ ἥλιος τὸ κορμί καὶ τ' ἔναιξε σὰν ἄνθος
Καὶ στὸ Γυμνάσιον ὁ Θεὸς ὁποῦ βροηθᾷ τὰ νειῶτα
Μοῦ τῶπλασεν ἁρμονικά, σφιχτό, χυτὸ καὶ ὠραίο.
Κ' ἐγὼ καθάλα, φτερωτός, μέσα στοὺς πρῶτους πρῶτους
Συντράφεψα τὸ ἱερὸ τῆς Ἀθηνᾶς καρδί.
Κ' ἔλεγα : βάλε μου, Θεά, τρανὴ καρδιά στὰ στήθη,
δῶσε φτερὰ στὰ πόδια μου καὶ δύναμι στὰ χέρια
Νὰ πάω κ' ἐγὼ ν' ἀγωνισθῶ καὶ νικητὴς νὰ λάμψω
Στὸ πῆδημα, στὸ πάλασμα, στὸ δρόμο, στὸ λιθάρι.
Γιατὶ δὲν εἶνε πιδ ἀκριβὴ τιμὴ στὸ παλληκάρι
Παρὰ καρδιά ἀπὸ σίδερο σὲ φτερωμένο σῶμα.
Κ' ἐγὼ ὄνειρεύθηκα κ' ἐγὼ τὴ χάρι τῆς ἀγάπης,
Καὶ σὲ τραπέζια χαρωπὰ ροδοστεφανωμένους
Τοὺς σίχους τοῦ Ἀνακρέοντος τραγούδησα κ' ἐμπρός μου
Σπαρταριστὲς χορεύτριες μὲ λύρες καὶ φλογέρες

Μ' ἀποκαιμήσανε τρελλὰ στῆς ἀγκαλιᾶς τῇ ζέστη·
 Κ' ἐγὼ ὠνειρεύθηκα κ' ἐγὼ τῆς εἰσῆτας τῇ λαχτάρᾳ,
 "Ἀρχοντας, εἶπα, νὰ ὑψωθῶ καὶ στρατηγὸς νὰ γίνω,
 Στὸ θέατρον ἄξιος ποιητῆς τὰ πλήθη νὰ μαγεύω,

Δεξιλευός. (Ἀνάγλυφον ποὺ ὑπάρχει στοὺς τάφους τοῦ
 Κερᾶμ. (εικοῦ)

Κ' ἐγὼ μιὰ μέρα ν' ἀκουσθῶ βροντόφωνα στὴν Πνύκα,
 Ἀστραπελέκι στοὺς κακοὺς, καὶ μὲ τοὺς φιλοσόφους,
 Ἐκεῖ ποῦ τρέχει ὁ Ἰλισσοὺς γλυκὰ κι' ὁ ποῦ ξαπλώνει
 Δροσάτον Ἰσικιο ὁ πλάτανος κ' ἐγὼ νὰ ξεδιαλύνω

Τὰ μυστικά τῆς πλάσεως καὶ τῆς ψυχῆς τὰ σκόπη.
Ἄλλ' ἕνας ἀγαθὸς Θεός, ὅπου ποτὲ τὰ μάτια
Δὲ σήκωσε ἀπ' τὰ μάτια μου καὶ πάντα μὲ φυλάγει,
Αὐτὸς διώρισε γὰρ μὲ μὴ δόξα πρὸς μεγάλη :
Γιὰ τὴν πατρίδα ν' ἀξιοθῶ, νὰ πάω νὰ πολεμήσω !
Καὶ νά ! σαλπίζει ἡ σάλπιγγα πολεμιστήριον ἤχο,
Κ' ἡ Ἀθήνα μὲ τὰ ὄνειρα τοῦ Πλάτωνος, ἡ Ἀθήνα
Εὐπνάει γοργά, ἀντρεϊέεται καθὼς ἡ Ἀθηνᾶ της,
Γαλήνια κόρη καὶ μαζὶ Πρόμαχος θεριεμένη,
Ἡ Σπάρτη ἡ ἀνυπότακτη μᾶς φοβερίζει ἡ Σπάρτη !
Θυμήθηκα τὸν ὄρκο μου καὶ ἀρματωμένους τρέχω
Σὲ κυματόπλαστο ἄλογο Θεσσαλικὸν δρώχει
Χαρὰ τὸν πόλεμον καὶ σκάφτει, αὐτιάζεται, δὲ στέκει.
Στὸ χέρι μου ἀνυπόμονον κουνιέται τὸ κοντάρι,
Θαρρῶ πῶς μέσα μου ἡ καρδιὰ βροντοχτυπᾷ τοῦ Κόδρου,
Θαρρῶ, εἶνε σὰν τοῦ Αἴαντος ψηλὸ τ' ἀνάστημά μου,
Θαρρῶ, τὸ δρόμον ἕνας Θεὸς μοῦ δείχνει καὶ κανένας,
Ναί ! καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ κόψῃ τὴν δρμὴ μου.
Μὲ τὸν ἐχθρὸν ἐσμίξαμε στὸν κάμπο τῆς Κορίνθου,
Ἡλιοκαμένος καὶ τραχὺς κι' ἀκράτητος Σπαρτιάτης,
Βορριάς χυμᾷ ἐπάνω μου πελώριος Σπαρτιάτης.
Τὰ χρόνια μου τὰ εἴκοσι πυρώνονται καὶ βράζουν.
Τῆς Σπάρτης ἄντρας εἶσαι σύ, παιδί εἰμαι τῆς Ἀθήνας !
Βοηθᾶτε μ' ἴσκιον πατρικοὶ τῶν Μαραθωνομάχων !
Σφιχτὰ κρατῶ μὲ τὸ ξερβὶ τὸ χαληνάρι, χύνω
Σὰ φλόγα τ' ἄλογο, πετῶ, σκύθω γοργά, τινάζω
Τ' ὀλόμακρο κοντάρι μου, κατὰστηθα τὸν βρῖσκω.
Στὰ πόδια ἐμπρὸς τοῦ ἀλόγου μου κατρακυλᾷ καὶ πέφτει
Πέφτει, κ' ἐκεῖ ποῦ τὸν πατῶ κρυφὰ τὸν καμκρώνω.
Χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν δρμὴ, χωρὶς μιλιὰ νὰ βγάλλῃ,
Πέφτει καὶ χάνεται καὶ οὐεὶ καὶ φοβερίζει ἀκόμα.

Ἐμὲ μὲ λέν Δεξιλέο, παιδί εἰμαι τῆς Ἀθήνας.
Πολέμησα κι' ἐνίκησα κ' ἐγὼ γιὰ τὴν πατρίδα.
Σὲ λίγο ὀρμαίει ὁ θάνατος κι' ἀλύπητα κ' ἐμένα
Μὲ παίρνει ἀπὸ τὴν γῆν αὐτὴ, μὲ φέρνει σ' ἄλλον κόσμον.
Δὲ μ' ἔρριξε στὰ Τάρταρα, δὲ μ' ἄφησε στὸν Ἀδη,
Μακαρισμένο, ἀθάνατο, μ' ἀνάστησε γιὰ πάντα

Στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια, στὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης·
 Ὁ χρόνος φεύγει, ἀλλάζει ἡ γῆ, περνοῦν λαοὶ καὶ κόσμοι
 Καὶ πέφτουν καὶ μαραίνονται σὰ φθινοπώρου φύλλα.
 Ἐγὼ ἐδῶ πέρα ἀσάλευτος κι' ἀμάραντος προβάλλω
 Καὶ τῆς πατρίδος τὸν ἐχθρὸ στὰ πόδια μου τὸν ἔχω
 ὦ χάρι, ὦ νίκη τῆς ζωῆς, ἀνήκουστη εὐτυχία,
 Στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια στὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης !

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

(Ἀπὸ «Τὰ Μάτια τῆς Ψυχῆς μου»)

20. Η Γ Η Σ Ω

Κι' ἀπὸ τὸ τρίτο μάρμαρο κι' ἀπὸ τὸ τρίτο μνημα
 Ἀκούω φωνὴ ποῦ χύνεται κι' ἀκούω φωνὴ ποῦ λέει :
 Ἐμὲ μὲ κράζουν Ἡγησώ, διαβάτη, ἐμπρός σου στέκει
 Ἡ νέα παρθένα, τὸ λευκὸ τὸ κρίνον ἐποῦ μόλις
 Ἀνοίχθη· χέρι ἀνθρώπινο δὲν ἀπλωσε σ' ἐκεῖνο
 Δὲν τὸ εἶδε μάτι ἀνθρώπινο, καὶ τὰ φτερά τῆς αὔρας
 Καὶ τῆς αὐγῆς τὰ δάχτυλα μήτε κ' ἐκεῖνα ἀκόμα
 Δὲν ἄγγιξαν τὰ φύλλα του· ἐγὼ εἶμ' ἡ ἀγνὴ παρθένα.
 Ἔτσι προβάλλει ἀπείραχτο τὸ λιγερὸ κορμί μου
 Μέσ' ἀπ' τὸ φόρεμα ποῦ ἀπλᾶ ῥαμμένο μὲ στολίζει.
 Τὰ δολόξανθά μου τὰ μαλλιά ποῦ σκόρπια ἐκυματοῦσαν
 Στους ὤμους μου κ' ἐχύνονταν σὰ φειδία στὸ λαιμὸ μου
 Ἐγὼ τὰ χτένισα σεμνά. Μιὰ κόρη δὲν ταιριάζει
 Ποτὲ νὰ σέρνῃ ἐπάνω τῆς τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων
 Μ' ἀστράχαστα καμώματα καὶ χτυπητὰ στολίσια.
 Κ' ἐπρόσμενα κ' ἐπρόσμενα πάντα ν' ἀρθῇ μιὰ μέρα
 Ν' ἀνοίξω σπίτι νὰ γενῶ γυναῖκα καὶ μητέρα,
 Καὶ τότε στῇ μεγάλη μας θεά, μεγάλο τάμμα,
 Τὰ δολόξανθά μου τὰ μαλλιά νὰ τῆς τὰ πάω κομμένα.
 Στὸ ἱερὸ τῆς ἀγαλμα κάθε πρωτὶ καὶ βράδυ
 Γονάτιζα, τὸ στόλιζα μὲ στέφανα ἀπὸ μύρτα
 Κ' ἔκανα δέησιν ἄφωνη στὰ βάθη τῆς καρδιάς μου.
 Φώτισε μεγαλόχαρη, τὸ γέρο μου πατέρα

Νά μου διαλέξῃ ἄντρα καλὸν νὰ μῶδῃ ἐν ἄξιο ταίρι,
Γιατὶ κ' ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς ὅπου μὲ πλημμυρίζει
Δὲν ἔχει ἀκόμα ἐν ὄνομα γιὰ μέ, δὲν ἔχει σχῆμα.
Κοιμοῦμαι, κ' ἔνα φῶς λευκὸ λευκὸ μὲ περιχύνει
Κι' ὁ ὕπνος ἀπ' τὸ φῶς αὐτὸ δὲν ἔπλασεν ἀκόμα
Ἕνα πεντάμορφο ὄνειρο μ' ἐλόχρυσα φτεροῦγια !
Κ' ἔκανα δέησιν ἄφωνη στὰ βᾶθη τῆς καρδιάς μου,
Καὶ νὰ ποῦ πρόβαλε ἡ χρονιά καὶ σίμωσεν ἡ ὥρα
Νὰ πᾶμε κόρες διαλεχτὲς καὶ ἀρχοντικὲς παρθένες,
Νὰ πᾶμε νὰ κεντήσουμε τῆς Ἀθηνᾶς τὸν πέπλο,
Βράδια κι' αὐγοῦλες διάβαιναν, μέρες καὶ νύχτες φευγαν,
Τὰ χέρια μας ἐδούλευαν τῆς Ἀθηνᾶς τὴ δόξα,
Κ' ἐθάμπωναν τὰ μάτια μας ἀπ' τὴ φεγγεβολιά τῆς.
Πλουμίζεται, χρυσώνεται γεμίζει λίγο λίγο
Καὶ λάμπει τὸ ἀλαφρὸ πανί τ' ἀραχνοκαμωμένο

Ἡγηδῶ (ἀνάγλυφον ποῦ ὑπάρχει
στοὺς τάφους τοῦ Κεραμεικοῦ)

Ἀπὸ τὰ πολλὰ κεντίσματα κι' ἀπ' τ' ἄνθη κι' ἀπ' τὴν Πούλια,
Κι' ἀπὸ τὸν ἥλιο τὸν ξανθὸ κι' ἀπ' τὸ χλωμὸ φεγγάρι
Κι' ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς Νυχτὸς κι' ἀπ' τῆς Αὐγῆς τὰ ρόδα·
Ἡ Νύχτα ἡ ἀστροστόλιστη κ' ἡ Αὐγὴ τὰ διώχνει τᾶστρα.
Ἄλλες κεντοῦν ἐπάνω του τὴν ὀργισμένην ὄψι.

Και τὸ κοντάρι τῆς θεᾶς καὶ τὴ φριχτὴ Γοργόνα.
Κι' ἄλλες κεντοῦν δεξὰ ζερβὰ καὶ γύρω τῆς κ' ἐμπρὸς τῆς
Τοὺς Γίγαντες, ἀνήμερα θεριά, τοῦ κόσμου σκιάχτρα. . .
Κεντοῦσα, ἐδούλευα κ' ἐγὼ τὰ δάχτυλά μου ἐτρέμαν.
Ἐχτύπαγε ἡ καρδιά κι' ἄλλου πετοῦσε ὁ λογισμός μου.
Ἄλλες κεντοῦνε δράκοντες κι' ἄλλες κεντοῦν λιοντάρια
Κι' ὅλες κεντοῦν τοὺς Γίγαντες, μαύρους, ἀσχημισμένους,
Κ' ἐγὼ κεντῶ ἓνα Γίγαντα. . . τὸ πῶς, δὲν τὸ γνωρίζω.
Κ' ἐγὼ κεντῶ ἓνα Γίγαντα ξανθόν, ἡμερωμένο,
Πλέον ὠμορφο ἅπ' τὸν Ἄδωνι, πὶὸ λαμπερὸ ἅπ' τὴν Πούλια
Κ' ἐγὼ κεντῶ ἓνα Γίγαντα, λεθέντη εἰκοσι χρόνων,
Κ' ἐγὼ κεντάω τὸν Ἑρωτα. . . Τὰ δάχτυλά μου ἐτρέμαν
Ἐχτύπαγε ἡ καρδιά κι' ἄλλου πετοῦσε ὁ λογισμός μου.
Ἄ ! κι' ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή τὸν εἶχα πάντα ἐμπρὸς μου
Τὸν ἄγνωστο ποῦ ἀντίκρυσά με τῆς ψυχῆς τὰ μάτια
Κ' ἔπλασα μὲ τὰ χέρια μου σὸ θετὸ πέπλο ἐπάνω !
Καὶ κάθε ποῦ ξημέρωναν καὶ κάθε ποῦ γυρνοῦσαν
Τὰ Παναθήναια ἰὰ τρανά, ξυπνοῦσα μὲ λαχτάρα
Κ' ἐφώναζα τῆς σκλάβας μου νὰ ῥθῇ νὰ μὲ στολίσῃ
Μὲ τῆς γιορτῆς τὴ φορεσιὰ τὴν ἄσπερη σὰ νυφοῦλα,
Νὰ μοῦ χτενίσῃ τὰ μαλλιά κ' ἐπάνω τοὺς ν' ἀπλώσῃ
Τὴ σκέπη τὴν ὀλόμακρη τὴ μυριοκεντημένη.
Κι' ἀπάνω ἅπ' τὰ στολίδια μου κι' ἅπ' τὰ χρυσαφικά μου
Ὡρα πολλὴν ἐγύρευα, σκυφτὴ, λησμονημένη
Ναῦρω τὸ πλῆεν ταιριαστὸ τὸ πλῆεν ὥρατον ἅπ' ὅλα
Γιὰ τὸ λευκὸ μου φόρεμα καὶ τὴ λευκὴ θωριά μου,
Γιατὶ στὰ Παναθήναια, σ' ἐκεῖνα καρτεροῦσα
Νὰ μοῦ φανῇ ὁ ἀγνώριστος, νὰ λάμψῃ ἐμπρὸς μου ἐκεῖνος,
Νὰ λάμψῃ καὶ νὰ τὸν ἰδῶ κ' εὐθύς νὰ τὸν γνωρίσω.
Κ' ἐγνώρισα τὸ θάνατον ἀντὶ γιὰ τὸν καλὸ μου !
Παρθένα μυριοστόλιστη κι' ἅπ' ὄνειρα γεμάτη
Μὲ παίρνει ἀπὸ τὴν γῆν αὐτὴ, μὲ φέρνει σ' ἄλλον κόσμον.
Δὲ μ' ἔρριξε στὰ Τάρταρα, δὲ μ' ἄφησε στὸν Ἄδη,
Μακαρισμένη, ἀθάνατη μ' ἀνάστησε γιὰ πάντα
Στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια, στὰ Ἡλύσια τῆς τέχνης.
Ὁ χρόνος φεύγει, ἀλλάζει ἡ γῆ, περνοῦν λαοὶ καὶ κόσμοι,
Καὶ πέφτουν καὶ ξεραίνονται σὰ φθινοπώρου φύλλα
Κι' ἀοάλευτη κι' ἀμάραντη ἐγὼ ἐδῶ πέρα στέχω

Ἐπάνω ἀπ' τὰ στολίδια μου μὲ μιὰ γλυκεῖαν ἐλπίδα
Καὶ τὸν προσμένω καὶ ποτὲ δὲ σβύνεται ἡ ἐλπίδα,
ᾧ χάρι, ὦ νίκη τῆς ζωῆς, ἀνήκουστη εὐτυχία,
Στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια, στὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης !

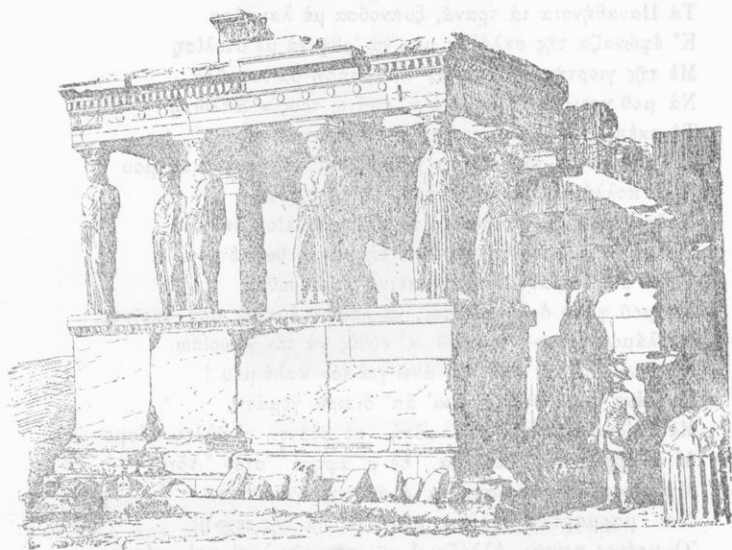
Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

(Ἀπὸ «Τὰ Μάτια τῆς ψυχῆς μου»)

21. ΟΙ ΕΞΗ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΕΡΕΧΘΕΙΟΥ

Στοὺς ἑξή στύλους φύσησε ὁ τεχνίτης
Τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ—κι' ἀπ' τὸν καθένα
Λαφρόσκεπο ἔδειξε τὸ ὠραῖο κορμὶ τῆς
Μιὰ μαρμαροπελεκητὴ παρθένα.

Τὸ Ἐρεχθεῖον μὲ τὶς Καρυάτιδες

Νίκης φτερά δὲν ἔχει : τὴν ὁρμὴ τῆς
Κρατοῦν τὰ πόδια τῆς θεμελιωμένα·

Μεστωμένα τὰ στήθη ἀπ' τὴ θερμὴ τῆς
Πνοῇ.—στὰ πλευρὰ τὰ χέρια τῆς ῥιγμένα —

Τὰ ἔξη κορμιά τὰ δλοῖσα φανερώνουν,
Μὲ τὴν ἀδάμαστή τους περηφάνεια,
Πῶς στὸ χῶμα ποτὲ δὲν ἔχουν σκύψη,

Καὶ τὰ κεφάλια ἀδάρετα στυλώνουν
Τὴ θεία σκεπή, σὰ νὰ φοροῦν στεφάνια
Κρίνων, σταλμένα ἀπ' τοῦ Ὀλύμπου τὰ ὕψη.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

22. Ε Λ Η Α

Στὴν κουφάλα σου ἐφώλιασε μελίσσι,
Γέρικη ἔλῃα ποῦ γέρνεις μὲ τὴ λίγη
Πρασινάδα ποῦ ἀκόμα σὲ τυλίγει,
Σὰ νᾶθελε νὰ σὲ νεκροστολίσει.
Καὶ τὸ κάθε πουλάκι στὸ μεθύσι
Τῆς ἀγάπης πιπίζοντας ἀνοίγει
Στὸ κλαρί σου ἐρωτάρικο κυνήγι,
Στὸ κλαρί σου ποῦ θὰ ξανανθίσει.
Ὡ πόσο στὴ θανή θὰ σὲ γλυκάνουν,
Μὲ τὴ μαγευτικὰ βοή ποῦ κάνουν,
Ὅλοζώντανης νιότης ὁμορφάδες,
Ποῦ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν,
Ὡ νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
Κι' ἄλλες ψυχὲς τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες !

Λ. ΜΑΒΙΔΗΣ

23. Η Ε Λ Ι Α

Οὕτ' ἓνα φύλλο ! Πέσανε καὶ σκόρπισαν. Σπασμένα
Κλωνάρια δλόγουρά μου

Καὶ μέσα στὰ συντρίμια αὐτὰ—γεια σου, χαρὰ σου ἐσένα—
Ἄκόμ' ἀνθείς ἐλιά μου.

Ἄ ! πῶς ὁ ἀγέρας ὁ τρελλὸς ἀπάνου τους χυμάει
Καὶ πῶς χτυποῦνται ! Μόνο
Μονάχα, ἐσύ, παράμερα, στοῦ Κηφισοῦ τὸ πλάϊ,
Γιορτάζεις μέσ' τὸν πόνο.

Ἄς τα, κι' ἄς κλαῖν στὴν παγωνιά τὴν ἄγρια, κι' ἄς βογγοῦνε
Στῆς μπόρας τὴ μαυρίλα,
Ἐγὼ κοντὰ σου στέκομαι ν' ἀκούσω νὰ μοῦ ποῦνε
Τ' ἀμάραντά σου φύλλα,

Ν' ἀκούσω νὰ μοῦ ποῦν σιγὰ τὰ πρόσχαρά τους χεῖλη,
Πῶς εἶναι μέσ' τὰ χιόνια,
Εἶναι ψυχὲς μέσ' τὸ βοριά, κι' ἔμως τὸ φῶς τοῦ Ἀπρίλη
Γύρω τους φέγγει αἰώνια...

Λ. ΠΟΡΦΥΡΑΣ

24. ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΠΕΤΟΒΕΝ

Ἄν καὶ ἡ φωνὴ τοῦ δοξαριοῦ καὶ τῶν κοκκάλων λείπει,
Γιὰ νὰ σ' ἀκούσω ἀληθινά, ὦ μουσικὴ οὐρανία !
Μὰ κ' ἔτσι ἀκόμα τὸ ἄφωνο τῶν ἄλλων καρδιοχτύπι
Μὲ κάνει τὴν ἀπόκοσμη νὰ νοιώθω λιτανεῖα.

Τίποτ' ἀπ' τὴ συγκίνηση τὴν ἡσυχα πνιγμένη
Μεσ' τὰ βαρεῖα σκεπάσματα καὶ τῶν τεσσάρων τοίχων,
Τίποτε ξένο κι' ἀπὸ μέ, ἢ ἀμάντευτο, δὲ μένει,
Ποὺ στὸ κατῶφλι στέκομαι προσκυνητὴς τῶν ἤχων.
Κ' ἐνῶ δὲν ξέρω ποῖα γροικοῦν αἰθέρια συμφωνία,
Τοῦ Ναπολέοντα τάχατες, ἢ τάχα τῶν Ποιμένων ;
Ὡς τόσο φτάνει καὶ σὲ μέ, καθάρια ἢ ἁρμονία,
Δασῶν ἀνεμοφίλητων, κυμάτων ἀφρισμένων.

Και τότε βλέπω—ὦ πλάνεμα—τὴν ἴδια εἰκόνα Ἐκαίνου,

Ὁ Μπετόβεν. (Ἀνδριάς ποὺ ὑπάρχει στὴ Βιέννη. Ἔργον τοῦ
Αὐστριακοῦ γλύπτου Ζούμπιους).

Σιγὰ σιγὰ ξεφεύγοντας ἀπὸ τὸν τοῖχο ἐπάνου.

Νὰ κρούῃ αὐτὴ μὲ δάχτυλα, λευκὰ σὰν ἄνθη κρίνου,
Τὰ πλήχτρα τὰ ἐλεφάντινα τοῦ μαγεμένου ὄργάνου.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

25. Ο ΚΑΤΑΔΟΤΗΣ

Σὺν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ καταρράχια,
Νὰ βρῇ βρυσούλα κρούσταλλη τῇ δίψᾳ του νὰ σβύσῃ
Νὰ βρῇ κλαράκι φουντωτὸ νὰ σκιώσῃ νὰ δροσίῃ,
Νὰ βρῇ λιθάρι ριζιμιδιὸ νὰ σταυρωθῇ, νὰ κάτῃ,
Ν' ἀφουγκραστῇ τὴν πέρδικα τὴν πιπροκελαϊδοῦσα
Ποῦ καταριέται ὀλοήμερις τὸ μαῦρο καταδότῃ,
Διάβαινε, περνοδιάδαινε, σὰν ἄδικη κατάρρα.
Κώχῃ σ' ἀπόκρεμνα βουνά, σὲ φοβερά στεφάνια,
Σὲ στουρνάροπαιδες κακές, σ' ἀπάτητα φαράγγια.
Δρόμαγε στὴν ἀτέλειωτη στράτα τοῦ καταδότῃ
Ποῦ φαρμακώνει ἀσπλάχνητα τὴν Μάνα ποῦ τὸν ἔγεννα·
Γι' αὐτὸ τὸν δέρνει δρόλαπας καὶ πετρωτὸ χαλάζι.
Κ' ἡ Γῆς στὸ διάβα τοῦ βαιρεῖα σιεῖται κι' ἀναστενάζει.

ΣΠ. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

26. ΑΠΟ ΤΟΝ «ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΗΝ»

Καὶ ἀπὸ τὰ σένα παίρνοντας, τρανὴ Ζωή, τὸ θάρρος,
στοὺς πονεμένους θέλησα νὰ πῶ τὰ ὅσα ἐσὺ μοῦπες.
Καὶ στάθηνκα καὶ φώναξα : «Σὺν ἔνας ὅλοι ἀκοῦστε !
Τὸ νοῦ σου ἄνθρωπε, ἀμέτρητα γελᾶσματα κυκλόνουν
καί, πάντα πρὸς τὸ θάνατο πηγαίνοντας, δὲν ξέρεις,
ἂν εἶδες σήμερα χαρὰ καὶ τί αὔριο σὲ προσμένει.
Ὅμως ἄναθε μέσα σου τὸ φῶς τῆς τέλειαις Γνώσεως
γιὰ ν' ἀντικρύξῃς γελαστὸς τὸ δρόμο τῆς ζωῆς σου.
Μέσα στὴν ἴδια σου ψυχὴ τὴ δύναμη ἔχεις ὅλη
στὸν πόλεμο τῆς συμφορᾶς ὁ νικητὴς νὰ μένῃς
καὶ λεύτερος νὰ χαίρεσαι τὴ γλύκα τῆς Εἰρήνης.

Ἄκοίμητος βιγλάτορας πᾶς στῆς ζωῆς τὸ κάστρο
 διῶχνε τῆς Εὐτυχίας σου τοὺς ἄγριους ἀπελάτες
 μὲ τὸν ἀντίμαχο ρυθμὸ τῆς ὁμορφιάς τῶν Ἑργῶν.
 Γύρσιε τὴ σοφία σου στὸ ἀντίκρουσμα τῆς Φύσης
 νὰ νιώσῃς τὴν ἀπέξενη λαχτάρᾳ τῆς Γαλήνης,
 ποῦ—μάννα μεγαλόκαρδη—χαρίζει σ' ἔλους ὅμοια.
 Βύθιζε ἄγνὸ τὸ μάτι σου στὴν τρισδαθὴ ἀγκαλιά της
 γιὰ νὰ χαρῆς ἀτέλειωτα, σὰν τῆς χαρᾶς μεθύσι,
 τὰ κάλλη καὶ τὴ δόξα της. Μὲς στὴν ψυχὴ σου δέχου
 ὅλες τῆς Φύσης τίς φωνές σὰν πρόσχαρο τραγοῦδι.
 Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα σου τὴ δύναμη νὰ παίρνῃς
 δική σου τῆς τρανῆς ζωῆς τὴν εὐτυχία νὰ κάνῃς.
 Τῆς δυστυχίας σου, ἄνθρωπε, μόνος ἐσὺ ἀφορμὴ εἶσαι.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΑ

27. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

(Δημοτικό Πόντου)

Ἔσαν πουλὶν καλὸν πουλὶν ἔδωκ' ἀπὸ τὴν Πόλιν,
οὐδὲ στ' ἀμπέλια ἔκόνεψεν οὐδὲ στὰ περιδόλια,
ἐπῆγεν καὶν ἐκόνεψεν καὶ στοῦ Ἥλι τὸν κάστρον·
ἔσεξεν τ' ἔσαν τὸ φτερόν στο αἶμαν βουτεμένον,
ἔσεξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν χαρτὶν ἔχει γραμμένον,
σίτ' ἀναγνώθ' σιτὶ κλαιγεῖ, σίτ' κρούει τὴν καρδίαν.
Ἄλλ' οἱ ἑμᾶς καὶ βάζ' ἑμᾶς παρθέν' ἡ Ῥωμανία·
μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησιᾶς, κλαίγνε τὰ μοναστήρια,
κι' Ἀῖ Γιάννες ὁ χρυσόστομον κλαίει, δερνοκοπιέται.
— Μὴ κλαῖς, μὴ κλαῖς, Ἀῖ Γιάννε μου, καὶ δερνοκοπισκᾶσαι,
— Ἡ Ῥωμανία πέρασεν, ἡ Ῥωμανί' ἐπάρθεν.
— Ἡ Ῥωμανιὰ κι' ἂν πέρασεν, ἀνθεὶ καὶ φέρει κι' ἄλλο.

28. ΔΙΓΕΝΗ ΚΑΙ ΧΑΡΩΝΟΣ ΠΑΛΗ

(Κυπριακό Δημοτικό)

Ὁ Χάρος μαυροφόρησε μαῦρα καλλικεύχει,
χρυσὸν σπαθὶν ἐξώστηκεν καὶ πᾶ' ὅς τὸ παναῦριν
γιά νά ὄρη κὴ τὴν μάναν του γιά νά τοῦ παραγγεῖλῃ·

Τσιέ μου, μὲν παίρνης ὁμορφκίς, μὲν παίρνης ταίς γρηάδαίς,
 μὲν παίρνης τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ κλαῖσιν ἢ μανάζες.
 Κῆ ἀπολοήθη Χάροντος καὶ λέει καὶ λαλεῖ της·
 ἄν ἔν παίρνω ταίς ὁμορφκίς, ἄν ἔν παίρνω γρηάδαίς,
 ἄν ἔν παίρνω μικρὰ παιδιὰ, τί Χάροντας λασοῦμαι ;
 Φτερμιστηγκάν τοῦ μαύρου του πᾶν' εἰς βουνὸν ἐβαλάνει,
 δικλᾶ 'πο κεῖ, δικλᾶ 'πο 'δᾶ, θωρεῖ ἕναν περδὸλιν,
 κῆ ἐκεῖ 'σαν ἄρκοντες πολλοὶ τραπεζοκαθισμένοι.
 Καὶ ἀπολοοῦνται ἄρκοντες, στέκουσιν καὶ λαλοῦν του·
 Καλῶς ἤρτεν ὁ Χάροντας νὰ φᾶ νὰ πιῇ μητιά μας,
 νὰ φάγῃ ἄγριν τοῦ λαοῦ νὰ φᾶ ὄφτον περτίκιν,
 νὰ φᾶ ἄρκοκεράμουν 'ποῦ τρῶν ἀντρεικωμένοι,
 νὰ πιῇ γλυκοπότον κρασί 'ποῦ πίνουσι φουμισμένοι,
 ὅπου τὸ πίνουσι ἄρρωστοὶ καὶ 'βρέθονται 'γιαμένοι.
 Κῆ ἀπολοῦται Χάροντας, στέκεται καὶ λαλεῖ τους·
 ἔν ἤρτα 'γιὼ ὁ Χάροντας νὰ φᾶ' νὰ πιῇ μητιά σας,
 παρὰ 'ρτα γιὼ ὁ Χάροντας τὸν κάλλιόν σας νὰ πάρω.
 Κῆ ἀπολοοῦνται ἄρκοντες στέκουσι καὶ λαλοῦν του·
 καὶ 'πέ μας 'πέ μας, Χάροντα, ποῖος ἔνι ὁ καλὸς μας ;
 Κῆ ἀπολοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους·
 ἔνι καὶ μακροδάχτυλος ἔνι καὶ ἀναρκοδόνας.
 'Ποῦ τ' ἄκουσεν ὁ Διεννής ἀρκώθη κῆ ἐθυμώθη,
 κλωτσιὰν τῶν τάβλων ἔδωκεν, κλωτσιὰν καὶ τῶν τσαέρων,
 καὶ τὰ κανατοσκούτελα πετᾷ τα 'ς τὸν ἄέρα,
 Κῆ ἀπολοήθη Διεννής τοῦ Χάροντα καὶ λέει·
 κῆ ἄν-μὲ νικήσης Χάροντα, ἔδωκα τὴν ψυχὴν μου,
 κῆ ἄν σὲ νικήσω, Χάροντα, χάρις' μου τὴν ζωὴν μου.
 Χεργιάις χεργιάις ἐπιάσας κῆ ἐπῆαν 'ς τὴν παναίστραν·
 κῆ ἀπολοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ του,
 κῆ ἀλαβοπιᾶς' με, Διεννή, γιὰ νὰ σ' ἀλαβοπιᾶσω.
 Κῆ ἀλαβοπιάνν' ὁ Διεννής καὶ σφιχτοπιάνν' ὁ Χάρος.
 'κεῖ 'ποῦ 'πᾶνγεν ὁ Χάροντας τὰ γαίματα 'πετοῦσαν,
 'κεῖ 'ποῦ 'πᾶνγεν ὁ Διεννής τὰ κόκκαλα ἔλυσαν.
 Κῆ ἔδωκεν κῆ ἐπαληθόννας τρεῖς νόχταις τρεῖς ἡμέραις,
 'ς τὰ τρία τὰ 'μερόνυχτα ὁ Διεννής νικᾷ τον.
 Κῆ ἀννοῖζεν ταίς ἀγκάλαις του καὶ τὸν Θεὸν δοξάζει·
 δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, 'ποῦ 'σαι 'ς τὰ ψηλωμένα,
 καὶ ὅπου γινώσκεις τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερωμένα,

τὸ πλάσμαν 'ποῦ μοῦ ἔπεψε· ἔβρηκεν ἀντρεικωμένον.
 Ἦρτε φωνή 'ποῦ τὸν Θεὸν κ' ἀπὸ τοῦ ἀρχαγγέλου.
 Καὶ ἔν' ἔπεψά σε, Χάροντα, παληώματα νὰ κάμης,
 παρ' ἔστειλά σε, Χάροντα, ψυχαίς γιὰ νὰ μοῦ βκάλλης.
 Χρυσὸς αὐτὸς ἐγέννηκεν 'πάνω 'ς τὴν κεφαλὴν του,
 κ' ἔσγαψε μὲ τὸ 'νύχιν του νὰ βκάλλῃ τὴν ψυχὴν του.
 Κ' ὁ Διεννῆς ψυχομαχεῖ σὲ σιερά παλάτια,
 σὲ σιερά παπλώματα σὲ σιερά κρεββάδια·
 'παππέξω τριυρίζουν τὸν τρακόσια παλληκάρκα,
 θέλουν νὰ 'μποῦσιν νὰ τὸν 'δοῦν κ' ἀκόμ' ἀκροφροῦνται.
 Κ' ἕνας κοντός, καντούτσιος καὶ χαμηλοβρακάτος,
 τὸ 'σκιάζειν 'ς τὴν μασκάλην του 'μπάινει καὶ χαιρετᾷ τον.
 Καὶ 'γειά σου 'γειά σου, Διεννῆ, ἀρκαὶς ἀρκαὶς 'π' ἀάπας,
 εἰς τὰς ὁσκαίς τοῦ φεγγαριοῦ ἐδιάλεες κ' ἐπάτας·
 'παππέξω τριυρίζουν σε τρακόσια παλληκάρκα,
 θέλουν νὰ 'μποῦσιν νὰ σὲ 'δοῦν, κ' ἀκόμ' ἀκροφροῦνται.
 Κ' ἡ ἀπολόγηθ' Διεννῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους
 'πέ τους νὰ 'μποῦσιν νὰ μὲ 'δοῦν, τίποτε μὲν φροῦνται
 Καὶ ἔσω τοῦ ἐμπήκας καὶ γλυκοχαιρετοῦν τον.
 Κ' ὁ Διεννῆς ἐπρόσταξε ψουμὶν γιὰ νὰ τοὺς βῆλουν.
 Καὶ ἀπολοῦνται κ' εἶπαν του καὶ λέειν καὶ λαλοῦν του·
 κ' ἡμεῖς ἐδῶ ἔν' ἤρταμεν νὰ φάμεν γιὰ νὰ πιόμεν,
 ἤρταμεν ν' ἀρωτήσωμεν 'πάνω 'ς παληοὺς πολέμους.
 Κ' ἡ ἀπολόγηθ' Διεννῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους·
 σεῖς ἀπὸ 'κεῖ τρώτε ψουμὶν κ' ἐδῶ 'πὸ ἔα 'ξηροῦμαι.
 Κάτω 'ς τὰς ἀρκαὶς τῶν ἀγρῶν 'ς τὸν ἀγροκαλαμηῶνα,
 ἐννέα βούρκαις ἐγέμισα κύλον μούτταις καὶ γλώσσαις·
 Κ' ἡ μούτταις ἔν' τοὺς δράκονταις κ' ἡ γλώσσαις ἔν' τοὺς λεόνταις.
 'ποῦ τὸ φαρμάκιν τὸ πολλὸν διψῶ κ' ἐγὼ κ' ὁ μυῦρος.
 Στέκομαι διαλοῦζομαι 'ποῦ νὰ τὸν ἐποτίσω·
 εἰς τὸν Αὐράτην ποταμὸν τρέχω νὰ τὸν πατίσω
 καὶ σ' τὸν Αὐράτην ποταμὸν Σαρακηνὸς καὶ βλέπει.
 Στέκομαι διαλοῦζομαι πῶς νὰ τὸν χαιρετήσω,
 καὶ ἂν τοῦ 'πῶ τριχταφυλλεᾷ, τρανταφυλλεᾷ 'χει 'γκάθια,
 καὶ ἂν τοῦ 'πῶ μουσκοκαρφεᾷ, μουσκοκαρφεᾷ 'χει κόμπους,
 καὶ ἂν τοῦ 'πῶ βεργόλεγγον φροῦμαι μὲν λυτση·
 καὶ ἂς τὸν χαιρετήσωμεν 'ς 'γιάν πρέπει 'ς 'γιάν ἀξίζει.
 ὦρκα καλή, Σαρακηνέ, φῶς τοὺς ἀντρεικωμένους.

Ἐκεῖνος ἡλοχαίρετάν τον, τοῦτος ξυλιαῖς τὸν ἡτύπα.
 Κῆ ἀπολόγηθι Διεννής καὶ λείει καὶ λαλεῖ του·
 καὶ βρέ, μωρὲ Σαρακηνέ, καὶ νὰ σοῦ ἀχτυπήσω,
 καὶ μίαν ξυλεάν τοῦ ἡάμνησε ἡάνω εἰς τὸ κεφάλιν,
 κῆ ἔν ἦταν πέτρα νὰ ῥαῖ, γεφύριν νὰ χαλάσῃ,
 ἔν ἦταν παληοκάστελλον νὰ ῥτῇ ἡὸ ἡάνω κάτω,
 καὶ μέσα ῥε τὰ βουθούνιά του φοράκις ἔσταλίζαν,
 ἡὸ κάτω ῥε σταῖς μασκάλαις του περτίκια ἡουκκουρίζαν,
 κῆ ἔπάνω ῥε τὴν ραχούλλαν του ζεβκαλατιδὸν καὶ ἡάμνουν,
 κῆ ἔκράτη ἡ πατοῦνά του ἔννεα μοδιῶν χωράφια.
 Μία χώραν ἦταν ἡεὶ κοντὰ κῆ ἡκούστην ἡ ῥαθυιά του·
 ἡάπου ὡτράφτει ἡάπου βροντᾷ ἡάπου χαλάζι ρίβκει,
 ἡάπου Θεὸς ἔθέλησε μίαν χώραν γιὰ νὰ κλείσῃ,
 κῆ εἶχεν ἔναν καργιοπαπποῦν ἡοῦ τοὺς παληοὺς ἡδρώπους·
 μῆδὲ στράφτει μῆδὲ βροντᾷ μῆδὲ χαλάζιν ρίβκει,
 μῆδὲ Θεὸς ἔθέλησε μίαν χώραν γιὰ νὰ τὰ κλείσῃ,
 παρ' ἔν ξυλιὰ τοῦ Διεννή, χαρά ῥε τον ἡοῦ τὴν ἔφα.
 Κῆ ἡ ὥρα ἔν τελείωσεν, ἡ ὥρα ἡοῦ τὸ λέω,
 καὶ νὰ σοῦ τὸν Σαρακηνὸν ῥε τὸν ἡάμπον γεμωσμένον.
 Μέσα ῥε τὴν χώραν ἔμπῆκεν καὶ γλυκοχαίρετᾷ τοὺς·
 ἔλατε οὐλ' οἱ ἡρκοντες νὰ ἡῆτε τὸν γιαρὰν μου,
 ἔνα σκυλλὶν κακὸν σκυλλὶν ἡρτε κῆ ἔσκότωσέν με.
 ὡνᾷχηκαν οἱ ἡρκοντες νὰ ἡοῦσιν τὸν γιαρὰν του,
 ἔννεα παῖδες ἔκοψεν κῆ τρεῖς ἡισωκεντήταις,
 ἡηλλώσασιν τὸ ἡέριν του νὰ ἡοῦσι τὸν γιαρὰν του,
 καὶ βλέπεις τὸν Σαρακηνὸν χωρὶς μαλλιά κουδάριν.

29. Α Σ Μ Α Ε Λ Α Φ Ι Ο Υ

(Κυπριακὸ Δημοτικόν).

Ἄλφι μου χρυσοκέρατον ἔντα ἡεις καὶ δακρύξεις,
 καὶ μὲ ταῖς πέτραις δέρνεσαι τὴν ἡέραν καὶ τὴν νύχταν·
 ἔντα κακὸν σοῦ ἔπαθες καὶ νὰ βουρᾷς ἔν ἡέλεις,
 μὲ τ' ἄλλα λάφια νὰ βοσκᾷς ἔν θέλεις μέσ' ῥε τοὺς λόγγους

Γιατί χτυπᾷς τὰ πόδια σου τὰ χρυσοκέρατά σου,
 γιὰ τί τὰ τρίβεις καὶ κογγᾶς ἄν νάσουσιν λαθωμένον;
 Ἦέ μου το, λάφι, Ἦέ μου το, Ἦέμου το κὴ ἂν ἴμωρῃσιν;
 Δίδω σου βοήθειαν ὅσῃ ἴμωρῶ, ὅσῃ ἔχω κὴ ὅσῃ θέλεις.
 Ἐν ἡμπορεῖς, ποτάμι μου, τίποτε νὰ μοῦ κάμῃς,
 βαθεὰ ὁ πόνος τὴν φωλεὰν μέσ' ἔς τὴν καρτιάν μου ἔχει.
 Καὶ τί καλὸν ἔς τὴν γῆν αὐτὴν ἔχω γιὰ νὰ ἴμωρῇσιν;
 μὲ τ' ἄλλα λάφια γλήγορις ἔς τοὺς λόγγους νὰ πετάξω;
 Δύο ελαφάνια ἕκαμα φιλὰ χρουσοντυμένα,
 καὶ κείνα μοῦ τὰ πῆρασι μ' ἀρφάνεψαν ὑπὸ κείνα.
 Τό ν' αὖ τὸ ἤρρε κυνηγὲς νὰ πίνῃ ἔς τὸ ποτάμιν,
 μίαν τουφεκιάν τοῦ ἔδωκεν τό ῥιψεν εὐθὺς κάτω
 τὸ ἄλλο τὸ μικρότερον μίαν ἡμέραν μέσ' ἔς τοὺς λόγγους,
 μὲ τ' ἄλλα λάφια ἔτρωεν κὴ ἀντίκρυζεν τὸν ἥλιον
 ἀνάθεμά την τὴν στιγμὴν π' ἄφησεν τ' ἄλλα λάφια,
 ἐμπήχτηκεν μέσ' ἔς τὰ κλαδιὰ καὶ μέσ' ἔς τὰ χορτοράκια,
 ἐδόσκετον μανηχόν του κὴ ἔτρωεν γλυστηρίδα.
 Ἀκόμα ἔν ἀπόφακεν καὶ νὰ σου ἕνας λύκος,
 ἐπάνω του πετάχτηκεν μοῦ τό φρεν, μάνα μου,
 ὅς μου νερόν, ποτάμι μου τὴν δίψαν μου νὰ σῇσω,
 πᾶρε καὶ πιὲ ὅσον ἴμωρῇς, πατέρα ἀρφανεμένε.

30. ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

(Χιώτικο Δημοτικό).

Καὶ δὲ δευτέρα θλιβερὴ καὶ τρίτη λυπημένη,
 τετράδῃ ποῦ ἔξημέρονε, πάθε μὴ ἔξημερώση.
 πούχασεν ἡ Αὐτιάδαινα τὴ πώμμορφὴ τῆς κόρη.
 Στὸ παραθύρι ἤσκυψε ν' ἀκούσῃ τὸ τραγούδι,
 ἐσύρθην τῆς ἡ πιστολιὰ ἀπὸξ' ἄφ' τὸ καντούνι
 κι' ἡ τσάτσα τῆς τῆς φώναξε—Ρηκούνα ἔμπα μέσα.
 Κι' ἐκεῖνο τὸ κακόσορτο οἱ ἐμμελοὶ του ἴπασα (ν) !

ΣΗΜ. Κατὰ τὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποκλεισμόν (ἔς τὰς Σφαλίτσας)

31. ΤΟΥ ΝΑΥΤΗ Η ΜΟΙΡΑ

(Δημοτικό Καρπάθου)

Γιαλὸ γιαλὸν ἐγιάαινα, γιαλὸν ὥς περιάλι,
τὴν ἄκρατ, τὴν ἀκροαλιά, τὸν ἀκροκαλαμεῶνα.
Βρίσκω τοῦ ναύτη τὰ μαλλιά 'ς τὰ βρυὰ περιπλεγμένα,
'ς τὰ βρυὰ καὶ 'ς τὰ βρυόχορτα καὶ 'ς τ' ἄγρια καλαμάκια.
ἐν εἶπου κι' ἄς ἀπογιαῶ, ἐν εἶπου κι' ἄς περάσω,
'μ' ἤστεκα κι' ἀνερῶτ' τα, στέκω κι' ἀνερῶτ' τα.
—Ναύτη μου, ποῦ 'ν τὰ χέρια σου καὶ ποῦ 'ναι τὸ κορμί σου
καὶ ποῦ 'ναι τὰ ξαθὰ μαλλιά ποῦ 'χες 'ς τὴν κεφαλὴ σου ;
—Τὰ ξάρτια πῆρα τὰ μαλλιά καὶ τὰ σκοινιά τὰ χέρια,
τοῖς ἔρημες τοῖς ὁμορφιές, τὰ ψάρια τοῖς ἐφάα.

32. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ Κ' Ο ΔΡΑΚΟΣ

(Δημοτικό Καρπάθου).

Ἦτον ἡ νύχτα πάρωρα, ἦτο κι' αὐγὴ σκοτούϊ,
καὶ σιανά βρεχεν ὁ Θεὸς κι' ὁ Γιάννης ἐτραοῦα,
Ξυπνᾷ τὰ λάφια 'ς τὰ 'συνιά καὶ τ' ἄλλα 'ς τοῖς κάμπους,
Ξυπνᾷ τὸν ἀγριοδράκοντα, τὸ δράκο τῆς καμάρας,
Ξυπνᾷ καὶ τὴ δρακόντισσα μὲ τὰ δρακόπουλλά της
Κ' ἤβγεν ὁ δράκως κ' εἶπετ του «Γιάννη, σὲ φάω θέλω».
—Γιατί, δράκω, γιατί, θεριό, θὰ φάς ἐμὲ τὸ Γιάννη ;
—Γιατ' ὑρίτξεις τοῖς αὐγῆς καὶ τραοῦας πανώραιο,

τῆς Χίου νέα τις Ῥηνοῦκα ἀκούσασα ἄμα τι εἰς τὴν ὁδόν, ἔκυψεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου· ἀλλ' οἱ κατὰ τὴν γωνίαν τοῦ οἴκου παραφυλάττοντες Τοῦρκοι πυροβολήσαντες τὴν ἐφόνευσαν. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς, ἀγνοοῦσα τοῦτο, τὴν ἐκάλει νὰ εἰσέλθῃ μῆπως πάθῃ τι.

Ξυπᾶς τὰ λάφια ᾗς τὰ ὄσυνιά, καὶ τ' ἄλλα ᾗς τοῖς κάμπους,
Ξυπᾶς καὶ τῇ δρακόντισσα μὲ τὰ δρακόπουλά της,
κόβγεις κ' ἐμοῦ τὸν ὕπνον μου τὸν μεσονυχτικόν μου.

33. ΤΟ ΠΟΥΛΑΚΙ ΣΤΟ ΚΛΟΥΒΙ.

(Δημοτικὸ Τσακωνιάς)

Πουλάτζι: ἔμα ἔχα τθὸ κουιδι τζαί μερουτέ νι: ἔμα ἔχα
ταγίχα νι: ἔμα ζάχαρη, ποϊκίχα νι: ἔμα μόσκο·
τζαί ἀπὸ τὸ μόσκο τὸν περσοῦ, τζαί ἀπὸ τὰ νυρωιδία
ἔσκανταλίστε τὸ κουιδι τζ' ἐφύντζε μοι τ' ἀηδόνι.
Τζ' ἀφέγκη νι: ἔκει τζυνηγοῦ μὲ τὸ κουιδι τθὸ χέρε.
«Ἐα, πουλί, τθὸν τόπο νδι, ἔα τθὸ καϊκοιτζίαι,
νὰ ἄτσου τὰ κουδούνια νδη, νὰ βάλου ἄβχ τζαينوρτζα».

(Δημοτικὸ Τσακωνιάς)

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑΣ ΞΕΝΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

34. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ MINION

Ξέρεις ἐσὺ τὴ χώραν ὅπου ἀνθίζουν
οἱ λεμονιές, ὅπου τὰ πορτοκάλια
μὲς στὴ δασιὰ τὴ φυλλωσιὰ χρυσιζουν ;
Γλυκύτατο ἀγεράκι κατεβαίνει
ἀπὸ τὸ γαλανὸ οὐρανὸ· φυτρώνει
ἡσυχὰ ἐκεῖ ἢ σμερτιά κ' ἢ παινεμένη
δάφνη. Πές μου τὴν ξέρεις ; Ἐκεῖ κάτω
Ἄχ ! ἐκεῖ κάτω πιθυμῶ νὰ πάω
μόνο μ' ἐσέ, γλυκέ μου, ποὺ ἀγαπάω !

Ξέρεις ἐσὺ τὸ σπίτι, ποὺ ἡ σκεπὴ του
ἐπάνω σὲ κολόνες ἀκουμπάει ;
ἀστράφτ' ἢ σέλα, ἢ κάθε καμαρὴ του
λαμποκοπάει· κι' ἀγάλματα πολλὰ ἔναι
μαρμάρινα ἐκεῖ, ποὺ μὲ κοιτᾶνε
σὰν νὰ μοῦ λέν : Λοιπὸν τί σοῦχουν κάνει ;
κακόμοιρο παιδί ! τί σοῦχουν κάνει ;
Πές μου τὸ ξέρεις ; Θέλω ἐκεῖ νὰ πάω
μ' ἐσένα, ὦ στήριγμά μου, ποὺ ἀγαπάω !

Τὸ ξέρεις τὸ βουνό, ποῦχει τὸ δρόμο
τὸ στενωπό ; ποὺ χάνεται στὰ νέφη ;
ἢ μούλα μὲς στῆς καταχνιάς τὸν τρόμο
ζητάει τὸ πέρασμά της· στίς σπηλιές
κάθονται τῶν δρακόντων οἱ παλιές
γενιές· ὁ βράχος τρέμει· ἐπάνωθ' ἐκ τοῦ

μ' ἔρμη τὸ ξεροπόταμο περνάει.
Πές μου τὸ ξέρεις; Ἐκεῖ κάτω πᾶει
ὁ δρόμος ὁ δικός μας! Ἐκεῖ πέρα
πηγαίνουμε! Νὰ φύγουμε, πατέρα!

ΓΚΑΙΤΕ

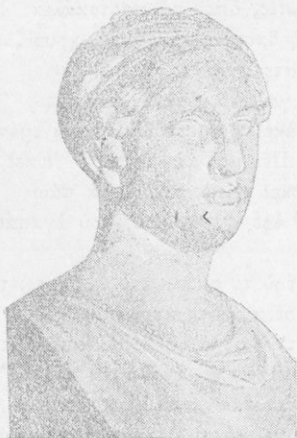
(Μεταφραστής Ἡλ. Βουτιερίδης)

35. ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος! Ὡ νησιά εὐλογημένα!
Ποῦ τραγούδαε κι' ἀγάπα ἡ καρδιά τῆς Σαπφῶς,
Ποῦ ἡ τέχναις ἀκμάζαν ὥσάν ἀνθη σπαρμένα,

Ἡ Σαπφώ.

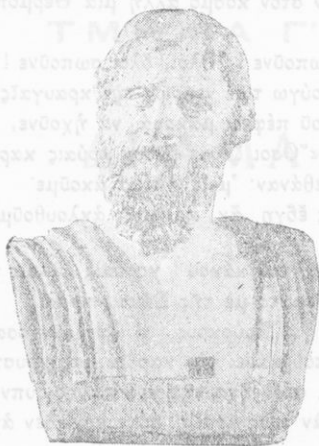
Καὶ τῆς Δήλου τὸ τέκνο ἔχυν' ἅγιο φῶς.
Ἄχ, αἰῶνιο θέρος σᾶς φωτᾷ, σᾶς θερμαίνει!
Μὰ ὁ ἥλιος μόνο κι' ὄχι ἄλλο σᾶς μένει.
Καὶ τῆς Χίου ἡ Μοῦσα καὶ τῆς Τέω ἡ Λύρα,
Τῆς ἀνδρείας κι' ἀγάπης τὰ τραγούδια ἐκεία,
Σ' ἄλλαις χώραις γιὰ φήμην τὰ ἐπέταξ' ἡ Μοῖρα
Γιατ' ἡ Μάννα τ' ἀρνιέται καὶ τοὺς εἶναι κακιά.

Ἡ ἡχώ τους πηγαίνει πλειὸ μακριὰ ἔπὸ τῇ Δύσει.
Ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἀνθίζουν τῶν Μακάρων αἱ νῆσοι,

Δές, τὰ ὄρη τὸν μέγα Μακραθῶνα θωρᾶνε.
Καὶ τῇ θάλασσ' ὁ μέγας Μακραθῶνας θωρεῖ !
Δῶ ρεμβάζοντας μόνος ὠνειρεύθην πῶς νᾶναι
Ἐλευθέρα καὶ πάλι ἡ Ἑλλάς εἰμπορεῖ...

"Ὅσο στέκομ' ἐπάνω εἰς τοῦ Πέρσου τὸ μνῆμα,
Πῶς νὰ λέγω πῶς εἶμαι τῆς σκλαδιᾶς ἓνα θῦμα;

"Ἐνας τύραννος στάθη, στὴν κορυφῇ ἐνὸς βράχου,
Π' ἀπὸ κάτου του γέρνει ἡ μικρὰ Σαλαμίς,
Καὶ θωρῶντας καράδια ἐνὸς στόλου μονάχου,

Ἀνακρέων. (Ἡ λύρα τῆς Τέω).

«Παῖδες στὰ ὕψη, φωνάζει, πῆγε τόσῃς ἀκμῇς ;»
Τὴν αὐγὴν τὰ θωροῦσε, μὰ τοῦ ἥλιου ἡ Δύσις
Πῶς δὲν πρόφτασε ἓνα νὰ ἰδῇ, νὰ φωτίσῃ,
Ποῦν' ἐκεῖνα ; ποῦ εἶνε, ὦ πατρίδα καυμένη ;
Ἄχ, φτωχὴ στὴ βωδῇ σου μὰ γλυκεῖα ἀγκαλιά,
Ἐνα ἄσμα ἀνδρεῖο μ' ἄρμονία δὲ μένει,
Ἐνα στήθος ἀνδρεῖο δὲν θερμαίνεται πλειὰ !
Καὶ σὺν βλέπουνε τώρα στὰ ἀνάξιά μου χέρια
Τὴν ἀγία σου λύρα, πῶς δὲν φρίττουν τ' ἀστέρια ;

Καὶ ὁπότεν ἡ φήμη μ' ἓνα ἔθνος πεθαίνει,
Καὶ τὰ δόλια του τέκνα μοιάζουν ἔλα νεκρά,
Σὰν ἐγγίζω τῇ λύρα, γιὰ τὰ κτεῖνα, μοῦ μένει
Νὰ αἰσθάνωμαι αἶσχος καὶ νὰ κλαίω πικρά.
Γιὰ τὸν Ἑλληνα αἶσχος ψάλλει ἑκαστὴ λύρα
Καὶ πικρὰ χύνει δάκρυα στῆς Ἑλλάδος τῇ μοῖρᾳ !

Θὰ θρηνοῦμε γιὰ χρόνια, βρὲ παιδιὰ, δουλιασμένα :
Θὰ μᾶς βάρη τὸ αἶσχος καὶ ὄχι αἶμα ἐχθροῦ ;
Ὡ γῆ ! ξέρασε μέσα ἀπ' τὰ σκότια σου ἓνα,
Ἐνα λείψανο μόνο Σπαρτιάτη νεκροῦ !
Ἀπὸ κειοὺς τοὺς τρακόσους, τρεῖς μονάχα ξεκύλα.
Γιὰ νὰ κάμουν στὸν κόσμο ἄλλη μιὰ Θερμοπούλα !

Πῶς ἀκόμα σωποῦνε ! Ὅλοι, ὅλοι σωποῦνε !
Ὅχι, ὄχι, ἀκούγω τῶν νεκρῶν τῆς κραυγᾶς,
Σὰν ποτάμι ποῦ πέφτει μακρυὰ, νὰ ἤχοῦνε,
Καὶ νὰ λέν : « Ὅσοι ζοῦνε ἔχουν κρύαις καρδιαῖς ! »
Καὶ αὐτοὶ ἀπεθάναν· μεῖς ἀκόμα ἀκοῦμε·
Μόνον ἓνας ἄς ἔβγῃ, ἄχ, καὶ μεῖς ἀκλουθοῦμε !

Ἄχ τοῦ κάκου, τοῦ κάκου ! χορδαῖς ἄλλαις κἂν χτύπα !
Φέρ' ποτήρι γεμάτο μὲ τῆς Σάμου κρασί,
Ἄφες μάχαις γιὰ Τούρκους : τί ὠφελοῦν ὅσα εἶπα ;
Δὸς τὸ αἶμα ποῦ κάνει τὴν καρδιά μας χρυσή !
Δὸς οἱ χαῦνοι, στὸν ἦχο τῆς κραιπάλης ξυπνοῦνε,
Ἡ Ἀρετὴ σὰν τοὺς κρᾶζῃ, τότε μόν' δὲν ἀκοῦνε !

Τὸν χορὸ τὸν Πυρρίχιον ἔως τώρα βασιτᾶτε !
Ἡ Πυρρίχιος φάλαγξ ποῦ ἐπῆγε φτωχοί ;
Ἀπ' τὰ δύο σας τὰ δῶρα, πῶς ἐκείνο ξεχνᾶτε
Ποῦ δὲν εἶναι γιὰ σῶμα, μόν' στολίζει ψυχή ;
Καὶ τὰ γράμματ' ἀκόμη ἀπ' τὸν Κάδμον κρατεῖτε !
Ἄχ ! πῶς τᾶχε γιὰ σκλάβους ἀπογόνους θαρρεῖτε ;

ΒΥΡΩΝ

(Μεταφραστὴς Ἀργύρ. Ἐφταλιώτης).

ΤΜΗΜΑ Γ'.

ΔΡΑΜΑ

Και δόξα σοι ἡ γῆρας μ' ἔχει δόξα σοι
Και τὸ ἔθνος τοῦ αἵματος σου καὶ τὸν
Σὺν ἡγῶν τῇ λῶρα, γὰρ αἰσάντα, καὶ μῖνον
Νὸ ἀποθνήσκον αἰσάντος καὶ τὸ αἷμα σου
Εἰς τὸν "Ελλῆνα αἰσάντος φίλῳ δακτύλῳ
Καὶ πικρὰ χύον ἑλάντα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !

Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
Θὰ μὲν βάρυ τὸ αἷμα, καὶ ὅτε ἀποθνήσκον ;
"Ὡ γὰρ ! ἔραται μῖνον δὲ τὸ αἷμα σου εἶνα,
"Εἰς λαίλαπα μῖνον ἑλάντα τῆς "Ελλάδος
"Αὐτὸς αἰσάντος τῆς τραχέως γῆρας μῖνον
Εἰς τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !

ΤΗΜΑ Γ.

Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
Καὶ τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !
Καὶ τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !
Μῖνον δὲ τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !

"Αὐτὸς αἰσάντος τῆς τραχέως γῆρας μῖνον
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
Ὡς τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !
Ὡς τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :

Τὸν γὰρ τὴν Περσέως δὲ τὸν δακτύλῳ
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :
Ὡς τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !
Ὡς τὸ αἷμα σου εἶνα τῆς "Ελλάδος τὴν αἰώναν !
"Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :

ΕΠΙΟΔΟΣ

Ὡς ἀποθνήσκον γὰρ γόνυ, ὅτε πικρὰ δακρυοχέουσα :

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΡΑΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

(1453—1821)

Ι. ΑΠΟ ΤΗ "ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ,,

(Σημ. Τὸ Κρητικὸ Θέατρο.—Τὸ λογοτεχνικὸ εἶδος ποὺ λέγεται δρᾶμα, ἔχει λείψει ὀλότελα.—μποροῦμε νὰ εἰποῦμε —στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ. Εἴτε ἀπὸ τὸν κατατρογμὸ, ποὺ ἔκανε τοῦ θεάτρου ἡ Ἐκκλησία, εἴτε ἀπὸ ἀλλοιώτικη ἀντίληψη τῆς δραματουργίας οἱ βυζαντινοὶ λόγιοι καὶ ποιητές, δὲν καλλιεργῆσαν καθόλου τὸ δρᾶμα. Μερικὰ θρησκευτικὰ δράματα ποὺ γραφήκανε στὴν ἀρχαία γλῶσσα ἀπὸ ἐκκλησιαστικούς ὅπως ὁ Μεθόδιος, ὁ Ἀρείος, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, δὲ σωθῆκανε (λίγες λειψὲς πληροφορίες ἔχουμε γι' αὐτά) κ' ἔτσι δὲ μποροῦμε καλὰ—καλὰ νὰ ξέρουμε, ἂν ἦτανε καὶ δράματα, μὲ τὸ νόημα ποὺ δίνουμε στὸν ὀρισμὸ αὐτό.

Στὴ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ ἡ ἀπουσία δραματικῶν ἔργων φαίνεται πιὸ δικαιολογημένη. Μῆτε ἡ πολιτικὴ, μῆτε ἡ κοινωνικὴ ζωὴ βοηθοῦσαν γιὰ τὴ δημιουργία τέτοιων ἔργων. Τὸ δρᾶμα σὰν τεχνικώτερο, ἂν ὄχι καὶ ἀψηλότερο φανέρωμα τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας, θέλει κάποιες ξεχωριστὲς συνθῆκες ζωῆς γιὰ νὰ καλλιεργηθῇ. Στὶς ἑλληνικὲς χῶρες μὲ τὴ σκλαβωμένη ζωὴ οἱ συνθῆκες αὐτὲς ἦτανε ἀδύνατο νὰ ὑπάρχουνε.

Στὴν Κρήτη ὅμως, ὅπου ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ ἦτανε ἀλλοιώτικη καὶ ὅπου ἡ ἰδέα τοῦ θεάτρου, ἐξ αἰτίας τῆς Βενετσιάνικης κυριαρχίας, τῆς ἀμεσης σχέσης μὲ τὴν Ἰταλία καὶ τῆς γνωριμίας μὲ τὴ γλῶσσά της καὶ τὴ λογοτεχνία της, δὲν ἦτανε

ἄγνωστη. μπορούσε νὰ καλλιεργηθῇ καὶ τὸ λογοτεχνικὸ [τοῦτο εἶδος. Κ' ἔτσι γραφήκανε μερικὰ δραματικὰ ἔργα καὶ παιζόντανε μάλιστα συχνὰ (τοῦλάχιστο στὸ 'Ηράκλειο) γιὰ νὰ διασκεδάξουνε περισσότερο οἱ στρατιῶτες καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν ντόπιων καὶ τῶν ξένων στὸν καιρὸ τοῦ πολύχρονου πολέμου Βενετσιάνων καὶ Τούρκων καὶ πιδ πολὺ στὸν καιρὸ τῆς στενῆς πολιορκίας, τῆς πρωτεύουσας τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τοὺς δευτέρους.

Ἵσως τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ δραματικὰ αὐτὰ ἔργα νὰ μὴ γραφήκανε—ὅπως φαίνεται πιδ πιθανὸν—στὴν Κρήτη, ἀλλὰ στὴν Ἰταλία ἀπὸ Κρητικούς, πὺν ἐξούσανε ἐκεῖ· μὰ τοῦτο δὲν ἔχει καμιά ξεχωριστὴ σημασίᾳ. Εἴτε στὴν Κρήτη γραφήκανε, εἴτε στὴν Ἰταλία ἀπὸ Κρητικούς μὲ τὸ σκοπὸ νὰ παιχτοῦνε στὴν πατρίδα τους ὅπως καὶ παιχτήκανε, τοῦλάχιστο τὰ περισσότερα, τὰ δραματικὰ αὐτὰ ἔργα ἔχουνε ὅλα πολὺ φανερὴ τὴν Ἰταλικὴ ἐπίδραση.

Τὰ παλιότερα ἀπὸ τὰ δραματικὰ ἔργα, πὺν τοὺς ἔχουνε δώσει τὴ γενικὴ ὀνομασίᾳ «Κρητικὸ Θέατρο», εἶναι ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», σὲ στίχους δεκαπεντασύλλαβους καὶ μὲ ὁμοιοκαταληξία. Ὁ ποιητὴς του εἶναι ἄγνωστος, ὅπως εἶναι ἄγνωστο καὶ πότε γράφηκε· πάντα ὅμως πρὶν ἀπὸ τὰ 1500. Ὑπόθεσις ἔχει τὴν ἱστορίᾳ τοῦ Ἀβραάμ πὺν προστάχτηκε ἀπὸ τὸ Θεό, γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν του, νὰ θυσιάσῃ τὸ παιδί του τὸν Ἰσαάκ· ἱστορία γνῶριμη ἀπὸ τὴν Παλιὰ Διαθήκην καὶ πὺν ἡ σημασία της γιὰ τὴν χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι βαθιὰ ἀλληγορικὴ. Τὸ δράμα αὐτὸ ἔχει γραφῇ ἐπάνω στὸν τύπο τῶν θρησκευτικῶν ἐκείνων δραματικῶν ἔργων, πὺν τὰ λέγανε «Μυστήρια» καὶ πὺν ἔκαναν τὸ μεγαλείτερο μέρος τοῦ θεάτρου τῆς Δύσης στὴν ἐποχὴ τοῦ Μεσαιῶνα καὶ λίγο κατόπι. Καθ'αὐτὸ ὅμως μυστήριον δὲν εἶναι, ἐπειδὴ ξεφεύγει κάπως ἀπὸ τὴν τεχνικὴ τοῦ εἶδους αὐτοῦ.

Δὲ μπορούμε βέβαια νὰ ὑποστηρίξουμε ἀπόλυτα ὅτι ὁ ἄγνωστος Ἕλληνας ποιητὴς—ἀφοῦ μάλιστα δὲν ξέρουμε σωστὰ πότε ἔγραψε τὸ ἔργο του—στὴ σύνθεσιν τοῦ δράματός του δὲν ἀκολούθησε ἀπὸ κοντὰ κανένα ξένο «μυστήριον». Γενικὰ ὅμως μπορούμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἦτανε ἀδύνατον νὰ μὴν ἤξερε τὰ ξένα καὶ νὰ μὴν τὰ μιμήθηκε. Ἀλλὰ ἡ μίμησὴ του δὲν εἶναι διόλου δουλική. Ἐχει σὲ μερικὲς μεριὲς τόσο πάθος καὶ χρησιμοποιεῖ τόσο τεχνικὰ τὸ θέμα του σὲ σκηνές, πὺν ὑπάρχουνε καὶ σὲ τρία ἄλλα παρόμοια ἔργα—ἐγγλέζικο, ἰταλικό, γαλλικὸ—ὥστε νὰ ξεπερνᾷ

τοῦτα ἀρκετά· ἀκόμα καὶ τὸ ἐγγλέζικο, ὅπου εἶναι ἀληθινὰ ἀξιοπρόσεχτη ἡ φυσικότητα καὶ ἡ ἀφέλεια τοῦ πάθους. Ὁ Ἕλληνας ποιητὴς δείχνει συχνὰ ποιητικὴ δύναμη· ἡ κάποια πολυλογία του σὲ ἀρκετὰς μεριὰς ζημιώνει βέβαια τὸ ἔργο του, μὰ ἡ ποιητικὴ του δύναμη μένει πάντα φανερόν. Καὶ ἔτσι ἡ μίμηση τῶν ξένων ἐγίνε στὸν ποιητὴ τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ» πραγματικὰ δημιουργική.

ΗΛ. Π. Β.)

Ι Σ Α Α Κ

Καὶ ποῦ μὲ κράζεις, κύρη μου, νάρθῃ νὰ γονατίσω;
ἴσποιόν γάμον, ἴσποιὸν ξεφάντωση καὶ θὲς νὰ προθυμήσω;

(Γονατίζει καὶ προσεύχεται)

Ἀόρατε, λυπήσου με· ἀναρχε, πόνεσέ με,
καί, πολυέλαιε Θεέ, σὺ παρηγόρησέ με·
σπλαχνίσου τοὺς γονέους μου τώρα ἴστα γερατιά ντως.
δός μου ζωὴ νὰ τοὺς βοηθῶ, νὰ μ' ἔχουν συντροφιά ντως.
Μ' ἂν ἔν' καὶ σὺν ἀμαρτωλοὶ δὲν μάσε πρέπει χάρη,
πέψε τῇ φύσῃ θάνατο σήμερο νὰ μὲ πάρει·
νὰ μοῦ σφαλίσ' ὁ κύρης μου τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα,
νὰ κάμει λάκκο τοῦ κορμιοῦ νὰ τὸ σκεπάσει χῶμα·
νὰ μὴ γροικῇσω τὸ σπαθί νὰ κόψει τὸ λαιμό μου,
μὴ δῶ τρομάρα φοβερὴ κι' ἄγρια στὸ θάνατό μου.
Γονή, ἴπειδ' ἔτσι τ' ὥρισεν ἐκεῖνος ὅπου κρίνει,
καὶ ἐπειδ' ἔτσι τ' ὥρισεν ἐκεῖνος ὅπου κρίνει,
μιά χάρι μόνο σοῦ ζητῶ στὸν ἀπομισεμό μου,
νὰ μὴ θελήσεις ἄπονα νὰ κόψεις τὸ λαιμό μου·
μὰ σφάξε με χαϊδευτά, κανακιστά κι' ἀγάλια,
γιὰ νὰ θωρεῖς τὰ δάκρυά μου, ν' ἀκούς τὰ παρακάλια.
νὰ σὲ θωρῶ, νὰ μὲ θωρεῖς, νὰ ἰδῶ ἂν λαχταρίζεις
καὶ τὸν φτωχὸ τὸν Ἰσαὰκ γιὰ τέκνον ἂν γνωρίζεις.
Καὶ σὺν σπαράξω νὰ μὲ ἰδεῖς σὺν πρόδατον ὁμπρὸς σου.
ἀπάλυνε τὴν ὄρεξη καὶ πάψε τὸ θυμό σου
καὶ μὴ θελήσεις ἄπονα κι' ἄλλο κακὸ νὰ πάθω
μὴδὲ μὲ βάλεις ἴσθιν φωτιά, μὴδὲ μὲ κάμεις ἄθω·

Ἡλ. Βουτιερίδου—Ν. Ἐλατου «Νεοελλ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ' 15

ὥσάν με σφάξεις μὴν καγῶ, μὴν κάμεις τέτοια κρίση,
μὴ τὸ γροικῇς ἢ μάννα μου καὶ κακοθανάτησιν·
Τὸ σφᾶμα καὶ τὸ σκοτωμὸ βαστάξει τότε θέλει,
μὰ τῇ φωτιᾷς ἢ μάχαιρα νεκρόνει τῇ τὰ μέλη.
Μάννα μου, ἃς ἐπρόβαινες νὰ μ' εὕρισκες δεμένο,
καὶ νὰ σοῦ σύρω τῇ φωνῇ καὶ νὰ σοῦ 'πῶ «ποθένω».
Συμπάθιο νὰ σοῦ ζήτηνα, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω,
νὰ σὲ σφιχταγκαλιασθῶ, νὰ σὲ γλυκοφιλήσω.
Μάννα μου, μπλιὸ δὲν ἔρχεσαι 'στὸ στῆθος νὰ μὲ ντύσεις,
νὰ μὲ ξυπνήσεις σπλαχνικά καὶ νὰ μὲ κανακίσεις.
Μισεύγω σου, καὶ χάνεις με, σὰν χιόνι ἔταν λύσει.
καὶ σὰν ἔταν κρατεῖς κερί καὶ ἄνεμος τὸ σβύσει.
'Εκεῖνος ὅπου τ' ὥρισε νᾶναι παρηγοριά σου,
καὶ πέτρα τῇ υπομονῇς νὰ κάμει τὴν καρδιά σου.
Γονή μου, ἂν καμμιὰ φορὰ σοῦφταισα σὰν κοπέλι,
συμπάθησε τοῦ 'Ισαὰκ καὶ νὰ μισέψει θέλει·
καὶ φίλησέ με σπλαχνικά καὶ δός μου τὴν εὐχή σου,
καὶ τάξε πῶς καμμιὰ φορὰν ἤμουν κ' ἐγὼ παιδί σου.
Πῶς νὰ τὸ κάμῃ ἢ χέρα σου νὰ κόψει τὸ λαίμῳ μου;
καὶ πῶς νὰ τότε δυνηθεῖς τὸν ἀποχωρισμὸ μου;
τῇ χάρῃ ποῦ σοῦ ζήτησα, σήμερα κάμε μού την,
ἐπάκουσε τοῦ 'Ισαὰκ καὶ τὴν βολὰν ἐτούτη.
'Αντίκρυτα νὰ τὸ θωρῶ, ἔβγαλε τὸ μαχαίρι,
καὶ σίμωσέ μου το κοντὰ νὰ σὲ φιλῶ 'στὸ χέρι.
Κύρη, μὴ σφίγγεις τὸ σκοινί, ἃς τ' ἀχαμνὸ δαμάκι
καὶ μὴ μὲ βιάζεις καὶ ἄφησ' με ν' ἀκροσταθῶ λιγάκ
'Εκεῖν' ἢ χέρα ποῦ πολλὰ μ' εἶχε κανακισμένο,
τὰ μοῦ τὰ κάμνει σήμερο δὲν μ' εἶχε μαθημένο.
Γιὰ νὰ θυμᾷς ἔτι σοῦ 'πῶ, γλυκὺ φιλὶ σοῦ δίδω,
σήμερο τῇ μητέρα μου ἐσὲ τὴν παραδίδω.
Μιλεῖέ της, παρηγόρα την, κί' ἃς εἴστε πάντ' ὁμάδι,
καὶ εἰπέ τῇ πῶς ὁλόχαρος πάγω νὰ βρῶ τὸν ἄδη.
'Ο,τι δικό μου βρίσκεται 'στὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ μας
δῶστε τα τοῦ 'Ελισεὲκ τοῦ γειτονόπουλῳ μας,
τὰ ρούχα μου καὶ τὰ χαρτιά ἄγραφα καὶ γραμμένα,
καὶ τὸ σεπέτι τὸ μικρὸ ποῦ τᾶχα φυλαμμένα·
γιατ' εἶναι συνομίληκος καὶ συνανάθροφός μου
φίλο καλὸ καὶ σπλαχνικὸ τὸν γῆρα στὸ σκολεῖό μου.

Καὶ κάμε νὰ τὸ δυνηθεῖς, κάμε νὰ τὸ βασιτάξεις,
εἰς τὸ ποδᾶρι τοῦ παιδιοῦ τὸν Ἑλισεὲκ νὰ τάξεις·
ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ ᾤω καὶ νὰ σοῦ παραγγείλω,
μόνον ὅπ' ἀποχαιρετῶ κάθε δικὸ καὶ φίλο.
Κύρη μου, ὅπου μ' ἔσπειρες καὶ πῶς δὲ μὲ λυπᾶσαι,
ὡ πλάστη μου, βοήθα μου· μάννα μου, καὶ ποῦ νᾶσαι :

ΑΒΡΑΑΜ

Μηδὲ φωνάζεις, τέκνον μου, κ' ἐμένα θανατώσεις,
μὲ ἄς εἰς' ἀπομονετικῶς τὸν πόνο σου νὰ χώσεις,

Ἡ θυοῖα τοῦ Ἀβραάμ. (Εἰκὼν τοῦ μεγάλου Ὁλλανδοῦ ζω-
γράφου Ρέμπραντ, 1606—1669).

Χαμήλωσε ἡ μάτια σου, χαμὰ ἐπὶ τὴν γῆ συντήρα,
νὰ κάμωμε τὸ θέλημα τ' ἀφέντη καὶ σωτήρα.

Κλίνει τὸ κεφαλάκι σου λιγάκι, καλογοιέ μου,
μὴ μὲ θωρεῖς καὶ κάμνει σε. Νὰ θυσία, θεέ μου.

Α Γ Γ Ε Λ Ο Σ

Ὡ Ἀβραάμ, τὴ μάχαιρα γιάγυρε στὸ θηκάρι,
τὸ ἀγγέλους ἐπερίσσευσεν ἡ ἐσικὴ σου χάρη·
Χαρὰ ὅς ἐσένα, Ἀβραάμ, κ' εἰς τ' ἀσφαλτό σου ἔζαλον,
μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην σου, ποῦ δὲν εὗρέθῃ σ' ἄλλον,
Ἀβραάμ, μεγάλ' ἡ πίστις σου, μεγάλ' ἡ ὁρεξὴ σου,
σήμερ' ἐστεφανώθηκες ἐοὺ καὶ τὸ παιδί σου.
Μεγάλῃ νίκην ἔκαμες ὅτ' ἐν πόλεμο ποῦ μ' ἵκηκες,
νὰ σὲ πλανέσῃς τὸ φθαρτὸ τοῦ κόσμου δὲν ἀφῆκες.
Λῦσε τα τοῦτα τὰ δεσμά, λύτρωσε τὸ κοπέλι,
καὶ τὴ θυσία ποῦ μελετᾷς ἀφέντης μπλιὶ δὲν θέλει.

2. ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ «Η ΕΡΩΦΙΛΗ»

(Σημ. Ἀπὸ τὰ γνώριμα σήμερα ἄλλα δραματικά ἔργα τὸ καλύτερο εἶναι ἡ «Ἐρωφίλη» τραγωδία γραμμένη ἀπὸ τὸ Ῥεθυμνιώτη Γεώργιο Χορτάτση καὶ πρωτοτυπωμένη ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του στὰ 1637.

Ἡ «Ἐρωφίλη» εἶναι φτιασμένη ἐπάνω στοὺς κανόνες καὶ στὸ ἀχνάρι τῆς ἀρχαίας τραγωδίας· ὅχι ἐπειδὴ ὁ Χορτάτσης τὸ στοχάστηκε μόνος του νὰ τὸ κάμῃ αὐτό, μὰ ἐπειδὴ ἔτσι ἔκαναν τότε ὅλοι, καὶ πιδὸ πολὺ οἱ καλύτεροι Ἱταλοὶ δραματογράφοι. Εἶναι φανερό, πῶς τὸ σχέδιο τῆς ὑπόθεσης τῆς τραγωδίας του δ. Χορτάτσης τὸ ἐπῆρε ἀπὸ μιὰν ἄλλη Ἱταλική. Μιμήθηκε ἀπὸ πολὺ κοντὰ—παραπολὺ μάλιστα—τὴν τραγωδίαν «Ὁρμπέκα» τοῦ ποιητῆ Γυράλδου (πρωτοπαίχτηκε στὰ 1541). Γενικὰ ὅμως ἡ «Ἐρωφίλη» μοιάζει μὲ ἀρκετὰς Ἱταλικὰς τραγωδίας τοῦ 16ου αἰῶνα· καὶ τοῦτο εἶναι εὐκολοεξηγήτο, ἐπειδὴ σ' ὅλη τὴν τραγωδιογραφίαν τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ εἶχε μεγάλη ἐπίδραση ἡ «Ὁρμπέκα», ποὺ καὶ τούτῃ ἔχει τὴν ἀρχὴν της στὸ «Θυέστη» τοῦ Λατίνου Σενέκα. Κ' ἔτσι δὲν εἶναι καθόλου παράξενο γιὰ τὴν «Ἐρωφίλη» θυμίζει τὴ λατινικὴ αὐτὴ τραγωδίαν. Ἀκόμη ἀρκετοὶ στίχοι δυὸ χορικῶν της

θυμίζουμε στίχους, ἢ πιὸ σωστά εἶναι πιστὴ μίμηση, καὶ κάπου καὶ μετάφραση μόνο στίχων μιᾶς ἄλλης Ἰταλικῆς τραγωδίας.

Μὰ κ' ἡ ὁμοιότητα τῆς «Ἐρωφίλης» μετὰ τὴν «Ὀρμπέκα» καὶ τὶς ἄλλες τραγωδίες δὲν ἔχει τόση σημασία, ὅση ἔχουνε κάποια ἄλλα μοιασίδια, πού αὐτὰ περισσότερο δείχνουνε τὴν ἀπόλυτη μίμηση. Ὁ Χορτάτης φτιάνοντας τὴν «Ἐρωφίλη» τοῦ δὲν ξέφυγε καθόλου ἀπὸ τὴν τεχνικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἰταλῶν συναδέλφων του. Ὅπως ὅλοι τοῦτοι παρεξηγεῖ κ' αὐτὸς τὸν ὅρισμό τοῦ Ἀριστοτέλη κ' ἡ ἀντίληψή του γιὰ τὸν ἠθικὸ σκοπὸ τῆς τραγωδίας μοιάζει μετὰ τὴν ἀντίληψη ἐκείνων· ἀντίληψη κάπως χαμηλὴ· ἡ τέχνη τοὺς εἶναι ἄβασθη· θέλουνε νὰ γεννοῦνε τὸν τρόπο μετὰ περιστάτικα ἄγρια καὶ μετὰ ἐντύπωσης ἐξωτερικῆς· τὸ πάλημα τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴ μοῖρα λείπει ὁλότελα καὶ ἡ πηγὴ τοῦ τρόμου βρίσκεται μονάχα σὲ κακουργήματα ἄγρια. Καὶ κοντὰ σὲ τοῦτα ἡ «Ἐρωφίλη» ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ψεγάδια τῶν Ἰταλικῶν τραγωδιῶν καὶ τὰ ἄλλα γνωρίσματα στὰ πρόσωπα καὶ στὴν τεχνικὴ. Ὑπάρχουν ὅλα τὰ δευτερότερα πρόσωπα τῆς Ἰταλικῆς τραγωδίας τοῦ 16ου αἰῶνα· ἡ νένα, ὁ σύμβουλος, ὁ μαντατοφόρος πὺν μιλοῦνε παραπολύ καὶ μονολογοῦνε γὰρ νὰ ἐξαδυνατίζουν τὴ δράση καὶ νὰ κάνουνε συχνὰ τὸ ἔργο μονότονο. Ὁ σύμβουλος πασιῖζει πάντα μετὰ τὴ λογικὴ νὰ καταλαγιάζῃ τὸ πάθος τοῦ ἀφέντη του (τοῦ βασιλέα) κ' ὁ χορὸς εἶναι τὸ μπιστεμένο πρόσωπο, πὺν ἔχει πολὺ μέρος καὶ στὴ δράση. Καὶ στὴν «Ἐρωφίλη» παρουσιάζονται—καὶ ἀνακατεῦνται καὶ στὴ δράση—πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ κόσμου (ὁ Χάρος πὺν προλογίζει, ἡ σκιὰ τοῦ βασιλέα, οἱ Φούριες=Ἐριννύες) πρόσωπα δηλαδή, πὺν γεμίζουν τὶς Ἰταλικῆς τραγωδίες: ἴσκιος νεκρῶν, τύχη, θάνατος, στρίγγλες κ' ὅ,τι ἄλλο.

Ὅμως καὶ μ' ὅλη αὐτὴ τὴ μίμηση ὁ ποιητὴς τῆς «Ἐρωφίλης» δὲν παύει νὰ εἶναι ποιητὴς ἀληθινὸς καὶ νὰ μὴ μοιάζῃ καθόλου μετὰ ἀπλὸ μιμητὴ. Τὰ ξένα στοιχεῖα πὺν παίρνει καὶ τὰ τεχνικὰ μέσα ξέρει νὰ τὰ δουλεύῃ καλὰ καὶ νὰ τ' ἀφομοιώῃ μετὰ τὰ δικά του, νὰ τοὺς δίῃ φυσικότητα, ὥστε νὰ τὰ παρουσιάζῃ σὰν δική του δημιουργία. Ἡ φράση του εἶναι πάντα ποιητικὴ, ὁ στίχος πολλὰς φορὲς μοναδικὰ καλοδουλεμένος, κ' ἡ γλῶσσα του (τὸ Κρητικὸ ἰδίωμα) περιποιημένη καὶ χρησιμοποιομένη μετὰ τρόπο πὺν νὰ γίνεται λογοτεχνικὸ ὄργανο. Κ' ἅμα στοχαστοῦμε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνουμε τὰ παλιότερα αὐτὰ ἔργα μετὰ

τις σημερινές ιδέες για τὴν τέχνη τὴ δραματικὴ καὶ γιὰ τὴ λογο-
τεχνία γενικὰ, φτάνουμε στὸ συμπέρασμα—τὸ σωστὸ καὶ δίκαιο—
—ὅτι ἡ «Ἐρωφίλη» εἶναι ἔργο δραματικὸ φτιασμένον τέλεια ἐπάνω-
στὸ νόημα τῆς τέχνης, ὅπως τὴν νιώθανε τὸν καιρὸ πού γρά-
φηκε. Καὶ γιὰ τοῦτο μένει κι' αὐτὴ σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα λογοτε-
χνικὰ δημιουργήματα, πού γεννηθῆκανε κάτω ἀπὸ τὴν εὐεργε-
τικὴ ἐπίδραση τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας.

ΗΛ. Π. Β.)

ΧΟΡΟΣ

Τοῦ πλοῦτου ἀχορταγιά, τῇ δόξᾳ πείνα,
τοῦ χρυσαφιῦ ἀκριθείᾳ καταραμένη,
πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρὰ ἀπομείνα !
πόσοι ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
πόσες συχναὶς μιλλιαὶς συναφορμά σας
γροικοῦνται ὀλημερῆς στὴν οἰκουμένη !
Στὸν ἄδην ἄς βουλήσῃ τ' ὄνομά σας,
κι' ἔξω στὴ γῇ μὴν ἔδωγ' νὰ παιδέψῃ
νοῦ πλειὸν ἀνθρωπινὸν ἢ ἀτυχιά σας·
γιατὶ ἀποκεῖ, ὡς θωρῶ, σᾶς εἶχε πέσει
κάνεις στὸν κόσμον δαίμονας νάρθητε,
τὸ ἄθρώπους μετὰ σᾶς νὰ φαρμακέψῃ.
Τῇ λύπησι μισᾶτε καὶ κρατεῖτε
μακρὰ τὴ δικηροσύνη ξωρισμένη
κι' οὐδὲ πρεπὸ μὴδ' ὁμορφο θωρεῖτε.
Γιὰ σᾶς οἱ οὐρανοὶ ἔναι σφαλισμένοι,
κ' ἔδω στὸν κόσμο κάτω δὲ μπορούσι
νὰ στέκουν οἱ ἀθρώποι ἀναπαύμενοι·
μὲ τ' ἀδερφοὺς τ' ἀδέρφικα πολεμοῦσι,
κ' οἱ φίλοι τῇ φιλικίᾳ των ἀπαρνοῦνται,
καὶ τὰ παιδιὰ τὸν κόρην των μισοῦσι·
τοῦ Πόθου τὰ χαρίσματα χαλοῦνται
συχνὰ συναφορμά σας, γαῦτως τόσοι
γροικοῦνται στεναγμοὶ ἔς δυὸ π' ἀγαποῦνται.
Πλοῦτῃ καταραμένα, ποιεῖς σας φίλος

μέ ξένους, μέ δικούς, μέ τήν καρδιάν του,
 δέν εἶναι λυσσασμένοις κι' ἄγριος σκύλος ;
 πότε ἕνας ἀκριδὸς τὴν πεθυμῖάν του
 χορταίνει μέ τὰ πλοῦτη ; πότες βάνει
 τέλος ποτὲ στήν τόση ἀχορταγίαν του ;
 Μὲ δίκην οὐρανός, μέ δίκην πιάνει
 τόσο πολὺ θυμὸν ἀντίδικά τως
 κι' εἰς πλείσταις παιδωμαῖς συχνὰ τσοὶ βάνει·
 τὰ πλοῦτη τὰ μεγάλα, ἡ βασιλεία τως,
 κ' ἡ δόξαις κ' ἡ τιμαῖς των ἡ περίσσαις
 χάνονται καὶ σκορποῦν μέ τὰ κορμιά τως·
 χίλια μεγάλα πάθη, χίλιαι κρίσεις,
 πρὶν καταβοῦν στὸν ἄδην, δοκιμάζουν,
 κάνοντας τσ' ὀφθαλμοὺς κλαυμάτων βρύσες.
 Φιλόγονε, τὰ πλείσια σου σπουδάζουν
 κρίματα τσ' οὐρανοὺς νὰ σὲ παιδέψουν.
 καὶ δίκη ἀντίδικά σου μόνο κράζουν·
 γλήγορα, σὰ θωρῶ, θὰ σ' ἀντιμέψουν
 τὰ ἔχεις στὸν κόσμον τοῦτο καμωμένα,
 γλήγορα παιδωμὴ θὲ νὰ σοῦ πέψουν!
 Τοῦτα τ' ἀρπαξημὰ, τὰ ματωμένα
 πλοῦτη κ' ἡ βασιλεία σου δένμποροῦσι
 ὄφελος νὰ σοῦ δώσωσι κανένα.
 Μὰ ὅς τοῦτο σου τὸν κίνδυνον θωροῦσι
 τ' ἀμμάτια μ', ὠχοῦμέ, καὶ τὴν κερά μου,
 καὶ κλάυματα περίσσια κυματοῦσι.
 Ὅς τοῦτα τὰ παρκαλία τὰ κλιτὰ μου
 λυπητερά τ' ἀμμάτια σ' ἄς στραφοῦσι,
 καὶ κείν', ἀπὸ δειλιᾶ μέσα ἡ καρδιά μου
 ὅς τοῦτο τὸ σπῖτι, Ζεῦ, μὴδὲ γενοῦσι !

Γ. ΧΟΡΤΑΤΗΣ.

3. ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΩΜΩΔΙΑ «ΚΟΡΑΚΙΣΤΙΚΑ»

(Σημ. Μὲ τὴν κωμωδία τοῦ «Κορακιστικά» ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Νερούλδς θέλησε νὰ σατυρίσῃ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Κο-

ραῖ ἢ πιό σωστά τις ὑπερβολὲς τῶν ὁπαδῶν τοῦ Κοραῖ στη χρησιμοποίησιν τοῦ ιδιώματος αὐτοῦ. Κ' ἔτσι μπορούμε τὰ «Κορακιστικὰ» νὰ τὰ εἰποῦμε κωμωδία γλωσσολογική, χωρὶς γιὰ τοῦτο νὰ λείπη ἀπ' αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις μ' ἐνδιαφέρον, τὰ κωμικὰ ἐπεισόδια καὶ πιό πολὺ τὸ ἀληθινὸ πνεῦμα τῆς κωμωδίας).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΣΩΤΗΡΙΟΣ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ΕΛΕΝΙΣΚΗ καὶ ΜΥΚΗΣ

(Κάθονται στὸ τραπέζι καὶ τρώγουν)

ΜΥΚΗΣ

Ἀφέντη, μόνο δὴ σκαμνιά ἔναι γερὰ, τὰλλα τσακίσασιν τοὶ λωλλοί.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Λοιπόν, Ἐλενίσκη μου, ἄς καθίσωμεν καὶ οἱ δύο ἡμεῖς εἰς μίαν καθέκλαν· ἰδοὺ ἐκάμομεν συνίζητιν· ποῦ εἶναι οἱ χυδαῖοι μετὴν συνίζησίν των; ἡμεῖς οἱ δύο ἐν εἵμεθα χωρισμένοι κατὰ τὰ ἄτομά μας; μ' ὅλον τοῦτο κατήμεθα εἰς τὴν αὐτὴν καθέκλαν; οὕτω καὶ εἰς ἓνα πόδα μετρικὸν ἐμποροῦσι δύο συλλαβαὶ νὰ στηκωνται, καὶ νὰ προφέρωνται χωρὶς· καὶ ὅχι· ὥς λέγουσιν οἱ χυδαῖοι, ὅτι συνίησις εἶναι τὸ νὰ προφέρῃ τις τὴν καρδίαν καρδίαν, φωτίαν φωτίαν, τὴν ἀρρώστιαν ἀρρώστιαν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ προφῶμεν τὰς συνιζήσεις τῆς Ἑλληνικῆς οὕτω.

ΕΛΕΝΙΣΚΗ

Διατί; ποῖος δ' λόγος ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπρόφερον οὕτω τὴν συνίησιν;

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Διότι ἡ προφορὰ αὐτὴ ἐν εἶναι ἑλληνική· καὶ ἦτο ἀδύνατον ἡ γλῶσσα τῶν θεῶν νὰ ἔχῃ τοιαύτας προφοράς.

ΜΥΚΗΣ

Καλ' ἀφίστενε στὸν πάγιο σας πῶς λαλούσασιν οἱ θεοί, κί' ἀρχίστετε νὰ τρώτε καταπῶς τρώσιν οἱ ἄνθρωποι.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Καλῶς λέγεις· ἄς ἀρχίσωμεν τοῦτο τὸ ζῶμιον μετὰ τὰ κομμάτια τῶν ψωμίων εἶναι θαυμάσιον· γεύσου, Αὐγουστε, καὶ τὸ νοστιμευθῇν θέλεις.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Γλυκύτατον! τῷ ὄντι θαυμασιώτατον· ὁ μάγειρος εἶναι ἐπιτηδεύ-
τατος· αὐτὸς ἐχρημάτισε μάγειρος εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κλαδουπό-
λεως· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξεύρῃ νὰ μαγειρεύῃ θαυμασίως.

ΜΥΚΗΣ

Γλέπῳ πῶς ἀνοίξασσι σσας τὴν ὄρεξι ἢ γροθοκοπιάς.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Ἄμμῃ πῶς νομίζεις ; ἀνοίγουσι βεβαίως τὴν ὄρεξιν, καὶ προξε-
νοῦσιν τὴν εὐθυμίαν· διότι εἶναι τιμὴ νὰ δέρῃται, νὰ στρεβλώνῃται,
καὶ ν' ἀποθνήσκῃ τις, ὑπερασπιζόμενος τὴν νέαν αὐτὴν μας
γλῶσσαν· ἐγὼ ἐπεθύμουν νὰ ἐδερόμην, καὶ νὰ ἐπληγῶνόμεν·
ἤθελον ἔχει τοῦτο ἰδικόν μου καύχημα.

Μ Υ Κ Η Σ

Ἄθ θεs ξυλιαῖς, οἱ Ἀρβαννίταις ἔνναι ὁῶ ὅξω· τώρῃ σοῦ τοὺς
κράζω καὶ σοῦ τσῆς παίνιτζουσι καλλαῖς.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Εἰμι πρόθυμος νὰ χύσω τὸ ἰδικόν μου αἷμα, καὶ ν' ἀθλήσω
διὰ τὴν γλῶσσαν μας· ἔως τοῦ ὑστερινοῦ σταλαγμοῦ τοῦ αἱματός
μου θέλω κράζειν, ζήτην τὸ πρῶτον, ζήτην τὸ κἂν ποια, ζήτην τὸ
ἐντάμα, μὴ ἀποθανείτω τὸ ἡρώϊκον ἀποῦ.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἐν εἶναι καιρὸς τῶν φιλονεικίῶν τούτων, Αὐγουστε· τὸ ἐψητὸν
τοῦτο πῶς φαίνεται εἰς σέ ;

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Ἐψητὸν θαυμάσιον· ἐμπυριζόλαι ἀξιόλογοι· ἀμμὴ αὐταὶ ζητοῦσι
καὶ κἂν ποιον ἔξοινον ἐντάμα.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἐσίμωνα νὰ τὸ ἐκχάσω· Μύκη, ποῦ εἶναι τὸ ἐλαδιοξιδιολατο-
λαχανοκαρύκευμα ; ἐν εἶχον παραγγεῖλαιν εἰς σέ ὅτι θέλω νὰ κά-
μῃς σήμερον ἐλαδιοξιδιολατολαχανοκαρύκ . . . ἱκ . . . ἱκ . . . ἱκ . .

(Ὁ Σωτήριος προσφέρωντας τὴν λέξιν αὐτὴν ἐκαμ-
πώθηκε, κ' ἐστάθη· ἡ λέξις αὐτὴ στὸ λαμό του
κ' ἐκινδύνευε νὰ πνιγῇ).

ΕΛΕΝΙΣΚΗ

Τί ἔπαθ' ὁ πατέρας μου ;

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἰκ . . . ἱκ . . . ἱκ . . (ἐγοῦρλωσε τὰ μάτια του).

ΕΛΕΝΙΣΚΗ

Νερὸ φέρτε γλήγορα παιδιά, νερό, νερό.

ΜΥΚΗΣ

Δούτεν του γρόθθους ἀπουπίσω νὰ γλυστρίσῃ ἡ λέξι κάτω.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἰκ . . . Ἰκ . . . Ἰκ . . .

ΕΛΕΝΙΣΚΗ

ὦχ ἡ ἀθλία· τί νὰ κάμω ; θὰ πνιγῇ ὁ πατέρας μου.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Ἄς ὠφονήσωμεν ἐγρήγορα καὶ ἓνα ἱατρὸν.

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ καὶ ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Τί φωναῖς εἶν' αὐταῖς ; τί ἐπάθατε πάλε ; τί ἐπαθε ὁ Σωτήρις ;

ΕΛΕΝΙΣΚΗ

Ἐπρόφερε μιὰν λέξι ἐλαδιοξιδολατολαχανοκαρύκευμα.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Γιὰ ὄνομα Θεοῦ ! τί λέξεις ! ἔ ; ὕστερα ;

ΕΛΕΝΙΣΚΗ

Ὑστερα κάθισ' αὐτὴ ἡ λέξις στὸν λαιμό του κ' ἡ μισὴ εἶναι μέσα, κ' ἡ ἄλλη της ἔξω, καὶ μήτε μέσα κατεβαίνει, μήτε ἔξω βγαίνει ; καὶ κινδυνεύει νὰ πνιγῇ ὁ πατέρας μου· γιὰ ὄνομα Θεοῦ Γιάνκο ἀφέντη μου, κάμε κανέναν τρόπον.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Ἄφσε τον νὰ κακκρώσῃ, γιὰ νὰ γλυτώσωμεν.

ΕΛΕΝΙΣΚΗ (Μὲ θυμό).

Δὲν εἶν' ὦρα γιὰ νὰ χωρατεύῃς ; γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἂν ἦστε χριστιανοί, τρέξτε, βοηθήστε τον.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Τί παραζαλίζετε τοὺς ἀνθρώπους ; τί σηκώνετε τὸν κόσμον στὸ ποδάρι ; ἔχετ' ὕπομονή. Τώρα τώρα τὸν γιατρεύω. Σωτήρι πέε λάδι.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Λά...Λά...λάδι...κούχ. .κούχ.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Κατέθηκε κάτω τὸ λάδι ;

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Χάν.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Πές ξίδι.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ξί...Ξί...ξίδι...κούχ...κούχ...κούχ.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Κατέθηκε κι' αὐτὸ κάτω ;

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Χούν.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Πές ἄλας.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἄλας.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Κατέθηκε κι' αὐτὸ κάτω· πές λάχανο, νὰ κατέβῃ κι' αὐτὸ κάτω·
ἔ, πάει καλά. Τώρα μᾶς ἔμεινε μόνο τὸ καρύκευμα· φέρετέ μ' ἂν
ἔχετε δοντάγραν, γιὰ νὰ τὸ τραβίξουμεν.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Τῇ ὥρᾳ τὴν φέρειν εἰς σὲ θέλω ἀπὸ τὸ σπουδαστήριον· τὴν
ἔχομεν διὰ νὰ ἐκβάλλωμεν τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰς ἐποίας ἐξελληνί-
ζομεν λέξεις.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Καὶ πῶς ; μετὴν δοντάγρα τραβάτε τὰ στοιχεῖα ἀπὸ ταῖς
λέξεις ;

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Καὶ πῶς ἔμπορεῖ ποτὲ νὰ ἐκβάλλῃ τις τὸ πρὸ τόσων αἰώνων
κολλημένον καὶ ριζωμένον ῥ ο ἀπὸ τὴν λέξιν π ο υ ρ ν ό , καὶ νὰ
τὸ μεταπήξῃ, μεταξὺ εἰς τὸ π ι καὶ ο υ δίφθογγον ἥ νὰ ἐκβάλλῃ
ἀπὸ τὴν λέξιν γ λ ή γ ο ρ α τὸ λάμβδα καὶ νὰ βάλλῃ ρ ο ; ἡμεῖς
ἔχι· μόνον ὀδοντάγραν μεταχειριζόμεθα διὰ ν' ἀνασπῶμεν τὰ βαρ-
βαρικά στοιχεῖα, ἀμμὴ ἔχομεν καὶ σφυρίαν διὰ νὰ καρφῶνωμεν
ἀντὶ τῶν χυδαῖκῶν στοιχείων τὰ ἐλληνικά· καθὼς εἰς τὸ ἄ ν -
τ ἄ μ α ἀνεσπάσαμεν τὸ ἄλφα καὶ ἐκαρφώσαμεν τὸ ἔψιλον· ὁπάρχω

τῇ ὥρᾳ νὰ φέρω ὀδοντάγραν· αἶ, ἐλανθάσθην· τὴν ἔχω εἰς τὸν κόλπον μου· ἰδοὺ αὐτὴν· ἀμμή ἐγὼ ἄς ὑπάγω νὰ φωνήσῃ καὶ ἕνα κατρών. (Φεύγει).

(Ὁ Ἰωαννίσκος πιάνει τὴν δοντάγρα, καὶ τὴν χώνει στὸ στόμα τοῦ Σωτηρίου, καὶ τραβᾷ ἔξω τὴν λέξιν καρύκευμα).

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Ἔ, νὰ ποῦ εὐγῆκε κι' αὐτὸ τὸ ἀναθεματισμένο καρύκευμα· καμαρῶστέ το.

ΕΛΕΝΙΣΚΗ

Τι φρικτὸ πράγμα! πόσ' ἀγκάθια ἔχει! μοιάζει τὰ κόκκαλα τοῦ Σκορπιδοῦ!

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Πῶς εἶσαι τώρα, Σωτήρι·

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἐλευθερώθην .. μόνον ὁ λάρυγξ μου ἐκσχίσθηκε, καὶ προξενεῖ εἰς ἐμέ πόνους πολλοὺς.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Τώρα βαλσαμώνω καὶ τὸν λάρυγγά σου· πὲς τρεῖς φορὲς λαχανοσαλάτα.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Βαρβαρική λέξις εἶνι· πῶς νὰ τὴν προφέρω· δὲν ἐμπορῶ, καλὸν λίτερον νὰ πνιγῶ, παρὰ τὸ νὰ τὴν προφέρω.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Πρόφερε την, κ' ὕστερα φτύσε την.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Λαχανοσαλάτα! Οὐφ!

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Ἄλλη μιὰ φορά.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Λαχανοσαλάτα! αἶχ!

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Ἄλλη μιὰ φορά· σφίξε τὴν καρδιά σου, Σωτηράκι μου.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Λαχανοσαλάτα· ὦ τοῦ θαύματος· ἐπέρησαν εὐθὺς οἱ πόνοι· εὐθὺς ἐδοκασμώθη ὁ λάρυγξ μου· δὲν εἰμι ἄξιος νὰ σ' εὐχαριστήσω, Ἰωαννίσκε μου· χρεωστῶ εἰς σέ δις τὴν ζωὴν μου, καὶ ἀπαῆς τὴν ζωὴν τῆς Ἐλενίσκης μου· ἀπ' ὁποῖους κινδύνους μάς ἐλύτρωσας·

ἀμμή δίδεται νὰ ἔχη τόσην ἐνέργειαν ἢ χυδαῖκή καὶ βαρβαρικὴ λέξις λαχανοσαλάτα ;

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Καλ' ἀκόμα δὲν ἐσωφρονίσθηκες ; ἐξ αἰτίας τῆς κορακιστικῆς σας αὐτῆς γλώσσας ἐδάρθηκες σήμερα, τόσο, ὥστε ἐκινδύνευσες ν' ἀποθάνῃς, ἐκινδύνευσες ἐξ αὐτῆς τῆς γλώσσας νὰ πνιγῇς, κί' ἀκόμα γινῶσι δὲν ἔβαλες ; τῇ ἀληθείᾳ σὲ βεβαιῶνῶ ἂν δὲν παραιτήσῃς αὐτὴν τὴν κορακιστικομανίαν, αὐτὰ ποῦ ἔπαθες σήμερα εἶναι τίποτες· ἔχεις νὰ πάθῃς πολλὰ χειρότερα· ἀπορῶ πῶς δὲν σὰς ἔρχονται σπασμοὶ ἀπὸ τὰ, τὴν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν σας, ὅπου τὰ ὀνομάζεται ἀττικισμοὺς.

Ἀπορῶ πῶς δὲν σὰς ἔρχεται λόξυγας ἀπὸ τὰ ἀποῦ, τὰ ἐντάμα, τὰ πρῶνόν, τὰ ἀπίως, καὶ ταῖς λοιπαῖς σας φλυαρίαις· ἀπορῶ πῶς δὲν σὰς καταβάλῃ ἀποπληξία ὅταν σκαλίζετε τὰ λεξικά, διὰ νὰ πλάττετε καὶ νὰ μεταμορφώνετε ταῖς λέξαις κατὰ τὴν φαντασίᾳ σας· δὲν αἰσχύνεσθε ; δὲν ἔρχεσθε πλέον εἰς τὸν ἑαυτὸν σας ; ποῖος καταχθόνιος δαίμονας διὰ νὰ τυραννῇ τὸ Γένος μας σὰς ἔβαλε στὸν νοῦν σας αὐτὸ τὸ κατραμμένον ἀσύστατον σύστημα, τάχα διορθωτικὸ τῆς γλώσσας μας, καὶ ἴσια ἴδια ἀφανιστικώτατο ; εὐγάλλετε στήν μέση αὐτὰ τὰ κορακιστικά, τὰ ὅποια πῶς νὰ τὰ ὀνομάσω ; ἑλληνικά ; ἑλληνικά δὲν εἶναι. Ρωμαϊκά ; κάθε πρᾶγμα εἶν' ἔξ' ἀπὸ ρωμολικά· τί θὰ εἴπῃ πρῶνόν ; τί σημαίνει τὸ κἂν ποία ; τί νόημα ἔχει τὸ ἀηδέστατο ἀποῦ ; τί ἀττικισμόν ἔχει τὸ ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν ὁποῖαν ; ποῦ νὰ βρίσκουμεν αὐταῖς ταῖς λέξαις σας ; εἰς ποῖον συγγραφέα ; εἰς ποῖὸ λεξικό ; εἰς ποῖον τόπον ; σὲ παρακαλῶ, ὅταν λέτε γιὰ καμμιάν λέξιν, ὅτι αὐτὴ ἦτον Δωρικὰ ἔτζι, κ' ἔγιν' Αἰολικὰ ἔτζι, καὶ Ἰωνικὰ ἄλλεως, καὶ Ἀττικὰ ἄλλεως, τί ἐννοεῖτε ; ὅτι ἢ συνήθεια τῶν τόπων ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταμορφώῃ ταῖς λέξαις ; αὐτὸ ἐννοεῖτε ; ἢ ὅτι ἢ Γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων ἦτον Γλῶσσα τῶν Θεῶν, καθὼς λέτε, καὶ μόνον οἱ Θεοὶ ἤμπορευσαν νὰ δημιουργήσουν εἰς μίαν ροπήν ἐξαρχῆς, καὶ νὰ μεταπλάττουν αὐτοὶ ὕστερα κατὰ τὴν θέλησίν τους τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν ; ἂν ἐννοῇτ' αὐτό, σὰς συγχάριουμε γιὰ τὰ μυαλά σας· εἰδὲ καὶ δὲν στοχάζεσθε, διατὶ σὰς φαίνονται παρᾶξενες αἱ μετάπλασαις τῆς Ρωμαϊκῆς Γλώσσας, μετάπλασαις ὅπου ταῖς κάμν' ἢ συνήθεια ἐνὸς ὀλοκλήρου ἔθνους ; καθὼς ἢ μὲν Ἀττικὴ συνήθεια ἔλεγε ἡμέραν, καὶ ἢ Δωρικὴ ἡμέραν, καὶ ἢ Ἰωνικὴ ἡμέρην, καὶ ἢ Αἰολικὴ μέραν, δὲν ἤμπορεῖ καὶ ἢ Ρωμαϊκὴ συ-

νήθειαι ἐκείνην τὴν συλλαβὴν ὅπου οἱ Ἀττικοὶ ἔκαμναν Χάς, οἱ Ἰωνες Χός, οἱ Αἰολεῖς Χίς, νὰ τὴν κάμῃ κι' αὐτὴ Χές ; καὶ πάλ' ἐκείνην τὴν συλλαβὴν, ὅπου οἱ Ἀττικοὶ ἔκαμναν Φέ, οἱ Ἰωνες Φός, οἱ Δωριεῖς Φίς, δὲν ἤμποροῦν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ τὴν κάμουν Φάς ;

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Καλά, καλά. Πλὴν τὴν ἐντροπὴ τί τὴν κάμνεις ; ἀφοῦ ὥς τὼρ' ἐδοξάσθηκα, κ' ἐφημίσθηκα γι' αὐτὸ τὸ σύστημά, τώρα πῶς ἤμπορῶ νὰ τὸ ἐξομώσω ; βέβαια θὰ γένω ὄνειδος καὶ ἐξουθένωμα κοινό.

ΙΩΑΝΝΙΣΚΟΣ

Οἱ μωροὶ καὶ ἀνόητοι θὰ σὲ περιγελάσουν· οἱ γνωστικοὶ ὅμως θέλουν σὲ θαυμάσει, καὶ θέλουν σ' ὀνομάσει τῷ ὄντι φιλόσοφον, ἐπειδὴ ἐθυσίασες τὴν δόξα σου καὶ τὸ κέρδος σου εἰς τὴν ἱερὴν ἀλήθειαν.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Καλὰ μὲ συμβουλεύεις· ἔτσι θὰ κάμω· ὦ ! μὲ πόσῃ εὐκολίᾳ ὁμιλῶ τώρα εἰς κενὸν ὅπου πρῶτα ἐμποδίζουσαν εἰς κάθε λέξι, κ' εἰς κάθε φράσι μου, Ἰωάννισκε μου.

ΙΑΚ. ΡΙΖΟΣ ΝΕΡΟΥΔΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΔΡΑΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ ΙΘ' ΚΑΙ Κ' ΑΙΩΝΟΣ

4. ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ "ΡΗΓΑΣ Ο ΘΕΣΣΑΛΟΣ,,

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Σκηνή Πρώτη

ΡΗΓΑΣ

"Ανδρες Ἑταῖροι, θαρρῆεῖτε, εὐψυχεῖτε·
Τῆς νίκης ἡ ἡμέρα ἔφθασεν ἤδη
Καὶ σᾶς προσμένει ὁ στέφανος τῆς δόξης·
Εἰς τοῦ θανάτου τὴν τελευταίαν ὥραν,
Στερροί, ἀνδρεῖται, Ἕλληνες εὐρεθῆτε·
Μὴ σᾶς ὠχρώσῃ τὸ πρόσωπον ὁ φόβος·
Ἡ ὄψις τῶν βασάνων μὴ σᾶς τρομάξῃ·
Ἀλλὰ ὁ πόθος τῆς φίλης μας πατρίδος,
Ἄς δυναμώσῃ, ἄς θρέψῃ τὴν ψυχὴν σας·
Εἰς τὸ μέγαλον καὶ θεῖον ὄνομά της
Πρὸ πολλοῦ ἤδη ὠρκίσθημεν συμφώνως·
Πρὸ πολλοῦ ταύτην τὴν δουλικὴν ζωὴν μας,
Πρὸς αὐτὴν ἔλοι ἐτάξαμεν εἰς δῶρον·
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ἢ ΘΑΝΑΤΟΣ ὑπάρχει
Παντὸς Ἑταίρου τὸ ἔπλον κ' ἡ σημαία·
Ἐλευθερία, θεᾷ Ἐλευθερία,
Σφιγκτὰ βῶσι τὰ ὄρη, τὰ πελάγη,
Ἡ χέρσος ὀλη κ' αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος·
Κ' εἰς τὴν βοήν των αὐτὴν ἀπὸ τὰ Ἄλπη,

Ὡς ἡ Σελήνη ἀπὸ βουνόν, προβαίνει,
Κ' ἔρχομ' ἀντιβᾶει· ἃ ναί, τὸ φῶς της
Ἦρχισε ν' ἀνατέλλῃ, κ' ἐδῶ ἀκόμη,
Κ' ἐδῶ νὰ λύῃ τοῦ Ἑλληνος τὸν ὕπνον,
Καὶ νὰ θαμβώνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Τούρκου·
Εὐφρανθῇτε, χαρῇτε· ὁ θάνατός μας

Ὁ Ρήγας

τὴν ὄραν τοῦ ἀγῶνος ἤχει, ἀνοίγει·
Τὴν ποθουμένην ἀνάστασιν τοῦ Γένους,
Καὶ τῶν βαρβάρων τὴν ἔξωσιν καὶ πτώσιν.

ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ

Ὅτι διὰ τὸ γένος μὲ χαρὰν πίπτω,
Ἄν δὲν προποθάνῃς, θέλει γνωρίσεις·
Ὅμως, ἀφ' οὗ σφαγῶμεν, τίς τελειώνει,
Τὸ μέγα ἔργον τότε ;

ΡΗΓΑΣ

Ἡ Ἑταιρεία·

Αὐτὴ ἡ ποθητὴ μου, πιστὴ θυγάτηρ.
Καὶ τὴν ὁποῖαν ἀφίνω κληρονόμον.
Ἦμην ἀκόμη ἀγένειον παιδίον,

"Οτε, ὡς ἀπ' ἀνέμου ῥοπήν, σπρωγμένος,
 Ἔσκυφα, προσηλώθην, εἰς τῶν ἐνδόξων
 Προγόνων μας τὰς βίβλους. Καὶ ἶδον τότε
 Πόσῃν φωτοχυσίαν ἀνῆψαν δόξης·
 Καὶ εἰς ἐκείνην ἠῤῥησα, ἐπυρώθην·
 Ἄλλ' ὅτε ἀναβλέψας, ὡς ἀπὸ ὕπνου,
 Ἴδον ποίων πατέρων εἶμεθα τέκνα,
 Πόσον τὸν τράχηλόν μας ὁ ζυγὸς σφίγγει,
 Καὶ πόσον σκότος τὸ Γένος μας σκεπάζει,
 Ἄ Μαυρογένῃ, ἔνθεν τὰ ὀμματά μου
 Ἔχουν θάμβος καὶ δάκρυα καὶ θρήνους,
 Κ' ἔνθεν τὸ στήθος ἔδραζε, κ' ἔτι βράζει,
 Ὡς περ τὴν Αἴταν, ἀπὸ θυμὸν καὶ λύσσαν.
 Καὶ πάραυτα νὰ γράψω ἤρχησα πρῶτον·
 Νὰ σχεδιάσω τὴν γῆν μας, τὴν Ἑλλάδα·
 Τοὺς Ἑλληνας ν' ἀνάψω μὲ ῥῥᾶς γενναίας·
 Κ' ἔπειτα νὰ συστήσω εὖρημα μέγα,
 Δύσκολον, κινδυνώδες, ἀλλ' ἀναγκαῖον,
 Καὶ ἔνδοξον ἀκόμη, τὴν Ἑταιρείαν·
 Πάραυτα ἶδον παντόθεν νὰ δεθῶσι,
 Μ' ἄδαμαντίνους καὶ μυστικὰς ἀλύσεις,
 Ὅλων τῶν ἐλευθέρων ψυχῶν αἱ ψῆφοι·
 Τοῦ Γένους μας τὸ πνεῦμα εὐθὺς ν' ἀλλάξῃ·
 Ἐννοί γενναῖοι τὰς χεῖρας νὰ κρατῶσι·
 Νὰ μᾶς θαρρύνῃ ἐκείθεν ἡ Γαλλία,
 καὶ ὁ Πασθάνος ἐξῶθεν νὰ στρατεύῃ·
 Ἡ πυρὰ ἤδη εὐρέθη, καὶ συνήχθη·
 Δὲν μένει πάρεξ νὰ σωρευθῇ, ν' ἀνάψῃ.
 Ἄς πέσωμεν γενναίως· θέλει ἀνάψει.

Σ Ε Ρ Γ Ι Ο Σ

Καὶ νὰ μ' ἀνοίξῃ ἡ μάχαιρα τοῦ Τούρκου
 Πρώϊμον μνημῆμα, χωρὶς νὰ χαιρετήσω,
 Τὴν πρώτην λάμψιν τῆς Ἀναστάσεώς μας ;
 Καὶ ν' ἀποθάνω δοῦλος ;

Ρ Η Γ Α Σ

Καὶ τί ἐθαρρῆεις ;
 Νὰ ἐπιζήσης ἴσως ; νὰ ἀποφύγῃς
 Τοὺς πρώτους τοῦ ἀγῶνος σεισμοὺς καὶ βρόντους ;

Ἡλ. Βουτιερῖδου — Ν. Ἐλατου, «Νεοελλην. Ἀναγνώσματα» ΣΤ' 16

Ἡ τρυπωμένος ἐσκόπευες νὰ μείνης ;
 Τῶν δουλωμένων λαῶν οἱ ἀναστάται
 Ἀνοίγουσιν τὴν πάλην, πίπτοντες πρῶτοι·
 Ἡ μάλλον πίπτει ἢ ἐνεστώσα πλάσις,
 Ἵνα λυτρώσῃ καὶ λάμπῃ τὰς μελλούσας.
 Οὕτω γεννῶνται κ' ὑψώνονται τὰ ἔθνη,
 Καὶ χύνουσι εἰς τὸ μέγα τοῦ Κόσμου πλάτος,
 Σημεῖα ζῶντα, φωτὸς ἀσβέστου ἔχνη.
 Εὐτυχεῖς ὅσοι εἰς τῆς ὑψώσεώς των
 Τὴν σκιὰν ζῶντες, κείμεν' ἀναπαυμένοι·
 Ἀλλ' ὅσοι τὰ γεννῶσιν εὐτυχεῖς πλέον·
 Τρυγῶσι γέρας ἀμάραντον, τὴν δόξαν·
 Ἡ φήμῃ τοὺς σαλπίζει σωτήρας πάντα·
 Ἀνδρίζεσθε τοιοῦτοι θέλει γραφθῆτε,
 Εἰς τῶν Ἑλλήνων τὰς φωτεινὰς σελίδας.

ΦΙΛΗΤΑΣ

Ναί, ἂν ἡ τύχη μ' ἤξιωνε νὰ πέσω
 Εἰς ἀναμμένον Ἑλληνικὸν ἀγῶνα,
 Τρανῶς κτυποῦντα, βάφοντα τὸ σπαθίον
 Εἰς τῶν ἐχθρῶν τὸ αἷμα. Ἄ νὰ ἐμπόρουν,
 Πρὶν ἢ τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὸ φῶς κλείσω,
 Δέκα, καὶ δέκα, νὰ σχωθροντήσω Τούρκους,
 Κ' ἔπειτα ν' ἀποθάνω.

ΡΗΓΑΣ

Κ' ἐγὼ ὁμοίως

Ἦλπιζον ν' ἀποθάνω, σφίγγων τὰ δπλα·
 Ὅμως ἡ μοῖρα ἐναντιοῦται βλέπεις.—
 Ἀδίκως Ἀουστρία· φίλῃ τοῦ Τούρκου,
 Ἐγκάρδιος· ὁμόφρων, πιστὴ τοῦ Τούρκου,
 Καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀσπονδος ἐχθρὸς πάντα·
 Τὸ κρίμα πέντε τοῦ μίσους σου σφαγίων
 Νὰ γραφθῇ πρῶτον εἰς τῶν Γραικῶν τὴν μνήμην
 Καὶ ἔπειτα νὰ πέσῃ ἐπάνωθέν σου.—
 Θαρρῆτε ὅμως· τὸ χρέος τῆς Πατρίδος
 Μὲ σὰς ἐντάμα ἐξώφλησα τελείως·
 Μῆτε διότι ἀπλὸς καταβαίνω,
 Σὰς σύρω ἀστεφάνους εἰς τὰς ἐνδόξους
 Σκηναὶς τῶν θανάτων. Θαρρῆτε· μένει

Τὴν φλόγα νὰ ἀνάψῃ ὁμιλος ἄλλος·
 Καὶ ἄλλος νὰ κροτήσῃ δεινούς πολέμους.
 Μένουσιν οἱ Σουλιῶται τοῦ ψυχροῦ Πίνδου,
 Οἱ ἄετοί· τ' Ὀλύμπου οἱ λευκοὶ κύκνοι·
 Οἱ Γίγαντες τοῦ Ἴδα καὶ τόσων ἄλλων
 Παλληκαρίων πλήθος· αἱ τοῦ Αἰγαίου,
 Εὐπτεροὶ ἄλκυόνες, μένουσιν ἔτι,
 Ὑδραῖοι καὶ Ψαῤῥαῖοι καὶ Σπετσειῶται,
 Θαλασσοφάγοι, μάχιμοι, φλογόβολοι·
 Νὰ κινηθῶσι συγχρόνως φωνὴ λείπει·
 Καὶ αὕτη μόνον περίστασιν προσμένει.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Μὲ σὲ τίς πλέον δὲν ἀποθνήσκει χαίρων ;

ΡΗΓΑΣ

Ἄ! ἡ ἰδέα τῆς εὐτυχοῦς κ' ἐνδόξου
 Ἐγέρσεώς μας γεμίζει τὴν ψυχὴ μου.
 Ὅρθός εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὰ ὕψη στέκω,
 Καὶ κάτω βλέπω τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα.
 Τὰ πέριξ ὄρη φαίνονται σκεπασμένα
 Ἀπὸ γυναῖκας καὶ γέροντας καὶ τέκνα
 Ὠχρά, κλαυμένα, σκούζοντα, πεινασμένα·
 Κατὰ γῆς ὁμῶς ἀνάκατα κινεῖται
 Στιβακτὸν πλήθος ἀνθρώπων πολεμοῦντων.
 Ἡ συμπλοκὴ τινάσσει τὸν τόπον ὅλον·
 Γεμίζει τὸν ἀέρα θόρυβος μέγας
 Φωνῶν καὶ βροντῶν καὶ κρότων καὶ σκουτμάτων
 Ὅστις, τὰ ὄρη κτυπῶν, ἀντιλαλάει·
 Τῆς γῆς ἡ κόνις καὶ ὁ καπνὸς τῆς μάχης,
 Ὑψώνουσι, πανταχόθεν σύννεφα μαύρα,
 Ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων φαίνονται μόλις
 Στράπτοντα ξίφη, σπινθοβολοῦντα ὄπλα,
 Καὶ ὕψηλαί, στριμμένα, ἀπλωταὶ φλόγες·
 Μακρόθεν τοῦ Αἰγαίου τὸ λευκὸν κύμα
 Φουσκώνει καὶ ἀφρίζει καὶ μικρὰ σκάφη
 Βροντῶσιν, ἐξερωσι, ρίπτουσι φλόγας.
 Ἀλλ' ἰδοὺ βλέπω καὶ ἀφανίζονται ὅλα·
 Καὶ μόνον ἡ σωθεῖσα Ἑλλὰς νὰ μέινῃ,
 Ὡς μένει πλοῖον μετὰ βιαίαν ζάλην·

Αἱ ρεῖπται πόλεις καπνίζουσιν ἀκόμῃ·
Οἱ ποταμοὶ κινουσι κόκκινον ρεῦμα·
Καὶ ἡ γῆ κατεσκαμμένη σκεπάζετ' ὄλη
Μὲ σκόρπια δένδρα καὶ μὲ νεκρὰ κορμιά·
Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ ὑψοῦται, ἀερίζει
Λαμπρὰ Σημαία μὲ τὸν Σταυρόν· καὶ φέρει
Γράμματα χαραγμένα «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ».
Εἰς τὸ πλευρὸν ἡ Θέμις Δέλτους προσφέρει·
Ἐδῶ ἡ Νίκη μὲ δάφνας στεφανώνει·
Κ' ἐκεῖ ἡ Φήμη τὴν ἔγερσιν κηρύττει.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Εὐτυχεῖς ὄσοι τὰ ἴδωσιν ἐμπράκτως.

Σ Ε Ρ Γ Ι Ο Σ

Ἐμπλεος τούτων ἄς ἀποθάνω τώρα.

I. ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ

5. ΑΠΟ ΤΟ ΛΥΡΙΚΟΝ ΔΡΑΜΑ Ο «ΑΓΝΩΣΤΟΣ»

Λ Υ Δ Ι Α

(Φέρουσα ἔτι τὴν στολὴν τοῦ ὁμεναίου της καὶ
πρὸς τὴν θάλασσαν ἐστραμμένη).

Ὁ οὐρανὸς ! ἡ θάλασσα ; αἱ δύο αὐταὶ πλάσεις
Αἶ μὲ γλαυκὰ τὰ χρώματα καὶ μ' ἀχανεῖς ἐκτάσεις !
Ὁ οὐρανὸς ! ἡ θάλασσα ! οἱ δύο αὐτοὶ μόνον
Ἀπέναντοι στεκόμενοι καθρέπται ἀπ' αἰώνων !

Τὶ πέλαγος ἀπέραντον ! τὰ τρέχοντα νερά του
Μὲ παριστῶσι τὰς ροὰς τῆς τύχης τῆς ἀστάτου...
Ὡ θάλασσα ! ὑψώνεις με εἰς σφαίρας ἀγνωρίστους
καὶ πόθους φέρεις ἀχανεῖς καὶ ἀπεριόριστους.
Μ' ἐκπλήττει τῶν κυμάτων σου ὁμοῦ καὶ τῶν ἀέρων
Ὁ ἦχος ὁ μονότονος μελαγχολίαν φέρων.
Μ' ἐγείρει ὁ βαρύβροντος τοῦ ρεύματός σου ρόχθος
Τὴν πέτρην τρωγοτρίβοντος τῆς ὀχθῆς ἐπιμόχθως.
Ἐξεικονίζεις τῆς ζωῆς τοὺς θορυβώδεις σάλους·

Καὶ τὴν ἀνιδιότητα σὺ παριστᾷς, σὺ μόνον·
Ἄπανταχόθεν ποταμοὺς ἀπορρόφᾷ μεγάλους,
Καθὼς αὐτὴ ἀπορρόφᾷ σειρὰν πολλῶν αἰώνων·

Α Γ Α Θ Η

Εὐδαίμων εἶμαι κόρη μου ! ὁ νοῦς σου παρ' ἐλπίδα
Γαληνίζῃ καὶ πάλιν.

Ἀπὸ τὴν λύπην πρὸ μικροῦ ν' ἀναισθητῆς σὲ εἶδα,
Καὶ σ' ἔθαλπα παράφρονα εἰς ταύτην τὴν ἀγκάλην·
(Καθ' ἑαυτὴν)

Φεῦ ! ἐντελῶς δὲν ἔσθυσαν αἱ φλόγες τῆς φρενὸς τῆς·
Φῶς χύνει πολὺ κ' ὑποπτον ὁ λύχνος τοῦ νοῦς τῆς.

Λ Υ Δ Ι Α

(Βεθυθισμένη εἰς σκέψεις),

ᾧ Καίρε ! ὦ γέρε, ὅστις πώποτε δὲν ἀποθνήσκεις,
Καὶ γηράσκων, ἰσχὺν νέαν εἰς τὸ γῆρας σου εὐρίσχεις
Κ' ἐμπρὸς πάντοτε βαδίζεις, καὶ ποτὲ δὲν ἐπιστρέφεις
Κ' εἰς τὰ πάντα ζωὴν δίδεις, καὶ τὰ πάντα καταστρέφεις·
Καὶ καθὼς ἀρχὴν δὲν εἶχες, οὐδὲ θέλεις ἔχει τέλος !
ᾧ καίρε ! εἰς τὴν χαρὰν μας φεύγεις καὶ πετᾷς ὡς βέλος,
Κ' εἰς τὴν λύπην μας λαμβάνων ὄλην σου τὴν ἡλικίαν,
Βαρυσύρεσαι ὡς γέρων, τυφλὴν φέρων βακτηρίαν.

Α Γ Α Θ Η

Ἀκούουσα τῶν λόγων τῆς αὐτὸ τὸ ὕψος φρίσσω !
Καὶ δὲν γνωρίζω οὐδ' ἐγὼ πῶς νὰ τοὺς ἐξηγήσω.

Λ Υ Δ Ι Α

(Βαδίζουσα εἰς ἐρείπια μοναστηρίου κειμένου παρὰ
τὴν ἀκτὴν.)

Μοναστήριον ἀρχαῖον ! σήμερον ἐρειπωμένον
Σ' ἐπισκέπτονται τὴν νύκτα αἱ ψυχαὶ τῶν ἡγουμένων
Καὶ εἰς τοὺς κισσοσκεπάζτους καταρρέοντάς σου τοίχους
Κόρακος ἐρημολάλου κλαυθμηροὺς ἀκούω ἤχους.
Διακρίνω ζωγραφίας εἰς τὸν θόλον σου μαρτύρων
Καὶ τὰ ἔχνη τῆς ἀτρήτου προσευχῆς τῶν καλογηρῶν
Εἰς τὰς κοίλας βλέπω πλάκας τῶν ἀγίων σου ναρθήκων
ᾧ Οπου ἄγριος βλαστάνει ὁ ἀσφόδελος, καὶ μήκων·

"Αμποτε κ' ἐγὼ ἐν μέσῳ τῶν ἡσύχων σου θαλάμων
Ζωὴν ἀγνωστον νὰ ἔζων, ζωὴν ἄρτου καὶ κυάμων!"
(Φαίνεται μακρόθεν ὁ Νικήρατος).

Ἑρεΐπια Μοναστηρίου.

Α Γ Α Θ Η

Θεέ !... αὐτός !... ἀπέφασιν δὲν εἶδα θρασυτέραν.
Εἰς τὸν ἀγρόν της !... τὴν αὐτὴν τοῦ γάμου της ἡμέραν !
(Ἀναχωρεῖ).

Π. ΣΟΥΤΣΟΣ

6. ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ «ΜΑΡΙΑ ΔΟΞΑΠΑΤΡΗ»

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΙΤΗ

Σκηνή 'Ογδόη

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἴδου πρὸς ποῖον τέλος σὰς ἐκάλεσα,
ἀξιωματικοί μου. Μέγας κίνδυνος
κατὰ τῆς κεφαλῆς μου ἐπικρέμαται.
Ὁ Βουτσαρᾶς—οὐχί! ὁ ἀρχηγὸς ὑμῶν,
ὁ φρούραρχος τοῦ Ἀρακλόβου Βουτσαρᾶς,
ὁ ἰδιώτης Βουτσαρᾶς Δοξαπατρῆς—
μεγάλως κινδυνεύει. Τίς σας, Κύριοι,
ὕπὲρ ἐμοῦ τοῦ Βουτσαρᾶ εἶν' ἔτοιμος
εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς λόγχας κατακέφαλα
νὰ πέσῃ ὡς τυφλός, καὶ μὲ τὸν θάνατον
ὕπὲρ ἐμοῦ ν' ἀντιπαλαίσῃ;

ΑΠΑΝΤΕΣ

Ὅλοι μας.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἀκούσκατέ μου νὰ σὰς εἴπω, κύριοι.
Δωδεκαέτης ὄτε τὴν Ὀκτώηχον
εἰς τοῦ ναοῦ τὸν νάρθηκ' ἀνεγίνωσκον
μετὰ τῶν συνηλίκων μου συμμαθητῶν,
ὁ ἱερεὺς πολλάκις τότε ἐξήρχετο
τὴν ἄμπελόν του νὰ κλαδεύσῃ τὴν ἐγγύς.
Ἡμεῖς τῆς θύρας μόλις τότε τρίζοντας
ἠκούομεν τοὺς στρόφιγγας, καὶ παρευθὺς
τὰς ὀκτωήχους πάντες εἰς τοῦ νάρθηκος
ἐρρίπτομεν τὰ μάρμαρ' ἀγαλλόμενοι.
Ὁ ἱερεὺς, πολλάκις αἰσθανόμενος
δικαιοπεῖσιν παρευθὺς τὴν μουσικὴν
τοῦ μελωδικωτάτου «Τὰς ἐσπερινὰς»,
ἐπέστρεφεν ἐξαίφνης καὶ εἰς τὸν φάλαγγα
ἐνέκλειε τοὺς πόδας καὶ μᾶς ἔδαιρε·
πολλάκις ὅμως ἔκαμνε καὶ τὸν κωφόν·

Τῶν μαθητῶν τις τότε ἐχειρόμενος,
εἰς τοῦτο προεκάλει τὸν καλλίτερον·
«Τίς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κοιμητήριον,
« κ' εἰς τῶν νεκρῶν κοκκάλων τὸν ὑπέρμεγαν
« σωρὸν νὰ μείνῃ μόνος εἶναι ἄξιος.»
Κ' ἐκράζομεν συμφώνως πάντες «Ὁλοι μας!»
Τῷόντι· πάντες τότε εἰσεβρέομεν
εἰς τὴν νεκρὰν ἐκείνην πόλιν τῶν νεκρῶν.
Ἄλλ' ὥς προεκαλεῖτ' ὁ γενναϊότερος
νὰ ἔλθῃ μόνος εἰς τὸ Κοιμητήριον,
καὶ τῶν νεκρῶν ἐκείνων μόνος κεφαλῶν
τὰ κρυερὰ νὰ ὑπομείνῃ δλέμματα,
καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς κολάσεως
ν' ἀκούσῃ μόνος ὑποκώφους στεναγμούς,
αἱ! τότε τότε ἅπαντες ὑπέπτησον
ὥς ἔλαφοι, καὶ μόνος μόνος τότε εἰς,
ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ τρίς
«Δόξα πατρί!» φωνήσας, εἰς τὰ κόκκαλα
τὰ πρὸ αἰώνων ὄρμα κ' ἔμμενεν ἐκεῖ
ἀφρόδως ὄρας δλοκλήρους. Κύριοι,
εἰν' ἀμαρτία τόσαι γενναϊότητες
ὑπὲρ ἐνὸς ἀνθρώπου νὰ θυσιασθοῦν.
Ἐὰν θυσιασθῇτε νῦν ὑπὲρ ἐμοῦ
ἀλόγως, τότε τί θὰ γίνῃ ἡ πατρίς!
Ἐπὲρ πατρίδος, κύριοι, νὰ χύσετε
τὸ αἷμα σας ἀρμόζει τὸ πολύτιμον.
Θυσίαν τόσων δὲν ζητῶ ἐγὼ ἀνδρῶν,
Ἰδοὺ τί θέλω, τί ζητῶ· τις ἐξ ὑμῶν,
εἰς μόνος, μόνος ἔχει τὴν παράφρονα
ἀνοησίαν, κύριοι, ὑπὲρ ἐμοῦ,
ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἰδιώτου Βουτσαρᾶ,
— ἡ φίλη σας πατρίς δὲν ἀναμίγνυται, —
εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς λόγχας κατακέφαλα
νὰ πέσῃ ὥς τυφλός, καὶ μὲ τὸν θάνατον
νὰ ἔλθ' εἰς χεῖρας δλοσώματον;

(Μετὰ μικρὰν πᾶσιν)

Κανείς

τὰς φρένας του θεβαίως δὲν ἀπώλεσε
κανείς, κ' εὐλόγως.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Γενναιότατε, ἐάν

μοι συγχωρήτε, εἶμαι ἔτοιμος ἐγὼ
ὕπὲρ ὑμῶν νὰ πράξω ὅ,τι λέγετε.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Πατὴρς καλοκαγάρθου ἄξιε υἱέ,
υἱὲ γενναίε! (τὸν ἐναγκαλίζεται. Πρὸς
τοὺς ἀξιωματικούς)

Κύριοι, ἀπέλθετε !

(Ἐξέρχονται)

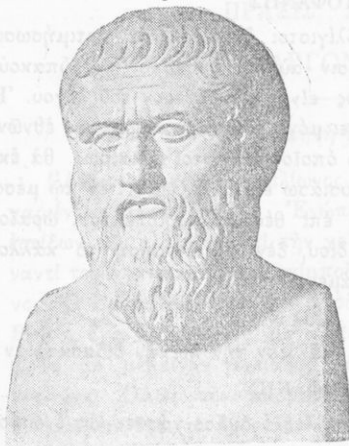
ΔΗΜ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

7. ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΩΜΩΔΙΑ «ΑΓΟΡΑ»

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Τὸ κάλλος, δὲν ἐνοήσατε ἀκόμη ὅτι εἶναι ἡ ἀληθὴς εἰκὼν τοῦ
Θεοῦ καὶ ὅτι ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος συγκινεῖται καὶ ἄκων λα-

Ὁ Πλάτων

τρεύει τὸν Θεόν ; Τελευταῖον
διατὶ ἐταπεινώσατε μέχρις ἐ-
ξουθενώσεως τὸν ἄνθρωπον ;
Καὶ τί μέγα δύναται νὰ πράξῃ
ὁ νομίζων ἑαυτὸν σκώληκα ;
Ἄλλ' ἐπὶ τέλους δὲν εἶναι
σκώληξ ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐ-
πλασε τὴν Ἀθηνᾶν, ὅστις ἐ-
κτισε τὸν Παρθενῶνα, ὅστις
ἔγραψε τὴν Ἰλιάδα. Αὐτὸς ὁ
Πλάτων, ὅστις τώρα ἔρπει ἐπὶ
τοῦ ἐδάφους ἐντὸς τῆς μητρο-
πόλεως, δὲν ἦτο θεός, ἦτο
ἄνθρωπος.

ΚΙΜΩΝ

Βεβαίως ἀλλ' ἐνώπιον τῆς
αἰωνιότητος εἶναι σκώληξ ὁ
ἄνθρωπος.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Ἄ ! Ἡ αἰωνιότης, τὸ ἄπειρον, τὸ τέλειον, ἰδοὺ αἱ εἰκόνες ἀε πάντοτε προβάλλετε καὶ αἵτινες συντρίβουσι τὰς ἀσθενεῖς καρδίας· μετρεῖτε τὸν βίον ὑμῶν ἐν χρόνῳ, ταλαίπωροι. Ἄλλὰ διατὶ ἐνώπιον καλλίστης εἰκόνος ὁ ἄνθρωπος καταλαμβάνεται ὑπὸ γαλήνης ἀναμνησκούσης τὸν θάνατον ; διότι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀπολαμβάνει πλήρη τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀπείρου, τοῦ τελείου, τοῦ αἰωνίου. Διατὶ λατρεύετε τὸν θεὸν ὑμῶν ἐν γωνίᾳ καὶ παραβύσῳ ὑπὸ σκοτεινοῦς θόλους ; Ἐξω, εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐνώπιον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἐν ὥραῃ ἡμέρᾳ, ἐνῶ μακρὰν φαίνεται ἡ θάλασσα, ἐκεῖ ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται τὰ ὑπατά θρησκευτικὰ αἰσθήματα.

Κ Ι Μ Ω Ν

Ἡμεῖς θαυμάζομεν τὴν διδασκαλίαν, ἣτις ἐγείρει ἐν τῇ ψυχῇ βαθυτάτα θρησκευτικὰ αἰσθήματα.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Συγκινεῖ σέ, ἀλλ' ὅχι τὸ πλῆθος. Ποῖον εἶναι τὸ ἄριστον τῶν ἠθικῶν παραγγελμάτων σάς ;

Κ Ι Μ Ω Ν

Ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Τὴν παραγγελίαν ταύτην ὀλίγοις δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσι· καὶ ὅσοι δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσιν αὐτήν, δύσκολον νὰ ὑπακούσωσι. Διότι πάντοτε τὸ πάθος εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ λόγου. Ἡ ἠθικὴ διδασκαλία δὲν διαπλάττει μόνη τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐθνῶν. Ἄν ἀντὶ τοῦ ῥήτοῦ ἐκείνου τὸ ὅποῖον ὀλίγοις εὐκαίρως θὰ ἐκτιμήσωσιν, ἂν ἀντ' αὐτοῦ παρουσιάσω εἰς τὸ πλῆθος, ἐν τῷ μέσῳ ναοῦ καλλίστου καὶ ἀφελοῦς, ἐπὶ θέσεως περιβλέπτου, ὥρατον ἄγαλμα, τὴν παρθένον τοῦ Φειδίου, εἰς θὰ ἐννοήσῃ τὸ κάλλος πᾶν τοῦ ἀγάλματος τὸ περιεστρέμενον πλῆθος ;

Κ Ι Μ Ω Ν

Καὶ διατὶ δὲν θὰ ἐννοήσῃ κάλλιον τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν ;

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Διότι πρὸ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας ὁ ὄχλος χάσκει ὡς ἐνώπιον σκαινοβάρου.

K I M Ω N

Ἔστω, τὸ περιεστώμενον πλῆθος νὰ ἐννοήσῃ τὸ κάλλος, ἀλλὰ τοῦτο τί σημαίνει ;

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Ἄλλ' οὐδὲν ἄλλο ἐξημεροῖ τόσον τὰς ψυχὰς καὶ ἐξαγιάζει τὰς προαιρέσεις, οὐδὲν ἄλλο καταπραϋνει τὰ πάθη καὶ ἐξεγείρει πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει εὐγενὲς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ὅσον ἡ θέα τοῦ κάλλους καὶ ἡ ἔννοια αὐτοῦ. Τὰ ἐγκλήματα γίνονται ἐν τῷ σκότει, οὐχὶ διὰ τὸ νὰ καλύπτονται, ἀλλὰ διότι ἕνεκα τοῦ σκότους ἡ ψυχὴ τοῦ κακούργου δὲν περισπᾶται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει καλοῦ καὶ ἀφίεται ἀχαλίνωτος εἰς τὰ πάθη αὐτῆς. Ἄν ὁ Πλάτων δὲν ἔζη εἰς Ἀθήνας ἐντὶς πόλεως κερμψοτάτης περιστοιχιζόμενος ὑπὸ καλλιτεχνημάτων καὶ ὑπὲρ ὥραιότητος φύσεως, σὲ βεβαίῳ οὐδέποτε ἤθελε γράφει τὸν Φαίδωνα, τὸν Γοργίαν, τὸ Συμπόσιον.

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

8. ΑΠΟ ΤΟ ΔΡΑΜΑ «ΓΑΛΑΤΕΙΑ»

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ο ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ

Σκηνὴ Πρώτη.

(Ἀνάκτορα τοῦ Πυγμαλίωνος. Αἴθουσα μικρὰ πλουσίως καὶ χαριέντως διασκευασμένη. Ἐνώπιον ῥαδίνου φοειδοῦς τραπεζίου ἐρείδων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὴν χεῖρα, κάθηται ὁ Πυγμαλίων· ἀπέναντί του ἀναπαύεται ἐπὶ σκίμπος, ἀνακεκλιμένη κεφαλῇ, ὁ Ρέννος. Ὁ Πυγμαλίων ἔχει τὸ ἄδρᾶν μεγαλεῖον ἡγεμόνος, ἀλλ' ὁ Ρέννος ἔχει τὸ πυρῶδες μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρός. Ἡλιοκαὴς ἐλαφρῶς μὲ μέλαιναν γενειάδα, μέλαιναν κόμην καὶ ὄμμα, ὁ Ρέννος ἔχει ἄλλως τὴν παρρησίαν δεσπότη, ἐνῷ ὁ ἀπαλόδερμος Πυγμαλίων ἔχει τὸ ἥθος ἀδελφοῦ. Ὁ Ρέννος φαίνεται μεγαλειέτης ἡλικίας ἐνῷ εἶναι μικρότερος τοῦ Πυγμαλίωνος κατὰ τριετίαν. Πολύφωτοι λυχναί, χρυσότευκτοι ἐρωτιδεῖς, συμπλέγματα καὶ χο-

ροὶ νυμφῶν εἰς εἰκόνας καὶ ἀγαλμάτια ὠραΐζουσι τὴν μικρὰν αἰθουσαν).

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Ἄλλ' εἰπέ με, Ρέννε, σὺ ὅστις ἐπλανήθης ἐν τῇ γῇ ἐπὶ τοσοῦτον, σὺ ὁ γνωρίσας πολλὰς πόλεις καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους, εἰπέ με λοιπόν, εὖρες ἐν τῷ κόσμῳ καθόλου μωροὺς καὶ δειλοὺς μᾶλλον ἢ γενναίους καὶ εὐφραεῖς; Ἐπείσθης δὲ ὅτι ἡ κακία ἐν ἀνθρώποις εἶνε χάσμα ψυχῆς, ἀτέλεια καὶ χόλωσις, ἢ συμπληροῖ ποικίλως καὶ ἐπὶ τὸ τελειότερον αὐτῇ τὸν ἄνθρωπον, ὥς τὴν τροφήν τὸ ἄλλας;

PENNOΣ

Μωροὺς, πανταχοῦ μωροὺς καὶ αἰωνίως μωροὺς. Ἡ φρόνησις εἶνε τὸ ἐφήμερον ἐπεισόδιον, ἐνῷ ἡ ἱστορία τῆς ἀπάσης ἀνθρωπότητος εἶνε ἡ μωρία καὶ ἡ τύφλωσις. Διότι καὶ τις λαμπρὰ διάνοια τυχοῦσα, σβέννυται ὑπὸ τῶν τυφλῶν παθῶν, ὥς ἀγαθὸς ἡγεμὼν ὑπὸ κολάκων, ἐνῷ ἐτέρωθεν ὁ ἄριστος πολλάκις νοῦς διαρρέει καὶ χάνεται ὑπὸ τὸ τετριμμένον τῆς πενίας ὑπόδημα. Οὕτως ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων μοι παρέστη ὡς ὄνειρος ὅχι διὰ τὸ ταχὺ καὶ φροῦδον αὐτῆς, ὥς λέγουσιν οἱ ποιηταί, ἀλλὰ διότι οἱ ἄνθρωποι ὥσπερ κοιμώμενοι ἐπιπαρωδοῦσιν ἀφανισθεῖσάν τινα τελείαν ζωὴν, καὶ ὥς οἱ ὑπνοῦνται προσκρούουσιν αἰωνίως εἰς τόσας συμφοράς, εἰς τόσας πλάνας, τόσα τέλματα, τόσα πελάγη, βάραθρα. Ἄγνοῦ ἂν ὁ θάνατος ἦνε ἔγερσις, ἀλλ' ἡ ζωὴ εἶνε ὕπνος νήδυμος ἢ δυσόνειρος. Ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἐσπέρας ἡ σκοτία καταβαίνει καὶ μάτην ἀνάπτομεν κατ' οἶκον τοὺς λύχνους· οὕτω μάτην τάσσομεν τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα, διότι ἡ κακία ἐγγενᾶται κατὰ φύσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Πρὸ τοῦ ἡλίου τὰ δένδρα, οἱ κίονες, τὰ ὄρη, πᾶν τὸ ἐγειρόμενον προσάποκτᾷ σκιάν· πρὸ τῆς ζωῆς ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑποκατέχει σκιάν ἢ κακίαν, ὧν στεροῦνται τὰ χαμᾶζε κείμενα καὶ οἱ παίδων προσόμοιοι. Ἄλλ' ἐς ἄλλοτε ταῦτα. Αἰγυπτίῳ μερίμνας. (Ἐπανέρχεται ἡ Γαλάτεια).

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

(Προσβλέπων τὴν ἐρχομένην Γαλάτειαν).

Ναί· ἐνώπιόν της τὸ δάκρυ δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀδάμαντα. Ἐνώπιον τῆς αὐγῆς αὐτῆς, ποία σκοτεινὴ μελέτη δύναται νὰ μὴ λυθῇ;

Σκηνή Δευτέρα

(Οἱ ἀνωτέρω. Εἰσέρχεται πλήρης χάριτος καὶ ἐλαφρότητος ἡ Γαλάτεια).

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Τί διηγείται πάλιν ὁ Ρέννος ;

Π Υ Γ Μ Α Λ Ι Ω Ν

Λέγει, ὅτι εἰς οὐδεμίαν τῆς γῆς γωνίαν ἀπήντησε τὸ κάλλος τῆς μορφῆς σου, Γαλάτεια.

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

Ἀληθῶς. Ἐγὼ ἔστις ἡτένισα καὶ ἤκουσα τὰς Σειρήνας.

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Τὰς Σειρήνας ; Ποῖαι πάλιν εἰσὶν αὐταί ; Χθὲς μᾶς διηγείσο περὶ τῶν θεθλιμμένων θεῶν τῆς Αἰγύπτου, περὶ μομμίων καὶ κροκοδείλων, ἦσαν δὲ ὥραια ἔσα ἔλεγες, ὡς ἂν ὠμίεις περὶ νυμφῶν. Εἰπέ μας σήμερον περὶ τούτων. Τί ἦσαν λοιπὸν αἱ Σειρήνες ;

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

Ἐρατεῖναι ὡς μάγισσαι, ἀνηλεεῖς ὡς τίγρεις.

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

ᾠ !... Λοιπὸν τί ἦσαν ;

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

Γυναῖκες.

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Τότε θὰ ἦσαν γραῖαι θυσεῖδεῖς, Ρέννε, ὡς αἱ Ἑρινύες.

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

Ὅχι, Γαλάτεια. Ἦσαν αἱ Σειρήνες νεαραὶ, εὐεῖδεῖς, μελίφθογοι· τὸ δὲ κάλλος αὐτῶν, ἡ νεότης καὶ ἡ φωνὴ ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε μανίαν ἐνέπνεον.

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Ποῖαι γυναῖκες !!—Εἶδες λοιπὸν αὐτάς καὶ ἤκουσες τῆς φωνῆς των.

Ρ Ε Ν Ν Ο Σ

Ἦμην ἐκ τῶν τελευταίων θνητῶν ἔσοι ἤκουσαν τῆς φωνῆς των. Εἶναι μακρὰ ἱστορία πλήρης κινδύνων καὶ ἄθλων, περιπετειῶν καὶ νεότητος.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Εἰπέ, εἰπέ μ' ἄγε λοιπόν, διηγῆσόν, Ρέννε !

(Παρακίθεται πλησιέστερον)

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Τῶντι, ἀδελφέ μου· διήλθες τὴν ζωὴν ἐν μέσῳ ἡμιθέων καὶ ἡρώεσμων· ἄς ἀκούσωμεν διότι θὰ ᾔνέ τι κάλλιστον.

PENNOΣ

Γαλάτεια, πῶς σοὶ φαίνονται αἱ ποικίλαι σκηναὶ τοῦ κόσμου τούτου, ἄς βλέπεις ;

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ἐγώ : Ἀναμιμνήσκουμαι τῆς ζωῆς. Μοὶ φαίνεται ὅτι ἐπανα-
βλέπω ὅ,τι ἄλλοτε εἶδα. Ἀλλ' ἄς ἀκούσωμεν, Ρέννε, τὰς περιπε-
τείας σου· ἰδοὺ ἀληθῶς ὅ,τι μοὶ εἶνε ὅλως ἄγνωστον.

PENNOΣ

Ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Ἰωλκῷ ἐβασίλευεν εὐδαιμόνως ὁ Πελίας.
Ἀλλ' οἱ βασιλεῖς εἰσὶν αἰωνίως φιλόπομποι ὥς οἱ ἔνοχοι, διότι
ἴσως, ἂν μὴ ἐγνώριζον τὸν Πυγμαλῖωνα, θὰ ἔλεγον ὅτι τὸ ἀξίωμα
τῶν εἶνε κλοπῇ ἀπὸ τοῦ ἔθνους των. Οὕτως ὁ Πελίας ἐρωτᾷ τὸ
μαντεῖον τίνα νὰ φοβῇται· ἐκείνον, ὅστις θὰ προσήρχετο ἐνώπιόν
τοῦ μογασάνδαλος.

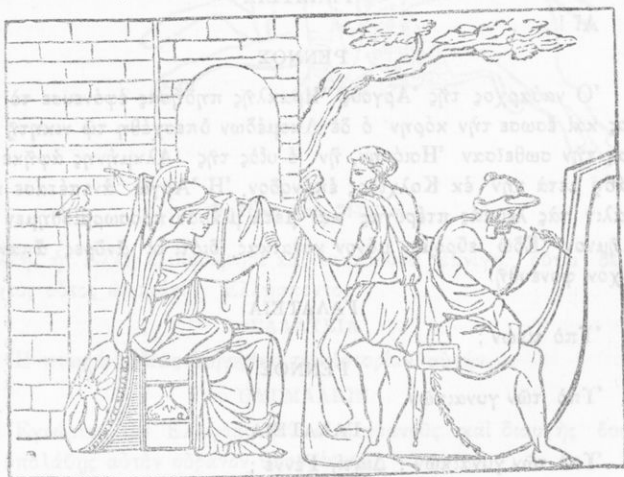

Ὁ Θυδέης.

ῥας ἐκεῖνο τοῦ κριτοῦ, ὅστις ἐκεῖ διέσωσε τὸν φεύγοντα τὸ μῖσος

Ἰδοὺ μετὰ τινα και-
ρὸν ἤρχετο πρὸς αὐτὸν
ὁ υἱὸς τοῦ Αἴσονος Ἰά-
σων, διαβαίνων δὲ τὸν
πλημμυρῆσαντα ποτα-
μὸν Ἄναυρον ἔμεινε
μογασάνδαλος, καὶ οὕ-
τω πρὸ τοῦ Πελίου
ἐνεφανίσθη. Ὁ Πελίας,
ἵνα προλάβῃ τὸν ἀπει-
λουντα κίνδυνον, ἐπέ-
βαλε τότε τῇ Ἰάσωνι
νὰ μεταβῇ νὰ φέρῃ εἰς
Ἰωλκὸν τὸ ἐν Κολχίδι
χρυσοῦν δέρας, τὸ δέ-

τῆς μητρειᾶς του Φρίξον. Ὁ Ἰάσων ὑπήκουσεν. Ἐπὶ τοῦτο δὲ προσεκάλεσε τοὺς περιφανεστέρους ἄνδρας τῆς Ἑλλάδος οἵτινες καὶ συνήλθον ἐρχσται τοῦ κλέους καὶ τῶν ἀγώνων, οἱ ἄριστοι τῶν νεανιῶν πεντήκοντα, ἐν οἷς ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Τελαμών, ὁ Πηλεὺς, ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, ὁ Ἰδας καὶ ὁ Λυγκεύς, ὁ Μελέαγρος, ὁ Ἀμφιάραος, ὁ Λαέρτης, ὁ Περικλόμενος καὶ ἄλλοι, ὧν οἱ πλεῖστοι υἱοὶ θεῶν καὶ ἡμιθέων. Τότε φεύγων τὴν πατρικὴν ἐγὼ κατάραν ἐξενιζόμεν παρὰ τῷ Θησεῖ, τῷ λαμπρῷ βασιλεῖ τῆς Ἀττικῆς, καὶ ὑπὸ ἄλλο ὄνομα ἠκολούθησα ἄσμενος τοῦτον. Ὁ υἱὸς τοῦ Φρίξου Ἄργος, φλεγόμενος ἀπὸ στοργῆς ὅπως ἐπανεύρη πιθανῶς καὶ ἐπανίδῃ τὸν φυγάδα πατέρα, κατεσκευάσεν ἰδίους ἀναλώμασι τὸ μέγα πλοῖον, ἐφ' οὗ ἐπέβημεν καὶ εἰς τὸ προλαμβάνων τῶν θεῶν τῶν φθόνον, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἄριστον οὐκικῆς στοργῆς οἶω.

Ἡ κατασκευὴ τῆς Ἀργεῖς.

νόν, ἔδωρήσατο τὸ ὄνομά του· οὕτω δὲ ἡ μακρὰ ναὺς ὠνομάσθη Ἄργω. Ἐὰν ἦνοῦντο μακραὶ χειμῶνος νύκτες ἑκατόν, ἔτι δὲ καὶ ἐγὼ σιδήρεα εἶχον τὰ στήθη, θὰ μοὶ ἦτον πάλιν ἀδύνατον νὰ ἀφηγηθῶ ὅ, τι εἶδα, ὅ, τι ἤκουσα, ὅ, τι ὑπέστημεν εἰς τὴν πλάνην ἐκείνην.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Εἰπέ μας, εἰπέ μου, Ρέννε, ὅ, τι ὠραιότερον καὶ τολμηρότερον σήμερον, διὰ δὲ τὰ ἄλλα ἔχομεν ἄλλας νύκτας. Εἴμεθα πλήρεις

σχολῆς καὶ γαλήνης. Οὐδὲν παρακωλύει τὰς διηγήσεις. Πόσον μὲ μαγεύουσιν !

PENNOΣ

Παραλάβομεν μεθ' ἡμῶν τοὺς μάντιες Ἴδμονα καὶ Μόφον, ὡς προφρεῖς, ἔτι δὲ τὸν Ὀρφέα, τὸν θεσπέσιον κιθαρωδόν, ἵνα διὰ τοῦ μέλους τοῦ γλυκαίνῃ ἡμῶν τὰς θλίψεις καὶ τοὺς ἀγῶνας, κατευνάζῃ δὲ καὶ τὰς ἐν τῇ ἐκστρατεῖᾳ πιθανῶς τραχείας ἐριδας. Εὐέλπιδες καὶ χαρμόσυνοι ἀπεχαιρετίσαμεν τὴν Ἰωλκόν; ἀλλὰ μακρὰί τρικυμῖαι ἔρριψαν ἡμᾶς πρὸς τὸ Σίγειον τοῦ Ἰλίου, ἔπου εὐρομεν τὴν Ἡσιόνην, καλλίστην κόρην τοῦ βασιλέως Λαομέδοντος, δεδημένην ἐπὶ στήλης παρὰ τὸν Αἰγιάλῶν καὶ ἐτοίμην βορὰν φρικαλέου κήτους. Καὶ ἰδοὺ ἀνέδρασε βρυχώμενον . . .

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Αἶ ! . . .

PENNOΣ

Ὁ ναύαρχος τῆς Ἀργοῦς Ἡρακλῆς πηδήσας ἐφόνευσε τὸ κῆτος καὶ ἔσωσε τὴν κόρην· ὁ δὲ Λαομέδων ὑπεσχέθη τῇ νικητῇ γέρας τὴν σωθεῖσαν Ἡσιόνην, ἣν ὁ υἱὸς τῆς Ἀλκμήνης ἀφῆκε νὰ λάβῃ μετὰ τὴν ἐκ Κολχίδος ἐπάνοδον. Ἡ Ἀργὼ ἀνεπέτασε καὶ πάλιν τὰς λευκὰς πτέρυγας καὶ μετὰ μικρὸν προσωρμίσθημεν εἰς Ἀθήμνον. Ἐδῶ εὐρομεν μόνον γυναῖκας, διότι οἱ ἄνδρες ἅπαντες εἶχον φονευθῇ.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ὑπὸ τίνων ;

PENNOΣ

Ὑπὸ τῶν γυναικῶν.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ὑπὸ τῶν γυναικῶν ; Διατί, Ρέννε ;

PENNOΣ

Διότι οἱ ἄνδρες Ἀθήμνιοι, πλειότερον χαμαῖζηλοι ἢ πιστοί, προὔτεμων τῶν ἰδίων γυναικῶν τὰς ἀπὸ Θράκης αἰχμαλώτους.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Καὶ ἐφόνευσαν λοιπὸν ὅλους ;

PENNOΣ

Μέχρις ἑνός. Μόνη ἡ λαμπρὰ Ὑψιπύλη διέσωσε τὸν πατέρα αὐτῆς καὶ βασιλέα Θρόντα φυγαδεύσασα εἰς Χίον· ἤδη δὲ καὶ

ἀντὶ τοῦ πατρὸς ἐθασίλευεν ἡ κόρη. Ἀπεπλεύσαμεν ὁμῶς ἐντεῦ-
θεν ἐν τάχει. Εἶτα ἀνέβημεν πρὸς τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, ὅπου, ἐνῶ
ἀερόποδες ἔφευγον ἐπὶ τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ ὁ Φρῖξος καὶ ἡ

Φρῖξος καὶ Ἑλλάη

Ἑλλάη, ἡ Ἑλλη ἐλιποθύμησε καὶ ἐκπεσοῦσα ἐπνίγη· οὕτω δὲ ὁ
πόντος οὗτος ὠνομάσθη Ἑλλήσποντος.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ἡ πτωχή! Μᾶς διηγήθης τὴν ἱστορίαν αὐτήν.

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Ἐγνώρισα τὸν Ἑλλήσποντον· εἶνε κυανοῦς καὶ διαυγὴς ὅσον
θα ὑπολάβῃς αὐτὸν οὐρανὸν ὑπορρέοντα.

ΡΕΝΝΟΣ

Μνημα παρθένου καὶ ἀδελφῆς. Φαίνοντι εἰσέτι, καίτοι ἐν
μέσῳ πελάγει, τὰ ἵχνη τῶν δύο ἀδελφῶν.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Πῶς;

ΡΕΝΝΟΣ

Διότι ἡ Ἑλλη, οὕσα γλαυκῶπις, ἐδωρήσατο εἰς τὸ πέλαγος
ἐκεῖνο ἐκτὸς τοῦ ὀνόματός της καὶ τὸ κυανοῦν τῶν ὀμμάτων της
χρῶμα.

Ἡλ. Βουτιερίδου — Ν. Ἑλάτου «Νεοελλ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ'. 17

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Πτωχή Ἑλλη !

PENNOΣ

Εἰσεπλεύσαμεν ἐν τέλει εἰς Βιθυνίαν. Ἐκεῖ ἀνέμενον ἡμᾶς ὁ γέρον μάντις Φινεὺς τυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, διότι κατέδειξε πρότερον εἰς τὸν Φρίξον τὴν ἀγούσαν πρὸς τὴν Κολχίδα. Ἐκτὸς τῆς τυφλώσεως μέγала τερατώδη πτηνά, αἱ Ἀρπυιαι, μὲ πρόσωπον νεάνιδος καὶ ὄνυχας γυφός, ἤρπαζον τὴν τροφήν του δσάκις παρτίθετο, εἰς δὲ τὴν ὑπολειπομένην μετέδιδον δυσσομίαν τοιαύτην, ὥστε ὁ Φινεὺς ἡδυνάτει νὰ ἐγγίσῃ τι· ὁ Ζήτης ὅμως καὶ Κάλαις, οἱ ἐταῖροι ἡμῶν καὶ πτερωτοὶ υἱοὶ τοῦ Βορέως, καθορμήσαντες ἀπέκρουσαν τὰς Ἀρπυίας, ἦτοι τὴν Ὠκυπέτιν, Ἀελλῶ καὶ Κελαινῶ, καταπνιγείσας ἢ καταφυγούσας τέλος εἰς τοὺς γενεθλίους αὐτῶν βράχους ἐν Κρήτῃ. Τότε ὁ γέρον μάντις εὐγνωμονῶν, συνεβούλευσεν ἡμᾶς πῶς ἀσφαλέστερον νὰ φθάσωμεν εἰς Κολχίδα. Οὕτω δι' αὐτοῦ διήλθομεν τὰς Συμπληγάδας πέτρας δύο, αἵτινες ἠγοίγοντο καὶ συνεκλείοντο μετὰ ταχύτητος καὶ σφοδρότητος φοβεράς· διότι ἀφ' ἑκείνων ἐκεῖ ἀφήκαμεν περιστράν, ἣτις διήλθε τὰς πέτρας συρραγείσας καὶ πάλιν, συναρπασάσας ὅμως τῆς οὐρᾶς τῆς μόνον ὀλίγα πτερὰ. Τοῦτου ἐπιτυχόντος, ὁ Φινεὺς προσεῖπε θαρρούντως νὰ διαπλεύσωμεν· ἐπεκλήθημεν τὴν Ἀθηνᾶν, ἣ δὲ Ἀργῶ πετασθεῖσα, ὡς ριπὴ ἀνέμου ἐπὶ τῶν ὑδάτων κατώρθωσε νὰ περάσῃ, μόνον τῶν ἐπὶ τῆς πρύμνης κοσμημάτων συναρπασθέντων ἀπὸ τὰς συρρηγνυμένας πέτρας. Ἐκτοτε ὅμως, ὡς εἴμαρτο, διελθόντος πλοίου, αἱ πέτραι ἔστησαν ἀκίνητοι.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ (χαίρουσα)

Ἀκίνητοι, ὅπως ἐγὼ ἀκρωμένη τῆς ἱστορίας των. Ἀλλὰ σεῖς οἱ Ἀργοναῦται ; ὦ, μὴ παύης.

PENNOΣ

Οἱ Ἀργοναῦται εὐωδόθημεν ἐν τέλει εἰς Αἶαν, μητρόπολιν τῶν Κόλχων. Ὅτε ὅμως ἀπητήθη τὸ χρυσοῦν τοῦ κριοῦ δέρας, ὅπερ ὁ Φρίξος θύσας τὸν κριόν, ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ εἶχεν ἀφιέρωσει εἰς τὸ ἐκεῖ ἱερὸν Ἄλσος τοῦ Ἀρεως, ὁ βασιλεὺς Αἰήτης ὀργισθεὶς ἐπέβαλε τῷ Ἰάσονι τὸν ἄθλον ἵνα ζεύξῃ καὶ καλλιεργήσῃ μέρος γῆς διὰ πυρπνῶν ἱππων, οὓς ἐδωρήσατο τῷ Αἰήτῃ ὁ Ἡφαίστος· νὰ σπείρῃ δὲ εἰς τὴν ἀροτριωμένην γῆν τοὺς ὀδόντας δράκοντος, ὃν ἐφόνευσεν ὁ Κάδμος ποτέ, ἔτι καὶ τοὺς ἀναπηδήσαντας ἄνδρας ἐνό-

πλους νῶ θανατώσῃ ἅπαντας. Καὶ ταῦτα πάντα ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ.

Τότε εἰς τὴν δεινὴν ἀμηχανίαν τοῦ Ἰάσονος ἐνεφανίσθη σώ-
τειρα θεότης ἡ Μήδεια. Αὕτη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Αἰήτου, ἱέρεια
ναοῦ παρὰ τὸν αἰγιαλόν, γλυκὺ φῶς προσφύζον τοὺς ναυαγούς καὶ
τοὺς ξένους, οὕς ἄλλως οἱ βάρβαροι νόμοι τοῦ Αἰήτου ἐσφαγίαζον
τοῖς θεοῖς.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ἡ Μήδεια λοιπόν :

PENNOΣ

Ἡ Μήδεια, τρωθεῖσα ἀπὸ τοῦ γλυκυτάτου κάλλους τοῦ Ἰάσο-
νος, ἔλαβε πρῶτον παρ' αὐτοῦ ὅρκους ὅτι θέλει λάβῃ αὐτὴν σύζυ-
γον φιλάτην διὰ βίου ἅπαντος, εἴτα δὲ ἔδωκεν αὐτῷ φάρμακκα,
δι' ὧν ἀλειφόμενος ἦτο ἀδιάτρωτος τὸ σῶμα καὶ ἀκαταγώνιστος.

Συνεβούλευσεν ἔτι αὐτῷ ἵνα θανατώσῃ τοὺς ἀναφυσμένους δρά-
κοντας ρίπτων μέσφ αὐτῶν λίθους καὶ ἐκείνοι, ὑπνοοῦντες ἀλλή-
λους, νὰ συσπαράσσωνται. Ἐν ἑορτῇ λαμπρᾷ, ὃ Ἰάσων ἐνίκησε,
ἀλλ' ὃ Αἰήτης καὶ πάλιν ἤρνεϊτο τὸ δέρας.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Τότε :

PENNOΣ

Ἡ Μήδεια ἠγρύπνει. Τὸ χρυσοῦν δέρας ἐφυλάττετο εἰς φρού-
ριον ἐπὶ τὰς τειχῶν, μετὰ πύργων μεγίστων μὲ πύλας χαλκᾶς καὶ
χρυσᾶς ἐπάλλξεις, φρουρούσης τῆς φοβερᾶς Ἑκάτης· ἰδίᾳ δέ, ὑπὸ
τὸ δένδρον ἐφ' οὗ τὸ δέρας ἐκρέματο, ἀκοίμητος παρέμενε δρά-
κων. Ἡ Μήδεια, συνεννοηθεῖσα μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν πρότερον,
ἦλθε τὴν νύκτα πρὸ τῶν πρώτων φρουρῶν, ὠμίλησε κολχιστὶ ἐν
ὀνόματι τοῦ πατρὸς τῆς καὶ ἀνοιγείσθων τῶν πυλῶν εἰσώρμησαν οἱ
Ἀργοναῦται, διὰ γοήτρου τῆς Μηδείας ἔστησαν ἀκίνητοι ἢ τε
Ἑκάστη καὶ ὃ δράκων, ὃ δὲ Ἰάσων ἀφείλετο οὕτω τὸ χρυσοῦν
δέρας.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ἄ !

PENNOΣ

Οἱ Ἀργοναῦται φεύγομεν, φεύγομεν δρομαῖοι, ὃ Ἰάσων φέρει
μεθύων ὑπὸ χαρᾶς τὸ δέρας, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀκολουθεῖ μεθύουσα
ὑπὸ ἔρωτος ἡ Μήδεια, ἥτις ἐν τούτοις προσκαθαῖσα εἰς τὰ πα-

τροφᾷ ἀνάκτορα ὑψήρπασεν ἀπὸ τῆς κοίτης τὸν μικρὸν ἀδελφόν
τῆς Ἄψυρτον, τιμαλφὲς κειμήλιον καὶ μόνον ἐπὶ γῆς ἔρωτα τοῦ
πατρὸς. Ἡ Ἀργὼ ἐκκινεῖ, ὡς σφοδρὰ ἀπόγειος αὖρα. Ὁ Αἰή-
της μαθὼν τὴν ἀρπαγὴν τοῦ δέρατος καὶ τὴν φυγὴν τῆς Μηδείας.

Ὁ Ἰάδων ἀρπάζων τὸ Χρυσοῦν Δέρας.

ρίπτεται ὀπισθέν μας μετὰ λύσεως καὶ μετὰ ολοκλήρου στόλου.
Καὶ ἠγνῶει εἰσέτι τὴν ἀρπαγὴν τοῦ Ἄψυρτου.

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Ἄλλὰ διατί ἡ Μήδεια ἤρπασε μεθ' ἑαυτῆς τὸν ἀδελφόν τῆς
Ἄψυρτον;

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Πόσῃν στοργῇν θὰ ἡσθάνετο ἡ ταλαίπωρος διὰ τὸν μικρὸν
ἀδελφόν!

PENNOΣ

Φεῦ ! Διότι, ἀγαπητέ μου Πυγμαλίων... Ἡ ναῦς τοῦ Αἰήτου, προσπνεύσης καὶ τῆς δικαίας εὐχῆς τοῦ πατρὸς, προσήγγισε τὴν Ἀργῶ· τότε ἡ Μήδεια ἀναστᾷσα σφάζει τὸν δημομήτριον ἀδελφόν της Ἀφύρτον, καταμελίζει τὸ σῶμα του καὶ ρίπτουσα ἐκαστοτε ἐν μέλος πρὸ τοῦ ἀπεγνωσμένου ἐντεσθεν πατρὸς καὶ ἐν θρήνοις συναθροίζοντος τὰ μέλη τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ, ἔδωκε καιρὸν, καὶ ἡ Ἀργῶ, ἥτοι ὁ Ἰάσων, ἐσώθη ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Αἰήτου.

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

ᾠ θεοί !

PENNOΣ

Εἰς τὴν σκηνὴν ἐκείνην, Πυγμαλίων, ἐνθυμοῦμαι, οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν Ἀργοναυτῶν ὑγράνθησαν ἀπὸ οἴκτου καὶ φρίκης· εἰς μόνος ὀφθαλμὸς ἔμεινε στεγνὸς καὶ ἄδακρυς.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Μήδειας.

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Πῶς, Γαλάτεια· εἶναι δυνατόν τὰ στήθη γυναικὸς νὰ γίνωνται τοσοῦτον σκληρὰ πρὸς πάντα, πρὸς πατέρα ἀκόμη καὶ ἀδελφούς ;

ΓΑΛΑΤΕΙΑ (δακρύουσα)

ᾠ Μήδεια, Μήδεια !...

PENNOΣ

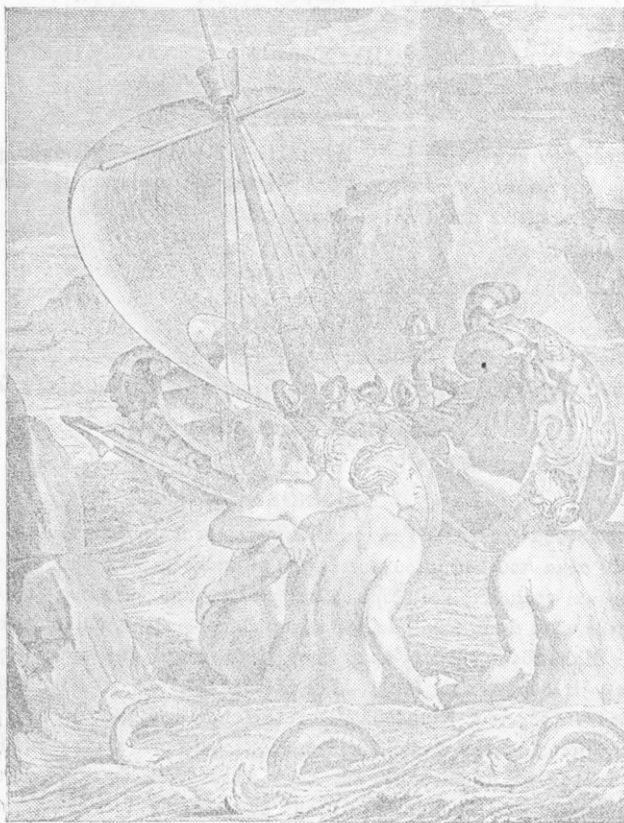
Μέδουσα λέγει, ὦ Γαλάτεια. Διότι εἰ θεοὶ ὠργίσθησαν καὶ τὸ χυθὲν αἷμα τοῦ Ἀφύρτου μετεβλήθη ἐνώπιόν μας εἰς ὄρη καὶ τέ- νάγη καὶ τρίκυμνος καὶ ἐρήμους καὶ τιτᾶνας καὶ ὠκεανούς. Ἐπλανώμεθα τότε ἀπὸ τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ πρὸς τὸν Καύκασον, ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος λίμνης πρὸς ἔθνη βάρβαρα καὶ ἄφωνα καὶ θηριώδη. Ἠλθομεν πρὸς τοὺς Μακροβίους, ζῶντας χιλιάδας ἐτῶν· ἦλθομεν πρὸς τοὺς Κιμμερίους ζῶντας εἰς αἰώνιον σκότος, διότι τὰ περὶ αὐτοὺς ἀστερογεῖτονα ὄρη ἀποκρύπτουσι τὸν ἥλιον· ἐκεῖθεν προσαναδύντες μεταπέσαμεν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, προσωρμίσθημεν εἰς τὴν Ἰερνίδα νῆσον, ἐν φοβεραῖς τρίκυμναις, παρεπλεύσαμεν τὴν νῆσον τῆς Δήμητρος ἐπλανώμεθα ἀγνοοῦντες ποῦ βαίνομεν, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης πάντοτε ἀποπεμπόμενοι ὡς ἐναγεῖς : ἀπὸ τοῦ Ἀφύρτου τὸν φόνον.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ρέννε, καθ' ὅλους τοὺς κινδύνους τούτους ἡγάπα ὁ Ἰάσων εἰσέτι τὴν Μήδειαν ;

PENNOΣ

Ἡ Μήδεια ἦτο μάγισσα· ἄλλως ὁ Ἰάσων ἦτο νεώτερος τοῦ Ρέννου.— Ἄλλ' ἤρχισα τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀργοναυτῶν, διότι ἀν-

Σειρῆνες

εμνήσθην τὰς Σειρῆνας. Μετὰ τὴν νῆσον τῆς Κίρκης ἤλθομεν πρὸς

αὐτάς. Αἱ Σειρήνες ἦσαν θυγατέρες τῆς Μελπομένης καὶ τοῦ Ἀχελφού· παίζουσαι ἐν Σικελίᾳ ποτὲ μετὰ τῆς Περσεφόνης, ἀφῆκαν αὐτὴν δειλῶς ὡς ἄρπασθῆναι ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ἡ δὲ Δῆμητρα ὀργισθεῖσα μετεμόρφωσεν αὐτάς εἰς τέρατα, τηρηθείσης μόνης τῆς παρθενικῆς αὐτῶν μορφῆς. Παρὰ τὰ τυρρηνικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας ἡ χαριστάτη νῆσος ἐλέγετο Ἀνθέμουσα, ὅπου κατόκησαν. Ἦσαν δὲ τρεῖς. Ἡ Παρθενόπη ἐκιδάριζεν, ἡ Δευκωσία ἡὔλει, ἡ Δίγεια δὲ ἐμελῶδει· τοιαύτῃ δ' ἀπετελεῖτο συναυλία καὶ μουσική, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων φθάνων ἐκεῖ ἤδυνάτο ν' ἀντιστῇ πρὸς τὰ γόητρα τῆς μολπῆς των καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃ πατρίδα, φίλους, γονεῖς, ἐκεῖ παρ' αὐταῖς κεχηγνῶς, καταλείπων τὸ πλοῖον αὐτοῦ εἰς τοὺς σκοπέλους καὶ τὴν ζωὴν του εἰς πάντα θάνατον. Ἠλθομεν ἐκεῖ. Εἶδομεν μακρόθεν τὸ κάλλος αὐτῶν τὸ ἀμύθητον, εἶδομεν κατακεκαλυμμένην τὴν νῆσον ἀπὸ λευκὰ ὀσπὰ ἀνθρώπων, λεπτὴ εὐώδης αὔρα ἔφερε μέχρις ἡμῶν τῆς οὐρανίας μουσικῆς των τοὺς πρώτους μελιχροὺς τόνους. Αἱ χεῖρες ἠτόνισαν, αἱ κῶπαι ἐπληττοῦν τὴν γαληνίσσαν θάλασσαν ὡς λιπόθυμοι, εἶτα δ' ἠγέρθημεν ἅπαντες ἔνθεοι προσορῶντες τὰς Σειρήνας· καὶ πρῶτος ὁ νεαρὸς Βοῦτρες, ἐταῖρος ἡμῶν, ἐμμανὲς ἀπὸ τοῦ μέλους των ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, πλέων πρὸς αὐτάς. Οὐδεὶς παρεκώλυσεν αὐτόν· ἀλλ' ἀνελάθομεν τὰς κώπας ἐν μέθῃ μαγικῇ καὶ ἡ Ἀργὼ ἐφέρετο πετῶσα πρὸς τὴν ἄρρητον ἀρμονίαν των Σειρήνων. Τὸ πᾶν ἐλησμονήθη, τὸ πᾶν ἀπώλετο. Τί ὁ μέλλων θάνατος ἀπέναντι τοῦ ἀκουσμένου μέλους; Ἄς ἀπεθνήσκομεν!—Αἶφνης ἀπὸ τῆς πύφρας τῆς Ἀργεὺς τότε ἠκούσθη ἄλλη μολπή, ἄλλη μελωδία, ἄλλος τόνος οὐράνιος. Ἦτο ὁ Ὀρφεύς. Ὅποιον μέλος ἀπὸ τὰ χεῖλη του, ὅποιοι τόνοι ἀπὸ τῆς λύρας του, ὅποια ἀρμονία ἦτο ἐκείνη, φίλοι μου; Ἡ ἀναδυομένη ἀπὸ τοῦ κύματος Ἀφροδίτη καὶ εἰς τὰ ὄμματα θνητοῦ θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ὥραϊα, ὀλιγώτερον γοῆτις καὶ ἔνθεος τῆς μουσικῆς ἐκείνης. Μικρὸν καὶ αἱ κῶπαι πάλιν ἔστησαν. Οἱ Ἀργοναῦται ἐστράφησαν πρὸς τὸν Ὀρφέα, ὁ Ὀρφεὺς ὡς Θεὸς ἠγωνίζετο πρὸς τὰς Σειρήνας. Εἰς τὴν μεγίστην ἀνάτασιν τῆς φωνῆς τοῦ ἀθανάτου μελωδοῦ ἡ Ἀργὼ ὠμίλησεν, αἱ δὲ Σειρήνες νικηθεῖσαι ἔπεναν εἰς τὸ κύμα καὶ ἀπέλπιδες ἐπνίγησαν. Ἐσώθημεν.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ἡ Μήδεια;

PENNOΣ

Ἡ Μήδεια προσελθοῦσα ἐφίλησε τοῦ Ὀρφέως τὰ χεῖλη.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Εὖγε Μήδεια! Ἄλλ' ὅποτον ἄσμα θεσπέσιον ἀνεφώνησεν ὁ Ὀρφεύς; ὦ, ἐὰν ἤκουον τὸ ἄσμα του!

PENNOΣ

Ἡ μνήμη μου διέσωσε, Γαλάτεια τὰ ἔπη του. Ἀλλὰ τὸ μέλος του ποῖα ἀηδόνος γλῶσσα θὰ ἐτόλμα ν' ἀπεμιμεῖτο ποτέ;

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

ὦ! ἄς ἀκούσωμεν, Ρέννε, τὰ ἔπη καὶ!

PENNOΣ

Ἰδοὺ αὐτά:

Παρήλθον ἡμέραι καὶ χρόνοι μεγάλοι,
Εἰς βάτους ἐπνίγη τὸ εὐβοτρυ κλῆμα,
Ἡ κόμη γονέων σεπτῶν ἐλευκάνθη,
Καὶ μείρακες ἤδη τὰ βρέφη θὰ ἦνε
Ἄφ' ὅτου τῆς ζένης ἡ ἄλμη μᾶς ζῇ.

Ὁ ναύτης μὲ μόχθους ἰθύνων τὸ σκάφος
Ἐν μέσῳ λαυλάπων, κ' ἐν μέσῳ θηρίων
Ὁ πλάνης περῶν τῶν ἐρήμων τὰ πλάτη,
Πρὸς τὰς τρεῖς τὸ δλέμμα ποσάκις ἐγαίρει
Ποῦθεν νὰ εἰκάσῃ τὴν πάτριον γῆν!...

ὦ, πότε θὰ ρίψῃ ἀγκύρας τὸ πλοῖον
Ἐν μέσῳ λιμένος φιλότατης πατρίδος;
ὦ, πότε θὰ κλίνη ὁ ναύτης τὰ στέρνα
Ἐν μέσῳ ἀγκάλης μνηστῆς ἐρωμένης;
Βοήθει τοὺς ἀνδρας ναυτίλους, Βορρᾶ.

Ἐκεῖ εἰς ἐκάστου καλύδην πατρῶν,
Ἐκεῖ εἰς ἐστίας φαίδραν λαμπηδόνα,
Ἡ ὄπου τὸ κύμα ἐκπνέει, τὴν δείλην
Συνέρχεται ὁλος ὁ οἶκος εὐχέτης
Καὶ κλαίει ἀπόντας γονεῖς, ἀδελφοὺς.

Ἄ, τίς ἐορτὴ καὶ φιλήματα ποῖα,
Ὅποταν τὸ φίλτατον ἔδαφος φθάσῃς,
Ἐκεῖ ὅπου πρῶτον τὸν ἥλιον εἶδες
Καὶ φθίνει τὸ στήθος πιστῆς σου συνεύνου
Κ' ὀγκρύνεται τῶμα μητρὸς γηραιᾶς!...

ΓΑΛΑΤΕΙΑ (Ξυθους)

Μή σὲ ἀναμένῃ λαιπόν, Ρέννε, ἄλλη πάτριος γῆ:

ΣΠ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

9. ΑΠΟ ΤΟ ΔΡΑΜΑ "ΑΣΩΤΟΥ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ",

BANHS

Καλῶς ὦρισες παιδί μου. (Πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον.) Ἄντρας πλέον.

ΦΡΟΣΩ

Οἱ νέοι γιὰ μᾶς τοὺς γέρους εἶνε ὁ καθρέφτης τῆς ἡλικίας.

B A N H Σ

Ἄλλὰ καὶ ὁ καθρέφτης τοῦ παρελθόντος μας. Ἄ, καυμένα χρόνια! Θαρρῶ πῶς εἶνε χθές. Ἔτσι ἦλθα κ' ἐγὼ ἀπ' τὸ Παρίσι καὶ παρουσιάσθηκα ἑξαφνα στοὺς γονεῖς μου. Τί χαρὰ ἦταν ἐκείνη καὶ τί συγκίνησις! Μόνον οἱ νέοι ζοῦν καὶ χαίρονται.

ΠΑΥΛΟΣ

Κάθε ἡλικία ἔχει τὰς ἀπολαύσεις της.

B A N H Σ

Θυμασαι, Ἀλέξανδρε: Σὺ εἶχες ἐπιστρέψει προτιήτερά μου. Κ' ἐκαθήμεθα συχνὰ καὶ τὰ λέγαμε. Οἱ λογισμοὶ μας πετοῦσαν πάντοτε σ' ἐκείνη τὴν ὥραία ζωή, ποῦ εἶχε περάσει σὰν ὄνειρο. Καὶ εἰμεθα σὰν ἐξόριστοι στὴν πατρίδα μας κ' ἐνοσταλαγαύσαμε σὰν πατρίδα μας τὴν ξένη χώρα.—Τί λὲς Γιώργο;

ΓΙΩΡΓΟΣ

Ἡ χαρὰ μου εἶνε τόση ποῦ σδύνει ἀπ' τὴν καρδιά μου τὴν ἐνθύμησι τοῦ μεγάλου κόσμου, ποῦ ἔζησα. Ἡ μικρὴ πατρίδα μου μοῦ φαίνεται παράδεισος.

BANHS

Αὐτὰ τὰ λόγια σὲ καλοσυσταίνουν. Γιατί συνηθίζουν οἱ περισσότεροι ποῦ ἔρχονται ἀπ' ἔξω νὰ τὰ βλέπουν ὅλα μὲ μάτι περιγελαστικό, νὰ τὰ περιφρονοῦν.

ΠΑΥΛΟΣ

Διότι κάθε ταξειδιώτης συγκρίνει τὰ ἐδῶ μὲ τὰ ἐκεῖ. Καὶ ἡ σύγκρισις δὲν εἶνε βέβαια εὐνοϊκὴ γιὰ τὰ δικὰ μας. Καὶ εἶμαι βέβαιος πῶς αὐτὸ συμβαίνει καὶ στὸ Γιωργο.

ΓΙΩΡΓΟΣ

Ἄλλὰ ἡ σύγκρισις πρέπει νὰ εἶναι διδακτικὴ. Κάθε νέος ποῦ ἔζησε στὰ κέντρα τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιθυμεῖ νὰ ἰδῇ τὴν πατρίδα του νὰ πολιτίζεται καὶ νὰ προσδεύῃ. Δὲν τὴν περιφρονεῖ, δὲν γίνεται κατήγορός της. Θὰ ἦτο μάταιος καὶ ἄδικος. Ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ σπείρῃ καὶ νὰ διασώσῃ ὅ,τι καλὸν ἐπῆρε ἀπὸ ἐκεῖ. Ἐργάζεται νὰ δώσῃ σάρκα καὶ ὀστά στὰ ἰδανικά ποῦ ἔπλασε ἀπὸ τὴν σπουδὴν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ μεγάλου κόσμου.

BANHS

Ὡραία, περίφημα.

ΓΙΩΡΓΟΣ

Ὅσο ἀτελέστερα τὰ πράγματα τοῦ τόπου μας τόσο μεγαλύτερη ἡ προσπάθεια νὰ τοῦ φανοῦμε χρήσιμοι, καθέννας εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας του.

ΠΑΥΛΟΣ

Κάθε νεοφερμένος τὰ ἴδια λέγει.

BANHS

Ὅχι, γιὰτρέ μου, νὰ μὲ συμπαθῆς.

ΠΑΥΛΟΣ

Δὲν τὸ λέγω γιὰ τὸ Γιωργο. Δὲν θέλω νὰ υποτιμήσω τὰ ὥραια τοῦ λόγιου, οὔτε νὰ ρίψω ἱσκίον ἀμφιβολίας στὴν εὐγενῆ του διάθεσιν. Ἀλλὰ βλέπομε πολλοὺς καὶ καλοὺς νέους νὰ γυρίζουν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην γεμάτοι ἰδανικά, μὲ σχέδια στὸ κεφάλι, μὲ ζεστὴν διάθεσιν νὰ κάμουν καὶ νὰ δείξουν. Ἀλλὰ ἡ μικρὴ καὶ γεμάτη ἀπὸ προλήψεις καὶ ἀμόρφωτη ἀκόμη κοινωνία μας τοὺς παρεμβάλλει τόσα ἐμπόδια, ὥστε ὁ ζῆλος των μαραίνεται, ἀκολουθεῖ κατῶπιν ἡ ἀπογοήτευσίς καὶ στὸ τέλος ἔρχεται ἡ ἀφοροίωσις.

ΓΙΩΡΓΟΣ

Ἀλλὰ δὲν πρέπει κανένας νὰ ρίξῃ τὰ ὄπλα τόσο εὐκολα. Πρέπει νὰ υπολογίσῃ τὰς περιστάσεις, νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δυσκολίας. Δὲν ἔχει βέβαια ἐμπρὸς του εὐχολον ἀγῶνα. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ὁ θρί-

αμβος θὰ εἶναι λαμπρότερος. Κι' ἐπὶ τέλους ἔσο κι' ἂν εἶνε μικρὴ καὶ ἀπλαστή μιὰ κοινωνία, θὰ ἔχῃ πάντοτε μέλη φωτισμένα, στοιχεῖα προσδευτικά κ' ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε πρόληψι· μέλη ποῦ ἡμποροῦν νὰ ἐκτιμήσουν καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τοὺς νέους τῆς προσδοκιοῦς ἀγῶνας των. Καὶ δὲν εἶναι ἕνας καὶ δύο, ἀλλὰ πολλοὶ ποῦ ἤλθαν ἄσημοι καὶ ἄγνωστοι, κι' ἀνέβηκαν σιγὰ σιγὰ σὲ θέσεις ὑψηλὰς.

ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

ΙΟ. ΑΠΟ ΤΟ ΔΡΑΜΑ «ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ»

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Παραπῆρε ἡ γλῶσσα μου. "Ἄς εἶναι λοιπόν. "ὄντας ἡ μακαρίτισσα ἡ κυρούλα μου γένησε τὴ μάνα μου, ἔξυπνη γυναίκα διόσχωρῆστηνε, εἴξερε ποῦ τὴν τρίτη νύχτα ἔρχονται οἱ μοῖρες καὶ μοιραίνουμε καὶ τοὺς ἐτοίμασε ἕνα τραπέζι νὰν τίς καλοπιᾶσει ποῦ λέτε. Καὶ τί καλούδια δὲν τοὺς εἶχε ; Εἴξερε καὶ τᾶφκιανε ἡ μακαρίτισσα ἔτσι ὥμορφα· δηλαδὴ τὸν παλαιηκὸ καιρὸ εἶτανε ἀλλιῶς ὁ κόσμος κι' οὔλοι εἶχανε τάγαθά τους καὶ τὰ καλὰ τους καὶ φκιαῖνανε ὅ,τι θέλανε. "Ἦρθανε ποῦ λέτε οἱ μοῖρες τὴν τρίτη νύχτα κ' ἡ κυρούλα μου τίς καρτέραγε ξαπλωμένη στὸ κρεβάτι της κάνοντας τὸν κοιμισμένο καὶ ροχαλίζοντας σάματις νὰ εἶτανε στὸ πρωτοῦπνι. Πρῶτο ποῦ εἶδανε οἱ καλὲς σου οἱ μοῖρες εἶτανε τὸ τραπέζι. Ρίχνονται ποῦ λέτε ἀπάνου του καὶ τρῶνε τὰ χίλια καλούδια ποῦ εἶτανε νὰ γλύφεις τὰ δάχτυλά σου. Τοὺς εἶχε κ' ἕνα μεγάλο μπουκάλι κρασί παλαιηκὸ ἔξη χρονῶνε. Φάγανε ἤπιανε τὴν τερλικόσανε καλὰ καλὰ φκαριστηθήκανε καὶ μὲ τὸ παραπάνου καὶ πήγανε κοντὰ στὴ μωρουδίτσα τὴ μάνα μου διόσχωρῆστηνε κ' ἐφτούνη, καὶ τὴ μοιράνανε. Ἡ κυρούλα ἀπὸ τὸ κρεβάτι της τόσο τάφτι της (κάνει μὲ τὰ δύο της δάχτυλα τὸ σημάδι) νάκούσει τὴν καλομοιριά τῆς τσουπρας της. Λέει ἡ πρώτη μοῖρα :

Χαρὰ στὴ μάνα τὴν καλὴ ποῦ ὥμορφα μαγερέδει
φέρνω γιὰ τὴν τσουπούλα της χαираμένο χαμπέρι.

"Ὅστερις περνάει ἡ δέφτερη καὶ λέει :

Στὸ σπῆτιν ὅπου ἐφάγαμε πέτρα δὲ θὰ ραῖσει
κ' ἡ κόρη ποῦ μοιραίνουμε θὰν τὸ χίλιοστολῆσει.

Τελεφταία πέρασε κ' ἡ τρίτη μοῖρα κ' εἶπε :

Τὸ γέλοιο ἀπὸ τὰ χεῖλια της ποτὲ νὰ μὴ στερέψει
κι' ἂν κλάψει διαμαντόπετρα ὄχ τὸ μάτι της νὰ πέσει.

Ἡ κυρούλα πέταγε ἀπὸ τὴ χαρὰ της κάτω ἀπὸ τὸ πάλπωμα
τῶν ασήκωσεν λιγούλι καὶ κρυφοκοίταγε. Τίς εἶδε ποῦ λέτε ὑστερὶς
νὰ συζητᾶνε σιγὰ σιγὰ σὰ νὰ θέλανε νὰ αποφασίσουνε κάτι σπουδαῖο.
Καὶ βγάλανε ὑστερὶς ἓνα δαχτυλίδι μέφτ' ἀ διαμαντόπετρες πᾶς τραπε-
φτε σὺν Πούλια· τᾶφισανε στὸ τραπέζι ποῦ φάγανε κ' ἤπιανε καὶ
τὸ μοιράνανε κ' οἱ τρεῖς του πάλι χωριστὰ ἢ καθεμιά.

Νὰν τὸ κρατάει νὰν τὸ φυλάει ποτὲς νὰ μὴν τὸ χάσει
καὶ δὲ θὰ πάθει τίποτις κι' ὁ κόσμος νὰ χαλάσει.

Τ' ἀφίνουμε κληρονομιά κ' ἡ κόρη στὴ γενιά της.
νὰ στέλνει καὶ στὰ γκόνια της ἀπ' οὐλα τὰγαθὰ της.

Κι' ἀνοίχκεν τὴν πόρτα νὰ φύγουνε ποῦ λέτε...

ΣΩΤΗΡΗΣ

(διακόβοντάς την). Δὲν εἶπες μᾶνα τεῖπε ἡ τρίτη μοῖρα.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(μὴναιριχίλα), "Α ναί. Ἡ τρίτη μοῖρα εἶπε... ἂ ναί εἶπε :

Μὰ ὅποιος τὴ δόξα του ἀρνηθεῖ καὶ πᾶει νὰν τὸ ξεκάμει
Νῆρθεῖ ἡ Νεράνηδα τοῦ Βουνοῦ καὶ πίσω νὰν τὸ πάρει!!

(τὴν πιάνουν κλάματα)

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Γιατὶ κλαῖς μᾶνα;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Κάτι θυμῆθηκα· (βγαίνει ἀφαιρεμένη καὶ ἔξστοχη ἀπὸ τὸν
κόρφο της τὸ μαντύλι της καὶ τὰ πλύνει νὰ σκουπίσει τὰ μάτια
της. Πέφτει τότες τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ τὸ μαντύλι χωρὶς νὰν τὸ κα-
ταλάβει κανένας τους καὶ κυλάει στὸ στρώμα τοῦ Γιαννάκη. Ἡ
Ζαχαρούλα ἀφοῦ σκουπίστηκε ξανάβαλε τὸ μαντύλι στὸν κόρφο
της)... .

ΣΩΤΗΡΗΣ

Δὲν θὰ τὸ πεῖς ὡς τὸ τέλος;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(μὲ κουράγιο). Φύγανε τότες ποῦ λένε οἱ καλὲς σας οἱ μοῖρες.

Σηκώθηκε τότες κ' ἡ κυρούλα μου ἡ λεχώνα κι' ἀδράζει τὸ δαχτυλίδι καὶ τὸ κρύβει στὸν κόρφο της οὔτε τίμιο ξόλο... (Ξακολουθεῖ ἄκεφα). Μεγάλωσε ἡ μάνα μου κέγινε πεντάμορφη. Ὅπως εἶπανε οἱ μοῖρες τὸ χιλιοστόλιζε τὸ σπιτικό τους· εἶτανε τὸ βλογημένο σπίτι στὸν τόπο μας. Κι' ἀπὸ τί δὲν τοὺς φύλαξε τὸ δαχτυλίδι; οὔτε ἀρώστιες τοὺς ἐπιαναν, οὔτε τίποτις. Γλύτσαν ἀπὸ τὸ θανατικό ποῦπεσε τότες. Ἀπὸ τὸ σεισμὸ ποῦ γίνγηκε. Στὸ σφεῖρι ποῦ λέτε δὲν ἐπαθαν τίποτις μοῦ διηγότανε ἡ μακαρίτισσα. Μιά νύχτα μπλοκάρανε οἱ Τουρκαλάδες στὸ χωριὸ ποῦ οἱ ἄντρες λήπανε στὸν πόλεμο. Σ' οὐλα τὰ σπίτια χουμήσανε τὰ θεριά καὶ τὰ καταστρέψανε· ἀπὸ τὸ δικό τους οὔτε πέρασαν καθόλου. Μόνο τὴν ἀβγὴ τοῦ Θεοῦ ποῦ οἱ Τουρκαλάδες εἶταν πιά φευγάτοι μὲ τὸ φόβο μὴν ἔρθουνε οἱ ἄντρες, τότες ποῦ λέτε μάθανε καὶ κείνες τὴν καταστροφή τῆς νύχτας καὶ τὴν εἶδανε μὲ τὰ μάτια τους... (πάλε σταματάει· ἔπειτα γέρνει τὸ κεφάλι της κοντὰ στὸ κεφάλι τοῦ Γιαννάκη καὶ τὸν βλέπει ἀφαιρεμένο καὶ μὲ βουρκομένα μάτια.)

Γιούκα μου δὲν τὴν ἀκούς τὴν ἱστορία;

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

(ποῦ συνέρχεται) Πῶς δὲν τὴν ἀκῶ.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Ἀμ' γιατί εἰς' ἔτσι;

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Ξέρεις, μάνα, τί συλοζόμουνα;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Τί συλοζόσουνα;

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Συλοζόμουνα... Συλοζόμουνα ποῦ ἄμα εἶμουνα μικρὸς κι' ἀκουγα τούτη τὴν ἱστορία ἔλεγα πάντα μέσα μου: Παναγία μου ἡ μάνα μου νάρνηθαι τῇ δόξῃ τοῦ δαχτυλιδιοῦ καὶ γὰν πάει γὰν τὸ ξεκάμει...

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(Ξαφνιαζόμενη) Ἀμ' γιατί, γιούκα μου;

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Γιὰ νὰρθεῖ ἡ Νεράηδα τοῦ Βουνοῦ καὶ πίσω γὰν τὸ πάρει...

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(σασισμένη). Μπὰ γιούκα μου γιατί;

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Παιδιάστικη σκέψη, μάνα· θάρρεδιν τότες πού θάν τήν επιαννα
στά χέρια μου τήν Ἀνεράηδα τοῦ Βουνοῦ... Ἔτσι καί τώρα
μοῦρθε ἄξαφνα ἡ θύμησή της...

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(συχότερη). Ἀκου τί συλοηζότανε !

(Ὁ Σωτήρης κοιτάζει τὸ Γιανάκη παράξενα).

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Μοῦ πέρασαν βλα αὐτὰ ἀπὸ τὰ μάτια μου σὰν ὄνειρο καί
τᾶδλεπα ζωντανά.

ΣΩΤΗΡΗΣ

Μάνα, εἶναι ἀληθινὰ Νεράηδες στὸν κόσμο;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Πῶς δὲν εἶνε !

ΣΩΤΗΡΗΣ

Δὲ ντρέπεσαι, μάνα, πῶσαι τίποτις ἀπ' ἄφτὰ πού λένε. Εἶναι
φέματα κ' οἱ Νεράηδες κ' οἱ Καλικατζάραι κι' οὔλα ἐφτοῦνα τὰ
παλαιηκά. Οὔτε γώ, οὔτε κανένας ἄλλος τὰ εἶδε ποτές του.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Τὰ βλέπουνε μονάχα οἱ ἀλαφρόσκιτοι.

ΣΩΤΗΡΗΣ

Ἄμ δὲν εἶνε κι' ἀλαφρόσκιτοι.

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Εἶνε, Σωτήρη, εἶνε ! Ἐγὼ τίς ἔχω τόσες φορὲς ἰδομένες τίς
Ἀνεράηδες. (Ὁ Σωτήρης τὸν κοιτάζει ξιπασμένος). Ναι καί τίς
Ἐωθιὲς καί τίς Λάμνιες (παραπονετικά λίγο). Μόνο στήν κορφῇ
τοῦ Βουνοῦ δὲν ἀνέδηκα πῶδε τὰ χιονισμένα παλάτια τῆς Ἀνε-
ράηδας τοῦ Βουνοῦ. Ναι τήν ἀπάτητη κορφῇ μονάχα δὲ θὰ ἰδῶ.
(βυθίζεται πάλι σ'ὄνειρο).

ΣΩΤΗΡΗΣ

(σὲ λίγο). Ἀκουμπέτι, μάνα, δὲ θάν τήν τελειώσεις τήν
ἱστορία ;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(στὸ Γιανάκη) Νὰ τὴν τελειώσω, γιούκα μου ; Σᾶς τὴν ἔχω

πομένη τόσες φορές· (ὁ Γιανάκης δὲν ἀπαντάει). Σήμερις Χριστοῦ
ἄλλα ἔπρεπε νὰ ποῦμε.

ΣΩΤΗΡΗΣ

Ἔ πέσε ἄλλο, μάνα.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(στὸ Γιανάκη σκύβοντας κοντὰ στὸ κεφάλι του). Νὰ πῶ
ἄλλο ; Ποιὸ νὰ πῶ ;

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Ὅποιο θέλεις, μάνα. Μονάχα... (σταματάει).

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Τί θέλεις, γιούκα μου ;

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Ἄ θέλεις νὰ μὲ ψυρίσεις λιγούλι.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Μπά, ἄκου λέει· (τραβιέται κοντὰ στὸ προσκέφαλο καὶ τοῦ
χαηδεύει τὸ κεφάλι μὲ τὸ χέρι της).

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Ἄ μάνα. Τώρα πὲς ἔτι θὲς Χριστουγεννιάτικο.

(Ἀναδέβοντας τὸ κορμί του στὸ σκέπασμα).

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(Χαηδέβοντάς του τὸ κεφάλι). Νὰ πῶ τὴ Θειακούλα ;

ΣΩΤΗΡΗΣ

Ὅχι, μάνα· καινούργιο νὰ πεῖς· (ἀκούγεται βαθεῖα ἡ καμπάνα
τῆς ἐκκλησιᾶς ποῦ σημαίνει τὸν ὄρθρο τοῦ μεσονυχτιοῦ).

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Ἡ καμπάνα δὲν εἶνε ;

ΣΩΤΗΡΗΣ

(Κάνοντας πῶς ἀφογκράζεται). Ναὶ σημαίνει ἡ καμπάνα. . .

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

(Σὰν ἀφαιρεμένα) :

Σημαίνει ὁ Θεὸς σημαίνει ἡ Γῆς σημαίνουν τὰ Ἐπουράνια
σημαίνει κι' ἡ ἁγία Σοφία μὲ τίς χρυσὲς καμπάνες, . . .

ΣΩΤΗΡΗΣ

Δὲν εἶν' ἔφτονο τοῦ Χριστογενῶνε, Γιανάκη.

ΓΙΑΝΑΚΗΣ

Τί σημαίνει κι ἃ δὲν εἶπε ; Λέγε, μάνα.

ΣΩΤΗΡΗΣ

Νὰ πάτω, μάνα, στήν ἐκκλησιά ;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(Λίγο ἀφστηρά). Νὰ κάτσεις ἐπτοῦ ποῦ κάθесαι· (χαηδέβοντας ὁλοένα τὸ κεφάλι τοῦ Γιαννάκη). Θὰ σᾶς πῶ ποῦ δὲ σᾶς τῶχω ἀκόμα πομένο πὼς ἐγιόρτασαν τὰ Χριστόγενα οἱ παρθένες οἱ ἀνάερες ἀπάνου στὰ κάτασπρα βουνὰ ντυμένες μὲ τὰ ἀραχνούφαντα μαγνάδια τους τὰ μεταξένια καὶ κατάχρυσα. Ἐκεῖ δὲν εἶπε παρὰ σὺλο ἀνοιξη. Ἐκεῖ ἀπλόνουν τίς μυρουδιές τους τίς ὄνειριασμένες οἱ παρθένες ποῦ κανέναν ἀνθρωπο δὲν ἀντέχει νὰ μείνει. Μὰ χα-

Ἡ Νύχτα τῶν Χριστογενῶν. (Εἰκὼν τοῦ Γάλλου ζωγράφου Ἐρρίκου Μπονεφουά).

ράστον ποῦ τίς δεῖ κι ἃς πεθάνει. Ἄρχισαν τὸ χορὸ τους πρὶ σηνάμει τὸν ὄρθρο ἢ καμπάνα τῆς ἀγία-Σοφίας ποῦ ἀκούγεται ὡς τ'ἀπάρθενα λημέρια τους. Στέκουνται ποῦ λέτε σὺλες οἱ παρθένες καὶ καμαρώνουν τὸν Ἑφταπάρθενο χορὸ ποῦ στένουν οἱ Ἀρετές. Ἐκεῖ διαθαίνει τότες κ' ἡ Ὠμορφιὰ σὰν Ἀνεράνηδα λιποπρόσωπη. Ὅλες παραμερίζουν στὸ διάβα τη; καὶ θαμπώνονται. Κ' ἡ παν-

τοδυναμούσα ή Κόρη που κρατάει τὸ μαγικὸ ραβδάκι χαμογελάει ἀπὸ ζούλεα που βλέπει τὴ δόξα τῆς Ὁμορφιάς. Βάνει στὸ νόου της νὰ τὴν παιδεύει ή ζηλόφτονη κι' ἀπλόνει τὸ χέρι της καὶ σκορπίζει τὸ φαρμάκι της γύρω. Μόνο ή Ἀρετὴς δὲν τὴν ἔχουν ἀνάγκη, μὰ ή Γιωμορφιά τὴν καταλαβαίνει μέσα της τὴν πικρόχολη τὴ ζούλια τῆς Παντοδυναμούσας τῆς Κόρης. Ἀπὸ τὴ Γῆς φτάνουν ὡς τὰ κάτασπρα βουνὰ ὁλοένα οἱ δόγκοι τῶν ἀνθρώπωνε που πο- νάνε τὸς ἀκούει ή Κόρη κι ἀναγαλλιάζει. Ἀπλόνει στὰ πέρατα τὸ μαγικὸ της τὸ ραβδί καὶ διώχνει τὴν Ἀνοιξη καὶ μπουμπουνί- ζουν τὰ σύγνεφα καὶ μελανιάζουν τὰ βουνὰ καὶ πέφτουν τάρα- χνοήφαντα μαγνάδια τῆς Πεντάμορφης κ' οἱ Ἀρετὴς περίλυπες ἀφίνουν τὸν Ἑφταπάρθενο χορὸ τους καὶ τραδιοῦνται νὰ φύγουν. Βασίλισσα πάει νὰ στηθεὶ ή Παντοδυναμούσα στὸ χαλασμὸ μέσα μὰ τότες ἀνοίγουν τὰ ἐπουράνια καὶ κατεβαίνουν οἱ ψαλμωδίες τῶν Ἀγγέλων μὲ τὴ σάλπιγγα τ' Ἀρχάγγελου που σημαίνει τὴν θεία γένα τοῦ Χριστοῦ μας (Κάνει τὸ σταυρὸ της) γιατί τὴν ἴδια ὥρα κι' ὁ Πατριάρχης μας στὴ Ἁγία Σοφία ἔψαλε τὸ τροπάρι τῆς Γέννησης : «Γενήθηκε ὁ Χριστός ! Γενήθηκε ὁ Χριστός !» Ἐλάτε παρθένες καὶ τὰ βουνὰ ξεμελάνισαν τῆχο Βρέφο ἀπὸ θὰ κρατήσῃ πιά στὸ χέρι του τὸ μαγικὸ τὸ ραβδί. Δοξασμένες οἱ Ἀρετὴς καὶ νικήτρες ξαναπροβάλουνε μὰ ή Γιωμορφιά ;... πού- ναι ή πρώτη ὠμορφιά ; ! (Γέροντας τὸ κεφάλι της στὸ Γιανάκη). Σᾶρῃσαι γυιόκα μου ; (βλέποντάς τον μὲ κλεισμένα μάτια : σιγὰ σιγὰ). Κοιμᾶσαι ; (κάνοντας χειρονομία καὶ φέροντας τὸ δάχτυλό της στὸ στόμα). Σς... σς... σς... ἀποκοιμήθηκε (σηκώνεται καὶ τονὲ σκεπάζει καλῆτερα ὅλο σιγὰ). Ἡσυχία τώρα νὰ κοιμηθεῖ.

ΣΩΤΗΡΗΣ

(Σιγὰ). Κοιμήθηκε :

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Ναί· νὰ κάνεις ήσυχία· (κάνει κανὰ δυὸ βήματα. Ἀπὸ βαθεῖα ἀκούγεται δυνατότερα ή καμπάνα. Ἔρχεται στὸ παραγώνι καὶ διορθώνει τὰ ξυλάκια τὰ ἐτοιμόσβεστα), Πούσαι Σωτήρη.

ΣΩΤΗΡΗΣ

Τί θέλεις, μάνα :

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Θέλω μὰ χάρη ἀπὸ σένα.

*Η?· Βοντιερίδου -- Ν. Ἐλατον, «Νεοελ. Ἀγνώσματα» ΣΤ'. : 8

ΣΩΤΗΡΗΣ

Τί μάνα ;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Νά προσέχεις τὸ Γιαννάκη μας. Νά κάτσε ἐδῶ στὴ φωτιά.

ΣΩΤΗΡΗΣ

(Ξαφνιαζόμενος) Γιατί ; Πῶς θὰ πᾶς τοῦ λόγου σου ;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Ἄκου δῶ. Τῶχω τάμα. Θὰ πεταχτῶ ὡς τὴν ἐκκλησιὰ νά-
νάψω ἓνα κερί στὴ χάρη του. Δὲ θάργῃσω καθόλου. Δὲ θὰ κάτσω
στὴ λειτουργία· θὰν τονὲ προσέχεις τὸ Γιαννάκη μας ; Δὲ σκιά-
ζεσαι ἔ ;...

ΣΩΤΗΡΗΣ

Μπᾶ !

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Εἶσαι καλὸ παιδί· νᾶχεις τὴν ἐφκὴ μου Σωτήρη. Δὲ θάργῃσω
καθόλου. Κοίταγε μὴ θελήσει ὁ Γιαννάκης μας τίποτις. Δὲν τονὲ
λυπάσαι τὸ Γιαννάκη μας ;

ΣΩΤΗΡΗΣ

Τί λὲς μάνα ;

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Μπράβο γυιόκα μου. Τῶχω τάμα γιὰ τὸ Γιαννάκη μας νανάψω
ἓνα κερί ἀπὸ τὰ δικά σου τὰ λεφτά.

ΣΩΤΗΡΗΣ

Νὰ πᾶς, μάνα· νὰ πᾶς.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Νᾶχεις τὴν ἐφκὴ μου γυιόκα μου· νᾶχεις τὴν ἐφκὴ μου.

ΣΩΤΗΡΗΣ

Ἔνοια σου, μάνα. Θὰν τονὲ προσέχω ἐγὼ τὸ Γιαννάκη μας.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(Κοιτάζοντας ἓνα γύρω). Στὴ σπιμὴ θάρθῶ.

(Ἔρχεται ἀπάνου στὸ Γιαννάκη καὶ τὸν κοιτάζει καμπόσο·
σκύβει τονὲ φιλεῖ ἀπαλὰ στὸ κούτελο καὶ βουρκώνεται. Κάνοντας
ἔπειτα κουράγιο πέρνει τὸν μποξὰ ποῦ πέταξε ὁ Γιαννάκης καὶ
τυλίγει τὸ κεφάλι της. Βάνει τὸ χέρι της στὸν κόρφο της καὶ

πιάνει απόξω τὸ μαντύλι). "Ἐτσι γυιόκα μου· (ξεκινάει μὲ πολλή
συγκίνηση).

ΣΩΤΗΡΗΣ

"Ἐνοια σου, μάνα.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

"Ο Θεὸς στὸ καλὸ· (βγαίνει ἀπὸ τὴν πόρτα κι' ὅξω φουσομα-
νάει τὸ χιονόνερο).

(Ὁ Σωτήρης ἔρχεται νὰ καθίσει κοντὰ στὴ φωτιά καὶ τὴν ἴδια
ῥωρα χωρὶς αὐτὸς νὰ νιώσει τίποτις, ὁ Γιάννης ἀνταρβέται λίγο
ἐνῶ κάτι σὰ σύγγεφο ἀπλόνεται ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ χαμόσπιτου).

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

(ΜΕ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ)

παιδί μου (Εκείνος με κοίταξε με
αγωνία).

ΣΤΗΡΙΞΕ

«Ένας σου είναι»

ΣΑΚΑΡΟΥΛΑ

«Ο Θεός σου καλό» (Επείχε από την κόρη με όση ψυχρότητα
που το χιόνιστο).

ΛΑΥΡΑΚΙΑ

«Ο Σωτήρας έρχεται να καθίσει κοντά στη πόρτα και της Γόνι
θα κοιμηθεί κοντά σε μένα. Ο Γάμος είναι έτοιμος. Δε
θα σου πω τίποτα άλλο. Από τη στιγμή που καθόμαστε
πλάι σου να φάμε, από τη στιγμή που κοιμόμαστε
πλάι σου»

ΠΑΝΙΝΗΣ Α. ΚΑΝΙΝΙΝΗΣ

ΣΤΗΡΙΞΕ

Μα!

ΣΑΚΑΡΟΥΛΑ

«Είπα καλή νύχτα στην κόρη σου. Σήμερα δε θα φάμε
καθόλου. Θα κοιμηθείς με μένα. Ο Γάμος μας είναι έτοιμος. Δε
θα σου πω τίποτα άλλο. Από τη στιγμή που καθόμαστε
πλάι σου να φάμε, από τη στιγμή που κοιμόμαστε
πλάι σου»

ΣΤΗΡΙΞΕ

Τι λέει μάλλον;

ΣΑΚΑΡΟΥΛΑ

«Παρά να κοιμηθείς με μένα, έχω να σου πω ότι ο Γάμος μας είναι έτοιμος. Δε
θα σου πω τίποτα άλλο. Από τη στιγμή που καθόμαστε
πλάι σου να φάμε, από τη στιγμή που κοιμόμαστε
πλάι σου»

ΣΤΗΡΙΞΕ

Να πεις μάλλον να πεις.

ΣΑΚΑΡΟΥΛΑ

«Νέμεις ότι έχω μάλλον να σου πω ότι ο Γάμος μας είναι έτοιμος. Δε
θα σου πω τίποτα άλλο. Από τη στιγμή που καθόμαστε
πλάι σου να φάμε, από τη στιγμή που κοιμόμαστε
πλάι σου»

ΣΤΗΡΙΞΕ

«Ένας σου είναι»

ΣΑΚΑΡΟΥΛΑ

«Ο Θεός σου καλό» (Επείχε από την κόρη με όση ψυχρότητα
που το χιόνιστο).
«Ο Σωτήρας έρχεται να καθίσει κοντά στη πόρτα και της Γόνι
θα κοιμηθεί κοντά σε μένα. Ο Γάμος είναι έτοιμος. Δε
θα σου πω τίποτα άλλο. Από τη στιγμή που καθόμαστε
πλάι σου να φάμε, από τη στιγμή που κοιμόμαστε
πλάι σου»

ΒΑΣΙΛΕΥΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΩΣ.—Γεννήθηκε στη Λαυκάδα της

Ε Αιγιάλειου 1824. Εκπαιδεύεται από πνευματικά άρχοντες της Έκκλησίας του Ε Καρυστιοβασιλευτισμού, ήτανε από τη Βαλσάρη της Κερκυράς και διατέλεσε την Έκκλησιή Δημοκρατία από ανεκέρχους στους πύλους της με την Τροικία όπου και διατελέθηκε πολλές φορές. Γι' άφορμή των άποψεων του Ε Έκκλησιή Δημοκρατία από έκανε κήρυγμα στη Λαυκάδα γ' όσον Ε

Χρηστικ Βασιλευτισμού ήτανε από την από όπου και συνέληψε την ιστορική άποψη του, διατέλεσε από Αριστοτέλη ήτανε Ε διατέλεσε Βασιλευτισμού από έκανε πολλές φορές, διατελέθηκε της Λαυκάδας στην

ΤΜΗΜΑ Γ'.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

έκανε από όπου και συνέληψε την ιστορική άποψη του, διατέλεσε από Αριστοτέλη ήτανε Ε διατέλεσε Βασιλευτισμού από έκανε πολλές φορές, διατελέθηκε της Λαυκάδας στην

(ΜΕ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ)

έκανε από όπου και συνέληψε την ιστορική άποψη του, διατέλεσε από Αριστοτέλη ήτανε Ε διατέλεσε Βασιλευτισμού από έκανε πολλές φορές, διατελέθηκε της Λαυκάδας στην

ΤΜΗΜΑ Γ.
ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

(ΜΕ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ)

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ.—Γεννήθηκε στὴ Λευκάδα στίς

2 Αὐγούστου 1824. Κατάγεται ἀπὸ οἰκογένεια ἀρματολική. Ἐνας πρόγονός του, ὁ Χρήστος Βαλαωρίτης, ἦταν ἀπὸ τὴ Βαλαώρα τῆς Εὐρυτανίας καὶ ὑπηρετοῦσε τὴν Ἑνετικὴ Δημοκρατία σὰν ὁπλαρχηγὸς στοὺς πολέμους τῆς μετὴν Τουρκία, ὅπου καὶ ἀνδραγάθησε πολλὰς φορές. Γι' ἀμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν του ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία τοῦ δῶκε κτήματα στὴ Λευκάδα καὶ ἔτσι ὁ

Χρήστος Βαλαωρίτης ἔμεινε στὸ νησί αὐτό, ὅπου καὶ θεμέλιωσε τὴν ἱστορικὴ οἰκογένειά του. Πατέρας τοῦ Ἀριστοτέλη ἦταν ὁ Ἰωάννης Βαλαωρίτης, ποὺ ἔκαμε πολλὰς φορές πληρεξούσιος τῆς Λευκάδας στὴν Ἰόνιο Βουλὴ καὶ γερουσιαστής. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὴ Λευκάδα, μαθήτεψε κατόπι στὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας. Ὑστερα γιὰ νὰ ἀποτελεῖ ὥση τίς σπουδὲς του ἐπῆγε στὴ Γενεύη καὶ κατόπι στὸ Παρίσι, ὅπου σπούδαζε νομικά. Μὰ ἐπειδὴ ἀρρώστησε, σταμάτησε τίς σπουδὲς του. Ὑστερα ἀπὸ δύο χρόνια ἐπῆγε στὴν Πίζαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἀφοῦ ἐσπούδασε τρία χρόνια τὰ νομικά, ἐπῆρε τὸ διπλῶμά του (1849) καὶ γύρισε στὴν πατρίδα του. Σὲ λίγο (1852) παντρεύτηκε μετὰ τὴν κόρη τοῦ Αἰμιλίου Τυπάλδου, Ἑλλήνα νομικοῦ καὶ λογίου, ποὺ ἔμενε στὴν Ἰταλία καὶ ἔγραφε σημαντικὰ ἔργα στὴν Ἰταλικὴ γλῶσσα. Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἀπὸ πολὺ νέος ἔδειξε τὴν κλίση του στὴν ποίηση καὶ στὴ φιλολογία γενικά. Ἐπειδὴ ἦταν εὐπορὸς, δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε τὴν ἐπιστήμην του, ἀλλὰ ἀφοσιώθηκε στὴν ποίηση καὶ στίς ἱστορικὰς μελέτες γιὰ τὴν πατρίδα του καὶ γιὰ τὴν Ἠπειρὸ στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀνακατεύθηκε καὶ στὴν πολιτικὴ. Ἐκαμε πληρεξούσιος καὶ στὴν Ἰόνιο Βουλὴ, ὅπου ὅταν ἦρθε ἡ κατάλληλη ὥρα πρωτοστάτησε στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἔνωση τῶν ἑπτὰ νησιῶν (Ἰονίων νήσων) μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἔνωση ἔκαμε βουλευτὴς Λευκάδας καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ δράση του, ποὺ ἦταν γεμάτη ἀπὸ πατριωτισμὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδέαν νὰ ἐξυπηρετηθῇ τὸ ἐθνικὸ μεγαλεῖο, ἦταν συνυφασμένη μετὰ τὴν ποιητικὴν του δράση. Μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι στὸ Βαλαωρίτη ὁ ποιητὴς δυνάμωνε τὸν πολιτικὸν καὶ ὁ πολιτικὸς δὴλοῦσε πολλὰς

φορές τὸν ποιητὴ. Στὸ τέλος ὁμῶς ἀποτραβήχτηκε ὁλότελα κι' ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κι' ἀφοσιώθηκε μόνον στὴν ποίηση, ζώντας σὰν ἀποτραβηγμένος—μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς—στὸ χτήμα του στὸ μικρὸ νησί, τῇ Μαδουρῇ, ἀνάμεσα στὴν οἰκογένειά του καὶ στοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπηρεσίας του.

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Βαλαωρίτη εἶναι πλούσιο σὲ ποσότητα, πλούσιο καὶ σὲ ποιότητα. Ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἀρκετὰ εἶναι καθαυτὸ λυρικά· τὸ μεγαλειότερο ὁμῶς μέρος τους εἶναι ἐπικά ἢ πιδ σωστά ἐπικολυρικά. Πρῶτο ποιητικὸ βιβλίο του εἶναι τὰ «Στιχουργήματα» (1847) ὕστερα τὰ «Μνημόσυνα» (1857), ἡ «Κυρὰ Φροσύνη» (1859), ὁ «Ἀθανάσιος Διάκος» καὶ «Ἀστραπόγιαννος» (1867). Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα του τυπωθήκανε σὲ δύο τόμους στὰ 1891 καὶ τότε τυπώθηκε μαζί τὸ ἐπικὸ ποίημά του «Φωτεινός», πού τὸ εἶχε ἀφήσει ἀτέλειωτο. Στὰ 1908 ξανατυπώθηκαν σὲ τρεῖς τόμους στὴ Βιβλιοθήκη Μαρασλῇ μὲ τὸν τίτλο «Ἔργα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου» καὶ μὲ πρόλογο τοῦ Κ. Παλαμά. Τὸ καλλίτερο ἀπὸ τὰ ἐπικά ποιήματά του εἶναι ὁ «Φωτεινός» ὃν καὶ ἀτέλειωτο, καὶ ἀπὸ τὰ μικρότερα ὁ «Ἀστραπόγιαννος», ἀληθινὸ ποιητικὸ ἀριστούργημα μὲ τὴ μορφή μπαλάντας, ὅπως καὶ ἡ «Φυγὴ» μὲ θέμα τὴ φυγὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀφοῦ νικήθηκε σὲ μιὰ μάχη ἀπὸ τοὺς Σουλιώτες, κι' ὁ «Κατζαντώνης». Ὁ Ἀριστ. Βαλαωρίτης ἔγραψε τὰ ποιήματά του στὴ λαϊκὴ γλῶσσα, ἐπειδὴ, καθὼς ἔχει τονίσει κάποιος ἴδιος, αὐτὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς Ἑλληνικῆς ποίησης, γλῶσσα πολὺ πλούσια σὲ λεξιλόγιο καὶ πολὺ ποιητικὴ. Ἡ γνώμη τοῦ Βαλαωρίτη ἔχει σημασίαν, ἐπειδὴ ὅταν τὴν ἔγραφε κυριαρχοῦσε στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἡ καθαρεύουσα. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματά του ὁ Βαλαωρίτης τὰ συνώδευε καὶ μὲ ἱστορικὰ σημειώματα, δαγμένα ἀπὸ τίς μεγάλες καὶ θαθεῖς μελέτες του σὲ ἱστορικὰς πηγὰς, πού πολλὰς ἦταν ἀγνωστες ἀκόμη ἴσχυε τότε. Μὲ τὰ σημειώματα αὐτά, πού εἶναι ὁμῶς γραμμένα σὲ γλῶσσα καθαρεύουσα, προσδιορίζεται καλλίτερα τὸ εἶδος καὶ ἡ μορφή τῆς ποίησός του, κι' ἔτσι γίνεται καὶ πιδ φανερός ὁ ἐθνικὸς χαραχτήρας τῆς.

Ἡ ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη δέχεται ἀπόλυτα τὸ χαρακτηρισμὸ ἐθνικὴ, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτὴ ὁ ποιητὴς ὄχι μόνον ἐξιστορεῖ πιστά, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος, τὰ παθήματα καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους στὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς του κάτω ἀπὸ ξένους, καὶ τὸ ἀδιάκοπο πάλεμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν ξενισμόν, ἀλλὰ καὶ

θάζει· ὅλα τὰ ἐθνικὸν πνεῦμα, ὅλα τὰ αἰσθήματα καὶ τίς ἰδέες τοῦ ἔθνους τοῦ ὅπως φανερονότανε στὴν ἐποχὴ τοῦ καὶ σήμερα ἀκόμη ἂν ὄχι καὶ τόσο ἔντονα. Τὰ θέματα τῶν μεγάλων ποιημάτων τοῦ καὶ πολλῶν ἀπὸ τὰ μικρὰ ὁ Βαλαωρίτης τὰ παίρνει ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς τοῦ, ἀπὸ τὴν ἀρματωλικὴ ζωὴ, καὶ γιὰ τοῦτο ἡ ποίησή τοῦ ἔχει κάτι τὸ πολὺ ἥρωϊκὸ καὶ τὸ μεγαλόπνοο.

Γενικώτερα ἡ ποίησις τοῦ Βαλαωρίτη μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ καὶ ρωμαντικῇ. Μὰ ὁ ρωμαντισμὸς τοῦ δὲν εἶναι ὁ ἄρρωστος ἐκεῖνος, ποὺ φανερώνεται στοὺς Ἑλληνες ποιητὲς τῆς ἐποχῆς τοῦ μετὰ τὴν μαῦρη καὶ θαθιὰ μελαγχολία, τὴν ἀδικαιολόγητην πολλὰς φορὲς. Ὁ ρωμαντισμὸς τοῦ εἶναι τὸ ξεχείλισμα τοῦ πάθους, τὸ υπερφυσικὸν εἰς εἰκόνας καὶ εἰς παρομοιώσεις, ἡ προσωποποίηση τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀψυχῶν πραγμάτων, τὸ ἀσυγκράτητο πολλὰς φορὲς ὕψος τοῦ. Θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὅτι συχνὰ οἱ στίχοι τοῦ κατακυλᾶνε μὲ θόρυβον σὰν τοῦ ὀρμητικοῦ ξεχειλισμένου ποταμοῦ. Καὶ σὲ τοῦτο θυμίζει τὸ Γάλλο ποιητὴ Ὀδγκώ, ποὺ ἔχει δοκιμάσει τὴν ἐπίδρασίν τοῦ. Ὅπως ὁ Ὀδγκώ ἔτσι καὶ ὁ Βαλαωρίτης εἶναι ὄχι λίγες φορὲς ρητορικός, χωρὶς ὅμως καὶ ἡ ρητορικότητά τοῦ νὰ εἶναι ἀντιποιητικὴ ἢ ἀποκρουστικὴ. Ἴσως μάλιστα ἡ ρητορικότης αὐτὴ νὰ εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ἥρωϊκὴ μορφή τῆς ποίησής τοῦ καὶ μὲ τὸν ἀντρίκιον λόγον τοῦ, ποὺ φαίνεται σὰν ξανάπλασμα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ σὰν ξαναζωντανέμα μὲ τὴ δύναμιν τῆς τέχνης τοῦ ἱστορικοῦ θρόλου. Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης πέθανε ἀπὸ ἀρρώστια τῆς καρδιάς στίς 24 τοῦ Γενάρη 1879 στὴ Μαδουρῇ.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ — Γεννήθηκε στὴν Πάτρα στὰ

1844. Σπούδασε νομικὰ καὶ ἔκανε τὸ δικηγόρο. Ἀλλὰ τὸν τραβοῦσε πολὺ ἡ λογοτεχνία καὶ ἀπὸ μικρὸς καταγινότανε σ' αὐτή. Ἐγράφε ἀρκετὰ ποιήματα, λίγα πεζὰ καὶ πολλὰ δράματα, ὅπως τὰ: «Καλλέραι», «Λουκάς Νοταρᾶς», «Γαλάτεια», «Σκύλλα», «Θάνατος Καλλισθένης», «Χίμαιρα», «Σεμέλη», «Ἀμάθεια», «Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης» (ποὺ δὲν πρόφτασε νὰ τὸ τελειώσῃ) καὶ τὴν κωμωδίαν «Ἐγγαμος ἢ Αὐτόχειρ». Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ βγήκανε σὲ τέσσερες τόμους μὲ τὸ γενικὸν τίτλον «Ἀττικαὶ Νύκτες» καὶ ξανατυπώθηκαν ἀργότερα ἄλλες δύο φορὲς. Πέθανε στὸ Παρίσι στὰ 1874.

Ὁ Σπ. Βασιλειάδης ἔγραψε τὰ ἔργα του στὴν καθαρεύουσα γλῶσσα καὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς πολὺ ρωμαντικούς. Στὴν ἐποχὴ του λογαριαζότανε μαζί μὲ τὸν Παράσχο καὶ τὸν Παπαρρηγόπουλο, χωρὶς δέβαινα νὰ ἔχη καὶ τὴν ποιητικὴ ἀξία τούτων, καὶ ἦτανε ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους ἀντιπρόσωπους τοῦ ἀσυγκράτητου ρωμαντισμοῦ, μολονότι, ὅπως φαίνεται καὶ μέσα στὰ ἔργα του, τὸν τραβοῦσε καὶ ὁ κλασικισμός. Στὰ ποιήματα του εἶναι περισσότερο ἀδαφὸς καὶ ἡ ἀδυναμία του αὐτὴ γίνεται πρὸ χτυπητὴ ἐξ αἰτίας καὶ τῆς κάποιας συχνῆς ἀτεχνίας του στοὺς στίχους του. Φαίνεται πὺς εἶχε φλέβα δραματικὴ καὶ γι' αὐτὸ στὰ δράματά του πέτυχε περισσότερο. Ἀπὸ τὰ δραματικά του ἔργα ξεχωρίζουν πρὸ πολὺ ἡ Γαλάτεια, ἡ Σκύλλα, καὶ ἡ Σεμέλη. Τὸ πρῶτο μάλιστα σημεῖον ἔρκειτὰ στὴν ἀληθινὴ τέχνη.

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ— Γεννήθηκε στὴν Ἀγιά Μαρίνα τῆς Λέσβου στὰ 1834.

Ἀφοῦ τελείωσε τίς Πανεπιστημιακὰς σπουδὰς του στὴν Ἀθῆνα, ἐπῆγε στὴ Γερμανία γιὰ νὰ τελειοποιήσῃ τίς σπουδὰς του στὴ φιλολογία. Ἀμα ἔγινε ἐκεῖ διδάκτωρ ἤρθε στὴν Ἑλλάδα καὶ διορίστηκε καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιον πρῶτα ἑκτακτος στὰ 1861 καὶ κατόπι στὰ 1865 τακτικός. Μὰ ἐξὸν ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φι-

λολογία ὁ Βερναρδάκης καταγινότανε πολὺ καὶ στὴ νεώτερη, ὡς πρὸς τὸ τέλος, ἀφοῦ παρατήθηκε ὀριστικὰ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, ἀφιερῶθηκε μόνο σ' αὐτὴ γράφοντας πρὸ πολὺ δράματα. Εἶναι ὁ σπουδαιότερος δραματικὸς συγγραφέας μέσα σ' ὅλο τὸ 19ο αἶωνα καὶ στὰ πρῶτα-πρῶτα χρόνια τοῦ 20ου. Πέθανε στὴ Μιτολήνη στὰ 1907. Τὸ ἐπιστημονικὸ φιλολογικὸ ἔργο τοῦ Δ. Βερναρδάκη εἶναι πολὺ σημαντικόν. Μὰ ἐδῶ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γι' αὐτό, ἐπειδὴ θὰ ἔπρεπε γιὰ νὰ δοθῇ κάποιος ἔστω καὶ σύντομος χαρακτηρισμὸς νὰ εἰπωθοῦν πολλὰ. Μόνο ὁ πρόλογός του στὴ μεγάλη ἐκδοσὴ τῶν «Φοινισσῶν» τοῦ Εὐριπίδη καὶ τὸ ἄλλο ἔργο του «Πευδαυτικισμὸς Ἑλεγχος» (1884) ὅπου ἐχτύπησε τίς ὑπερβολὰς ἑσων ἤθελαν νὰ

ἐξαρχαίσουν τὴ γλῶσσα καὶ ὑπεράσπισε τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, εἶναι ἀρκετὰ νὰ τοῦ δίνουμε πολὺ ξεχωριστὴ θέσιν μέσα στὴ φιλολογικὴ ἐπιστῆμη.

Ἔργα καθαρὰ λογοτεχνικά, ποὺ τυπωθήκανε καὶ σὲ διδλία, ἔχει γράψει: Γρασομομαχία (1853)—Εἰκασία, ἐπικὸ ποίημα (1856)—καὶ τὰ δράματα; Κυφελίδαι (1860) Μαρία Δοξαπατρῆ (1868) Μερόπη (1866) Εὐφροσύνη (1882) Φαῖστα (1894) Ἀντιόπη (1896) Νικηφόρος Φωκᾶς. Τὰ δραματικὰ αὐτὰ ἔργα του τὰ ἔχει γράψει ὅλα σὲ καθαρεύουσα γλῶσσα καὶ σὲ στίχους, χρησιμοποιῶντας τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ στίχου, ποὺ πολλοὶ φαντάζονται ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἀρχαῖος ἰαμβικὸς τρίμετρος. Ὁ Βερναρδάκης ἦτανε—μπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς—ἀληθινὰ δραματικὸς ποιητής. Μὰ θέλοντας νὰ ἐφαρμόσῃ ὁρισμένους τεχνικὰς θεωρίας στὰ δράματά του καὶ πιστεύοντας ὅτι τὸ νεοελληνικὸ θέατρο ἔπρεπε στὴν ἀρχὴ νὰ εἶναι μόνον ἐθνικόν, γιὰ τοῦτο ἔπαιρνε καὶ τὰ θέματά του ἢ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία ἢ ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἱστορία, φτάνει σὲ κάποια στεγνότητα. Συχνὰ λείπει ἀπὸ τὰ ἔργα του ὁ ἀληθινὸς παλμὸς τῆς ζωῆς. Σὲ τοῦτο τόνε ζημιώνει κ' ἡ πολὺ καθαρεύουσα γλῶσσα του. Πάντα ὅμως ἀπομένει δραματικὸς συγγραφέας ἀξιοπρόσεχτος γιὰ πολλὰ ἄλλα χαρακτηριστὰ του.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς γεννήθηκε

στὸ χωριὸ τῆς Θράκης Βιζῷ, τὴν παλαιὰ Βιζύη, στὰ 1849. Μικρὸς ἔμεινε ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα καὶ δέκα χρόνων τὸν ἐστείλανε στὴν Πόλιν νὰ μάθῃ ράφτης κοντὰ σ' ἓνα θεῖό του. Ὑστερ' ἀπὸ δυὸ χρόνια πέθανε ὁ θεῖός του καὶ κάποιος ἔστειλε τὸ μαθητευόμενον ράφτη στὴν Κύπρο στὸ Μητροπολίτη τοῦ νησιοῦ γιὰ νὰ τὸν πάρῃ στὴ δουλειά του. Ἔτσι ὁ Βιζυηνὸς, ποὺ ὁ Μητροπολίτης τὸν ἐπῆρε ἀπὸ καλὸ μάτι γιὰ τὴν ἐξυπνάδα του καὶ γιὰ τὴν ἀγάπην του στὰ γράμματα, προοριζότανε γιὰ ἱερωμένους. Μὰ ἡ τύχη τοῦ ἔγραφε ἄλλο στάδιο. Ὑστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια ὁ Μητροπολίτης ἐπῆγε στὴν Πόλιν κ' ἐπῆρε μαζί του καὶ τὸν Βιζυηνόν. Ἐκεῖ τὸν ἐγνώρισε ὁ καθηγητὴς Χασιώτης καὶ τὸν ἐπῆρε στὴν προστασία του.

Τὸν ἔβαλε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ὅπου ἦταν καθηγητὴς κ' ὁ τυφλὸς ποιητὴς Ἡλίας Τανταλίδης. Ἐκεῖ πρωτοφα-

νερώθηκε ἡ ποιητικὴ φύση τοῦ Βιζυηνοῦ· κι' ὁ Τανταλίδης, ποῦ τοῦ διάδωκε τοὺς στίχους του, τὸν παρότρυνε νὰ γράφῃ κ' ὕστερα τὸν σύστησε στὸν πλοῦσιο Γεώργιο Ζαρίφη νὰ τὸν προστατέψῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ στὴν Ἀθήνα νὰ σπουδάσῃ φιλολογία. Πρωτοετής φοιτητὴς τῆς φιλολογίας ὁ Βιζυηνὸς ἔστειλε στὸν ποιητικὸ διαγωνισμὸ τοῦ 1874 τὸ ἐπικῆς μορφῆς ποίημά του ὁ «Κόδρος» σὲ δεκασούλλα-
βους στίχους καὶ σὲ καθαρεύουσα γλῶσσα καὶ βραβεύτηκε. Ὑστερ' ἀ-
πὸ λίγο καιρὸ μὲ τὴν προστασία πάντα τοῦ Ζαρίφη ἐπῆγε στὴ Γερ-
μανία, ὅπου ἐτελειοποίησε τίς σπουδές του στὴ φιλολογία καὶ στὴ
φιλοσοφία. Ἀπὸ τὴ Γερμανία ἔστειλε στὸν ποιητικὸ διαγωνισμὸ
τοῦ 1877 μιὰ λυρική συλλογὴ μὲ τὸν τίτλο «Ἄρες, μάρες, κου-
κουνάρες» (ποῦ ὕστερα τὸν ἄλλαξε καὶ τὸν ἔκαμε «Βοσπορίδες
Αὔραι») καὶ βραβεύτηκε καὶ πάλι. Ἀπὸ τὴ Γερμανία ἐπῆγε στὸ
Παρίσι, ὅπου ἔγραψε καὶ τὸ πρῶτο διήγημά του «Τὸ Ἀμάρτημα
τῆς μητρός μου» ποῦ μεταφράστηκε ἀμέσως γαλλικὰ καὶ δημο-
σιεύτηκε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα λογοτεχνικὰ περιοδικὰ τοῦ
Παρισιοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἀμέσως κατόπι μεταφραστήκανε καὶ
ποιήματά του καὶ δημοσιεύτηκανε σὲ γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ πε-
ριοδικὰ. Ὅταν ἐγύρισε στὴν Ἀθήνα ἀνακηρύχτηκε ὀφηγῆτῆς τῆς
ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο. Ζήτησε νὰ διοριστῇ
καθηγητῆς σὲ κανένα γυμνάσιο μὰ δὲ στάθηκε δυνατό. Γιὰ τοῦτο
ἀναγκάστηκε κ' ἔφυγε πάλι γιὰ τὸ Παρίσι κι' ἀπ' ἐκεῖ γιὰ τὸ
Λονδίνο, ὅπου τύπωσε μιὰ μεγάλῃ λυρική συλλογὴ του μὲ τὸν τί-
τλο «Ἀτθίδες Αὔραι». Ἐπειτα ξαναγύρισε στὴν Ἀθήνα, ὅπου
ἄρχισε νὰ δημοσιεύῃ διηγήματά του καὶ ποιήματά του στὸ περιο-
δικὸ «Ἐστία», ἐνῶ στὸ ἀναμεταξὺ διορίστηκε καὶ καθηγητῆς τῆς
αισθητικῆς στὸ Ὁδεῖο. Μὰ οἱ ἀγῶνες γιὰ τὴ ζωὴ τὸν ἀρρώστησαν
ψυχικά, τὸν ρίξαν σὲ βαθειὰ μελαγχολία. Σὲ λίγο φανήκανε τὰ
πρῶτα σημάδια τῆς τρέλλας του καὶ τὸν ἐκλείσανε στὸ Φρενοκο-
μεῖο, ὅπου πέθανε στὰ 1896, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ γράφῃ καὶ μέσα
στὴν τρέλλαν τοῦ στίχους συγκινητικούς.

Ὁ Βιζυηνὸς ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα, φιλολογικὲς καὶ φιλο-
σοφικὲς μελέτες. Ἔργα του τυπωμένα πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του εἶναι
οἱ ποιητικὲς συλλογές : «Κόδρος» (1874), «Ἀτθίδες Αὔραι» (1884).
οἱ φιλοσοφικὲς μελέτες : «Ἡ φιλοσοφία παρὰ Πλωτίνῳ», «Περὶ
καλοῦ», «Ψυχολογία», «Λογική.» Ὑστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του τυ-
πώθηκαν ἔξω ἀπὸ μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ μὲ τὸν τίτλο «Ποιήματα»,
(1916) ποῦ εἶναι ξανατύπωμα τῶν περισσοτέρων τῆς συλλογῆς

«Ἀτθίδες Αὖραι», «Τὰ Διηγήματά του», «Τὸ Ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Μοσκόδ Σελήμ», «Ποῖος ἦτον ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου», «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξείδιον» καὶ «Αἱ Συνέπειαι Παλαιᾶς Ἱστορίας» καὶ ἡ μοναδικὴ γιὰ τὸ εἶδος τῆς στῆ νεοελληνικῆ λογοτεχνία φιλολογικὴ μελέτη «Ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα», ὅπου ἐξετάζει τὸ ποιητικὸ εἶδος ποὺ λέγεται «μπαλλάντα» στὴν ξένη δημοτικὴ ποίηση. Μένουν ἀνέκδοτα ἄρκετὰ ποιήματά του, καὶ φιλολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς μελέτες του.

Ὁ Βιζυηνὸς ἦταν πρῶτ' ἀπ' ὅλα ποιητῆς. Ἡ ποίησή του γιὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔγραφε, ἔχει ἀξία ξεχωριστή, ἐπειδὴ ζητοῦσε νὰ δρῇ καὶ νὰνοῖξῃ κάποιον καινούργιο δρόμο. Ἐχει πάντα αἰσθημα βαθὺ καὶ συχνὰ καὶ κάτι σὰν μυστικοπάθεια. Ὁ Βιζυηνὸς ἔρριξε ἄρκετὰ μέσα στὴν ποίησή του καὶ τὴ λαϊκὴ παράδοση καὶ τὸ θρόλο κι' ἔτσι τῆς ἔδινε κάποια ἀλλιώτικη χάρη καὶ πολὺ ἀντικειμενικότητα, ἀντίθετα στοὺς ἄλλους ποιητὲς τῆς ἐποχῆς του ποὺ ἦταν πολὺ ὑποκειμενικοί. Ποιητῆς εἶναι καὶ στὰ διηγήματά του, ποὺ θὰ διαδύκωνται πάντα μὲ προσογὴ, ἐπειδὴ εἶναι βαθιὰ ψυχολογημένα κ' ἔχουν καὶ ὕφος προσωπικόν. Ὁ Βιζυηνὸς εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλληνας διηγηματογράφος, ποὺ ἔγραψε διηγήματα μὲ τέχνη πραγματικὴ, μὲ δύναμη, παρατήρηση, μὲ κάποια ψυχολογίαν ἀνώτερη καὶ τοῦτο ἐπειδὴ εἶχε βαθιὰ αἰσθητικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μόρφωση. Ἐχρησιμοποίησε τὴν καθαρεύουσα καὶ λαϊκὴ γλῶσσα· τὴν πρώτη ὅμως καλλιτεχνικώτερα ἀπὸ τὴ δεύτερη, ποὺ φαίνεται σ' αὐτὸν σὰν ἀκαλλιέργητη ἀκόμη. Πάντα ὅμως ἀπομένει ἕνας ἀπὸ τοὺς πιδὲ διαλεχτοὺς καὶ πιδὲ δυνατοὺς νεοέλληνες διηγηματογράφους καὶ ποιητῆς.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ.— Γεννήθηκε στὰ 1716. Πατρίδα

του ἄλλοι ἀπὸ τοὺς βιογράφους του λένε πῶς εἶναι ἡ Κέρκυρα κι' ἄλλοι ἡ Ζάκυνθος. Εἶναι ὅμως ἐξακριβωμένο ὅτι ἡ αἰκογένειά του ἦταν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Πρὶν γίνῃ κληρικὸς λεγότανε Ἐλευθέριος. Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὴν Κέρκυρα, ἐπῆγε κατόπι στὴν Ἄρτα καὶ ὕστερα στὰ Γιάννινα, ὅπου ἐλειτουροῦσανε σχολεῖα σημαντικά, κ' ἐκεῖ ἐπροχώρησε στὶς σπουδὲς του.

Στὰ Γιάννινα χειροτονήθηκε ἱεροδιάκονος καὶ τότε ἐπῆρε καὶ

τὸ ὄνομα Εὐγένιος. Ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἐπῆγε στὴν Ἰταλία ὅπου ἐτελειοποιήθηκε στὶς σπουδές του : Φιλολογία, Φιλοσοφία, Θεολογία. Καὶ μάλιστα τὶς ἐτελείωσας διαρίστηκε διευθυντὴς τῆς Μαρτυρῆς Σχολῆς στὰ Γιάννινα. Ἡ νεωτεριστικὴ διδασκαλία του καὶ αἱ νεωτεριστικὲς ἰδέες του σηκίωσαν μεγάλη ἀντίδραση ἀπὸ μέλους τῶν ἀντιζήλων του καὶ ἔτσι ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσῃ τὴ θέση του στὰ Γιάννινα καὶ νὰ πῇ διευθυντὴς τοῦ σχολείου τῆς Κοζάνης (1750).

Μὲ τὴ διδαχὴ του στὶς δυὸ αὐτὲς πολιτείες ἀπόχτησε ὄνομα μεγάλου σοφοῦ καὶ φιλόλογου, καὶ ἔτσι ὁ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος ἐκάλεσε τὸ Βούλγαρη νὰ διευθύνῃ τὴ «Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή» ποὺ εἶχε συστήσῃ στὸ Ἅγιον Ὅρος. Στὴ σχολὴ αὕτὴ ἔμεινε διδάσκοντας πέντε χρόνια καὶ ὕστερα παραιτήθηκε καὶ ἐπῆγε στὴ Θεσσαλονίκη. Στὰ 1761 τὸν καλῶσανε στὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ διευθύνῃ τὴν ἄλλην «Μεγάλη Σχολὴ τοῦ Γένους». Κατόπι παραιτήθηκε καὶ ἀπὸ τὴ θέση τούτῃ καὶ ἐπῆγε στὴ Γερμανία. Ὅταν ἦτανε στὴ Λειψία γνωρίστηκε μὲ τὸν Ρώσσο στατάρχην Θεόδωρον Ὁρλώφ καὶ τοῦτος, ὅσο ἐπῆγε στὴν Πετροῦπολιν, ἐσύστησε τὸ Βούλγαρη στὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνη Β', ποὺ ἤθελε νὰ συγκεντρώσῃ στὴ Ρωσσία διάφορους ξένους σοφοὺς τῆς ἐποχῆς τῆς. Ἡ Αἰκατερίνη τὸν ἐκάλεσε στὴ Ρωσσία. Στὰ 1775 χειροτονήθηκεν ἱερέας καὶ στὰ 1776 ἔγινεν ἐπίσκοπος Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος. Στὰ 1787 παραιτήθηκεν ἀπὸ ἐπίσκοπος καὶ ἡ Αἰκατερίνη τὸν ἐκάλεσε στὴν Πετροῦπολιν καὶ τὸν ἔκαμε μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας. Ὑστερα ὁ Βούλγαρης γέρος πιά ἀποτραβήχτηκε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεόσκυ καὶ ἐκεῖ ἐπέθανε στὶς 10 Ἰουνίου τοῦ 1806.

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ μακροχρόνιο διάστημα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τελείωσε τὶς σπουδές του στὴν Ἰταλία ἔκαμε τὸ θάνατό του, ὁ Βούλγαρης δὲν ἐπαύε νὰ γράφῃ διάφορα ἔργα ἢ νὰ μεταφράζῃ. Ἐγράψεν πάρα πολλὰ ἔργα, ἄλλα σὲ ἀρχαία γλῶσσαι καὶ ἄλλα σὲ ἀπλῇ. Σὲ τοῦτο τὸ σύντομο σημείωμα δὲν εἶναι δυνατόν μῆτε ὅλος ὁ κατάλογος τῶν ἔργων ποὺ ἔγραψε νὰ δοθῇ μῆτε ἡ μεγάλη καὶ σημαντικὴ γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος δράση του νὰ ἐξηγηθῇ. Γενικὰ ὅμως μπορούμε νὰ εἰποῦμε ὅτι ἦτανε ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ σοφοὺς ἀνθρώπους τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔγραφαν πολλὰ καὶ λογγῆς-λογγῆς ἔργα. Ἦξερε τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴ Λατινικὴν, τὴν Ἰταλικὴν, τὴ Γερμανικὴν, τὴ Γαλ-

λική, τὴν Ἑβραϊκὴν, τὴν Χαλδαϊκὴν, τὴν Τουρκικὴν, τὴν Ἀραβικὴν καὶ τὴν Ῥωσικὴν. Τὰ ἔργα του εἶναι θεολογικά, φιλοσοφικά, ἱστορικά, ἀστρονομικά, μαθηματικά καὶ ποιητικά. Μετάφρασε τὴν Αἰνείαδα τοῦ Λατίνου ποιητῆ Βιργίλιου σὲ ὁμηρικὴ γλῶσσα καὶ σὲ ὁμηρικὸν στίχους, ὅπως καὶ τὰ «Γεωργικά» τοῦ ἴδιου ποιητῆ.

Γενικὴ ἰδέα γιὰ τὴν ἐθνικὴν δράσιν του καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του δύνουν τὰ λόγια τοῦτα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς βιογράφους του, τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ : «Εἶναι ἀδύνατον νὰ πληροφορηθῇ τις περὶ τῆς ἡθικῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ τί ἦτο καὶ τί ἔπραξεν ὁ Εὐγένιος. Ὑπερέχων ὅλους τοὺς συγχρόνους του Ἑλλήνας καὶ κατὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν, ὅχι μόνον καθ' ὅλας τὰς ἐπιστήμας ἀναφαίνεται τοῦ ἔθνους ἀρχηγέτης, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῆς διαδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ κορυφαῖος. Διευθυντὴς καὶ καθιδρυτὴς σχολείων, Ἱεροκῆρυξ, Συγγραφεύς, Θεολόγος, Φιλόσοφος, Μαθηματικός, Φυσικός, καθ' ὅλα συμβαδίζων μὲ τὴν μεγάλην πρόσδον τοῦ αἵματος του, βεβαίως πρέπει νὰ θεωρῇται ὅτι προσωποποιεῖ τὴν ἐποχὴν του. Αἱ γνώσεις του δὲν εἶναι μόνον τὸ σημεῖον μέχρι τοῦ ὁποῦ ἐφθασε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἡθικὴ ἀναμόρφωσις τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας· αἱ ἰδέαι, αἵτινες ἐντὸς αὐτῆς εἰσέχθησαν, ἡ ὥθησις τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ παιδεία, ὅλα χρεωστοῦνται εἰς τὸν Εὐγένιον».

ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ ΗΛΙΑΣ. — Κατάγεται ἀπὸ τὴ Μεθώνη τῆς Μεσσηνίας καὶ γεννήθηκε στὸ Σουλινᾶ τῆς

Ρουμανίας στίς 14 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1874. Νέος ἐμπῆκε στὴ δημοσιογραφίαν. Συνεργάστηκε σὲ πολλὰς ἐφημερίδας 28 χρόνια, γράφοντας χρονογραφήματα, ἀρθρα, κριτικὰς, φιλολογικὰς καὶ ἄλλας μελέτας ἢ διευθύνοντας ἐφημερίδας. Στὴ λογοτεχνίαν πρωτοπαρουσιάστηκε μὲ στίχους στὰ 1897. Ἔχει γράψει σὲ ὅλα τὰ εἴδη τοῦ λόγου : ποιήματα,

διηγήματα, μυθιστορήματα, δράματα, μελέτες φιλολογικὰς καὶ κριτικὰς, ἱστορικὰ ἔργα, μεταφράσματα ἀπὸ ἀρχαίους πεζογράφους καὶ ποιητὰς. Ἔχει τυπώσει ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὅπως : Πολεμικὸν Ἡμερολόγιον ἢ ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1897-1898. «Σύννεφα» ποιήματα (1900). Λουκιανοῦ, Τίμωνος ὁ Μισάνθρωπος, μετάφρα-

ση (1903). Δόγγου, Δάφνης και Χλόη, μετάφραση (1904). 'Η Ζωή μας και ἡ Φιλολογία μας (1904). 'Ο Προσκυνητής, ποιήματα (1907). Σοφοκλή, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ, μετάφραση (1911). Κέλαδος, σονέττα (1917). 'Η Πρόδος τῶν 'Επιστημῶν (1919). Μυστικὲς Λειτουργίαι, σονέττα (1920). 'Η 'Εκστρατεία Πέραν τοῦ Σαγγαρίου (1921). Παλαυᾶς, κριτικὴ μελέτη (1923). Μάριος, μυθιστόρημα (1923). 'Οταν 'Αγαποῦμε, μυθιστόρημα (1924). Τὰ Μυστήρια, ἢ 'Η 'Αρχὴ τοῦ Νεωτέρου Θεάτρου (1924). 'Ιστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, τόμοι τρεῖς, (τυπώθηκαν ε' α' καὶ β' 1923—1927). 'Η Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία. 'Η 'Αρχὴ τῆς καὶ αἱ Σταθμοὶ τῆς (1927). Γκαίτε, Μινιόν, μετάφραση (1920). 'Ο Σοφοκλῆς καὶ αἱ Γυναῖκες, μελέτη φιλολογικὴ καὶ αἰσθητικὴ (1928). «Νεοελληνικὴ Στιχουργικὴ» (1929) Κασσάντρα, τραγωδία (1929) (βραβεύτηκε ἀπὸ τὴν 'Ακαδημίαν 'Αθηνῶν). Στὸ θέατρο ἔχουν παιχτῆ τὰ μονόπραχτα ἔργα του: 'Ο Γυῖς τοῦ Προδότη. —'Ο 'Αντρας. —'Η Ζουάνα. —'Τὰ Ρόδα τῆς 'Αγάπης. — καὶ τὰ τρίπραχτα: 'Οταν ἀγαποῦμε. —'Η Πολιτικὴ τοῦ Σκοτόνει. —Οἱ 'Ελευθερωτὲς (βραβευμένο σὲ δραματικὸ διαγωνισμὸ τοῦ 1914). 'Εχει τυπώσει στὸ «Νουμᾶ» τοῦ 1905 τὴν Τραγωδίαν «Τὸ Γεφύρι τῆς 'Αρτας» καὶ τὸ κοινωνικὸ δρᾶμα «'Ο 'Ισκιος τοῦ Πεθαμένου» (1906). --Συνεργάστηκε σὲ πολλὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ καὶ ξεχωριστὰ στὸ «Νουμᾶ» (α' καὶ β' περίοδος), «Παναθηναῖα», «Νέα 'Εστία», «'Ελληνικὰ Γράμματα», ὅπου ἔχει δημοσιεύσει πολλὰς κριτικὰς φιλολογικὰς καὶ ἄλλας μελέτας.

Στὸ καθ'αυτὸ λογοτεχνικὸ ἔργο του δὲν ἀκολούθησε ὀρισμένες σχολὰς ἢ τεχνοτροπίαι· φαίνεται νὰ εἶναι κάπως συντηρητικὸς στὴν τέχνη του, χωρὶς καὶ νὰ μένῃ κ' ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν νεωτέρων ἰδεῶν. Εἶναι σήμερα γραμματέας τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης.

BYZANTIOS ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ — Γεννήθηκε στὸ Ναύπλιο στὰ

1841. 'Ηταν γιὸς τοῦ Α. Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου, ποῦ ἔγραψε τὸ μεγάλο «Λεξικὸ τῆς 'Ελληνικῆς γλώσσης». Ἀπὸ μικρὸς καταγινότανε μὲ τὴν ποίηση. 'Ητανε μόλις δεκαῆξη χρόνων ὅταν ἔγραψε τὸ ἐπικολυρικὸ ποίημά του «Σωκράτης καὶ 'Αριστοφάνης» ποῦ βραβεύτηκε στὸ Βουτσιναιῖο ποιητικὸ διαγωνισμὸ.

'Αλλὰ τὸν τράβηξε πολὺ ἡ δημοσιογραφία κ' ἔτσι γλῆγορα ἄφισε τὴν ποίηση. Στὰ 1868 ἐπῆγε στὴν

Τεργέστη, όπου έμπήκε με τόν άδελφό του 'Αναστάσιο στήν έλλη-
νική έφημερίδα «'Ημέρα». Στά 1874 ό άδελφός του άποσύρθηκε
άπό τήν έφημερίδα κ' έτσι τήν εκράτησε μονάχα ό 'Αλέξανδρος
καί τής έδωκε τόν τίτλο «'Νέα 'Ημέρα». 'Η έφημερίδα αὐτή
ήτανε ή σημαντικώτερη άπό τίς έλληνικές πού έδωγαν στήν έξω-
τερικό, μά καί στήν 'Ελλάδα. Τήν πρόσεχαν πολυ κ' οι ξένοι. Τή
«'Νέα 'Ημέρα» ό Βυζάντιος τήν έδωκε τακτικά, γράφοντας τά πε-
ρισσότερα άρθρα της, ίσα με τό θάνατό του στά 1898.

Ποιήματα ό 'Αλ. Βυζάντιος έγραψε πολυ λίγα κ' όλα σέ πολυ
καθαρεύουσα γλώσσα. Τού άρέσει ή καθαρή φράση καί τό προσε-
χτικό δούλεμα του στίχου. Τό καλλίτερο άπό τά ποιήματά του
είναι αὐτό πού έχει τίτλο Σωκράτης καί 'Αριστοφάνης.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ— (Κοίταξε παρακάτω Κωσταν-
τάς Γρηγόριος).

ΔΑΝΙΗΛ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ— (Κοίταξε παρακάτω : Φιλιππίδης
Δανιήλ.)

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. — Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα στά 1859.

'Η οίκογένειά του κρατάει άπό τό Μεσο-
λόγγι. Πολυ νέος κατάγινε με τήν ποίηση
καί τή φιλολογία γενικά καί σ' όλη τή
ζωή του παρουσιάζει κάποια ξεχωριστή
προσθευτική δράση. Κάμποσα χρόνια έκα-
με διευθυντής του περιοδικού «'Εστία»
κ' ύστερα τής έφημερίδας «'Εστία» (1894
—1898). Κατόπι ίδρυσε τό περιοδικό

«'Εθνική 'Αγωγή» καθώς καί τή «Μελέτη». 'Εκαμε γραμματέας
του «Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν 'Ωφελίμων Βιβλίων», πρῶτος τη-
ματάρχης του τμήματος «Γραμμάτων καί Τεχνών» στή 'Υπουρ-
γείον τής Παιδείας, Διευθυντής του Μουσείου Χειροτεχνημάτων.
'Εγινε καί 'Ακαδημαϊκός. 'Ο Δροσίνης ήτανε γεννημένος ποιητής
καλλιτέχνης. Είναι ένας άπό τους τρεις-τέσσερες νέους, πού έφε-
ραν τή σημαντική επανάσταση στή νεοελληνική ποίηση καί λογο-
τεχνία στά 1879—1881. Τό ποιητικό όπως καί τό πεζογραφικό
έργο του είναι πολυ πλούσιο καί σέ ποσότητα.

'Εργα του τυπωμένα είναι : 1) Ποιήματα : «'Ιστοί 'Αράχνης»
(1880), «Σταλακτίται» (1881), «Ειδύλλια» (1885), «'Αμάραντα»
(1890), «Γαλήνη» (1902), «Φωτερά Σκοτάδια» (1914), «Κλει-
στά Βλέφαρα» (1918), «Πύρινη Ρομφαία—'Αλκυονίδες» (1923).
'Ηλ. Βουτιερίδου — Ν. 'Ελάτου, «Προελλην. 'Αναγνώσματα» ΣΤ' 19

2) Πεζά : « Ἀγροτικά Ἐπιστολαί » (1882), « Διηγήματα καὶ Ἀναμνήσεις » (1886), « Ἀμαρυλλίς » (1886), « Τὸ Βοτάνι τῆς Ἀγάπης » (1901), « Διηγήματα τῶν Ἀγρῶν καὶ τῶν Πόλεων » (1904), « Ἑλληνικὴ Χαλιμαῖ » (1921), « Ἐρση » (1922), « Ἡ Πεντάμορφη » (1924). 3) Διάφορα ἔργα : « Αἱ Μέλισσαι » (1904), « Τὸ Ψάρευμα » (1904), « Οἱ Τυφλοὶ » (1906), « Ὁ Κυνηγὸς » (1907), καὶ τὰ τέσσερα στὴ σειρά τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων. « Τὰ Ὠραιότερα Δημοτικὰ Τραγούδια τῆς Ἀγάπης » (1927), « Ἰωάννου Ἰακώβου Μάγερ, Ἡμερολόγιον τῆς Πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου » (1927).

Ὁ Δροσίνης στὰ πρῶτα ποιήματά του εἶναι εἰδυλιακός, τρυφερός, αἰσθηματικὸς καὶ καλλιτέχνης τοῦ στίχου. Ἐρριξε μέσα στὴν ποίησή του μὲ πολλὴ τέχνη πλοῦσια τὸ λαογραφικὸ στοιχεῖο καὶ τραγούδησε τὴν ὁμορφίαν τῆς Ἑλληνικῆς φύσης. Παντοῦ εἶναι ποιητὴς φυσιολάτρης. Τέτοιους δείχνεται καὶ στὰ πεζά του. Ἐσχωριστὴ χάρις κι' ὁμορφιά δίνουνε στὴν ποίησή του καὶ στὴν πεζογραφία του οἱ ζωηρὲς καὶ ζωντανὲς εἰκόνες του καὶ ἡ ἀπλότητα τῆς φράσης του.

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ. — Τὸ ἀληθινὸ ὄνομά του εἶναι Μιχαηλίδης Κλεάνθης. Γεννήθηκε στὸ Μόλυβο τῆς Μιτυλήνης στὰ 1849. Τὶς πρῶτες σπουδές του τὶς ἔκαμε στὴν πατρίδα του, ἔχοντας δάσκαλο τὸν ἴδιον τὸν πατέρα του. Δεκαεφτά

χρόνων ἐπῆγε στὴν Ἀγγλία κ' ἐμπήκε στὸ ἐμπόριο. Τότε συνάντησε ἐκεῖ τὸν Ἀλεξ. Πάλλη, ποὺ κι' αὐτὸς νέος εἶχε

μπερὶ τὸ ἐμπόριο. Κατόπι ἐπῆγε στὴ Βομβάη τῶν Ἰνδιῶν στὰ ἐμπορικὰ καταστήματα τῶν Ἀδελφῶν Ράλλη, ὅπου συναντήθηκε πάλι μὲ τὸ φίλο του Ἀ. Πάλλη. Ἀργότερα τὰ καταστήματα τὸν ἔστειλαν γιὰ διευθυντὴ τῶν ὑποκαταστημάτων στὸ Χῶλ τῆς Ἀγγλίας, ὅπου καὶ ἔμειναν ἴσαμε τὸ θάνατό του στὰ 1922. Μολονότι εἶχεν ἐπιδοθῇ στὸ ἐμπόριο ἀπὸ νέος, ἡ φιλολογία πάντα τὸν ἐτραβοῦσε. Κ' ἔτσι ἔγραφε πότε στίχους καὶ πότε πεζά.

Ὅσα ἔγραψε καὶ δημοσίευε σὲ περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες τὰ τύπωνε καὶ σὲ βιβλία κ' ἔτσι ὑπάρχουν καὶ τυπωμένα τὰ ἔργα του : « Νησιώτικες Ἱστορίες » (1894), « Φυλλάδες τοῦ Γεροδήμου » (1897), « Μαζώχτρα », διήγημα μαζί μὲ ἄλλα μικρότερα διηγήματά του καὶ « Βρυκολάκας » δράμα (1900), « Ἱστορία τῆς Ρωμοσύνης »

(1901), «Παλιοί Σκοποί» (1909). Μερικά διαλεχτά κομμάτια από τὰ ἔργα του αὐτὰ ἐβγήκανε σὲ ξεχωριστὸ τόμο μὲ τὸν τίτλο «Ἐκλεκτὲς Σελίδες» (1921).

Ὁ Ἑφταλιώτης ἦτανε ἀπὸ τοὺς πρώτους πρώτους ποὺ δεχτήκανε τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη, ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε γλῶσσα μας γραφτὴ τῇ λαϊκῇ. Κ' ἔτσι: ὅλα τὰ ἔργα του τὰ ἔχει γράψει στῇ λαϊκῇ. Τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρωμισσίνης» τὴν ἔγραψε σ' αὐτὴ τῇ γλῶσσᾳ γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἱστορία κι' ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἔργα κι' ὄχι μόνον ποιήματα καὶ διηγήματα μποροῦνε νὰ γραφοῦνε στῇ γλῶσσᾳ αὐτῇ. Ὁ Ἑφταλιώτης τὰ θέματα τῶν ποιημάτων του τὰ παίρνει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ ὅπως καὶ τῶν διηγημάτων του ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ δευτέρᾳ ἔχουνε καὶ ἱστορικὸ χαρακτήρα. Τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα τοῦ Ἑφταλιώτη ξεχωρίζουνε γιὰ τὴν ἀπλότητα καὶ φυσικότητα τοῦ ὅρου, γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἀναπαράστασι τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ φύσης καὶ γιὰ τὸ θερμὸ αἶσθημα ποὺ εἶναι σκορπισμένο μέσα σὲ ὅλα. Εἶναι καθ'αυτὸ «Ἑλληνας συγγραφέας. Ὁ Ἑφταλιώτης μετάφρασε ἀριστοτεχνικὰ καὶ μερικὰ ποιήματα μεγάλων ξένων ποιητῶν ὅπως «Τὰ Νησιὰ τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Μπάϋρον, τὸν «Κορυδαλὸ» τοῦ Σέλλη, τὴν «Ἀθυμία τοῦ Διαβόλου» τοῦ Δεκὸν ντὲ Δίλ, κι' ἄλλα.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας γεννή-

θηκε στὸ Συρράκο τῆς Ἡπείρου τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1805. Ὁ πατέρας του Χριστόδουλος Ζαλοκώστας ἦτανε ἔμπορος. Γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν κατατρεγμὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ποὺ τὸν εἶχε βάλει καὶ φυλακὴ, καὶ γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπο κίνδυνον τοῦ θανάτου ἀναγκάστηκε στὰ 1814 νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Συρράκο, παίρνοντας μαζί του καὶ τὰ δύο μεγαλύτερα ἀγόρια του τὸ Δημήτριο καὶ τὸ Γεώργιο, καὶ νὰ πάῃ στὸ Λιβόρνο τῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖ ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας μαζί μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐμάθαινε καὶ τὰ ἰταλικά, κι' ὅταν τέλειωσε τίς πρώτες σπουδές του, ἄρχισε νὰ σπουδάζῃ νομικά. Ἦτανε μόλις δεκαῆξη χρονῶν, ὅταν ξέσπασε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασι τοῦ 1821. Ὁ νεαρὸς Ζαλοκώστας δὲ μπόρεσε νὰ κρατηθῇ καὶ θέλησε καὶ αὐτὸς νὰ κατέβῃ στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ πολεμήσῃ. Ὁ πατέρας του βρέθηκε σύμφωνος μ' αὐτὸν καὶ μὲ τὸν ἄλλο γιό του ἐμπήκανε στὸ πλοῖο, ποὺ εἶχε μισθώσει δ

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, καὶ εἶχε πάρει κι' ἄλλους Ἕλληνες καὶ πολλὰ πολεμοφόδια. Ἐπήγανε πρῶτα στὸ Μεσολόγγι· ὁ πατέρας ὅμως Ζαλοκώστας, ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι ἡ ἄλλη οἰκογένειά του, ὕστερ' ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Συρράκου, εἶχε καταφύγει στὸν Πύργο τῆς Ἡλείας, ἐπήγαν ἐκεῖ γιὰ νὰ τὴν εὕρῃ, παίρνοντας μαζί του καὶ τὰ δύο παιδιὰ του.

Στὸν Πύργο ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας κατατάχθηκε στὸ σῶμα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἀναγνώστη Παπασταθοπούλου, ποὺ τὸν ἔκαμε καὶ γραμματικό του. Μαζί του ὁ νεαρὸς Γεώργιος ἔλαβε μέρος σὲ παραπολλὲς μάχες· βρέθηκε σ' ὅλες τὲς πολιορκίες τοῦ Μεσολογγίου καὶ στὴν περίφημη ἔξοδο. Ὄταν τέλειωσε ἡ ἐπανάσταση κ' ἐλευθερώθηκε ἓνα μέρος τῆς Ἑλλάδας ὁ Ζαλοκώστας ἔγινε οἰκονομικὸς ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ, θέση ποὺ τὴν εἶχε ὥς περ πέθανε τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1858. Ἐξὸν ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν του θέση ὁ Ζαλοκώστας, ὅταν μετατέθηκε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ἀντικρῶξῃ τὰ ἔξοδα τῆς ζωῆς τῆς οἰκογενείας του συνεργαζότανε καὶ στὰ σπουδαιότερα φιλολογικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, στὴν «Εὐτέρπη», «Μνημοσύνη», «Πανδώρα» δημοσιεύοντας μεταφράσματα μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων ἀπὸ τὲς ξένες λογοτεχνίες καὶ πολλὰς φορὲς καὶ ἰταλικῶν ποιημάτων.

Ὁ Ζαλοκώστας πρωτότυπα ἔργα ἔγραψε μόνο ποιήματα καὶ βραβεύτηκε τρεῖς φορὲς σὲ ποιητικοὺς διαγωνισμοὺς. Τὰ ποιήματά του εἶναι λυρικά καὶ ἐπικολυρικά. Δημοσιεύθηκαν ὅλα σὲ τὸμο πρώτη φορὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του στὰ 1859 καὶ κατόπι σὲ δευτέρῃ ἐκδόσει στὰ 1873. Μιὰ τρίτη ἐκδόσις ἔγινε στὰ 1916. Ἡ ποίησις τοῦ Ζαλοκώστα εἶναι περισσότερο πατριωτικὴ. Τὰ θέματα πολλῶν ποιημάτων του εἶναι παρμένα ἀπὸ ἐπεισόδια τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης, ποὺ τόσο τὴν εἶχε ζήσει κι' ὁ ἴδιος ὁ ποιητής. Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ τὰ ποιήματά του αὐτὰ εἶναι τὸ ἐπικολυρικὸ «Μάρκος Μπότσαρης» ποὺ ἔμεινε ὅμως ἀτέλειωτο. Ὁ Ζαλοκώστας εἶχε χτυπηθῇ σκληρὰ ἀπὸ τὸ θάνατο. Εἶδε νὰ πεθαίνουν ὁ πατέρας του, ἡ μητέρα του, τ' ἀδελφία του, πολλὰ ἀπὸ τὰ παιδιά του· ἦτανε πραγματικὰ ὅ,τι λέμε «χαροκαμμένος». Κι' ὁ πόνο του ἀπὸ τοὺς θανάτους αὐτοὺς συχνὰ φαίνεται μέσα στὴν ποίησίν του.

Ὁ Ζαλοκώστας ἔγραψε στὴν καθαρεύουσα καὶ στὴ λαϊκὴ γλῶσσα. Τὰ καλύτερα ποιήματά του, πρὸ πολὺ τὰ λυρικά, εἶναι γραμμένα στὴ δευτέρῃ. Δὲν εἶναι δέδαια ποιητῆς μεγάλης πνοῆς.

Είναι όμως καλλιτέχνης τοῦ στίχου, ἔμπασε καινούργια μέτρα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση ἐξαιτίας τῆς γνωριμίας του μετὰ τὴν ἰταλική, εἶναι εἰλικρινὴς στὴ διατύπωση τῶν αἰσθημάτων του καὶ πολλὰς φορές συγκινεῖ. Ἡ μεγαλύτερη ἀξία του εἶναι, ὅτι μπόρεσε νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ υπερβολικοῦ ἢ ψεύτικου ρωμαντισμοῦ, ποῦ κυριαρχοῦσε στὴν ἐποχὴ τοῦ καὶ νὰ παρουσιάζεται ἁρμονικώτερος στὸ στίχο καὶ φυσικώτερος στὰ αἰσθήματα καὶ στὰ συναισθήματα ἀπὸ τοὺς καθαρευουσιάνους ποιητὲς τῆς ἐποχῆς του, τοὺς Σούτσους, τὸ Ραγκαβῆ, τὸν Ὀρφανίδη, τὸν Καρασούτσα, καὶ ἄλλους.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Γεννήθηκε στὴ Λευκάδα στὰ 1787. Σπούδασε στὴν Ἰταλία νομικά, μὰ παρακολουθοῦσε καὶ τὴ φιλολογία. Ὅταν τέλειωσε τίς σπουδές του γύρισε στὴ Λευκάδα καὶ διορίστηκε ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ Διοίκηση δικαστῆς. Εἶχε γίνει μέλος τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας» καὶ ἐργάστηκε συστηματικὰ καὶ ἀφοσιωμένα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἐπρόσφερε μεγάλη ὑπηρεσία στὸν ἐθνικὸ ἐλληνικὸ ἀγῶνα μετὰ τὴ φρόνιμη ἀλλὰ καὶ γεμάτῃ ἀληθινὸ πατριωτισμὸ δράση του. Στὴ δικαστικὴ ὑπηρεσία ἔμεινε 17 χρόνια καὶ ὕστερα ἀποτραβήχθηκε γιὰ ν' ἀφοσιωθῇ ὁλόκληρα στὴ δραματογραφία. Πέθανε στίς 15 τοῦ Μάη 1853.

Ὁ Ι. Ζαμπέλιος ἔξιν ἀπὸ λίγα λυρικά ποιήματα ἔγραψε μόνο τραγωδίες, δώδεκα ὅλες—ὅλες καὶ ποῦ ἔχουν τοὺς τίτλους: Τιμολέων—Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος—Γεώργιος Καστριώτης—Ρήγας Θεσσαλὸς—Μάρκος Βόσχαρις—Ἰωάννης Καποδίστριας—Γεώργιος Καραϊσκάκης—Χριστῖνα Ἀναγνωστοπούλου—Διάκος—Κόδρος—Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούσου—Μήδεια, ποῦ εἶναι μετὰφραση ἀπὸ τὰ ἰταλικά τῆς ὁμώνυμης τραγωδίας τοῦ Καίσα. Δελλαθάλου. Ὅλες αὐτὲς οἱ τραγωδίες τυπώθηκαν σὲ δυὸ τόμους (1860). Τὴν πρώτη τραγωδίᾳ του «Τιμολέων» τὴν ἔγραψε στὰ 1818 καὶ μιμήθηκε σ' αὐτὴ τὴν ὁμώνυμη τοῦ Ἰταλοῦ δραματούργου Β. Ἀλφιέρη· ἀλλὰ καὶ σ' ὅλες τίς ἄλλες τραγωδίες τοῦ Ζαμπέλιου εἶναι πολὺ φανερὴ ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἀλφιέρη. Οἱ τραγωδίες τοῦ Ζαμπέλιου εἶναι πατριωτικὲς. Τὸ κύριο θέμα τους εἶναι ἡ ἀγάπη στὴν πατρίδα καὶ ἡ ἀγάπη στὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας· γιὰ τοῦτο καὶ ἐπῆρε ὑποθέσεις ἀπὸ ὅλη τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ζαμπέλιος ἔγραψε ἐπάνω σὲ ὀρισμένο σχέδιο θέλοντας νὰ δημιουργήσῃ στὴν Ἑλλάδα θέατρο, ποῦ δὲν ὑπάρχει καθόλου. Μὰ ἡ δραματικὴ του δύναμη ἦτανε κατώτερη ἀπὸ τὸ σκοπὸ τοῦ. Θέλησε ἀκόμη νὰ δημιουρ-

γήση και θεατρική γλώσσα, μὰ δὲν πέτυχε. Χρησιμοποίησε καὶ στίχο ἀκατάλληλο· τὸν παραζύτονο δωδεκασύλλαβο, ὑποστηρίζον-
τας ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀρχαῖο λαμβικὸ τρίμετρο. Ὁ στίχος
του εἶναι σκληρὸς καὶ ἄρρυθμος κ' ἡ γλῶσσα του νεκρή. Κ' ἡ
τέχνη του φανερά ἀδύνατη. Ἄλλοτε οἱ τραγωδίαι τοῦ Ζαμπέλιου
παιζόντανε στὰ θέατρα. Μὰ σιγὰ-σιγὰ λησμονήθηκαν καὶ σήμε-
ρα ἔχουνε μόνο ἱστορικὴ σημασία.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα στὰ

1872. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἀρχαία
κ' εὐγενικιά. Ἀφοῦ ἔκαμε τίς πρῶτες
σπουδές του στὴν Κέρκυρα, ἐπῆγε κα-
τόπι σὲ διάφορα Πανεπιστήμια τῆς Εὐ-
ρώπης, ὅπου παρακολούθησε μαθήματα
φιλολογίας, φιλοσοφίας, φυσικῆς, μα-
θηματικῶν. Ἐπῆρε διπλώματα, μὰ δὲν
ἐξάσκησε καμιὰ ἐπιστήμη. Τὸν τρα-
βοῦσε ἡ φιλολογία κ' ἐδόθηκε ὀλίγα και-
ροσ σ' αὐτή. Ἐμαθεν, ἐξὲν ἀπὸ τὴν

ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ τὴ λατινικὴ, τὴ σανσκριτικὴ γλῶσσα
καὶ τὴν ἑβραϊκὴ κ' ἀπὸ τίς εὐρωπαϊκὰς τὴ γαλλικὴ, τὴ γερμα-
νικὴ, τὴν ἀγγλικὴ, τὴν ἰταλικὴ, τὴν ἰσπανικὴ ἴσως κ' ἄλλες.
Ἔτσι ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς σφώτερους νεοέλληνες, μὰ δὲν τὸ
ἔδειχνε ποτέ, ἐπειδὴ ἡ μετριοφροσύνη ἦταν ἀπὸ τὰ κύρια χαρα-
κτηριστικά του.

Ἐγράψε λίγους στίχους. Τὸ σπουδαιότερο ἔργο του εἶναι πε-
ζογραφικὸ : διηγήματα καὶ μυθιστορήματα. Μετάφρασε ἀκόμη ἀπὸ
τὰ σανσκριτικὰ τὴ «Σακούνταλα» τοῦ Καλιδάσα καὶ μαζὶ μὲ τὸ
Λ. Μαβίλη τὸ ποίημα «Ντάλας καὶ Νταμαγιάντη» ἀπὸ τὴ Ραμα-
γιάννα. Ἀπὸ τὰ λατινικὰ τὰ «Γεωργικά» τοῦ Βιργιλίου, ἀπὸ τὰ
γερμανικὰ τὸ ἐπικὸ ποίημα τοῦ Γκαίτε «Ἑρμάννος καὶ Δωρο-
θέα», ἀπὸ τὰ Ἀγγλικὰ τὸν «Ἄμλετ» καὶ τὸ «Βασιλέα Λήρ» τοῦ
Σαίξπηρ. Ὅλες αὐτὲς οἱ μεταφράσεις του ἔχουν τυπωθῇ καὶ σὲ
διόδια.

Ἀπὸ τὰ πρωτότυπα λογοτεχνικά ἔργα του ἔχουν τυπωθῇ τὰ μυ-
θιστορήματα : «Ὁ Κεῖς τοῦ Δικῆ» (1918), «Ἡ Ζωὴ καὶ ὁ Θάνατος
τοῦ Καραβέλλα» (1920), «Ἡ Τιμὴ καὶ τὸ Χρῆμα» (1921), «Οἱ
Σκλάβοι στὰ Δεσμά τους» (1922). Ἐχει ἀκόμη δημοσιεύσει σὲ πε-

ριοδικά κι' άλλα έργα του, όπως τὸ μυθιστόρημα «Πάθος» στὸ περιοδικὸ «Τέχνη» (1898), τὸ ὑπέροχο διήγημα «Ἀπελλήης» στὸ «Νουμᾶ» (1905) κλπ. Στὰ 1920 διορίστηκε γραμματέας τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὴ θέση αὐτὴ τὴν εἶχεν ἴσαμε τὸ θάνατό του στὰ 1923. Ἄφισεν ἀνέκδοτα ἀρκετὰ ἔργα.

Ὁ Θεοτόκης εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς λίγους δυνατοὺς νεοέλληνες πεζογράφους. Ἐγράφε μόνο στὴ λαϊκῇ. Ἀνθρωπιστὴς καὶ κάπως σοσιαλιστὴς στὶς ἰδέες του εἶναι γεμάτος ἀγάπη· καὶ τὸ σωστὸ ἀντίκρουσμα ποὺ κάνει τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου ξεχωριστὰ γίνεται αἰτία νὰ ὑπάρχῃ μέσα στὸ ἔργο του ὁ συγκινητικὸς πόνος. Ἐπάνω ἀπ' ὅλα ὅμως ὁ Θεοτόκης εἶναι καλλιτέχνης τοῦ πεζοῦ λόγου μ' ὅλο ποὺ κάποιοι ἰδιωματισμοὶ στὴ γλῶσσα τὸν κάνουν κάπου κάπου δυσκολονόητο. Ξέρει τί εἶναι τέχνη ὅσο πολὺ λίγοι. Στὰ ἔργα του ὅλα ὑπάρχει σκέψη, παρατήρηση βαθεῖα καὶ συγκίνηση. Ὁ Θεοτόκης εἶναι ἓνας ἀπὸ τρεῖς τέσσερες δυνατότερους Ἑλληνες μυθιστοριογράφους.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΣ.— Γεννήθηκε στὴ Ζαγορά τοῦ Πηλίου

στὰ 1796. Ἐκεῖ ἔμαθε καὶ τὰ πρῶτα γράμματα. Ὅταν ἄρχισε ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἐπῆγε στὸ Ναύπλιο καὶ ἔγινε γραμματέας τοῦ ναυάρχου Ἀνδρέα Μιαούλη. Ἀμα τελείωσε ἡ ἐπανάσταση κ' ἡ Ἑλλάδα ἔγινε βασιλεῖο, ἡ Κυβέρνηση τὸν ἔστειλε στὸ Μόναχο τῆς Γερμανίας γιὰ νὰ σπουδάσῃ ἀρχαία φιλολογία καὶ φυσικὲς ἐπιστῆμες. Στὰ 1839 γύρισε στὴν Ἑλλάδα καὶ διορίστηκε καθη-

γητῆς στὸ Πανεπιστήμιο, ὅπου ἐδίδαξε σαράντα τρία χρόνια. Ἐκαμε καὶ βουλευτὴς καὶ γεροϋσιαστῆς. Πέθανε στὰ 1880.

Ὁ Φίλιππος Ἰωάννου ἔγγραφε στὴν ἀρχαία καὶ στὴν καθαρῆουσα στίχους καὶ πεζά. Ὅσα ἔγγραφε στὴν ἀρχαία γλῶσσα, μετα-

φράσματα ἀπὸ τὰ λατινικά καὶ πρωτότυπα ποιήματα, τὰ τύπωσε σὲ βιβλία μὲ τὸν τίτλο «Πάρεργα» (1860). Στὴν καθαρεύουσα ἔχει γράψει «Λόγος Ἀκαδημαϊκός» περὶ τῆς πνευματικῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κτλ. (1871) «Βίος Γρηγορίου Κωνσταντῶ» καὶ ἄλλα. Ὁ Φ. Ἰωάννου δὲν ἦτο κυρίως λογοτέχνης, ἀλλὰ σοφὸς ἐπιστήμων καὶ υπέρροχος διδάσκαλος. Χρησιμοποιεῖ ὅμως τὴν καθαρεύουσα μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ συχνὰ τὸ ὕφος του ἔχει κάποια ὁμορφιά. Ὅλοι οἱ βιογράφοι του ἔχουν τονίσει ξεχωριστὰ τὸ λαμπρὸ χαρακτήρα του, τὴ φιλοπατρίαν του, τὴ σοφίαν του, τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν του, χαρίσματα ἠθικά. ποὺ φαίνονται καὶ στὰ λίγα ἔργα του.

ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.— Γεννήθηκε στὸ Ναύπλιο στὰ

1872. Σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο φιλολογίαν καὶ νομικά. Μὰ τὸν τράβηξε ἡ δημοσιογραφία καὶ ἡ λογοτεχνία καὶ ἀφοσιώθηκε ἀποκλειστικὰ σ' αὐτές. Στὰ 1886 ἔγινε ἀρχισυντάκτης τῆς ἑφημερίδας «Ἀκρόπολις» μαθητεύοντας κοντὰ στὸ Βλάση Γαβριηλίδη, ὕστερα στὰ 1890 τῆς ἑφημερίδας «Τὸ Ἄστυ» καὶ στὰ 1902 ἔδωκε δική του ἑφημερίδα «Τὸ Νέον Ἄστυ», ὡς ποὺ στὰ 1907 ἄφησε τὴ δημοσιογραφίαν καὶ ἐμπήκε στὴ διπλωματικὴ ὑπηρεσία· διορίστηκε πρῶτα γενικὸς πρόξενος καὶ ὕστερα πρεσβευτὴς στὴν Πετρούπολη, Στοκχόλμη, καὶ στὰ 1918 στὸ Λονδίνο, ὅπου μένει ἀκόμη. Μολονότι ὅλη τὴν ἐργατικότητά του τὴν ἀπορροφῶσε ἡ δημοσιογραφία δὲν ἔπαυε καθόλου νὰ καταγίνεται καὶ μὲ τὴ λογοτεχνία, γράφοντας διάφορες μελέτες καὶ ἄρθρα, φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικά, ὅπως, εἶναι οἱ μελέτες «Ἐφημεριδογράφοι καὶ ἑφημεροδογραφία», «ἡ Ρεκλάμα ἐν Ἑλλάδι», «Ἀλεξ. Παπαδιαμάντης» καὶ ἄλλες. Ἔργα του τυπωμένα σὲ βιβλία εἶναι τοῦτα: Νικέλαος Γύζης (1900)—Ὁ Βύρων ἐν Ἑλλάδι (1908)—Ἰωάννης Μωρεάς (1908)—Ἡ Ζωγραφικὴ (1910)—Ρομπέρτ Μπρονκ (1925)—Μετάφρασε καὶ ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸ τὸ δραματικὸ ἔργο τοῦ Σαίξπηρ «Χειμωνιάτικο παραμῦθον» (1910) καὶ τελευταῖα μερικὰ Ἀγγλικά ποιήματα.

Ὁ Δ. Κακλαμάνος τὰ πεζὰ του ἔργα τὰ ἔχει γράψει σὲ μιὰν ἀπλοποιημένην καθαρεύουσα. Τὸ ὕφος του εἶναι στρωτὸ καὶ καθαρό καὶ συχνὰ παίρνει κάποιον τόνο ποιητικόν.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.— Ὁ Ἀνδρέας Κάλβος γεννήθηκε τὸν Ἀπρίλι τοῦ 1792 στὴ Ζάκυνθο· ὁ πατέρας του ἦτανε ἰταλικῆς καταγωγῆς. Μικρὸ τὸν ἐπῆγεν ὁ πατέρας του στὸ Λιόβorno τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκεῖ πρωτοσπούδασε. Ἀργότερα ἐπῆγε στὴ Φλωρεντία γιὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὶς σπουδῆς του στὴ φιλολογία. Τότε ἐγνωρίστηκε καὶ μὲ τὸ μεγάλο ποιητὴ τῆς Ἰταλίας, μὰ ἑλληνα τὴν καταγωγὴν (εἶχε γεννηθῇ κι' αὐτὸς στὴ Ζάκυνθο) Οὐγκο Φώσκολο, ποὺ τὸν ἐπῆρε στὴν προστασία του καὶ τότε βοηθοῦσε καὶ μὲ χρήματα. Κι' ὅταν ὁ Φώσκολος ἐπῆγε σὰν ἐξόριστος στὴν Ἑλβετία ἐκάλεσε σὲ λίγο κοντά του καὶ τὸν Κάλβο καὶ τότε συντηροῦσε, μολονόντι κ' ἐκείνου ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις δὲν ἦτανε καὶ πολὺ καλὴ. Ἀπὸ τὴν Ἑλβετία ἐπῆγανε κ' οἱ δύο στὸ Λονδῖνο, ὅπου ὁ Κάλβος—ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ φίλο του—ἄρχισε νὰ κάνῃ τὸ δάσκαλο, ἐπειδὴ ἐξὸν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ καὶ τὴν ἰταλικὴ γλῶσσα ἤξερε καὶ τὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴ γαλλικὴ καὶ νὰ μεταφράζῃ—ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ στὴν ἑλληνικὴ—διάφορα θρησκευτικὰ βιβλία.

Ὅταν ἄρχισεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821 κατέβηκε κι' ὁ Κάλβος στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ κ' ἐπῆγε στὸ Ναύπλιο. Μὰ ὅπως ἦταν ἰδιότροπος κι' ἔλα τὰ ἐδλεπε ἀπὸ τὴ δυσἀρεστη ὄψη τους, πειράχτηκε ἀπὸ τὰ μαλλώματα τῶν ἀγωνιστῶν, κ' ἔφυγε γιὰ τὸ Παρίσι. Στὰ 1827 ἐπῆγε στὴν Κέρκυρα ὅπου πρῶτα ἔδινε ἰδιωτικὰ μαθήματα ὕστερα διορίστηκε καθηγητὴς τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία. Μὰ ἐξαιτίας τοῦ ἰδιότροπου χαρακτῆρα του παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ κι' ἄρχισε πάλι νὰ δίνει ἰδιωτικὰ μαθήματα. Στὰ 1859 ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα κ' ἐπῆγε πάλι στὸ Λονδῖνο, ὅπου ἐπέθανε στὰ 1867, φτωχὸς καὶ μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς κι' ὁλότελα λησμονημένος.

Ὁ Κάλβος ἦτανε ποιητὴς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γράφουνε πολὺ λίγα. Ἐξὸν ἀπὸ τὰ μεταφράσματα τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων, ποὺ τὰ ἔκανε κατὰ παραγγελίαν καὶ γιὰ νὰ ζῇ, ἔγραψε ἀκόμη πολὺ νέος καὶ δυὸ τραγωδίαι σὲ ἰταλικὴ γλῶσσα: τὶς «Δαναΐδες» ποὺ τυπώθηκε στὰ 1818, καὶ τὸ «Θηραμένη», ποὺ ἔμεινε ἀτύπωτη. Τὰ ποιήματα, ποὺ ἔγραψε εἶναι ὅλα ὅλα εἰκοσι μερικὰ ἔχουνε λιγώτερους ἀπὸ ἑκατὸ στίχους κι' ἄλλα φτάνουν ἀπὸ 110—150. Τὰ πρῶτα δέκα τὰ τύπωσε στὴ Γενεύη στὰ 1824 μὲ τὸν τίτλο «Λύρα» καὶ τὰ ἄλλα δέκα στὸ Παρίσι στὰ 1826, μὲ τὸν τίτλο «Λυρικὰ». Ἐκτυπώθηκαν ὅλα μαζί μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Λύρα Ἀνδ.

Κάλβου» στη Ζάκυνθο, στα 1881 και στα 1928 στην Αθήνα με τον τίτλο «Κάλβου Ἀπαντα». Τὰ ποιήματα αὐτὰ τοῦ Κάλβου ἔχουν τὴ μορφή «Ὡδῶν» κ' ἔτσι τὰ ὀνομάζουμε γενικά.

Ὁ Ἀνδρέας Κάλβος ὅπως ἦταν ἀνθρώπος ἰδιότροπος ἔτσι εἶναι καὶ ποιητὴς ἰδιότροπος. Ἐγραψε σὲ μιὰ γλῶσσα, ποὺ σὲ μεγάλο μέρος της εἶναι—μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεῖς—δικῆς τοῦ κατασκευῆς, παραμελόντας συχνὰ τοὺς πιδ κοινούς καὶ τοὺς πιδ σταθεροὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ. Φτιάνει γραμματικούς τύπους, ποὺ δὲν ὑπάρχουνε μήτε στὴν καθαρεύουσα, μήτε στὴ λαϊκὴ γλῶσσα· π.χ. γράφει «βροντάουσι» ἀντὶ «βροντοῦσι» ἢ «βροντάνε», «κυβερνοῦσαν» ἀντὶ «κυβερνώσαν»: «πλεόμενα καράδια» ἀντὶ «πλέοντα καράδια» τῶν «μελίσσων» τῶν «ξιφῶν» ἀντὶ τῶν «μελισσῶν» τῶν «ξιφῶν» καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια. Γιὰ τοῦτο δὲ μπορεῖ νὰ τὴν πάρῃ κανεῖς γιὰ ὑπόδειγμα ὕφους. Ἰδιότροπος εἶναι καὶ στὴ μετρικὴ του. Φτιάνει δικὰ του μέτρα, διατυπώνει τὴν τεχνικὴ τους, μὰ πολλὲς φορὲς δὲ μπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ κ' ὁ ἴδιος. Ἐχει κ' ἀκυριολεξίες κ' ἀσυνταξίες. Φαίνεται σὰν νὰ μὴν ἤξερε καλὰ τὰ ἑλληνικά. Καὶ ὅμως παντοῦ μέσα στοὺς στίχους τοῦ ξεχωρίζει ὁ ποιητὴς ὁ ἀληθινὸς καὶ ἀρκετὲς φορὲς κ' ὁ ὄχι συνηθισμένος· συχνὰ ἔχει στροφές, ὅπου φαίνεται καθαρὰ ὅτι τὸ πνεῦμά του πετάει πολὺ ψηλὰ κ' ὅπου οἱ εἰκόνας παρουσιάζονται μὲ δύναμη μοναδική. Εἶναι ποιητὴς ἀνίσος. Γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ διαβάζεται μὲ πολλὴ προσοχή· μόνον ἔτσι θὰ μπορέσῃ κανεῖς νὰ παραβλέψῃ τίς ἀδυναμίες του καὶ νὰ ἰδῇ τὴν ἀληθινὴ ποίησιν ποὺ ὑπάρχει στὶς ὥδες του. Τὰ θέματα τῶν ὧδων αὐτῶν εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση· κ' ἔτσι ὁ Κάλβος παρουσιάζεται σὰν ποιητὴς πατριωτικὸς, ξεχωρίζοντας ὅμως πολὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους πατριωτικοὺς ποιητὲς, ποὺ οἱ στίχοι τους εἶναι περισσότερο ρητορικὴ πεζολογία παρὰ ποίησιν.

ΚΑΛΛΙΓΑΣ ΠΑΥΛΟΣ. — Ὁ Παῦλος Καλλιγάς γεννήθηκε στὴ Σμύρνη στὰ 1814. Ἀφοῦ ἐπῆρε στὴν πατρίδα του γερὴ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση, νέος ἐπῆγε στὴ Γερμανία καὶ σπούδασε νομικά. Ἀμα τελείωσε τίς σπουδές του ἤρθε στὴν ἐλευθερωμένη Ἑλλάδα καὶ μὲ τὴν ἀξία του γλῆγογορα ἀναδείχθηκε. Ἐγίνε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, Ὑπουργός, Διοικητὴς τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς. Πέθανε στὰ 1896. Ἐγραψε ἀρκετὰ μεγάλα νομικὰ συγγράμματα καὶ δημοσίευσε σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ πιδ πολὺ ὕστερ' ἀπὸ

τὸ 1850 στὴν «Πανδώρα» πολλὲς μελέτες νομικῆς, πολιτικῆς, οἰκονομολογικῆς, ἱστορικῆς, φιλολογικῆς (ἐπάνω στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλολογία) καὶ ταξιδιωτικῆς ἐντυπώσεις. Ὅλες αὐτὲς οἱ μελέτες τυπωθῆκανε ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του σὲ τρεῖς τόμους μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Μελέται» (1899).

Τὴ θέση του στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία τὴν ἔχει ὁ Παῦλος Καλλιγᾶς μὲ τὸ μυθιστόρημά του «Θάναος Βλέκας». Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ τυπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ περιοδικὸ «Πανδώρα» στὰ 1855, ὕστερα σὲ βιβλίο στὰ 1891 καὶ πάλι στὰ 1923. Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ λίγα τοῦτα βιογραφικὰ σημειώματα ὁ Καλλιγᾶς δὲν ἦτανε συστηματικὸς λογοτέχνης. Ἦτανε περισσότερο ἕνας γερός ἐπιστήμονας καὶ σφοδρὸς ἐγκυκλοπαιδικός, μὲ βαθιὰ κλασικὴ μόρφωση. Ὁ σφοδρὸς ὅμως αὐτὸς ἐπιστήμονας μπόρεσε νὰ γράψῃ τὸ πρῶτο ἀρκετὰ μεγάλου ἑλληνικοῦ ἡθογραφικοῦ μυθιστόρημα. Τὸ ἔγραψε σὲ μιὰν ἐποχὴ, ποὺ τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα καὶ διήγημα ἦτανε ἀκόμη στὰ σπάργανα. Γιὰ τοῦτο ὁ «Θάναος Βλέκας» σημειώνει σταθμὸ κ' ἐποχὴ στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνικὴ πεζογραφία. Σήμερα δὲ μπορούμε παρὰ νὰ θαυμάζουμε πῶς ὁ νομικὸς αὐτὸς καὶ οἰκονομολόγος κατάρθωσε νὰ γράψῃ ἕνα μυθιστόρημα, ὅπου ζωγραφίζεται ὅσο παίρνει πιδὸ πιστὰ ἡ κοινωνικὴ μὰ κ' ἡ πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας στὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Ὁ «Θάναος Βλέκας» — ὅπως κι' ἔλες οἱ μελέτες τοῦ Καλλιγᾶ — εἶναι γραμμένες σὲ αὐστηρὴ καθαρεύουσα γλῶσσα. Μὰ ὁ συγγραφέας ἔχει τόσο ἐξυπνάδα μέσα στὰ ἔργα του, σατυρίζει μὲ τόσο τέχνην κ' εὐγένεια στοχασμοῦ, εἰρωνεύεται δίχως ἡ εἰρωνεία του νὰ γίνεται κακία, ὥστε μέσ' ἀπὸ ὅλο τὸ ἔργο περνάει κάποια ἀσυνήθιστη δροσιά. Ὁ «Θάναος Βλέκας» ἔχει πολλὰ προτερήματα καὶ μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ ἔργο τέχνης. Ἡ μεγάλη του ὅμως ἀξία βρίσκεται στὸ ὅτι εἶναι τὸ πρῶτο καθαυτὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα, ποὺ ἀργῆσε πολὺ νὰ ἔχῃ καὶ τοὺς διαδόχους του.

ΚΑΜΠΥΣΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. — Γεννήθηκε στὴν Κορώνη στὰ 1872. Σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιον κ' ἔγινε γιὰ λίγα χρόνια καὶ υπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Ὁ πατέρας του ἦτανε ἀγιογράφος· γιὰ τοῦτο εἶχε καταγίνει κι' αὐτὸς λίγο στὴ

ζωγραφική· μὰ ὅτι τὸν τραβοῦσε πολὺ ἦτανε ἡ λογοτεχνία. Νέος πολὺ ἄρχισε νὰ γράφῃ. Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ἐπῆγε καὶ στὴ Γερμανίαν, ὅπου ἔμεινε κάμποσο παρακολουθώντας ἀπὸ κοντὰ τὴν παγκόσμια πνευματικὴ κίνηση. Ἐκεῖ ἐμπήκε περισσότερο στὸ νήμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου Νίτσε καὶ ἔγινε κήρυκός της καὶ στὴν Ἑλλάδα. Πέθανε στὴν Ἀθήνα στὶς ἀρχὲς τοῦ 1902.

Ὁ Καμπύσης ἔγραψε μερικὰ ποιήματα καὶ διηγήματα καὶ μελέτες λογοτεχνικὲς καὶ κριτικὲς. Ἡ σπουδαιότερη ὁμῶς ἐργασία του εἶναι τὸ δρᾶμα καὶ μὲ δραματικὰ ἔργα πρωτοφάνηκε στὴ λογοτεχνία. Ἔργα του τυπωμένα σὲ βιβλία, ὅσο ζοῦσε, εἶναι : Τὰ ἰράματα : Μυστικὸ τοῦ Γάμου.— Ἡ Φάρσα τῆς ζωῆς (1896).— Ἡ Μῆς Ἀννα Κούζλεϋ, καὶ οἱ Κοῦρδοι (1897).— Στὰ Σύννεφα (μὲ λυρικὴν δραματικὴν σκηνήν) (1899).— Ἀνατολή (δραματικὴ σκηνή) (1900).— Τὸ Δαχτυλίδι τῆς Μάννας (1901).— Ποιήματα : Τὸ Βιβλίο τῶν Συντριμίων (1900) κ' ἡ μετάφραση τῶν ποιημάτων τοῦ Νίτσε «Διονύσου Διθύραμβοι» (1900).— Ὑστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του τυπωθῆκανε στὸ περιοδικὸ «Ὁ Νουμᾶς» τὸ δρᾶμα «Ὁ Ἀρήγιαννος» (1911) καὶ κομμάτια ἀπὸ τὸ ἀτελείωτο μυθιστόρημά του «Οἱ Λεκαπηνολοί». Ἀκόμη καὶ μερικὲς φιλολογικὲς μελέτες καὶ κριτικὲς. Ὁ Καμπύσης εἶχε δημοσιεύσει καὶ στὸ περιοδικὸ «Ἡ Τέχνη» Γράμματα ἀπὸ τὴ Γερμανία (1898) ὅπως καὶ στὸ «Περιοδικὸ μας» (1900) καὶ στὸ περιοδικὸ «Ὁ Διόνυσος» κριτικὲς καὶ τὴ μετάφραση τοῦ «Προμηθεά» τοῦ γερμανοῦ ποιητῆ Γκαίτε.

Τὸ κυριώτερο ἔργο τοῦ Καμπύση εἶναι τὰ δράματα. Πρῶτος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας προσπάθησε νὰ γράφῃ δράματα κοινωνικὰ ἀκολουθώντας τὴν τεχνοτροπία καὶ τίς ἰδέες τοῦ Νορδηγοῦ δραματογράφου Ίψεν. Καὶ γιὰ τοῦτο τὰ πρῶτα δράματά του εἶναι περισσότερο δοκιμὲς, ἀλλὰ δοκιμὲς μὲ ἀξία. Ὑστερα τὸν τράβηξε τὸ λυρικὸ δρᾶμα καὶ καταστάλαξε στὸ δρᾶμα, ποῦ θέλει νὰ κλείσῃ μέσα του τὸ θρόλο καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ. Ἐγγράψε τὸ «Δαχτυλίδι τῆς Μάννας», τὸ καλύτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του. Τὸν Καμπύση τὸν τραβοῦσε πολὺ τὸ νέο. Γιὰ τοῦτο, ὅπως στὰ δράματά του, ἔτσι καὶ στὰ λίγα ποιήματά του προσπάθησε νὰ μιμηθῇ ὅλες τίς ξένες τεχνοτροπίες τῆς ἐποχῆς του, ἀκόμη καὶ στὴν τεχνικὴ

τοῦ στίχου. Μὰ καὶ γι' αὐτὸ συχνὰ ὁ στίχος τοῦ ὅπως κι' ἡ πεζὴ φράση τοῦ δὲν ἔχει τὸν ἀληθινόν, τὸν πραγματικὸν μουσικὸν ρυθμό. Ἐγραψε μόνο στὴ λαϊκὴ· μὰ καὶ καὶ σ' αὐτὴ ἔφτασε σὲ κάποιες ὑπερβολές, ποὺ ζημιώνουν τὸ ὕφος τοῦ. Γενικὰ ὅμως ὁ Καμπύσης ἦταν ἓνα πνεῦμα ἀνήσυχο, παρατηρητικόν, δυνατόν, καὶ θ' ἀπομένῃ πάντα σὰν ἓνας πολὺ ἀξιοπρόσεχτος πρόδρομος.

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ.—Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη στὶς 17 τοῦ

Ἀπρίλη τοῦ 1748. Ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννης ἦταν Χιώτης. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ σπουδαῖο σχολεῖο τῆς Σμύρνης κ' ἔμαθε καὶ τὰ λατινικὰ κ' ἑβραϊκὰ, ὁ πατέρας τοῦ τὸν ἔστειλε (1772) στὸ Ἀμστελδάμ γιὰ νὰ γίνῃ ἔμπορος. Στὴν πολιτεία τούτῃ ἔμεινε ἕξ χρόνια κ' ὕστερα ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη. Στὰ 1782 ἐπῆγε στὸ Μπομπελιὲ τῆς Γαλλίας γιὰ νὰ σπουδάσῃ γιαντρός. Γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζῇ, ἐπειδὴ στὸ ἀναμεταξύ

εἶχε πεθάνει ὁ πατέρας τοῦ καὶ τοῦ ἔλειπαν τὰ μέσα, μεταφράζε ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴ γερμανικὴ στὴ γαλλικὴ γλῶσσα (ἤξερε καλὰ καὶ τίς τρεῖς αὐτὲς γλῶσσες), ἱατρικὰ συγγράμματα καὶ τὰ πούλουσε σὲ ἐκδότες.

Στὰ 1788 ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, ἐπῆγε στὸ Παρίσι ὅπου μπόρεσε νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ κοντὰ τὴ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Μὲ τίς ιδέες τῆς ἐπανάστασης αὐτῆς γεννήθηκε στὸ νοῦ τοῦ ὁ στοχασμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικῆς του πατρίδας. Καὶ στοχάστηκε ὅτι ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ ἦταν νὰ ζυγνήσουν πρῶτα οἱ Ἕλληνες πνευματικὰ. Καὶ τότε ἄρχισε νὰ γράφῃ τὰ διάφορα ἔργα τοῦ, ποὺ ἄλλα εἶναι ὑπομνήματα γιὰ τὴν παλιὰ καὶ τὴν συγκαρινή του κατάσταση τῶν Ἑλλήνων κι' ἄλλα εἶναι παρορμήσεις γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς Ἐλευθερίας. Συνάμα ἄρχισε νὰ μεταφράζῃ ἔργα ἠθικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ στὴν Ἑλληνικὴ ἀπὸ ξένες γλῶσσες καὶ νὰ βγάζῃ ἀρχαίους συγγραφεῖς μὲ προλεγόμενα καὶ σχέλια.

Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε νιώσει, ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ ὀρίστῃ ἡ γλῶσσα, ποὺ θὰ χρησιμοποιούσαν οἱ Ἕλληνες καὶ ποὺ νὰ μὴν εἶναι ἡ ἀρχαία, ὅπως ἤθελαν πολλοί, μὰ μήτε καὶ ἡ λαϊκὴ, ὅπως ἤθελαν ἄλλοι, καταπιάστηκε νὰ δημιουργήσῃ μιὰ καινούργια κα-

πως γλώσσα, σμίγοντας στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς. Τὸ γλωσσικὸ τοῦτο σύστημα τοῦ Κοραῖ ἐδῶκε καινούργια ὄρμη καὶ καινούργια ὄψη στὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ποὺ ἀπασχολοῦσε τότε τοὺς Ἑλλη-
 ληνες.

Σ' ἓνα σύντομο σημείωμα σὰν τοῦτο ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ παρασταθῇ ἔστω καὶ περιληπτικὰ ὅλος ὁ βίος κι' ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Κοραῖ, ποὺ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ σημαντικοὺς Ἑλλήνας ποὺ ἐφάνηκανε μέσα στὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὕστερ' ἀπὸ τὸ 1453 καὶ ποὺ εἶχανε μεγάλη ἐπίδραση στὸν ἐθνικὸ καὶ πνευματικὸ βίον τῶν Ἑλλήνων. Γενικὰ ὅμως μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἡ ζωὴ του ὅλη καὶ τὸ ἔργο του σκοπὸ εἶχαν τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν πρόδοον τῶν συμπατριωτῶν του, τὴν ἀνάδειξιν τῆς Ἑλλάδος. Ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀγνότερους καὶ δραστηριώτερους πατριῶτες κι' ὅλη ἡ δράση του γεννᾷ μόνον τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην. Ὅποιος θέλει νὰ μάθῃ καλὰ ποιοὺς ἦτανε καὶ τί ἔκαμεν ὁ Κοραῖς μπορεῖ νὰ διαβάσῃ τὸ ἔργο τοῦ Δ. Θερειανοῦ «Ἀδελφάντιος Κοραΐς» τρεῖς τόμοι (1889—1890).

Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Κοραῖ, ποὺ τὰ περισσότερα εἶναι ἢ σχολιασμένες ἐκδόσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἢ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλοσοφικά, μποροῦνε νὰ λογαριαστοῦνε γιὰ λογοτεχνήματα τὰ «Προλεγόμενά» του σὲ διάφορα βιβλία του καὶ οἱ τρεῖς τόμοι τῶν «Ἐπιστολῶν» του, ποὺ ἐβγήκανε ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του (1885). Ὁ Κοραῖς ἐπέθανε στὸ Παρίσι στὴ 10 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1833.

ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ. — Εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἐρωτόκριτου». Γεννήθηκε ὅπως λέει ὁ ἴδιος, στὴ Σητεία τῆς Κρήτης. Ἡ χρονολογία τῆς γέννησής του, καθὼς καὶ τοῦ θανάτου του, δὲν εἶναι καθόλου γνωστὴ. Πάντα ὅμως φαίνεται νὰ ἔζησε ἀνάμεσα στὴς τελευταῖες δεκαετηρίδες τοῦ 16ου αἰῶνα καὶ τὴς πρώτης τοῦ 17ου. Ἐργον του ὁπάρχει ἓνα μόνον : ὁ «Ἐρωτόκριτος», ποὺ κι' αὐτὸς τυπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ πολλὰ χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του : στὰ 1713, καὶ κατόπι πάρα πολλὰς φορὰς ἴσαμε σήμερον. Ὁ Κορνάρος ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν «Ἐρωτόκριτόν» του ἦτανε ποιητὴς ἀληθινὸς κι' ὡς ἓνα σημεῖο μεγάλος. Περισσότερα γι' αὐτὸν καὶ τὸ ἔργο του κοίταξε στὸ μέρος τοῦ τόμου τῶν Ἀναγνωστικῶν τούτων, ὅπου δημοσιεύονται κομμάτια ἀπὸ τὸ «Ἐρωτόκριτο.»

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Γεννήθηκε στις Μηλιές της Θεσσαλίας στα 1753. Αφού έμαθε τα πρώτα γράμματα στην πατρίδα του, έγινε πολύ νέος κληρικός και χειροτονήθηκε ιεροδιάκονος. Κατόπιν έπηγε στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας για να σπουδάσει περισσότερο και αφού έγινε και δάσκαλος των ελληνικών γραμμάτων στην πολιτεία αυτή, έπηγε κατόπι στη Γερμανία για να μορφωθεί ακόμη περισσότερο κ' ύστερα και στη Βιέννη και στην Ιταλία. Πριν από την ελληνική επανάσταση του 1821 έχυρισε στην πατρίδα του για να διδάξει τα γράμματα και την ιδέα της ελευθερίας στους συμπατριώτες του. Μολονότι γέρος ήταν άρχισεν ή ελληνική επανάσταση έλαβε μέρος σ' αυτή κ' ήταν από εκείνους που παρώτρυναν και τη Θεσσαλία να ξεσηκωθεί. Όταν καταστράφηκε ή πατρίδα του από το στρατό του Δράμαλη βρισκότανε στα Ψαρρά, όπου είχε πάει για να πείσει τους Ψαρριανούς να στείλουνε στη Θεσσαλία πολεμοφόδια και πλοία στον Παγασητικό κόλπο. Έμεινε στην επαναστατημένη Ελλάδα ζώντας μέσα στα στρατόπεδα και αντιπροσωπεύοντας τη Θεσσαλία στις έθνοσυνελεύσεις. Άμα τελείωσεν ή επανάσταση ή ελληνική Κυβέρνηση τότε διώρισε γενικό έφορο της Παιδείας και κατόπι ο Καποδίστριας τον έκαμε διευθυντή του Όρφανοτροφείου (δηλαδή του πρώτου έθνικού σχολείου) της Αίγινας. Μετά το θάνατο όμως του Καποδίστρια παρατήθηκε από τη θέση αυτή κ' έπηγε στην πατρίδα του, όπου κ' επέθανε τον Αύγουστο του 1844.

Ο Κωσταντάς δέν είναι καθαυτό λογοτέχνης. Ήτανε κυρίως δάσκαλος από τους μεγάλους εκείνους «Διδασκάλους του Γένους» που προετοίμασαν με τη διδαχή τους την ελευθερία της Ελλάδας. Τα έργα που έγραψε πρωτότυπα ή μεταφρασμένα είναι βιβλία διδακτικά. Γεωγραφία, Ιστορία, λογική, γραμματική. Μά έχει τη θέση του μέσα στην Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, επειδή είναι ένας από τους σπουδαιότερους λόγιους που υποστήριξαν στο τέλος του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα ότι γραφτή γλώσσα των Έλλήνων πρέπει να είναι ή λαϊκή. Αγωνίστηκε δυνατά την εποχή εκείνη για το ζήτημα αυτό, που το είχε θέσει επιστημονικά όσο λίγοι. Τις ιδέες του για τη γλώσσα τις διατύπωσε καθαρά στον πρόλογο του έργου του «Γεωγραφία Νεωτέρικη» που την είχε γράψει μαζί με το συναγωνιστή του Δ. Φιλίππιδη.

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.—Γεννήθηκε στὸ Ναύπλιο στὰ 1849.

Ἀφοῦ ἐσπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο, ἐμπήκε στὴ δικαστικὴ ὑπηρεσία, ὅπου ἔμεινε πολλὰ χρόνια, καὶ ὕστερα ἀφοῦ ἀποτραβήχθηκε ἀπὸ αὐτὴ ἔκανε τὸ δικηγόρο. Ἔχει γράψει πολλὰ νομικὰ συγγράμματα. Μὰ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη δὲν ἐξουδετέρωσε τὴ λογοτεχνικὴ ἰδιότητα, ποὺ τὴν εἶχε ὁ Λυκούδης ἀπὸ φυσικὸς τοῦ πλοῦσι. Κ' ἔτσι μαζί μὲ

τὰ νομικὰ διδλία τοῦ ἔγραφε καὶ λογοτεχνήματα, ποὺ πάντα, ἅμα δημοσιεύονταν, ἔκαναν ἐντύπωση. Ὁ Λυκούδης ἔχει γράψει μυθιστορήματα, διηγήματα, ταξιδιωτικὲς περιγραφές. Εἶναι καθαυτὸ πεζογράφος. Τὰ ἔργα τοῦ τυπωθήκανε σὲ διβλία μὲ τοὺς τίτλους: «Διηγήματα» (1920), «Κίμων Ἀνδρεάδης» μυθιστόρημα (1920), «Τὸ Σπιτάκι τοῦ Γιαλοῦ» (1920), «Ὁ Ἀπόστρατος Μουσικός», «Ὀδοιπορικαὶ Ἐντυπώσεις», (1920), «Σελίδες Ποικίλες» (1921), «Τὸ Κυνήγι», Κυνηγετικάς Ἱστορίας (1923), «Νέα Διηγήματα» (1925). Πέθανε στὴν Ἀθήνα στὰ 1924.

Ὁ Ἐμμ. Λυκούδης ἔγραψε τὰ ἔργα του ἄλλα στὴν καθαρεύουσα κ' ἄλλα στὴ λαϊκὴ γλῶσσα. Ἐκεῖνο ποὺ τὸν ξεχωρίζει σ' ὅλη τὴ λογοτεχνικὴ του ἐργασία εἶναι ἡ ἀφέλεια, ἡ φυσικότητα κ' ἡ χάρις τοῦ ὅπου, ἡ βαθιὰ παρατήρηση καὶ τὸ σωστὸ ζωγραφισμα τῶν χαρακτήρων. Εἶναι μυθιστοριογράφος καὶ διηγηματογράφος μὲ ἥθικα στοιχεῖα. Ἀλλὰ οἱ ὀρίζοντες τῆς ἡθογραφίας του ἀπλώνονται μὲ τὴ φιλοσοφικὴ παρατήρησή του καὶ τὸ βαθύτερο ἐξέτασμα τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τῶν ἡρώων του. Κ' ἔτσι πολλὰ φορὲς στὰ ἔργα του ζωγραφίζεται καὶ ἐξετάζεται περισσότερο ἢ πλάτύτερη κοινωνικὴ ζωὴ. Στὶς περιγραφές του εἶναι πολὺ δυνατὸς καὶ ζωντανός.

ΜΑΒΙΑΝΗΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ.—Γεννήθηκε στὰ 1860 στὴν Ἰθάκη,

ὅπου ὁ πατέρας του Κερκυραϊκῆς καταγωγῆς, ἦταν δικαστής, ἔζησε ὅμως στὴν Κέρκυρα. Νέος, ἀφοῦ γράφηκε στὸ Πανεπιστήμιο, ἐπῆγε στὴ Γερμανία καὶ ἐσπούδασε φιλολογία σὲ διάφορα Πανεπιστήμια. Στὴ Γερμανία ἔμεινε ἔντεκα χρόνια κ' ὅταν ἐγύρισε στὴν Κέρκυρα μὲ τὸ δίπλωμά του, ἤξερεν ἐξὸν ἀπὸ

τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ τὴ σανσκριτικὴ καὶ τὴ λατινικὴ· καὶ ἀπὸ τῶν νεώτερες γλῶσσες τὴ γερμανικὴ, τὴν ἀγγλική, τὴν ἰταλική, τὴ γαλλικὴ καὶ τὴν ἰσπανικὴ, ποὺ καὶ τὶς ἔγραψε μάλιστα ὅλες. Μολονότι ἔζησε τόσο πολὺ, ὅταν ἦταν νεός, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔμεινε πάντα ἕνας ἀγνός Ἕλληνας πατριώτης, ποὺ τὸ εἶδε καὶ πολὺ μὲ τὴ ζωὴ του παρὰ μὲ τὰ ποιήματά του. Στὰ 1896 ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάστασι τῆς Κρήτης, ὅπου εἶχε πάει ἐθελοντής, καὶ στὰ 1897 στὸν ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμο ἐπολέμησε στὴν Ἠπειρο πάλι σὰν ἐθελοντής. Στὰ 1910 οἱ Κερκυραῖοι τὸν ἔδωκαν βουλευτὴ. Στὰ 1912 ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία, κατατάχθηκε ἐθελοντὴς στὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν· ἐπολέμησε σὲ ἄρκετὰ μέρη στὴν Ἠπειρο καὶ σκοτώθηκε καλλιχαρῖσια στὴ μάχη τοῦ Δρίσκου.

Ὁ Μαβίλης ἀπὸ φυσικὸ του ἐνιωθε βαθιὰ τὴν ἰδέα τῆς ἀρετῆς καὶ μὲ τὴ μεγάλη του μόρφωση ἔμεινε πάντα ἄνθρωπος μὲ ἀνώτερη ἠθικὴ καὶ μὲ ἀγνὰ ἰδανικά. Μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Ἰ. Πολυλά ἦταν πιστὸς καὶ θερμὸς ὁπαδὸς τῆς λαϊκῆς γλώσσας καὶ μόνον σ' αὐτὴ ἔγραψεν. Ἦταν ἀληθινὸς ποιητὴς, μὰ ἔγραψε σχετικὰ λίγα καὶ περισσότερα ἐκαλλιέργησε τὸ ποιητικὸ εἶδος, ποὺ λέγεται σονέττο. Ἐχοντας ἀνώτερη ἰδέα γιὰ τὴν ποίησι ἐδούλευε πολὺ τὰ ποιήματά του καὶ ἤθελε νὰ τοὺς δίνει ὅσο μπορούσε περισσότερο μορφὴ καλλιτεχνικὴ. Ἐδημοσίευσεν ἔργα του πολὺ σπάνια καὶ μόνον μὲ τὸ ἀρχικὸ γράμμα Μ. Ἐξὺν ἀπὸ τὰ πρωτότυπα ποιήματά του εἶχε μεταφράσει μερικά καὶ ἀπὸ τὶς ξένες λογοτεχνίες, καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὴν περίφημη μπαλάντα τοῦ Γερμανοῦ ποιητῆ Μπύργκερ «Λεονώρα», ποὺ μοιάζει κάπως μὲ τὸ δικό μας δημοτικὸ τραγούδι «Ὁ Βρυκόλακας» ἢ «τὸ Ἄσμα τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ». Μαζὶ μὲ τὸν Κ. Θεοτόκη εἶχε μεταφράσει καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Ἰνδικοῦ ἔπους «Ντάλα καὶ Νταμαγιάντη» ἀπὸ τὰ σανσκριτικά. Ὅλα ὅσα ἔγραψε τυπωθήκανε σὲ βιβλίον γιὰ πρώτη φορὰ στὰ 1915 καὶ ὕστερα στὰ 1923. Ὁ Μαβίλης καὶ μὲ τὰ λίγα ἔργα του ἀπομένει σὰν μιὰ ξεχωριστὴ μορφὴ μέσα στὴ νεοελληνικὴ ποίησι.

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.— Ὁ ποιητὴς Γερ. Μαρκοράς μὲ δυὸ γράμματά του σὲ κάποιον φίλον του λόγιον, ποὺ τοῦ ζητοῦσε πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ του, ἔδωκε τὸν καλύτερον χαρακτηρισμὸν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὅσα καθέκαστα τῆς ζωῆς του ἐνόμισεν ὅτι μπορούν νὰ τὰ μάθουν καὶ ἄλλοι. Τὸ ἕνα γράμμα του εἶναι τοῦτο: Ἠλ. Βουτιερίδου—Ν. Ἐλατον «Νεοελλ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ'. 20

«Όταν σ' εἶπω, ὅτι γεννήθηκα τὰ 1826 στὴν Κεφαλλονιά, ἔπαινε ὁ πατέρας μου ἔμμενε ὡς εἰσαγγελέας ἐφτάμισυ χρόνια, ὅτι ἐμπήκα στὸ Κερκυραϊκὸ Γυμνάσιο, ὅτι τὰ 1849 ἐπῆγα μὲ τὸν ἀδελφὸ μου Σπύρο στὴν Ἰταλία γιὰ νὰ σπουδάξω τὰ νομικά, ὅτι κατόπι ἀπὸ δυὸ χρόνια ἐξαναγύρισα στὴν πατρίδα μας ἐξαιτίας ὅπου ἐπέθανε ὁ πρωτότοκος ἀδελφός μου Στυλιανός, καὶ ὁ πατέρας ἀπόμεινε μόνος

του, ὅτι ἔλαβα ἐδῶ τὸ δῖπλωμα, ὅτι δὲν ἀνοιξα ἀπὸ τότε κανένα νομικὸ βιβλίον, ὅτι ἔγραψα κάπου-κάπου στίχο, εἶναι ὅσα μπορῶ νὰ σ' εἰπῶ γιὰ τὸ αἰσιό μου». Στὸ ἄλλο του γράμμα γράφει : «Στὸν τρόπο τῆς ζωῆς μου δὲ βρίσκω κανένα ἀξιοπαρατήρητο πρᾶγμα. Δὲν συχνάζω εἰς λέσχαις, χοροὺς καὶ μεγάλας συναναστροφάς. Εἶμαι μικρὸς ἰδιοκτῆτης ἀλλ' ἢ φροντίδες τῆς ἐξοχικῆς μου περιουσίας μου παίρνουν σχεδὸν ὅλο μου τὸν καιρὸ καὶ ἐκείνον ποὺ μένει μοῦ τὸν παίρνει τὸ βιβλίον». Μέσα σ' αὐτὰ τὰ λίγα λόγια βρίσκεται ὁλος ὁ Μαρκοῦρας· ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ποιητής. Καλλιτέχνης ἀληθινὸς καὶ σεμνός, ἄνθρωπος ἀθρόυβος καὶ ἡσυχος, ποιητὴς ποὺ δὲν κυνήγησε τὴ φήμη. Ἐμείνει ὁ ἴδιος ἴσαμε τὸ θάνατό του. Πέθανε στὰ 1911 στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἔζησε πάντα του.

Πρὶν παρουσιασθῇ μὲ ποίημά του στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ὁ Μαρκοῦρας εἶχε γράψῃ ἰταλικά τὰ λιμπρέττα δύο μελοδραμάτων ποὺ εἶχανε τονισθῇ ἀπὸ καλοὺς μουσικοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ πρῶτο ποίημά του σ' ἐλληνικὴ γλῶσσα ἦταν ὁ σατυρικός διᾶλογος «Ὁ Δέλεας καὶ ὁ Σπαρτοίνης» στὰ 1863. Ὑστερα ἐδημοσίευσεν ποῦ καὶ ποῦ σὲ φυλλάδια λιγισέλιδα στίχους του, ὡς ποὺ στὰ 1875 ἐτύπωσε τὸ μεγάλο ἐπικολυρικὸ ποίημα του «Ὁ Ὀρκος» μὲ ὑπόθεση παρμένη ἀπὸ τὴν Κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1866. Τὸ ποίημα αὐτὸ ἔκαμε τότε πολὺ μεγάλη ἐντύπωση. Κατόπιν ἐδημοσίευσεν στίχους του ἀραιὰ καὶ ποῦ. Στὰ 1890 ἐβγήκανε σ' ἓνα τόμο μὲ τὸν τίτλο «Ποιητικὰ ἔργα» ὅλα τὰ ποιήματά του. Στὰ 1898 τύπωσε ἄλλα ποιήματα μὲ τὸν τίτλο «Μικρὰ Ταξείδια». Ὁ Μαρκοῦρας εἶναι ποιητὴς ἄγνός, ἀριστοκράτης τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Νέος ἐγνώρισε τὸ Σολωμὸ κ' ἐγίνε ὁ πρὸ ἀφο-

σιωμένος θαυμαστής του κι' ὁ πιδ ἀγαπημένος του μαθητής. Ἡ ποίηση, ἴσως κ' οἱ ὁμιλίες τοῦ Σολωμοῦ, εἶχαν πολλή ἐπίδραση στὸ Μαρκορά καὶ γι' αὐτὸ παρουσιάζεται σὰν ὁ πιδ ἄγνός Σολωμικός ποιητής. Στὴν ποίηση τοῦ Μαρκορά ξεχωρίζουν τὸ βαθὺ αἶσθημα, τὰ πιδ εὐγενικά ἰδανικά, ἡ λατρεία τοῦ ὁραίου. Τὰ μεγάλα ἰδανικά τοῦ Μαρκορά εἶναι ἡ πατρίδα, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φύση. Κιὰ τὰ τρία τὰ ἐτραγουδοῦσε μὲ στίχους μοναδικῆς ἀρμονικότητος. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιδ διαλεχτοὺς νεοέλληνες ποιητές. Καὶ μόνο τὸ ὑπέροχο ποίημά του «Παράπονο Πεθαμένης», εἶναι ἀρκετὸ νὰ τὸν κάνει ἀθάνατο.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. — Γεννήθηκε στὸ Μεσολόγγι: στὰ 1870. Ἀφοῦ τελείωσε τὸ γυμνάσιο στὴν πατρίδα του ἦρθε στὴν Ἀθήνα καὶ γράφηκε στὸ Πανεπιστήμιο νὰ σπουδάσῃ νομικά, μὰ δὲν τὰ ἐσπούδασε καθόλου. Ἡ ποίηση τὸν τραβοῦσε ἀπὸ παιδί καὶ τὸν κράτησε ὁλότελα δικό της. Πρωτοπαρουσιάστηκε ποιητής στὰ 1894 μὲ μιὰ σειρά τραγουδιῶν του ποὺ τὰ ἔλεγε «Λευκὰ Τραγούδια».

Ἐγγραψε μόνο ποιήματα. Στὸν πεζὸ λόγο ἔγγραψε μόνο κάποτε σὲ ἡφemerίδες λίγα χρονογραφήματα, ποὺ κι' αὐτὰ ἦταν περισσότερο πεζὰ ποιήματα. Ποιητικὰ ἔργα του τυπωμένα εἶναι τὰ «Συντρίμματα» (1899), «Ὁρες» (1903), «Ἡ Κυρά τοῦ Πύργου» μονόπρακτο λυρικό δράμα (1904), τὰ «Πεπρωμένα» (1909), οἱ «Ἀσφύδελοι» (1918), ὁ «Μπαταριάς» (1919). Ἐχει δημοσιεύσει ἀκόμη κι' ἄλλα ποιήματά του σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ δημοσιεύῃ κάθε τόσο μὲ ὅλο καὶ προοδευμένη τὴν τέχνη του.

Ὁ Μαλακάσης εἶναι ἄγνός λυρικός ποιητής. Μπορεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ ποιητὴς αἰσθηματικός καὶ καλλιτέχνης τοῦ στίχου. Γράφει στὴ λαϊκὴ μόνο γλῶσσα ποὺ τῆς δίνει μὲ τὴν τέχνη του κάποια ξεχωριστὴ εὐγένεια. Ποιητὴς τρυφερός, γεμάτος λατρεία στὸ ὄρατο, συγκινεῖ καὶ μὲ τὸ αἶσθημά του καὶ μὲ τὴ μουσικὴ τοῦ στίχου του. Θέλησε κάποτε νὰ μιμηθῇ ξένες τεχνотροπίες μὰ ἡ ἑλληνικὴ ὁμορφιά, τὸ ἑλληνικὸ φῶς τὸν κρατήσανε δικό τους. Τὸ σπουδαῖο στὸ Μαλακάση εἶναι, ὅτι ἔνωσε τὸν ἑαυτὸ του, ἔνωσε ἡσάμει ποὺ μπορεῖ νὰ φτάσῃ ἡ ποιητικὴ του δύναμη, κ' ἔτσι δὲ θέ-

λῃσε μήτε παραπάνω ἀπὸ τῇ δυνάμει τοῦ αὐτοῦ νὰ ὑψωθῇ μὲ κίνδυνον νὰ πέσῃ, μήτε νὰ πλαστογραφηθῇ τὸν ἑαυτὸ τοῦ. Γιὰ τοῦτο ἔμεινε πάντα ποιητὴς ἀγνὰ λυρικός, αἰσθηματικός κι' ἀνθρώπινος καὶ καλλιτέχνης τοῦ στίχου ἀληθινός. Ἀποδῶ καὶ λίγα χρόνια εἶναι ὑποδιευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ ΣΠΥΡ. — Γεννήθηκε στὴ Λαμία στὰ 1872. Ἐσπούδασε νομικά, ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, μὰ δὲν ἔκαμε ποτὲ τὸ δικηγόρο. Ἀφοσιώθηκε στὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πατριωτικῶν ἰδανικῶν του. Ἦτανε φύση θερμὴ καὶ γεμάτος ἐνθουσιασμούς. Γιὰ τοῦτο κ' ἔγινε γνωστός σ' ὅλο τὸν Ἑλληνισμό περισσότερο μὲ τὴν πατριωτικὴ δράση τοῦ παρὰ μὲ τὴν ποιήσά του. Γυρίζοντας πρῶτα σὲ διάφορες πολιτείες τῆς Ἑλλάδας κ' ὕστερα

στὶς ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ πρὸ πολλοῦ τῆς Ἀμερικής, ἔβγαλε λόγους πατριωτικοὺς καὶ ἐτραγουδοῦσε δημοτικὰ τραγούδια κι' ἄλλα δικὰ του κ' ἔτσι ξυπνοῦσε τὸ πατριωτικὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ἔφερνε ἐνθουσιασμούς, κ' ἐμάζευε ἐράνους γιὰ τὸν ἐθνικὸ στόλο. Εἶχε λάβει μέρος στὴν Κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1897 καὶ ὕστερα σ' ὅλους τοὺς πολέμους ἀπὸ τὸ 1912 ἕως καὶ τὸ 1922 ἐπήγαγε στὰ στρατόπεδα καὶ ἐνθουσίαζε τοὺς στρατιῶτες μὲ τοὺς λόγους καὶ τὰ τραγούδια τοῦ καὶ τοὺς ἐμοίραζε δῶρα, πρὸ τὰ εἶχε μαζέψει γι' αὐτοὺς ἀπὸ συνεισφορὰ διαφόρων Ἑλλήνων. Τὸ πρὸ σημαντικὸ ὅμως ἔργο τοῦ ἀπὸ τὴν τέτοια δράση τοῦ εἶναι ἡ ἱδρυσις τοῦ «Λευκοῦ Σταυροῦ», μιᾶς ὀργάνωσης πρὸς πλουτίζεσθαι ἀπὸ ἐράνους καὶ πρὸ σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ προικίζονται πτωχὰ κορίτσια, ἀδερφάδες ἢ θυγατέρες πολεμιστῶν πρὸ σκοτωθῆκεν στὸν πόλεμον. Ὁ Ματσούκας πέθανε στὰ 1928. Ἔχει γράψει πολλὰ ποιήματα, πρὸ τὸ μεγαλειότερον μέρος τοὺς εἶναι πατριωτικὰ κ' ἔχουν τὰ περισσότερα τυπωθῇ σὲ σύντομα βιβλία, μὲ τοὺς τίτλους : «Πατριωτικὰ Τραγούδια», «Γλυκοχαράματα», «Ἐθνικαὶ Ἐλπίδες», «Κατὰρα Θεοῦ», «Εἰκοσι πέντε χρόνων ζωντανὰ τραγούδια», «Σαλπίσματα» κι' ἄλλα. Ὁ Ματσούκας δὲν εἶναι ποιητὴς περίτεχνος. Ἐγγραφὴ τοὺς στίχους τοῦ ὅπως τοῦ πρωτοερχόντανε στὸ νοῦ γιὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι ἔχουν πολλὴ ρητορικότητα μὰ τὸ γινώρισμά τοὺς αὐτὸ εἶναι ἀπὸ-

λυτα σύμφωνο μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ ποιητῆ. Ἔχει ὅμως ἓνα μεγάλο χάρισμα αὐτὸς ὁ ἀτεχνος ποιητής. Ξέρει καλὰ τὴ λαϊκὴ γλῶσσα καὶ γιὰ τοῦτο στὰ ποιήματά του ὑπάρχει λεξικολογικὸς πλοῦτος· ἔχει ἀκόμη καὶ βαθὺ καὶ ἀληθινὸ τὸ αἶσθημα τῆς φύσης.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ.—Γεννήθηκε στὸ Ληξοῦρι τῆς Κεφαλλονιάς

στὰ 1669. Δέκα χρονῶν ἐπῆγε στὴ Βενετία καὶ ἐμπήκε στὸ «Φλαγγινιανὸν Φροντιστήριον», δηλαδὴ στὸ σχολεῖο, ποῦ εἶχε ιδρύσει ὁ Ἕλληνας Φλαγγίνης γιὰ νὰ σπουδάζουν Ἕλληνόπουλα μὲ ἐξοδὰ του.

Ὁ Μηνιάτης ἐσπούδασεν ἐκεῖ θεολογία, φιλοσοφία, ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ φιλολογία. Εἶχε κάμει τόσα λαμπρὰ σπουδὰς καὶ εἶχε δεῖξει τόση

ἀξία, ποῦ ἡ ἐφορεῖα τοῦ Σχολείου δὲν ἐδίστασε, μάλιστα τελείωσε τίς σπουδὰς του, νὰ τὸν διορίσῃ παρ' ὅλη τὴ μικρὴ ἡλικία του καθηγητὴ τῶν ἑλληνικῶν. Συνάμα ὁ Μηνιάτης ἔκανε καὶ τὸν ἱεροκήρυκα στὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἀφοῦ χειροτονήθηκεν ἱεροδιάκονος τὸν ἐκάλεσαν οἱ συμπατριῶτες του νὰ πάῃ στὴν Κεφαλλονιά γιὰ νὰ διδάξῃ καὶ ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Στὴν Κεφαλλονιά ἔμεινε ἐφτά χρόνια, διδάσκοντας φιλοσοφία καὶ ἄλλα μαθήματα καὶ βγάζοντας λόγους στὴν ἐκκλησία. Ὑστερα ἐπῆγε στὴ Ζάκυνθο, ὅπου ἐδίδαξε τὰ ἴδια, καὶ κατόπι στὴν Κέρκυρα. Μετὰ ἓνα χρόνον οἱ Ἕλληνες τῆς Βενετίας τὸν ξανακάλεσαν γιὰ νὰ διδάξῃ καὶ πάλι στὸ Φλαγγινιανὸ Φροντιστήριον. Ἐμεινε ἓνα χρόνον μόνον στὴ θέσῃ αὐτῇ, ἐπειδὴ τὸν ἐπῆρε μαζί του γιὰ εἰδικὸν σύμβουλόν του ὁ πρέσβυς τῆς Βενετίας στὴν Κωνσταντινούπολη.

Στὴν Πόλιν ὁ Μηνιάτης εἰδείξεν ὅλη τὴν ἀξία του μὲ τίς διδασκὰς του ἀπὸ τὸν ἄμωμον τῆς ἐκκλησίας. Τόσο εἶχε γίνει γνωστὸ τὸ ὄνομά του, ὥστε ὅταν ὁ ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλαχίας Δημήτριος Καντεμίρ, ἅμα θέλησε νὰ στείλῃ πρεσβεῖα στὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας στὴ Βιέννη (1703), ἔστειλε τὸ Μηνιάτη. Ἀμα ἐγύρισε ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ του αὐτῇ, ποῦ τὴν ἔδραλε πέρα μὲ μεγάλη ἐπιτυχία, ὁ Πατριάρχης τοῦ ἔδωκε τὸν τίτλον ἱεροκήρυκα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τὸν διόρισε δάσκαλον στὴν Πατριαρχικὴ

Σχολή. Ὑστερ' ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια ὁ Μηνιάτης ξαναγύρισε στὴν Κεφαλλονιά, κατόπι πῆγε πάλι στὴν Κέρκυρα, ὅπου τὸν ἐκάλεσαν γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ κι' ἀπ' ἐκεῖ στὰ Ναύπλιο καὶ στὸ Ἄργος. Στὰ 1711 τὸν ἐπείσαν νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος καὶ νὰ δεχτῇ τὴ θέσιν τοῦ ἐπισκόπου Κερκίνης καὶ Καλαβρύτων. Μὰ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀδιάκοπη δρᾶση ἐπείραξαν τὴν υγεία του, ἐπειδὴ εἶχε καὶ κρᾶση ἀδύνατη, καὶ στὰ 1714 πέθανε στὴν Πάτρα σὲ ἡλικία σαράντα πέντε ἐτῶν.

Ὁ Μηνιάτης ἔγραψε μόνο θεολογικὰ ἔργα. Ἐγράψε στὴν ἀπλὴ γλῶσσα. Ἦταν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς λίγους, ποὺ ἐχρησιμοποιούσανε τὴ γλῶσσα αὐτὴ μὲ καλαισθησίαν στὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἔργα του τυπωθήκανε ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του τά: «Πέτρα Σκανδαλου», (1718) ὅπου ξεκαθαρίζει τίς αἰτίες τοῦ σχίσματος ἀνάμεσα σὲ Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία, καὶ «Διδαχαὶ» στὰ 1727 καὶ κατόπι παραπολλὲς φορές. Μέσα στίς «Διδαχὰς» φαίνεται καθαρὰ ὅλη ἡ ρητορικὴ δύναμη κ' ἡ ὁμορφιά τοῦ λόγου, ποὺ εἶχαν κάμει τόσο ὀνομαστὸ τὸ Μηνιάτη. Μὰ φαίνεται ἀκόμη ἡ καλοκαγαθία, ὁ λαμπρὸς ἡθικὸς χαραχτηῆράς του κι' ὅλη ἐκείνη ἡ ὁμορφιά τοῦ ἡθους του, ποὺ δὲν ἔβρισκαν λόγια νὰ τὴν ἐπαινέσουν οἱ σύγχρονοὶ τοῦ βιογράφοι κι' ἄλλοι νεώτεροι.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ.

Γεννήθηκε στὰ Μέγαρα τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1868 Πατέρας του ἦταν ὁ Ἀριστείδης Μητσάκης, καθηγητὴς καὶ ἀνώτερος δικηγητικὸς ὑπάλληλος, καὶ μητέρα του ἡ Μαριγῶ Γιατράκου, κόρη τοῦ ἀγωνιστῇ στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ στρατηγοῦ Παν. Γιατράκου. Τὸ γυμνάσιο τὸ τέλειωσε στὴ Σπάρτη καὶ κατόπι γράφηκε στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ δύο χρόνια μόνο. Ἀπὸ παιδὶ ἔδειξε πόση καὶ ποιὰ κλίση εἶχε στὴ φιλολογία. Ὅταν ἦταν ἀκόμη μαθητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου στὴ Σπάρτη καταγινόντανε μὲ ιστορικὰς μελέτες κ' ἔβγανε χειρόγραφη τὴν ἐφημερίδα «Ταχυετός», ποὺ τὴν ἔγραφε μόνος του. Ἀμα ἦλθε στὴν Ἀθῆνα ἄρχισε ἀμέσως νὰ γράφῃ στὴ σατυρικὴ ἐφημερίδα «Ἀσμοδαῖος» μὲ ψευδὸνυμα. Κατόπι συνεργάστηκε στὸ σατυρικὸ περιοδικὸ «Ἄστι» μαζὶ

μέ τὸ Θέμα "Αννίνο καὶ τὸ Χαράλ. "Αννίνο. Ἐγραφε τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ στὴν «Ἐφημερίδα» κ' ὕστερα στὴν «Ἀκρόπολη» καὶ στὸ «Χρόνος» (1885—1886). Λίγο ἀργότερα ἐβγαλε καὶ δικές του ἐφημερίδες· πρῶτα τὸ «Θόρυβος» καὶ κατόπι τὴν «Πρωτεύουσα», ποὺ δὲν κράτησαν καὶ πολὺ. Συνεργάστηκε καὶ στὸ «Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικόν» τοῦ Μπάρτ καὶ Χέρστ, ὅπου ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ ἀρθρα.

Ἐξαικολούθησε νὰ γράφῃ σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἴσαμε τὸ 1896 ὅταν ἀρρώστησε καὶ ἔπαψε πιά. Ἡ ἀρρώστια τοῦ Μητσάκη ἦτανε ἄγρια· τὸν χτύπησε σκληρὰ στὸ μυαλό· κ' ἔτσι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐξυπνότερους καὶ δυνατώτερους πεζογράφους τοῦ περασμένου αἵωνα κατάντησε διανοητικὸ ἐρείπιο, ἂν καὶ μέσα στὴν τρέλλα του πολλὰς φορὲς εἶχεν ἔξαφνες ἀναλαμπές τοῦ νοῦ καὶ τότε ἔγραφε σὰ σημειωματάρια του θαυμάσιους στοχασμοὺς καὶ μοναδικὰ παρατηρήσεις ἐπάνω στὴ ζωὴ καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Πέθανε στὸ Δρομοκαΐτειο Φρενοκομεῖο τὸν Ἰούνιο τοῦ 1916.

Τὰ ἔργα τοῦ Μητσάκη τὰ λογοτεχνικὰ εἶναι διηγήματα (ποὺ τοὺς ἔδινε τὸν τίτλο «Ἀθηναϊκὲς Σελίδες»), «Ταξειδιωτικαὶ Ἐντυπώσεις», περιγραφὰς σκηνῶν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴ, κριτικὰ καὶ φιλολογικὰς μελέτες ὡς καὶ ἄλλα· μὰ ὅλα σκόρπια σὲ περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες. Τυπώθηκαν ξεχωριστὰ τὸ μεγάλο σὰν μυθιστόρημα διήγημά του «Εἰς Ἀθηναίος Χρυσοστήρας», τὸ «Γατί», τὸ «Παράπονο τοῦ Μαρμάρου» ποὺ τὸ ἔγραψε καὶ στὴ λαϊκὴ καὶ στὴν καθαρεύουσα γλῶσσα, τὸ «Φιλί». Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα του καὶ μερικὰ ἄλλα ἀκόμη τυπώθηκαν ἀργότερα σὲ δυὸ τόμους μὲ τὸν τίτλο «Φιλολογικὰ Ἔργα» (1920 καὶ 1921). Μὰ μένουν ἀρκετὰ ἀτύπωτα.

Ὁ Μ. Μητσάκης εἶναι ξεχωριστὸς πεζογράφος τοῦ 19ου αἰ. ὡνα. Ἐδημιούργησε ὕψος ὀλότελα δικό του, γεμάτο ζωὴ καὶ δύναμη, καθαρότητα καὶ πρωτοτυπία. Εἴτε τὴ λαϊκὴ γλῶσσα χρησιμοποιοεῖ, εἴτε τὴν καθαρεύουσα εἶναι πάντα ὁ ἴδιος στὸ ὕψος του. Ἦτανε ἀληθινὸς καλλιτέχνης τῆς φράσης· κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὅλος εἰλικρίνεια στὸ γράψιμό του καὶ γεμάτος παρατηρητικότητά. Καὶ οἱ κριτικὰς του μελέτες, μολονότι συχνὰ κάπως βίαιες, ἔδειχναν ἕνα κριτικὸ μὲ σωστὸ τὸ κριτικὸ του αἰσθητήριον. Ἄν δὲν τὸν ἔκανεν ἡ ἀρρώστια του νὰ πάψῃ τόσο γρήγορα νὰ γράφῃ, θὰ ἐδημιουργεῖσε δίχως ἄλλο ἔργο ἐπιδλητικὸ καὶ πλούσιον.

ΜΩΡΑ Ι ΤΙΑΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. — Γεννήθηκε στὸ νησί Σκιά-

θος στὰ 1851. Ἐσπούδασε φιλολογία καὶ ἔκαμε πολλὰ χρόνια καθηγητὴς σὲ γυμνάσια στὴν Ἀθήνα. Ἐξοῦσε πάντα ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὸν κόσμο. Στὰ τελευταῖα χρόνια, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὸ θάνατο ἀγαπημένου του προσώπου, καὶ οὐφωνα μὲ τὸ θρησκευτικὸ χαρακτή-

ρα του, ἐξοῦσε ζωὴ καθαρὰ ἱερωμένου ὡς πού ἔγινε καὶ κολόγερος σ' ἓνα μοναστήρι τῆς πατρίδας του καὶ ἐκεῖ ἐπέθανε στὰ 1929. Ὁ Ἀλέξ. Μωραΐτιδης, ἂν καὶ ἔγραψε καὶ μερικὸς στίχους καὶ δύο δράματα, εἶναι κυρίως πεζογράφος καὶ μάλιστα διηγηματογράφος καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῆς διηγηματογραφίας ἐκκαλιέ-γησε ἐκεῖνο πού λέγεται ἡθογραφικόν. Καὶ εἶται τὰ διηγήματά του ὅλα εἶναι ἀναπαράσταση ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς, κυρίως τῆς νησιώτικης, τῆς ναυτικῆς καὶ τῆς ἀγροτικῆς.

Τὰ διηγήματά του αὐτὰ δημοσιεύθηκαν πρῶτα σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καὶ ὕστερα βγήκανε σὲ βιβλία. Ἔχουν τυπωθῇ «Διηγήματα» τόμοι ἑξή (1921—1923), «Μὲ τοῦ Βοριά τὰ Κύματα» τρεῖς σειρὲς τόμοι δύο (1924—1926). Ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα του ἔχει τυπωθῇ ὁ «Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς» (1875). Τὰ δράματά του εἶναι ἡ «Καταστροφή τῶν Ψαρῶν» καὶ ὁ «Βάρδας Καλλέργης». Μένουν ἀκόμη ἀτύπωτα σὲ βιβλία μερικὰ ἄλλα πεζογραφή-ματά του καὶ ἀνάμεσα σὲ τοῦτα ἡ ἱστορικὴ μελέτη του ἡ «Ἀλω-σις τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Ὁ διηγηματογράφος Ἀλ. Μωραΐτιδης μοιάζει πολὺ στὸ ἔργο του, μὴ καὶ στὴ ζωὴ του, μὲ τὸ συμπατριώτη του διηγηματογράφο Ἀλέξ. Παπαδιαμάντη. Ὅπως τοῦτος εἶται καὶ ὁ Μωραΐτιδης ἔχει γιὰ ἰδανικόν του στὰ διηγήματά του τὴ θρησκεία καὶ τὴν οἰκογένεια. Δὲν τὸν ἐνθουσιάζει ἡ πρόοδος καὶ ὁ πολιτισμός. Τοῦ ἀρέσει ἡ ἀπλὴ καὶ λιτὴ ζωὴ, τὰ παλὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια. Καὶ γιὰ τοῦτο καὶ στοῦ Μωραΐτιδου τὰ διηγήματα ἤρωες εἶναι οἱ ἀπλοῖκοι νησιῶτες, οἱ ψαράδες, οἱ ἀγρότες, οἱ γλυκεὲς καὶ ὑπομονετικὲς καὶ πονεμένες μητέρες τους. Μὰ ἐπειδὴ καὶ ὁ Μωραΐτιδης τὰ περισσότερα διηγήματά του τὰ ἔγραψε κατὰ παραγγελίαν γιὰ ὀρισμένους γιορτές, Χριστούγεννα, Φῶτα, Λαμπρὴν, δὲν ἀντικρίζουν αὐτὰ πλατιοὺς κοινωνικοὺς ὀρίζοντες· μένουν πάντα ἡθογραφίαι μὲ στενὸ ὄριον, ὅπου ὁμιλῶς πλημμυρίζει ἡ

ἀγάπη κ' ἡ συμπάθεια, τὸ ἀληθινὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα κ' ἡ ἠθικὴ. Τὸ ὕψος τοῦ εἴτε στὴν καθαρεύουσα γράφει εἴτε στὴ λαϊκὴ γλῶσσα, εἶναι στρωτὸ, φυσικόν. Οἱ εἰκόνες τοῦ στίλ περιγραφῆς τοῦ πολὺ ζωηρὲς βλέπει πάντα τὴ φύση μὲ μάτι καλλιτέχνη καὶ τὴ ζωὴ μὲ νοῦ ἠθικοῦ φιλόσοφου.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ

1852. Νέος πολὺ ἐμπῆκε στὴ δημοσιογραφία καὶ ἀφιερώθηκε καὶ στὴ λογοτεχνία. Συνεργάστηκε σὲ παλιότερες ἐφημερίδες καὶ σὲ περιοδικὰ καὶ πρὸ πολὺ στὴν «Ἐστία». Ἐκαμε γιὰ λίγο καιρὸ καὶ διευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης (1920—1922) Τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ εἶναι μερικὰ διηγήματα, περιγραφῆς ταξιδιωτικῆς, ἐντυπώσεις, μελέτες, καλλιτεχνικῆς, ἱστορικῆς καὶ ἄλλες. Ἀπὸ τὰ ἔργα

τοῦ αὐτὰ ἔχουν τυπωθῇ σὲ βιβλία : «Ὁδοιπορικαὶ Σημειώσεις» (1882), «Ὁ Μῦθος τοῦ Προμηθέως» (1886), «Ἀθηναϊκὰ Νύκτες» (1888), «Ραγκήπ», διήγημα, (1889), «Εὐρύαλος», διήγημα, (1890), «Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ» (1891), «Εἰς τὴν μνήμην τῆς ἀδελφῆς μου Σοφίας» (1902), «Ὁ Ἐπιτάφιος ἐν τῷ Νεκροταφείῳ» (1903), «ἡ Ἀδελφὴ Μάρθα», διήγημα, (1884), «Πάρεργα Φύλλα» (1905), «Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἀλτιν» (1908), «Ἀθηναϊκαὶ Ἡμέραι» (1908), «Παραισθήσεις» (1907), «Δελφοὶ» (1909), «Ὁ Ἀγωνιστὴς τοῦ 1821» (1910), «Νύκτες Φθινοπώρου» (1911), «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» (1924). Ὁ Σπ. Παγανέλης ἔγραψε στὴν καθαρεύουσα. Τὸ ὕψος τοῦ εἶναι προσεχτικὰ δουλεμένο καὶ ποιητικόν. Πολλὲς φορὲς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ πλάσματα τῆς φαντασίας, μὰ ἔχουνε χρῶμα. Στὸν καιρὸ τοῦ ὁ Σπυρίδων Παγανέλης νομιζότανε ἕνας ἀπὸ τοὺς καλὺτεροὺς πεζογράφους τῆς καθαρεύουσας.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ.— Ἡ οἰκογένειά τοῦ εἶναι ἱστορικὴ καὶ ἐξοῦσε στὸ Μεσολόγγι, ἀλλ' αὐτὸς γεννήθηκε στὴν Πάτρα στὰ 1859. Νέος πολὺ ἐπῆγε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ σπουδάσῃ νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιον· ἡ ποίησις ὅμως κ' ἡ φιλολογία τὸν τραβοῦσανε τόσο, ποδ' παράτησε τὰ νομικὰ κι' ἀφοσιώθηκε ἐλότελα στὴ λογοτεχνία. Στίχους ἄρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ μικρὸς καὶ νέος δημοσίευσε μερικοὺς

σὲ ἡμερολόγια καὶ περιοδικά. Ὁ Παλαμᾶς βρέθηκε στὴν ἐποχὴ πού ὁ ρωμαντισμὸς ὁ ὑπερβολικὸς στὴν ποίηση ὅπως

καὶ «στὴν» ἀσκήμαντη ἀκόμη πεζογραφία, κυριαρχοῦσε πέρα γὰρ πέρα, μὰ κ' ἔκανε κάθε λογοτεχνικὴ δημιουργία νὰ φαίνεται σὰν ἀποτέλεσμα ξεπεσμοῦ· μαζὶ μὲ τὸν ὑπερβολικὸ κ' ἀσυγκράτητο ρωμαντισμὸ κυριαρχοῦσε στὴ λογοτεχνίαν ἑλὴ κ' ἡ καθαρεύουσα. Τότε, καὶ μάλιστα στὰ 1879—1881 ἄρχισε κάποια πολὺ ζωερὴ ἀντίδραση ἐναντίο τῆς κυριαρχίας αὐτῆς καὶ λιγостоὶ νέοι ποιητὲς καὶ πεζο-

γράφοι παρουσιάστηκαν μὲ καινούργια τεχνотροπία, μὲ καινούργια ἰδανικά καὶ μὲ πολὺ φανερὴ, προτίμηση στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ.

Ἡ ἀντίδραση αὐτὴ ἀνοίξε καινούργιο δρόμο στὴ λογοτεχνία κ' ἐσημείωσε τὴν ἀρχὴ καινούργιας ἐποχῆς τῆς. Ὁ Παλαμᾶς ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους καὶ καλύτερους στὴν προσευτικὴ αὐτὴ κίνηση. Ἀπὸ τότε ἐξακολούθησε νὰ γράφῃ ποιήματα καὶ πεζὰ στὴ λαϊκὴ γλῶσσα, χωρὶς νὰ παραμελῇ καὶ τὴν καθαρεύουσα. Τὸ ἔργο του εἶναι πλουσιώτατο καὶ πολὺμορφο. Ἔχει γράψῃ ποιήματα, δράματα, διηγήματα, μελέτες κριτικῆς καὶ φιλολογικῆς. Τόσο πλούσιο ποιητικὸ καὶ γενικὰ λογοτεχνικὸ ἔργο κανένας ἄλλος νεοέλληνας λογοτέχνης δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ. Στὰ 1897 διορίστηκε γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ στὴ θέσση αὐτὴ ἔμεινε ἵσαμε τὰ 1929. Τώρα εἶναι Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἔργα του τυπωμένα εἶναι : Ποιήματα : «Τὰ Τραγούδια τῆς Πατρίδας μου» (1886), «Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν» (1889), «Τὰ Μάτια τῆς Ψυχῆς μου» (1892), «Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι» (1897), «Τάφος», (1898), «Ἀσάλευτη Ζωή», (1904), «Δωδεκάλογος τοῦ Γόφτου» (1907), «Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» (1910), «Οἱ Καημοὶ τῆς Αἰμονθάλασσας καὶ τὰ Σατυρικά Γυμνάσματα», (1912), «Ὁ Πρῶτος λόγος τῶν Παραδείσων» (1911), «Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά» (1912), «Βωμοί» (1915), «Τὰ Παράκαιρα» (1919), «Δεκατετράστιχα» (1921), «Οἱ Πεντασύλλαβοι καὶ τὰ Παθητικὰ Μιλήματα (1920), «Σκληροὶ καὶ Δειλοὶ Στίχοι» (1928), «Ὁ Κύκλος τῶν Τετραστίχων» (1929), «Ἐνατοντισμένη Μου.

σική (1930). Δράμα : « Ἡ Τρισεύγενη » (1903). Διηγήματα : « Θάνατος Παλληκαριού » (1901), « Διηγήματα » (1920). Μελέτες κριτικές καὶ φιλογικές : « Τὸ Ἔργον τοῦ Κρυστάλλη » (1894), « Γράμματα » δύο τόμοι (1904 καὶ 1907), « Ἡρωϊκὰ Πρόσωπα καὶ Κείμενα », « Τὰ Πρῶτα Κριτικά » (1913), « Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης », « Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης » (1917), « Ἰούλιος Τυπάλδος » (1917), « Πῶς Τραγουδοῦμε τὸ Θάνατο τῆς Κόρης » (1920), « Πεζοὶ Δράμοι » δύο τόμοι (1929). Ἔχει ἀκόμη πολλὰ ἔργα ἑτοιμα γιὰ τύπωμα. Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔχουνε μεταφρασθῇ Ἀγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ἰταλικά.

Γιὰ νὰ δοθῇ ὁ σωστὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ ἔργου τοῦ Παλαμά χρειάζεται νὰ εἰπωθοῦν πελλὰ. Γενικά ὅμως μπορούμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι εἶναι ὁ πλατύτερος καὶ λυρικώτερος ποιητὴς τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Στὴν ποίησίν του κυριαρχεῖ ἡ λυρική σκέψη καὶ ὅτι συχνὰ τὸ ἔργο του παρουσιάζεται σὰν δημιουργημὰ ἐπιδημικὸ καὶ ξεχωριστὰ ὅρατο. Ὁ Παλαμάς εἶναι ποιητὴς πλούσιος σὲ ἔμπνευση, πολύτροπος καὶ πολύμορφος. Πότε ὑποκειμενικὸς καὶ πότε ἀντικειμενικὸς μιλεῖ γιὰ ὅλα. Κάνει τὴν ποίησίν του συνολικὸ φανέρωμα τῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μερὶς ξεναζωντανεῖ τὸ θρόλο καὶ τὴν παράδοσιν τῆς φυλῆς. Κ' ἔτσι γίνεται ποιητὴς ἔθνικος καὶ κοινωνικὸς μαζί, καὶ φυσικὰ ποιητὴς μεγάλος.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ἈΔΕΞΑΝΔΡΟΣ.— Γεννήθηκε στὸ νησί Σκιά-

θο στὰ 1851. Νέος σπούδασε λίγο φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιον μὰ δὲν πῆρε διπλωμα. Νωρὶς ἄρχισε νὰ συνεργάζεται σὲ ἐφημερίδες καὶ πρὸ πολὺ στὴν « Ἀκρόπολη » μεταφράζοντας μυθιστορήματα καὶ ἄλλα λογοτεχνικά ἔργα ἀπὸ τὴ Γαλλική καὶ τὴν Ἀγγλικὴ γλῶσσα, πού τις ἤξερε καλὰ καὶ τις δύο. Καὶ ἐνῶ ἔκανε τὸ μεταφραστὴ γιὰ νὰ βγάλῃ τὰ ἔξοδα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἔγραφε

καὶ τὰ διηγήματα ἢ μυθιστορήματά του, πού τὰ ἐδημοσίευε καὶ αὐτὰ σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καὶ πρὸ πολὺ στὴν « Ἐστία ». Ὁ Παπαδιαμάντης ἐκαλλιέργησε συστηματικὰ τὸν πεζὸ λόγο. Ἐγραψε καὶ μερικὸς στίχους, μὰ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ξεχωριστό. Ἡ πεζογραφία ἦταν ἡ τέχνη του καὶ ἡ δύναμή του. Κ' ἔγραφε μόνο μυθιστορήματα καὶ διηγήματα σὲ μεγάλο ἀριθμό.

Μυθιστορήματα, σύντομα κάπως, έγραψε τή «Φόνισσα», τή «Όνειρο στο κύμα», τή «Γυφτοπούλα», τή «Νοσταλγία», τή «Χολεριασμένη» και διηγήματα πλήθος. Όλα τή έργα του τυπωθήκανε ύστερα από τή θάνατό του σέ δώδεκα τόμους (1912—1914). Στά 1919 τυπώθηκε και τή πρώτο νεανικό του μυθιστόρημα «Οί Έμποροι τών Έθνών», μυθιστόρημα ιστορικό—ρωμαντικό και πού δέ φανερώνει τόν κατοπινό συγγραφέα. Ο Παπαδιαμάντης πέθανε στή Σκιάθο στά 1911.

Τό πλούσιο διηγηματικό έργο του τόν παρουσιάζει συγγραφέα τού είδους εκείνου, πού γενικά τούς λένε ήθογράφους. Και πραγματικά ό Παπαδιαμάντης στά μυθιστορήματα και διηγήματά του ζωγραφίζει πιστά όσο παραπολύ λίγοι νεοέλληνες λογοτέχνες τή ήθη τού Έλληνικού λαού. Έχοντας δυνατή τήν ψυχολογική παρατήρηση, είδε καλά και σωστά τή λαϊκή ψυχή και μπόρεσε νά τήν αποτυπώσῃ μέ τή μορφή τής τέχνης στά έργα του. Οί τύποι, πού παρουσιάζει και περιγράφει μέ πολλά καθέκαστα τής ψυχικής κυρίως ζωής τους, είναι έλοι παρμένοι από τή λαϊκή τάξη. Από τίς Αθηναϊκές συνοικίες, πού τίς έγύριζε συχνά και τίς μελετούσε, και από τή μικρά νησιά. Τούς τύπους αὐτούς τούς βλέπει μέ μάτι συμπαθητικό πάντα, αλλά και δέν αποφεύγει νά ζωγραφίῃ τίς ταπεινότητές τους, και νά τίς εἰρωνεύεται συχνά, όχι όμως και μέ τρόπο αποχρουστικό. Και μέσα στήν εἰρωνεία του υπάρχει ή συμπάθεια. Και τοῦτο, ἐπειδή ό Παπαδιαμάντης ήτανε άνθρωπος πού ἐπίστευε βαθιά στή Χριστιανική Θρησκεία. Είναι συγγραφέας ἀληθινά χριστιανός και χριστιανικός. Τό ἔδειχνε ἄλλως τε και μέ τή ζωή του, ἀφοῦ πολλές φορές ἐπήγαινε σέ μικρές ἤ ἀπόμερες ἐκκλησίες καί ἔψελνε τήν ὥρα τής λειτουργίας. Σ' ὅλο τή έργο του υπάρχει κάτι τι, πού μπορεί νά ὀνομασθῇ θρησκευτική ἤ πῶ σωστά χριστιανική εὐλάβεια. Ἡ τέτοια ὅμως ψυχική διάθεσή του περιορίζε τή σύνορα τής τέχνης του και γι' αὐτό ἐνθ είναι δυνατός ἡθογράφος, δέν είναι και πλατιά ἀνθρώπινος. Οί ὀρίζοντες τού ψυχικοῦ κόσμου τών ἡρώων του είναι κάπως περιορισμένοι και τοῦτο φαίνεται ἀκόμη και στή δέν ἐπίστευε και τόσο σ' ὅ,τι λέγεται πολιτισμός και πρόοδος. Και μέ τή ὕψος του δείχνει τήν ιδέα του αὐτή. Έχει σ' ὅλα του τή έργα ἕνα ὕψος πού μοιάζει σάν βυζαντινό. Ἡ γλώσσα του μπορεί νά εἰπῇ κανεῖς θυμίζει ἐκκλησιαστικά βιβλία, πού ἐγραφότανε στά παλιότερα χρόνια ἔξω από τήν αὐστηρότητα τής ἀρχαίας γλώσσας. Δέν είναι μήτε καθα-

ρεούσα ἀρχαιοπρεπῆ, μήτε λαϊκὴ εἶναι μιὰ γλῶσσα ἰδιότυπη, καθυπερβολικὸν δημιουργημα τοῦ Παπαδιαμάντη, ποῦ θυμίζει μὲ τὴ σύνταξίν της κί' ἑλῆ τὴ σύνθεσιν τῆς φράσεως ὕψος βυζαντινόν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει πολλὰς φορές νὰ ἔχουν οἱ περιγραφὰς τοῦ οἱ φυσικὰς ποίησιν σωστή.

Τὸ ὅτι τὸ τόσο πλούσιον ἔργον τοῦ, ποῦ δὲν τοῦ λείπει πολλὰς φορές κ' ἡ τέχνη ἢ ἀληθινὴ, δὲν ἀπλώνεται σὲ πλατύτερους ἐρίζοντες ἐξηγιέται ἀπὸ τὸ λόγον, ὅτι τὰ περισσότερα διηγήματά του γραφόντανε μὲ παραγγελία ἢ μὲ ὁρισμένον ἀπὸ πρὶν σκοπόν. Κ' ἔτσι τὰ διηγήματά του κάνουν ξεχωριστὰς σειρὰς ἀνάλογας μὲ τὴ μεγάλη θρησκευτικὴ γιορτὴ, ποῦ τὴν ἐπαιρνε γιὰ θέμα του: Διηγήματα Χριστογεννητικά, Διηγήματα Πρωτοχρονιάτικα, Διηγήματα Πασχαλινά, κλπ. Μὲ ἑλῶ αὐτὰ ὅμως ὁ Παπαδιαμάντης γιὰ τὰ πολλὰ ἄλλα χαρίσματα τοῦ ἀπομένει ἕνας ἀπὸ τοὺς 4—5 καλύτερους νεοῦ ἑλλήνας διηγηματογράφους καὶ εἶναι πάντα λογοτέχνης μὲ ἀνώτερη ἡθικότητα.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. — Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνᾳ στὰ 1843. Πατέρας τοῦ ἦταν ὁ ἱστορικὸς Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος. Σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιον κ' ἔγινε δικηγόρος. Ἐξασκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα του, μὰ πρὸς πολὺ τὸν ἀπασχολοῦσεν ἡ λογοτεχνία. Ἀρχισε νὰ γράφῃ καὶ νὰ δίνῃ δείγματα τῆς ἀξίας τοῦ πολὺ νέου. Μελετηρὸς καὶ μὲ μόρφωσιν, ποῦ τὴν εἶχαν πολὺ λίγοι νέοι στὴν ἐποχὴ του, ἔδωκε νωρὶς δείγματα τῆς συγγραφικῆς τοῦ ἱκανότητος. Τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ, ποῦ τὸ ἔγραψεν, ἐνῶ ἦταν ἀκόμη παιδί, εἶναι ἡ «Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Κατόπιν, ὅταν ἦταν δεκαεπτὰ μόλις χρονῶν, ἐβραβεύτηκε σὲ κάποιον σχετικόν διαγωνισμόν τὸ ἔργον τοῦ

«Περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου ὡς πολίτου καὶ ὡς Χριστιανοῦ». Ἀλλὰ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἦταν περισσότερο ποιητὴς μὲ φιλοσοφικόν πνεῦμα, ὅπως φαίνεται μὲ τὰ κατοπινὰ ἔργα τοῦ, ποῦ μολοῦντι πέθανε ἀρκετὰ νέος δὲν εἶναι λίγα. Ἄν ἐζοῦσε ἀκόμη περισσότερο, ἴσως νὰ ἄφινεν ἔργον συνολικόν πολὺ σημαντικώτερον. Πέθανε στὴν Ἀθήνᾳ στὰ 1873.

Εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους λογοτέχνες τῆς ἐποχῆς τοῦ, ποῦ μπόρεσε νὰ τυπώσῃ σὲ βιβλία τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ.

Τὰ βιβλία του αὐτά, ἐξῶν ἀπὸ τὰ δύο παραπάνω «Σύντομος Ἱστορία κτλ.» καὶ «Περὶ τῶν καθηκόντων κτλ.» εἶναι : «Ποιήσεις» (1867), «Ὅρφεὺς καὶ Πυγμαλίων» (1869) ποιήματα καὶ τὰ δύο ἐπικολυρικά, «Συζύγου ἐκλογή», κωμωδία πολιτικὴ (1869), «Χαρακτῆρες», εἶδος μονοπράκτων κωμωδιῶν καὶ δραμάτων, (1870), «Ἀγορά» κωμωδία (1871). Ὑστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του τυπωθήκανε μερικὰ ἔργα του πεζὰ καὶ ποιητικὰ σ' ἓνα τόμο μὲ τὸν τίτλο «Ἀνέκδοτα» (1895) κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ὑπάρχουν ἡ ὥραία μελέτη του «Κλεάνθης ὁ Στωϊκός» τὸ ποίημα «Ἐσθῆρ» τὸ «Ἄσμα ἁσμάτων» κτλ. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἀνέκδοτα σὲ βιβλία μερικὰ ἔργα του δημοσιευμένα σὲ περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες, ποιήματα καὶ πεζὰ, ὅπως ἡ μελέτη του «Τὰ Ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια» κι' ἄλλα.

Ὁ Δ. Παπαρρηγόπουλος εἶναι ποιητὴς λυρικός μὲ βαθὺ αἰσθημα καὶ μὲ πνεῦμα πολὺ φιλοσοφικό. Τὸ κυριώτερο χαρακтерιστικὸν τῶν ποιημάτων του, ὅπως καὶ τῶν πεζογραφημάτων του, εἶναι ἡ βαθιὰ ἀπαισιοδοξία του, ὁ παραπολὺ μελαγχολικὸς τόνος ποὺ φτάνει πιά μόνον σὲ θρηνηλογία—μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς—ἐπειδὴ παντοῦ βλέπει καὶ βρίσκει τὸν πόνο καὶ τὴν συμφορὰ. Εἶναι ὁ πιδ ἄντιπροσωπευτικὸς ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ποὺ ἐφάνηκαν ἀνάμεσα στὰ 1850—1880 ποὺ ἔγραψαν στὴν καθαρεύουσα γλῶσσα καὶ ποὺ ἔχουνε γιὰ γνώρισμά τους τὸν ὑπερβολικὸ ῥωμαντισμό.

ΠΟΛΥΛΑΣ ΙΑΚΩΒΟΣ.—Γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα στὰ 1826.

Ἀπὸ μικρὸς ἔδειξε τὴν κλίση του στὰ γράμματα κ' ἔλαβε μόρφωση γερή· ἡ μόρφωσή του ἦτανε περισσότερο κλασσική. Ἐμελέτησε τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς βαθιά, ὅπως καὶ τὴν Ἀγγλικὴ καὶ τὴ Γερμανικὴ λογοτεχνία καὶ φιλοσοφία. Εἶχε τὴν εὐτυχία νέος νὰ γνωρίσῃ τὸ Σολωμὸ καὶ νὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς πιδ πιστοὺς μαθητὲς του καὶ φίλους του. Ἀνα-

κατεύτηκε ἀρκετὰ καὶ στὴν πολιτικὴ κ' ἐδῆλκε πέντε φορές (1869—1879) βουλευτής. Στὴν πολιτικὴ ἦτανε ὅπως καὶ σ' ὅλη τὴν ἄλλη ζωὴ του· ἄνθρωπος ἠθικός, μὲ ἀψηλὸ φρόνημα, μὲ ἰδέες καθαρές καὶ σταθερές. Αὐτὴ τὴν ἠθικότητά του στὴν πολιτικὴ τὴν ἔδειχνε καὶ μὲ τὰ πολιτικὰ ἄρθρα του ποὺ ἔγραφε στὸ «Ρήγα

Φεραίος», ἐφημερίδα πού τὴν ἐδῶκανε ὁ ἴδιος. Πέθανε στὰ 1896.

Ὁ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ σημαντικούς Ἑλλήνες ἐργάτες τοῦ πνεύματος, πού παρουσιαστήκανε μέσῃ στὸ 19ον αἰῶνα. Τὰ λογοτεχνήματά του, πού μποροῦνε νὰ ὀνομαστοῦνε ἔργα φαντασίας, εἶναι πολὺ λίγα· μόλις τρία διηγήματα, πού τυπωθήκανε σὲ βιβλίο στὰ 1917 (τὰ εἶχε δημοσιεύσει πρὶν στὰ 1890 στὸ περιοδικὸ «Ἑστία») τρία συνέττα κ' ἓνα ποιῆμα στὸ θάνατο τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Τὸ σημαντικώτερο μέρος τῆς πνευματικῆς δημιουργίας του εἶναι οἱ κριτικὲς μελέτες του. Τὴν πρώτη θέση σ' αὐτὲς κρατᾷ ὁ πρόλογός του στὴν ἐκδοσὴ τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ πού ἔγινε στὰ 1859 στὴν Κέρκυρα μὲ τὸν τίτλο «Διονύς. Σολωμοῦ τὰ Εὐρισκόμενα». Ὁ Πολυλάς, μὲ τὸ νὰ εἶναι φίλος τοῦ Σολωμοῦ ἤξερε τίς ἰδέες τούτου καὶ τί ποιήματα εἶχε γράψει. Κ' ἔτσι ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μελετώντας τὰ χειρόγραφα τοῦ μπόρεσε νὰ περισώσῃ ἀρκετὰ ποιήματά του καὶ νὰ τὰ κατατάξῃ, ἀπὸ τὸ ἄλλο μὲ τὸν πρόλογό του ἔδωκε τὴ σωστὴ βιογραφία τοῦ ποιητῆ καθώρισε τὴν ποίησή του καὶ παρουσίασε τὸν ἀληθινὸ χαρακτηρισμὸ τῆς. Ἄλλες κριτικὲς μελέτες του τυπωμῆνες σὲ βιβλία εἶναι· ἡ σύντομη «Πέθεν ἡ μουσικοφοβία τοῦ κ. Σπ. Ζαμπελίου» (1860) καὶ «Ἡ φιλολογικὴ μας γλῶσσα» (1892). Ἐργὸ δημιουργικῆς κριτικῆς εἶναι ἀκόμη ὁ πρόλογος στὴν μετάφρασή του τοῦ δράματος τοῦ Σαίξπηρ «Ἀμλέτος» (1889). Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς καὶ γιὰ τὸν πρόλογό του στὴ μετάφραση ἐνὸς ἄλλου ἔργου τοῦ Σαίξπηρ τῆς «Τρικυμίας» (1854). Ὁ Πολυλάς μετάφρασε ἀκόμη καὶ τύπωσε σὲ βιβλία τὴν «Ὁδύσεια» καὶ τὴν «Ἰλιάδα» τοῦ Ὀμήρου σὲ δεκαπεντασύλλαβους στίχους καὶ μερικὰ ποιήματα Λατίνων καὶ Γερμανῶν ποιητῶν. Ἐχει γράψει καὶ μιὰ μεγάλῃ μελέτη γιὰ τὴ γλῶσσα πού μόνο κομμάτια τῆς δημοσιεύθηκαν.

Ὁ Πολυλάς ἦτανε ὁπαδὸς τῆς λαϊκῆς γλώσσας καὶ μόνο σ' αὐτὴ ἔγραψε. Ἀλλὰ ἐκράτησε δικό του σύστημα κ' ἔτσι ἡ λαϊκὴ γλῶσσά του καταντάει νὰ γίνετα μιχτή· δηλαδὴ νὰ εἶναι σμίξιμο στοιχείων τῆς λαϊκῆς καὶ τῆς καθαρεύουσας. Τὸ ὅρος του πάντα λιγὸ καὶ καθαρό. Ἡ σκέψη του ἔχει βάθος καὶ γενικὰ ἔλα ὅσα ἔγραψε δείχνουν ἀνθρωπο μὲ δυνατό τὸ καλλιτεχνικὸ αἶσθημα, καὶ μὲ ἀνώτερη ἀντίληψη τῆς τέχνης. Κι' ἀκόμη δείχνουν τὸν ἀνθρωπο τὸ γεμάτο ἠθικὲς ὁμορφίες.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. — Τὸ ἀληθινὸν ὄνομά του εἶναι

Δημήτριος Σύψωμος. Γεννήθηκε στὴ Χίο στὰ 1879 μὰ ἡ οἰκογένειά του ἀποκαταστάθηκε στὸν Πειραιᾶ ὅπου μένει κι' αὐτὸς ἀπὸ μικρὸς. Πρωτοπαρουσιάστηκε ποιητής, ἐνῶ ἔττανε ἀκόμῃ μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου στὰ 1893, μὲ ἓνα του ποίημα τὸ «Ἄγαλμα», δημοσιευμένο σὲ κάποιο Πειραιώτικο περιοδικό· καὶ τὸ ποίημά του ἐκεῖνο ἔκαμε ἀμέσως δυνατὴ

ἐντύπωση στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους. Ἀπὸ τότε ὁ Πορφύρας ἐξακολούθησε νὰ γράφῃ ποιήματα καὶ νὰ δημοσιεύῃ κάπου—κάπου. Τὸ ποιητικὸ του ἔργο δὲν εἶνε πολὺ. Τὰ περισσότερα ποιήματά του ποὺ εἶχε γράφει καὶ δημοσιεύσει μέσα σὲ 27 χρόνια τὰ τύπωσε σ' ἓνα τόμο μὲ τὸν τίτλο «Σκιές» (1920). Ἀπὸ τότε δὲν ἐτύπωσε ἄλλο βιβλίο του. Ἐξακολουθοῦσε ὅμως νὰ δημοσιεύῃ ποῦ καὶ ποῦ ποιήματά του σὲ περιοδικά.

Ὁ Πορφύρας εἶναι ποιητὴς μὲ γνήσιο τάλαντο. Δὲν εἶναι ὅμως πλατὺς στὰ θέματά του καὶ στὸ λυρισμὸ του. Τραγουδεῖ ὀρισμένα πράγματα. Τὰ ἤσυχα ἢ θλιβερά δειλινά, τὰ σύννεφα ποὺ φεύγουν, τὰ μαρμαρένα λουλούδια καὶ φύλλα, τὶς θλιμένες καὶ πονεμένες ἀγάπες. Μὰ ἂν καὶ τέτοια τὰ θέματά του δὲν εἶναι ποιητὴς βαθιὰ ἀπαισιόδοξος ἢ κλαψάρης. Σ' ὅλα αὐτὰ βάζει τὸ βαθὺ καὶ ἀληθινὸ αἶσθημά του καὶ κάποια ξεχωριστὴ χάρη κ' εὐγένεια ποὺ τὸν κάνουν νὰ φαίνεται καὶ νὰ εἶναι ποιητὴς πραγματικός.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ — Γεννήθηκε στὴ Σίφνῳ στὰ

1850. Σπούδασε φιλολογία καὶ ἐπῆγε νέος στὴ Γερμανία γιὰ ν' ἀποτελειώσῃ τὶς σπουδές του. Δὲν ἐξάσκησε ὅμως καθόλου τὴν ἐπιστήμην τῆς φιλολογίας. Τὶς σπουδές του τὶς ἔκαμε μόνο γιὰ νὰ μορφωθῇ περισσότερο καὶ νὰ τοῦ χρησιμεύσουν στὴ λογοτεχνικὴ του ἐργασία, ποὺ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ πολὺ

πολὺ νέος. Ἀνακατεύτηκε λίγο καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ βγήκε δυὸ φορές βουλευτὴς Κυκλάδων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἀποτραβήχτηκε γιὰ ν' ἀφοσιωθῇ ὁλότελα στὴν ποίηση. Ὁ Προβελέγγιος εἶναι ἀγνός καὶ ἀληθινὸς ποιητὴς· ἐξὸν ὅμως ἀπὸ τὰ ποιήματά του

έγραψε καὶ μερικά δραματικά ἔργα· κι' ἀπ' αὐτὰ δύο σὲ πεζῷ λόγῳ. Ἔργα του τυπωμένα εἶναι: «Τὸ Μῆλον τῆς Ἑριδός» (1871) ποὺ παινεύτηκε στὸν ποιητικὸ διαγωνισμό τῆς ἰδίας χρονιάς. «Ἡ Μάννα Ἑλλάς στὸν Ποιητὴ», ἀπάντηση στὸ ποίημα «Τὰ Κόλλυθα» τοῦ Ἀχ. Παράσχου (1881), «Ποιήματα Παλαιὰ καὶ Νέα» (1896), «Ποιήματα» (1916), καὶ τὰ δράματα «Ὁ Ῥήγας» (1897), «Ἡ Κόρη τῆς Δήμου» (1901), «Νικηφόρος Φωκὰς» (1907), «Φαίδρα» (1919), «Ἀσώτου Ἐπιστροφή» (1925). Μετάφρασε ἀκόμη καὶ τύπωσε τὸ «Φάουστ» τοῦ Γερμανοῦ ποιητῆ Γκαίτε καὶ τὸ αἰσθητικὸ ἔργο τοῦ Γερμανοῦ δραματογράφου Λέσσιγγ «Ὁ Λαοκῶν».

Ὁ Προβελέγγιος καὶ στὰ ποιήματά του καὶ στὰ δράματά του εἶναι ποιητὴς ἰδεαλιστής. Τραγούδησε τὴν ἑλληνικὴ πατρίδα, τὴν αἰκογένεια, τὴν καλωσύνη, τὴν ὁμορφιά τῆς ἑλληνικῆς φύσης, μὰ καὶ γενικώτερα τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μὲ γαλήνη καὶ μὲ κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ εἴπῃ κανεὶς ἐπιθυμία ἐνὸς ἀνωτέρου ἰδανικοῦ. Στὰ παλιότερα ποιήματά του ἔχει κάποια μυστικοπάθεια, ποὺ θὰ τὴν ἐπῆρε βέβαια ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας καὶ λογοτεχνίας, καὶ ἡ μυστικοπάθεια αὐτὴ τότε φέρνει σ' ἓνα λυρισμὸ βαθιὰ ἰδεαλιστικὸ. Ἡ γλῶσσα του πολ- λές φορές εἶναι ἀκανόνιστη· δὲν εἶναι μήτε σωστὴ καθαρεύουσα, μήτε λαϊκὴ. Τοῦτο ζημιώνει κάπως τὸ ὕφος του, ποὺ δὲν παύει ὅμως νὰ εἶναι ποιητικὸ. Καὶ στὴ στιχουργία του δὲν ἀκολουθεῖ πάντα τὴν κανονικότητα τοῦ μέτρου. Κάνει πολλές ἐλευθερίες στὸ μέτρο πράγμα ποὺ παρουσιάζει: στὴ στιχουργία του ἰδιότυπη. Γενικὰ ὁ Προβελέγγιος εἶναι ποιητὴς ἀγνὸς καὶ ἀληθινός, ποὺ ὅχι σπάνια φέρνει τὴν ποίησή του στὸν ἀνώτερο ἠθικὸ κόσμο καὶ στὴ μεγαλόστομη ἐξύμνηση τῆς φύσης καὶ τοῦ ὠραίου.

ΠΙΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ ΝΕΡΟΥΛΟΣ.—Γεννήθηκε στὴν Πόλη στὰ 1778. Ἐσπούδασε καλὰ ἀπὸ μικρὸς νομικά, φιλολογία καὶ ἔμαθε καὶ ἀνατολίτικες γλῶσσες. Τουρκικὴ, Περσικὴ κλπ. Νέος ἐμπῆκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Κωνστ. Ὑψηλάντη, κ' ὕστερα ἔγινε ἀντιπρόσωπος τοῦ ἡγεμόνα Ἀλεξ. Σούτσου στὴν Ὑ. Πόλη. Κατόπι δηηρέτησε σὲ ἄλλα ἀξιώματα στὴν Πόλη καὶ στὴν Μολδαβία κι' ἔταν ἀρχισε ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὴ Ρωσία κ' ὕ-

στερα ἐπῆγε στὴ Γενεύη τῆς Ἑλβετίας. Ἐκεῖ ἔκαμε δυὸ ἑμιλίες γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία γαλλικὰ ἔμπρὸς σὲ φιλολόγους, σοφοὺς καὶ φιλλέληνες· ὅλοι ἐθαύμασαν μὲ πόση εὐκολία καὶ ἐπιτυχία ἐμιλοῦσε γαλλικὰ αὐτὸς ὁ ἀλλόγλωσσος. Τίς δυὸ ἑμιλίες του τίς τύπωσε καὶ σὲ βιβλίο τὰ 1822, ὅπως ἐτύπωσε ἀργότερα καὶ τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης» πάλι γαλλικὰ (1826). Στὴ Γενεύη γνωρίστηκε μὲ τὸν Ἰ. Καποδίστρια· κι' ὅταν τοῦτος κατέδρακε στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ τὴν κυβερνήσῃ ἐπῆρε μαζί του καὶ τὸ Ριζο γιὰ νὰ τὸν χρησιμοποιοῦσῃ σὲ δημόσια ὑπηρεσία. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καποδίστρια ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τότε χρησιμοποίησε σὲ διάφορες ὑπηρεσίες στὰ Ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Κατόπι ἔγινε καὶ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ τότε ἀφοσιώθηκε στὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Παιδείας· στὸν καιρὸ τῆς πρώτης ὑπουργείας του ἱδρύθηκε τὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία. Ἀργότερα ἐπῆγε πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος στὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κι' ἐπέθανε στὰ 1850.

Ὅσες ὥρες τοῦ ἔμεναν ἐλεύθερες ἀπὸ τίς πολιτικὰς αὐτὰς ὑπηρεσίας του ὁ Ι. Ριζος τίς ἐχρησιμοποιοῦσε στὴ συγγραφὴ ἔργων λογοτεχνικῶν. Ἐγράφε ποιήματα καὶ δράματα. Οἱ στίχοι του, ὅσοι τοῦλάχιστον δημοσιευτήκανε, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ξεχωριστό· εἶναι πολὺ κοινοί. Δραματικὰ ἔργα ἔχει γράψῃ· τίς τραγωδίας «Πολυξένη» (1814) καὶ «Ἀσπασία» (1823) τὴν πρώτην σὲ γλῶσσαν λαϊκὴν καὶ τὴν δευτέραν σὲ καθαρεύουσαν καὶ τὴν κωμωδίαν «Κορακιστικά» (1813), τὸ καλὺτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του, ὅπου μὲ ἀληθινὴν τέχνην σατυρικοῦ συγγραφέα σατυρίζει τίς ὑπερβολὰς τῶν ὁπαδῶν τοῦ Κοραῆ στὸ ζήτημα τῆς διαμόρφωσης τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας. Δυὸ ἄλλες κωμωδίες του «Ὁ Ἐφημεριδόφθορος» καὶ «ἡ Ἐρωτηματικὴ Οἰκογένεια» ποὺ τίς τύπωσε καὶ σὲ βιβλίο (1838) καὶ (1839), δὲν ἔχουν καμιὰ ἀξίαν. Τύπωσε ἀκόμη (1816) καὶ τὸ σατυρικὸν ἔπος «Κούρκας ἀρπαγὴ» σὲ στίχους δεκαπεντασύλλαβους· τότε καὶ σὲ πολλὰ χρόνια κατόπι τὸ ποίημα αὐτὸ ἔκαμε ἐντύπωση καὶ τὸ ὀνομάζανε ἀριστούργημα· σήμερον μόνον μπορεῖ νὰ τὸ διαβάσῃ κανεὶς ἀπὸ φιλογραφικὴ περιέργεια. Στὰ 1876 τυπώθηκαν τὰ «Ἀνέκδοτα ποιήματά» του.

Ὁ Ριζος εἶναι ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας λόγιους ποὺ θελήσανε νὰ δώσουν κάποια πρόσοδον στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία τῆς ἐποχῆς τους κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς· τὸν καιρὸ ποὺ ἔγραφε

«είχε πραγματική αξία, αφού μάλιστα χρησιμοποιούσε και γλώσσα αρκετά απλή. Σήμερα το έργο του έχει μονάχα ιστορική σημασία, έξω από τὰ «Κορκαιστικά», πού πάντα θά λογαριάζεται για έργο λογοτεχνικό.

ΡΟΓΓΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. — Γεννήθηκε στη Σύρα στή 1835. Από μικρός ταξίδεψε κ' έζησεν αρκετά στή εξωτερική και τοῦτο τὸν ωρέλησε πολὺ γιὰ τὴν ἀνώτερη μόρφωσή του. Στὰ 1841 ἐπῆγε στήν Ἰταλία, ὅπου ἔμεινεν ὀκτὼ χρόνια, ὕστερα γύρισε

στή Σύρα, ὅπου ἐσπούδασε σ' ἑλληνικὸ Λύκειο. Στὰ 1855 ἐπῆγε σὲ Βερολίνο καὶ παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας σὲ Πανεπιστήμιο ἓνα χρόνο. Κατόπι στὰ 1857, ἐπῆγε στή Ρουμανία γιὰ νὰ ἐπιδοθῇ σὲ ἐμπόριο, ἀλλὰ χωρὶς νὰ γίνῃ καὶ θόλου ἔμπορος, καὶ στὰ 1860 γύρισε στήν Ἑλλάδα καὶ ἔμεινε στήν Ἀθήνα μὲ μιὰ λιγόχρονη διαμονή καὶ στήν Αἴγυπτο.

Ὁ Ροῦγης ἦτανε γεννημένος λογοτέχνης καὶ τὸ ἔδειξε ἀπὸ μικρός. Ἡ πρώτη συγγραφικὴ ἐργασία του ἦταν ἡ ἔκδοση μιᾶς χειρόγραφης ἐφημερίδας στή Σύρα μαζί μὲ τὸ Δ. Βικέλα· ἐδῶναι καθε βδομάδα μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Μελίσσα». Τὸ πρῶτο ὅμως καὶ αὐτὸ λογοτεχνικὸ ἔργο του εἶναι ἡ μετάφραση τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ» τοῦ Γάλλου συγγραφέα Σατωμπριάν. Ὁ Ροῦγης ἔκαμε καὶ δημοσιογράφος καὶ Διευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο του, πού τὸν ἔκαμε γνωστὸ καὶ τοῦ ἐδημιούργησε φήμη μεγάλη, εἶναι τὸ μυθιστόρημά του «Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα», πού μεταφράστηκε καὶ στὶς περισσότερες εὐρωπαϊκὲς γλώσσες. Τὰ ἄλλα λογοτεχνικά του ἔργα εἶναι διηγήματα καὶ μελέτες κριτικὲς, φιλολογικὲς, φιλοσοφικὲς καὶ ιστορικὲς. Τὰ δευτέρα τοῦτα ἔργα του ἐδῶναι σὲ βιβλία σὲ ἑπτὰ τόμους (1911—1914) καὶ μέσα σ' αὐτοὺς ὑπάρχει κ' ἡ μεγάλη γλωσσολογικὴ μελέτη του «Τὰ Εἰδῶλα» πού εἶναι ἀρκετὰ δυνατὴ ὑπεράσπιση τῆς λαϊκῆς γλώσσας.

Ὁ Ροῦγης πέθανε στήν Ἀθήνα στὰ 1904. Στὴν ἐποχὴ του λογαριαζότανε ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἑξυπνοὺς ἀνθρώπους καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς λίγους μὲ ἀνώτερη καὶ πλατύτερη φιλολογικὴ μόρφωση.

για τοῦτο καὶ οἱ κριτικὲς τοῦ καὶ ἄλλες φιλολογικὲς καὶ πολιτικὲς ἀκόμη γινώμες τοῦ, ὅταν ἐδημοσιογραφεῖτο, εἶχανε πολλὴ βαρύτητα. Ὁ Ραΐδης μολοντί ὁπαδὸς τῆς λαϊκῆς γλώσσας, ἔγραφε στὴν καθαρεύουσα, ἐπειδὴ—ὅπως ἔλεγαν ὁ ἴδιος—δὲν ἤξερε καλὰ τὴν πρώτη καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ τὴνε γράψῃ. Ἐκεῖνο πού ξεχωρίζει στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ εἶναι τὸ ὕφος τοῦ, γεμάτο εὐγένεια καὶ τέχνη, ὕφος συγγραφέα προσδεδυμένου καὶ πολιτισμένου, καὶ ἡ ἐξυπνάδα ἡ σπαρταριστή, ὅσο καὶ τὸ εἰρωνικὸ πνεῦμα. Μὲ τίς φιλολογικὲς μελέτες καὶ κριτικὲς τοῦ ὁ Ραΐδης ὠφέλησε πολὺ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ τῆς ἔδειχνε πάντα τὸ δρόμο πρὸς τὴν πρόοδο καὶ τὴν τελειοποίηση.

ΡΩΜΑΙΟΣ ΑΘ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Γεννήθηκε στὰ Βούρβουρα

τῆς Κυνουρίας στὰ 1875. Ὁ πατέρας τοῦ ἦτανε δημοδιδάσκαλος. Σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο καὶ κατόπι ἐπῆγε μὲ κρατικὴ ὑποτροφία στὴ Γερμανία, ὅπου κατὰγινε ξεχωριστὰ στὴ σπουδὴ τῆς ἀρχαιολογίας. Ἐγινε, ὅταν γύρισε στὴν Ἑλλάδα, ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ σήμερα εἶναι καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Κ. Ρωμαῖος ἔχει γράψῃ πολλὰ μελέτες καὶ ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιστὴμην τοῦ στὸ Δελτίο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας καὶ σὲ διάφορα περιοδικά. Εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους Ἕλληνες ἐπιστήμονες πού δὲ διστάζουνε νὰ χρησιμοποιοῦνε στὰ γραφόμενά τους τὴ λαϊκὴ γλῶσσα. Ἐκεῖνο ὅμως πού ξεχωρίζει τὸν Κ. Ρωμαῖο καὶ τοῦ δίνει ἐξαιρετικὴ θέσιν στὴν ἐλληνικὴ ἐπιστὴμην, εἶναι ὅτι ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκλαϊκεύῃ πραγματικά, ὅταν θέλῃ, τὴ δύσκολη ὅσο καὶ ὁμορφὴ ἐπιστὴμην τοῦ καὶ νὰ κἀνῃ τὰ γραφόμενά τοῦ εὐκολονόητα ἀπὸ ἄλλους.

ΣΑΘΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Γεννήθηκε στὸ Γαλαξίδι στὰ 1842. Σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο γιατρός, ἀλλὰ δὲν ἐξάσκησε ποτὲ τὴν ἐπιστὴμην τοῦ, ἐπειδὴ, ἀφοῦ ἀναγκάστηκε σὲ κάποιο μοναστήρι τῆς πατρίδας τοῦ μερικὰ χειρόγραφα σχετικὰ μὲ τὴ μεσαιωνικὴ ἱστορία τοῦ Γαλαξειδίου, κατὰγινε ἀπὸ τότε ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ νεώτερου ἐλληνισμοῦ. Εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλληνας, πού ὕστερα ἀπὸ τὸν Ἀ.

Μουστοξύδη, ἀφίέρωσε ὅλο τὸν ἑαυτοῦ σὲ τέτοιο ἔργο. Ἐγράψε πολλὰς ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτες, στηριγμένες ἐπάνω σὲ χειρόγραφα ἄγνωστα, ποὺ τὰ ἐβρίσκει σὲ βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας καὶ πρὸ πολλοῦ τῆς Βενετίας. Στὰ 1870 μάλιστα ἐπῆγε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Βενετία γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ψάχνῃ καὶ νὰ μελετᾷ στὴ λεγόμενη Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη.

Ἐξὸν ἀπὸ τίς μελέτες ποὺ δημοσίευε σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, καὶ ποὺ εἶναι πολλὰς, τύπωσε σὲ βιβλία τὰ ἔργα τοῦτα: «Χρονικὸν Γαλαξειδίου» (1865) — «Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα» (1867) σὲ δυὸ τόμους — «Νεοελληνικὴ Φιλολογία», Βιογραφίαι τῶν ἐν ταῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 1453 — 1821 (1868) — «Παράρτημα Νεοελληνικῆς Φιλολογίας» (1870) — «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς» (1869) — «Ἱστορικαὶ Διατριβαί» (1870) — «Βιογραφικὸν Σχεδίσμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β'» (1870) — «Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη» σὲ ἑπτὰ τόμους (1872 — 1894) — «Δοκίμιον περὶ τοῦ Θεάτρου» (1879) — «Τὸ Κρητικὸν Θέατρον» (1879) — «Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» σὲ ἐννιά τόμους (1880 — 1890) — «Le Roman d'Achille (Τὸ ἄσμα περὶ Ἀχιλλέως ἢ Ἀχιλλεύς)» (1880) — «Ἑλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει» (1885) — «Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας» (τὸ χειρόγραφο ποὺ βρέθηκε στὸ μοναστήρι τῆς Grotta Fer-rata) (1892) καὶ ἄλλα.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ τοῦ Σάθα εἶναι δημοσίευση γιὰ πρώτη φορὰ ἄγνωστων χειρογράφων ἱστορικῶν καὶ λογοτεχνικῶν ἔργων. Γιὰ τοῦτο εἶναι πολὺτιμα βοηθήματα γιὰ τὴ μελέτη τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεώτερης ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς φιλολογίας του. Πολλὰς φορές τὰ χειρόγραφα αὐτὰ δημοσιευόντανε ἀμέθοδα καὶ μὲ ἀταξία καὶ ἔτσι ζημιώνεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῆς ἐργασίας του. Καὶ πολλὰς δικές του παρατηρήσεις καὶ κρίσεις εἶναι ἀσφαλιστεῖς καὶ στηρίζονται περισσότερο στὴ φαντασία, ἔχουν ἀνακρίβειες. Γιὰ τοῦτο ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία του πρέπει νὰ διαδίδεται καὶ νὰ χρησιμοποιεῖται μὲ πολλὴ προσοχή. Πάντα ὅμως τὸ ἔργο τοῦ Σάθα, ἂν καὶ δὲν εἶναι λογοτεχνικόν, ἀπομένει σπουδαῖον καὶ εἶναι πολὺτιμη πηγὴ καὶ βοήθημα γιὰ τὴν ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ ἱστορίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεώτερου ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Κ. Σάθας πέθανε στὸ Παρίσι τὴν 12 τοῦ Μάη 1914.

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ. — Γεννήθηκε στὰ Χανιά τῆς Κρήτης. Δὲν ὑπάρχει χρονολογία σωστῆ τῆς γέννησός του μήτε τοῦ θανάτου του. Πάντα ὅμως ἔζησε μέσα στὸ 17ον αἶώνα. Νέος

ἐπῆγε στήν Ἰταλία γιά νά σπουδάσῃ κι' ἀφοῦ τελείωσε τίς σπουδές του, φαίνεται ὅτι ἔμεινεν ὀριστικά στή χώρα αὐτή. Στὰ 1669—καθὼς λέει κάποια πληροφορία—ἦτανε καθηγητής στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο στὴ Βενετία. Ἀπὸ ὅσα ἔργα ἔγραψε τυπωθῆκανε μόνο ἡ «Τέχνη Ρητορικὴ» (1681) καὶ ἓνας «Λόγος πανηγυρικοῦ εἰς τὸ γεννέθλιον τοῦ Προδρόμου» (1670). Τὸ λόγο αὐτὸ τὸν ἐδιδάσσε στὴ γιορτῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ὁ μαθητὴς του Ἰωάννης Μπαλαούρας ἀπὸ τὰ Γιάννινα.

Ὁ Φρ. Σκοῦφος εἶχε, καθὼς φαίνεται, φυσικὸ τὸ χάρισμα τῆς ρητορικῆς, καὶ ἔνιωθε καλὰ τὴν τέχνη του, ὥπως μπορούμε νὰ κρίνουμε καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίο του. Τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ ἔγραψε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ὠφελήσῃ τοὺς νέους Ἑλλήνες ποὺ σπουδάζανε τότε μόνο τὴ λεγομένη κλασικὴ παιδεία, καὶ ὠφέλησε πραγματικά, ὥπως ἀναφέρουν πληροφορίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Σκοῦφος ἦτανε καὶ αὐτὸς ὁπαδὸς τῆς λαϊκῆς γλώσσας καὶ σ' αὐτὴ ἔγραψε τὸ βιβλίο του. Τόνε χαρακτηρίζει τὸ αἶσθημα τὸ θερμὸ ποὺ ἔχει καὶ ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόγων. Γιά τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐγράφηκε ἡ «Τέχνη Ρητορικὴ» μπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ κανεὶς βιβλίο κλασικὸ στὸ εἶδος του.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.—Γεννήθηκε στὴ Ζάκυνθο στὰ 1798. Πολὺ μικρὸς ἔμεινεν ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα. Μὰ ἡ οἰκογένειά του ἦτανε πλούσια καὶ ἡ μητέρα του μορφωμένη. Γιά τοῦτο ἀπὸ μικρὸν στὰ 1808, τὸν ἔστειλαν νὰ σπουδάσῃ στήν Ἰταλία, ὅπου ἔμεινεν ἴσαμε τὰ 1818. Σπούδασε νομικά, μὰ ἡ φιλολογία ἦταν ἡ προτίμησή του καὶ πῶς πολὺ ἡ ποίηση. Στὴν Ἰταλία σχετίστηκε μὲ τοὺς μεγαλειότερους Ἰταλοὺς ποιητὲς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅταν ἐγύρισε στὴν πατρίδα του ἔγραφέ ποιήματα σὲ Ἰταλικὴ γλώσσα. Τότε βρέθηκε νὰ εἶναι ἐκεῖ ὁ ἱστορικός Σπυρ. Τρι-

κούπη, ποὺ ὅταν ἐδιδάσσε τὰ Ἰταλικά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ καὶ εἶδεν ὅτι ἦταν ἔργα ἀληθινοῦ ποιητῆ, τοῦ εἶπεν πὼς εἶναι κρίμα νὰ γράφῃ σὲ ξένη γλώσσα καὶ ὅχι στὴν ἐλληνικὴ κ' ἔτσι νὰ ζημιώνῃ τὴν πατρίδα του. Ὁ Σολωμὸς ἄκουσε καὶ ἔνωσε τὰ λόγια τοῦ Τρικούπη καὶ βάλθηκε νὰ μάθῃ τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ αὐτὴ ἐπίστευε πὼς ἦταν ἡ γλώσσα ποὺ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιῇ. Μελέτησε πολὺ τὰ δημο-

τικά τραγούδια μας, τὰ λίγα ποιήματα τοῦ Βηλαρά ποῦ εἶχαν τυπωθῇ στὴν Κέρκυρα στὰ 1814, καὶ ἄκουε μὲ προσοχὴ τοὺς λαϊκοὺς ποιητὲς τῆς πατρίδας του.

Ὅταν μελέτησε ἔτσι καλὰ τὴ λαϊκὴ γλῶσσα ἄρχισε νὰ γράφῃ μικρὰ αἰσθηματικὰ καὶ εἰδυλλιακὰ ποιήματα, ὅπως ἡ Ξανθοῦλα, Ὁ Θάνατος τοῦ Βοσκού, ἡ Ἀγνώριστη, κ' ἄλλα, ποῦ τὰ ἐμάθαιναν ἀμέσως οἱ συμπατριῶτες του καὶ τὰ ἐτραγουδοῦσαν. Ἀμα ἄρχισεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821 τὴν παρακολουθοῦσε μὲ ἀγωνία καὶ συγκίνηση. Καὶ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδας ἔγραψε τὸν «Ὑμνον πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν» ποῦ τὸν τύπωσε στὸ Μεσολόγγι στὰ 1823 κ' ὕστερα τὸν τόνισεν ὁ Κερκυραῖος μουσικὸς Μάντζαρης κ' ἐγίνε ὁ Ἑθνικὸς Ἑλληνικὸς Ὑμνος.

Ὁ Σολωμὸς ἐξακολουθοῦσε νὰ γράφῃ στίχους κ' ὅσο προχωροῦσε στὴν τελειότερη χρησιμοποίησιν τῆς λαϊκῆς γλώσσας, τόσο καὶ ἔγραφε ποιήματα πὺ ἀνώτερα καὶ σὲ νόημα καὶ σὲ τεχνικὴ μορφή. Ὅλοένα τελειοποιοῦσε τὴ στιχουργίαν του μαζί μὲ τὴν καλλιτεχνικώτερη διατύπωσιν τῶν νοημάτων του. Στὰ 1828 ἐξ αἰτίας κάποιας πίκρας, ποῦ ἐδοκίμασε ἀπὸ κάποια κληρονομικὴ δίκην μὲ τὸν ἀδερφόν του, ἔφυγε κ' ἐπῆγε στὴν Κέρκυρα ὅπου ἔμεινε ἴσαμε τὸ θάνατό του, ζώντας κάπως ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ βρίσκοντας εὐχαρίστησιν μόνον στὴν καλλιέργειαν τῆς ποιήσεώς του, στὴ μελέτη καὶ στὴ συναναστροφὴ λίγων διαλεχτῶν φίλων του καὶ θαυμαστῶν του.

Στὴν Κέρκυρα ἔγραψε τὰ καλύτερα ποιήματά του, ὅπως ὁ «Κρητικὸς», «Οἱ Ἑλεῦθεροι Πολιορκημένοι», «Ὁ Πόρφυρας» κ' ἄλλα. Δυστυχῶς ὅμως ἔλα τὰ καλύτερα ποιήματα του ἔμειναν ἀτελείωτα.

Οἱ «Ἑλεῦθεροι Πολιορκημένοι» εἶναι ἡ ἐξόμνησις τῆς ἀνδρείας, τῆς αὐτοθυσίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν πολεμιστῶν ποῦ εἶχαν ἐπολιορκηθῇ στὸ Μεσολόγγι. Στὸ ποίημά του αὐτὸ ὁ Σολωμὸς μπόρεσε νὰ φέρῃ τὴν τέχνην στὸ ἀνώτατον σημεῖο τῆς καὶ νὰ δείξῃ τί μποροῦσε νὰ δημιουργήσῃ, ἂν ᾔθελε νὰ γράφῃ πὺ συστηματικὰ. Πέθανε στὰ 1857 χωρὶς νὰ ἔχῃ τυπώσει ποιήματά του, ἔξω ἀπὸ μερικὰ κομμάτια τοῦ «Λάμπρου» στὸ περιοδικὸ «Ἰόνιος Ἀνθολογία» στὰ 1836.

Ἦστερ ἀπὸ τὸ θάνατό του ὁ φίλος του Ἰάκωβος Πολυλάς περιμάζεψε ὅσα χειρόγραφα του μπόρεσε νὰ βρῇ, ποῦ ἦταν ἄλλα σχέδια ποιημάτων μισοτελειωμένα, ἄλλα ὀλόκληρα καὶ τὰ τύπωσε

σ' ένα τόμον στὰ 1859 μὲ κριτικά καὶ βιογραφικά προλεγόμενα. Στὸν τόμο αὐτὸ τυπώθηκε καὶ τὸ μόνο ἔργο σὲ πεζὸ λόγο, ποῦ εἶχε γράψει ὁ Σολωμός: Τὸ «Διάλογο Ποιητῆ καὶ Λογιώτατου», ὅπου γίνεται ἡ ὑπεράσπιση τῆς λαϊκῆς γλώσσας.

Ὁ Σολωμός εἶναι ποιητῆς μεγάλος, μολοντί τὸ ἔργο του δὲν εἶναι συμπληρωμένο γιὰ νὰ δεῖχτῇ καθαρὰ ὅλη ἡ ἀξία τῆς τέχνης του. Ἔχει αἰσθημα βαθύ καὶ ἀληθινό, φαντασία χαλιναγωγημένη, ἀλλὰ ποῦ ἀνεβαίνει πολὺ ψηλά, οἱ εἰκόνες του εἶναι ξεχωριστῆς δυνάμης καὶ ὕψους. Γεμάτος ἀγάπη πρὸς τὴ φύση καὶ τὸν ἄνθρωπο μπορεῖ νὰ δίῃ στὴν ποίησή του ἕνα τόνο ξεχωριστοῦ ἰδεαλισμοῦ. Συνάμα κατάλαβε ὅσο λίγοι τὴ μουσικὴ τῆς λέξης, τὴν ἀρμονία τῆς φράσης. Γι' αὐτὸ κι' ἔχει γράψει παραπολλοὺς στίχους μοναδικῆς τελειότητος καὶ ἀρμονικότητος. Ἡ ποίησή του εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στὴν ποίηση τῶν νεωτέρων του, ὅταν ἄρχισαν νὰ τήνε μαλετοῦν καὶ νὰ τήνε νιώθουν.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ — Γεννήθηκε στὴν Πόλη στὰ 1803.

Τις πρώτες σπουδές του τῆς ἑκάμει στὸ γυμνάσιο τῆς Χίου. Μὰ ἐνῷ ἦταν ἀκόμα μαθητῆς ἄρχισε ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ καὶ νὰ πάῃ στὸ Παρίσι γιὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τίς σπουδές του. Ἐκεῖ ἔμαθε καλὰ τὴ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία. Στὰ 1826 γύρισε στὴν Ἑλλάδα καὶ τότε ἄρχισε νὰ δίῃ δείγματα τῆς ποιητικῆς του ἱκανότητος γράφοντας σκυρρικὰ ποιήματα. Στὰ 1828 ξαναπῆγε στὸ Παρίσι καὶ τότε τύπωσε σὲ βιβλίο (1829) καὶ σὲ γαλλικὴ γλῶσσα τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης». Στὰ 1830 κατέβηκε καὶ πάλι στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχισε νὰ δημοσιεύσῃ ποιήματα γιὰ νὰ χτυπήῃ τὴ διοίκηση τοῦ Καποδίστρια. Τὴν πολεμικὴ αὐτὴ τὴν ἐξκαλούθησε κ' ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καποδίστρια καὶ γιὰ τὴ βασιλείαν τοῦ Ὁθωνα καὶ γιὰ κάθε ἐλληνικὴ κυδέρνηση. Ἦταν πατριώτης ἀληθινός, μὰ υπερβολικὸς στὴν κρίση τῶν πραγμάτων καὶ γιὰ τοῦτο ἔδρισκε, ὅτι τίποτε δὲ γινότανε καλὸ καὶ σωστὸ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ πολιτικὴ του αὐτὴ ποὺ τὴν ὑποστήριζε ὄχι μόνο μὲ τὰ ποιήματά του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ δημοσιογραφίαν, ἔδινεν ἀφορμὴ νὰ φυλακιστῇ πολλὲς φορές καὶ νὰ ἐξοριστῇ. Εἶχε δημιουργήσει παραπολλοὺς ἐχθρούς.

Κ' ἔτσι: τότε ἔφυγε γιὰ τὴ Γαλλία καὶ τότε ξαναγύριζε στὴν Ἑλλάδα. Τελευταία φορὰ ἐγύρισε στὴν Ἀθήνα στὰ 1862 καὶ ἀφοῦ ἔμεινε λίγους μῆνες, ἔφυγε γιὰ τὴ Σμύρνη, ὅπου πέθανε στὸ ἐλληνικὸ νοσοκομεῖο στίς 6 Ἰουλίου 1863 φτωχὸς καὶ δυστυχισμένος.

Ὁ Ἄλ. Σούτσος ἔγραψε πολλὰ ποιήματα λυρικά καὶ ἐπικά, ὅλα πατριωτικοῦ ἢ πολιτικοῦ χαραχτήρα, δράματα, κωμωδίες καὶ μυθιστορήματα. Ἔργα του τυπωμένα εἶναι: «Σάτυραι» (1827), «Ὁ Ἀσωτος», κωμωδία, (1830), «Τὸ Πανόραμα τῆς Ἑλλάδος» (1833), «Ὁ Ἐξόριστος», μυθιστόρημα, (1835), «Ἡ Ἑλληνικὴ Πλάστιγξ», περιοδικό, (1836), «Ὁ Περιπλανώμενος», ποίημα, (1839 καὶ 1852), «Ἡ Προανάκρισις καὶ ἡ προσυλάκισις μου» (1839), «Ἀπολογία Ἀλεξ. Σούτσου» (1839), «Ὁ Πρωθυπουργός» — «ὁ Ἀτίθασος Ποιητής», δράματα πολιτικά, (1843), «Ἡ μεταβολὴ τῆς Γ' Σεπτεμβρίου» (1844), «Ποιητικὸν Χαρτοφυλάκιον» (1845), «Κάτοπτρον τοῦ 1845», σάτυρα, (1845), «Τὸ Συνταγματικὸν Σχολεῖον», κωμωδία (1845) «Ἡ Ἑλληνογεροσία» (1848), «Ἡ Παλαιὰ καὶ Νέα Ἑλλάς» (1849), «Ἡ Τουρκομάχος Ἑλλάς» (1850), «Ἀληθὲς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος» (1853), «Ποιητικὰ ἀπομνημονεύματα ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου» (1857), «Ἡ περὶ τῆς τοῦ συστήματος ἀπὸ τὸν Κανάρην», πολιτικὸν φυλλάδιον (1861). Ἀνέκδοτα ἔχουνε μείνει: τὰ ἔργα του: «Ἱστορία τῶν Νεωτέρων Ἑλλήνων» καὶ τὸ «Ποιητικὸν κοσμοδράμα».

Ὁ Ἄλ. Σούτσος ἦταν πραγματικὰ ποιητής· ἀλλὰ ἡ πολιτικὴ ἢ πρὸ σωστὰ ἢ θέλησή του νὰ κάνῃ πάντα πολεμικὴν ἐξημίωσαν πολὺ τὴν ποίησίν του. Τὸν ἀνάγκαζαν νὰ γράφῃ ἀπρόσεκτα, γλῆγορα, νὰ γίνεται ὑπερβολικὰ ρητορικὸς. Ἡ ποίησίν του ἔχει πολλὰς ἀτεχνίες καὶ ἀδικαιολόγητες ρωμαντικὰς ὑπερβολὰς· εἶναι ἀκατάστατος καὶ στὴ γλώσσῃ, ἐπεὶδὴ ἐνῶ στὰ πρῶτα ποιητικὰ ἔργα του ἐχρησιμοποιοῦσε ἀρκετὰ καλὰ τὴ λαϊκὴ, ὕστερα ἔγραψε σὲ καθαρεύουσα ἀπεριποίητη. Τὰ δράματά του δὲν ἔχουνε καμιά ἀξία καὶ τὰ πεζογραφήματά του μόνις μποροῦνε νὰ χαρακτηριστοῦνε μέτρια. Στὸν Ἄλ. Σούτσο δίνουνε πάντα τὸ χαρακτηρισμὸ «ἐθνικὸς ποιητής», ἐπεὶδὴ ἡ ποίησίν του πρῶτ' ἀπ' ὅλα εἶναι πατριωτικὴ καὶ ἐτραγούδησε τὴν πολεμικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ καλότερα ποιήματά του εἶναι τὰ σατυρικά. Σ' αὐτὰ δεῖχεται ἀληθινὸς σατυρικὸς ποιητής. Γενικὰ ὅμως ὁ Σούτσος εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους ποιητὰς ποὺ τοὺς ἐγνώρισε ὁ λαὸς

καλά. Για πολλά χρόνια είχε τὴ μεγαλειότερη ἐπίδραση στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.—Εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ἀλέξανδρου.

Γεννήθηκε στὴν Πόλη στὰ 1806. Σπούδασε κι' αὐτὸς στὸ Γυμνάσιο τῆς Χίου καὶ στὰ 1821 ἐπῆγε μὲ τὸν ἀδερφό του στὸ Παρίσι κ' ὕστερα στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Ρωσσία. Ἀπὸ μικρὸς καταγινότανε κι' αὐτὸς μὲ τὴ λογοτεχνία καὶ μὲ τὸ θέατρο. Ὅταν ἦτανε στὴ Ρωσσία ἔπαιξε καὶ σ' ἓνα δράμα ἐλληνικόν, ποὺ τὸ παραστήσανε νέοι Ἕλληνες σπουδαστές. Στὸ τέλος τῆς ἐλ-

ληνικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 κατέβηκε κι' αὐτὸς στὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴ μόρφωση ποὺ εἶχε χρησιμοποιήθηκε σὲ δημόσιες ὑπηρεσίες, ἔγινε καὶ σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας. Στὴν πολιτικὴ ἀνακατεύτηκε σὰν δημοσιογράφος, ἐγάζοντας τὴ μιὰ κατόπι τὴν ἄλλη τρεῖς ἡμερίδες, ποὺ εἶχανε τίτλους : «Ἡλιος»—Ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλάς—Ἐνωσις. Πέθανε στίς 25 τοῦ Ὀκτωβρίου 1868, φτωχὸς κι' αὐτὸς καὶ δυστυχισμένος σὰν τὸ ἀδερφό του.

Ὁ Παν. Σούτσος ἦτανε ποιητὴς λυρικός, δραματογράφος καὶ πεζογράφος. Τὴν κλίσιν του καὶ στὰ τρία αὐτὰ εἶδη τῆς λογοτεχνίας τὴν ἔδειξε ἀπὸ νέος. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἦτανε ποιητὴς λυρικός. Τὸ πρῶτο φανέρωμά του στὴν ποίηση ἔγινε μὲ μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ σὲ γαλλικὴ γλῶσσα μὲ τὸν τίτλο «Ὁδαὶ ἑνὸς νέου Ἑλλήνα» ποὺ τὴν τύπωσε στὸ Παρίσι στὰ 1828. Κατόπι ἔταν ἤλθε στὴν Ἑλλάδα πρωτοτύπωσε τὸ δραματικὸ ποίημά του «Ὁ Ὀδοιπόρος» καὶ μαζί μερικὰ ποίηματα μὲ τὸν τίτλο Ἑρωτικά καὶ Ἐλεγεία (1831). Τὰ τυπωμένα σὲ βιβλία ἄλλα ἔργα του εἶναι : Ὁ Λέανδρος, μυθιστόρημα (1834)—Ἡ Κιθάρα, ποιήματα (1835). Ὁ Μεσσίας, δράμα (1839)—Ὁδὴ εἰς τὸν Ναπολέοντα (1841)—Τρία λυρικά δράματα : Ὁ Ἀγνωστος—Γεώργιος Καραϊσκάκης—Ὁ Ὀδοιπόρος (1842)—Ὁδὴ εἰς τὴν 25ὴν Μαρτίου (1843)—Νέα Σχολὴ τοῦ γραφομένου λόγου (1853)—Ἡ Χαριτίνη ἢ τὸ κάλλος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (1864)—Μῦθοι (1865)—Ἡ Γέννησις τοῦ Διαδόχου ποίημα (1868)—Ἐτύπωσε ἀκόμη σὲ ξεχωριστὰ φυλλάδια διάφορους ἐπιτάφίους καὶ πανηγυρικοὺς λόγους του.

Κι' ὁ πῦρ δύσκολος στὴν κρίση του δὲ μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ Παν. Σούτσος ἦτανε ποιητὴς. Ἀλλὰ τὸ φυσικὸ δῶρό του τὸ

ἐξημίωσε ὁ ἴδιος μὲ τὸ νὰ γίνεται πολὺ μιμητὴς ξένων ποιητῶν καὶ τοῦ ἀδερφοῦ του Ἀλέξανδρου. Μιμήθηκε πολὺ τοὺς Γάλλους ρωμαντικούς καὶ τὸ Μπάϋρον καὶ θέλησε νὰ τοὺς ξεπεράσῃ στὸ θρηγολόγημα, στὴν ἀπαισιοδοξία, στὰ ἀπελπιστικά φανερῶματα τῆς ζωῆς. Εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ ὑπερβολικούς ρωμαντικούς. Τραγοῦδῃσε πιὸ πολὺ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ καὶ μέσα στὰ πατριωτικά ποιήματά του δὲ λησμονάει νὰ ρίχνῃ τὴν ἀπαισιοδοξία, τὸν ὑπερβολικὸ ρωμαντισμὸ του. Τόνα ζημιώνει ἀκόμη ἡ ἀπροσεξία του στὸ τεχνικὸ φτιάσιμο τοῦ στίχου καὶ στὴ χρησιμοποίησιν τῆς γλώσσας. Στὴν ἀρχὴ ἔγραφε μιὰν ἀπλὴ γλῶσσα, ποὺ λίγο ἤθελε ἀκόμη γιὰ νὰ εἶναι καλὴ λαϊκὴ. Μὰ σιγὰ—σιγὰ προτιμοῦσε τὴν καθαρεύουσα κ' ἔφτασε ἴσαμε τὸ σημεῖο, ποὺ νὰ φανταστῇ ὅτι θὰ μπορούσε ν' ἀναστήσῃ τὴν ἀρχαία. Μὲ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔγραψε τὸ βιβλίον του «Νέα Σχολή», ὅπου ἀκόμη ὑποστηρίζει ὅτι μέσα στὴ νέα ἑλληνικὴ μετρικὴ βρίσκεται ἴδια κ' ἀπαράλλαχτη ἡ ἀρχαία. Τίς παράλογες αὐτὲς ἰδέες καθὼς καὶ τίς ἄλλες ποιητικὰς ἀτεχνίους του τίς χτύπησε ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μεγάλος φιλόλογος Κ. Ἀσώπιος μὲ τὸ βιβλίον του «Τὰ Σούτσια».

Τὸ καλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Παν. Σούτσου εἶναι τὸ δραματικὸ ποίημά του «Ὁ Ὀδοιπόρος», ποὺ τυπώθηκε παραπολλὰς φορὲς, ἔσες πολὺ λίγα ἑλληνικά βιβλία καὶ ποὺ γιὰ πολλὰ χρόνια ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπημένα βιβλία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ Π. Σούτσος εἶχε μεγάλη ἐπίδρασιν στοὺς ποιητὰς τῆς νεώτερης γενεᾶς καὶ στάθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τοῦ ὑπερβολικοῦ καὶ ἄρρωστου ρωμαντισμοῦ, ποὺ ἐκυριάρχησε στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία τοῦ 19ου αἰῶνα.

ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Γεννήθηκε στὴ Ζάκυνθο στὰ 1800. Ἀφοῦ ἔκαμε τίς πρώτες σπουδὲς του στὴν πατρίδα του, μαθαίνοντας καλὰ τὰ ἑλληνικά καὶ ἰταλικά, ἐπῆγε κατόπι στὴν Ἰταλία νὰ σπουδάσῃ νομικά. Μὰ ἡ φιλολογία τὸν τραβοῦσε καὶ μαζὺ μὲ τὰ νομικά ἐσπούδαζε καὶ αὐτή. Παίρνοντας τὸ δίπλωμά του ξαναγύρισε στὴν πατρίδα του. Ὁ Τερτσέτης ἀπὸ φυσικὸ του ἦταν ἄνθρωπος ἥσυχος μὲ ψυχὴ ἀγαθὴ. Μὰ τὰ χρόνια τῆς νεανικῆς καὶ τῆς ὥριμης ἡλικίας του εἶναι γεμάτα ἀπὸ περιστατικά ποὺ κάνουν τὴ ζωὴ του μὲ δράσιν ξεχωριστή. Μὲ τὴ ζωὴ του αὐτὴ ὁ Τερτσέτης δείχνει πόσο

ήταν ανώτερος άνθρωπος, πόσο κυριαρχούσε μέσα του η ιδέα της αρετής και πόσο ήτανε πιστός στην ανώτερη ήθικη. Η μελέτη της ζωής του έληξ γεννάει το θαυμασμό για τον άνθρωπο αυτόν, που μέσα σε κορμί ισχνό κι' αδύνατον έκλειοισε ψυχή γεμάτη δύναμη μοναδική, ψυχή όπου κατοικοῦσαν όλα τὰ υψηλά ιδανικά: η αρετή, η ήθικη, ο άγνος και αθόρυβος πατριωτισμός, η βαθιά πίστη πρὸς τὸ Θεό.

"Όντας μυημένος στη Φιλική, Έταιρία μόλις άρχισε η Έπανάσταση τοῦ 1821 έτρεξε και αυτός μαζί με άλλους συμπατριῶτες του νά πολεμήσῃ για την έλευθερία της Ελλάδας. Σε λίγο όμως από τις κακουχίες τοῦ πολέμου άρρώστησε βαριά και τὸν ξαναπήραν στην πατρίδα του, όπου σώθηκε από τὸ θάνατο. Αργότερα όταν τέλειωσε η επανάσταση πήγε πάλι στην έλευθερωμένη Ελλάδα για νά τὴν υπηρετήσῃ με τις γνώσεις του. Στην άρχή δέχτηκε νά διδάσκῃ Ἑλληνική ιστορία και τὴ γαλλική γλώσσα στο σχολαίειο τοῦ Ναυπλίου που είχε ίδρυθῇ τότε. Κατόπι διορίστηκε δικαστής στην Τρίπολι κ' ὕστερα στὸ Ναύπλιο. Τότε στην περίφημη δίκη τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη έδειξε ὅλη τὴ δύναμη της ψυχῆς του και τὴ μεγάλη αρετή του μὴ θέλοντας νά υπογράψῃ άδικη καταδικαστική άπόφαση, μολονότι οί στρατιῶτες ὅπως είχαν διαταγή από τὸ Γενικὸ Εἰσαγγελεία, τότε χτυπούσαν με τις λόγχες τους και τὸν έσπρναν κάτω. Στὰ 1840 έπῆγε στὸ Παρίσι για νά τελειοποιήσῃ τις νομικές του σπουδές, κι' όταν ξαναγύρισε στην Ελλάδα στὰ 1844 διορίστηκε διευθυντής της Βιβλιοθήκης της Βουλῆς και τὴ θέση αὐτὴ τὴν εκράτησε ἵσαμε τὸ θάνατό του, στὰ 1874.

Ὁ Τερτσέτης μολονότι από φυσικὸ του ήτανε ποιητής, έγραφε λογοτεχνικά έργα περισσότερα στὸ πεζό· μὰ και σ' αὐτὰ εἶναι ποιητής. Στην άρχή έγραφε στην καθαρεύουσα, ὅσο ήτανε στὴ Ζάκυνθο· μὰ ὕστερα από μιὰ συμβουλή τοῦ Σολωμοῦ έγραφε στὴ λαϊκή, που τὴν ἤξερε και τὴ χρησιμοποιούσε καλλιτεχνικά. Έργα τυπωμένα τοῦ Γ. Τερτσέτη εἶναι: Ποιήματα: «Τὸ Φίλημα» Δοκίμο εθνικῆς ποιήσεως, (1833). Ἡ «Ἀπλὴ Γλῶσσα» (1847) συλλογὴ ποιημάτων δικῶν του, τοῦ Σολωμοῦ και Σπ. Τρικούπη, και πεζογραφημάτων του. «Πίνδαρος και Κόριννα» και οί «Γάμοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» (1857). Πεζογραφήματα: «Μελέται Βουλευτικῆς Εὐγλωττίας, δύο τεύχη (1847—1848), «Ἀπολογία Τερτσέτη» (1835), «Ὁμιλία περὶ τοῦ Ἀοιδίμου Πατριάρχου Γρηγο-

ρίου τοῦ Ε'» (1853), «Τὰ Ἐπιστρόφια εἰς τὸν Θεόν» (1857), «Τὶ τὸ Ὁραῖον τῆς Τέχνης» (1858), «Τὶ Εἶδα εἰς τὴν Τετράμηνον Περιήγησίν μου» (1859), «Τίς ὁ Προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου» (1860), «Λόγος περὶ Κράτους» (1860), διάφοροι «Λόγοι» τοῦ πού τοὺς ἔδωκε κάθε 25 Μαρτίου (1855, 1857, 1863, 1869, 1872). Ὁ Τερτσέτης ἔδωκε ἀκόμη στὴν Ἀθήνα, ὅχι τακτικά ὅμως, ἓνα περιοδικὸ πού εἶχε τίτλο «Ρήγας». Ἐγραψε μὲ ὑπαγόρευση τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τούτου. Ἐγραψε καὶ μία τραγωδίαν «Ὁ Θάνατος τοῦ Σωκράτους» σὲ ἰταλικὴ γλῶσσα.

Ὁ Τερτσέτης στὴν ποίησίν του εἶναι ἀγνὸς λυρικός, μολονότι δὲν ἔχει ἐξάρσεις ξεχωριστές· εἶναι ποιητὴς ἡσυχος· ἀν καὶ ἐξεῖσε σὲ ἐποχὴ ὅπου κυριαρχοῦσε ὁ ἀσυγκράτητος ρωμαντισμὸς, αὐτὸς εἶναι ρωμαντικὸς πολὺ μετρημένος καὶ ἔχει καὶ κάτι τὸ κλασσικόν. Σημαντικώτερα εἶναι τὰ πεζογραφήματά του. Σ' αὐτὰ φαίνεται καθαρά ὅλη ἡ χάρις τοῦ ὕφους του, ἡ ἀληθινὴ σοφία του, ἡ ποιητικὴ του φύσις. Πολὺ συχνὰ στὰ γραφόμενά του ἔχει πραγματικὴ δροσιά καὶ χαριτωμένη ἐξυπνάδα μαζί μὲ στοχασμὸ ὅχι συνηθισμένο. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς καλύτερος Ἑλλήνες πεζογράφους τοῦ 19ου αἰῶνα.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— Γεννήθηκε στὸ Μεσολόγγι· στὰ

1788. Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὴν πατρίδα του, ἐπῆγε στὴν Πάτρα γιὰ περισσότερες σπουδές ἐνῷ συνάμα ἔκανε καὶ τὸ γραμματεῖα τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἀγγλίας. Τότε ἐπέρκασε ἀπὸ τὴν Πάτρα ὁ Ἄγγλος λόρδος Νόρθ, ὁ πρὶν γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα κόμης Γκίλφορντ, ἐγνώρισε τὸ νέο Τρι-

κούπη καὶ τὸν ἐξετίμησε τόσο πού ἀργότερα τὸν ἐκάλεσε κοντά του γιὰ νὰ τὸνε σπουδάσῃ. Ἐξ ἡ χρόνια ἐσπούδασε φιλολογία καὶ φιλοσοφίαν στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Παρισιοῦ. Ὁ Γκίλφορντ ᾔθελε νὰ τὸν διορίσῃ διευθυντὴ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, πού τὴν εἶχε ἱδρύσει στὴν Κέρκυρα. Μὰ τότε ἄρχισε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ ὁ Τρικούπης κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα

για νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐβγήκε ἀρκετὲς φορές βουλευτής, ἔκαμε μέλος στὴν προσωρινὴ κυβέρνηση καὶ κατόπι ὅταν ἡ Ἑλλάδα ἔγινε βασιλεῖο ἐ χρημάτισε πολλὰς φορές Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἔγινε καὶ Πρωθυπουργὸς καὶ τέλος διορίστηκε πρεσβευτὴς στὸ Παρίσι, στὸ Λονδίνο καὶ σὲ ἄλλες Εὐρωπαϊκὰς πρωτεύουσας. Ἐνῆγεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας καὶ Πρωθυπουργὸς σὲ πολὺ δύσκολες στιγμὲς τῆς Ἑλλάδας. Ὅταν ἐξορίστηκε ὁ πρῶτος βασιλεὺς Ὁθωνας ἀποτραβήχτηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν πολιτικὴ καὶ ἐξοῦσε μελετώντας καὶ γράφοντας. Πέθανε στὴν Ἀθήνα στὰ 1873.

Ὁ Σπ. Τρικούπης ἐξὸν ἀπὸ τὴν πολιτικὴ εἶχε ἐπιδοθῇ καὶ στῇ φιλολογίᾳ. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα εἶναι συγγραφεὺς ἱστορικός, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ σπουδαιότερο ἔργο του «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» τόμοι τέσσαρες (1853—1857). Ἦτανε καὶ ρήτορας πραγματικὸς καὶ μὲ ἀληθινὰ χαρίσματα λόγου ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς τυπωμένους σὲ βιβλία λόγους του : «Λόγοι ἐπικηδεῖοι καὶ ἐπινίκιοι» (1829). Ὁ Σπ. Τρικούπης εἶχε καὶ στιγμὲς ποιητὴ καὶ ἔγραψε μερικὰ ποιήματα ὅπως εἶναι τὸ ἐπικολυρικὸν «Ὁ Δῆμος» τυπωμένο στὸ Παρίσι (1827), «Ἡ Λίμνη τοῦ Μεσολογγίου» καὶ ἄλλα. Μετάφρασε καὶ τὸ θούριο τοῦ ἀρχαίου Τυρταίου, ποὺ ἀρχίζει μὲ τοὺς στίχους :

Τί τιμὴ στὸ παλληκάρει ὅταν πρῶτο στὴ φωτιά
Σκοτωθῇ γιὰ τὴν πατρίδα μὲ τὴ σπάθα στὴ δεξιὰ κλπ.

Ὁ Σπ. Τρικούπης ἦτανε ὁπαδὸς τῆς λαϊκῆς γλώσσας καὶ σ' αὐτὴ ἔγραψε ὅλα τὰ ποιήματά του, ἔχοντας γιὰ πρότυπο τὴν γλῶσσα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἀκόμη καὶ στὰ πεζὰ ἔργα του ἀπλοποιεῖ ὅσο μπορεῖ περισσότερο τὴν καθαρεύουσα. Ἡ νεο-ελληνικὴ ποίηση καὶ λογοτεχνία τοῦ χρωστáει μιὰ ἀξέχαστη χάρη : Αὐτὸς παρακίνησε τὸ Σολωμὸ, ὅταν πρωτάκουσε τὰ Ἱταλικά ποιήματά του, νὰ γράψῃ Ἑλληνικά. Ὁ Σολωμὸς τὸν ἄκουσε. Κι' ὁ Τρικούπης τὸν ἐδήγησε πῶς νὰ μελετήσῃ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Ὅταν δημοσιεύτηκε ὁ «Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», ὁ Τρικούπης ἔγραψε τὴν πρώτη κριτικὴ γι' αὐτόν· κριτικὴ μεστή καὶ γεμάτῃ ἐνθουσιασμό. Γενικὰ ὁ Σπ. Τρικούπης εἶναι μέσα σ' ἑλὴν τὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ μορφὴ ἀπὸ τίς πιδ σημαντικές.

ΤΥΠΑΛΛΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ. — Γεννήθηκε στὸ Ληξούρι τῆς Κεφαλ-
λονιάς στὰ 1814. Ἡ οἰκογένειά του ἔχει
ἰταλική καταγωγή. Στὰ 1408 κάποιος ἰτα-
λὸς Τυπάλδος ἐπῆγε στὴν Κεφαλλονιά,
ἔμεινεν ἐκεῖ κ' ἐθεμέλιωσε τὴν οἰκογένεια
τῶν Τυπάλδων, ποὺ μετὰ τὸν καιρὸ γινότανε
παραπολὺ ἐλληνική. Ἡ μητέρα τοῦ Ἰου-
λίου Τυπάλδου, ἡ κόρη σσα Θηρεσία Ρι-
γκέττη ἦταν ἀπὸ τὴ Βερόνα τῆς Ἰταλίας
γυναῖκα πολὺ μορφωμένη καὶ ποιήτρια.

Τὰ μητρικὰ αὐτὰ χαρίσματα καὶ γνωρίσματα τὰ ἐπῆρε καὶ ὁ γιὸς.
Ἀφοῦ ἔκαμε τίς πρώτες σπουδές του ὁ Ἰ. Τυπάλδος στὴν πατρί-
δα του, ἐπῆγε μετὰ τὴ μητέρα του στὰ 1836 στὴ Βερόνα κ' ἐσπού-
δαζε στὸ Λύκειο τῆς πολιτείας αὐτῆς. Ὑστερα ἐπῆγε στὴν Κέρ-
κυρα γιὰ νὰ ἀκούσῃ φιλολογικὰ μαθήματα ἀπὸ τὸν Ἰταλὸ φιλό-
λογο Π. Κόστα καὶ κατόπι ξαναπῆγε στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐσπού-
δασε νομικὰ στὰ Πανεπιστήμια τῆς Πάντοβας, τῆς Φλωρεντίας
καὶ τῆς Πίζας. Ἀμα ἐπῆρε καὶ τὸ διπλωμὰ του ξαναγύρισε στὴν
πατρίδα του στὰ 1839 καὶ διορίστηκε δικαστὴς πρώτα στὴν Κε-
φαλλονιά κ' ὕστερα στὴν Κέρκυρα. Στὰ 1852 ἔγινε πρόεδρος τῶν
δικαστηρίων στὴ Ζάκυνθο κ' ἔμεινεν ἐκεῖ ἵσαμε τὸ 1862, ὅταν
διορίστηκε μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης στὴν
Κέρκυρα.

Ὅταν ἔγινε ἡ ἔνωση τῶν Ἰονίων νήσων μετὰ τὴν Ἑλλάδα, τοῦ
προσέφεραν τὴ θέση τοῦ Ἀρεοπαγίτη, μὰ δὲν τὴνε δέχτηκε καὶ
στὰ 1867 ξαναπῆγε στὴ Φλωρεντία, ὅπου ἀρχισε νὰ τὸν παιδεύῃ
ἡ ἀρρώστεια τῆς καρδιάς του. Οἱ γιατροὶ τὸν παρακινούσανε νὰ
γυρῇ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ γλυκὸ κλίμα τῆς Κέρκυρας. Κ' ἔτσι
στὰ 1881 πῆγε ξανά στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἐπέθανε στίς 16 τοῦ
Ἰουλίου τοῦ 1883.

Ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος ἦταν γεννημένος ποιητὴς, ἐκαλλιέργησεν
ὅμως τὴν ποίησιν περισσότερο σὰν ἐρασιτέχνης καὶ γιὰ τοῦτο τὸ ἔργο
ποὺ ἄφισε δὲν εἶναι μεγάλο σὲ ποσότητα· εἶναι ὅμως διαλεχτὸ σὲ
ποιότητα. Ἡ δικαστικὴ θέση του κ' ἡ ἀγάπη του καὶ στὴ νομικὴ
ἐπιστήμην τοῦ ἑπαιρναν πολὺν καιρό. Ἐγράψεν ἀρκετὰ μελέτες νο-
μικὰς καὶ διατριβές, ὅλες—μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεῖς—σὲ ἰταλικὴ
γλῶσσαν. Τὸ ποιητικὸ ἔργο του πρωτοδημοσιεύτηκε στὰ 1856
σ' ἓνα τόμο μετὰ τὸν τίτλο «Διάφορα Ποιήματα». Τὸ ἴδιο αὐτὸ βιβλίον

ξαναδημοσιεύτηκε στὰ 1866 μὲ τὴν προσθήκη μερικῶν ἀκόμη ποιημάτων καὶ λίγων πεζογραφημάτων. Ὁ Τυπάλδος, θαυμαστὴς τοῦ Δ. Σολωμοῦ καὶ μαθητὴς του στὴν ποιητικὴ τέχνη, ἐτι ἔγραψε ἑλληνικά, στίχους ἢ πεζά, τὸ ἔγραψε στὴ λαϊκὴ γλῶσσα.

Ἐξὸν ἀπὸ τὰ πρωτότυπα ποιήματά του μετὰφρασε σὲ στίχους καλλιτεχνικοὺς τὸ τρίτο ἄσμα ἀπὸ τὴν «Ἐλευθερωμένη Ἱερουσαλήμ» τοῦ Ἰταλοῦ ποιητὴ Τορκουάτου Τάσσου. Πεζά του ἔργα δημοσιευμένα εἶναι μόνον ὁ «Λόγος εἰς μνημόσυνον Διονυσίου Σολωμοῦ» (1857) ἕνας ἀληθινὰ θαυμαστὸς λόγος καὶ ἀντάξιος τοῦ Σολωμοῦ, καὶ μία φιλολογικὴ ἐπιστολὴ του στὸ Ζακυθινὸ λόγιον Σπ. Δὲ Βιάζη, πού εἶχε γραφῇ ἰταλικά ἀλλὰ μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ Δὲ Βιάζη καὶ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ «Παναθηναϊα» (1911).

Ἡ ποίηση τοῦ Ἰ. Τυπάλδου εἶναι αἰσθηματικὴ καὶ ἰδεαλιστικὴ. Τέτοια παρουσιάζεται ἀκόμη καὶ στὰ ποιήματά του ποὺ ἔχουνε θέματα πατριωτικά. Ὁ Τυπάλδος εἶναι ποιητὴς τοῦ αἰσθηματος καὶ τῆς φαντασίας, ἔχοντας μαζὶ καὶ κάποια μυστικοπάθεια. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔγιναν ἐλότελα λαϊκά, τὰ ἔμαθε ὁ λαὸς καὶ τὰ τραγουδοῦσε χρόνια καὶ χρόνια, ἀκόμα ἴσαμε σήμερα. Καὶ τοῦτο ἐπεὶδὴ ὁ Τυπάλδος μ' ὅλη τὴν ἀριστοκρατικότητά τοῦ στοχασμοῦ του ἔχει καὶ τὸ προτέρημα νὰ μιλάη ἴσια στὴν ψυχὴ καὶ τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου.

ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ ΔΑΝΙΗΛ. — Γεννήθηκε στὶς Μηλιές τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ πέθανε κατὰ τὸ 1820. Πρὶν γίνῃ κληρικὸς, γιὰ νὰ πάρῃ καὶ τὸ ὄνομα Δανιήλ, λεγότανε Δημήτριος. Ὅπως ὁ φίλος του καὶ συνεργάτης του Γρηγ. Κωσταντᾶς, ἔτσι κι' αὐτὸς ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὴν πατρίδα του ἐπῆγε κατόπι στὴ Ρουμανία γιὰ περισσότερες σπουδές κι' ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἰταλία κ' ὕστερα σὲ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, ὡς πού ξαναγύρισε στὴν πατρίδα του γιὰ νὰ μορφώσῃ τοὺς πατριώτες του μὲ τὴν διδασκαλίαν του, κ' ἐκεῖ ἐπέθανε.

Ὁ Φιλίππιδης, ὅπως καὶ ὁ Κωσταντᾶς, εἶναι περισσότερο λόγιος παρὰ λογοτέχνης· εἶναι κι' αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς καλλίτερος «Διδασκάλους τοῦ Γένους». Τὰ βιβλία ποὺ ἔγραψε εἶναι φιλολογικά, ἱστορικά καὶ ἐγκυκλοπαιδικά. Μαζὶ μὲ τὸν Κωσταντᾶ ἔγραφαν τὴ «Νεωτερικὴ Γεωγραφία» καὶ στὸν πρόλογό της διατυπώνει τίς ἰδέες του γιὰ τὴν γλῶσσα, πού εἶναι οἱ ἴδιες μὲ τίς ἰδέες τοῦ συνεργάτη του. Ὁ Φιλίππιδης ἦτανε ὁπαδὸς τῆς λαϊκῆς καὶ ὑπο-

στήριξε όσο μπορούσε περισσότερο, ότι η λαϊκή πρέπει να είναι ή γραπτή γλώσσα των Ελλήνων. Στάθηκε ένας από τους δυνατότερους αντίπαλους των αρχαιογλωσσών. Όλα τα έργα του τὰ ἔγραψε στη λαϊκή γλώσσα κ' έτσι απομένει ένας από τους καλύτερους υπερασπιστὲς τῆς γλώσσας αὐτῆς καὶ ένας πρόδρομος τοῦ γλωσσικοῦ ἀγώνα.

ΧΟΡΤΑΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Γεννήθηκε στὸ Ρέθυμνο τῆς Κρήτης, ἀγνωστο ποῖο χρόνο. Κρατοῦσε ἀπὸ τὴν παλιὰ κ' εὐγενικὰ οἰκογένεια τῶν Χορτάκηδων. Νέος ἐπῆγε στὴν Ἰταλία κ' ἐσπούδασε γιατρὸς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάντοβας. Ὑστερα γύρισε στὴν πατρίδα του κ' ἔκανε τὸ γιατρό. Πέθανε στὰ 1658. Εἶχε γράψει κ' ἓνα γιατρικὸ σύγγραμμα. Μὰ ἔμεινε τὸ ὄνομά του μόνο μὲ τὸ δραματικὸ ἔργο του «Ἡ Ἐρωφίλη» τραγωδία σὲ πέντε μέρη, ποὺ πρωτοτυπώθηκε στὰ 1637 στὴ Βενετία κ' ὕστερα πολλές φορές. Ἀπὸ τὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Χορτάτσης φαίνεται ὅτι ἦταν ποιητὴς ἀληθινὸς κ' ἤξερε ἀπὸ τέχνη ὅσο λίγοι στὴν ἐποχὴ του. Ἄλλο τιποτέ δικό του δὲ σώθηκε. Ἴσως ὅμως νὰ εἶχε γράψει καὶ μιὰ κωμῶδα μὲ τὸν τίτλο «Κατζάραπας».

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.— Ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιάννη Ψυχάρη ἦταν ἀπὸ τὴ Χίο. Αὐτὸς γεννήθηκε στὴν Ὁδησσὸ στὰ 1854. Μικρὸς ἐπῆγε στὴν Πόλη, ὅπου ἔκανε τίς πρώτες σπουδές του. Νέος πολὺ ἐφυγε γιὰ τὸ Παρίσι κ' ἐκεῖ ἐσπούδασε πρῶτα σὲ κάποιον Λύκειο κ' ὕστερα στὴ Σορμπὸν φιλολογία. Στὸ ἀναμεταξὺ ἐσπούδαζε ξεχωριστὰ τὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα, τὴν ἀρχαία καὶ τὴ λαϊκή. Στὰ 1904 διορίστηκε καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς καὶ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὴ Σχολὴ τῶν ζωντανῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Καὶ τὴ θέση αὐτὴ τὴν ἐκράτησε ἴσαμε τὰ 1928. Ἐπέθανε στὸ Παρίσι ὕστερα ἀπὸ βρογχίτιση ἀρρώστεια, ἀφοῦ τοῦ ἔκοψαν καὶ τὸ ἓνα του πόδι, στὶς 30 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1929.

Ὁ Ψυχάρης κατάγινε ξεχωριστὰ μὲ τὴ γλωσσολογία ἦταν ὅμως καὶ λογοτέχνης, πεζογράφος καὶ ποιητὴς. Ἐγραψε πολλὰ καὶ στὴ Γαλλικὴ γλώσσα. Μὰ τὸ ἔργο του τὸ σημαντικὸ γιὰ τοὺς Ἕλληνες εἶναι γραμμένο στὴν Ἑλληνικὴ. Ἀφοσιωμένος στὴν ἰδέα, ὅτι ἡ μόνη ἀληθινὴ γλώσσα τοῦ νεώτερου Ἑλλήνα εἶναι ἡ λαϊκὴ ἔβαλε σκοπὸ τοῦ ἔργου του τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας τῆς

Ἡλ. Βοντιεριδου—Ν. Ἐλευθ. «Νεοελλ. Ἀναγνώσματα» ΣΤ'. 23

γνώμης του. Κ' έτσι βλο τὸ ἐπιστημονικόν, τὸ γλωσσολογικὸ καὶ τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο του δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα κήρυγμα γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς λαϊκῆς γλώσσας. Τὸ πρῶτο κήρυγμά του τὸ ἔκαμε μὲ τὸ «Ταξίδι» του, ποῦ τὸ ἔγραψε στὰ 1886 καὶ τὸ τύπωσε στὰ 1888. Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Ψυχάρη ἐσήκωσε ἀληθινὴν τρικυμία κ' ἔφερε κάτι σὰν ἐπανάσταση στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ τὸ ἐπολέμησαν ἄγρια· ἄλλοι δέχτηκαν ἀσυζήτητα ὅσα ὑποστηρίζοντανε μέσα σ' αὐτὸ κ' ἔτσι γίνηκαν ὁπαδοὶ τῆς ἰδέας τῆς λαϊκῆς γλώσσας. Μὲ τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη ἄρχισε νὰ μπαίνει ἡ λαϊκὴ γλώσσα καὶ στὴν πεζογραφία, ἐνῶ πρῶτα ποῦ καὶ ποῦ τολμοῦσε νὰ φανῇ.

Τὸ γλωσσικὸ ἀγῶνα τοῦ ὁ Ψυχάρης τὸν ἐξακολούθησε μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ ἴσαμε τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ὅπως φαίνεται ἀπὸ ὅσα βιβλία του τύπωνε κ' ἀπὸ τὰ πολλὰ ἄρθρα του καὶ μελέτες του σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερησίδες. Βιβλία του γλωσσολογικὰ καὶ λογοτεχνικὰ μαζί, ἐπειδὴ πολλὲς φορές ὁ γλωσσολόγος δὲ χωρίζεται ἀπὸ τὸ λογοτέχνη, ἔχουν τυπωθῇ: «Τὸ Ταξίδι μου» (1888), «Ρόδα καὶ Μῆλα» (διάφορες μελέτες γλωσσικές, κριτικές, φιλολογικές, ἀκόμη καὶ μικρὰ διηγήματα σὲ ἑξὶ τόμους) (1902—1910), «Τὸ ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη», μυθιστόρημα (1901), «Γιὰ τὸ Ρωμέϊκο Θέατρο», δύο κωμωδίες, ὁ Κυρούλης κ' ὁ Γουανάκος, (1901), «Ζωὴ κ' Ἀγάπη στὴ Μοναξιά», μυθιστόρημα (1904), «Τὰ δυὸ Ἀδέλφια», μυθιστόρημα (1910), «Ἡ Ἀρρωστη Δούλα», μυθιστόρημα, «Ἀγνή», μυθιστόρημα (1912), «Στὸν Ἰσκιό τοῦ Πλατάνου», διηγήματα (1911), «Κωστῆς Παλαμᾶς», (1927), «Οἱ Ψυχάριδες» (1928).

Μὲ ὅλα τὰ ἀδύνατα σημεῖα ποῦ ἔχει ὁ λογοτέχνης Ψυχάρης, ὅμως γενικὰ εἶναι ἓνας μεγάλος δημιουργός. Οἱ ἰδέες του εἶναι πάντα εὐγενικὲς καὶ ὄχι κοινές, καὶ σκοπὸ τους ἔχουν τὴ νίκη τῆς ἀλήθειας. Εἶναι ἐθνικιστὴς μὲ τὸ ἀνώτερο νόημα τῆς λέξης καὶ συνάμα ἀνθρωπιστὴς. Μὰ ἡ μεγάλη δόξα τοῦ Ψυχάρη, εἶναι, ὅτι ἔκαμε τοὺς Ἕλληνας νὰ προσέξουν περισσότερο τὴ μητρικὴ τους γλώσσα, νὰ τήνε μπάσουνε γενναῖα στὸν πεζὸ λόγο καὶ ν' ἀρχίσουνε νὰ ἔχουν ἀληθινὸ καὶ σωστὸ λογοτεχνικὸ ὄργανο. Ἀπὸ τὴν ἐποψὴ αὐτὴ τὸ ἔργο του κ' ὁ ἀγῶνας του μποροῦνε νὰ πάρουνε τὴν ὀνομασία «ἐθνικοί». Κ' έτσι ὁ Ψυχάρης παρουσιάζεται σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς λίγους σημαντικοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγούς καὶ ἐργάτες τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ.

- *Αβη Τζαμπούτσα (Ταμπούτ) — είς α πινύτσα.
*Αβουλακασακί — όργανον γάρ της μουσικής, όπερ λέγεται καὶ αβουλάκι.
*Αβου — καὶ Αβου (Κόρπου) — καὶ διαλέγει μέλη τοῦ λαοῦ γὰρ λέγουσιν.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.

ΤΜΗΜΑ Ε'.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

(Ἐξηγήσεις δυσκόλων ἢ σπανίων λέξεων, προσώπων
καὶ πραγμάτων)

- *Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.
*Αβου — καὶ λέγειν ὅτι καὶ — αβου.

- “**Αβα Τζαινούρτζα** (Τσακωνιάς)=ξίλλα καινούργια.
 “**Αγιούπας**=πουλί χγριο και μεγάλο, από εκείνα που τὰ λένε δρ-
 νια· γυπάτος.
 “**Αγγιν του Λαού** (Κύπρου)=τὸ πιὸ διαλεχτὸ μέρος τοῦ λαγοῦ
 γιὰ φάγωμα.
 “**Αθος**=στάχτη· ἀρχαῖα—αἰθάλη.
 “**Ακριόπασιον Ὀφιδόν**=Τὰ ἄκρα τοῦ ζώου παστά, σὰν νὰ εἴ-
 ποῦμε τὸ μποῦτι ὀφιδόν—ψητόν.
 “**Ακροφροῦνται** (Κύπρου)=φροῦνται πολὺ.
 “**Αλαβροπιάνω** (Κύπρου)=ἀλαφροπιάνω.
 “**Αλαφροῖσκιωτη**=ἐκείνη που βλέπει εὐκολα τοὺς ἱσκιούς, ἱσκιώ-
 ματα, τὰ κακοποιὰ δαιμόνια, φαντάσματα.
 “**Αλοα** (Καρπάθου)=ἄλογα.
 “**Αλλομίαν ντό τερεῖς !** (Πόντου)=καὶ νὰ ἔξαφνα (ἀλλομίαν) τί
 νὰ ἰδῇς (ντό τερεῖς !).
 “**Αμηρεῖς**=ἐμίρης, ἡγεμόνας.
 “**Αμμῆ**=ἄλλα, ἔμως.
 “**Αμπαρη**=φυτὸ που κηπεύεται· μοσκοβολᾶνε τὰ φύλλα του δυ-
 νατά, πιὸ πολὺ ὅταν μαλάζονται λίγο· εἶναι ἢ πιὸ γνωστὴ
 «ἀρμπαρόρριζα»· σὲ μερικὰ μέρη τῇ λένε καὶ «μοσχομολόχα»,
 ἐπειδὴ τὰ φύλλα της μοιάζουνε μὲ τῆς μολόχας.
 “**Αμπελικαῖς** (Κύπρου)=χτήματα, περιοχὲς ἀμπελιῶν.
 “**Αμπώθω**=σπρώχνω· ἀρχαῖο—ἀπωθῶ.
 “**Αναμυγίζει** (Χορτάττης)=πειράζει, ἐρεθίζει.
 “**Αναρκοδόντας** (Κύπρου)=ἀριδόντης, ὅποιος ἔχει ἀραιὰ τὰ
 δόντια· τὸ θηλυκὸ ἀναρκοδοντοῦσα.
 “**Αναμυτίζουν Χοιρίδια**=μὲ τὴ μύτη τὰ γουρουνάκια νὰ μυρί-
 ζονται.
 “**Αναντρανίζω**=τινάζομαι ἀπὸ ξάφνισμα.
 “**Ανάδια στὰ Μάτια**(Ἐρωτόκριτος)=ἀγνάντια, ἀντίκρυ.
 “**Αναρωτᾷ**=ρωτάει.
 “**Ανηθομαλαθρόκουνα**=ἄνηθος, μάραθος καὶ κουκιά.
 “**Αντίδιος**=ἀντὶ ἀντίδιον—τὸ γνωστὸ φυτὸν ἀπὸ τὴν οἰκογένεια
 τῶν ραδικιῶν· σὲ πολλὰ μέρη τὸ λένε «ραδίκι ἡμερο».
 “**Αντιμέβω, ἀντιμέψω**=ἀνταμεῖβω.
 “**Απελάται**=ληστὲς (στὴ Βυζαντινὴ ἱστορίᾳ) τὴν ὀνομασίαν αὐτῇ

- τὴν ἐπήρανε ἀπὸ τὸ ἔτι ἀπήλαυνον (δηλαδὴ ἄρπαζαν καὶ τὰ ἐπήγαιναν στὰ λημέρια τους) κοπάδια ζώων κλπ.
- Ἀπογιαῶ** (Καρπάθου)=ἀποδιαβῶ, περάσω.
- Ἀπολοοῦνται**=ἀπολογοῦνται, ἀποκρίνονται.
- Ἀε'** **Ἐλάλησεν** (Πέντου)=λοιπὸν ἔκαμε νὰ πάη ἐμπρός, νὰ προχωρήσῃ· λαλῶ, καὶ σὲ ἄλλα ἑλληνικὰ μέρη τὸ λαλῶ ἔχει τὴν ἴδια σημασίαν ὅταν λέγεται γιὰ τὰ ἄλογα ἢ ἄλλα ζῶα, λάλα τὸ μουλάρι=κάμε το νὰ προχωρήσῃ, νὰ τρέξῃ.
- Ἀεάσσουν** (Ἐρωτόκριτος)=πλησιάζουν· καὶ ἀπ' ἐδῶ ομίγουν, πιάνονται : λέγεται σὲ πολλὰ μέρη καὶ «ρεάσω».
- Αεγάτης**=μοχλὸς ποῦ σηκώνουν μεγάλη βάρη στὰ καράβια· ὅπως τὴν ἄγκυρα, κτλ. ἐργάτης.
- Ἀεγολογοῦσα** (Μωραΐτιδος)=ἄραιολογοῦσα τὰ κλήματα, κόπτουσα φύλλα καὶ βλαστάρια νὰ εἶναι ἄραια τὰ ὑπόλοιπα γιὰ νὰ κυκλοφορῇ ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἄερας.
- Ἀεκαῖς**—**Ἀεκαῖς π'** **Ἀάπας** (Κύπρου)—**ἀρκή**=ἀρχή· ἅπας=ἄγάπας, ἀγαποῦσες· ἔθεν τότε ποῦ ἀγαποῦσες.
- Ἀεκοκεράμυνον** (Κύπρου)=ἀντὶ ἀρκοκέραμον ἢ ἀγριοκέραμον· φυτό, εἶδος ἀσφοδέλου, ποῦ σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας τὸ λένε σφερδοῦκλι ἢ ἀσφοδήλι.
- Ἀρκοντες** (Κύπρου)=ἄρχοντες.
- Ἀρκους**=ἄρκτους, ἀρκουδες.
- Ἀρκώθη ὁ Διενῆς** (Κύπρου)=ἀγρίεψε· ὁ ἐνεστώς ἀρχόνων=ἀγριεύω.
- Ἀρσενάδαι** (Κοραΐς)—ἀρσενᾶς=ἐν μέσῳ ἀποθήκη ἐπλων· ἐπλοστάσιο· ἀπὸ τὸ γαλλικὸ arsenal.
- Ἀσβολερὴ Τρίτη**=γεμάτη ἀσβέλη, στάχτη· δηλαδὴ γρουσούζικη, ἀποφράς.
- Ἀυθέψη** (Καλλιγᾶς)=Ἀρχαία λέξις, ποῦ σημαίνει σκεῦος, ὅπου φένει κανεῖς πρόχειρα μὲ λίγη φωτιά φατ' ἢ ἔτι ἄλλο· σὺν νὰ εἴπομε «καμινέτο».
- Ἀφέγκη νι Ἐκει Τζυνηγοῦ** (Τσακωνᾶς)=ὁ ἀφέντης τοῦ τὸ κυνηγᾷ.
- Ἀφράτης**=ἀντὶ Εὐφράτης, ποταμὸς τῆς Μεσοποταμίας.
- Ἀχαμνίζει τὴν ζώνην του**=χαλαρώνει τὴ ζώνη του, ξεσφίγγει.
- Ἀχαμνὸ Σχοινί**=χαλαρωμένο.
- Ἀχνισμένη Ὀψη**=χλωμὴ ἢ πιὸ σωστὰ ἀσπρισμένη· λέγεται καὶ ἄλλοιως : πανιασμένη· κυρίως τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου.

γίνεται ἀχνὸν (ἀχνίζει) ἀπὸ φόβο. Φράση : Ἀχνισε ἢ πνίχασε ἀπὸ τὸ φόβο του.
Ἀχιτυπῶ (Κύπρου)=χιτυπῶ.

Β

Βάτισινον=ὁ καρπὸς τῆς βάτου· ποὺ λέγεται πιὸ συνηθισμένα βατούμυρο.

Βεξεστένιον (Κοραῆς)=ἀγορά, ὁ τόπος (λέξη τουρκικὴ). Τὸ σω-
στὸ μπεξεστένι.

Βάραγγοι=σῶμα μισθοφόρων στρατιωτῶν ποὺ ἔκαναν τὴ φρουρὰ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ Βάραγγοι ἦτανε ξένη φυλὴ Σκανδιναυκὴ.

Βεδικοί Ὕμνοι=ἀπὸ τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν, τὰ γραμμένα σὲ γλῶσσα σανσκριτικὴ εἶνε «Αἱ Βέδαι» ποὺ ὅπως ὑπο-
στηρίζουν πολλοὶ Ἰνδολόγοι τίς ἔγραψεν ὁ ποιητὴς Βούσα.

Βεσιάριον=τὸ ἱματισφυλάκιον.

Βιβάρια=ἰχθυοτροφεῖα· λέγεται καὶ διδάρια.

Βιγλάτορας=φύλακας, φρουρὸς, ἀπὸ τὸ βίγλα=φρουρά, σκοπιά.

Βλατιν—**Βλατι**=Ὑφασμα πλούσιο, πολυτελές· πορφύρα· ἴσως
τὸ δῖμοτο βελούδο.

Βολταῖρος=ἑκκουστός Γάλλος φιλόσοφος, ποιητὴς, δραματικὸς
ποὺ ἔζησε στὰ 1694—1778.

Βουλῆση (ἄς)=ἄς βουλιάξη.

Βουῶ (Κύπρου)=τρέχω γλήγορα· ὁρμῶ· σημαίνει ἀκόμη καὶ
πηγαίνω ἔξω.

Βούρκαϊς (Κύπρου)=σάκκος πέτεινος, ὅπου οἱ χωριάτες βάζουν
τὸ ψωμί τους καὶ τὸ φαί ὅταν πηγαίνουν στὰ χτήματα. Λέγε-
ται καὶ βούργα· οἱ Κρητικοὶ τὸ λένε βουργίδι.

Βουά (Καρπάθου)=βρούα.

Γ

Γαντάρια Κεχερία=Καντάρια κεχρία.

Γερόντοι=προεστοί.

Γιαρὸς (Κύπρου)=πληγὴ καὶ «γιαρᾶς».

Γιατάκι=κρεβάτι καὶ ὁ τόπος, κατοικία, φωλιά, μονιά

Ἐγῶ (Κύπρου)=Ἐγώ.

Γλιστριδα=ἀντράκλα, ἀδράχνη, (φυτό).

Γούλας—**γούλα** (ή)=δ λαιμός, ὁ καταπιώνας· γούλα σημαίνει ἀκόμη καὶ γουλιά.

Γραμματικὸς (ποίημα *Περὶ Ξεντείας*)—ἐδῶ σημαίνει γραμματιζούμενο.

Δαμάκιν=λίγο.

Δαμασκηνασιδόμεηλα=δαμάσκηνα, ἀπίδια, μῆλα.

Δαμάσκηνα Κροκάτα=Κίτρινα δαμάσκηνα μόλις ὀριμάζουν καὶ πρὶν μαραθοῦν.

Δαῦκος=δαυκί (φυτὸ) τὸ καρόττο ἴσως.

Δήλεσι=χωρὶς τῆς Ἀττικῆς

Διαλαλημὸς (Κύπρου)=κοινοποιήσις διὰ κήρυκος.

Διαλοῦξομαι=διαλογίζομαι, στοχάζομαι, συλλογίζομαι.

Διοσχωρέστον (Καμπύσης)=ἀντὶ θεὸς σχωρέστον.

Διὼ σου Βοήθεια (Κύπρου)=θὰ σοῦ δώσω βοήθεια.

Δικλᾶ (Κύπρου)=δικλῶ καὶ δικλίζω, γυρίζω κάπου τὴ ματιά μου καὶ συνεπῶς κοιτάζω, βλέπω.

Δισικάμινον=ἀντὶ Συκάμινον.

Δισέντυτος, Τρισέντυτος=μὲ πολλαπλὰ φορέματα, περιδλήματα· λέγεται ἔτσι (στὸν «Πωρικολόγο») τὸ κρεμμύδι.

Δὸς μοι Θέλημα=Δώσε μοι τὴν ἄδεια.

Δραγούμης Μάρκος=Δάσκαλος πρῶτα κ' ὕστερα δημοσιογράφος καὶ δημοσιολόγος στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, ἀπὸ τὸ Βογαταικὸ τῆς Μακεδονίας ποῦ ἦρθε στὴν Ἀθήνα στὴν Ἐπανάστασι μὲ ἄλλες οἰκογένειες Φαναριώτικες. Πατέρας τοῦ πολιτευτῆ Στέφανου Δραγούμη καὶ πάππος τοῦ λογοτέχνη Ἱ. Δραγούμη.

Δραμέσι=χωρὶς τῆς Βοιωτίας, ἀπέναντι στὴν Εὐβοία. Τὸ ἀρχαῖο Δῆλιον.

Δρογγάριος καὶ Δρουγγάριος=Βυζαντινὸ ἀξίωμα ναυτικὸ=«δρογγάριος τοῦ στόλου» καὶ Μέγας Δρογγάριος=Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν.

Ἔα (Τσακωνιάς)=Ἔλα.

Ἐγελος=Φιλόσοφος Γερμανὸς ποῦ ἔζησε στὰ 1770—1831. Οἱ φιλοσοφικὲς του θεωρίες ποῦ ἦτανε πανθεϊστικὲς ἔμειναν

γνωστὲς μὲ τῇ γενικῇ ὀνομασίᾳ. «Ἐγελιανισμοὶ» καὶ εἶχανε μεγάλη ἐπίδραση στὸ Γερμανικὸ πνεῦμα.

Εγιάνα (Καρπάθου) = ἐδιάβαινα.

Ἔγκεν σαράντα νομά τ'ς χαμάλτς (Πόντου) = (ἤνεγκε) — ἔφερε σαράντα νομάτους...

Ἐγκλησία (Πόντου) = ἐκκλησιά.

Εἶνι (Νερουλός) = εἶναι.

Ἐκατηράθην = τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, ἀντὶ ἐκατηράθη, κατηράσθη. (Οἱ Βυζαντινοὶ τὸ γ' ἐνικὸν πρόσωπο τὸ λέγανε μὲ ν στὸ τέλος· ἐφαγώθην, ἀντὶ ἐφαγώθη κλπ.).

Ἐκάτσεν 'ς σὰ γουβάνα (Πόντου) = Ἐκάθησε πάνω σὲ μιὰ γουβάνα — κυψέλη, κουδέλι.

Ἐκζεστὸν = ζουμί, σουπα.

Ἐλάστεν (Πόντου) = ἐγύρισε.

Ἐμα Ἔχα (Τσακωνιάς) = εἶχα.

Ἐμπηλώνονται = νὰ γεμίζουν ἀπὸ πηλὸν — λάσπη, νὰ λασπώνονται.

Ἐμνοσιίας = ὁμορφίης· ἔμνοστος = ὁμορφος, ἀπὸ τὸ νόστιμος.

Ἐν καὶ Ἔναι = εἶναι.

Ἐν (Νερουλός) = δὲν.

Ἐν Εἶπον (Καρπάθου) = δὲν εἶπα.

Ἐνέμ'νεν (Πόντου) = περίμενε.

Ἐν Παίρνω (Κύπρου) = δὲν παίρνω.

Ἐντάμα = μαζὶ, ἀντάμα, ἑμοῦ.

Ἐξανοίγω = κοιτάζω, βλέπω, διακρίνω.

Ἐξέχωρος = ξεχωριστή, διακρινομένη.

Ἐξηοῦμαι = ἐξηγοῦμαι, ἀφηγοῦμαι.

Ἐπαληόννασι (Κύπρου) = παλέδανε, ἀπὸ τὸ παλαίω.

Ἐπικέρνης = ὁ ἐπὶ τοῦ κεράσματος (ἴσως ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐπικεράννυμι) ὁ οἰνοχόος. Ἐπικέρνης ἐλεγότανε ὁ βαθμοῦχος τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ποὺ εἶχε τὴν ὑπηρεσίαν ἐπὶ τοῦ κεράσματος.

Ἐποίη καὶ Ἐποίη = ἀντὶ ἐποίησε, βυζαντινὸς τύπος τοῦ ρήματος.

Ἐσέβησαν = εἰσέβησαν, εἰσέδυσαν.

Ἐσέγκεν αἶα ἔ σὸ πετσὶν τῇ μελεσσιοῖ (Πόντου) = (εἰσήνεγκε) τὸ ἔδωκε μέσχα στὸ πετσό.

- Ἔσειξεν** (Πόντου)=ἐκίνησε, ἔσεισε.
Ἔσγαφτε (Κύπρου)=ἔσκαφτε.
Ἔσκανταλίστε (Τσακωνιάς)=ἔσκανταλίστη.
Ἔσπαξαν ἄτο (Πόντου)=τὸ ἔσφαξαν.
Ἔσσω=ἔσω, μέσα.
Ἔτασμός=ἀνάκριση, ἐξέταση, Ἡ λέξις βρίσκεται στὴν Ἀγία Γραφή.
Ἐτέρωσεν (Πόντου)=εἶδε.
Ἐτραούα (Καρπάθου)=ἐτραγούδα.
Ἐφα (Κύπρου)=ἔφαγε.
Ἐφάα (Καρπάθου)=ἔφαγαν.
Ἐφύντιζε Μοι (Τσακωνιάς)=μοῦ ἔφυγε.
Ἐὼ (Κύπρου)=Ἐγώ.

Z

- Ζάλος**=πίστις, ζήλος.
Ζεβκαλατιοῦ (Κύπρου)=Ζευγολατιό, ζεμένα βόδια.
Ζενδική (γλῶσσα)=ζενδική λέγεται ἡ Ἰνδοευρωπαϊκὴ γλῶσσα στὴν ὁποία ἔχει γραφεῖ ἡ Ἀθέωτα, δηλαδή τὰ ἀρχαιότερα ἱερὰ βιβλία τῶν Περσῶν.

ΗΗ

- Ἡλι Κάστρον** (Πόντου)=Κάστρο τοῦ Ἡλίου. Τὸ ὄνομα Ἡλὶ στὰ νεώτερα χρόνια τὸ εἶχε κάποιο χωριὸ τοῦ Πόντου κοντὰ στὶς πηγές τοῦ ποταμοῦ Σέρα. Φαίνεται πῶς κάπου ἐκεῖ κοντὰ θὰ ἦτανε κανένα ἀρχαιότερο φρούριο, ποὺ γιὰ τὸ ὕψος του λεγότανε τοῦ Ἡλίου, τοῦ Ἡλὶ τὸ κάστρο βρίσκεται καὶ σ' ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Πόντου.

ΘΘ

- Θρίμπου**=θρίμπος ποὺ λέγεται σήμερα θρούμπη καὶ σὲ πολλὰ μέρη θυμάρι· φυτὸ ποὺ μοσκοβολαίει σὰν τὴ ρίγανη καὶ εἶναι ἴσος ρίγανης.

Ι

- Ἰάλυσσος**=ἀρχαία πολιτεία τῆς Ρόδου.

Κ

Καβαλλικεύειν (Κύπρου)=καβαλλικεύει.

Καβάδιον=επανωφόρι άνδρικό με μανίκια είδος μανδύα· ίσως
ό Περσικός κάνδυσ· Τούρκικα λέγεται καφτάνι.

Καζάρμα=στρατώνας.

(Και) **Εάν 'κ' έρθεν** (Πόντου) = καιάλιν (Ξάν) εάν ('κ') ήρθε.

Καικά (Πόντου)=κοντά.

Καϊνιτζίαι (Τσακωνιάς)=κατοικία.

Καϊνιξμαρκ=Όθωνας Γουλιέλμος Καϊνιξμαρκ στρατηγός Γερμανικής καταγωγής αλλά σέ Σουηδική ύπηρεσία πρώτα (έκαμε και πρέσβυς της Σουηδίας στή Ρωσία) κ' ύστερα της Βενετίας (1686) κ' έλαβε μέρος στήν έκστρατεία του Μοροζίνι στή Μωριά και στήν Αθήνα σάν αρχηγός του πυροβολικού του. Έζησε στή 1639—1688.

Κάματος (Μηνιάτη)=έδω σημαίνει τήν άρρώστια (της πλεονεξίας).

Καμηλαύχιον Καθιστόν=χαμγλδ καλημαύχι σάν σκούφος·
τουρκικά καλπάκι.

Κανακίξω=χαϊδελογώ, χαϊδεύω.

Κανατοσκούτελα=οινοδοχεία και πιάτα.

Καναβοσησαμάτος=πωλεί καναβοური και σουσάμι.

Κάντιος=ό μεγαλύτερος Γερμανός φιλόσοφος. Έζησε στή 1724
—1804. Τά έργα του είναι πολλά και σ' έλα φαίνεται ή μεγαλοφυΐα του.

Καντούνι (Χίος)=δρόμος.

Καρσούλι=σκοπιά, φρουρά.

Καργιοπαππούς (Κύπρου)=πόνος της κοιλιάς· κέψιμο· φράση:
έπιασέν τον έ καργιοπαππούς.

Καρκάλλιν (τέ) (Καλλιμαχος)=είδος ρούχου, πανωφοριού, που
ρίχνεται άνάρριχτα επάνω στή κορμί.

Καρτιά (Κύπρου)=καρδιά.

Καρυδάτα=γλυκίσματα από καρύδια.

Κάταις=γάταις.

Κ' Έξέβεν (Πόντου)=έξήλθε, έπήγε.

Κ' Έπήεν 'ς τή μέρος άτ' (Πόντου) =και πήγε στήν τόπο του.

Κ' Έπόρεσεν (Πόντου)=δέν μπόρεσεν.

Κ' Έπόρεσαν νά Έβγάλναν άτο=δέν μπόρεσαν νά τή βγάλ-
λουν.

Κ' Ἔρθεν, Κάπ' ἐχάθεν (Πόντου)=δὲν (κ' αὐκ) ἦρθε κάπου χάθηκε.

Κ' ἐτέρεσεν ἀπὸ ψηλασέας δλόερα (Πόντου)=κ' ἐκοίταξεν ἀπὸ ψηλά δλόγουρα.

Κ' Ἐδρεν ἀτο (Πόντου)=δὲν τὸ βρήκε.

Κιβέτζιμο (Κύπρου)=μικρὸ κομμάτι.

Κλιτὰ=παρκαλεστά.

Κογγῶ (Κύπρου) = βογγῶ.

Κολιανδρον=φυτὸ ποὺ ὁ καρπὸς του εἶναι ἀρωματικός, σὰν τὸ κύμινο, γλυκάνισο κτλ. κούλιαντρος.

Κονεύω=πηγαίνω σὲ κατάλυμα, βρίσκω κονάκι.

Κοντόσταυλος=ὁ κόντες (κόμης) τοῦ σταύλου· ὁ σταυλάρχης· ἀξίωμα μεγάλο στὸ Βυζαντινὸ παλάτι.

Κοντράδα (Κύπρου)=ὁ γύρω τόπος· περίχωρος.

Κοπέλια (Κύπρου)=1) παιδιὰ 2) ὑπηρέτες.

Κοράτζα (Ἐρωτόκριτος)=θώρακας.

Κοτσὸν Μελεσσίδ' (Πόντου)=ἡ κουτσὴ μέλισσα.

Κουροπαλάτης=ἀξίωμα τοῦ Βυζαντινοῦ παλατιοῦ· αὐλάρχης.

Κοτούνιος Ἰωάννης=Ἕλληνας λόγιος τοῦ 17ου αἰῶνα ἀπὸ τῆς Βέρρεια ποὺ ἐδίδαξε φιλοσοφία καὶ φιλολογία σὲ διάφορα πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας. Ἰδρυσε στὸ Πατάβιο τὸ «Κοτουνιανὸν Ἑλληνομουσεῖον» ὅπου ἐσπούδαζαν ὑπὸτροφοὶ μονάχα Ἕλληνες. Ἐγραψε ἀρκετὰ φιλοσοφικά βιβλία, σχόλια στὸν Ἀριστοτέλη καὶ ἐπιγράμματα σὲ ἀρχαία γλῶσσα.

Κραμπι=λάχανο, ἡ ἀρχαία κράμβη.

Κράνιον=ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου κρανιαῆς ποὺ λέγεται καὶ ἀκρανιὰ· ἀρχαία κράνον· καὶ τὸ δέντρο Κραναία, κράνειον καὶ πίταξις.

Κρατὴρ Ἑλένης (Σκουφος)=ἐννοεῖ τότε ποὺ ἡ Ἑλένη ἐκέρασε τὸν ἄνδρα τῆς καὶ τὸν Τηλέμαχον κρασί μὲ μαγικά βότανα γιὰ νὰ ξεχάσουν τίς λύπες.

Κρόκος=ζαφορά· φυτὸν ποὺ οἱ ἀνθῆρες του ἔχουν πολλή γύριν καὶ μ' αὐτοὺς βάφουν γλυκὰ καὶ ἄλλα νὰ εἶναι κίτρινα σὰν ἀπὸ κρόκο αὐγοῦ.

Κρούσινε=κρούουν, χτυποῦν.

Κυμαῖον καλάδι=φτισμένο στὴν Κύμη.

Κύρης=πατέρας

Κωλοθέας νὰ **Κροῦσιν**=κωλοσουρτὰ νὰ χτυποῦνε.

Λ

Λαγγεύω=σιγοκινιέμαι, τρεμοσαλεύω, στη φράση: «λαγγεύει τὸ μάτι μου» ποῦ λέγεται καὶ «πηδᾷ τὸ μάτι μου» τὸ ἴδιο μετὰ ἀρχαῖο: ἄλλεται μοι ὁ ὀφθαλμός.

Λαγούμι=ὀπνόνομος.

Λάθυρος=λαθοῦρι, φάδα.

Λαμβέσκιος Πρίγκηψ (Κοραῆς)=Γάλλος εὐγενὴς στὴν ὑπηρεσία τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου 16, σταυλάρχης του καὶ διοικητὴς τῶν Γερμανῶν σωματοφυλάκων του ἐχθρὸς τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης.

Λαμπάξω (Βαλαωρίτης)=ἀνησυχῶ, ταράζομαι πολὺ, με βασανίζει σκληρὸς στοχασμός.

Λημέρια=καταφύγια κλεφτῶν.

Λιθάρια Βένετα=πολύτιμος λίθος γαλάζιος· σάπφειρος, ζαφείρι.

Λιθομαργαριτάρια=πολύτιμοι λίθοι καὶ μαργαριτάρια.

Λόγια κλωθογύριστα, σάταλα, πάταλα—ἄρες, μάρες=ἀκαταλόγιστα, χωρὶς νόημα.

Λογοθέτης=δημόσιο ἀξίωμα βυζαντινὸ: ὁ γενικὸς λογιστὴς τοῦ δημοσίου ταμεῖου, ἀκόμη καὶ ὁ Πρωθυπουργός.

Λοοῦμαι=λέγομαι, θεωροῦμαι, λοχαρίζομαι.

Λουπινάριος=λούπινο· φυτὸ τῆς οἰκογενείας τῶν ὀσπριοειδῶν.

Λυγγιῶ=λύγξ, λυγμός, λέξιγκας.

Λυῖξω (Κύπρου)=λυγίζω, λέγεται Κυπριώτικα καὶ «λυῶ»—λιγῶ.

Λώματα 'τ, (Πόντου)=τὰ ροῦχα του.

Μ

Μαλλὰ καὶ Μαλλιαῖς=ἔριδες, μαλλώματα.

Μᾶλε=μάς.

Μανηχὸς (Κύπρου)=μόνος.

Μανιέρα (Κύπρου)=τρόπος, χαραχτήρας.

Μάργαρον (τὸ)=μαργαριτάρι.

Μαιζάνα=μελιτζάνα.

Μαυροκουρδῶνες (Μωραϊτίδης)=μαυράκια σταφύλια.

Μελανιᾷ ἢ Κοπανιᾷ=τὸ χτύπημα μαυρίζει τὰ κρέατα.

Μερουτὲ νι Ἔμα Ἐχα (Γοακωνιάς)=μερουτὲ ἡμερωμένα νι—αὐτὸ=ἡμερωμένο τὸ εἶχα.

Μετεριζι=πρόχωμα.

Μητά Μα (Κύπρου)=Μαζί μας.

Μινίστρος=δπουργός.

Μίσσον=θέσε, βάλε.

Μόδι=μέτρον σιτηρῶν (ἔξ καλά).

Μόναυτα (Κύπρου)=ἡμέσως, πικρευθός.

Μονάχον Ἔκοπαν τὰ δυὸ ποδάρα ὄθες (Πόντου)=*Μονάχα*
ἔκοψαν τὰ δυὸ ποδάρια του.

Μονίμια (Κύπρου)=Μετόχια, ἐξοχικὲς κατοικίαι.

Μουσικοαρφὰ (Κύπρου)=τὸ δένδρον ποὺ κάνει τὰ μουσικοάρ-
φια—γαρύφαλα.

Μούσκουλα=μυῶνες

Μούσμουλον=μέσπιλον, μούσμουλο.

Μούτταις (Κύπρου)=μύτες.

Μουχρούτινη (καὶ σήμερον μουχροῦτα ἰδιωματικὰ)=χονδροκαμω-
μένη σουπιέρα ἢ ξυλοπινάκα.

Μουχτερὸν=χοῖρος θρεφτῆρι.

Ν

Ν' ἂ ἄ τσου τὰ κουδούνια τσι (Τσακωνιάς)=ν' ἀλλάξω τὰ
κουδούνια σου.

Νὰ μηδὲν Ἡξεύρον=νὰ μὴν ξέρουν.

Νατοῦρα (Κύπρου)=φύσις.

Νεώτερος=παλικάρι, ἀγόρι, νέος.

Νιτερσαδά (ἡ)=ἄπληστος, ἡ ἐπιδιώκουσα μεῖς κάθε τρόπον τὸ
νιτέρσο—συμφέρον.

Νιέβε (Κύπρου)=καθήκον.

Νυρωϊδία (ἡ) (Τσακωνιάς)=ἡ μυρουδιά.

Ξ

Ξαθθά (Καρπάθου)=Ξανθά.

Ξεμησεφῆ (ρῆμα ξεμηστεύγω)=χωρίζω αὐτοὺς ποὺ μαλλώνουν·
ἀκόμη σημαίνει σώζω, ἐλευθερώνω.

Ξενοχάραγος=περίεργος καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὥρατος λαμπρός.

Ξυλεὰν τοῦ Χάμνησε=τοῦ χτύπησε ραβδί.

Θ

Ὀλμοι=πυροβόλα· μεγάλου διαμετρήματος, βαρέα.

Ὀσκιαῖς=ἴσκιους, σκιές.

Ὅς Μου (Κύπρου)=Δόσε μου.

Ὅνιὰ (Καρπάθου)=βουνά.

Ὁφιδὸν Περίκιν (Κύπρου)=ψημένο περδικόπουλο.

Ὁ Χαλκοῖνον ὁ Σέριον (Πόντου)—τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωα τοῦ παραμυθιοῦ.

Παγανιὰ καὶ Παγάνα=στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, ἢ κυνηγῶν προκειμένου γιὰ κυνήγι.

Πάθε μὴ Ξημερώση (Χίου)=ποῦ νὰ μὴν ξημέρωνε.

Παλαιονάπας (Γεράσιμος Ἰωάννου)=Ἕλληνας λόγιος καὶ κληρικός ἀπὸ τὴν Κρήτη, τοῦ 16ου αἰῶνα, ἐπίσκοπος Κισσάμου· ἔδωκε τὴν περιουσία του στὴν Ἐπισκοπὴ μὲ τὴν υποχρέωση νὰ στέλνῃ εἴκοσι νέους Ἕλληνες στὴν Ἰταλία γιὰ νὰ σπουδάξουν.

Παλιόκαστελλον (Κύπρου)=παλιόκαστρο.

Παναίστρα (Κύπρου)=Παλαίστρα.

Παναῦριν (Κύπρου)=πανηγυρί.

Παντέχης (τοῦ ρήματος παντέχω)=καρτερῶ, περιμένω. Τὰ λένε πολλοὶ καὶ ἀπαντέχω.

Παραπαίδα (ἢ) καὶ *Παρακόρη*=δηρέτρια

Πάρδος=λεοπάρδαλις.

Παρθὲν=ἐπάρθη.

Πάρωρα (Καρπάθου)=περασμένα τὰ μεσάνυχτα, παράωρα.

Πασαγεις=ὁ καθένας, ἕκαστος.

Πατάχ' ἀπὸς' ρουγμένον (Πόντου) πατάχ' (λέξη τουρκικὴ)=τέλμα, βοῦρκος· ἀπὸς'=μέσα ρουγμένον=πесμενον.

Παιούνα=πατούσα, πέλμα.

Πένα (Κύπρου)=ποινή, πρόστιμο.

Περιπλακέντες τὸν νεκρὸν=ἐναγκαλισθέντες.

Περιχαρασσομένη αὐγὴ=λυκαυγές, χαράματα.

Πετζωτής=μπαλωματής.

Πέψει=πέμψει, θὰ στείλῃ.

Πινόμιν=ἐπώνυμον, παρὰ νόμι.

Πιστάκιος=τὸ φιστίκι.

Πισωκεντήταις (Κύπρου)=τὸ δεύτερο κέντημα ὑφάσματος.

Πιττάκιν=γράμμα, ἐπιστολή.

- Πλείσταις παιδωμαῖς* = πλείστα βάσανα.
- Πλωτῖνος* = Ἑλληνας φιλόσοφος, νεοπλατωνικός, πού ἔζησε στὰ 204—270 μ. Χ. Ἐγράψε πολλά· τὸ σπουδαιότερο ἔργο του εἶναι ἐκεῖνο πού τοῦ δώσανε τὸν τίτλο «Ἐννεάδες».
- Ποίση* (νὰ) = νὰ κάμῃ, ποίση ἀντὶ ποιήσῃ.
- Ποικίχα νι Ἔμα* (Τσακωνιάς) = νι-αυτό, ποικίχα ἔμα-πότιζα, τὸ πότιζα.
- Πουμπαρδοχαλασμένη* (Πόλη) = χαλασμένη ἀπὸ πουμπάρδες-κανόνια.
- Πουριάλα* (Ἐρωτόκριτος) = μαχαίρια.
- Πούρι* = μῦρο πότε θεβαιωτικό, πότε ἀντιθετικό καὶ πότε συλλογιστικό.
- Ποῦ ἔ' τὰ χέρια σου* (Καρπάθου) = ποῦ εἶν' τὰ χέρια σου.
- Πραγματεία* (Μηγιάτης) = πραγματεία, ἐμπορική ἐπιχείρηση.
- Πραιτόριον* = τὸ παλάτι τοῦ διοικητῆ (πραίτορος) τῆς πολιτείας· διοικητήριον· λέξι λατινική· λέγεται λατινικὰ πραιτόριον καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ στρατηγοῦ.
- Πραξεντιάζουν* (Κύπρου) = παρουσιάζουν.
- Πρατούκιωρ* = ἄξιωμα τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς.
- Προῦνον* = τὸ κορόμηλο· σὲ μερικὰ μέρη λέγεται καὶ ἀδράμηλο.
Ἀρχαία πρόνον καὶ πρόμιον. Μπουρνέλα.
- Πρωτοβελλίσμιος* = ἄξιωμα τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς· γενικός θη-σαυροφύλακας.
- Πρωτογένης* = περίφημος ἀρχαῖος Ἑλληνας ζωγράφος ἀπὸ τῆ Ρόδου, σύγχρονος τοῦ Ἀπελλῆ.
- Πρωτονοτάριος* = ἄξιωμα Βυζαντινό· ὁ βοηθὸς τοῦ στρατηγοῦ ἢ διοικητοῦ ἐνδὸς θέματος, πού ἐφρόντιζε πιὸ πολὺ γιὰ τὰ οἰκο-νομικά καὶ δικαστικά πράγματα.
- Πρωτοσπαθάριος* = ἄξιωμα τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς· ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων.
- Πρωτοσιτάωρ* = ὅποιος στέκεται στὴν πρώτη θέση· ἀρχηγός, κο-ρυφαῖος· ἔνα ἀπὸ τὰ ἄξιώματα τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς.
- Πυρρίχιον* = μέτρον ποιητικὸν πού ἔχει δύο βραχεῖες συλλαβές.
Πυρρίχιος ποῦς.

P

- Ραβδίον Χυτὸν* = κοντάρι.
- Ρειπισμένη* = ἐρειπωμένη.

Ρενάν==Ἐρνέστος Ρενάν, Γάλλος σοφός, φιλόλογος καὶ ἱστορικός.
Ἔζητε στὰ 1823—1892. Τὸ γνωστότερο ἔργο του εἶναι «Ὁ
 Βίος τοῦ Χριστοῦ» καὶ ἀκόμη ἡ «Προσευχή ἐπάνω στὴν
 Ἀκρόπολη».

Ρίβκει (Κύπρου)=ρίχνει.

Ρίζας Χυμεινιάς=ρίζες κεντημένες.

Ριζικό=τύχη, τῆς τύχης τὰ γραμμένα, πεπρωμένον.

Ροδόσταμμα καὶ Ροδόσταμον=ὄγκρὸ ποῦ μοσχοβολαίει φτια-
 σμένο ἀπὸ τριαντάφυλλα. Ἀρχαῖα : ρόδου ἢ ρόδων στάγμα,
 ροδωτόν.

Ρύμναι=ρύμναι, δρόμοι.

Σ

Σαλός=μωρός, τρελλός.

Σ Ἀράεμαν (Πόντου)=οἱ ἀναζήτηση

Σαρμάτες=ἀρχαῖος Σκυθικὸς λαὸς ποῦ ἐξοῦσε ἀνάμεσα στοὺς
 ποταμοὺς Βόλγα καὶ Τάναϊ κοντὰ στὸν Καύκασο καὶ ποῦ
 ἔγινε κατόπι ἓνα μὲ τοὺς Σλάβους.

Σεπέτι=καρσανάκι, μικρὸ μπαούλο.

Σερασκέρης=ἀρχιστράτηγος, λέξη τουρκική.

Σευκλογούλια=σέσκουλα καὶ κοκκινογούλια, παντζάρια.

Σεῦκλος=σέσκουλο, εἶδος κοκκινογούλι· ἀρχαῖα : τεῦτλον.

Σησαμάντα=γλυκίσματα ἀπὸ σουσάμι—παστέλια.

Σιανὰ (Καρπάθου)=σιγανά.

Σιερά Παλάτια (Κύπρου)=σιδερένια, σιδηρᾶ.

Σινάπη=σινάπι.

Σίτ' Ἀναγνώθ' σίτ' κλαιγί, σίτ' κρούει τὴν καρδίαν (Πόν-
 του)=πότε διαβάζει, πότε κλαίει, πότε καρδιοχτυπάει.

Σικιάθιν=(Κύπρου)=σικιάδι.

Σικιάς (δ)=σάν ἱσκιος, δράκος, τύραννος, δυνάστης, κακὸς καὶ
 ἄγριος ἄνθρωπος.

Σιλαβοῦνοι=οἱ σημερινοὶ Σλοβένοι καὶ Κροάται.

Σκουετίζουν (Δημ.)=ρίχνουν σκοῦρτα, λαχνούς.

Σκοτούϊ (Καρπάθου)=σκοτάδι.

Σμιλάκια=σμίλαξ, φυτὸ ἀγκαθωτό· ἀρκουδόδατο· λέγεται καὶ
 ἄγριοκισσός.

Σοῦρβο=καρπὸς σουρβιάς, ἕμοιος μὲ τὸ μούσμουλο.

Σουσούμια=χαρκτηριστικά.

Ηλ. Βουτιερίδου — Ν. Ἐλάτου «Νεοελλην. Ἀναγνώματα» ΣΤ' 28

- Σπάνιος**=σπανάκι.
Σπινόζας=Περίφημος φιλόσοφος 'Ολλανδός. Ἐζησε στὰ 1632—1677.
Σπουδάξω νὰ Ὑπάρω=σπεύδω, βιάζομαι.
Ὡς σὴ Γῆν (Πόντου)=εἰς τὴν γῆν.
Ὡς σὸ Γουλὰτ—Δὰν (Πόντου)=εἰς τὸ βουνὸ Γουλὰτ—Δὰν.
Σταμεναρέα=στάμνα.
Στριγγίσε=φώναξε· ρῆμα ; στριγγίζω.
Στρωνάω (Μαρκοῦ)=γυρίζω, στρέφω τὸ κεφάλι.
Σύγγριτος (Κύπρου)=ἄνακριτης.
Συκίτζια=συκάπια.
Συνάφομα=ἐξ αἰτίας, ἔνεκα.
Σφαίνω=σφάλλω.
Σχελλίγγιος=Φιλόσοφος Γερμανὸς 1775—1854.

Τ

- Ταρίχα νι Ἑμα** (Τσακωνιάς)=νι—αὐτό, ταρίχα ἔμα—τάγιζα, τὸ τάγιζα.
Τθὸ κουιδί (Τσακωνιάς)=στὸ κλουδί.
Τθὸν Τόπον τοι (Τσακωνιάς)=στὸν τόπον σου.
Τθὸ Χέρε (Τσακωνιάς)=στὸ χέρι.
Τζαί (Τσακωνιάς)=καί.
Ταμπούρι=πρόχωμα.
Ταμαχιάρης=ἄπληστος.
Ταρκὸς=ἀγριόσκορδος, σκορδούλα, ἀγριοκρεμμύδα.
Τετράγγουρος=ξυλάγγουρος.
Τιμάνθης=Ἑλληνας ζωγράφος τοῦ 4 π. Χ. αἰῶνα ἀντίπαλος τοῦ Παρράσιου. Περίφημη ἦτανε στὴν ἀρχαιότητα ἡ εἰκόνα του «Θυσία τῆς Ἰφιγένειας».
Τὸμ Περσοὺ Μόσχο=(Τσακωνιάς)=τὸν περισσὸν (περίσιον, πολλὸν) μόσχο.
Τρικονιές=τρικονικιά, εἶδος χαμόδεντρου ἀγκαθωτοῦ· λέγεται καὶ ξαγκαθιά· ἀρχαία : ὀξυάκανθος.
Τρομαρχιδνας=πιθανὸ νὰ εἶναι κακὴ γραφὴ ἀντὶ προμαχῶνας.
Τσαέρα (Κύπρου)=καθέκλα.
Τσάπρα (Κύπρου)=δικαστήριον.
Τσάτσα (Χίος)=θεία.
Τσιβαλτοῦζ' (τ) (Πόντου)=ἡ σακοράφα.

Τξιβιτάνοι, Παραξιβιτάνοι, αντιξιβιτάνοι (Κύπρου)=πο-
λίτες ντόπιοι καὶ ἄλλοδαποὶ (οἱ παραξιβιτάνοι).
Τσωπαίνω=!διωκτικὸ ἐπτανήσου—σιωπαίνω, σιωπῶ.

1°

Υρίτζεις=(Καρπάθου) γυρίζεις.

2°

Φαλιάση (νᾶ) (Κύπρου 1468)=νᾶ ξεγελᾶση ν' ἀπαντήση.
Φισκίνα=συντριβάνι, πίδαξ, κοίταξε καὶ φουσκίνα.
Φίχτιος=Φιλόσοφος Γερμανός, μαθητὴς τοῦ Κάντιου, πανθει-
στής. *Ἐζήσε σιὰ 1762—1814.

Φλάσκα καὶ Φλασνὶ=δοχεῖο ἀπὸ τὰ νεροκολόκυθα ἢ κολυκίθες.
Φλογιάς=εὐφλογία, ἡ ἐξανθηματικὴ ἀρρώστεια: βλογιά, γλυκα-
σμένη; ὁ λαὸς γιὰ νὰ τὴν καλοπιᾶση τὴν πιστεύει δαιμόνιο.
Λέγεται ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ μελιτάτη.

Φοινικός=χουρμάς, καρπὸς φοίνικος.

Φοράις (Κύπρου)=φορβάδες, φοράδες.

Φομισμένος (Κύπρου)=φημισμένος, ξακουσμένος, περίφημος.

Φουσαῖτον=στράτευμα.

Φουσκίνα=πηγὴ καὶ συντριβάνι· στέρνα.

Φρύγιος=ἴσως νὰ εἶναι τὸ ἥμερο ραδίκι.

X

Χαλάτα (τᾶ) (Πόντου)=χοντρά σκαινᾶ.

Χαλεύω=ἠναζητῶ, γηρεύω.

Χαράνι (Κρήτης)=βράχος, πέτρα μεγάλη.

Χλεμπονιάζω=κιτρινίζω ἀπὸ στηθικὸ νόσημα, βγάζω χλεμπί-
νες-φλέγματα. Καὶ τὰ ἀγγοῦρια ὅταν εἶναι κιτριναίρικα ἢ τὰ
καρπούζια κακογινομένα λέγονται χλεμπόνες ἢ χλεμπονια-
σμένα.

Χορδοκοίλα=φαγητὸ ἀπὸ κοιλιὰς καὶ ἄντερα, κάτι ἀνάλογο μὲ
τὸ σημερινὸ πατσᾶ.

Χορδοκοιλίτζια=μὲ τὰ χορδοκοίλα.

Χρυσολάχανος=εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κραμβοειδῶν, σταυραν-
θῶν, λέγεται χρυσολάχανος γιὰτὶ τὰ πέταλα τῆς στεφάνης
εἶναι χρυσοειδῆ, κίτρινα.

Χρυσὸς Ἀτὸς (Κύπρου)=χρυσὸς ἀετός.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ Α΄.—ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.—ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (1100—1453)

1. Διήγησις τοῦ Πωρικολόγου (Σημ. ΗΛ. Π. Β) . σελ. 5— 9

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.—ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (1453—1821)

2. Τὰ πρῶτα φανερώματα τῆς ἀνδρείας τοῦ Διγενῆ
Ἀκρίτα σελ. 10— 16
 3. Φρ. Σνούφου: Ἡ ἐλληνικὴ δόξα » 16— 20
 4. Ἡλ. Μηνιάτη: Περὶ πλεονεξίας » 21— 22
 5. Εὔγ. Βούλγαρη: Τὰ πρῶτα ἀνδραγαθήμα-
τα τοῦ Σκεντέρμπεη » 22— 25
 6. Δανιὴλ Ἱερομον. καὶ Γρηγορίου Ἱεροδιάκ.
Ἡ γλῶσσα » 26— 27
 7. Ἀδ. Κοραῆ: Ἡ ἄλωσις τῆς Βασιλῆς » 27— 31
- ### ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.—ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ ΙΘ΄. ΚΑΙ Κ΄. ΑΙΩΝΟΣ
8. Σπ. Τρικούπη: Λόγος ἐγκωμαστικός εἰς
τὸν Ἀνδρ. Ζαήμην » 32— 36
 9. Φιλ. Ἰωάννου: Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα ἐπὶ
τουρκοκρατίας » 36— 40
 10. Γεωργ. Τερτσέτη: Ὁ Πατριάρχης Γρηγό-
ριος Ε΄ » 40— 44
 11. Ἰαν. Πολυλά: Ὁ Σωκράτης » 45— 47
 12. Παυλ. Καλλιγᾶ: Ὁ ψευτοφιλόσοφος » 47— 53
 13. Ἀρ. Βαλαωρίτης: Ὁ Κατσαντώνης » 54— 56
 14. Κωνσ. Σάθα: Ἡ καταστροφὴ τοῦ Παρθε-
νῶνος ἀπὸ τὸν Ἑνετὸν Μοροζίνην » 56— 65

15. *Ἑμμ. Ροῦδη* : Τῶν ἀγρίων λαῶν ἦθη καὶ ἔθιμα » 65— 68
16. *Σπ. Παγανέλη* : Οἱ Φιλέλληνες εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα (1822) » 68— 74
17. *Ἀλ. Παπαδιαμάντη* : Ἡ Μασούτα » 74— 80
18. *Ἀλ. Μωραϊτίδης* : Ἡ χρυσὴ καδένα » 80— 83
19. *Γ. Βιζυνηοῦ* : Στοργὴ μητρὸς » 83— 87
20. *Γ. Ψυχάκης* : Οἱ Ἀρχαῖοι » 87— 90
21. *Ἀργ. Ἐφταλιώτης* : Ἡ στάσις τοῦ Νίκα » 91— 93
22. *Ἑμμ. Δουκούδης* : Κυνήγι ἀσπρῆς πέρδικας » 94— 95
23. *Μιχ. Μητσάκης* : Τὸ παράπονον τοῦ μαρμάρου » 95— 99
24. *Δημ. Κακλαμάνου* : Ὁ Βύρων εἰς τὰς Ἀθήνας » 99—101
25. *Κωνστ. Θεοτόκης* : Ὁ Ἀπελλῆς καὶ τὸ ζωγράφισμα τοῦ «Προμηθεὺς Δεσμώτης» » 102—115
26. *Ἡλ. Βουτιερίδης* : Οἱ Ἕλληνες λόγιοι κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως » 115—124
27. *Κ. Ρωμαίου* : Ὁ ἔφηβος τοῦ Μαραθῶνα » 124—128
28. *Ἡλ. Βουτιερίδης* : Ἡ Ἀντιγόνη » 128—133
- ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ : ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΑ
29. Διάτκγμα 1468 (Διάλεκτος Κύπρου) » 134—135
30. Τὸ Κοτσὸν τὸ Μελισσιδιν (Παραμῦθι τοῦ Πόντου) » 135

ΤΜΗΜΑ Β΄—ΠΟΙΗΣΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ. — ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

- (Σημ. ΗΛ. Π. Β.) » 138—140
1. Ἡ Κόλασις » 140
2. Ἀνδρεῖται πολεμισταὶ » 141
3. Ὁ Κλέφτης προσῶν τὸν θάνατόν του » 142
4. Μοιρολόι εἰς νέον » 142
5. Τὰ Τσαπόπουλα » 143
6. Ὁ Βοκόλης κλέφτης » 143—144

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. — ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α΄. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

1. Προδρομικὰ ποιήματα (Σημ. Ἡλ. Π. Β.) » 145—147

2. Καλλίμαχος καὶ Χρυσόρροη (Σημ. Ἡλ. Π. Β)	»	147—150
3. Ἀπὸ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα (» » »)	»	150—154
Β'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (1453—1821)		
4. Θρήνος τῆς Κωνσπόλεως (Σημ. Ἡλ. Π. Β.)	»	154—161
5. Β. Κορνάρου: Ἐρωτόκριτος (» » »)	»	161—167
6. Ἀπὸ τὸ ποίημα «Περὶ τῆς Ξενητείας»	»	167—169
Γ'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ 10' ΚΑΙ Κ' ΑΙΩΝΟΣ		
7. Δ. Σολωμοῦ: Οἱ Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι	»	169—171
8. » » Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν	»	171
9. Ἀνδ. Κάλβου: Ὁ Ὠκεανὸς	»	171—178
10. Ἀλ. Σούτσου: Εἰς τοὺς τελευταίους στίχους μου	»	179
11. Γ. Ζαλοκώστα: Ἀπὸ τὸ ποίημα «ὁ Φῶτος καὶ ἡ Φρόσω»	»	180—182
12. Ἰ. Τυπάλδου: Ἡ καταδίκη τοῦ κλέφτη . .	»	183—184
13. Ἀρ. Βαλαωρίτη: Ὁ Καποταντώνης	»	184—186
14. Ἀλ. Βυζαντίου: Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης	»	186—191
15. Δ. Παπαρηγοπούλου: Οἱ ποιηταὶ . . .	»	191—195
16. Γ. Μαρκοῦ: Ἡ ἀνατίναξις τοῦ Ἀρχαδίου	»	195—197
17. Ἀρ. Προβελεγγίου: Ἱερὸν ἄνθος . . .	»	197—198
18. Κ. Παλαμᾶ: Δεξιλεως	»	198—201
19. » » Ἠγήσῳ	»	201—204
20. Γ. Δροσίνη: Οἱ ἐξη κόρες τοῦ Ἐρεχθείου	»	204—205
21. Δ. Μαβίλη: Ἐληλ	»	205
22. Δ. Πορφύρα: Ἡ ἐλιά	»	205—206
23. Μ. Μαλακάση: Μουσική Μπετόβεν . . .	»	206—208
24. Σπ. Μαισούκα: Ὁ καταδότης	»	208
25. Ἡλ. Βονιερίδη: Ἀπὸ τὸν «Προσκυνητὴν»	»	208—209
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.—ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΑ		
26. Ἡ ἀλωσις τῆς πόλεως (Δημοτικὸ Πόγνου)	»	210
27. Διγενῆ καὶ Χάρωνος πάλη (Κυπριακὸν δημοτικόν)	»	210—213
28. Ἄσμα ἐλαφίου (Κυπριακὸν δημ.)	»	213—214

29. Ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου (Χιώτικο δη-
μοτικὸ) » 214
30. Τοῦ ναύτη ἢ μῆτρα (δημοτικὸ Καρπάθου) . . » 215
31. Ὁ Γιάννης καὶ ὁ Δράκος (» ») . » 215—216
32. Τὸ πουλάκι στὸ κλουβί (δημοτικὸ Τσακωνιάς) » 216

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.—ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑΣ
ΞΕΝΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

33. Γκαῖτε : Τὸ τραγούδι τῆς Μινιὸν » 217—218
34. Βύρων : Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδος » 218—220

ΤΜΗΜΑ Γ'. ΔΡΑΜΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.—ΔΡΑΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΕΠΟΧΗΣ (1453—1821)

1. Ἀπὸ τῆ θυσία τοῦ Ἀβραάμ (Σημ. ΗΛ.Π.Β.) σελ. 223—228
2. Γ. Χορτάτση : Ἀπὸ τὴν τραγωδίαν «Ἐρω-
φίλη (Σημ. ΗΛ. Π. Β.) » 228—231
3. Ἰαν. Ρίζου : Καρακιστικὰ » 231—238

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.—ΔΡΑΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ 19' ΚΑΙ Κ' ΑΙΩΝΟΣ

4. Ἰ Ζαμπελίου : Ρήγας ὁ Θεσσαλὸς . . . σελ. 239—244
5. Παν. Σούτσου : Ὁ Ἄγνωστος » 244—246
6. Δημ. Βερναρδάκη : Μαρία Δοξαπατρῇ . . » 247—249
7. Δημ. Παπαρρηγοπούλου : Ἀγορὰ . . . » 249—251
8. Σπ. Βασιλειάδη : Γαλάτεια » 251—265
9. Ἀθ. Προβελεγγίου : Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ
Ἀσώτου » 265—267
10. Γ. Καμπύση : Τὸ δαχτυλίδι τῆς μάνας . » 267—275

ΤΜΗΜΑ Δ'.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ 279—338

ΤΜΗΜΑ Ε'.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ 341—355

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ

Σελ.	16	στίχος 13	ἀντι	χήτη	νὰ διαβαστῇ	χήτη
	»	69	στὴν εἰκόνα	»	Βότσαρης	»
	»	134	στίχος 2	»	Ἰδιωτικά	»
					Μπότσαρης	
					Ἰδιωματικά	

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουνίου 1930.
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 33418.

Π ρ ό ς

τὸν κ. **Μιχαήλ Σ. Ζηκάκην** βιβλιοκδότην Ἀθήνας Περσματζόγλου 21

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας ταυταρίθμου καὶ ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1930 πράξεως καταχωρηθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 65 τῆς 7ης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως (Τεῦχος Β') ἐνεκρίθη συμφώνως τῷ νόμῳ 3438 τὸ ὑφ' ὑμῶν ὑποβληθὲν πρὸς κρίσιν διδακτικὸν βιβλίον Ἡλ. Βουτιερίδου—Ν. Ἑλατου «**Νεοελληνικά Ἀγαννώσματα**» ἑκτῆς Γυμνασίου διὰ πέντε σχολικὰ ἔτη, ἥτοι ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—31 ἕως τέλους τοῦ 1934—35 ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτοῦ ἐπενεχθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ